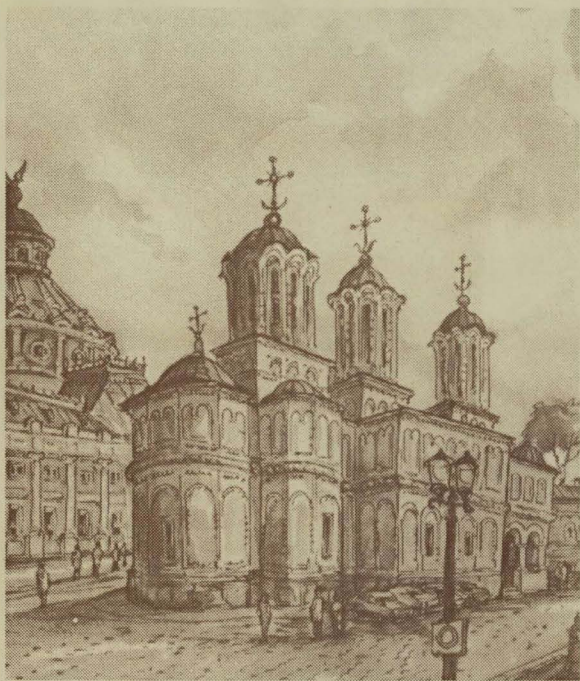

GLASUL BISERICII

REVISTA SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ANUL LXV, NR. 1-4, IANUARIE-APRILIE 2006

GLASUL BISERICII

REVISTA SFINTEI MITROPOLII
A
MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

ANUL LXV, NR. 1-4
IANUARIE-APRILIE 2006

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
TEOCTIST
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei
și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

Î.P.S. *Teodosie* al Tomisului
Î.P.S. *Nifon* al Târgoviștei
P.S. *Epifanie* al Buzăului
P.S. *Calinic* al Argeșului
P.S. *Casian* al Dunării de Jos
P.S. *Damaschin* al Sloboziei și Călărașilor
P.S. *Galaction* al Alexandriei
și Teleormanului
P.S. *Ambrozie* al Giurgiului
P.S. *Sebastian Ilfoveanul* și
P.S. *Varsanufie Prahoveanul*,
Episcopi Vicari ai Sfintei Arhiepiscopii
a Bucureștilor

Membri:

P.C. Pr. Alexandru Armand Munteanu

Redactor responsabil:

P.C. Pr. Mihai Hau

Redactor:

P.C. Pr. Gheorghe Pop

Prea Fericitul Părinte

† **TEOCTIST**

Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

1986 - 2006

20 DE ANI DE PATRIARHAT AI
PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

„Socotesc ca pe o înaltă îndatorire ce îmi stă în față, la începutul noii mele slujiri, hotărârea de a păși statornic împreună cu ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române pe același drum al înaintașilor și de a continua cu noi împliniri lucrarea lor pilduitoare, împletind armonios firul vieții noastre bisericești cu firul vieții neamului nostru, având convingerea că acestea se desprind din același caier al ființei noastre creștine și românești!”

Fragment din cuvântul Prea Fericitului Părinte Teoctist,
rostit la întronizarea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române
(Catedrala Patriarhală din București, 16 noiembrie 1986)

CUPRINS

I. EDITORIAL

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Muntenicii și Dobrogei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române - <i>Biserica și integrarea europeană</i>	5
--	---

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 2006

† Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Muntenicii și Dobrogei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române . . .	9
† Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului	14
† Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei	19
† Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei	24
† Calinic, Episcopul Argeșului și Muscelului	30
† Casian, Episcopul Dunării de Jos	36
† Damaschin, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	41
† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	45
† Ambrozie, Episcopul Giurgiului	51

III. OMILETICE ȘI PASTORALE

† Sebastian Ilfoveanul, Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor - <i>Predică la Duminica a 32-a după Rusalii (a lui Zahau) - Vinerea</i> .)	55
Pr. prof. univ.dr. Marin Velea - <i>Predică la Duminica Lăsatului sec de brânză (A izgonirii lui Adam) - Vinerea</i> .)	59
Pr. Dorin Zarioiu - <i>Cuvânt la Vinerea Patimilor</i>	63

IV. PAGINI DE SPIRITUALITATE

Masterand Sorin-Emanuel Pană - <i>Considerații privind raționalitatea trupului uman în opera Părintelui Dumitru Stăniloae</i>	65
---	----

V. POPAS ANIVERSAR

Gheorghe Vasilescu - <i>O frumoasă sărbătoare a Bisericii noastre - Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist</i>	97
---	----

VI. ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. conf. dr. Ioan Stancu - <i>Transmigrația sufletului în orfism</i>	117
Pr. lect. dr. Daniel Benga - <i>Întâlnirea dintre istorie și eshaton în teologia și în viața Sfinților Trei Ierarhi</i>	126
Drd. Stelian Gomboș - <i>Despre rugăciunea lui Iisus și impactul acesteia asupra lumii secularizate de astăzi</i>	143
Drd. Liviu Petcu - <i>Ispitele și păcatele în învățătura Părinților filocalici</i>	152

VII. BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr. conf. dr. Sterea Tache - <i>O creație sui-generis: Evangheliștii sau contestarea Creștinismului</i>	167
Asist. univ. drd. Radu Mureșan - <i>Învățătura eshatologică a bisericii Sfinților Ultimelor Zile (mormonă) și implicațiile sale în activitatea de prozelitism</i>	181

VIII. DOCUMENTARE

Pr. lect. dr. Adrian Niculcea - <i>Semnificația mărturisirilor de credință în protestantism și sarcinile teologiei ortodoxe</i>	203
Drd. Ștefan Zară - <i>Viața Sfântului Ambrozie în contextul religios și politic al secolului al IV-lea</i>	236

Drd. Veaceslav Goreanu - <i>Organizarea vieții monahale la Athos din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre</i>	259
--	-----

IX. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Secretariatul Cabinetului Patriarhal - <i>Agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1 ianuarie-31 aprilie 2006)</i>	273
Valentin Ilie - <i>Din agenda de lucru a Prea Sfințitului Părinte Damaschin, Episcopul Sloboziei și Călărașilor (1 ianuarie-31 martie 2006)</i>	282
Redacția - <i>Împlinirea lucrării în Hristos - Lucrările Adunării Eparhiale ale Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor - ianuarie 2005</i>	287
Gheorghe Vasilescu - <i>Alegerea și instalarea Prea Sfințitului Ambrozie în scaunul de episcop al nou înființatei episcopii a Giurgului</i>	305
Diac. Daniel Flonta - <i>Educația creștină, educație a virtuților</i>	336
Gheorghe Vasilescu - <i>Aniversarea Unirii Principatelor Române pe Dealul Mitropoliei</i> ..	342
Pr. Lucian Petroaia - <i>Pelerinaj pascal la moștele Sfântului Atanasie, Galați-Harkov-Galați, 5-9 mai 2006</i>	347

X. BISERICA ȘI ȘCOALA

Insp. Anghel Chirilă - <i>Consfătuirea profesorilor metodiști din municipiul București pe semestrul al II-lea</i>	363
---	-----

XI. IN MEMORIAM

Pr. Dorin Zarioiu - <i>Vie amintire preotului Gheorghe Chișescu</i>	369
---	-----

XII. MELOS

Prof. lect. dr. Ion Isăroiu - <i>Limbajul liturgic de sorginte bizantină în muzica cultă contemporană</i>	373
Prof. dr. Constantin Catrina - <i>Protopsaltul George Ucenescu (1828-1896)</i>	380
Lect. univ.dr. Nicolae Gheorghită - <i>Chinonicul duminical în era post-bizantină. Aspecte liturgice și morfologice</i>	385

XIII. MEDALION

† Varsanufie Prahoveanul, Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor - <i>Vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian Marina, simbol al unității neamului și al Bisericii românești din secolul al XX-lea</i>	413
---	-----

XIV. „CARTE FRUMOASĂ, CINSTE CUI TE-A SCRIS“

Drd. Stelian Gomboș - <i>Costion Nicolescu, "Elemente de teologie țărănească - Chipul creștin țărănesc</i>	423
Lect. univ.dr. Nicolae Gheorghită - <i>Thomas K. Apostolopoulos, "Modele de profesionalism: Apostolos Konsta Chios și contribuția sa la teoria artei muzicale"</i>	427
Dr. Mihaela Marinescu - <i>Pr.prof.dr. Marin Velea, "Studii de muzică laică și religioasă"</i>	432
Ionuț Codreanu - <i>Noi apariții editoriale</i>	437

I. EDITORIAL

BISERICA ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ*

*Prea Sfintii Părinți,
Onorată asistență,*

În primul rând, îmi îndrept un gând către Bunul Dumnezeu ca să binecuvinteze această inițiativă și această dezbatere privind identificarea mijloacelor proprii cu care fiecare din straturile societății noastre românești poate contribui la unitatea acestei Europe care se întregeste acum. În al doilea rând, felicit și îmi exprim bucuria că inițiativa aparține tineretului Bisericii noastre, și nu numai al Bisericii noastre, ci și al culturii românești, al artei, diplomației și celorlalte forme de viață socială.

Este firesc ca noi, Biserica, și îndeosebi Patriarhia, să ne bucurăm de această inițiativă și de acest dialog care se desfășoară chiar lângă pridvorul bătrânei noastre Catedrale, pentru că suntem popor creștin din predica Sfântului Apostol Andrei, așa cum a fost rostit acest adevăr de regretatul Papă Ioan Paul al II-lea cu prilejul vizitei la București, când, pentru prima dată, s-a recunoscut vechimea apostoliei noastre creștine, de nuanță ortodoxă chiar pe pământul nostru strămoșesc. Până atunci, în tratatele și studiile de istorie bisericească apărute în țările catolice și în alte părți ale lumii, noi românii eram menționați creștini în urma slavilor. De aceea, și ca Biserică Ortodoxă, noi ne-am bucurat când l-am auzit pe Papa Ioan Paul al II-lea numind România, poporul român, cu acea metaforă foarte frumoasă de Grădina Maicii Domnului.

---

* Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST la dezbaterea: "Biserica și imaginea României - identitate religioasă și națională în contextul integrării europene", organizată de "Grupul de Inițiativă pentru promovarea imaginii României, sub egida Bisericii Ortodoxe Române", Palatul Patriarhiei. 30 septembrie 2005.

Este îndreptățită bucuria noastră că această dezbatere și acest dialog și schimb de idei și de preocupări se desfășoară aici, la Patriarhie, unde atmosfera este pregătită pentru aceasta. Interpretez lucrul acesta, cum am înțeles și din cuvântul de deschidere, și ca o mărturie a recunoașterii valorilor creștine, în general, dar cu nuanță ortodoxă, în special, pentru că Ortodoxia noastră ocupă astăzi, am putea spune, un loc de frunte în lume, prin activitatea și înțelepciunea credincioșilor noștri foarte tineri, care se află pe continentul american, pe cel australian sau european, cu preoți și cu episcopi de vârsta celor care mă înconjoară aici, în aceste clipe. Ierarhii și intelectualii noștri de acolo s-au întrunit și au făcut să se concretizeze aceste preocupări de promovare a valorilor ortodoxe, nu numai românești, căci și ierarhi ai altor Biserici Ortodoxe au fost antrenati în aceste soboare, în partibus, le-am numit, pentru actualitatea Ortodoxiei în lume.

Așadar, suntem acasă în problemele acestea și în spațiul european. Relația dintre Ortodoxie și extinderea Europei ne cuprinde acum și pe noi și celelalte țări care, în urmă cu cincisprezece ani, eram sub o stare de îngrădire și de apăsare sufletească și materială. Astăzi, iată, ne exprimăm voința, iar valorile noastre odrăslesc roade frumoase în lume, atât în relațiile cu Patriarhiile ortodoxe, care sunt excelente, cât și în relațiile cu creștinătatea întreagă. Zilele trecute, de pildă, s-a desfășurat chiar aici, la noi, la Patriarhie, cea de-a XXIV-a Conferință Ecumenică a Episcopilor din Mișcarea Focolarelor, cu participarea a 60 de ierarhi ortodocși de alte confesiuni creștine, în frunte cu cardinalul Miloslav, care au discutat despre felul cum ideea de unitate creștină poate să prindă din ce în ce mai mult viață prin rolul și activitatea slujitorilor sfințelor altare ale Bisericilor noastre.

Înțelegeți, deci, că Biserica noastră are un rol important în lumea de astăzi, nu atât prin vrednicia slujitorilor ei, ci mai ales prin valorile ortodoxe pe care ea le-a păstrat de-a lungul secolelor. Chiar în perioada deceniilor grele din viața țării noastre, Biserica Ortodoxă Română a păstrat, cu înfruntări zilnice și aproape clipă de clipă, valorile Ortodoxiei, exprimate, între altele, prin formarea generațiilor tinere de slujitori în două Institute teologice de grad universitar și șase seminarii de teologie, aflate sub conducerea directă a Bisericii, rând pe rând, câteva serii de preoți bine pregătiți, dintre care unii sunt acum profesori aici la noi, dar sunt și profesori și slujitori în străinătate, cei mai buni dintre ei.

Ideea aceasta de păstrare și promovare a valorilor proprii este firească pentru popoarele europene. Este chiar o datorie a lor de a face ca în noua Europă popoarele să vină cu credința, cultura și cu tradițiile fiecăruia dintre ele. În această Europă extinsă, iată, venim și noi românii cu tradițiile noastre ortodoxe. Dar, spre deosebire de alții, noi avem o veche tradiție ortodoxă, care în secolele XV-XVI era dominată de spiritul ecumenic al poporului român, de dorința de

dialog și comunicare a reprezentanților săi, de talia marelui cărturar și învățat Dimitrie Cantemir sau a Stolnicului Constantin Cantacuzino și Spătarului Nicolae Milescu, care s-au ridicat cu înțelepciunea lor la treapta de consilieri ai unor principii europeni, precum țarul Petru cel Mare al Rusiei, și au ajuns cu scrierile și cunoștințele lor până la cele mai înalte Academii din Europa. Nu în zadar s-a spus și se spune că noi românii suntem o sinteză și o punte de legătură între Răsărit și Apus, pentru că suntem de cultură latină și de credință ortodoxă. Dar nu o Ortodoxie fundamentalistă, care izolează pe om de semenii săi din considerente profesionale, ci o Ortodoxie care îmbrățișează în totalitate ființa umană, ajungând să vadă în fiecare semen însuși chipul Domnului nostru Iisus Hristos. Respectul și cinstita pe care creștinul ortodox român le acordă numelui și icoanei Mântuitorului Iisus Hristos, Maicii Domnului sau sfinților, le acordă, am putea spune, și semenilor săi.

Dacă lumea întreagă, toți oamenii ar îmbrățișa și ar fi călăuziți în viața lor de asemenea stări sufletești, această extindere a Europei și inițiativele care se iau pe plan economic, diplomatic, științific și militar ar sluji fără îndoială binelui semenilor, fericirii lor. De aceea, este necesar ca aceste realități să fie cunoscute, pentru că din ele pot să izvorască foarte multe idei bune, așa cum s-a spus și aici și cum a arătat experiența altor întâlniri pe care le-am organizat noi în ultimii ani.

Suntem bucuroși, deci, că ne aflăm aici și suntem recunoscători pentru organizarea acestei întâlniri la noi, la Patriarhie. Este necesar să ne întâlnim cât mai des, să ne privim unii cu alții și să ne cunoaștem mai bine, să cunoaștem rânduielile și luminile care călăuzesc însuși Ortodoxia și Biserica Ortodoxă, ca și pe cele care privesc ființa umană, care este mai presus decât orice pe pământ.

Mă gândeam, când am primit invitația pentru această întâlnire, ce preocupări frumoase aveți dumneavoastră în aceste zile marcate atât de dureri de inundațiile catastrofale care s-au abătut asupra țării noastre, și încă n-am scăpat de ele, ca certare a lui Dumnezeu pentru greșelile și pentru abaterile noastre, ale slujitorilor altarelor și ale celorlalți, în general, pentru că n-au lovit numai România, ci și alte țări ale lumii. Dar acestea au oferit prilejul credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române de a-și arăta mărinimia, prețuirea și dragostea cu cei care au rămas sub acoperișul cerului, fără bunurile lor de-o viață, contribuind la apelurile noastre cu sume importante, care au valoare nu atât materială, cât pentru faptul că sunt rezultatul căldurii sufletești, a iubirii față de semenii și solidarității cu cei aflați în suferință.

Sunt aspecte cărora trebuie să le dăm valoare în viața noastră.

Și cine poate face lucrarea aceasta mai cu folos decât tinerii țării noastre, tinerii lumii și, desigur, pentru că ne aflăm aici, tinerii Bisericii noastre, teologi,

slujitori, profesori de toate treptele, pentru a face ca această Europă extinsă, unică în istorie, să nu rămână fără rădăcinile ei creștine, chiar dacă nu se afirmă explicit în Constituția Uniunii Europene prezența lui Dumnezeu în lume. Dar principiile Uniunii Europene, principiile de întraajutorare, de schimburi de idei și de valori, de cunoaștere reciprocă, această părtășie la care suntem martori, face în realitate vie Evanghelia și Iuminile ei. Tineretul, deci, trebuie să croiască idei valoroase și să le transmită mileniului în care am pășit.

Apreciez mult preocuparea tineretului nostru pentru această dezbatere și faptul că ea se desfășoară, cum spuneam, aici la noi, la Patriarhie. Suntem într-un loc sfânt, pe această colină a Capitalei noastre, unde în secolul al XVII-lea s-a înfiripat mănăstirea cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena, împărtaşind și numele ctitorului ei. Primul patriarh al Bisericii noastre, vrednicul de pomenire Miron Cristea, a scris în 1935, în pisană a acestei bisericii, cu prilejul restaurării și pictării ei din nou, cum se poate vedea, că o folosește provizoriu drept Catedrală patriarhală, până când va construi Catedrala Mântuirii Neamului. Așa a numit el viitoarea Catedrală a Patriarhiei. Suntem Patriarhie din 1925 și până astăzi folosim provizoriu biserica aceasta drept catedrală. Am bucuria să vă anunț și pe dumneavoastră că am ieșit acum la liman, după cincisprezece ani, și cu Catedrala Patriarhiei noastre. Ni s-a aprobat să o ridicăm pe fostul deal al Arsenalului, unde au fost cinci altare sacrificate când s-a construit actualul Palat al Parlamentului, între care Mănăstirea Mihai Vodă, ctitoria lui Mihai Viteazul, și Mănăstirea Schitul Maicilor, unde noi aveam Atelierele Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii noastre, pe care a trebuit să le mutăm la Popești-Leordeni, pentru a ne putea continua activitatea aceasta. Este o bucurie pe care am ținut să v-o împărtășesc, pentru că ne-am întâlnit și ați citit diferite comentarii în presă despre catedrala aceasta. Ea este o realitate vie, care continuă ideea de unitate a neamului nostru, de unitate a Bisericii, a credinței în Hristos. Mântuitorul Hristos este capul Bisericii. Și când vorbim de unitate în orice domeniu ne gândim mai întâi la unitatea aceasta de credință, pentru că valorile supreme ale vieții umane le găsim, totuși, în Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos.

Să ne ajute Dunul Dumnezeu și să binecuvînteze lucrările acestea, ca să ne arătați vrednida și vitejia dumneavoastră tinerească.

† TEOCTIST

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
LOCTIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI

ȘI

PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

II. PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI – 2006

† *TEOCTIST*

**DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
LOCȚIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI,
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE

*"Cel ce răstignire ai răbdat și moartea
ai stricat și ai înviat din morți, împacă viața
noastră, Doamne, ca un singur Atot-
puternic". (Din Stihirile Învierii)*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiții mei fii și fiuce duhovnicești,

Vreme potrivită este astăzi, ne cheamă Sfântul Ioan Gură de Aur, ca toți să strigăm cele spuse de fericitul David: „*Cine va spune puternicele fapte ale Domnului, cine va face ca toate laudele Lui să fie auzite?*” (Ps. 105, 2). Că, iată, ne-a venit sărbătoarea cea dorită și mântuitoare, ziua Învierii Domnului

nostru Iisus Hristos, temeiul păcii, pricina împăcării, încetarea războaielor, călcarea morții, înfrângerea diavolului”¹. „Pentru aceste binefaceri veșnice Fiul Celui Preaînalt S-a făcut pentru noi Dumnezeu între oameni – tâlcuiește Sfântul Vasile cel Mare – , pentru trupul cel stricat Cuvântul S-a făcut trup și a locuit între noi; cu noi, cei nerecunoscători, Binefăcătorul; la cei ce locuiesc în întuneric, Soarele dreptății; pe Cruce, Cel fără prihană; în moarte, Viața; în iad, Lumina; pentru cei căzuți, Învierea”².

Prin lucrarea pizmașului înger al întunericului – el însuși „din cer ca un fulger căzând” (Luca 10, 18) din cauza mândriei și a nerecunoștinței în fața bunătății Creatorului său – omul, creat spre a moșteni nemurirea prin sporirea sa în comuniunea cu Dumnezeu, fusese atras în păcat și prin neascultare căzuse sub osânda morții fără sfârșit.

Din robia morții, omul nu se poate salva pe sine prin puterile lui, nu se poate elibera de relele și durerile intrate în lume și în viața de aici prin silnicia tuturor păcatelor care copleșesc omenirea. Acest adevăr îl cunosc nemijlocit numai cei care se întorc cu sinceritate și curaj la Hristos și la Biserica Sa. Aici, în sfântul locaș, prin învățătura lui Hristos, omul descoperă puterea de a învinge răul, acel rău care îi pricinuieste neîncetat frică și suferință – fie că acel rău se numește boală, dezlănțuirea stihțiilor, ca inundațiile, sau, în cele din urmă, moartea. Astfel, înainte de a cerceta dacă nu cumva răul s-a înrădăcinat chiar în adevărul său chip, păcatul, mai întâi în sufletul său, omul se grăbește să-l atribuie celor aflate în afara lui, pe care le crede singure răspunzătoare de toată nefericirea lui.

Această pierzătoare înclinație este dobândită de om și prin lucrarea celui viclean, dar și prin propria înșelare de sine, ca om înstrăinat de Hristos. De aceea, ne spune Sfântul Apostol Pavel, „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne a iubit pe noi” (Efesceni 2, 4), ne-a scos din „genunile pământului” (Ps. 70, 20). De această cale de mântuire pururi se vor minuna și în fața ei totdeauna vor amuși și cele cerești, și cele pământești, căci ea a fost calea împăcării, milostivirii și iertării dumnezeiești împărtășite omului prin Crucea răstignirii Fiului lui Dumnezeu. Iar slava acestei Sfinte Cruci s-a arătat în bucuria adusă lumii de Învierea Domnului cu trupul și de dobândirea răscumpărării noastre prin dumnezeiasca Sa Jertfă de pe Golgota, prin care am fost aduși la frumusețea cea dintâi. Tâlcuind cuvintele Domnului, spuse ucenicilor înainte de Sfintele Sale Patimi: „Știți că peste două zile vor fi Paștile, și Fiul Omului Se va da să fie răstignit” (Matei 26, 2),

1. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, trad. de Preot prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., 2002, p.148.

2. *Omilii și cuvântări*, trad. de Preot prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., 2004, p. 83.

dumnezeiescul Gură de Aur ne învață că astfel grăind, adică alăturând Paștile și Răstignirea Sa, Domnul a arătat „că ceea ce se face este o taină, o sărbătoare și o prăznuire, care se săvârșește spre mântuirea omenirii..., că înseși Patimile Lui înseamnă scăpare de mii și mii de rele”³.

Dreptmăritori creștini,

Sfântul Apostol Pavel ne învață că, după Înviere, Cel ce a ales să ne mântuiască dinlăuntru smeritei noastre stări de fapte muritoare este „*încununat cu slavă și cu cinste din pricina morții pe care a suferit-o*” (Evrei 2, 9). Dar, oare, ce a fost unic în Jertfa Sa, cum a putut accasta să-I aducă Domnului Hristos „slavă și cinste”, de ce Crucea Sa a devenit lauda Apostolilor (Galateni 6, 14), a tuturor martirilor și sfinților, a tuturor adevăraților creștini? Pentru a preface ceea ce în vremea Domnului era cel mai înfricoșător și umilitor semn și chip de a pătimi și sfârși într-un semn al puterii și o cale de a ajunge la slavă, la biruința Învierii și la bucuria mântuirii noastre, trebuie să se fi petrecut un fapt unic prin dumnezeiasca Jertfă a lui Hristos. De altfel, ne spune iarăși Sfântul Ioan Gură de Aur, Însuși Domnul „pentru a arăta puterea Crucii, a spus: „*Când Îl veți fi înălțat pe Fiul Omului, atunci veți cunoaște că Eu sunt*” (Ioan 8, 28). Cu alte cuvinte, „când Mă veți răstigni și veți socoti că M-ați biruit, atunci mai cu seamă veți cunoaște puterea Mea”⁴.

Iată deci că în pătimirea Crucii de către Domnul nu s-au mai văzut nici slăbiciune, nici înfrângere umilitoare, nici necinste, ci doar slavă și o putere care l-a surpat definitiv pe vrăjmașul omului, pe diavol. În acest înțeles scrie și Apostolul neamurilor despre Mântuitorul Iisus Hristos: că prin Cruce „*biruit-a El Începătoriile și Stăpâniile, dezbrăcându-le și dându-le-n privilegii*” (Coloseni 2, 15). Dar toate acestea au fost posibile din pricina scopului Jertfei Domnului, anume că „*prin harul lui Dumnezeu, El a gustat moartea pentru fiecare om*” (Evrei 2, 9); El, Cel fără păcat, asupra Căruia moartea nu avea drept, S-a așezat în locul nostru, gustând în locul fiecăruia dintre noi amărăciunea de nesuferit a celei mai grele osânde date păcatului – moartea.

Vedem, iubiți frați și surori în Domnul, că în Persoana Fiului lui Dumnezeu Întrupat, în Hristos Iisus, firea noastră omenească – răstignită și apoi înviată și înălțată la dreapta Părintelui ceresc – a învățat desăvârșita ascultare de voia lui Dumnezeu, plătind prețul, dar și primind răsplata veșnică a acestei ascultări. În lumea de astăzi, vedem că devine tot mai greu

3. *Omilia la Matei*, trad. de Preot prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., 1994, p.809.

4. *Omilia la Matei*, p. 981.

să vorbești despre ascultare, despre nevoia supunerii față de cuvântul lui Dumnezeu și de sfintele așezăminte ale Bisericii, deși se cunoaște foarte bine că doar respectarea acestora asigură normalitatea vieții și buna ei rânduială. Iar dovezile afectării bunei întocmiri a vieții nu lipsesc: fie că ele se manifestă în viața personală, în cea familială, în cea socială sau, în ultima vreme, în mersul stihiiilor. Pentru creștini, întâmplarea și soarta sunt cuvinte goale de înțeles, de vreme ce nici măcar o vrabie „nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui” Ceresc (Matei 10, 29), „pentru că Dumnezeu nu este al neorânduiei, ci al păcii” (I Corinteni 14, 33). În Creație, ca și în viața noastră, nici o întâmplare nu poate avea loc fără știrea lui Dumnezeu, iar când se petrec dezordini, alcătuirile lumii văzute devin nestatormice. Se cuvine să mărturisim aceste adevăruri și să ne îndreptăm nădejdea spre Dumnezeu, „că intrată a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). În temeiul Sfintei Scripturi, lumea este neconținut vegheată cu bunătate de Dumnezeu, și nicidecum supusă vreunei fatalități oarbe. De aceea se și roagă Biserica întreagă pentru păstrarea sau reaşezarea bunelor întocmiri necesare vieții, recunoscând în ele darul lui Dumnezeu, iar noi vedem în bunurile acestei lumi darurile și binecuvântarea lui Dumnezeu, fiind prieteni și casnici ai Lui (Efeseni 2, 19), de aceeași cinste în această lume, care Îi aparține Creatorului ei și al nostru. Se cuvine, deci, să respectăm darul vieții noastre și al semenilor, să nu fim egoiști, lacomi, nepăsători față de semeni și față de natură.

Din fericire, în jurul nostru mai vedem încă pilde de iubire și de dăruire creștină și umană, dar ne întâmpină, din nefericire, și cazuri vădit vătămătoare de suflet și de minte și multe lucruri care doar par indiferente din punct de vedere moral-spiritual. „Să izgonim din sufletul nostru, ne îndeamnă stăruitor Părintele cu cuvânt de aur, faptele cele indiferente”, pentru că acestea, sigur, mai târziu „dau naștere la păcate”⁵, pentru că ceea ce nu este o faptă neîndoielnic bună poartă în sine sămânța răutății și a păcatului.

Ca fii ai Învierii și ai împăcării și ca slujitori ai Bisericii noastre, trebuie să păstrăm cu vrednicie lumina credinței în Hristos cel Înviat, lumină care se regăsește și în sufletele unora dintre frații noștri, chiar și acolo unde aceasta mai pâlpâie sau este aproape de stingere. Și cum am putea să dovedim mai convingător puterea credinței noastre în Înviere și în viața veșnică decât prin trăirea virtuților evanghelice: blândețea, curăția, milostenia și, îndeosebi, iubirea de semeni și porunca cea nouă dată de Mântuitorul Hristos iubirea vrăjmașilor (Matei 5, 44). Căci fără Învierea Sa nu am mai fi primit harul

5. *Predici la sărbători împărătești...*, p. 196.

Duhului Sfânt, care face cu putință ca viața și chipul nostru cel lăuntric să se modeleze după cuvântul și poruncile Mântuitorului Iisus Hristos, Cel a treia zi înviat din morți. Numai din această visticie a inimii odrăsește valoarea nemuritoare a iubirii tuturor semenilor. Cu această privire duhovnicească putem vedea în fiecare ființă umană chipul lui Hristos cel răstignit, dar și lumina învățaturii Lui atotbiruitoare. Cu această credință și cu acest fel de a viețui și gândi vom putea trăi bucuria sărbătorii Învierii Domnului, vom putea nădăjdui în biruirea necazurilor care se abat asupra noastră. Astfel vom trăi și vom împlini cuvântul Domnului Hristos: „*Milă voiesc, iar nu jertfă*” (Matei 9, 13), având milă de orfani, de bătrâni, de cei căzuți în suferințele cele sufletești ale păcatului. Acestor suferințe le cade victimă, din nefericire, tocmai ceea ce un popor are mai scump, tineretul, atras uneori în prăpastia desfrâului – care îi înstrăinează pe unii tineri de casa părintească, împingându-i spre pierzania trupească și, mai ales, sufletească. Misiunea de salvare a lor o avem cu toții, iubiți frați și surori în Domnul.

Din această visticie a dragostei lui Hristos, și în folosul apropierii noastre de împlinirea dorinței de a fi una în El (Ioan 17, 21), luăm curajul de a continua dialogul între noi, credincioșii și slujitorii de pretutindeni ai lui Dumnezeu. Deci, de aceste valori are nevoie în zilele noastre lumea, omenirea de pretutindeni, care ar trebui să audă cuvântul rostit de Domnul și Învățătorul nostru Iisus Hristos: „*Pace vă las vouă, pacea Mea v-o dau; nu precum v-o dă lumea v-o dau Eu*” (Ioan 14, 27).

Acestea, cu părintească dragoste, vi le pun la inimă, îndemnându-vă să petreceți cu bucurie sfântă și netulburată pace sufletească slăvita sărbătoare a Învierii Domnului. „*Iar Însuși Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, Tatăl nostru, Care ne-a iubit pe noi și prin harul Său ne-a dat veșnică mângâiere și bună nădejde, să vă mângâie inimile și să le întărească în tot lucrul și cuvântul bun*” (II Tesaloniceni 2, 16-17).

HRISTOS A ÎNVIAT!

*Al vostru părinte duhovnicesc, pururi către
Preasfânta Treime rugător, Vă îmbrățișez cu dragoste, vestindu-Vă tuturor:*

† TEOCTIST

**ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
LOCTIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

† **TEODOSIE**
DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI,
DIN CUPRINSUL DE DUMNEZEU PĂZITEI ARHIEPISCOPII
A TOMISULUI, HAR VOUĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU,
MÂNTUITORUL NOSTRU,
IAR DE LA NOI, ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiți fii duhovnicești,

Învierea Domnului este cea mai mare minune din câte s-au pomenit vreodată, este cununa minunilor. Întrucât aceasta arată dumnezeirea lui Iisus Hristos, precum și lumina izvorâtă din Cel ce a venit să aducă *Lumină din Lumină*. Învierea arată dragostea lui Dumnezeu față de noi și motivul pentru care a fost trimis Fiul Său în lume. Dacă cel dintâi Adam, venit în lume, a adus moartea asupra omenirii, Iisus Hristos, Cel de-al doilea Adam, S-a pogorât din cer să ne aducă viața veșnică. Hristos le spune ucenicilor după Înviere: *Nu vă atingeți de Mine*, iar aceasta a spus-o pentru că era mai presus de cele firești, Se ridicase deasupra firii stricate de păcat.

Așadar, Învierea este salvarea din robia morții, este o împlinire desăvârșită a profețiilor, pentru că mielul, care se jertfea de Paști, îl reprezenta pe Mielul Hristos Cel ce Se dăruiește tuturor oamenilor drept hrană ca arvună a învierii.

Dreptmăritori creștini,

Ce este cu adevărat Învierea lui Hristos? Învierea este fulgerul care luminează conștiințele, este lauda Apostolilor și nădejdea mântuirii tuturor, este permanenta bucurie a credincioșilor, este înlăturarea tuturor legendelor, este sfârșitul veacurilor, este momentul în care firea noastră se preface, este

împlinirea credinței și începutul Împărăției cerurilor, este lucrarea lui Hristos prin care crucea primește raze luminoase. Prin Înviere, lucrarea Mântuitorului Hristos se desăvârșește, pentru că Învierea a întărit firea omului și a transfigurat-o.

Învierea lui Hristos ne ajută să trăim adevărul cel mai mare al credinței noastre și pune temelie puternică vieții creștine, fiind izvorul bucuriei, pentru că dacă Hristos a înviat, vom învia și noi.

Viața trăită în adevărul credinței, în Hristos, este străbătută de bucuria cuvintelor Sfântului Evanghelist Ioan, care spunea ucenicilor săi: *Eu n-am mai mare bucurie decât să aud despre copiii mei că umblă-n Adevăr*. Trăirea Adevărului este de fapt o roadă a bucuriei și semnul că trăirea noastră este în Hristos, în Duhul Sfânt.

Învierea Domnului nu este o comemorare a unui fapt istoric, nu este o bucurie de o zi, ci învierea străbate toate zilele vieții noastre, atunci când viața noastră se eliberează de păcat. Sfântul Apostol Pavel ne spune: *Precum Hristos a Înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții*.

Învierea lui Hristos este ca o naștere din nou, aducându-ne un nou mod de a trăi. De aceea și Sfântul Apostol Petru accentuează, zicând: *Învierea lui Hristos din morți ne-a născut din nou, spre nădejde vie*.

Astfel, Hristos a omorât moartea și a dăruit lumii bucuria vieții în oceanul existenței. Prin Hristos, omenirea devine biruitoare a morții, fiindcă El a adus începutul nesticăciunii și al curățirii lumii.

Sfântul Grigorie de Nyssa ne spune că Hristos, ducând în fața Tatălui nesticăciunea, nemurirea și sfințenia, atrage prin acestea bucuria întregului neam omenesc care se înrudește cu El prin natura Sa. Îi face pe robii păcatului de până atunci fii ai lui Dumnezeu și părtași ai dumnezeirii după har.

Astfel, cei ce se împărtășesc cu Hristos, se învrednicesc stării Sale de preamărire, iar desăvârșirea creștină devine suiș continuu spre starea în care, prin efort, vom ajunge să gândim așa cum a gândit Hristos și să simțim așa cum a simțit El. Sfântul Ioan Damaschin ne arată că vrednicia bucuriei omului este legată de împărtășirea Trupului și Sângelui lui Hristos spunând: *Veniți să ne împărtășim cu rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, a Împărăției lui Hristos și luați băutura cea nouă*.

Hristos nu pentru Sine a murit și a înviat, ci pentru noi. Numai în acest fel putem zice, cum ne îndeamnă Biserica: *Ieri ne-am îngropat cu Tine, Hristoase, ca astăzi să ne sculăm împreună cu Tine. Ne-am răstignit ieri împreună cu Tine, dar Tu însuși ne preamărește, Mântuitorule, Cel ce ai ieșit din mormânt ca un Mire și ne pomenește întru împărăția Ta*. Prin Învierea lui

Hristos am dobândit garanția învierii noastre, avem conștiința trecerii noastre continue de la stricăciune la nestricăciune, de la tristețe la bucurie, de la moarte la viață.

Prin Înviere ne-am îndepărtat de genunea păcatului și ne-am apropiat de limanul cerului. De aceea, în Biserică ne rugăm: Vino, Hristoase, *Cel ce ai ieșit din mormânt, arată-Te nouă și dă-ne puterea să ne împărtășim cu Tine, în viața aceasta ca arvună, iar cu adevărat și deplin în viața viitoare.*

Se îmbină realismul vieții de aici cu viața veșnică. Calea este deschisă, porțile cerului s-au ridicat și raiul s-a deschis, iar despărțire de Hristos nu mai este, pentru că tot pământul s-a umplut de lumină cerească. Cel ce S-a pogorât la oameni, a învins răutatea, desființând robia și revărsând viața.

Iubiți credincioși,

Cu moartea Sa, Hristos trece biruitor peste moarte, o calcă, o depășește, o desființează. Prin moarte Hristos coboară plin de putere în iad și frânge bariera însingurării oamenilor și îmbrăcării lor în întuneric și tot El descătușează sufletele ce erau ținute în legăturile adâncului. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur judecă cu asprime moartea, întrebând: *Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința?* Hristos, coborând în iad, i-a sfârâmat încuietorile, a distrus puterea mortii, i-a golit împărăția, a nimic răutatea și cu lumina Învierii Sale a ars puterea întunericului.

Așadar, ce este Lumina Învierii? Așa cum răsăritul este momentul ce vine după o noapte întunecoasă, Paștele este răsăritul care luminează orizontul vieții noastre creștinești, iar Cel ce răsare este *Soarele dreptății*, Hristos, Dumnezeuul nostru.

Razele *Soarelui dreptății* vin din întunecimile mormântului și cuprind toată zidirea, încât starea de bucurie ce cuprinde fapăturile văzute și nevăzute, străbate și sufletele credincioșilor.

Domnul, venind în lume ca Lumină, luminează toate și oamenii se împărtășesc cu razele binefăcătoare ale luminii Sale, cum spune Sfântul Ioan Damaschin că: *Prin trupul Înviat al Domnului se revărsă lumina dumnezeirii peste toată lumea.* După ce Iisus S-a sculat din morți, a făcut ca toate să se umple de lumină și de bucurie. Astfel, cerurile se veselesc și pământul se bucură și întreaga lume, văzută și nevăzută prăznuiește, că Hristos S-a sculat din morți dăruind bucuria cea veșnică. Este o veselie firească prilejuită de distrugerea stricăciunii; este veselia universală așteptată cu ardoare și anticipată de Proorocul David care a săltat în jurul Chivotului Legii, veselindu-se.

Sfântul Grigorie Teologul arată că lumina Învierii este mai frumoasă și mai strălucitoare decât lumina de dinainte de facerea lumii. Lumina dintr-un

început a fost numai înainte-mergătoarea luminii Celui înviat. Nu asistăm numai la o continuitate a operei creației, ci la o facere din nou a lumii, prin eliberarea acesteia de stricăciune și de moarte.

Moartea și Învierea Mântuitorului fac posibil propriul nostru Paște, după cum spune și cântarea, că *din moarte la viață și de pe pământ la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi.*

Hristos ne învăluie în lumina Învierii Sale, dăruindu-ne viața căci vederea și adevărarea Învierii Lui este *viață și Înviere*. Lumina lui Hristos Cel înviat ne unge boala, necazul și orice întristare pentru că toate sunt acum pline de viață și strălucesc în lumina Învierii. Lumina lui Hristos aduce odihna și bucuria, alungă întunericul patimilor și ne unește pe toți în chip tainic cu El, Stăpânul vieții.

Sfântul Simeon ne spune că: *Dumnezeu, Cel ce locuiește în lumina cea neapropiată, Care a zis să strălucească din întuneric lumina la începutul lumii, acum trimite lumina din trupul Său înviat în trupurile noastre, alungând întunericul păcatelor noastre și îmbrăcându-ne în haina cea strălucitoare.*

Toți cei ce se umplu de bucuria credinței se schimbă, întrucât în ei strălucește Hristos cu slava dumnezeirii Sale și toate trupurile devin purtătoare de lumină deoarece oamenii sunt înfiați prin firea Dumnezeului - Om.

Iubitori ai marelui praznic,

Lumina lui Hristos aduce putere, aduce însănătoșirea firii omenești, aduce rodirea în fapte bune.

Cei ce sunt următori ai lui Hristos prin mărturisirea Învierii Sale, se bucură de viață și această bucurie îi ajută să se îmbrace în harul mântuitor. Zice glasul Evangheliei: *Intrați întru bucuria Stăpânului vostru, bucurați-vă și vă veseliți!* Învierea înseamnă împlinirea lucrării lui Dumnezeu în lume, căci aduce răscumpărare pentru toate păcatele și toată îmbrățișarea și iertarea între oameni.

Veniți cu toții să cântăm cu bucurie și *unul pe altul să ne îmbrățișăm și să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi: să iertăm toate pentru înviere, căci Hristos S-a jertfit și a înviat ca să ne împace pe noi cu Dumnezeu, să ne deschidă calea spre nemurire și viață veșnică. Să trăim în pace, armonie, bună înțelegere și dragoste frățească pentru a cuceri raiul cel ceresc.*

Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune că: *Pentru cel ce nu iubește și nu iartă pe aproapele său, Hristos nu a înviat și de aceea nu poate avea parte de El. Să ne purtăm cu toată smerenia și blândețea, cu îndelungă - răbdare și înfrânare, iertându-ne și îngăduindu-ne unii pe alții în iubire, căci numai așa*

lumina Învierii lui Hristos va fi înnoitoare vieții noastre, va fi izvor de bucurie pentru noi; dovedind astfel că Învierea lui Hristos este izbânda iubirii.

Frați creștini,

Să ne închinăm înaintea Domnului Cel înviat și să cădem în fața Mântuitorului biruitor. Dar închinarea nu trebuie să fie numai a minții și a vorbei, ci să ne închinăm cu fapta, cu gândirea și cu simțirea, cu toată ființa noastră, așa cum ne spune Mântuitorul și cum ne îndeamnă și Biserica: Să *ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind*. Dovada credinței noastre și a curățirii noastre să fie viețuirea sfântă în smerenie și iubire, virtuți ce încolțesc în suflet și sunt semnele prezenței lui Dumnezeu în viața noastră. Prin aceasta, cei ce viețuiesc în lumina sfintelor porunci ale lui Hristos, pot fi încredințați că se închină fără de osândă Sfintei Învieri și simt bucuria cea mai presus de fire ce izvorăște din mormântul dătător de viață mai înfrumusețat decât raiul și mai luminat decât toată cămara împărătească.

Anul acesta am poposit la peștera Sfântului Andrei, unde Cel întâi chemat a aprins flacăra credinței strămoșilor noștri, înveșmântându-i în cea mai frumoasă haină, cea a luminii Învierii lui Hristos.

Să înviem și noi ridicându-ne sufletele din răutăți. Hristos a părăsit groapa, pentru ca și noi, în această zi, să rupem cătușele păcatului. Porțile cerurilor se deschid să intre rugăciuniile noastre - să deschidem și noi ușa sufletului pentru cei care ne cer iertare; omul cel vechi a murit - să se nască omul cel nou și noi să devenim făpturi noi în Hristos Cel înviat a treia zi din morți.

Hristos a înviat!

***Al vostru Arhipăstor și de tot binele rugător către Hristos,
Cel înviat din morți,***

† **TEODOSIE**

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† NIFON

**PRIN HARUL LUI DUMNEZEU,
ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI**

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI TUTUROR BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ARHIEPISCOPIA TÂRGOVIȘTEI, HAR, PACE, SĂNĂTATE
ȘI MÂNTUIRE ÎN DOMNUL HRISTOS CEL ÎNVIAT,
IAR DE LA NOI, ARHIPĂSTORUL VOSTRU, PĂRINTEASCĂ
BINECUVÂNTARE*

HRISTOS A ÎNVIAT!

***Iubiți slujitori ai altarelor noastre străbune
și dreptmăritori creștini,***

Biserica - poporul lui Dumnezeu -, cler și credincioși, este astăzi într-o stare de dumnezeiască sărbătoare, pentru că Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul nostru a înviat din morți, iar realitatea evenimentului este actualizată astăzi plină de lumină și de bucurie. Sărbătoarea Învierii, ca fapt dumnezeiesc și taină de nepătruns, este numită cu termeni expresivi ca "Sărbătoarea sărbătorilor" și "Praznicul praznicelor". În fiecare an, la mijloc de primăvară, creștinii își vestesc, în grai și salut pascal, copleșiți de bucurie și entuziasm, că Hristos, a înviat cu adevărat. Evenimentul a fost atât: de copleșitor, încât a rămas mereu nou, minunat și extraordinar pentru creștinii de atunci și de totdeauna. Imnul Învierii este un strigăt de triumf, lumină și bucurie, care ne ridică până la cer, care generează o stare sufletească unică și incomparabilă pentru noi creștinii. Imnul învierii lui Hristos este așa de biruitor, încât de la început a produs și va produce până la sfârșitul veacurilor, bucurie și lumină pentru viața oamenilor. Iar faptul Învierii, datorită unicității și dumnezeirii lui, s-a transformat în Biserică permanentă și universală, unde se mărturisește neconținut într-o adevăr, dreptate și iubire,

înviearea cea mântuitoare. Acesta este exprimat într-un mod simplu și indubitabil de marele apostol al neamurilor: *"Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră"* (1 Corinteni 15, 14). Dovada cea mai grăitoare că nu a fost zadarnică propovăduirea apostolilor, nici credința corintenilor, este existența creștinismului cu credința și cu Biserica sa, clădite pe adevărul istoric și moral al Învierii lui Hristos. El a înviat și a biruit, pentru El și pentru noi. În perspectiva vieții creștine, noi murim pentru a învia și înviem pentru a trăi în veci cu Hristos, pentru că El a murit pentru noi și a triumfat pentru noi. În moartea și Înviearea Lui stau mântuirea și biruința noastră.

Iubiți fii duhovnicești,

În creația lui Dumnezeu, Înviearea reprezintă un nou început și cuprinde esența însăși a credinței noastre. Sfinții Părinți spun că miezul învățaturii creștine se află în credința în Prea Sfânta Treime și în Înviere. Prea Sfânta Treime este icoana supremă a iubirii, iar Înviearea ne descoperă înnoirea și biruința definitivă a vieții. Începe un alt mod de viață: modul de viață veșnică. Și Biserica îi închină în acest înțeles imnul: *"Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începătura vieții veșnice"* (Canonul Învierii, Cântarea a 7-a). Aceasta înseamnă că Înviearea Sa nu mai reprezintă revenirea la viața de mai înainte, la *"firea cea veche"*, cum a fost cazul cu învierea fiului văduvei din Nain, sau învierea lui Lazăr sau a fiicei lui Iair. Mormântul lui Lazăr a rămas gol doar pentru o vreme, căci el va reveni iarăși până la învierea cea de obște. Dar mormântul gol al lui Hristos va rămâne gol în veci, strălucind din el **lumina vieții**. Hristos nu revine la vechea condiție, ci iese definitiv din ciclul natural care repetă mereu drumul nostru, între naștere și obștescul sfârșit, între leagăn și mormânt. Aici este vorba de o trecere de la starea naturală la cea dumnezeiască cu consecințe binefăcătoare asupra vieții omului. Înviearea Domnului se mai numește și *"Paște"*, cuvânt care înseamnă în limba aramaică *"trecere"*, așa cum sinaxarul din ziua a doua de Paști precizează: *"Aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus la început lumea dintru neființă întru ființă. În aceeași zi, Dumnezeu a eliberat pe poporul ales din robia egipteană, l-a trecut prin Marea Roșie și, tot într-o astfel de zi, S-a pogorât din ceruri și a trecut în trupul Fecioarei din care S-a născut, pentru noi și a noastră mântuire. Iar acum, ridicând tot neamul omenesc din adâncul iadului l-a suit la cer și l-a adus iarăși la vrednicia cea dintâi a nemuririi"*.

Din textul de mai sus, vedem cum înțelesul cuvântului *"paște"* se extinde la calea întregului suuș al trecerii făpturii de la neființă la ființă și înălțarea

continuă până la evenimentul minunat al Învierii. Creația umană trece din treaptă în treaptă, din slavă în slavă, la "*tot mai multă viață, la viața cea din belșug*" (Ioan 10, 10), deplină și veșnică. Sau, cum spune Sfântul Apostol Pavel, trecerea la viața cea neîntinată și nemuritoare, cuprinsă total de lumina, puterea și unitatea Duhului, a spiritului: "*Trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nesticăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire*", împlinindu-se cuvântul: "*Moartea a fost înghițită de biruința învierii*" (1 Corinteni 15,53-54). Cuvântul "*paște*" se repetă de multe ori în noaptea și în toate zilele săptămânii luminate a Învierii. Cu el începe Canonul mării bucurii: "*Ziua învierii, popoare să ne luminăm! Paștile Domnului, paștile. Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi*". Acest Canon ne antrenează mintea și inima, trecându-ne progresiv prin niște trepte, prin "*Paștile cele curățitoare*", "*Paștile izbăvitoare de întristare*", "*Paștile mântuitoare*", "*Paștile care ne deschid ușile raiului*", "*Paștile cele veșnice*", expresii înălțătoare încununată de această supremă invocare: "*O, Paștile cele mari și preasfințite Hristoase! O, înțelepciunea și Cuvântul și Puterea lui Dumnezeu. Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a împărăției Tale*". (Canonul Învierii, Cântarea a 9-a)

Iubiții mei fii sufletești,

Învierea Domnului, Paștile, reprezintă calea lui Hristos, a Luminii și a Vieții. Noi ne împărtășim din bucuria supremă care este Hristos Cel înviat, "*din izvorul nesticăciunii*". Dar mai întâi a trecut prin Cruce și de aceea cântarea Bisericii mărturisește: "*Iată prin Cruce a venit bucurie la toată lumea*". Din Cruce răsare bucuria; din jertfă și din iubire răsare viața. Iar viața noastră în Hristos arată înțelesul plin de lumină al puterii atotbiruitoare a Paștilor. În Hristos, biruința Învierii se naște, ca viața însăși, din iubire, așa cum Întruparea și Jertfa Domnului s-au produs din iubire dumnezeiască pentru oameni. În Înviere, Iisus Hristos Domnul rămâne Același: iubire desăvârșită care se împărtășește tuturor celor care participă la viața întru El și a Bisericii Sale, mai ales acum în Sfânta Noapte a Paștilor, plină de Lumină, Bucurie, Viață și Mântuire. Învierea reprezintă o glorioasă biruință a vieții asupra morții, a luminii asupra întunericului, a valorilor durabile asupra non-valorii, a comuniunii asupra egoismului și a individualismului.

Icoana ortodoxă a Învierii înfățișează admirabil pe Iisus Cel înviat, nu singur, ci înconjurat totdeauna de îngeri, paznicii mormântului, de mirosițe, acolo la mormântul gol, cu întreaga natură înconjurătoare. El este înfățișat cu sfințele Sale mâini aplecate spre infern pentru a-i scoate din iadul

suferinței pe cei de până atunci, începând cu Adam și Eva, iar El, înveșmântat în lumină, reflectă strălucirea slavei plină de iubire pentru neamul omenesc. În Înviere, Hristos este Același, "*ieri, azi și în veci*" (Evrei 13, 8), adică expresia prin excelență a iubirii și slujirii. Învierea este descoperită celor ce-L iubesc, pentru că aceștia îl și înțeleg, iubirea devenind, astfel, un instrument de cunoaștere a tainei Învierii.

Iubirea răspunde totdeauna iubirii. Oamenii răspund cu iubire la iubirea lui Dumnezeu, iar consecința firească este și iubirea între semenii care generează comuniunea între ei. Așadar, Învierea, ca rod suprem al Crucii și al iubirii, este sărbătoarea prin excelență a vieții, luminii și a bucuriei. Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, ucenicul iubirii, spune atât de frumos: "*Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său rămâne în moarte*" (1 Ioan 3, 14), iar cel ce iubește se înțelege că înviază, pentru că Învierea este și cauză și consecință a iubirii. Iar un Sfânt Părinte se exprimă astfel: "*Cel ce viețuiește cu dragoste câștiga de la Dumnezeu viață și respiră în lumea aceasta aerul Învierii*". Când iubești pe Dumnezeu cu toată inima și pe aproapele, asemenea lui Hristos, trăiești în duhul Învierii și iubirii Mântuitorului Cel înviat.

Iubiți creștini și fii duhovnicești,

Marea minune a Învierii l-a făcut pe Domnul Hristos BIRUITOR. El a biruit moartea, iadul și întunericul. El a fost, este și va fi Lumina lumii prin învățătura, puterea și harul Său mântuitor. În urma biruinței, mai întâi în firea Lui umană, Dumnezeu-Tatăl L-a ridicat deasupra întregii făpturi: "*Datu-Mis-a toată puterea în cer și pe pământ*" (Matei 28, 18), spune El. "*Toată judecata a dat-o Fiului pentru că Fiul al Omului este*" (Ioan 5, 22-27), iar Fiul a dat toată judecata, harul și adevărul, apostolilor și urmașilor lor, pentru a înlătura răul din lume, a propovădui Evanghelia și a zidi Trupul Său tainic - Biserica - și, prin ea, Împărăția lui Dumnezeu.

Fiecare dintre noi poate contribui la zidirea acestui sfânt și dumnezeiesc edificiu, prin ducerea în lume a luminii lui Hristos, căci adevărata Lumină a lumii este Hristos Cel înviat. Așa cum purtăm lumânările aprinse, pentru ca prin ele să ajungă la casele noastre lumina Învierii, așa să aducem pe Hristos în inimile și mințile noastre, pentru ca și noi să ne umplem de harul iubitor și luminos al Sfintei Învieri.

Taina Sfintelor Paști este expresia iubirii Sfintei Treimi. Această iubire dumnezeiască se cere continuată prin credința în Dumnezeu și în Biserica Sa dreptmăritoare, prin viața curată și echilibrată, prin îngăduința față de

aproapele, prin iertare față de greșeala lui, prin iubire și demnitate în orice împrejurare.

Societatea noastră are nevoie crescândă de comuniune frățească în îngăduință și iertare, întru adevăr și dreptate, într-un spirit de într-ajutorare; are nevoie de starea de iubire sfântă, înnoitoare a vieții, așa cum ne inspiră cu forța spiritului această noapte de iubire și bucurie pascală. Să prelungim această stare de lumină în viața de zi cu zi și să o facem lucrătoare în familie și în societate. Atunci, fiecare creștin va simți că are mai puțini dușmani, vor fi mai puțini semeni violenți cu vorba, scrisul sau în mod fizic; ar exista atunci mai puțini bătrâni părăsiți, familii destrămate, tineri debusolați sau copii abandonati. Atunci, spiritul dreptății, al onestității și al slujirii neamului românesc vor prevala în viața publică și particulară. Să facem, deci, să rodească în sufletele noastre Învierea lui Hristos, cu învățătura, lumina și dragostea Sa.

Mântuitorul Hristos Cel înviat să reverse asupra noastră, a tuturor, lumina, pacea și bucuria cu care i-a întâmpinat pe Apostoli și pe femeile mironosițe în ziua Învierii Sale și să vă ocrotească pe toți de încercări și suferințe, bucurându-vă de prosperitate materială și spirituală.

În această sfântă și dumnezeiască sărbătoare a Învierii Domnului, Vă îmbrățișez pe toți cu părintească dragoste și binecuvântare, adresându-vă tuturor vestea mântuitoare și biruitoare:

HRISTOS A ÎNVIAT!

*Al vostru Arhipăstor sufletesc, către Domnul rugător, pentru bucuria,
sănătatea și pacea voastră, a tuturor,*

† NIFON
ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI

† *EPIFANIE,*
**PRIN HARUL LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI ȘI VRANCEI**

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI TUTUROR DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA BUNUL DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÂNTĂRI*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiți fii sufletești,

Aceasta este vestea cea mare pe care slăvita și înălțătoarea sărbătoare a Sfințelor Paști o aduce tuturor slujitori și binecredincioși creștini. Clopotele bisericilor și minunatele cântări liturgice răsună peste tot, în orașe și la sate, la munte și în câmpie; pretutindeni, în Cer și pe Pământ, în lumea creștin-ortodoxă și în cea a îngerilor, se manifestă o profundă bucurie. "*Cerurile, după cuviință, să se veselească și Pământul să se bucure. Și să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută; că a înviat Hristos, Bucuria cea veșnică*"¹, îndeamnă o cântare bisericească în această perioadă.

Participarea noastră la sfintele slujbe din Săptămâna Patimilor și, în mod deosebit, la cele din Vinerea Mare, când, laolaltă, cler și credincioși, am cântat Prohodul Domnului, ne-a dus cu gândul și cu sufletul la suferințele Mântuitorului Hristos, la Răstignirea Sa pe Cruce, la Punerea în Mormânt a Trupului Dătătorului de viață. Durerea înlăcrimată din Vinerea Patimilor și moartea nu au însă cel din urmă cuvânt: ele se topesc în bucuria Învierii. Numai viața în Hristos are putere deplină, iar nu moartea pe care Mântuitorul a biruit-o prin înseși Moartea și Învierea Sa. Mărturie despre aceasta aflăm și în *Cuvântul de învățătură* al Sfântului Ioan Gură de Aur ce se citește în

---

1. *Stihira a 3-a, Cântarea 1 din Canonul slujbei Învierii.*

luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Învieri: *"Unde îți este, moarte, boldul? Unde îți este, iadule, biruința? Înviat-a Hristos, și tu ai fost nimic. Sculatu-S-a Hristos, și au căzut diavoli. Înviat-a Hristos, și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos, și viața stăpânește. Înviat-a Hristos, și nici un mort nu este în groapă; că Hristos, sculându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut."*²

Biruința Mântuitorului asupra răului este și temeiul biruinței noastre, dacă avem credință puternică în Dumnezeu și dacă împlinim voia Lui. Rugăciunea *"Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!"*³, rostită de către Iisus Hristos pe Sfânta Cruce, când era batjocorit și chinuit de către tirani, străbate veacurile, uimind lumea și reprezentând cea mai clară dovadă a Dumnezeirii Sale. Fără de păcat fiind, Mântuitorul a răbdat toate, căci numai prin Jertfa Sa iubitoare a putut ca să curățească pe oameni de păcate și să-i scape de moartea cea veșnică.

Pentru a învinge moartea și ca să ajungă la Înviere, Domnul Iisus a trebuit să treacă, mai întâi, prin Golgota suferinței. Este calea pe care trebuie s-o urmăm și noi spre a fi mântuiți. *"Mântuirea în Hristos este biruirea pentru noi a celui mai mare dușman, aflat la temelia întregii noastre nesiguranțe - frica morții. Dumnezeu nu rămâne retras în Ceruri, în vreme ce oamenii se chinuiesc și mor. El ia trup și, cu moartea Sa, nimicește moartea noastră, astfel că, acum, moartea se face poartă pe unde toți trebuie să trecem spre a intra întru strălucirea slavei Sale."*⁴

Ceea ce n-au priceput căpeteniile și oamenii de rând în momentele de chin ale Mântuitorului, a înțeles natura. Sfânta Evanghelie ne spune că, atunci când Iisus Și-a dat duhul, s-a făcut întuneric mare peste tot, *"catapetasma templului s-a sfâșiat în două de sus până jos, și pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat; mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat."*⁵ Iată, aceste evenimente extraordinare au arătat că însăși natura era împotriva acelor care făceau nedreptate Celui mai bun dintre oameni, Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, Care S-a făcut Om pentru noi - oamenii.

Astfel, primim încredințarea că Cel Care a fost trădat, batjocorit, scuipat, chinuit, condamnat și răstignit pe Cruce pentru mântuirea întregului neam omenesc a înviat a treia zi și ne-a redeschis porțile Împărăției Cerurilor.

2. *Slujba Învierii*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 2000, pp. 46-47.

3. Luca 23, 34.

4. Anthony M. Coniaris, *Introducere în credința și în viața Bisericii Ortodoxe*, Editura Sofia, București, 2001, p. 65.

5. Matei 27, 51-52.

Bincredincioși creștini,

Așa cum ne dă mărturie Sfântul Apostol Pavel, *"Iisus, Domnul nostru, S-a dat morții pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră."*⁶

Un mare teolog și preot profesor din secolul al XX-lea spunea că *"Hristos, prin răstignire și prin curgerea sângelui din coasta Sa străpunsă cu sulița..., S-a făcut izvorul mântuirii oamenilor"*⁷, pentru că, *"prin moartea suportată de El, a învins moartea firii și cu ea orice robie sub care era ținută firea omenească."*⁸ Același preot teolog mai preciza că, *"prin Învierea lui Hristos, care va deveni și învierea noastră, viața omenească nu mai rămâne închisă în istorie, ci e ridicată din ea în viața de veci, [...] căci, numai prin Învierea lui Hristos, viața în istorie se umple de lumina unui sens."*⁹

Prin Învierea Domnului, noi am redobândit calitatea de fii ai Tatălui ceresc, pentru că în fața noastră s-au redeschis porțile spre veșnicie. Credem cu tărie în acest adevăr dumnezeiesc, credem și în viața cea de după moarte, știind că, în afară de cele văzute, sunt cele nevăzute și că, dincolo de cele vremelnice, sunt cele veșnice. De aceea, Sfântul Ignatie al Antiohiei numește praznicul Învierii *"ziua în care a răsărit viața noastră, adică în care a înviat Hristos"*¹⁰, pentru că Dumnezeu-Tatăl, *"după mare mila Sa, prin Învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut, din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestrăicicioasă și neîntinată și neveștejită păstrată în Ceruri."*¹¹

Adevărul Învierii Domnului - minune petrecută acum aproape două mii de ani - a străbătut veacurile, ajungând până la noi prin martorii care au văzut cu ochii lor cele petrecute atunci la Ierusalim. Aceștia nu sunt puțini: în primul rând - femeile mironosițe, ucenicii Luca și Cleopa pe calea Emausului, apoi Sfinții Apostoli care ne-au lăsat atâtea mărturii în cărțile Noului Testament, cei *"peste 500 de bărbați"*¹² cărora Mântuitorul li S-a arătat după Înviere.

Iubiți fii duhovnicești,

Hristos Cel înviat este modelul desăvârșit al vieții noastre morale. Creștinul adevărat trebuie să se lepede de păcat și să-L urmeze pe Mân-

6. Romani 4, 24-25.

7. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 2004, p. 189.

8. *Ibidem*, p. 246.

9. Idem, *Iisus Hristos - Lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, București, 1993, p. 120.

10. Apud *Istoria bisericească universală*, vol. I, București, 1978, p. 67.

11. I Petru 1, 3-4.

12. Luca 24, 34; I Corinteni 15, 3-8.

tutorul, împlinind astfel și îndemnul Sfântului Apostol Pavel care zice: *"Orice amărăciune și supărare și mânie și izbucnire și defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate. Ci fiți buni între voi și milostivi, iertând unul altuia, precum și Dumnezeu v-a iertat vouă, în Hristos."*¹³ Prezența Domnului Iisus Hristos în sufletul nostru ne ajută să ne umplem întreaga ființă de bunătate și să facem totul pentru a ne izbăvi de orice rău care poate să ne întineze viața.

Vremurile în care trăim sunt apăsătoare, amăgindu-i pe mulți spre săvârșirea atâtor nelegiuiri, între care amintim: nedreptatea, ura, răzbunarea, înșelătoria, hoția, crimele, păcatele împotriva firii și multe altele ce nu fac cinste Neamului nostru, care - în decursul îndelungatei sale istorii - n-a cunoscut asemenea răutăți; cu atât mai mult celor care se pretind a fi creștini.

De aceea, în toate zilele vieții noastre, dar mai ales la acest mare praznic împărătesc, să ne aducem aminte de povățuirea Apostolului neamurilor, Sfântul Pavel, care spune: *"Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele!"*¹⁴ Așadar, să ne străduim permanent pentru *"înnoirea vieții"*¹⁵, curățindu-ne cugetul de faptele cele aducătoare de moarte sufletească și să așezăm în locul lor *"dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția."*¹⁶

Praznicul Sfintelor Paști ne arată că, prin Învierea Domnului, Mormântul Său a devenit izvor de viață, întunericul s-a transformat în lumină strălucitoare, iar întristarea de care erau cuprinși Sfinții Apostoli s-a schimbat în bucurie, pentru că, așa cum glăsuiește o cântare bisericească, astăzi, *"prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începătura vieții celei veșnice"*¹⁷, căci *"Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le."*¹⁸

Dreptmăritori creștini,

Sărbătoarea Învierii Mântuitorului este numită praznicul luminii și al bucuriei.

Începând cu salutul creștinesc **Hristos a înviat!** - care exprimă temeiul credinței noastre, lumina cea duhovnicească și bucuria inimii - și continuând cu toate cântările pe care le ascultăm în perioada pascală, simțim că toate ne

13. Efeseni 4, 31-32.

14. Romani 12. 21.

15. Romani 6, 4.

16. Galateni 5, 22-23.

17. *Stihira a 3-a*. Cântarea a 7-a din Canonul slujbei Învierii.

18. *Troparul Învierii*.

cheamă, mai mult ca oricând, la împlinirea virtuții credinței, la lumină și la bucurie. Cântări și rugăciuni precum: "*Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim în ea...*"¹⁹, "*veniți de luați lumină! Lumina lui Hristos luminează tuturor*", "*prin Cruce, a venit bucurie la toată lumea...*", "*luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit*", "*cu bucurie, unul pe altul să ne îmbrățișăm...*" sunt grăitoare în acest sens.

Înțelegem, astfel, că, în minunea Învierii Domnului, se concentrează toate bucuriile credinței ce ne îndeamnă la viețuirea cu Hristos și în Hristos prin Care, așa cum spune Sfântul Apostol Petru, ajungem la "*îndumnezeirea firii noastre*".²⁰

Frați creștini,

Prăznuind Învierea Domnului, bucuria sufletească de care suntem cuprinși ne îndeamnă să ne străduim a face și altora bucurii, ajutându-i la vreme de nevoie și de necaz, așa cum ați procedat cei mai mulți dintre dumneavoastră în anul trecut, când inundațiile au distrus gospodăriile multora dintre semenii noștri, mai ales în județul Vrancea.

În afară de zidirea celor 16 case în localitățile Unirea-Odobești și Boțârlău de către Patriarhia Română, în parteneriat cu Televiziunea Națională, la care a contribuit și Episcopia noastră, case ce au fost predate înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului - 2005, Centrul Eparhial din Buzău, în colaborare cu Arhiepiscopia Sucevei și a Rădăușilor - care a mai construit trei case în satul Nănești, de asemenea, date în folosință - s-a angajat să mai ridice încă 5 locuințe în satul Unirea-Odobești, pentru unele familii nevoiașe; lucrările au fost începute încă din luna decembrie 2005 și nădăjduim ca acestea să se încheie cât mai curând.

Constatăm că, în ultima perioadă de timp, în lume și asupra noastră, s-au abătut multe necazuri și boli grave ce se extind pe zi ce trece, precum și alte inundații și alunecări de teren, din nou, anul acesta, cărora frații noștri cu greu le fac față.

Dacă astfel de necazuri vor mai veni asupra noastră, să dăm dovadă de aceeași solidaritate creștină, punând în practică îndemnul Mântuitorului Hristos: "*Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți*

19. Psalmul 117, 24.

20. II Petru 1, 4.

avea dragoste unii față de alții. "21 Dragostea înseamnă faptă, iar fapta creștină înseamnă ajutorarea celor în suferință sau în necaz.

Totodată, să rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să ne apere de orice rău, să ferească Neamul românesc și lumea întreagă "de boală, de foamete, de cutremur, de potop, de foc, de sabie, de năvălirea altor neamuri și de războiul cel dintre noi" 22, de toată reaua întâmplare.

Iubiților,

Având deci în suflet nădejdea învierii și bucuria veșniciei, în această zi a Sfințelor Paști și în toată vremea vieții noastre pământești, să împlinim virtuțile creștine, în primul rând dragostea față de cei în nevoi, pentru a ne învrednici să devenim, încă de pe acum, "fii ai Învierii. "23

Cu aceste învățături creștinești și povățuiri părintești, vă dorim să petreceți sărbătoarea Sfințelor Paști cu bucurie duhovnicească și cu sănătate deplină, împreună cu toți cei dragi.

Învierea Domnului să fie temelul credinței, nădejdea mântuirii și izvorul de iubire a lui Dumnezeu și a semenilor.

Domnul Iisus Hristos Cel răstignit și înviat să vă aducă - în suflet, în casă și în familie - lumină, înțelegere și bucurie, astfel încât lumina Învierii Domnului și a învățăturilor Sale să vă călăuzească spre limanul mântuirii, înțelegerea să întărească orice bună lucrare în familie, la locul de muncă și în viața socială, iar bucuria trăirii creștinești să vă însoțească necontenit.

"Deci, fraților, bucurați-vă! Desăvârșiți-vă, mângâiați-vă (sufletește și prin faptele de milostenie), fiți uniți în cuget, trăiți în înțelegere și Dumnezeu dragostei și al păcii va fi cu voi. "24

Vă îmbrățișăm, cu bucurie sfântă, întru dragostea Mântuitorului Hristos!

***Al tuturor de tot binele voitor și pururea rugător
la Domnul Iisus Cel Înviat!***

† EPIFANIE

EPISCOPUL BUZĂULUI ȘI VRANCEI

21. Ioan 13, 35.

22. *Ectenia Întreită* la slujba Sfeștaniei, în "Molitfelnic", Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1998, p. 164.

23. Luca 29, 36.

24. II Corinteni 13, 11.

† CALINIC
EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

Iisus a zis:
"Trebuie să vă nașteți de sus!"
"Cuvintele pe care vi le spun Eu sunt duh și viață!"¹

Hristos a înviat!

***Iubiți frați și surori,
Dreptmăritori creștini,
Iubitori ai Învierii lui Iisus Domnul!***

Cuvine-se cu adevărat, ca și anul acesta, binecuvântat de Dumnezeu, să ne bucurăm de "*Praznicul Praznicelor și Sărbătoarea Sărbătorilor, Învierea din Mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos!*"

Pentru cei care am venit la biserica Slavei Sale și pentru cei care din binecuvântate pricini n-au putut să vină, cerem binecuvântarea lui Dumnezeu, Cel în Treime lăudat: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, să pogoare din sânul iubirii Sale Dumnezeiești, pacea și bucuria sfântă fără de sfârșit, peste lumea toată, peste Țara noastră, peste vetrele noastre în care ne ducem viața de zi cu zi, peste inima și sufletul nostru împovărat de greul zilei.

Ca oarecând cărturarul Nicodim, fruntaș al Iudeilor, în miez de noapte am venit și noi la Iisus și în șoaptă de taină îi spunem: "*Rabbi, știm că de la Dumnezeu ai venit învățător fiindcă aceste minuni pe care le faci Tu, nimeni nu le poate face dacă Dumnezeu nu este cu el!*"²

Când Nicodim cel mult învățat întru ale Scripturilor Bătrâne, a spus lui Iisus, că știe că de la Dumnezeu a venit învățător și își adeverește puterea

1 Ioan 3, 7; Ioan 6, 63

2. Ioan 3, 2.

prin facere de minuni, era vădit cu desăvârșire, că dialogul între Iisus și Nicodim avea menirea de a lămuri o stare specială de adâncă înțelepciune duhovnicească.

De îndată Iisus i-a zis: *"Adevăr, adevăr îți spun: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu!"*³

Logica lui Nicodim, oricât ar fi fost de lăudată, ave a să fie plină de erori, așa cum se mai întâmplă și azi. Fără să se aștepte, Iisus Domnul primește din partea lui Nicodim nedumerita întrebare: *"Cum poate omul să se nască fiind bătrân? Oare poate el să intre a doua oară în pântecele mamei sale și să se nască?.."* Iisus i-a răspuns: *"Adevăr, adevăr îți spun, de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este!"*⁴

Răspunsul lui Iisus Hristos a născut în sufletul lui Nicodim o mare mirare pe care nu și-a putut-o ascunde și la care a auzit: *"Nu te mira că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus! Vântul suflă unde vrea și tu îi auzi glasul, dar nu știi de unde vine și unde se duce. Așa este cu tot cel ce este născut din Duhul. A răspuns Nicodim și i-a zis: Cum pot să fie acestea?"* Mirarea lui Nicodim a ajuns la culmi nebănuite. Nu credea niciodată că va fi pus în grea încurcătură, el fiind un mare învățător al Legii.

Grele și încălcite gânduri aveau să cuprindă mintea și inima lui Nicodim. Până să se dezmeticească primește răspunsul năucitor al lui Iisus: *"Tu ești învățătorul lui Israel, și pe acestea nu le cunoști? Adevăr, adevăr îți spun, că noi vorbim ceea ce știm și mărturisim ceea ce am văzut, dar voi nu primiți mărturia. Dacă pe cele pământești vi le-am spus și nu credeți, cum veți crede de vi le vom spune pe cele cerești?"*⁵

Dreptmăritori creștini,

Uneori, unii dintre noi, ca și cărturarul Nicodim din marele Sinedriu de pe vremea lui Iisus, considerat drept mare învățător, rămânem uimiți și altele uluiți de adâncul tainelor mântuitoare. Alții însă, considerându-se mai presus de înțelepciunea divină își construiesc propria lor nebunie, având ca temelie cea mai crasă ignoranță. Ce pot însemna glasurile de mucava ale hulitorilor care încearcă să lovească în Piatra din Capul Unghiului?

Toți cei care se bucură de lumină, de soare, de frumusețile lumii văzute, toți cei care se hrănesc din bunătățile pământului, toți cei înzestrați cu rațiune, voință și sentiment, toți cei care poartă chipul lui Dumnezeu, nu pot

3. Ioan 3, 4.

4. Ioan 3, 5-7.

5. Ioan 3, 8-12.

rămâne ca și cărturarul Nicodim, în incertitudine și ignoranță, întru înțeleșurile cele înalte dumnezeiești.

Mare mângâiere este atunci când ai bucuria să întâlnești în viața ta zidirile lui Dumnezeu, făpturile mâinilor Sale, care-ți pot schimba cursul vieții. Un astfel de prilej preafelic a avut și învățatul Nicodim, care știa doar lucrurile pe jumătate. El avea să întâlnească pe Însuși Hristos Fiul lui Dumnezeu, Mesia proorocit cu mii de ani înainte de a se naște. Știa Iisus Hristos că acest Nicodim era sincer și că dorea să știe adevărul. Pentru aceasta, dorind să-l ridice la cunoașterea adevărată a lui Iisus Hristos, luându-l cu înțelepciune, îl mai urcă încă o treaptă spre înțeleșurile dumnezeiești ale lucrării Sale, zicându-i: *"Că atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară ci să aibă viață veșnică. Pentru că Dumnezeu nu L-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci pentru ca lumea să se mântuiască printr-Însul. Cel ce crede într-Însul nu este judecat, dar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu. Iar judecata, aceasta este: că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina, fiindcă faptele lor erau rele. Că tot cel ce face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca să nu i se vădească faptele; dar cel ce face adevărul vine la Lumină, pentru ca faptele lui să se arate că întru Dumnezeu sunt săvârșite!"*⁶

Dreptmăritori creștini,

Astfel, întâlnirea lui Iisus cu Nicodim, în miez de noapte, ca și acum, avea să lămurească pe deplin câteva lucruri esențiale, printre care:

Nașterea noastră de sus!

Dacă Nicodim cărturarul n-a înțeles ce însemnează nașterea de sus, noi trebuie să înțelegem și mai ales să întrupăm această unică stare de cunoaștere duhovnicească și de îndumnezeire.

Sfântul Apostol Pavel scrie creștinilor din orașele Colose și Laodiceea astfel: *"Căci vreau să știți cât de mare este lupta mea pentru voi și pentru cei din Laodiceea și pentru toți care nu mi-au văzut fața trupească, pentru ca inimile lor să se mângâie; fiind ei în iubire, să aibă toată bogăția deplinei înțelegeri pentru cunoașterea tainei lui Dumnezeu - Tatăl și a lui Hristos, întru care sunt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoașterii. Vă spun aceasta pentru ca nimeni să nu vă înșele prin vorbe amăgitoare. Căci*

6. Ioan 13, 16-21

deși sunt departe cu trupul, cu duhul sunt împreună cu voi, bucurându-mă să văd buna voastră rânduială și taina credinței voastre în Hristos.

Prin urmare, așa cum L-ați primit pe Iisus Hristos Domnul, așa să umblați întru El, înrădăcinați și zidiți fiind într-Însul, întăriți în credință așa cum ați învățat-o și prisosind în ea cu mulțumire. Luați aminte ca nu cumva să se facă din voi o pradă prin filozofie și prin deșartă înșelăciune din predania omenească, după stihiiile lumii și nu după Hristos. Căci întru El locuiește trupește toată deplinătatea dumnezeirii, și deplini sunteți voi întru El, Cel ce este cap a toată Domnia și Stăpânia. . . Îngropați cu El prin botez, întru El ați și înviat prin credință în lucrarea lui Dumnezeu Care L-a înviat pe El din morți.

Iar pe voi, care erați morți în greșalele voastre... v-a făcut vii împreună cu El, iertându-vă toate greșelele ștergând zapisul ce era asupra noastră... pe care ni l-a luat din cale, pironindu-L pe cruce; prin ea biruit-a El Începătoriile și Stăpâniile dezbrăcându-le și dându-le în priveslite!"⁷

Iubiți frați și surori în Domnul Iisus Înviat din mormânt,

Începutul nașterii de sus își are izvorul aici jos, pe pământ, atunci când ne botezăm în numele Sfintei Treimi - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, primind numele pe care îl vom purta și în ceruri. Acum se cântă textul biblic: "*Căți în Hristos v-ati botezat în Hristos v-ati îmbrăcat!*"⁸

Prin Taina Sfântului Botez, a ungerii cu Sfântul Mir, a Spovedaniei și a Sfintei Împărtășanii, omul cel vechi, plin de păcate, capătă înfierea dumnezeiască. Atunci noi înviem din moartea păcatelor, mărturisind cu deplină bucurie învierea lui Iisus din mormânt, Izvorul învierii noastre de-a pururi!

De bună seamă, acum se cuvine, mai mult ca oricând, în viața noastră de zi cu zi a ne schimba gândirea și purtarea într-o nouă dimensiune spirituală.

De aici de pe pământ, legăturile noastre cu Iisus Hristos Domnul intră într-o nouă legătură duhovnicească. Sfântul Apostol Pavel, ca cel care a călătorit în al treilea cer și a văzut dimensiunile cosmice ale lucrării lui Iisus Hristos, a scris: "*Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, - și ne numim creștini și pe deasupra și ortodocși (n.n.) - pe cele de sus căutați-le acolo unde este Hristos, șezând de-a dreapta lui Dumnezeu, la cele de sus cugetați, nu la cele de pe pământ...*" Și, ca să putem cugeta la cele de sus trebuie să facem o operație aparte.

"Prin urmare, spune Sfântul Apostol Pavel, ucideți mădularele voastre cele pământești: desfrânarea, necurăția, patima, pofta cea rea și lăcomia, -

7. Coloseni 2, 1-15

8. Galateni 3, 27

care este închinare la idoli -, din pricina căroră vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării, întru care și voi ați umblat odinioară pe când trăiați în ele. Acum însă și voi pe toate să le lepădați: mânia, întărâtarea, blasfemia, cuvântul necuviincios din gura voastră. Nu vă mințiți unul pe altul, de vreme ce v-ați dezbrăcat de omul cel vechi laolaltă cu faptele lui, și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care spre cunoaștere se reînnoiește după chipul Celui ce l-a zidit!”⁹

Dreptmăritori creștini,

Făcând această operație dureroasă asupra firii noastre, necesară pentru nașterea de sus poruncită de Iisus, acum trebuie să venim grabnic cu tămăduirea cea duhovnicească. Doctorul împărătesc al sufletelor și trupurilor noastre, Iisus Hristos Domnul, ne îmbie din împărăteasca Sa farmacie leacurile salvatoare: *"Așadar, ca niște sfinți și iubiți aleși ai lui Dumnezeu, îmbrăcați-vă cu simțăminte de-ndurare, de bunătate, de smerenie, de blândețe, de îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții și iertând unul altuia. Dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva, așa cum Hristos v-a iertat vouă, tot astfel și voi - să faceți (n.n.). Mai presus de toate acestea, îmbrăcați-vă întru iubire, care este legătura desăvârșirii. Și-n inimile voastre să domnească pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați ca să fiți un singur trup; și fiți mulțumitori.*

Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi cu toată înțelepciunea. Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi (Psaltire), în laude și cântări duhovnicești. Și orice ați face, cu cuvântul sau cu lucrul, pe toate să le faceți în numele Domnului Iisus - Cel Înviat din mormânt - prin El mulțumindu-i lui Dumnezeu-Tatăl!"¹⁰

Iubiți creștini și creștine,

Aceasta este nașterea noastră de sus! Înnoirea vieții noastre, a gândirii, a acțiunilor de fiecare zi, a credinței fierbinți, ne aduc dorul de Casa Împărătească, de Părintele Luminilor. Așa gândind și așa lucrând devenim fii ai Luminii lui Hristos, de la care vom primi bucuria mântuirii în veșnicile Sale lăcașuri.

După ce Iisus Hristos Domnul a Înviat din mormânt, întâmpinându-L femeile purtătoare de mir, a rostit cel mai frumos, mângâietor și dinamic

9. Coloseni 3, 5-10

10. Coloseni 3,12-17

cuvânt din lume: "*Bucurați-vă!*" (Matei 28, 9). Învierea Lui înseamnă pentru totdeauna cea mai mare bucurie în Cer și pe pământ pentru că: "*Hristos a înviat din morți fiind începătura învierii celor adormiți, că de vreme ce printr-un om (Adam) a venit moartea, tot printr-un om (Hristos) și învierea morților, căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia!*"¹¹

Fiind, așadar, candidați pentru a moșteni Împărăția Luminii, să cântăm din prea plinul inimii, dimpreună, cântarea de biruință: *Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte viață, dăruindu-le!*

Să ne bucurăm de-a pururi, dreptmăritori creștini, de Învierea lui Iisus Hristos Domnul, nădejdea învierii și mântuirii noastre!

Tuturor, vă spun din toată inima:

Hristos a înviat!

† CALINIC

EPISCOP AL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

---

11. 1 Corinteni. 15, 20-22

† CASIAN
DIN DARUL LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS,

*PREA CUVIOȘILOR ȘI PREA CUCERNICILOR SLUJITORI
AI SFINTELOR ALTARE ȘI IUBIȚILOR CREDINCIOȘI
DIN EPARHIA NOASTRĂ, HAR, PACE, BUCURIE SFÂNTĂ ȘI IERTARE
DE GREȘELI, DIN VISTIERIA IUBIRII MÂNTUITORULUI ÎNVIAT DIN
MORȚI, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ
BINECUVÂNTARE*

***Hristos a înviat!
Adevărat a înviat!***

*"Ieri m-am îngropat împreună cu Tine,
Hristoase; astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce
ai înviat" (Slujba Învierii, Cântarea a 3-a)*

Iubiți frați și surori în Domnul,

"Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Domnului Iisus, că răstignire răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat" (Slujba Învierii).

Ne revedem în lumina Învierii unii cu alții în locul pe care l-am dorit de îndată ce am început călătoria, creștinește, pe calea postului, a rugăciunii, a nevoinței personale, după putere, a faptei îndreptate spre aproapele și, mai cu seamă, a urgenței orientării vieții noastre spre izvorul ei, care este Domnul vieții veșnice și al Învierii. Pentru că ne-a întărit cu ajutorul Său, pentru că ne-a oferit modelele Sfinților Săi, pentru că am pătruns în biserici, prin "ușile pocăinței", până la El Care ne-a și ascultat spovedania și, pentru că ne-a și iertat prin duhovnic, suntem gata de a ne împărtăși din lumina învățaturii Sale despre nemurire și suntem pregătiți să oferim și noi semenilor noștri ceea ce ne-a oferit Mântuitorul pe Cruce, pe Golgota, anume iertarea

necon condi ționată a oricărei greșeli a aproapelui, ca semn al începutului unei vieți în spațiul Învierii, adevărata viață pascală, adică a iubirii!

În această stare, ne mai îndeamnă tot Domnul să-i încorporăm în aceeași bucurie văzută și pe cei ce, eventual, au sosit în ultima clipă. Pe toți îi invită Hristos Domnul: "*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați*" (Matei 11,28). Despovărați-vă! "*Stăpânul primește pe cel de pe urmă ca și pe cel dintâi; odihnește pe cel din al unsprezecelea ceas ca și pe cel ce a lucrat din ceasul întâi; și pe cel de pe urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie; și aceluia plătește, și acestuia dăruiește!*" (Slujba Învierii, Sfântul Ioan Gură de Aur, Cuvânt de învățătură în sfânta și luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Învieri a lui Hristos, Dumnezeuul nostru).

Prea iubiți frați creștini,

Învierea Mântuitorului, înainte de a fi înțeleasă pe calea rațiunii ome-nești, este simțită pe dinlăuntru al ființei noastre, întocmai izbucnirii muguru-lui, fără formă atrăgătoare, în splendoarea florii, care se oferă în dublă ipostază: de frumusețe și de mireasmă. Tot astfel, lăuntric, înmugurește și în noi dorul de viață adevărată, curată și liniștită, care înflorește la lumina și la căldura "*credinței pline de Duhul Sfânt*". Astăzi au înflorit iarăși mugurii credinței noastre și împreună ne oferim "*pe noi înșine și unii pe alții*", în "*buchete*" luminoase, Domnului Învierii, Care face din noi, oamenii, "*candle*" strălucitoare ale vieții veșnice încă de aici, de pe pământ. "*Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri*" (Matei 5, 16). Deci, "*să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Și, cântându-l cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!*" (Canonul Învierii, Cântarea 1).

Într-o astfel de stare, dobândită în ziua Învierii, se cuvine să medităm și noi, toți creștinii, asupra sensului mai adânc și asupra roadelor Învierii Domnului pentru fiecare dintre noi și pentru toți semenii noștri, pentru toată lumea lui Dumnezeu și pentru toată creația Sa, căci "*acum toate s-au umplut de lumină: și cerul, și pământul, și cele de dedesubt. Deci, să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos, întru Care S-a întărit*" (Canonul Învierii, Cântarea a 3-a)

A rămâne doar la emoția unei bucurii sărbătorești atât de mari înseamnă a nu lua seama că se stinge lumina lui Hristos, pe care ne-a oferit-o de la Altarul Său, care-i Sfântul Său Mormânt, din care a ieșit la viață biruind moartea. De obicei însă, noi ne mărginim, prin tradiție îndătinată, doar la câteva momente emoționale și revenim iarăși în noi, la ale noastre și ne și

îndreptăm grăbiți spre lumea noastră, așa cum este ea. Este posibil ca unii dintre noi să mai purtăm puțin lumina cea din lumânarea pe care am aprins-o în chip văzut, care se consumă ori se stinge, dar ar fi folositor să o reținem continuu pe cea din candela nevăzută, dar simțită lăuntric, care nu se stinge așa de ușor, dacă este alimentată din învățăturile dumnezeiești ale Învierii și, mai ales, din puterile reale ale Învierii. Doar așa suntem și noi luminați de Sus și în lumina Învierii se înfrumusețează toată firea omenească, căci Hristos Mântuitorul, *"cu moartea pe moarte călcând"*, ne-a dăruit și nouă viață veșnică, ca o promisiune, ca o sfântă profeție a propriei noastre biruințe asupra morții, de care ne este atât de mult teamă. *"Frica morții"*, ne spune Sfântul Apostol Pavel, ne ține în robie față de moarte. Iubirea de Domnul, Biruitorul morții, ne transformă însă în împreună-biruitori cu El asupra morții. Este, precum bine știm, mai cu seamă în timpul nostru, o stare generalizată, o psihoză generală a fricii față de necunoscut. Este și o frică cotropitoare a întregii noastre ființe care se concretizează prin a ne înfricoșa și de noi înșine și, cu atât mai mult, de semenii noștri. Singura explicație a acestei suferințe cronice este prea marea apropiere de păcat, a cărei urmare este moartea sufletească, mai întâi lentă, ca mai apoi să apară refuzul luptei împotriva sa, apoi suferința trupească, prin slăbirea rezistenței omenești în fața încercărilor. Stăruința noastră în prietenia doar cu noi înșine și cu cele omenești conduce inevitabil pe oricare dintre noi la identificarea doar cu pământescul din noi. *"Omul și-a făcut dumnezeu din natură, se roagă la natură, jertfește naturii. Dar zeificarea naturii nu l-a scutit nici pe el, nici pe ea de moarte și de stricăciune"* (Sfântul Nicolae Velimirovici, *Ziua Învierii*, p. 9)

Într-o astfel de direcție, spre care ne îndreptăm, nu se întrevede nimic mai evident, decât moartea și perimetrul ei pământean, cimitirul. Să se reducă viața și toată ostencala noastră doar la atât? Iată însă, tocmai dintr-o astfel de viziune motivată de evidența consumismului în viața noastră, apare scânteia unei luminări care ne invită la dialog cu Mântuitorul Hristos. El. *"Lumina lumii"*, ne readuce în echilibrul pierdut și presară *"florile vieții fără de sfârșit peste gândurile noastre sumbre și peste inimile noastre triste"*. Din perspectiva unei vieți pline de neajunsuri și de necazuri, Mântuitorul ne îndreaptă spre El, Biruitorul păcatului și al morții, împărțându-ne real de puterile Sale, care devin și ale noastre, întocmai cum un medicament oferit de medic ne întărește și ne redă astfel puterea necesară reluării ritmului firesc al vieții.

Așadar, revenirea la viața creștină normală este miracolul văzut al Învierii Domnului, iar întoarcerea la frumusețea gândirii și a faptuirii pozitive face din noi, oameni triști și izolați, *creștinii biruitori ai necazurilor și împlinitorii virtuții*.

Iată, iubiți frați și surori, că Învierea Domnului nu înseamnă pentru creștinul autentic doar o comemorare, o amintire pioasă ori o aducere în prezent a unui fapt extraordinar petrecut în trecut cu Mântuitorul, ci este *propria noastră înviere din amorțeala păcatului și din toate consecințele căderii în deznădejde și în lipsa de iubire autentică. Biruința morții și a păcatului prin Învierea Mântuitorului este izvor de viață adevărată pentru întreaga omenire, pentru întreaga creație*. De aceea, totul este înnoit, totul este luminat, totul este prietenos și înălțător astăzi între noi și în noi.

Într-o asemenea direcție bună, către Mântuitorul înviat din morți, îndreptând mai întâi gândurile noastre, primim starea de pace sufletească asemenea Sfinților Apostoli, care erau și ei înfricoșați, temători și nesiguri, încuiați în foișorul Cinei celei de Taină. Intrând Domnul la ei, le-a oferit pace. După aceea le-a confirmat, prin prezența Sa, starea de bucurie reală, pe care ne-o poate împărtăși doar Izvorul ei. Așa dispar temerile și, mai cu seamă, presiunea gândurilor noastre egoiste și păcătoase. *Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului*", exclamă Sfântul Ioan Gură de Aur (Cuvânt de învățătură în sfânta și luminata zi a slăvitei și mântuitoarei Învieri a lui Hristos, Dumnezeuul nostru). Primindu-L pe Domnul, primim și lumina învățăturii Sale, pe care ne-a oferit-o prin Sfinții Apostoli, dar primim și puterea Sa prin împărtășirea cu Prea Curatele Sale Taine.

Pacea, bucuria și împărtășirea cu Domnul, iată darurile pascale pe care le primim spre însănătoșirea noastră sufletească și trupească, dar și spre izbăvirea noastră de teama zilei de astăzi, cu toate greutățile ei.

Învierea Domnului este, așadar, vindecarea noastră de păcat și de urmările sale, dintre care cele mai grave sunt: violența, nesiguranța, teama, ura împotriva semenilor și, mai cu seamă, neîncrederea în șansele noastre ca români și creștini.

Iubiți credincioși și credincioase,

A sosit timpul să revenim la firea noastră, a românului credincios, harnic și luptător. A sosit momentul folosirii tuturor daruri lor cu care ne-a înzestrat Dumnezeu și să cultivăm în suflete speranță și iubire, ca să crească bunătatea prin care revin și armonia dintre noi, și solidaritatea creștină și umană. Suntem, iată, reuniți nu doar întâmplător în fața sfintelor altare, a sfintelor noastre biserici din ținutul istoric al Dunării de Jos, ci suntem martorii binefacerii credinței unite cu rugăciunea, cu smerenia și cu fapta bună. Împreună cu jertfelnicii noștri slujitori ai sfintelor altare, prin credință și lucrare neîntreruptă, au înflorit atâtea "grădini" ale Maicii Domnului: la mănăstiri, la parohii, în centrele sociale, în școli și în toate spațiile misionare

de la Galați, de la Brăila, de la Tecuci, de la Târgu-Bujor, de la Covurlui, de la Făurei și de la Însurăței.

Dragostea de Dumnezeu și încrederea în lucrarea noastră însuflețită în mijlocul bunilor creștini se concretizează în nenumărate mărturii ale reînnoirii duhovnicești autentice. Fără a ignora vreo clipă și greutățile multe și apăsătoare pe umerii noștri, ai tuturor, nu rămânem însă ținuiți pe crucea suferinței, ci ne îndreptăm cu mare încredere spre viitor, spre șansele neamului nostru românesc de a reînvia toate virtuțile sale, tocmai acum când avem sentimentul că ne prăbușim.

O parte dintre frații și surorile noastre, precum știm, muncesc departe de țară, pentru a-și crește copiii și pentru a-și clădi un cămin al speranței în mabinelile zilei de mâine. Mulți au revenit de Paști acasă. Către ei îndreptăm, cu bucurie, un gând special și-i cuprindem în dragostea și în comuniunea pe care ni le oferă Domnul în sfânta zi pascală. De la ei primim însuși exemplul luptei cu sărăcia, prin muncă și prin stăruință în redresarea noastră morală, umană și socială. Știm cu toții însă, iubiți părinți și frați creștini, că fără moralitate și fără viețuire curată, nu putem depăși nici suferințele și nici nu putem face un pas înainte. Așezăm de aceea astăzi, mai mult decât în orice zi, la temelia renașterii noastre creștinești și sociale, credința noastră profundă în Domnul Înviat din morți, căci fără de El, nu putem face nimic bun și trainic.

Deschidem larg brațele inimilor noastre, ca "*unii pe alții să ne îmbrățișăm*"! Zicem, din inimă, "fraților", și celor ce ne urăsc sau ne-au făcut rău și așa dispăre cauza răului! Izgonim astfel și tot întunecatul gând rău din minte, din inimile și din intențiile noastre. Îi apropiem mult mai mult, spre a-i ajuta, pe sărmani, pe bătrâni, pe copiii defavorizați. Contribuim astfel real și la învierea bucuriei și a speranței lor. Le oferă și lor Domnul bucuria Sa, din micile noastre bucurii pe care noi le oferim.

Unindu-ne astfel toți, de Paști, în jurul Domnului Înviat, în toate comunitățile noastre bisericesti, să ne bucurăm unii de alții! Să fim realmente unii altora o bucurie! Să fim altor a ca o fâdie aprinsă de Paști! Să ne luminăm de la Hristos unii pe alții! Să ne iertăm, să ne iubim unii pe alții, sincer și dezinteresat! Să ne dea Dumnezeu tuturor sănătate și bucurie deplină! Să fie pace și liniște în noi, în casele noastre, pe stradă, pe ulițe, peste tot! Iar între noi să rămână pacea și bucuria Mântuitorului.

Hristos a înviat!

Adevărat a înviat!

Al vostru de tot binele doritor și către Mântuitorul rugător,

† CASIAN

EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† *DAMASCHIN*
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

*CINSTITULUI CLER, CINULUI MONAHAL ȘI BINECREDINCIOȘILOR
CREȘTINI DIN EPARHIA SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR: HAR, PACE,
AJUTOR ȘI BUCURIE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI,
ARHIEREȘTI BINECUVĂNTĂRI*

Hristos a Înviat!

Iubiți credincioși,

Aceste puține și simple cuvinte au fost rostite de înger, adică vestitorul sau mesagerul lui Dumnezeu, către femeile mironosițe care veniseră la mormântul Domnului cu miresme ca să-L ungă. *"Iar El le-a zis: Nu vă înspăimântați! Căutați pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde l-au pus. Dar mergeți să spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge în Galileea mai înainte de voi; acolo Îl veți vedea, după cum v-a spus"* (Marcu 16, 6-7). Aceste cuvinte anunță și exprimă cel mai important eveniment petrecut în istoria iconomiei mântuirii neamului omenesc. Pentru aceea credincioșii din comunitatea creștină din Biserica primară le-au folosit ca salut între ei, pentru a vesti evenimentul, a-și exprima credința în învierea Domnului și a deveni și ei martori ai acesteia. Și acest lucru s-a petrecut până în zilele noastre. Prin aceste cuvinte și noi cei de astăzi devenim martori și mărturisitori prin credință a adevărului petrecut acum două mii de ani că Hristos Domnul a înviat din morți.

Învierea lui Hristos este evenimentul care le depășește pe toate celelalte din istoria iconomiei mântuirii oamenilor precum întruparea, nașterea, răstignirea și moartea Sa. Învierea dă sens și le justifică pe toate, inclusiv învățătura și credința creștină. În acest sens Sfântul Apostol Pavel scrie corintenilor că *"dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră"* (1 Corinteni 15, 14).

Înviearea lui Hristos înseamnă învingerea morții, garanția adevărului mântuirii oamenilor, a învierii celor ce fac voia lui Dumnezeu și speranța noastră în împlinirea promisiunii lui Hristos: *"Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac"* (Ioan 11, 25-26).

Anul acesta vom stăruii puțin asupra legăturii Învierii Domnului cu învățătura Sa.

Iubiți frați și surori în Domnul,

În decursul vremii au apărut numeroase sisteme filosofice, numeroși legiuitori, numeroși învățători, numeroase religii sau credințe religioase, printre care și creștinismul. În general fiecare dintre aceștia sau acestea au socotit că dețin adevărul, că fiecare sunt superioare celorlalte. Societățile umane, statele sau uniunile de state alcătuiesc diferite legi pentru a se organiza, a se conduce, a îndeplini diferite scopuri. Toate acestea sunt însă produsul minții oamenilor, multe sunt trecătoare, perfectibile și relative. Pentru aceea fiecare om își pune o mulțime de întrebări: cine garantează care este adevărul? Cine garantează ce este bine și ce este rău? Cine garantează ce este moral sau imoral? Cine garantează criteriile de stabilire a valorilor morale sau de altă natură? Dacă se apelează doar la rațiunea umană nu pot fi găsite răspunsuri la aceste întrebări și la altele asemenea celor amintite mai sus. Rațiunea umană este relativă și ea poate justifica sau respinge cu argumente logice sau sofisme orice, pentru că rațiunea are la bază egoismul, interesul personal sau de grup, justificarea actelor imorale sau păcătoase. Și aceasta se întâmplă pentru că totul poate fi relativizat dacă nu există un reper sigur. *Pentru credincioși însă și în special pentru creștini singurul răspuns la întrebările enumerate mai sus este doar unul: Dumnezeu.*

Dumnezeu este Cel care S-a descoperit oamenilor prin revelația naturală, *"pentru că ceea ce este cunoscut despre Dumnezeu este vădit între ei, căci Dumnezeu le-a arătat lor. Într-adevăr, însușirile Lui cele nevăzute, puterea Lui cea veșnică și dumnezeirea Lui se văd, prin cugetare, prin fapte, de la zidirea lumii ..."* (Romani 1, 19-20).

Revelația naturală nu este suficientă pentru a cunoaște pe Dumnezeu și voia Sa, pentru aceea există și revelația supranaturală sau pozitivă, care completează pe cea naturală. Prin aceasta Dumnezeu a descoperit oamenilor doar atât cât le este necesar pentru mântuire. Multe din cele revelate de Dumnezeu nu pot fi înțelese de mintea omenească. De aceea ele rămân și ca taine și sunt primite prin credință.

Căile de transmitere a Revelației supranaturale sunt Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament și Sfânta Tradiție. În acest sens Apostolul Pavel menționează: *"După ce în multe rânduri și în multe chipuri a grăit odinioară părinților noștri prin profeți, iar în zilele acestea din urmă ne-a grăit nouă prin Fiul. . ."* (Evrei 1, 1- 2). În ceea ce privește valoarea Vechiului Testament, Mântuitorul a recunoscut-o prin cuvintele: *"Să nu socotiți că am venit să stric legea sau proorocii. N-am venit să stric, ci să împlinesc"* (Matei 5, 17). De aici reiese însă și superioritatea a Noului Testament față de Vechiul Testament.

Pentru aceea Mântuitorul a afirmat că multe din profețiile Vechiului Testament s-au referit la El (Ioan 5, 39). El se prezintă ca Dumnezeu ade-vărat. *"Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine. Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, și pe Tatăl Meu L-ați fi cunoscut; dar de acum Îl cunoașteți pe El și L-ați și văzut"* (Ioan 14, 6-7). Mântuitorul apare sub diferite denumiri, precum Iisus - care înseamnă Mântuitorul -, Hristos - care înseamnă Unsul lui Dumnezeu -, Fiul lui Dumnezeu, Fiul omului, Robul Domnului, Învățătorul, Profetul din Nazaret, Marele Arhiereu, etc., pentru a exprima o realitate, a exprima calitățile prin excelență pe care le-a avut. De exemplu El apare sub denumirea de învățător prin excelență, îndemnând pe ucenici: *"Nici învățători să nu vă numiți, că Învățătorul vostru este unul: Hristos"* (Matei 23, 10). Prin aceste cuvinte nu trebuie să se înțeleagă că Iisus oprește pe ucenici să propovăduiască evanghelia Sa, deoarece El trimite pe ucenici la propovăduire (Matei 28, 19-20). El a fost și a rămas învățătorul prin excelență. *"Iar când Iisus a sfârșit cuvintele acestea, mulțimile erau uimite de învățătura Lui, că îi învăța ca unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor"* (Matei 7, 28-29). Pentru aceea, pentru a arăta că nu vorbesc de la ei, învățători omenești, arhieriei, preoții și diaconii când încep predica sau cateheza rostesc mai întâi formula *"În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin"*.

După cele mai sus menționate socotim că putem înțelege care este legătura Învierii Domnului cu învățătura și promisiunile Sale. Fără evenimentul Învierii Domnului învățătura Sa ar rămâne la loc de cinste prin superioritatea sa față de cele cunoscute până atunci, dar și după aceea, prin valoarea și nou-tatea mesajului Său, prin forma de prezentare care o făcea accesibilă și credibilă, dar cu toate acestea ar fi rămas fără acoperire, fără suport, fără garanție că cele promise de Mântuitorul referitoare la mântuirea oamenilor, la moștenirea împărăției cerești, la fericirea vesnică ar deveni și realitate. Mai degrabă ar deveni realitate, chiar dacă învățătura Mântuitorului ar fi primită, împlinită și crezută, cele afirmate de Sfântul Apostol Pavel *"dacă*

Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră" (1 Corinteni 15, 14). Și acest lucru este motivat de faptul că în istoria iconomieii mântuirii oamenilor fiecare act, fiecare eveniment a fost profețit în Vechiul Testament și mai ales de către Domnul cu sensul său profund, într-o înlănțuire logică, plină de sens nu numai pentru evenimentul respectiv, dar și pentru cele precedente. Pentru aceea, fără evenimentul Învierii Domnului, jertfa de pe Golgota a lui Iisus și-ar pierde sensul, nu s-ar mai putea vorbi despre împăcarea omului cu Dumnezeu, despre mântuirea omului, și prin urmare, și a noastră, chiar dacă acest lucru se regăsește în învățătura Mântuitorului. Fără învierea Domnului moarte a nu ar mai fi putut fi învinsă și, prin urmare, nici învierea dreptilor Vechiului Testament și nici a noastră nu ar fi devenit posibile. Moartea ar fi rămas atotputernică. Fără învierea Domnului nu ar mai fi avut nici un rost învățătura și profeția Mântuitorului despre cea de a doua Sa venire, despre judecata universală și despre fericirea veșnică promisă celor care împlinesc voia lui Dumnezeu și cred în El.

Iubiții mei fii sufletești,

Să ne bucurăm ca de fiecare dată de evenimentul Învierii Domnului. Să nu uităm că tot ce a făcut Mântuitorul pentru oameni a făcut-o din iubire nemărginită, jertfelnică, pentru noi, începând cu întruparea, continuând cu nașterea, cu activitate a învățătoarească, cu jertfa de pe cruce, cu pogorârea în iad, cu învierea, cu trimiterea Sfântului Duh asupra Sfinților Apostoli și cu grija pe care ne-o poartă pentru a putea să câștigăm mântuirea. Să credem în Mântuitorul și în învățătura Sa adevărată și nealterată și s-o trăim după modelul Său, fiind siguri că în felul acesta împlinim voia lui Dumnezeu, care aduce după sine atât fericirea trecătoare din lumea aceasta, cât și pe cea veșnică în împărăția cerească. Cu toții împreună să rostim troparul praznicului: "Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, și celor din morminte viață dăruindu-le".

Hristos a înviat!

***Al vostru de tot binele doritor
și către Domnul rugător,***

† DAMASCHIN

EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

† *GALACTION*
DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ACEASTĂ DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU TATĂL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE

*"Căci dacă am fost altoiți pe El prin
asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași
și ai învierii Lui" (Romani, VI, 5)*

Hristos a Înviat!

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cei care am dorit să ne împărtășim cu Paștele dumnezeiesc, care nu începe din Egipt ci din Sion; care am ridicat din mijloc aluatul păcatului prin pocăință; care ne-am încins mijloacele noastre cu omorârea plăcerilor și ne-am împodobit picioarele cu încălțăminte opritoare de la toată calea cea rea, sprijinindu-ne pe toiagul credinței; care n-am râvnit la vrășmașii Crucii Stăpânului făcându-ne pântecel Dumnezeu (Stihoavna de vineri, întâia săptămână din Post), ne-am învrednicit mai adevărat să vedem cu ochii inimilor luminați de credință (Luca XX, 36), cum răsare primăvara duhovnicească. Pentru că întunericul se duce și lumina cea adevărată începe să răsară (1 Ioan II, 8) cum, de altfel spune și poetul: "Prin pomi e ciripit și cânt, / Văzduhu-i plin de un roșu soare / Și sălciile-n albă floare. / E pace-n cer și pe pământ, / Răsuflul cald al primăverii / Adus-a zilele-nvierii." (George Coșbuc - La Paști).

Pentru noi zilele Învierii aducătoare de lumina vietii izvorâtă din învierea cea din morți (Faptele Apostolilor XVI, 23), primăvara dulce a sensului existenței omenești răsar doar prin asceza ascultării de Dumnezeu, prin

pocăință și prin credința în înviere. Urmând această cale orice jertfă ne aseamănă cu Hristos, în timp ce deșertarea de sine se preface în putere a învierii. Căci prin moartea lui Hristos a fost osândită moartea omului, iar prin prisosința harului și a darului dreptății (Romani V, 17) a împărășit viața.

Prin Învierea Sa, Hristos a pus început unei noi legi pentru om: tot ceea ce se găsește în afara noianului de plăceri ale simțurilor, tot ceea ce este de bună voie și potrivit poruncilor lui Dumnezeu și, prin urmare, nepăcătos - acestea biruiesc moartea pe care omul a moștenit-o fără de voie prin căderea strămoșilor.

De aceea atunci când pătimirile și moartea omului se aseamănă prin firea lor cu Patima și Moartea lui Hristos, ele sunt bine primite înaintea lui Dumnezeu și duc la osândirea morții și la înviere. Această lege duhovnicească a fost învederată în chip desăvârșit de Sfântul Apostol Pavel care zice: "Căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui" (Romani VI, 5).

Cu alte cuvinte, atunci când omul pătrunde prin Botez în Trupul lui Hristos și se luptă împotriva păcatului după poruncile lui Dumnezeu suferind întristări, pe nedrept, cu gândul la El (1 Petru II, 19) moartea sa se face osândă a morții și slobozire din ea "prin intrarea în pământul celor vii" (Sfântul Maxim Mărturisitorul).

Astfel, moartea s-a făcut prin Hristos chemare a vieții, căci iubirea smerită s-a arătat mai puternică decât moartea și de aceea "vrășmașul cel din urmă care va fi nimic este moartea" (I Corinteni XV, 26).

Iubiți fii ai Învierii,

Prin învierea lui Hristos, Biserica "așteaptă învierea morților și viața veacului ce va să fie" iar Sfinții Părinți ne încredințează printr-un "nor de mărturii" de acest adevăr. Sufletul se va reuni cu trupul într-o nouă existență transfigurată. Aceasta este posibil prin puterea lui Dumnezeu.

Iată ce spune scriitorul bisericesc Metodiul de Olimp († 311): "ce a prefigurat sărbătoarea corturilor? A prefigurat ridicarea cortului celui adevărat (a trupului, n.n.) care, din cauza călcării poruncii și a păcatului a căzut pradă stricăciunii; a prefigurat sărbătoarea cea mare a învierii trupurilor, momentul când trupurile noastre, făcute din pământ, vor învia în vederea nemuririi, când "oasele cele uscate" (Iezechiel XXVII, 4) vor auzi glasul lui Dumnezeu și, așa cum spune profetul, vor fi aduse la locul lor alcătuint iarăși trupul, dar nu cu aceleași legături cu care era prins mai înainte, ci cu altele neprihănite și de nedezlegat. Pentru că zice: "iată, vă voi da duh de viață și veți învia. Vă voi da vine, voi face să crească pe voi carne și vă voi acoperi cu piele"

(Iezechil XXXVII, 5-6). La fel și Apostolul: "când va coborî Hristos cu un strigăt, ca strigătul Arhanghelului, mai întâi cei morți vor învia, apoi noi cei vii, adică aceste trupuri ale noastre" (I Tesaloniceni IV, 16). "Noi, cei vii" sunt sufletele care vor întâmpina pe cei morți care se ridică din pământ, pentru ca împreună cu aceștia, slăviți de Domnul, să serbăm sărbătoarea cea strălucită a Învierii. În locul acestor corturi vom primi corturile noastre cele veșnice (adică, trupurile), care nu vor mai muri, nici nu se vor mai descompune. Pentru că zice: "voi ridica cortul lui David, cel căzut și-i voi drege spărturile, ca în zilele de odinioară" (Amos, IX, II) - (Aglaofon sau Despre Înviere, XXI).

Astfel trupul din care a ieșit sufletul nu se întoarce în neființă, iar elementele sale, chiar risipite, spulberate și amestecate cu alte elemente din natură, nu sunt niște "rămășițe" oarecare. Sfântul Ioan Gură de Aur la rândul său, spune că: "moartea nimicește ceea ce este stricăcios în noi, nu și trupul" (Omilia la Psalmul XLVIII, 5).

Moartea, e drept, scoate sufletul din însoțirea sa cu trupul, însă legătura firească dintre ele se păstrează sub o anumită formă, și în orice caz stăruie deplin legătura lor ipostatică (personală). Nu putem spune deci, că odată cu moartea, din om nu mai rămâne decât sufletul, trupul sortit destrămării nemaiavând nici o legătură cu el, ci pierind cu totul.

Sfântul Grigorie de Nyssa abordează și el această problemă, însă dintr-o altă perspectivă. El spune că sufletul recunoaște elementele trupului său chiar după împrăștierea lor, tot așa cum zugravul ține minte ce culori a amestecat ca să obțină o nuanță anume; păstorul își recunoaște oile sale chiar atunci când pasc împreună cu altele, iar cel căruia i s-au spart mai multe vase cunoaște ale căruia dintre ele sunt cioburile. Chiar și în moarte, sufletul își aduce aminte nu doar de trupul întreg, ci și de fiecare mădular al său și rămâne, într-un anume fel, prezent în fiecare dintre ele, oricât de descompus ar fi: "sufletul recunoaște însușirile firești ale elementelor trupului în care a trăit chiar și după ce acestea se despart unele de altele; chiar dacă firea ține elementele materiale despărțite, pe fiecare în altă parte, din pricina însușirilor deosebite ale fiecăruia, totuși sufletul se află în fiecare, ținându-se, prin puterea de cunoaștere, în elementele trupești care-i sunt proprii, stăruind în acestea până când se va face din nou unirea acelor elemente împrăștiate, în vederea unei reînnoiri a trupurilor descompuse. Și aceasta este, propriu zis, ceea ce noi numim înviere". Tot atât de adevărat este că și trupul rămâne, într-un anume fel, prezent în suflet.

Astfel, Sfântul Grigorie de Nyssa scrie că: "după despărțirea de trup, se păstrează în suflet anumite semne care mărturisesc cum că noi am format

înainte o unitate, un întreg. Aceasta ne-o dovedește parabola despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr, în care vedem că, după ce trupurile au fost așezate în mormânt, sufletul a păstrat un oarecare semn trupesc prin care și Lazăr a fost recunoscut, și bogatul n-a rămas neștiut". Este adevărat că, de-a lungul vieții pământești, trupul suferă felurite schimbări pricinuite, de pildă, de răniri, de boală, de înaintarea în vârstă, culminând cu cele din ceasul morții, când se desface în cele din care a fost făcut și se descompune; dar el posedă o formă (eidos) a sa, care nu se schimbă, iar această formă stăruie în suflet ca o pecete pe care nici moartea nu o poate șterge. Forma aceasta permite ca, la înviere, elementele despărțite să poată fi din nou adunate laolaltă pentru a se recompune trupul (În "Dialog despre suflet și înviere" și "Despre facerea omului" apud. J.C. Larchet, "Tradiția Ortodoxă despre viața de după moarte", Ed. Sofia, Buc. 2006, p.p.82-83).

Iubiții Noștri fii duhovnicești

În lumina celor arătate, mult folositoare și mângâietoare este rugăciunea Sfintei Macrina, sora Sfinților Grigorie de Nyssa și Vasilie cel Mare, de pe patul de moarte: "Tu, Doamne, doar pentru o vreme odihnești trupurile noastre cu somnul morții, și iarăși ne deștepti pe noi cu trâmbița cea de pe urmă (1 Corinteni XV, 52). Tu dai țărâni ca pe un zălog trupul de lut pe care cu mâna Ta l-ai plămădit și aduci la viață iarăși pe cel dat țărâni și, în dar, schimbi în nesticăciune trupul nostru cel putrezitor și groaznic la vedere... Tu ne-ai deschis nouă calea spre înviere și zdrobind porțile iadului ai surpat pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul" (Viața Sfintei Macrina, XIV).

Așadar, Învierea Domnului este pentru noi "curmarea stricăciunii care ne roade, sămânța noii vieți prealuminate și zorii veșnicei slave ce va să vină" (Sfântul Teofan Zăvorâtul). Tocmai de aceea izbăvirea prin cruce și Înviere trebuie să fie apropiată (însușită) integral în experiența personală de către fiecare credincios în parte.

Experiența Învierii trebuie să structureze istoria credinței personale și ecleziale. Acest lucru este posibil și practicabil pe calea personală și sacramentală. În dimineața Paștilor nu este vorba de o înviere morală, inventată de ucenici și femeile mironosițe ca să explice lipsa corpului din mormântul gol, ci de o "trecere" existențială.

În Biserica primelor secole, botezul adulților (după o perioadă de pregătire) se săvârșea în noaptea Paștilor, tocmai pentru a fi concomitent cu moartea și învierea lui Hristos în Ierusalim. De aceea la Sfânta Liturghie se cântă "Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat. Aliluia!" De

aceea, lumânarea purtată în mâini la Înviere amintește și de lumânarea primită la Botez, care este garanția trecerii de la întuneric la lumină. Iisus n-a fost reținut în iad; trupul Său, pus sub obroc, este acum înviat.

După Sfântul Evanghelist Ioan, Iisus a fost răstignit pe cruce în timp ce la templu se sacrifică mielul pascal. Dar Iisus nu mănâncă cu ucenicii Paștele iudaic, deoarece El Însuși era Paștile. De aceea, pâinea care se frânge și potirul care se binecuvintează de preot la Sfânta Liturghie, în numele lui Hristos, este însăși comuniunea cu Trupul și Sângele lui Hristos răstignit și înviat. Experiența învierii este actualizată, transparentă, în celebrarea Sfintei Euharistii: "Euharistia este Trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Trupul care a pățimit pentru păcatele noastre și pe care Tatăl l-a înviat" (Sfântul Iganatie Martirul, către Smimeni, 7,1). Domnul Slavei vine și rămâne în mijlocul nostru prin celebrarea Sfintei Euharistii, prin care comunitatea creștină Îi aduce laudă de mulțumire.

Experiența învierii se face în orice act de dezlegare, de convertire, de ieșire din tot ceea ce ține libertatea omului înrobite și dependentă. Sfântul Apostol Pavel vorbește de două robii sau aserviri: față de Lege și față de stihiele lumii (Galateni IV, 3-10). Creștinii nu mai sunt robi, ci liberi, căci au dobândit libertatea prin înfierea lor de către Iisus Hristos. Bucuria Învierii o simte cel dezlegat de suferință, cel liberat de închisoare, cel străin, care este primit în familie, cel înfometat care este hrănit. Cel mai frumos imn de iubire din lume este acela din noaptea Învierii: "să numim frați chiar și pe cei ce ne urăsc. Să iertăm toate din cauza Învierii" .

Experiența Paștilor o fac cei care anunță altora vestea Învierii. Îngerul spune Maicii Domnului și femeilor mironosițe care veniseră la mormânt: "Alergați și vestiți lumii că Domnul a înviat după ce a dat morții moarte". Este vestea păcii și a reconcilierii, mai întâi între creștinii dintre iudei și pelerinii veniți la Ierusalim. Din cauza aceasta, Crucea a fost întotdeauna un scandal, a deranjat lumea opacă și insensibilă la nevoia oamenilor de a fi împreună și de a se iubi. Schimbarea lumii începe cu revoluția spirituală cuprinsă în acest imn: "să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi" .

Experiența Învierii o vom face la a doua venire a lui Hristos, Mielul biruitor, când toți vor învia din morți cu trupul. El este nădejdea și garanția învierii noastre. Ce văd femeile și Apostolii în dimineața Învierii: pe Hristos strălucind într-o lumină care orbește, pe Domnul Slavei (1 Corinteni II, 8), aceasta va constitui bucuria veșnică gătită celor drepti (Cf. Pr. Prof. Dr.I.Bria, "Spre plinirea Evangheliei", Ed.Reîntregirea, Alba Iulia, 2002).

Și în acest an al milei Domnului, în care se împlinesc zece învieri, după tot atâtea răstigniri ca Episcop al acestei de Dumnezeu păzite Eparhii, se cuvine să încredințăm Pământului sămânța - fie a Cuvântului, fie cea obișnuită - miracolul *morții* și Învierii. Suntem convingși că taina Pământului - fie cel duhovnicesc, fie cel real - este aceea care primește puțin și dă înapoi "rod însutit", când se lucrează "spre tămăduirea sufletului și a trupului și spre viața de veci".

Sărbătoarea Învierii Domnului să ne încălzească inimile, să ne lumineze mințile și să ne binecuvinteze viața tuturor cu darurile ei cele bogate și în acest an și în toată vremea vieții noastre.

Prin acest cuvânt de suflet vă îmbrățișez Părințește pe toți, în această zi mare, împărtășindu-vă odată cu binecuvântarea arhierescă, vestea pe care vă îndemn să o transmiteți cu credință mai departe că: "Hristos a Înviat".

Al vostru către Domnul Cel Înviat rugător,

† GALACTION
EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

† **AMBROZIE**
EPISCOPUL GIURGIULUI

*ÎN NUMELE TATĂLUI ȘI AL FIULUI ȘI AL SFÂNTULUI DUH
NOI, AMBROZIE, DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOPUL
GIURGIULUI, IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI AI EPARHIEI NOASTRE, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE!*

*„...iată, Eu sunt cu voi în toate zilele...”
(Matei, XXVIII, 20)*

Hristos a Înviat!

***Iubiți frați întru slujire
și fii duhovnicești ai Episcopiei Giurgiului,***

Cu bucurie vă trimit cuvânt părintesc la cele dintâi Sfinte Paști pe care le petrecem împreună, ca părinte și fii duhovnicești, închinători în duh și adevăr ai Tatălui, ai Fiului și ai Sfântului Duh, ai Treimii Celei deoființă și nedespărțite, întru dreapta credință a Bisericii Ortodoxe, prin voia Tatălui arătată nouă de Însuși Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, adevărită întru Duhul Sfânt, Cel trimis asupra apostolilor la Cincizecime și păstrată întru lucrarea neîncetată a Aceluiași Duh în comunitatea sfinților, care este Biserica.

Dumnezeu a binevoit ca în acest an să se înfăptuiască dorința clerului și credincioșilor din județul Giurgiu, binecuvântată de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolitul Munteniei și Dobrogei și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și aprobată de Sfântul Sinod și de Adunarea Națională Bisericească, de a se organiza într-o nouă structură administrativă bisericească, o episcopie în cadrul Patriarhiei Române.

Voi, iubiților, m-ați chemat la începutul acestui an la slujirea de episcop al vostru, arătându-mi, prin clericii și mirenii desemnați să vă reprezinte în Adunarea eparhială, încrederea voastră și dragostea față de Sfânta Biserică, care pentru mine sunt neprețuite și reprezintă cea dintâi și cea mai mare bogăție a acestei noi episcopii. La chemarea voastră și prin alegerea Colegiului Electoral Bisericesc, am venit, iată, între voi, pentru ca slujind împreună voiți Celui Preaînalt, urmând calea Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos, întru dreapta învățătură a Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe, să aducem roadă vrednică de numele cu care am fost cinstiți, de mică turmă cuvântătoare a lui Hristos, de trup tainic al Domnului, așa cum voi, mai înainte de venirea mea, v-ați arătat a fi prin credință, lucrând cu ascultare și răbdare la împlinirea dorinței voastre de a avea între voi propriul scaun episcopal. Mă alătur cu smerenie și bucurie râvnei voastre de a rămâne și de a spori întru dreapta credință și întru buna lucrare a vieții duhovnicești, dedicându-mi de acum slujirea arhierescă mântuirii fiecărui suflet de creștin ortodox, botezat în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh.

Iubiți credincioși,

În Epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel scrie: „*precum într-un singur trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceași lucrare, așa și noi, cei mulți, un trup suntem în Hristos și fiecare suntem mădulare unii altora; dar avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat. Dacă avem proorocie, să proorocim după măsura credinței; dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sârguiască în învățătură; dacă îndeamnă să fie la îndemnare; dacă împarte altora, să împartă cu nevinovăție; dacă stă în frunte, să fie cu tragere de inimă; dacă miluiește, să miluiască cu voie bună!*” (Romani 12, 4-8). După cuvântul Apostolului, darurile prin care slujim lui Dumnezeu sunt felurite, iar în Biserică Dumnezeu ne-a dăruit fiecăruia calea pe care, urmând-o, să nu rătăcim de la adevăr, ci să ajungem la limanul dumnezeiesc al vieții creștinului, care este mântuirea. Așa cum, sub oblăduirea duhovnicească a Arhiepiscopiei Bucureștilor, ați rămas următori ai Evangheliei, preoți, credincioși și monahi, lucrând împreună pentru a împlini între voi, în comunitățile parohiale sau mănăstirești, iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui, așa nădăjduiesc că veți rămâne și veți spori în dragoste și credință, întru bună ascultare și slujire dreaptă și în vremea cât noi, la rândul nostru, ne vom îndeplini ascultarea păstoririi voastre, ca cel dintâi episcop de Giurgiu. Episcopul este semnul văzut al unității Bisericii, al unirii tuturor, prin Duhul Sfânt, în trupul lui Hristos, iar menirea sa, după cum scrie teologul Pavel Florenski, este de a sluji pe Hristos din inima fiecăruia.

Acestuia mă închin cu smerenie, mulțumindu-I pentru tăria cu care i-a ocrotit pe părinții voștri peste veacuri, în istoria încercată a meleagurilor acestora, pentru a vă naște și vă crește întru dreapta credință; îngenunchez înaintea Tronului Celui Preaînalt, cu smerită mulțumire pentru credința pe care o păstrați în inimile voastre și o arătați în viața voastră, în dragostea față de Biserică, de sfințele slujbe, de învățătura și tradițiile creștine; mă minunez în fața frumuseții cu care Hristos, Cel sălășluit în inimile voastre, vă împodobeste viața, izvorând atâta sensibilitate față de suferința aproapelui, atâta bunăvoință față de cel nevoiaș, atâta răbdare, fără cârteală, sub potopul încercărilor și atâta atașament față de tradiție și comunitate, fie ea bisericească sau familială, precum rar mi-a fost dat să întâlnesc. Nu pot decât să vă îndemn a păstra și a spori aceste daruri dumnezeiești, primindu-L mai adânc pe Hristos în inimile voastre, hrănindu-vă mai îmbelșugat mințile cu învățăturile Sale și îndreptându-Vă viața înspre a-I îndeplini poruncile și a-I urma căile.

Dragi fii duhovnicești,

Este o minunată rânduială a lui Dumnezeu că în acest an petrecem primele Paști împreună în chiar ziua prăznuirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, ocrotitorul Giurgiului, de la care acest ținut își ia numele. Este un privilegiu, este un dar pe care Dumnezeu ni l-a făcut ca pentru ziua noastră, pentru a ne numi mai cu adevărat fii ai Învierii, născuți întru viața cea nouă pe care Hristos a dăruit-o lumii. Creștinătatea din toate cele patru zări întâmpină ziua Învierii cu nesfârșita bucurie și emoție a Sfințelor Paști, a sfintei treceri „din moarte la viață și de pe pământ la cer” înfăptuită de Hristos Dumnezeu pentru noi, „cei ce cântăm cântare de biruință”, așa cum glăsuiește *Canonul Învierii* și suntem împreună-biruitoari, unindu-ne cu El în Dumnezeiasca Împărtășanie.

Învieria Mântuitorului este temelul neclintit al credinței noastre, reazumul nemuritor al nădejzii și izvorul neseecat al iubirii de Dumnezeu, convertită, deopotrivă în iubirea de semeni, ca expresie văzută a luminii cerești revărsată în sufletele noastre. Așa cum scria părintele Dumitru Stăniloae, „Hristos cel înviat este începutul creației celei noi, pentru că ne cuprinde în starea jertfită și înviată a trupului Său în mod actual pe toți care credem nu numai prin comunitatea de natură ce o are cu noi, ci și prin cuprinderea noastră personală în El și prin petrecerea Lui în noi”(Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. 2, 1997, p. 119).

Evangelhia de la Luca relatează arătarea lui Iisus Hristos, după Învierie, către doi ucenici care mergeau spre Emaus. Deși „ochii lor erau ținuți ca să

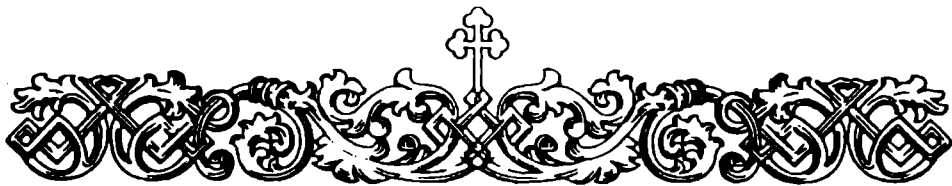
nu-L cunoască” (Luca 24, 13-35) până ce Domnul le-a tâlcuit toate Scripturile, inima lor ardea, mergând cu El pe cale, iar atunci când El a frânt pâinea, a binecuvântat-o și a dăruit-o lor, ei L-au cunoscut și i-au încredințat și pe ceilalți ucenici de înviere. Asemenea celor doi ucenici, și noi călătorim cu Domnul pe cale, primind de la El, prin glasul Bisericii, învățătura descoperită prin sfinți de Însuși Dumnezeu. Și tot asemenea ucenicilor, în biserică, în Dumnezeiasca Liturghie, suntem martorii nemijlociți ai frângerii Pâinii pe masa Sfântului Altar, unde Hristos ne dăruiește Trupul și Sângele Său ca merinde pentru viața de veci. Să rămânem mereu în dumnezeiasca Sa tovărășie, atât în căile vieții noastre, cât și în sfintele slujbe ale Bisericii, împărtășindu-ne cu vrednicie, la vremea cuvenită, cu Trupul și Sângele Domnului, pentru a trăi în sufletele și trupurile noastre bucuria deplină a acestei mărețe sărbători a întregii firi.

Hristos a înviat și toate să se umple de bunătate! Hristos a înviat și lumina să ne inunde sufletele! Hristos a înviat și dragostea Lui să se sălășluiască întru noi de-a pururi!

Al vostru de tot binele doritor și întru toate părintește rugător,

† **AMBROZIE**
EPISCOPUL GIURGIULUI

III. OMILETICE ȘI PASTORALE

PREDICĂ LA DUMINICA A 32-A DUPĂ RUSALII (a lui Zaheu)

Iubiți credincioși!

Evanghelia de astăzi ne pune în fața ochilor noștri sufletești modelul Zaheu. Mai marele vameșilor din Ierihon, considerat de către concetățenii săi foarte păcătos, auzind că trece Iisus prin cetate, s-a urcat într-un sicomor ca să-L vadă, pentru că era mic de statură. Iisus însă l-a strigat și i-a zis: „Zahee, grăbește-te și dă-te jos, căci astăzi în casa ta trebuie să rămân”. Și au intrat împreună în casă, spre surprinderea și dezamăgirea celorlalți ierihonieni, care ar fi dorit, cu siguranță, să-L aibă ei oaspete de cinste în casa lor. Iisus însă a preferat să ia masa cu Zaheu. Și, dacă în casă împreună cu Iisus a intrat un păcătos și un disprețuit, iată că acolo ia naștere modelul Zaheu, modelul pe care Evanghelia de astăzi ni-l oferă nouă tuturor drept pildă!

Dragii mei!

Trei sunt lucrurile care ne impresionează în Evanghelia de astăzi: atitudinea lui Hristos față de Zaheu, pocăința lui Zaheu și mântuirea adusă de Hristos casei lui Zaheu.

Care este atitudinea lui Iisus față de Zaheu? Iisus, înfruntând mentalitățile și neluând în seamă vociferările celor de față, care-l aveau pe Zaheu de mare păcătos, l-a ales tocmai pe el de gazdă. „Cum? Din întreg Ierihonul,

la el S-a găsit să între?” Așa vor fi gândit localnicii, iar cei mai răutăcioși dintre ei își vor fi zis: iată că Iisus nu este nici învățător adevărat, nici prooroc, nici Mesia, de vreme ce nu știe cine-i Zaheu! Dacă ar fi știut, nu i-ar fi călcat pragul! Victorie! Noi, cei din Ierihon, L-am prins în cursă astăzi pe Hristos! Al nostru e meritul, noi vom scăpa lumea de acest înșelător care zice că este Mesia și se dă drept Fiul lui Dumnezeu! Ce triumf!”! Ca oarecând cu femeia păcătoasă, când îl judecau pe Iisus că a îngăduit să-i spele picioarele, și ziceau: „*Acesta, de-ar fi prooroc, ar ști cine e și ce fel e femeia care se atinge de El, că este păcătoasă*” (Luca 7, 38). Așa se vor fi gândit și cârtitorii din Evanghelia de astăzi. Și au rămas „afară”. N-au intrat în casă ca nu cumva să se spurce. Ba încă îl judecau aspru pe Hristos că nu știe că Zaheu este cel din urmă dintre ierihonieni care ar merita cinstea de a primi în casa lui pe Mesia.

Iisus Hristos însă ignoră gândurile acestea netrebnice, pentru că vom vedea cine este până la urmă Zaheu! Care este atitudinea lui Zaheu? Ce se întâmplă în casă și care este pocăința lui Zaheu? Zaheu nu rostește decât atât: „*Doamne, iată, jumătate din averea mea o dau săracilor, și dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva întorc împătrit*” (Luca 19, 8). Ne surprinde faptul că Iisus Hristos nu-i spune și, mai ales, nu-i reproșează nimic lui Zaheu! Nu veți găsi în Evanghelia nici un fel de reproș din partea lui Iisus Hristos față de Zaheu, fără numai cinstea pe care i-a făcut-o de a intra în casa lui. Teribilă această tăcută înțelepciune dumnezeiască! Un zâmbet plin de înțeles, și Zaheu s-a transformat ca prin minune!

Ce i-a făcut totuși Iisus acestui Zaheu ca să se întoarcă într-o clipă, să se convertească imediat? Căci, de unde până atunci era hoțul care aduna bănuț cu bănuț, bănuț murdar, furat când se încasau taxele și impozitele - căci asta se spunea despre vameși în vremea aceea -, de unde până atunci număra cu zgârcenie bănuț cu bănuț, deodată s-a arătat gata să-și jertfească jumătate din avere. Ba încă, promite să întoarcă, dacă a nedreptățit pe cineva cu ceva, împătrit. Ce-i face totuși Hristos lui Zaheu, chiar dacă nu-i reproșează nimic? Iisus Hristos Se revelează lui Zaheu. Îi pune în fața ochilor lui „o oglindă”, oglindă care este însuși Hristos. Îl provoacă pe Zaheu să se uite în ochii Lui și să vadă cine este cu adevărat Hristos. Și, privindu-se Zaheu „în oglindă”, prin Hristos, cine este și ce a ajuns, se îngrozește. Se cutremură de felul cum arată și ia hotărârea de a se converti pe loc. Ca și cum, dragii mei, s-ar privi cineva în oglindă după o perioadă îndelungată și ar rămâne speriat constatând că a albit. O astfel de surprindere va fi avut și Zaheu când l-a „privit” pe Hristos și a fost silit să se recunoască „în oglindă” alb de lepra păcatelor.

Ce face Zaheu? Luați aminte la el că nu începe să se plângă, să se vâlcărească, să se lamenteze fără de roadă, cum facem noi adeseori: „Doamne, știi că eu sunt un mare păcătos, vai ce păcate multe am făcut! Știi că eu sunt un iubitor de argint!” Nimic din toate acestea! Zaheu se convertește cu o „vitejie” care ne uimește pe toți! Trece peste toate etapele, de multe ori plângăcioase, și la care, din păcate, ne limităm mulți dintre noi, lamentându-ne și văicărindu-ne, mai mult afișându-ne păcătoșenia decât să ne-o luăm în serios! De câte ori nu auzim în jurul nostru: „vai ce multe păcate am făcut! Vai cât sunt de păcătos”! Și atât... Iată-l însă, pe Zaheu, asumându-și păcătoșenia cu seriozitate! Nici nu o mai afirmă, dar și-o recunoaște până în străfundul ființei lui! Și ce face, dragii mei? Nu varsă lacrimi de lamentare și de dezmiardare, ci trece peste toate acestea și se duce direct la țintă. Trece la fapte: „*Jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrii*”.

„*Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia*” - a căzut ca un trăsnet sentința Mântuitorului Hristos, spre uimirea și disperarea „dreptilor” de afară, care îndrăzniseră să privească cu atâta dispreț pe Zaheu. I-a uimit Zaheu cu hotărârea lui! I-a întrecut pe toți cu pocăința lui! Iar cuvântul Mântuitorului Hristos: „*astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia*,” i-a uluit efectiv. Iată mântuirea adusă de Hristos imediat păcătosului Zaheu, atât de disprețuit de altfel de cei ce, cu siguranță, se considerau cu mult mai vrednici de Iisus decât el. Pentru aceasta însă ei au rămas „afară”, iar Zaheu s-a mântuit „înăuntru” cu Hristos.

Iubiți credincioși!

Aruncând încă o privire asupra întâlnirii lui Zaheu cu Hristos, aș îndrăzni să spun că Mântuitorul și-a făcut drum astăzi prin Ierihon special pentru Zaheu, așa cum își face drum de multe ori și către inima noastră, doar-doar va găsi fereastra sau ușa inimii noastre deschise, pentru a ne privi sau a ne întâlni. Doar-doar va găsi o ușă unde să bată, și noi să-i deschidem, iar El să facă și din noi un „Zaheu”.

Aș mai spune și aceasta: suntem adeseori atât de neinspirati... Ne luăm modele dintre starurile de cinema, dintre cântăreții de muzică, dintre diverși oameni de cultură, dintre politicieni, oricum dintre oamenii obișnuiți ai lumii acesteia, în loc să ne luăm modele dintre sfinți... Uităm că avem „Oglinda” prin excelență, Care pentru aceasta a venit pe pământ, ca să se facă nouă „Model”, și să nu mai trebuiască să căutăm modele șchioape, modele imperfecte și incapabile să ne înalțe către modele ca cel de azi - modelul Zaheu.

Hristos ne pune astăzi așadar, în fața ochilor noștri sufletești, un model. Nimeni altul decât cel care s-a oglindit în „Supremul Model”. Vrem modele de viață? Nu știm pe ce cale să o luăm și orbecăm prin ițele încurcate ale lumii acesteia? Nu știm care anume lucru este virtute și care este păcat? Care este valoare și merită cucerită, și care este nonvaloare și nu merită osteneala? Iată „modelul” care nu ezită nici o clipă! Nu pierde vremea lamentându-se zadarnic, ci își asumă cu „vitejie” viața în Hristos, convins fiind că a întâlnit în sfârșit adevăratul Model care merită urmat.

Iată modelul, vrea să ne spună Evanghelia de astăzi! Faceți ca el! Dacă vă aflați în cumpănă, neștiind încotro să o apucați, iată provocarea: faceți ca el! Haideți să terminăm, așadar, cu ceea ce este urât, murdar și corupt în ființa noastră și să îmbrățișăm pe Hristos, având curaj să-L privim în ochi așa cum L-a privit Zaheu. Să-L primim și noi în casa sufletelor noastre, pentru a ne putea privi și provoca și pe noi la „convertirea” întru El.

Să-l rugăm, așadar, pe Mântuitorul Hristos, să ne facă și pe noi părtași unei hotărâri ca aceasta, pe care cu toții o admirăm astăzi la modelul Zaheu - hotărârea adevăratei pocăinței, adevăratei îndreptări, ca să putem smulge și noi de pe buzele Mântuitorul Hristos sentința: „Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia”, Amin.

**† Sebastian Ilfoveanul,
Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii
a Bucureștilor**

PREDICĂ LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE BRÂNZĂ (A izgonirii lui Adam)

Iubiți credincioși,

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu și al Maicii Domnului, suntem din nou în pragul Sfântului și marelui post al Patimilor Domnului Hristos.

Biserica noastră Ortodoxă ne-a oferit de veacuri fericitul prilej de a ne înnoi viața duhovnicească prin post și rugăciune, pentru a fi cât mai aproape de Dumnezeu, întâmpinând cu dragoste, smerenie și iubire față de semeni înfricoșatele Patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos.

Duminica de astăzi este cunoscută sub numele "a lăsatului sec de brânză", dar în același timp este cunoscută și sub numele de "Duminica izgonirii lui Adam din rai", aceasta, în amintirea căderii în păcat a lui Adam, și totodată nerespectarea poruncii de a nu mânca din fructul oprit de Dumnezeu.

Reflectând asupra conținutului acestei scurte pericope evanghelice, de o reală importanță pentru perioada de timp pe care o parcurgem, observăm o serie de învățături moral-religioase care ar trebui să încununeze viața noastră de zi cu zi.

În primul rând, Mântuitorul Hristos ne vorbește despre iertarea pe care trebuie să o acordăm celor ce ne-au greșit, pentru ca, la rândul nostru, să câștigăm și noi iertarea păcatelor noastre.

Iată ce spune Mântuitorul Hristos cu privire la acest îndemn divin: "De veți ierta oamenilor greșalele lor, ierta-va și vouă Tatăl vostru Cel ceresc; dar de nu veți ierta oamenilor greșalele lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greșalele voastre" (Matei 5, 14-15). Potrivit acestei învățături evanghelice, această Duminică a mai fost numită și "Duminica iertării".

Menționăm că în această Duminică, în tradiția poporului român există unele practici cu substrat religios nou-testamentar pe care folclorul religios le-a consemnat în diversele sale colecții, și care constă în faptul că atât fiii naturali, cât și cei spirituali merg la părinții lor cerându-le iertare pentru greșelile săvârșite și totodată binecuvântare pentru sporire în viața

duhovnicească pe care trebuie să o ducă în această perioadă a Sfântului și marelui Post.

O a doua învățătură pe care o găsim în această pericopă este aceea despre post. Se știe că Postul Mare, sau al Paștilor, ori al Păresimilor, cum l-au numit și-l numesc bătrânii noștri, ne amintește de postul ținut de Însuși Mântuitorul Hristos înainte de a-Și începe istorica Sa activitate.

Se știe de asemeni că prin post se înțelege reținerea de la anumite feluri de mâncăruri și băuturi, care are ca scop înduhovnicirea vieții noastre trupești și sufletești. El nu este propriu numai creștinismului, ci îl întâlnim și la alte religii.

Astfel, marele legiuitor al evreilor, Moise, pentru a primi cele zece porunci, sau Decalogul, pe care-l respectăm și noi, creștinii, a postit 40 de zile, învrednicindu-se în acest fel de această cinste din partea lui Dumnezeu. (Ieșire 24, 38).

Apoi, Sfântul prooroc Ilie de asemenea a postit, după care a primit puterea de a aduce ploaia pe pământul lipsit de apa binefăcătoare timp de 3 ani și 6 luni.

Tot Sfânta Scriptură ne spune că ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul au postit (Matei 9, 14).

De asemenea, posteau și Sfinții Apostoli și ucenicii acestora, așa cum ne spune Sfânta Scriptură (Faptele Apostolilor 13, 2-3), și cum Sfinții Părinți au fixat posturile pe care le respectăm și noi până azi.

Biserica noastră a fixat cele patru posturi, de lungă durată, de peste an, dar și posturi de o zi. Cele patru posturi de durată mai lungă sunt: cel al Paștilor, al Sfinților Apostoli Petru și Pavel, al Sfintei Maria și al Nașterii Domnului. Posturile de o zi sunt cele de miercuri și vineri din fiecare săptămână, care au fost rânduite de Biserică încă din secolul întâi al erei noastre. Tot Biserica este cea care pentru anumite perioade de bucurie duhovnicească acordă dezlegare de post chiar în zilele de miercuri și vineri. Aceste zile sunt consemnate în calendarul bisericesc sub numele de "harți". În afară de aceste variante ale postului mai este și "postul negru", adică oprirea de la orice mâncare sau băutură în timp de o zi (exemplu avem în Vinerea sau Sâmbăta Patimilor, ori în Ajunul Crăciunului și al Bobotezei). Și, în sfârșit, postul "aspru sau uscat", care constă în ajunarea completă de dimineața până seara, când se gustă numai puțină pâine, fructe și apă.

În fața acestor variante ale postului, unii creștini, încântați de realizările științifice moderne, și totodată fiind împovărați și de lipsuri materiale de tot felul, consideră că postul recomandat de Biserică este anacronic, ceva care nu mai corespunde lumii moderne complet secularizate. Desigur, este o con-

cepție total greșită și lipsită de argumente convingătoare, dacă ne gândim cu câtă strictețe unii oameni suferinzi respectă recomandările medicilor de abținere de la anumite alimente în vederea menținerii și refacerii sănătății lor. Observăm însă cu mâhnire că prescripțiile Bisericii referitoare la post li se par foarte greu de îndeplinit.

Din acest impas ne scoate tot Mântuitorul, Care ceartă pe Apostoli că n-au putut vindeca copilul lunatic din cauza puținei lor credințe, dar și pentru faptul că "soiul acesta de demoni prin nimic nu iese decât numai prin rugăciune și prin post" (Matei 17,20).

Din paginile Sfintei Scripturi, precum și din scrierile Sfinților Părinți aflăm că postul nu înseamnă numai înfrânare de la anumite mâncăruri, ci înseamnă și mijlocul prin care ne întărim voința, credința și îndreptarea spre căile mântuirii și ale vieții veșnice.

Postul creștin este deosebit de postul altor religii. Astfel, proorocul Isaia muștra aspru pe cei care posteau numai de ochii lumii, prin cuvintele: "Dacă postiți prin certuri și judecăți, și-l bateți cu pumnul pe cel obidit, de ce-Mi aduceți Mie postul, așa cum o faceți astăzi, ca vocea voastră să se audă strigând?.. Nu, nu asemenea post am ales Eu, zice Domnul" (Isaia 58, 4). Apoi, Mântuitorul Hristos condamnă în nenumărate rânduri postul fariseilor și cărturarilor din vremea Sa, recomandând post ascuns, văzut numai de Dumnezeu Tatăl, "Care vede întru ascuns și îți va răsplăti la arătare" (Matei 6, 18). Sfinții Părinți ca: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Grigore de Nyssa fac un amplu și impunător comentariu asupra postului și foloaselor lui trupești și sufletești.

Astfel, Sfântul Vasile cel Mare - fost întâistătător al Scaunului din Cezareea Capadociei, și mort la 1 ianuarie 379 - scrie cu privire la post următoarele: "A sosit vremea postului și a curăției, nu numai a depărtării de bucate, ci și a curățirii de păcate. Postul - spune tot el - poate întoarce pe om la Dumnezeu".

Apoi, marele teolog, gânditor creștin și profund trăitor al învățăturii creștine, Sfântul Grigore de Nyssa, este și mai categoric, spunând: "Opriti-vă de la cele rele, potoliți-vă pofta după avere străină, feriți-vă de câștigul nedrept, stingeți în inimile voastre iubirea de arginți! Căci ce folos dacă gura ta nu se atinge de carne, iar tu, prin răutatea ta, mănânci pe fratele tău?!"

Și, în sfârșit, Sfântul Ioan Gură de Aur, marele predicator al tuturor veacurilor, mort la 14 septembrie 407, zice: "Zici că postești?! Arată-mi aceasta prin fapte! Să postească și ochiul tău și gura ta! Să postească toată ființa ta! Și ochiul, și picioarele și mâinile!

"La ce bun să supui trupul la abțineri de la mâncăruri - zice Fericitul Ieronim - dacă sufletul îți este plin de necinste, trufie și tot felul de nelegiuire". Postul nu este nici scop în sine, nici obligație, ci mijlocul cel mai la îndemână pentru a obține liniștea sufletească, curățirea inimii și reintrarea în harul și dragostea lui Dumnezeu și a sfinților Săi.

Susținerea unora cum că postul slăbește organismul și amenință sănătatea este neconvingătoare, întrucât toți filozofii și înțelepții antichității au recomandat postul și curăția ca fiind mijloacele cu ajutorul cărora realizezi ceva în viață și totodată ți-o prelungești.

Marii postitori și sfinții care au ajuns la adânci bătrâneți ne arată că postul lungește viața aceasta, pregătind-o în același timp pe cea viitoare.

Iubiți credincioși,

Trăim vremuri tulburi, de griji și de înaltă tensiune sufletească; suntem martorii unor uluitoare descoperiri științifice, care depășesc uneori mintea omenească. Pentru aceasta postul nu se mărginește numai la unele înfrânări din considerații terapeutice sau igienice, ci sufletul primește postul curat care constă în evitarea faptelor rele, înfrânarea limbii de la clevetiri și a cugetului de la gânduri urâte.

Postul sufletească ne duce la viața veșnică, și se manifestă prin modestie, sinceritate, convingere și intoleranță la fapte urâte și reprobabile.

Să trăim cu intensitate virtuțile creștine pe care le naște postul trupesc și sufletească, ca în felul acesta să aducem jertfa noastră pe altarul iubirii față de Dumnezeu Tatăl și de Fiul Său cel iubit, Care a adus în lume postul lacrimilor, al pocăinței, al rugăciunii și al iubirii de oameni. Așa ajungem să ne îmbrăcăm în hainele iubirii, trăind cu cinste, nu în bârfeli sau în răutăți care spurcă pe om, nu în fapte de rușine (Matei 15, 11) și nici în certuri sau invidie (Rom. 13, 12-14), pentru că toate nenorocirile și certurile între oameni își au origine a în pătimi (Iacob 3, 4), peste care tronează tatăl minciunii, satana (Ioan 8, 44). Să ne îmbrăcăm așadar în Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mărirea, cinstea și închinăciunea în veci. Amin.

Pr. prof. univ. dr. Marin Velea

CUVÂNT LA VINEREA PATIMILOR

Slujbele religioase din Săptămâna Sfintelor Patimi, prin conținutul și prin coloritul lor cu totul deosebit aduc în sufletele și în inimile noastre o pace și o liniște specială. Cea care ne impresionează cel mai mult și are o puternică înrăurire asupra vieții noastre spirituale este slujba din Vinerea Sfintelor Patimi. Strălucirea acesteia o regăsim impregnată în sufletele noastre încă din copilărie și o trăim cu aceeași intensitate an de an.

Moartea sângeroasă a Domnului nostru Iisus Hristos ne-au istorisit-o Sfinții Evangheliști încă din seara de la Denia cea Mare. Din citirea celor 12 Evanghelii am luat cunoștință despre duiosasele și nemuritoarele clipe petrecute de Mântuitorul Hristos cu Sfinții Săi Apostoli la Cina cea de Taină. Atunci am înțeles mai profund adevărul Sfintelor Scripturi: „*Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*“ (Ioan 3, 16).

Atunci am fost cu toții martorii instituirii Sfintei Euharistii – a Dumnezeieștii Liturghii – Taină prin care ne unim cu Iisus Hristos Mântuitorul nostru și ne împărtășim din roadele Jertfei Sale de pe Cruce.

Apoi am văzut cum Mântuitorul a luat pe Apostolii Săi și a mers în Grădina Ghetsimani, unde cu lacrimi și cu sudori de sânge S-a rugat de trei ori Părintelui ceresc ca să-L ajute să biruiască, la fel ca și în pustiul Carantaniei, cea din urmă și cea mai grea ispită: ispita suferinței. Diavolul considera ca prin ispita suferinței, Mântuitorul se va îngrozi și va fugi de ea, abătându-se astfel de la calea și de la scopul mântuirii neamului omenesc. Socotea că în fața suferinței va refuza să îplinească voia Tatălui ceresc care L-a trimis să-și dea viața ca preț de răscumpărare pentru lume. Dar Mântuitorul, cu demnitate, a învins și această ispită, grăind cu multă dragoste ucenicilor Săi: „*Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită!*“ (Luca 22, 46).

Fără vreo constrângere externă, Domnul merge de bunăvoie pe drumul suferinței pe care o înobilează și o umple de puterea și de dragostea Sa dumnezeiască. Este scuipat, jignit, bătut, torturat, dar nu cârtește nici un moment, ci dimpotrivă, se roagă Părintelui ceresc, pentru cei care Îl schingiuiau: „*Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!*“ (Luca 23, 34). El face din moarte un câștig și din mormânt, izvorul vieții.

Azi, în Vinerea Sfintelor Patimi, Maica Domnului, Apostolii, cetele îngerești și neamurile toate plâng moartea și punerea în mormânt a Mântuitorului. Coborât de pe Cruce cu multă grijă, femeile mironosițe l-au îmbălsămat trupul Său preacurat. Apoi a fost așezat în mormânt, după care s-a sigilat piatra și s-au rânduit ostași de pază. La gândul morții, noi oamenii suntem cuprinși de neli-

niște și de spaimă. Dar în privința Mântuitorului, moartea capătă un alt sens. Înțelepciunea dumnezeiască a ales jertfa ca mod de mântuire a omenirii: *Să moară Fiul lui Dumnezeu pentru noi, căci „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem“ (Galateni 3, 13).*

Din înălțimea Crucii, altarul sfânt, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Fecioarei a cuprins într-o singură privire toată opera săvârșită de El, prin Jertfa Sa ispășitoare. A cuprins istoria omenirii de la căderea lui Adam și până la cei din urmă credincioși care Îl vor aștepta și Îl vor vedea venind a doua oară să judece lumea. În persoana Sa, Mântuitorul Hristos a concentrat cerul și pământul, veșnicia și timpul, păcatul și Răscumpărarea și toate împlinite cu voia Părintelui ceresc, Atotțiitorul.

Pentru suferințele Lui, pentru rușinea pe care a îndurat-o, pentru moartea cea amară, Dumnezeu L-a înălțat și L-a preamărit și I-a dăruit Lui nume care este mai presus de orice nume „*Ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt... ca să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu Tatăl“ (Filipeni 2, 9-11).*

Ceea ce n-au priceput căpeteniile poporului și oamenii de rând în momentele de chin ale Mântuitorului, a înțeles natura. Sfânta Scriptură ne spune că, atunci când Iisus Și-a dat duhul, s-a făcut întuneric mare peste tot, pământul "catapeteasma templului s-a sfâșiat în două de sus până jos și pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat: mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat" (Luca 23, 34). Aceste evenimente extraordinare au oglindit și ele că însăși natura era împotriva acelor care făceau nedreptate celui mai bun dintre oameni, Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos care S-a întrupat pentru noi oamenii.

De aproape două milenii, Jertfa Mântuitorului Hristos nu a fost uitată, ci comemorată și adorată de toți creștinii. Pe Jertfa Lui S-a înălțat Biserica creștină, iar prin sângele Lui ne curățim de întinăciunea păcatelor noastre și avem părtașie cu Dumnezeu.

Dacă Hristos ni S-a dăruit nouă, jertfindu-Se pe Cruce pentru păcatele noastre și noi avem datoria să ne dăruim Lui. Să ne căim de păcatele pe care le-am săvârșit și să viețuim după voia Lui cea sfântă. Sfântul Clement Romanul spunea că Sfântul Apostol Petru, oridecâte ori își aducea aminte de păcatul Său de a-L fi tăgăduit pe Mântuitorul, se căia amarnic, așa încât lacrimile Sale săpau brazde adânci pe obrazii Săi. Să urmăm și noi o astfel de pildă de pocăință, mai ales azi, când problemele cotidiene ne îndepărtează de Dumnezeu și să mărturisim din tot cugetul așa cum a făcut-o sutașul: „*Cu adevărat, omul acesta este Fiul lui Dumnezeu“ (Marcu 15, 39).*

Pr. Dorin Zarioiu

IV. PAGINI DE SPIRITUALITATE

CONSIDERAȚII PRIVIND RAȚIONALITATEA TRUPULUI UMAN ÎN OPERA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

Argument

Studiul de față reprezintă concretizarea unor cercetări motivate de frământările proprii pe tema pusă în discuție. Acestea se întemeiază pe două fenomene observate în jur. Primul este nevoia omului de a intra în contact direct cu lucrurile sfinte, de a atinge cu mâna sfintele icoane și moaște; acest fapt arată nu atât sentimentele de cinstire și prețuire a obiectelor sfinte cât mai ales dorința înnăscută a omului de a se împărtăși trupește, prin simțuri, de sfințenie. De aici se poate intui valoarea reală a trupului, implicată în rolul său de posibil părtaș al harului și al sfințeniei lui Dumnezeu.

Al doilea fenomen îl reprezintă așa-zisa “valorizare” a trupului în societatea de astăzi prin susținerea satisfacerii lui excesive (promovarea confortului, a pornografiei, a prostituției, a homosexualității).

Raționalitatea trupului constituie un aspect sau o perspectivă din care poate fi privit trupul. Am ales să ne oprim doar asupra ei pe de o parte datorită dimensiunilor reduse ale lucrării și, pe de altă parte, datorită locului specific pe care raționalitatea îl ocupă în teologia părintelui Dumitru Stăniloae.

Introducere

Despre viața¹, opera² și personalitatea teologică³ a părintelui Dumitru Stăniloae au vorbit mulți teologi de seamă, atât ortodocși cât și de alte

1. Vezi STĂNILOAE, Lidia Ionescu, *Lumina faptei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu Dumitru Stăniloae*. Ed. Humanitas, București, 2000.

2. Pentru o bibliografie completă, vezi: ANGHELESCU, Prof. Gheorghe, “Părintele Prof. Acad. Dumitru Stăniloae – Bibliografie sistematică” în ICA, I. I. Jr.(ed.), *Persoană și Comuniune: Prinos de cinstire Preotului Profesor Academician Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Sibiu, Edit. Arhiepiscopiei Ortodoxe, 1993, pp. 16-67.

3. Spre exemplificare, menționăm două articole: PLĂMĂDEALĂ, Antonie, „În loc de introducere: Generația Stăniloae” în *Persoană și Comuniune*, pp. XI – XXI și CLEMENT, Olivier, “Le Pere Dumitru

confesiuni, astfel că vom trece direct la tema noastră. În primul rând, o abordare exclusivă a temei trupului în gândirea părintelui Stăniloae nu există, din câte cunoaștem⁴. De aceea, principalele surse sunt scrierile părintelui Dumitru Stăniloae editate în limba română atât în timpul vieții, cât și postum. N-am ezitat, însă, să facem referire la acele lucrări și studii care se intersectează într-o mai mare sau mai mică măsură cu tema noastră.

Dintre tezele doctorale care ating și subiecte din antropologia și cosmologia părintelui Stăniloae, pe lângă teza lui N. Moșoiu, menționăm pe cea a Pr. Dr. Maciej Bielawski, OSB, *The Philocalical Vision of the World in the Theology of Dumitru Stăniloae* (1997)⁵, de asemenea și pe cea a lui Silviu Eugen Rogobete publicată în românește cu titlul *O ontologie a iubirii. Subiect și Realitate Personală supremă în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*⁶. Articolele și studiile folosite abordează teme de cosmologie, antropologie, soteriologie: Marc-Antoine Costa de Beauregard, “Le Cosmos et la Croix”, Emil Bartoș “The Dynamics of Deification in the Theology of Dumitru Stăniloae”⁷, Olivier Clement, “Le Pere Dumitru Stăniloae et le genie de l’orthodoxie Roumaine”⁸, Doru Costache, “Colocviul fără sfârșit. Rațiunea de a fi a creației în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae”⁹. Pentru o viziune de ansamblu sistematică asupra trupului în gândirea plurivalentă a Părinților Bisericii, ne-a fost de mare ajutor manualul lui Tomáš Špidlík *Spiritualitatea Răsăritului Creștin* (vol. I)¹⁰.

Menționăm aici și unele preocupări ale teologilor contemporani legate de tema trupului. Panayotis Nellas în *Zoon theoumenon*¹¹ face o excelentă prezentare a antropologiei patristice, iar Marius Lazurca în *Invenția trupului*

Stăniloae est le genie de l’orthodoxie Roumaine” în *Persoană și Comuniune*, mai ales pp. 82-89. De asemenea, o caracterizare cuprinzătoare oferă Nicolae Moșoiu în *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Ediția a II-a, Ed. Paralela 45, 2002, pp. 11-18.

4. Sandu FRUNZĂ a elaborat o teză de doctorat despre antropologia părintelui Stăniloae, însă lucrarea lui nu ne-a fost accesibilă. O bună încadrare a temei trupului în teologia ortodoxă contemporană face Nicolae Moșoiu, prezentând și câteva texte semnificative din opera părintelui Stăniloae. Aspectele tratate sunt firea compusă (*synthesis*) a omului și „hainele de piele”, *op. cit.*, pp. 135-156.

5. Apărută și în limba română în traducerea diac. Ioan I. Ică Jr. la Edit. Deisis, Sibiu, 1998.

6. Editura Polirom, Iași, 2001.

7. Ambele studii publicate în volumul *Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology*, edited by Lucian TURCESCU, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Palm Beach, Portland, 2002, pp. 147-166 și 207-248.

8. Cf. *supra*, nota 3.

9. În Teodor BACONSKY și Bogdan TĂTARU-CAZABAN (coord.), *Dumitru Stăniloae sau Paradoxul Teologiei*, Ed. Anastasia, 2003, pp.183-241.

10. Trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1997.

11. *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, ediția a II-a, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1999.

(apărută la Editura Anastasia) se ocupă de sfera mai largă a istoriei mentalităților “proto-europene” (conform prefaței semnate de Teodor Baconsky), îmbinând cu succes abordarea hermeneutică cu cea a științelor limbajului. O prezentare remarcabilă a practicilor de renunțare sexuală în cercurile creștine din primele secole a realizat Peter Brown în *Trupul și societatea* (Editura Rao, București, 1999). Alte lucrări: Olivier Clement *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*¹², Michel Henry *Întrupare. O filozofie a trupului*¹³, Jean-Claude Larchet *Ceci est mon corps. Le sens chrétien du corps selon les Pères de l'Église*¹⁴.

În cele ce urmează, vom încerca o scurtă evaluare a concepției despre trup a Părinților Bisericii, știut fiind că operele lor reprezintă izvoarele teologiei părintelui Dumitru Stăniloae.

În învățătura Sf. Părinți cu privire la trupul omului se observă, de multe ori, o îmbinare a datului revelat în Sf. Scriptură cu ideile filosofilor antici, parte semnificativă a moștenirii lor culturale de care, după cum se știe, Părinții n-au făcut abstracție.

Filosofia păgână, în general, considera trupul un “dușman” al sufletului, un “sclav” de care omul se poate debarasa. După platonicieni, unirea sufletului cu trupul este o decădere, iar pentru Epictet trupul este ceva exterior omului, ce poate și trebuie făcut util¹⁵.

În Sf. Scriptură, raportarea la trup este diferită. Trupul nu este pur și simplu un ansamblu alcătuit din carne și oase, ci el reprezintă persoana umană ca întreg, atât în starea naturală păcătoasă cât și atunci când se dăruiește lui Dumnezeu și dobândește o viață slăvită. În Vechiul Testament, atât pentru carne cât și pentru trup există un singur cuvânt (basar), însă în greaca Nouului Testament se folosește sarx pentru carne și sw`ma pentru trup (corp). Deosebirea fundamentală dintre cei doi termeni poate fi observată doar prin prisma învățăturii creștine: carnea (sarx) este perisabilă (Fil. 3,19) și nu poate moșteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 15,50), în timp ce trupul este chemat să învie ca și trupul lui Hristos (I Cor. 6,14), el este mădular al lui Hristos (I Cor. 6,15) și templu al Duhului Sfânt (I Cor. 6,19); astfel, omul este dator să-L slăvească pe Dumnezeu în trupul său (I Cor. 6,20). Se observă clar din aceste texte demnitatea pe care o acordă Sf. Ap. Pavel trupului¹⁶.

12. Editura Christiana, București, 1996.

13. Trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2003.

14. Genève, Éd. La Joie de lire, 1996.

15. LÉON-DUFOUR, Xavier (coord.), *Vocabular de Teologie Biblică* (VTB), Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2001, “trup”, p. 740; vezi și T. ŠPIDLIK, *op.cit.*, p. 145.

16. *Ibidem*, pp. 740-741.

Sf. Ap. Ioan anatematizează pe cei ce tăgăduisc că “Iisus a venit în trup” (I Ioan 4,2). Exponenți ai luptei împotriva dochetismului și gnosticismului au fost Sf. Ignatie al Antiohiei și Sf. Irineu de Lugdunum. Împotriva gnosticilor, care susțineau că trupul este străin de mântuire fiind făcut din pământ, Sf. Irineu afirmă clar că trupul este “capabil de nemurire”¹⁷. Dochetismul nu a dispărut în primele veacuri; în toate perioadele au existat tendințe de a socoti trupul un element trecător de care omul, pe măsură ce se îndumnezeiește, trebuie să se dezbrace¹⁸. Sf. Teofan Zăvorâtul spune în acest sens: “Creștinismul e spiritual în aspectul său superior, pentru că esența sa este harul; dar el nu este nevăzut. Astfel, adevărații creștini sunt spirituali... Însă ei nu sunt lipsiți de trup; deși spirituali în gradul cel mai înalt, ei nu pot să nu lucreze trupește”¹⁹.

Pe de altă parte, Părinții folosesc uneori expresii dure atunci când vorbesc despre trup în anumite situații concrete. Redăm în continuare câteva din expresiile adunate de Tomáš Špidlík sub titlul de aforisme²⁰. Trupul este o „închisoare” sau un „mormânt” al sufletului (sw`ma - sh`ma), conform Sf. Grigorie de Nazianz. Trupul este o „mască hidoasă” (Grigorie de Nyssa), o “piele materială” și “o povară” (Clement al Alexandriei). Trupul trebuie disprețuit, maltratată, omorât: „El mă ucide și eu îlucid” (avva Dorotei); “el mă sugrumă și eu îl sugrum (avva Macarie cel Mare). Trupul este “un prieten ingrât și perfid” (Sf. Ioan Scărărul). Demonii lucrează prin trup, harul stă în adâncul sufletului (Diadoh al Foticeei).

Cu toate acestea, sursa răului nu este trupul, ci libertatea (Grigorie de Nyssa), trupul este sălașul sufletului, unealta (flautul) sufletului și tovarăș de muncă al acestuia (Grigorie de Nyssa). Trupul se dă ofrandă în martiriu (Ignatie al Antiohiei) și în feciorie (Origen). De asemenea, trupul poate fi făcut spiritual, caci pârğa lui a fost sfințită de Hristos (Grigorie de Nyssa).

Bineînțeles, aceste expresii aparent contradictorii nū pot fi înțelese izolat, ci în conformitate cu împrejurările în care au fost rostite, cu scopul și adresanții lor; la fel de mult contează dacă au fost folosite într-o expunere de credință sau într-un îndemn la renunțare²¹. Dincolo de toate aceste particularități, Părinții Bisericii mărturisesc – și acesta este esențialul – faptul că

17. *Adversus haereses V*, 27,9, “Sources Chretiennes”, vol. 153. 1969, pp. 112 și 154, *apud* ŠPIDLÍK, *op.cit.*, p. 147.

18. ŠPIDLÍK, *op.cit.*, pp. 147-148.

19. *Pisma k raznyum licam* (Scrisori către diferite persoane), Moscova, 1892. p. 249, *apud* ŠPIDLÍK, *op.cit.*, p. 148.

20. ŠPIDLÍK, *op.cit.*, pp. 149-151.

21. *Ibidem*, p. 146.

trupul face parte integrantă din natura omului²². Concepția dualistă despre om, în care sufletul este identificat cu adevărata persoană, caracterizează gândirea celor mai mulți autori creștini din primele veacuri. Valorizarea trupului într-o concepție holistică depre om se observă mai târziu, în special datorită teologiei Sfântului Maxim Mărturisitorul²³. J.C. Larchet afirmă că în scrierile Părinților de multe ori este evidențiat faptul că omul nu este numai suflet dar nici numai trup, ci amândouă laolaltă, de nedisociat²⁴.

Rămâne să vedem în continuare cum este înfățișat trupul în scrierile părintelui Dumitru Stăniloae și ce perspective oferă viziunea sa în planul concret al vieții.

Raționalitatea materiei

Considerăm că nu se poate trata mulțumitor tema raționalității trupului fără o scurtă incursiune cu caracter general în problema raționalității creației. De aceea, în acest prim capitol al studiului nostru, vom încerca să punem în lumină caracterul rațional al materiei, așa cum reiese din opera Părintelui Dumitru Stăniloae.

Se impune însă, mai întâi, precizarea surselor pe care părintele le utilizează în conturarea viziunii sale despre raționalitatea lumii. După cum este îndeobște cunoscut în mediile de specialitate, tema rațiunilor divine prezente în creație o găsim la Origen, prezentată în sens platonice. Părintele bisericesc a cărui operă a exercitat cea mai mare influență asupra teologiei părintelui Stăniloae a fost, însă, Sf. Maxim Mărturisitorul, care a preluat tema rațiunilor divine de la Origen și a aprofundat-o într-un sens total opus origenismului²⁵.

Viziunea complexă a Sf. Maxim cu privire la raționalitatea creației se reflectă în gândirea părintelui Stăniloae, care nu doar a tradus cele mai importante lucrări ale sale, ci le-a și explicat, într-o manieră unică în teologia ortodoxă românească.

22. Cf. STEPHANOU, E., *La coexistence initiale du corps et de l'ame d'apres saint Gregoire de Nysse*. Echos d'Orient 31, 1932, pp. 304-315. *apud* ŠPIDLÍK, *op. cit.*, p. 147.

23. Ware, P. S. KALLISTOS, „The unity of the human person according to the Greek Fathers” în *Persons and personality. A contemporary inquiry*. edited by Arthur PEACOCKE and Grant GILLET. Ian Ramsey Centre Publication no. 1, Basil Blackwell, Oxford, 1987, p. 198, *apud* N. MOȘOIU, *op. cit.*, pp. 138-139.

24. *Terapia bolilor mintale – Experiența Răsăritului creștin*, Ed. Harisma, Buc., 1997, p. 32, *apud* N. MOȘOIU, *op. cit.*, p. 139.

25. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL. *Ambigua*. trad. din grecește, introducere și note de Pr. Prof. D. Stăniloae, Colecția „Părinți și scriitori bisericești”, 80, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1983, p. 28.

Sfântul Maxim nu va fi prezentat aici decât ca sursă a părintelui Stăniloae și doar în privința temei care ne interesează. Astfel, vom înfățișa esențialul teologiei rațiunilor divine a Sfântului Maxim Mărturisitorul, urmând ca în continuare să observăm dezvoltarea ei în opera părintelui Dumitru Stăniloae²⁶.

Sfântul Maxim afirmă că toate lucrurile și ființele din lume își au rațiunile în Dumnezeu, fiind create după modelul lor, ceea ce implică “libertatea lui Dumnezeu în actul creației și bunătatea întregii creații, întemeiată în Dumnezeu²⁷.” Referindu-se la *logoi* ca idei sau modele (paradigme) ale creației, Sf. Maxim spune că nu sunt, de fapt, existențe, ci *gânduri* ale lui Dumnezeu, în conformitate cu care aduce la existență, prin hotărârea voinței Sale, întreaga lume. Actul creației reprezintă trecerea de la planul gândirii la planul ontologic prin voința lui Dumnezeu²⁸. În doctrina Sfântului Maxim despre rațiuni (*logoi*), sunt esențiale două paradoxuri. În primul rând, Dumnezeu “cunoaște fapăturile ca pe propriile sale voinți”²⁹ căci ele nu sunt rodul unei emanații din ființa divină, ci sunt manifestări ale voinței lui Dumnezeu; cu toate că țin de voința lui Dumnezeu, rațiunile sunt eterne. În al doilea rând, de rațiunile lucrurilor este legată ideea de scop; însă “Sf. Maxim unește paradoxal scopul lui Dumnezeu cu privire la ele cu voia creaturilor de a înainta sau nu spre acest scop. Aceste două paradoxuri au o legătură între ele: amândouă implică libertatea divină sau un Dumnezeu perso-

---

26. Pentru prezentarea succintă a teoriei rațiunilor (*logoi*) divine la Sf. Maxim, ne vom folosi în special de *Introducerea* și notele explicative pe care părintele Stăniloae le atașează traducerii citate mai sus, deoarece gândirea părintelui ne interesează în studiul de față. Elemente bio-bibliografice la Sf. Maxim Mărturisitorul a se vedea în: Juan Miguel GARRIGUES, *Maxime le Confesseur. La Charité, avenir divin de l'homme*, col. „Théologie historique“ 38, Éditions de Beauchesne, Paris, pp. 35-75; J. C. LARCHET, *Saint Maxime le Confesseur*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2003, pp. 13-114. Pentru o privire mai detaliată asupra temei, a se vedea următoarele studii și lucrări: Lars THUNBERG, *Antropologia teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos și mediator*, trad. de Anca Popescu, Ed. Sophia, 2005 (vezi mai cu seamă pp. 112-131). Prof. Dr. Nicolae CHIȚESCU, „Paradigmele divine și problemele pe care le ridică ele pentru teologia dogmatică”, în *Ortodoxia*, nr. 1 (1958), pp. 23-60; I. H. DALMAIS, „La théorie des «logoi» des créatures chez saint Maxime le Confesseur”, în *Révue des sciences philosophiques et théologiques*, nr. 36 (1952); Idem, „La manifestation du logos dans l'homme et dans l'Eglise”, în F. HEINZER et C. SCHÖNBORN, (ed.), *Maximus Confessor. Actes du symposium sur Maxime le confesseur, Fribourg, 2-5 septembre 1980*, Éditions Universitaires Fribourg Suisse, 1982, pp. 13-25; J. C. LARCHET, introducerea la SAINT MAXIME LE CONFESSEUR, *Ambigua*, comentarii de Părintele D. STĂNILOAE, Les Editions de l'Ancre, 1993; Alain RIOU, *Le monde et l'Eglise selon Maxime le Confesseur*, col. „Théologie historique“ 22, Beauchesne, 1973.

27. „Introducere” la *Ambigua*, trad. rom. cit., p. 33.

28. *Ibidem*, p. 28-29.

29. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *op. cit.*, p. 88.

nal. În același timp, ele fac posibilă apariția în fața lui Dumnezeu a creaturii libere, personale”.³⁰

Sf. Maxim Mărturisitorul susține importanța capitală a mișcării, care a fost sădită de Creator în firea făpturilor, însoțită de dorința înaintării spre odihna veșnică în comuniunea cu Dumnezeu³¹. În mișcarea spre Dumnezeu, animată de dorința sa interioară, omul conduce spre rațiunea supremă rațiunile tuturor creaturilor³². Acest lucru se explică prin faptul că între existențele create există o *ierarhie*, care implică încadrarea treptelor inferioare în cele superioare. “Treptele inferioare sunt o condiție pentru treptele superioare, iar treptele superioare au menirea să spiritualizeze pe cele inferioare sau, prin participarea lor la spiritualitatea de care sunt capabile, să le îndumnezeiască și pe acelea”³³. Dar fiecare lucru și fiecare specie în parte își păstrează caracteristicile proprii. În acest sens, Jean Claude Larchet scoate în evidență faptul că, după Sf. Maxim, orice existent corespunde unui logos, unei rațiuni, ceea ce face ca atât diversitatea lumii create cât și singularitatea fiecărui existent să fie fondate în Dumnezeu. Aceasta înseamnă că lucrurile nu se confundă și nu se amestecă între ele, dar, în același timp, tind spre o unitate supremă în Cuvântul lui Dumnezeu – cauza și finalitatea tuturor rațiunilor creației³⁴.

Pentru a înțelege modul în care Dumnezeu, ca Rațiune supremă, este prezent întreg și lucrează în fiecare rațiune individuală din planul creației, socotim necesar să menționăm în ce constă – după Sf. Maxim – raportul dintre rațiunile divine și lucrările sau energiile dumnezeiești. Maxim Mărturisitorul vorbește despre “mulțimea și infinitatea lucrărilor (energiilor) lui Dumnezeu” în legătură cu mulțimea nesfârșită de rațiuni care există în lucruri. Explicând acest pasaj, părintele Stăniloae afirmă că “energiile dumnezeiești, fiind creatoare și susținătoare ale persoanelor și lucrurilor, sunt

30. Nota explic. 45. *Ambigua*, trad. românească, pp. 81-82 Alain RIOU, vorbind despre preexistența *logoi*-lor în Dumnezeu, face următoarea afirmație: „Si les *logoi* sont en Dieu et avec Dieu de toute éternité, c'est-à-dire en sa connaissance et dans son Conseil, ils portent en eux ce temps favorable, ce moment approprié. Ils ne constituent donc pas le mode intemporel de la présence du monde en Dieu, mais son mode éternel – au sens économique et non métaphysique du mot. Leur antériorité ne se situe pas dans une opposition de l'éternité par rapport au temps; [...] Par cette préconnaissance, Dieu peut être appelé [...] la Providence qui porte en elle le *logos* et le *kairos* de chacun des êtres, jusqu'au plus petit“ (*Le Monde et l'Eglise selon Maxime le Confesseur*, p. 58).

31. „Introducere” la *Ambigua*, trad. cit., pp. 27-28 ; „Sf. Maxim a luat sensul pozitiv al mișcării de la Aristotel, dar a lărgit și adâncit acest sens pozitiv până la a-l vedea ca drum spre îndumnezeire...”, *Ibidem*, nota 53, p. 86.

32. *Ibidem*, p. 31.

33. *Ibidem*, pp. 80-81.

34 J. C. LARCHET, „Introducere” la *Ambigua*, trad. fr., pp. 19-22, *apud* N. MOȘOIU, *op. cit.*, pp. 47-48.

chipurile în care se fac eficiente și sesizabile rațiunile lor”.³⁵ Așadar, când vorbim despre gândul și voia lui Dumnezeu cu privire la o faptură, vorbim despre rațiunea ei care preexistă în Dumnezeu; iar când vorbim despre acțiunea prin care Dumnezeu crează și susține fapăturile conform voii Sale, vorbim despre energiile dumnezeiești.

În cele ce urmează vom încerca o analiză a conceptului de “raționalitate” ca însușire fundamentală a materiei, după cum reiese din opera părintelui Stăniloae. Două sunt ideile esențiale pe care dorim să le evidențiem în acest demers: *valorizarea materiei și antropocentrismul creației materiale*.

Înainte de a ne apleca mai în detaliu asupra problemei, vom face câteva distincții în ceea ce privește sensurile termenului “rațiune”. În expresii de genul *Rațiunea supremă* sau *Rațiunea divină*, părintele Dumitru Stăniloae se referă la Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu, a doua Persoană a Sf. Treimi, din care izvorăsc rațiunile divine necreate și care le cuprinde în Sine pe toate din veci, rămânând pururea mai presus de aceste rațiuni.

Rațiunile divine ale fapturilor izvorăsc din Rațiunea supremă și sunt *necreate*; ele sunt cuprinse în Ea ca potențe, ca modele după care sunt create lucrurile. La Sf. Maxim și la părintele Stăniloae întâlnim mai multe denumiri: *predeterminări*, *voiri dumnezeiești*, *gânduri*, *idei*, *paradigme*. Apar și ca energii necreate, atunci când se vorbește despre lucrarea sau colaborarea lor cu fapăturile.

O altă categorie de *rațiuni* sunt cele *plasticizate*, sădite prin creație în fiecare faptură ca rațiuni constitutive sau ontologice ale ei; acestea sunt *chipurile create* ale rațiunilor divine necreate, sunt lucrările lui Dumnezeu în lume. Cel mai des folosit termen prin care părintele Stăniloae face referire la rațiunile plasticizate este chiar cel de “raționalitate”. Rațiunile divine necreate susțin în existență copiile lor create (plasticizate) și nu pot fi despărțite de ele, deși se deosebesc radical.

Rațiunea cunoscătoare a omului este destinată să definească, să adune în sine și să îndrepte spre Dumnezeu rațiunile plasticizate sau raționalitatea creației; mai este numită rațiunea ca *funcție de judecată* sau rațiunea ca *funcție cognitivă*. Prin cunoașterea și adunarea în sine a raționalității complexe a creației, ea devine ipostasul cognitiv al acesteia, fiind astfel capabilă să actualizeze legătura cu rațiunile plasticizate ale lucrurilor după asemănarea legăturii Logosului cu rațiunile Sale necreate. În ceea ce privește rațiunea ca funcție de judecată, mai trebuie menționată distincția între *rațiunea analitică* și *rațiunea intuitivă*. Rațiunea analitică sau rațiunea în sens

35. Nota explic. 295, *Ambigua*, trad. rom. p. 226.

strict observă și cercetează rațiunea obiectivă a lucrurilor – proporțiile, compoziția, fenomenele de formare, păstrare, desfacere – adică **raționalitatea strictă**. În această raționalitate intră, însă, un sens ce nu poate fi definit strict prin rațiunea analitică, ci poate fi doar intuit. Astfel, rațiunea intuitivă este înțelegerea care pătrunde **sensurile** înalte ale lucrurilor prin credință, dar bazându-se pe rațiunea analitică. Este de menționat că Sf. Maxim Mărturisitorul numește această înțelegere a sensurilor “contemplație”.

După aceste explicații generale vom începe analiza propriu-zisă a raționalității materiei, urmărind atât raționalitatea strictă cât și sensul implicat în raționalitate. Ne întemeiem, astfel, demersul pe distincția dintre rațiunile stricte ale lucrurilor și sensurile lor.³⁶

Raționalitatea strictă a lucrurilor este acea energie din care sunt alcătuite formele lumii; ea este efectul energiei spirituale a lui Dumnezeu, care a imprimat în ea, ca potențe, formele care vor fi actualizate la vremea lor sau așa-numitele “rațiuni” ale lucrurilor³⁷. Plasticizarea rațiunilor necreate înseamnă crearea din nimic a întregului univers, structurat și organizat în chip armonios. Sf. Maxim arată că Rațiunea cea Una e cunoscută din varietatea fapturilor, căci o însușire fundamentală a fiecărei fapturi este aceea de a se referi la celelalte, menținându-se într-o relație de interdependență cu ele, dar păstrându-și în același timp calitățile și particularitățile proprii³⁸. Atât creația ca întreg, cât și fiecare existență individuală, sunt întreguri unitare caracterizate de o multiplicitate de elemente constitutive, unind în ele “unitatea cu multiplul sau cu numărul în diferite feluri. Tot universul, e o unitate și o multiplicitate numărată. Unitatea nu desființează numărul, numărul nu desființează unitatea”³⁹. Părintele Stăniloae insistă asupra armoniei evidente care există în lume; această armonie este expresia raționalității unitare a creației, care unește în sine rațiunile tuturor lucrurilor. Fiecare parte componentă este, la rândul ei, un întreg unit cu celelalte întreguri într-un întreg universal⁴⁰.

36. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (TDO) Vol. I, EIBMBOR, Ediția a III-a, Buc. 2003, pp. 361-362.

37. *Ibidem*, p. 351-352

38. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op.cit.*, p. 80

39. STĂNILOAE, *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă* (STDO), Ed. Mitrop. Olteniei, Craiova, 1991, 1. 51-52. Referindu-se la descoperirile fizicii, amintite într-o lucrare a teologului grec Marcos Begzos, părintele Stăniloae spune: „particulele elementare ale lumii fizice nu sunt particule separate, ci părțile simetrice, deci în relație întregitoare.” Vezi: *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitrop. Olteniei, Craiova, 1987, p. 243.

40. *Chipul nemuritor...*, p. 253.

Faptul că întregurile nu se schimbă și nici nu se confundă între ele, ci împreună alcătuiesc întreguri tot mai complexe care, în același timp, sunt părți constitutive ale universului ca întreg, nu se opune, ba chiar explică ierarhia existențelor create despre care am văzut că vorbește Sf. Maxim. Treptele inferioare sunt o condiție pentru cele superioare, acestea din urmă având menirea să le spiritualizeze pe primele⁴¹. Astfel, omul are nevoie de întreaga raționalitate a creației materiale, inferioară lui, pe care e chemat să o îndumnezeiască. Interdependența treptelor de existență este o mărturie nu numai a caracterului unitar al cosmosului, ci și a originii sale într-un Subiect suprem, care a creat și susține atât particularitatea fiecărui lucru sau persoană, cât și unitatea lor într-un întreg.

Așadar, raționalitatea întregului univers material depinde de Dumnezeu, creatorul și susținătorul ei. În centrul operei părintelui Stăniloae stă învățătura despre Sf. Treime, ca structură a iubirii supreme – iubire care reprezintă singura explicație a faptului că lumea există ca un întreg armonios și rațional. Nu se poate susține că universul a fost creat și este menținut în existență, decât dacă se admite existența eternă a unui Dumnezeu în Treime, căci „iubirea dintre cele trei Persoane dumnezeiești este singura explicație a creării unei alte existențe decât cea proprie lor”⁴².

Nu dorim să insistăm asupra acestui aspect, ci doar să evidențiem faptul că numai un Dumnezeu personal, conștient, liber și iubitor – Care are iubirea ca mod de existență eternă – poate fi desăvârșit, bucurându-Se din veci de plenitudinea existenței Sale⁴³. De asemenea, numai un Dumnezeu desăvârșit și atotputernic poate crea, susține și conduce lumea spre un sens care depășește limitele ei. Acest sens a fost imprimat de Creator chiar în structura sau în raționalitatea ei strictă. Orice faptă conștientă a unei persoane are un sens, o finalitate; cu atât mai mult nu poate fi lipsită de sens lumea, ca operă a Persoanelor dumnezeiești. Iar acest sens nu este unul superficial, închis în

41. *Introducerea la Ambigua*; trad. rom. cit., p. 80-81.

42. *Ibidem*, p. 226. Coordonatele lumii sunt spațiul și timpul pe care părintele Stăniloae le arată ca fiind întemeiate în Sf. Treime. Vezi: TDO I, pp. 205-207 și *Chipul nemuritor...*, pp. 243-246. Vezi. de asemenea: M.-A. Costa de BEAUREGARD, „Le cosmos et la croix”, în Lucian TURCESCU (ed.), *vol. cit.*, pp. 148-152.

43. Pr. Doru COSTACHE, „Colocviul fără sfârșit. Rațiunea de a fi a creației în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae” în *Paradoxul Teologiei*, p. 190: „...rațiunea de a fi a cosmosului nu poate fi percepută decât dacă universul este privit ca operă a Treimii, transpunere creată a iubirii veșnice, iubire transparentă pretutindeni în interfețele complexe, în fundamentala armonie dinamică a diverselor componente ale creației.” Despre implicațiile ontologice ale iubirii la părintele Stăniloae, vezi. Silviu Eugen ROGOBETE, *O ontologie a iubirii. Subiect și Realitate Personală supremă în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, mai cu seamă p. 257 și urm.: „A ști că Dumnezeu există este a ști că iubirea este structura Realității ultime și structura ultimă a realității”.

sfera existenței create, ci este un sens absolut, care implică asemănarea cu Dumnezeu în bunătate, înțelepciune și putere a întregii creaturi⁴⁴.

Privitor la sensul implicat în raționalitatea strictă a materiei afirmăm că termenul “lumină” este un echivalent al sintagmei “sens rațional”. Mai precis, sensul rațional al fiecărei realități o arată ca lumină. Dumnezeu este lumina prin Sine – Lumina necreată – și izvor al luminii create. Raționalitatea întregii creații materiale este o lumină care poate fi descoperită de lumina conștientă a omului – rațiunea, ca facultate spirituală.⁴⁵ Omul e singurul care gândește și care caută un sens al existenței. Lumina lucrurilor materiale ar exista fără rost dacă n-ar fi văzută, descoperită și folosită de om.

De aici reiese datoria omului de a cunoaște lumea, creată pe măsura rațiunii sale, cunoaștere fără de care nu se poate folosi de rațiunile lucrurilor și nu poate trăi între ele. Tot pentru a le putea cunoaște, lucrurile au în raționalitatea lor o permanență adecvată permanenței rațiunii omului, care depinde de ele⁴⁶. De asemenea, există o elasticitate a posibilităților de combinare a forțelor naturii, care permite omului să-și adapteze lucrurile la nevoile sale multiple. În această raționalitate a naturii materiale și în posibilitatea cunoașterii și folosirii ei de către om, Dumnezeu a implicat sensuri mereu noi, care ies la lumină aplicând rațiunea umană la rațiunile lucrurilor⁴⁷.

Cunoașterea raționalității lucrurilor materiale prin rațiunea analitică este urmată de cunoașterea sensurilor înalte ale fiecărui lucru și ale universului ca întreg prin rațiunea intuitivă. Rațiunea analitică vede lucrurile separat, dar este însoțită „de o înțelegere care intuește, prin progresele rațiunii analitice, sensurile tot mai înalte ale lucrurilor și sensul lor suprem“. De asemenea, rațiunea intuitivă conduce rațiunea analitică spre cunoașterea progresivă a lucrurilor și a legăturilor logice dintre ele. Prin rațiunea intuitivă, omul se convinge că sensul fiecărei realități este „un mister legat de misterul întregii realități și al realității supreme, pe care niciodată nu-l va cunoaște deplin“⁴⁸.

Omul descoperă sensurile adânci ale obiectelor materiale și sensul suprem al întregii creații, numai în măsura în care cultivă relația cu Dumnezeu. Întreaga lume își dezvoltă sensul întrucât omul vede în Dumnezeu izvorul raționalității ei. Lucrurile „sunt văzute ca mijloc al iubirii lui Dumnezeu, deci al dialogului lui Dumnezeu cu noi și al dialogului între noi, dialog pen-

44. *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Edit. Anastasia, București, 1993, p. 21; *Chipul nemuritor...*, p. 234.

45. *Iisus Hristos, lumina lumii...*, p. 5.

46. TDO I, p. 364.

47. *Ibidem*, pp. 365-366.

48. *Ibidem*, p. 364.

tru care Dumnezeu ne conduce spre o tot mai profundă cunoaștere a gândirii și iubirii noastre proprii în relația dintre noi și Dumnezeu⁴⁹.

Important de reținut este faptul că natura materială îi folosește omului nu numai pentru întreținerea lui biologică, ci și pentru creșterea sa spirituală spre Dumnezeu. Având caracter de obiect pasiv supus cunoașterii, lumea materială a fost creată de Dumnezeu ca o complexitate de virtualități, care nu se mișcă de la sine spre sensuri sau finalități conștiente, ci așteaptă ca omul să actualizeze unele din posibilitățile pe care le cuprinde, lucrând asupra ei în mod liber. Astfel, se observă că structura naturii materiale permite intervenția umană; viața conștientă și liberă a omului nu anulează legile naturii inconștiente, ci le întregește, iar „modelul acestei întregiri este simbioza dintre viața spirituală, plină de sensuri și simțiri conștiente și legile fizico-chimice ale trupului. Cea dintâi nu le anulează pe cele din urmă, dar le ridică pe planul trăirii lor spirituale, iar cele din urmă nu anulează pe cea dintâi, ci constituie o bază pentru ea. Toată realitatea lumii e ridicată la planul unei trăiri a ei în sentimente, a înțelegerii ei în sensuri. Iar acestea conduc pe oameni în atitudinile, în deciziile, în responsabilitățile lor morale și eficiente față de ea. Acestea ne obligă să conchidem că legile au în ele o posibilitate elastică sau contingentă pusă la dispoziția omului pentru a o actualiza în diferite moduri, conform trebuințelor și conținutului de sensuri la care el a ajuns.”⁵⁰

Contingența sau maleabilitatea raționalității materiei indică faptul că întreaga creație materială este antropocentrică, slujind realizării omului. Sensul lumii materiale face parte din sensul existenței omului. Rațiunea suficientă a existenței lumii se descoperă „în omul al cărui sens e depășirea existenței lui în lume”⁵¹. Omul poate ajunge să trăiască veșnic în comuniune fericită cu Dumnezeu, numai „prin negarea în sens de depășire a celor create. Însă, ca să le nege pe toate, trebuie să le cunoască întâi pe toate și să vadă că prin rămânerea la ele nu se poate ridica mintea omului în trăirea lui Dumnezeu”⁵².

Raționalitatea lumii materiale, deși există pentru om, nu el a făcut-o, ci a primit-o în dar de la Dumnezeu. Părintele Stăniloae insistă asupra acestei însușiri a lumii necugetătoare și neînsuflețite de a fi „un dar dat tuturor oamenilor, cu scopul să întărească comuniunea între ei”, iar această calitate a lumii scoate în evidență antropocentrismul ei.

50. *Ibidem*, p. 378.

51. STDO, p. 169.

52. *Ibidem*, p. 172.

Faptul că lumea materială este antropocentrică reiese și din calitatea ei de „cuvânt“ adresat omului de către Dumnezeu, „cuvânt“ prin care Creatorul îl cheamă la dialog, la comuniune veșnică⁵³. Părintele pune semnul egalității între „cuvânt“ și „rațiune“ – ambii termeni sunt, de altfel, implicați în grecescul „logos“ – și afirmă că acele „cuvinte“ prin care Dumnezeu a făcut lumea (prezentate în cartea Facerea prin sintagma „Să fie...!“) sunt, de fapt, rațiunile divine imprimare în componentele lumii; totodată, acestea sunt cuvinte adresate de Dumnezeu omului, ceea ce înseamnă că „lumea e un mijloc prin care Dumnezeu vrea să țină un dialog cu omul“. Acesta este motivul pentru care a și organizat-o rațional, pe măsura rațiunii cunoscătoare a omului⁵⁴. Pe măsură ce omul cunoaște tot mai mult raționalitatea strictă a lucrurilor și descoperă sensurile profunde ale lucrurilor materiale, el se adâncește treptat în cunoașterea lui Dumnezeu, Rațiunea supremă care stă la baza raționalității materiei. Dar pe Dumnezeu nu-L cunoaște ca pe un obiect determinat, ci ca pe un mister, ca pe o taină imposibil de cuprins⁵⁵. Și, pentru că rațiunile adânci ale tuturor lucrurilor se află în Dumnezeu, omul nu reușește să cuprindă prin cunoaștere nici lucrurile materiale, în mod deplin, așa cum le cunoaște Creatorul lor.

Neputința cuprinderii totale a lumii prin cunoaștere dezvăluie caracterul acesteia de mister, de taină care, odată recunoscută, oferă omului cunoașterea existenței unui Dumnezeu transcendent, din a Cărui măreție rezultă măreția lumii.⁵⁶ Sensurile adânci pe care Dumnezeu le-a sădit în raționalitatea nespus de complexă a materiei ne face evident misterul ei. Acest mister este trăit de omul credincios „ca un nucleu spiritual de nedescompus,

53. M. Bielawski vorbește despre trei faze ale dialogului prin raționalitate: 1. Dumnezeu îi adresează un mesaj omului prin structura rațională a lumii; înțelegându-l, omul ajunge la o oarecare înțelegere a Creatorului; 2. omul percepe în mod intuitiv lumea și ajunge la o cunoaștere intuitivă mai profundă a lui Dumnezeu; 3. are loc o experiență apofatică, nemijlocită a lui Dumnezeu prin care omul dobândește o viziune transformată asupra lumii, aceasta devenind transparentă și plină de lumină (*op. cit.*, p.216).

54. *Ibidem*, p. 169.

55. Sf. Ioan Hrisostom vorbește pe larg despre imposibilitatea omului de a cunoaște ființa lui Dumnezeu: „Noi nu întrezărim caracterul incomprehensibil al lui Dumnezeu așa cum o fac acele puteri [îngerești], ca unele care sunt mai pure, mai înțelepte și mai străvăzătoare decât îi stă în putere naturii umane. Întocmai cum neputința de a înfrunța razele soarelui nu este aceeași pentru orb și pentru cel ce vede, la fel, neputința de a-L cunoaște pe Dumnezeu nu este pentru noi la fel de mare cum este pentru aceia. Iar distanța care îl separă pe cel orb de cel ce vede este la fel de mare precum deosebirea dintre noi și aceia. De aceea, când îl auzi pe profet că spune: «L-am văzut pe Dumnezeu», să nu-ți închipui că el a văzut acea esență, ci numai chipul coborârii, ba încă și pe acesta mai nedeslușit decât puterile de sus, deoarece nu a avut puterea să vadă precum heruvimii.“ Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, trad. din lb. greacă de Walther Alexander Prager, Ed. Herald, București, 2004, p. 68.

56. *Ibidem*, p. 178.

închis în pereții săi, dar iradiind lumina unor sensuri și puteri prin porii lui“. Astfel, „misterul vădește caracterul spiritual, profund, indefinibil, inepuizabil al existenței. Tocmai căutarea nesfârșită a lui dă existenței un sens“⁵⁷. Lumea este doar parțial cognoscibilă, pentru că dincolo de ceea ce cunoaște din fiecare persoană sau lucru, omul își dă seama că există o taină ce n-o poate cunoaște deplin. „Chiar unirea între componentele lumii create și a tuturor părților ei e o taină. E o taină unirea dintre suflet și trup, între celule în organele trupului, între organele variate ale trupului, între trup și lumea întreagă.“⁵⁸ Am dorit să insistăm asupra caracterului tainic al lumii materiale, pentru a ne face o imagine asupra a ceea ce înseamnă valorizarea materiei în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae. Esențial de reținut este faptul că lumea materială este ființial bună, fiind creată de Dumnezeu cu un sens pozitiv. Lumea nu este, prin natura ei, profană, cu toate că este creată⁵⁹, iar teoriile emanaționiste și dualiste ale originii lumii nu recunosc existența unei Ființe desăvârșite, personale; numai un Dumnezeu desăvârșit și iubitor poate da creației un sens cu adevărat pozitiv.⁶⁰ Această finalitate a raționalității lucrurilor materiale este dublă: pe de o parte, *întreținerea biologică a omului*, pe de alta *creșterea lui spirituală* prin cunoașterea sensurilor adânci și a sensului suprem care este Dumnezeu. Descoperind sensurile lucrurilor prin comuniune⁶¹ și solidaritate, oamenii actualizează în mod responsabil potențele lumii, lucrând în ea și ridicând-o pe treptele spirituale la care au ajuns.

O afirmație semnificativă a părintelui Stăniloae – care pune în lumină atât valoarea cât și antropocentrismul creației materiale – este aceea că toate aspectele sau chipurile actualizate ale lumii (descoperite de diferitele forme ale culturii) se vor concentra într-un singur chip atotcuprinzător și vor fi păstrate. „Contribuțiile oamenilor duhovnicești, ale marilor creatori de artă, ale tuturor savanților și multe din vederile juste ale popoarelor și indivizilor vor rămâne înscrise în acest chip final atotcuprinzător al realității și existenței umane, umplut în întregime de Dumnezeu cel infinit“⁶².

În concluzie, raționalitatea strictă a materiei permite intervenția sau lucrarea omului. Lucrarea omului asupra lumii materiale – care implică

57. *Iisus Hristos, lumina lumii...*, pp. 20-21.

58. STDO, p. 178.

59. Vezi teoria teologului catolic Herbert Muhlen în *Chipul nemuritor...*, p. 236.

60. *Iisus Hristos, lumina lumii*, pp. 7-12.

61. TDO I, p. 370: „Numai întrucât lucrurile capătă o anumită transparență sau relativitate în raport cu comuniunea interpersonală, ele își descoperă sensul lor din ce în ce mai profund și importanța lor în formarea spirituală a omului“.

62. *Ibidem*, p. 379.

descoperirea sensurilor tot mai înalte ale ei – duce la împlinirea sensului creației materiale și al omului: unirea cu Dumnezeu.

Trupul – materie subiectivizată

După cum s-a putut observa, raționalitatea implică, pe de o parte, structura sau organizarea rațională și pe de altă parte, sensul sau destinația. Deși nu există o separare reală între cele două aspecte ale raționalității, noi vom încerca să le prezentăm separat, din motive metodologice. Astfel, referindu-ne la raționalitatea trupului uman, vom trata în acest capitol doar raționalitatea strictă a trupului, adică structura complexă a organismului biologic uman, urmând ca, în cel de-al treilea capitol, să ne oprim asupra finalității pe care Dumnezeu a sădit-o în rațiunea ontologică a trupului.

Dacă natura materială necugetătoare și neînsuflită este, în firea ei, bună, în mod necesar trebuie admis că trupul uman – avându-și rațiunea în Dumnezeu ca orice existent – este ființial bun, neputând fi rău, căci „răul nu are nici o rațiune“. Părintele afirmă în mod clar acest lucru: „trupurile au fost create de Dumnezeu cu un scop pozitiv, conform unei rațiuni a ființei umane aflate în Dumnezeu“, ceea ce „are drept consecință faptul că ele sunt chemate la o existență eternă, împreună cu sufletul, în Dumnezeul cel infinit bun“⁶³.

Întreaga creație materială este o „raționalitate palpabilă concretă“, iar trupul uman este culmea raționalității plasticizate, datorită sufletului care-l străbate și-l organizează. Trupul este în legătură organică cu raționalitatea palpabilă a materiei, dar el „reprezintă cel mai complex sistem de raționalitate plasticizată“, având în sine „lucrarea specială a sufletului“ care-i dă calitatea de trup propriu-zis⁶⁴.

Strict ontologic, trupul este material, fiind compus din elementele lumii materiale. Complexitatea sa unică, cu totul specială, se datorează faptului că este, încă de la început, organizat de suflet. Deosebirea fundamentală dintre trupul uman și lumea materială se întemeiază, astfel, pe prezența activă, formatoare, a sufletului în trup.

În ceea ce privește sufletul omului, este necesar să reținem câteva aspecte, pe care le considerăm concludente în privința temei abordate. Sufletele au fost create de Dumnezeu, conform unor rațiuni preexistente, întoc-

63. STĂNILOAE, „Introducere“ la *Ambigua*, trad. rom. cit., p. 34.

64. TDO I, p. 392

mai ca și lumea materială. Dar „crearea sufletelor nu poate fi înțeleasă ca o plasticizare a rațiunilor lor din Dumnezeu, ca lucrurile materiale. Prin creare, ele capătă o ființă reală de alt ordin”⁶⁵, astfel că nici nu este vorba de crearea, mai degrabă, de o chemare la existență. Sufletul omului, având caracter de subiect, e chemat la existență printr-un fel de reduplicare a Spiritului creator pe plan creat. Spiritul conștient suprem vorbește cu spiritul conștient creat ca și cu un fel de *alter ego*, dar creat⁶⁶.

Se impun câteva precizări. În teologia părintelui Stăniloae, termenul „subiect” are o semnificație aparte. Este vorba despre caracterul *conștient*, cugetător al unei realități și, mai mult decât atât, termenul implică o *dimensiune relațională*⁶⁷. Astfel, sufletul a fost creat cu caracter de subiect, în sensul că i s-a dat posibilitatea să se gândească pe sine și realitatea înconjurătoare. Subiectul este, de fapt, acea existență conștientă și gânditoare, capabilă de acțiuni libere și de dialog. De asemenea, acea „reduplicare” de care vorbește părintele Stăniloae se referă la calitatea sufletului de „chip al acestui Spirit conștient necreat”, care, ca Existență Tripersonală, ființează din veșnicie ca o comuniune dialogală iubitoare. Spiritul absolut și, în mod implicit, chipul său creat – sufletul – au caracter de subiect conștient, care se află permanent în dialog cu alte subiecte conștiente.⁶⁸ „Suflarea spirituală a lui Dumnezeu produce o suflare spirituală ontologică a omului, sufletul spiritual înrădăcinat în organismul biologic, în dialog conștient cu Dumnezeu și cu semenii.”⁶⁹

Revenind la trupul omului, esențial de reținut este faptul că el este organizat și penetrat de suflet. Din acest motiv, „trupul e într-un mod particular interior spiritului, participând prin aceasta la viața spiritului, depășind planul biologic și fizico-chimic. În trup, raționalitatea capătă o complexitate particulară, datorită bogăției spiritului din el.”⁷⁰

65. *Ibidem*, p. 385.

66. *Ibidem*, p. 394.

67. În gândirea modernă, doctrina standard în privința subiectului uman e cea carteziană (unde omul e determinat ca *res cogitans*, ca „lucru care cugetă” și care tocmai de aici pornind își înțelege existența – „cuget, deci exist!”). Pentru părintele Stăniloae însă, noțiunea de „subiect” se referă nu atât la natura auto-determinantă a persoanei, cât la dimensiunea ei relațională, conform dictonului patristic: „iubesc, deci exist”. (Vezi, pentru aceasta, Silviu Eugen ROGOBETE, „Mystical existentialism or Communitarian Participation?: Vladimir Lossky and Dumitru Stăniloae”, în Lucian TURCESCU (ed.), *vol. cit.*, p. 206.

68. *Ibidem*, eodem loco.

69. *Ibidem*, p. 410.

70. *Ibidem*, p. 382.

„Sufletul are în sine vitalitățile organizatorice ale materiei în trup, iar materia e făcută aptă de a primi forma de trup al sufletului. Toată materia are în ea această capacitate de «*res formanda*». Dar sufletul nu poate să-și constituie, prin virtualitățile lui, decât un trup restrâns și din combinarea, într-un anume fel, a elementelor naturii. Însă toată materia dă sufletului puțința de a-și organiza și susține din ea un trup restrâns. În acest sens și în sensul că toată materia este capabilă să fie folosită de om pentru trebuințele trupului, toată e făcută pentru a fi și a susține un trup al omului“.⁷¹

Un aspect important este acela că sufletul și trupul încep să existe deodată, adică pe de o parte sufletul este prezent „în embrionul copilului din prima clipă a formării lui, ca putere formatoare a lui“, iar pe de altă parte, sufletul nu începe să existe decât împreună cu trupul⁷² pe care îl formează și în care lucrează.

Și în privința acestui aspect, trebuie să ne întoarcem la Sf. Maxim Mărturisitorul care, în cosmologie, antropologie și hristologie, reprezintă o importantă sursă a gândirii părintelui Stăniloae⁷³. Sf. Maxim afirmă că trupul și sufletul sunt părți ale omului care se referă cu necesitate una la alta; amândouă vin la existență simultan și nu sunt despărțite “decât prin cugetare spre cunoașterea a ceea ce este după ființă fiecare“. Fiecare din cele două părți este caracterizată de relația cu cealaltă parte a întregului uman, căci – afirmă Sf. Maxim – o parte a unei ființe implică pururea „întregul a cărui parte este“, relația fiind de neînlăturat.⁷⁴

Comentând acest pasaj, Stăniloae afirmă: „ființa părților compusului uman [...] ar putea fi gândită în afara relației în care există concret“, dar existența lor concretă „nu poate fi gândită în afara relației, după ce odată s-a produs, chiar dacă o parte se desface de cealaltă“⁷⁵. Cu toate că cele două naturi care intră în alcătuirea omului sunt, în firea lor, diferite – căci trupul material, spre deosebire de suflet, este supus proceselor de descompunere și

71. *Ambigua*, trad. rom. cit., nota 75, p.101.

72. *Chipul nemuritor...*, pp. 78-79. Problema embrionului însuflețit sau neînsuflețit este de mare actualitate. O remarcabilă luare de poziție în sens creștin înlînim la J. C. LARCHET, „Statutul embrionului după tradiția patristică“, în *Revista Teologică*, nr. 1 (1998), pp. 28-49, *apud* MOȘOIU, Nicolae, *op. cit.* p. 149.

73. Vezi, pentru aceasta, Jürgen HENKEL, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera Părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. de Ioan Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 265.

74. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *op. cit.*, pp. 98-101

75. Nota explic. 75 la *Ambigua*, loc cit.

sfârșește în moarte –, ele constituie o singură fire sau o singură specie. Dacă trupul nu este o parte a întregului uman, care există de la început în relație cu sufletul, nu mai există propriu-zis o moarte a omului – ci doar a trupului –, iar “dacă sufletul e destinat să se despartă de trup, am pierdut marea nădejde a învierii”. De asemenea, “dacă omul este un întreg sau un exemplar al unei specii, întrucât e constituit din trup și suflet, acestea n-au putut veni la existență în mod succesiv, ci deodată, pentru că fiecare are în sine referirea una la alta și la întreg”; spre exemplu în persoana Mântuitorului Hristos, dumnezeirea și omenescul nu formează o singură fire, căci nu vin la existență deodată.⁷⁶

După cum afirmă și Sf. Grigore de Nyssa, unitatea de ființă tinde a se reface și după moartea trupului. Dumnezeu a pus în firea noastră o mișcare veșnică, mișcare ce, “după despărțirea sufletului de trup, le face să tindă a se readuna”. Astfel, unitatea de ființă implică și “tendența sufletului după trupul ce l-a avut”⁷⁷.

Începutul concomitent este condiția fundamentală a unității persoanei umane, mai bine zis a existenței persoanei umane ca ființă sufletească. În cartea *Facerii* ni se spune, însă, că Dumnezeu a făcut mai întâi trupul lui Adam din țărână și apoi i-a insuflat sufletul. Părintele explică:

“aceasta trebuie să o înțelegem în sensul că de când a început să se formeze trupul omenesc cu o complexitate biologică maximă, a avut în el sufletul insuflat de Dumnezeu, prin care Dumnezeu a contribuit în mod special la realizarea organismului biologic uman de maximă complexitate[...]. Logosul divin a început să vorbească cu un chip creat al Său, ca subiect, ca ipostas, creându-l sau chemându-l la existență, și acest chip creat s-a manifestat de la început într-un organism biologic, care a început să se formeze”⁷⁸

Unitatea naturii umane, trăită mai ales ca o unitate a eu-lui personal, este, în același timp, o varietate atât la nivel trupesc cât și sufletească, căci, pe de o parte, sufletul are diferite puteri și moduri de activitate și, pe de altă parte, trupul are o mulțime de organe și de capacități de mișcare interioară și exterioară, “ceea ce face posibilă relația persoanei cu uriașa varietate a lumii

76. Nota explic. 73 la *Ambigua*, p. 99; vezi și *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Craiova, 1993, nota 1, p. 190.

77. *Chipul nemuritor...*, p. 195; după moarte, sufletul trăiește și fără trup, însă el păstrează rădăcinile trupului „adâncite în el în cursul vieții”, TDO I, p. 403.

78. *Ibidem*, pp. 395-396.

exterioare și mulțimea de gânduri, de acte ale voinței, de simțiri“. În toate activează însă un eu *unitar*, în care se adună toate aspectele lumii ca o varietate în unitate⁷⁹.

Pentru a reda cât mai corect statutul trupului în relația sa ontologică cu sufletul, părintele Stăniloae se folosește de sintagma “materie subiectivizată”, afirmând participarea trupului la calitatea sufletului de subiect. Vom insista asupra acestui aspect, pe care îl considerăm a fi cel mai important în privința raționalității stricte a trupului omenesc.

În gândirea părintelui, verbul “a subiectiviza” înseamnă a imprima caracterul de subiect conștient unei realități materiale. Trupul este “materie subiectivizată” deoarece participă la calitatea de subiect a sufletului; această calitate îi este imprimată materiei chiar de sufletul care o organizează și o transformă, astfel, într-un trup uman. Căci “materia nu este inaptă de a fi formată prin spirit ca o sumă de organe prin care să se manifeste bogăția de activități ale spiritului”⁸⁰.

Trupul omului, deși face parte din raționalitatea plasticizată a creației materiale, se deosebește în mod fundamental de restul creației tocmai prin faptul că el nu este “numai materie sau numai raționalitate plasticizată ca obiect; ci materie subiectivizată, participând la spirit ca subiect”⁸¹. Legătura sufletului cu trupul este atât de intimă, încât realitatea materială obiectivă a trupului “face parte din eul omului sau participă la calitatea lui de subiect sau de eu cunoscător [...]”. Atât ca obiect, cât și ca participant la subiectivitatea persoanei, trupul este pătruns de însușirile sufletului, care se prelungesc și se ramifică în trup. În acest temei, sufletul cunoaște și poate fi cunoscut prin trup. „Ochii materiali participă la vederea sufletului, orice mișcare a trupului participă la mișcarea sufletului”⁸².

Există „o non-obiectivitate parțială a trupului“, căci el ia parte la actele de gândire și de simțire a tuturor obiectelor, fiind în același timp obiect de gândire și de simțire⁸³. Pe de o parte, asupra lui lucrează sufletul, iar pe de

79. STDO, pp. 182-183.

80. *Sf. Treime...*, p. 61.

81. TDO I, p. 383; caracterul de subiect al trupului a mai fost pus în relief de Gabriel Marcel și Robert Blanchet: *Ibidem*, eodem loco, nota 23.

82. *Chipul nemuritor...*, p. 83.

83. Diferența fundamentală dintre trupul uman și corpurile neînsuflețite este aceea că doar trupul nostru „se încearcă pe sine însuși în același timp în care simte și ceea ce-l înconjoară“. Trupul uman și corpurile neînsuflețite se opun „ca faptul de a simți și faptul de a nu simți“. Michel HENRY, *Întrupare. O filozofie a trupului*, trad. de Ioan Ică jr. Ed. Deisis, 2003, pp. 24-25. Filozofia existențială a

altă parte, el participă la această lucrare a sufletului, fiind atât subiect, cât și obiect. „Această mare taină de formare a trupului ca participant la subiectivitatea spiritului n-ar fi însă posibilă fără un anumit caracter rațional al materiei“⁸⁴.

„Rațiunile spiritului, ca suflet omenesc,[...] au în ele puterea de a organiza materia ca trup complex în cele două calități ale lui, de obiect cunoscut și de părtaș la subiectul cunoscător, corespunzătoare calităților sufletului. Ele se pot arăta ca atare în trupul omului. Dar aceste rațiuni se unesc cu materia și produc simțirea conștiinței. Sufletul se actualizează organizând materia în trupul de extraordinară complexitate, corespunzător aceleiași complexități a sufletului, ca acesta să lucreze prin organele trupului. Se actualizează prin bogăția de simțiri produse de sensibilitatea trupului, atât de complex organizat de suflet. Prin aceasta, materia se organizează ca trup participant la suflet, ca eu cunoscător și ca eu cunoscut tot mai îmbogățit”⁸⁵.

Această taină a omului, prin care se afirmă participarea trupului la subiectivitatea sufletului, este singura care explică legătura dintre subiectivitatea persoanei umane – creată în vederea dialogului cu Dumnezeu – și lumea materială obiectivă. Rostul întregii lumi se poate împlini prin omul al cărui trup reprezintă o „punte“⁸⁶ între subiectivitatea conștientă a omului și obiectivitatea inconștientă a naturii materiale.

O consecință directă, vizibilă a subiectivității materiei trupului uman este aceea că particularitățile sufletului se imprimă în constituția trupului. „În trup se actualizează în parte de la început, în parte treptat, desenul sufletului personal“⁸⁷. În mod concret, părintele insistă asupra expresivității feței și, mai ales, a ochilor. Realitatea spirituală a omului devine transparentă „prin ochii trupului, prin dulceața glasului, prin toată delicatețea și curăția feței“⁸⁸. Omul se deosebește, astfel, de animal chiar în ceea ce privește structura organismului său biologic; animalul nu vorbește și nu zâmbește, iar în ochii lui nu se poate citi nici un înțeles conștient. Deosebirea fundamentală este

---

lui Martin Heidegger, pe care părintele Stăniloae a cunoscut-o îndeaproape, surprinde de asemenea diferența dintre simpla corporalitate a lucrurilor și natura cu totul diferită a existenței umane care „resimte“ dintru început ceea ce se află în afara sa, primind de aceea denumirea de „fapt-de-a-fi-in-lume“ (*In-der-Welt-sein*). Vezi: Martin HEIDEGGER, *Ființă și timp*, Ed. Humanitas, 2003, p. 71 și urm.

84. TDO I, pp. 383-384.

85. *Chipul nemuritor...*, pp. 83-84.

86. *Ibidem*, p. 85.

87. TDO I, p. 399.

88. *Chipul nemuritor...*, p. 193.

aceea a conștiinței de sine, care devine evidentă doar pe fața persoanei umane⁸⁹. Se observă, astfel, că sufletul nu se mișcă și nu cunoaște lumea prin trup ca printr-un fel de mecanism străin de ființa lui; sufletul, care organizează materia trupului imprimându-i de la început anumite particularități ale sale, își pune, de-a lungul vieții omului, propria pecete asupra înfățișării externe, vizibile, a trupului. Pe măsură ce sufletul se îmbogățește prin relațiile mijlocite de trup, însuși acest trup se imprimă din ce în ce mai mult de realitatea spirituală care îl străbate, devenind mai transparent spiritului. „Fața copilului, ochii lui, încă nu sunt complet definite spiritual. La bătrânețe, spiritul se vede în mod «definit» pe față, în gesturi [...]. Măinile nu rămân nici ele organe pur materiale, ci se imprimă de o mare complexitate spirituală”⁹⁰.

O consecință – dar și o mărturie – a caracterului subiectiv al materiei trupului o reprezintă următorul fapt: există un anumit organ al trupului care are un rol deosebit în viața spirituală; este vorba despre inima omului. Ea este „centrul de întâlnire dintre trup și suflet” dar și „cel mai lăuntric organ al trupului”. În urcușul spre Dumnezeu se insistă pe curățirea inimii, proces îndelungat prin care aceasta devine “tronul harului”⁹¹ după cum spune Sf. Grigorie Palama. Când inima se umple de Dumnezeu, omul întreg – trup și suflet – participă la viața dumnezeiască și Îl simte pe Dumnezeu trăind în propria persoană (Ef. 2, 20)⁹².

Vorbind despre trup ca materie subiectivizată, evidențiem în final un aspect foarte important, anume calitatea omului de a fi “chip al lui Dumnezeu”, calitate care nu se referă, în mod separatist, doar la natura sa spirituală, ceea ce înseamnă că “nu numai sufletul, ci și trupul omenesc participă la chip”, adică “e creat după chipul lui Dumnezeu”⁹³. Acest adevăr a fost clar exprimat de Sf. Irineu, Sf. Grigorie de Nyssa și Sf. Grigorie Palama.

Ne interesează aici să punem în lumină caracterul comunitar al „chipului”; vom reda cuvintele lui Vladimir Lossky: “misterul singularului și plu-

89. *Iisus Hristos, lumina lumii*, p. 3 ; STDO, p. 185.

90. *Chipul nemuritor*, p. 87; părțile afirmă că „pe fața unei persoane se manifestă o importanță și o adâncime eternă pe care o simte persoana care o privește”, iar importanța feței în dragostea erotică arată că legătura spirituală este factorul principal al dragostei erotice (STDO, p. 187).

91. TDO I, pp. 401-402.

92. Vyšeslavcev spune că „inima” deține locul central în mistica, religia și poezia tuturor popoarelor. Vezi, pentru aceasta, T. ŠPIDLIK, *op. cit.*, p. 139. De asemenea, „inima limpede e sălașul Dumnezeirii”, Martyrius Sahdônâ, *Livre de la perfection*, II, 4 (9), CSCO 215, Syr. 91, pp. 34, 23 *apud* ŠPIDLIK, *op. cit.*, p. 142.

93. *Ibidem*, p. 412.

ralului în om reflectă misterul singularului și pluralului în Dumnezeu; așa cum principiul personal în Dumnezeu cere ca natura cea una să se exprime în diversitatea persoanelor, la fel în omul creat după chipul lui Dumnezeu. Natura umană nu poate exista în posesiunea unei monade; ea cere nu singurătatea, ci comuniunea sau diversitatea cea bună a iubirii⁹⁴. Omul este chip al lui Dumnezeu pentru că trăiește și se împlinește numai prin comuniunea interpersonală.

Întorcându-ne la calitatea trupului de a fi părtaș la „chip“, putem spune că în deosebirea dintre sexe – care ține mai mult de latura biologică, trupească a omului – se află posibilitatea comuniunii interpersonale. Omul poate trăi în comuniune pentru că a fost creat ca pereche, „bărbat și femeie” (Fac. 1, 27)⁹⁵, iar comuniunea adevărată spre care el tinde prin însăși natura lui este cea treimică. Bărbatul și femeia, ca structuri trupești diferite au fost creați pentru a se completa reciproc și a se îmbogăți spiritual⁹⁶ prin relația iubitoare pe care o trăiesc în sânul familiei. Teologia părintelui Dumitru Stăniloae este, prin excelență, o teologie a comuniunii. Nu dorim aici să arătăm decât faptul că în însăși structura trupească a omului este dată posibilitatea comuniunii, prin care acesta se desăvârșește în iubire, împlinindu-și menirea, scopul pentru care a fost creat.

Trupul – jertfa și transfigurare

În acest ultim capitol vom încerca, în prima parte, o analiză a finalității jertfelnice a trupului, stăruind asupra implicațiilor cotidiene ale jertfei trupului. În partea a doua vom prezenta consecințele jertfei în trup, atât în viața aceasta cât și în cea de dincolo.

Stăniloae afirmă în mod categoric că Dumnezeu nu l-a făcut pe om spre a muri. Chiar omul observă că există ca o ființă gânditoare și întrebătoare⁹⁷,

94. VI. LOSSKY, „Theologie Dogmatique“, în rev. *Messenger...*, 1964, nr. 48, p. 224, *apud* D. STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 421

95. D. STĂNILOAE, *op. cit.*, p. 420.

96. *Ibidem*, p. 421 ; „Bărbatul nu este omul întreg fără femeie și nici femeia fără bărbat. Cei doi sunt în același timp unul”. Dar iubirea celor doi desăvârșește datorită celui de-al treilea element al familiei – copiii; vezi *Iisus Hristos, lumina lumii*, p. 194.

97. În filozofia existențială a lui Martin Heidegger și în teologia occidentală în care influențele acesteia sunt de regăsit (Karl Rahner), ființarea „care suntem noi înșine” este determinată ca „ființare întrebătoare” (*das fragende Seiende*), care întreabă privitor la sensul ființei în genere și privitor la sensul pe care îl are „a fi”-ul ei propriu. Prin urmare, capacitatea de a interoga se dovedește definitorie pentru ființa umană. Cf. pentru aceasta Martin HEIDEGGER, *op. cit.* (§ 2, *Structura formală a întrebării privitoare la ființă*), p. 8 și urm.

care caută un sens al întregii existențe. El nu se poate împăca cu gândul morții definitive, căci „ca eveniment definitiv, ea privează de sens nu numai persoanele umane și ființa lor [...], ci și lumea întreagă”. Căci sensurile lucrurilor, atunci când sunt sesizate de persoane care sunt ele însele lipsite de sens, ajung să se piardă. Dar sensurile lumii nu pot fi negate, după cum nu poate fi considerată ca lipsită de sens nici gândirea lor de către oameni⁹⁸. Un alt argument în afirmarea destinației veșnice a omului este faptul că acesta însetează de iubire nemărginită și de Absolut, iar lucrurile create, fiind mărginite, nu-i pot astâmpăra setea sa nemărginită de iubire și de cunoaștere. Numai Dumnezeu cel nemărginit și veșnic iubitor poate face aceasta. Astfel, omul este destinat nemuririi datorită sufletului său, căci trupul „n-ar putea înseta de cunoașterea fără sfârșit și mereu nouă al lui Dumnezeu cel infinit și nici de relația de iubire nematerială cu Dumnezeu”⁹⁹.

Cu toate acestea și trupul „e chemat să fie sălașul etern al lui Dumnezeu și al nemuririi Lui, iar aceasta prin suflet”. De asemenea și „cosmosul este chemat să fie îndumnezeit, dar prin mijlocirea ființei umane constituite din suflet și trup. Rolul sufletului apare în toată măreția lui, tocmai întrucât este unit cu trupul. Căci prin trup este unit cu cosmosul”¹⁰⁰. Iar setea sufletului de Absolut înalță atât trupul, cât și cosmosul la Dumnezeu.

Dorim să evidențiem aici faptul că, întrucât este chemat la nemurire, la fericire veșnică, omul este chemat totodată la jertfă. În forma actuală a lumii, trupul omului este supus degradării și morții, ceea ce înseamnă că omul nu poate trăi veșnic decât dacă trupul lui înviază într-o formă nesticăcioasă. De asemenea, o constantă a creștinismului ortodox este credința fermă că Învierea spre fericire veșnică este condiționată de asumarea morții jertfelnice (a Crucii), după modelul Mântuitorului. Numai prin moartea jertfelnică se ajunge la înviere, pentru că – după cum afirmase și Sf. Chiril al Alexandriei – „la Tatăl nu se poate intra decât în stare de jertfă curată”¹⁰¹.

Aici ne apare, cu o evidență de neînlăturat, rolul imens al trupului care, fiind neputincios și muritor, este capabil de jertfire continuă¹⁰². Pe bună

98. STDO, p. 278.

99. *Chipul nemuritor...*, p. 12

100. Notele explic. 66 și 67 la *Ambigua*, trad. cit., pp. 93-94.

101. *Chipul nemuritor...*, p. 191.

102. Michel HENRY afirmă: „Creștinismul situează mântuirea în corp. Acestui corp material și putrezitor, pradă devenirii și, mai mult decât atât, sediul păcatului, organul atracției sensibile, victima predestinată a tuturor amăgirilor și tuturor idolilor, i se încredințează grija de a ne smulge morții !” (*op. cit.*, p. 28).

dreptate se întrebă părintele: „Cum poți arăta tăria dacă n-ai o slăbiciune pe care s-o învingi?“. Iar capacitatea jertfelnică a trupului implică posibilitatea omului de a trăi continuu în comuniune cu Dumnezeu în această viață¹⁰³.

Vocația și disponibilitatea de jertfă ale omului pot fi mai ușor înțelese dacă reflectăm asupra a două fenomene: 1) Întreaga lume materială se jertfește pentru om, împlinindu-și rațiunea existenței prin susținerea vieții lui. Ierarhia treptelor creației implică și jertfa celor inferioare pentru cele superioare¹⁰⁴; 2) Lumea este darul lui Dumnezeu făcut omului; prin acest dar, pe de o parte, Dumnezeu își arată iubirea față de om, iar pe de altă parte, omul este chemat să răspundă iubirii lui Dumnezeu renunțând la unele din darurile primite, de dragul Lui.

Întreaga lume „a fost creată de Dumnezeu ca un dar pentru oameni“. Viața omului, mâncarea și băutura lui, înțelepciunea, știința, bucuria sunt daruri de la Dumnezeu, lumea fiindu-i dăruită „și pentru viața lui trupească și pentru formarea lui spirituală în vederea vieții de veci“. Prin acest imens dar, Dumnezeu își mărturisește iubirea și-l invită pe om să Îi răspundă – tot printr-un dar – în vederea stabilirii unui dialog progresiv în iubire; acest dialog iubitor este condiția *sine qua non* a dăinuirii veșnice a întregii creații. Pentru a se putea realiza această comunicare iubitoare, veșnică, între Creator și creatură, este necesar ca și omul să-I întoarcă lui Dumnezeu un dar. Neavând, însă, nimic de la sine, el trebuie „să renunțe la unele din darurile primite, întorcându-le. Acesta e sacrificiul omului, întrucât putând considera în lăcomia lui că toate cele date lui de Dumnezeu îi sunt necesare, renunță totuși la unele din ele. Prin aceasta el arată că recunoaște că toate le are de la Dumnezeu ca dar și-I aparțin Lui“¹⁰⁵.

Întoarcerea darului nu înseamnă disprețuirea lui, ci dimpotrivă; iar darul suprem al omului este propria sa viață. Cu toate că natura umană căzută tinde să se conserve – ceea ce face actul de jertfă totală foarte greu de înfăptuit –, omul știe că, prin dăruirea propriei vieți lui Dumnezeu din iubire pentru El, întreaga sa ființă este întărită și se înalță mereu pe trepte superioare de viață. „Dialogul darului între Dumnezeu și om este că fiecare se dăruiește celuilalt“. Iar această cruce prin care omul se dezlipește de lucrurile materi-

103. *Ibidem*, p. 190

104. *Sf. Treime...*, p. 62 ; TDO I, p. 360 ; *Chipul nemuritor...*, p. 234.

105. TDO I, pp. 354-355

ale și îl caută pe Dumnezeu – Care e mai presus decât toate darurile Lui – îl duce pe om la înviere¹⁰⁶.

Așadar, omul are „calitatea și puterea de jertfă totală“, iar prin libertatea sa – în temeiul căreia se jertfește sau nu –, el este nu numai jertfă, ci și cel ce aduce jertfa, adică are calitatea de preot al propriei sale jertfe¹⁰⁷.

Firea căzută a omului este slabă, nestatornică, lipsită de fermitate; ea este atrasă ușor de plăcerea survenită prin trup și, de asemenea, se depărtează – într-un fel instinctiv – de durere; neavând forța necesară pentru a sta dreaptă în fața lor, ea ajunge „ca o trestie bătută de vânt“. Firea omului se întărește prin asceză, adică prin mortificarea de- viață - făcătoare sau moartea față de păcat. Aceasta nu este însă un simplu exercițiu pur omenesc practicat “pentru a trezi din somnul ei cine știe ce putere adormită în firea noastră“. Urcușul duhovnicesc al ascezei nu se poate realiza fără un permanent ajutor dumnezeiesc; acest urcuș, luminat de rațiune, credință, rugăciune și întărit prin ajutorul lui Dumnezeu, este de fapt „un drum de-a lungul căruia întreaga noastră fire se purifică de păcat și se fortifică moral“¹⁰⁸. Acceptarea morții lui Hristos înseamnă intrarea într-o stare „în care trupul e mort față de toate faptele care înstrăinează pe om de Dumnezeu“. Așadar, rostul fundamental al trupului uman muritor este să primească în el moartea lui Hristos, pentru a se împărtăși de învierea cu Hristos¹⁰⁹.

Dacă întreaga fire a omului se întărește prin asceză, înseamnă că trupul omului nu rămâne străin de această întărire. Urmând Sfântului Maxim, părintele Stăniloae vorbește, astfel, despre *raționalizarea trupului prin virtuți*:

„ceea ce trebuie să urmărim noi cu ajutorul lui Dumnezeu este, pe de o parte, să ne întărim sufletul de la chip la asemănare și îndumnezeire, iar pe de alta, să ne raționalizăm prin suflet trupul și să-l facem organ intim al lucrării lui Dumnezeu prin virtuți [...]. Este o doctrină proprie sfântului

106. *Ibidem*, pp. 356 și 358; vezi și *Chipul nemuritor...*, pp. 188-189. „Acesta e cel mai accentuat paradox propriu persoanei umane. Cu cât se dăruiește o persoană mai mult lui Dumnezeu și altora, cu atât urcă la mai multă sau la o mai înaltă și mai nobilă viață. Dacă orice faptă bună pentru altul e o renunțare la tine sau o jertfă parțială a ta pentru alții, aceasta nu se poate face decât ca o dăruire simultană lui Dumnezeu. Tocmai prin aceasta îți produce o bucurie și ție prin jertfa totală a vieții tale daruită lui Dumnezeu. E firesc să-ți aducă o bucurie și o viață nouă, sporită la maximum. Întrucât vine din partea Celui ce și-a dăruit prin creație viața și are în Sine viața infinită“ (STDO , p. 278).

107. *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 22.

108. *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Edit. IBMBOR, București, 2000, pp. 11 și 15.

109. *Chipul nemuritor...*, pp. 187 și 193.

Maxim că trupul devine rațional prin virtuți, adică ferit de dezordinea patimilor. Trupul lucrează în acest caz călăuzit de rațiune care, la rândul ei, se călăuzește după țesătura de rațiuni sădite în trup. Purtând astfel grijă de trup și suportând neputințele lui, suntem feriți pe de o parte de mândria care ne-ar stăpâni dacă n-am avea de purtat o luptă continuă cu neputința trupului, pe de alta dăm slavă lui Dumnezeu pentru posibilitățile ascunse în trup, pentru înălțimea la care poate fi ridicat și el ca sălaș al strălucirii lui Dumnezeu¹¹⁰.

Opusul trupului raționalizat prin virtuți este trupul „animalizat“, trupul care nu a fost strunit prin asceză și care a ajuns să se orienteze numai după cum îi dictează instinctele. Astfel, dacă prin asceză trupul participă la libertatea spiritului, prin evitarea ascezei chiar și spiritul devine aservit „trupului animalizat“¹¹¹.

În viața obișnuită a creștinilor trăitori în lume, fiecare este dator să-și aibă grijă de propriul trup, spre a-l face colaborator sau împreună-lucrător în vederea mântuirii. Grijă pe care trebuie să o purtăm permanent trupului este atât de a-l întreține cât și de a-l înfrâna; aceste două aspecte ale grijii față de trup se întrepătrund. Omul trebuie să înfrâneze pretențiile trupului de a se preocupa în mod exagerat de el însuși, stăpânindu-i mișcărilor, făcându-le cuviincioase și frumoase. În acest sens se poate spune că trupul îi „este dat omului ca un «rob», pe care trebuie să-l conducă «legat»“¹¹². Trupul trebuie folosit „ca mijloc de ajutorare a altora, făcându-l harnic și deprinzându-l în dexteritățile unei ocupații, care cere și ea o înfrânare a trupului de la o viață fără rânduială“. Pentru a putea lucra în lume în folosul comun, omul trebuie să aibă grijă să întrețină puterile trupului, dar în același timp, prin înfrânare, să-l facă mediu de manifestare a sufletului asupra lumii, „spre a face pe Dumnezeu transparent în lume și lumea mijloc de înfrățire cu oamenii“. Așadar, „prin înfrânare e descoperită frumusețea spirituală a trupului în calitatea de organ și locaș al spiritului“¹¹³.

Un loc important în gândirea părintelui Stăniloae îl ocupă *munca*, prin care omul evită viața fără rânduială, înfrânându-și trupul și făcându-l folositor familiei și celor apropiați. Lumea, ca dar al lui Dumnezeu, trebuie prelu-

110. Nota 65 la *Ambigua*, trad. cit., p. 93.

111. STDO, p. 164.

112. *Chipul nemuritor...*, p. 90. Acesta este unul din puținele locuri din opera părintelui Stăniloae, în care este afirmată în mod clar inferioritatea trupului față de suflet.

113. *Ibidem*, pp. 90-91.

crată de om prin muncă, prin gândire creatoare, pentru a obține din ea mijloacele necesare vieții.

„Munca, condusă de gândire, este o virtute principală care creează comuniunea între oameni [...]. Munca poartă astfel semnul iubirii între oameni; iar prin caracterul ei obositor, ascetic, îi spiritualizează pe ei și [...] natura sensibilă care, dacă ar fi folosită fără muncă, ar deveni suma de mijloace a unei vieți de plăceri, lipsită de forța spiritualizării omului și fără influența libertății lui asupra ei“¹¹⁴.

Munca are un pronunțat caracter ascetic; ea „e un nou ascetism, un ascetism pozitiv, generalizat și obligatoriu, care însă nu e într-o contradicție cu formele lui vechi, ci poate să-și găsească în ele o putere de susținere“¹¹⁵.

În dialogul darului, omul îi dăruiește lui Dumnezeu o parte din darurile primite de la El, însă imprimă în ele o pecete a sa, omenească. Numai astfel devin și daruri omenești. Iar această „pecete valorificatoare“, omul o imprimă lucrând. Cu alte cuvinte, prin asceza muncii, omul imprimă crucea în darurile primite de la Dumnezeu și le sfințește atât pe ele cât și pe sine însuși¹¹⁶.

Există trei tipuri de activitate prin care omul prelucrează natura și se împlinește atât pe sine, cât și pe ea. Prin activitatea științifică, omul descoperă raționalitatea lucrurilor, prin munca fizică, el organizează forțele naturii conform rațiunilor lor, iar prin artă, pune în relief frumusețea lor armonioasă. Înfrumusețarea, organizarea și folosirea lucrurilor materiale ca daruri între noi reprezintă „slujirea sfântă sau preotească spre care am fost destinați în cadrul creațiunii cosmice“¹¹⁷.

Munca și dăruirea de sine sunt cele două laturi ale destinației omului și ele alcătuiesc împreună slujirea liturgică a fiecărui om. Mai concret, în această „liturghie cosmică“ intră: „munca părinților pentru creșterea copiilor și jertfelnicia lor pentru ei, munca tuturor celor ce aduc un aport dezinteresat spre o viață mai frățească [...], strădania descoperirii rațiunilor divine ale forțelor creațiunii, munca scriitorilor și a creatorilor de artă care fac mai curată și mai frumoasă conviețuirea omenească“. Așadar, munca pe care omul este nevoit să o facă în lume pentru a putea trăi nu este numai o pedep-

114. TDO I, p. 340.

115. *Ibidem*, p. 342.

116. *Ibidem*, pp. 357-359.

117. *Spiritualitate și comuniune...*, p. 19.

să pentru păcat, ci ea se arată ca “un mijloc de înălțare a ființei umane”, prin slujirea lui Dumnezeu și a semenilor. „Sudoarea ei a devenit o aghiazmă, cum a spus odată [...] Patriarhul Atenagora din Constantinopol”¹¹⁸.

Oamenii sunt chemați să se jertfească sau să se dăruiască unii altora, deoarece toți sunt frați. Frățietatea oamenilor este implicată în originea lor comună și în nevoia de a trăi în comunitate. Prin jertfelnicia reciprocă oamenii își comunică puterile existenței, se ajută și se înțeleg unii cu alții. Viața fiecăruia se întărește în relația de iubire jertfelnică; este vorba despre “o anumită mulțumire și fericire, adică o trăire mai bogată a existenței proprii”, “un plus de existență” datorat respectului și iubirii arătate de oameni față de persoana proprie¹¹⁹.

După cum vedem, atât dăruirea de sine cât și munca sunt îndatoriri ale fiecărui om, căci toți oamenii sunt chemați să înainteze prin ele spre Dumnezeu. Părintele Stăniloae nu face abstracție de spiritualitatea Ortodoxiei, dimpotrivă, el reușește să o introducă în cotidian, în viața obișnuită a creștinilor. Curățirea de patimi și deprinderea virtuților nu se realizează numai prin credință și rugăciune, ci și prin împlinirea îndatoririlor, adică prin prelucrarea naturii conform raționalității ei și prin jertfa trupului – osteneala pentru susținerea semenilor.

Pe primul loc se află *familia*. Omul este dator să facă “din casa familiei proprii un locaș al lui Dumnezeu, prin care să înainteze spre unirea cu Hristos, într-o slujire sau într-o liturghie care să-l ducă tot mai aproape de El”.

„Membrii familiei sunt chemați să-și dea [...] în primul rând lor un ajutor reciproc. Ei sunt chemați să-și ierte unii altora greșelile ce le săvârșesc ca oameni, să se îndemne cu cuvântul și cu pilda la ferirea de lucruri urâte, să se ajute în cele bune, să se îngrijească unul de altul și să se îndemne cu pilda la rugăciune. Și făcându-le acestea, ei simt cum înaintează spre Hristos. Sau pot experia că fără Hristos e greu să ducă o viață ferită de păcate grele, de certuri, o viață de pace și bună înțelegere. Prin aceasta ei se întăresc și pentru împlinirea datoriilor lor față de semenii din afara familiei, dându-și pildă de purtare cinstită și de împlinirea datoriilor, de activitate a lor în folosul societății”¹²⁰.

118. *Ibidem*, p. 20.

119. STDO, pp. 158-159.

120. *Spiritualitate și comuniune...*, p. 26-27.

Îndatoririle creștinului față de societate nu sunt doar simple îndatoriri cetățenești. Cu toții trebuie să ne întărim și să ne sprijinim reciproc, prin respect și iubire jertfelnică, prin osteneală, muncă și dăruire de sine permanentă. Acestea nu sunt teorii. Fiecare creștin trebuie să-și ducă crucea, să se jertfească clipă de clipă pentru cei lângă care trăiește – familie, prieteni, cunoscuți. Doar acceptând de bunăvoie durerea și osteneala trupului în vederea ușurării greutăților pe care le poartă cei apropiați, creștinul va crește în iubire jertfelnică și va răspândi și printre semenii săi virtuțile cu care s-a împodobit. Rolul trupului în răspândirea virtuților personale a fost pus în lumină de Sf. Maxim Mărturisitorul. Comentându-l, părintele Stăniloae afirmă că, datorită trupului, „virtuțile încetează să fie pur individuale, căpătând un caracter și o eficiență socială”¹²¹.

Omul întreg se jertfește lui Dumnezeu. Osteneala trupului, pusă în slujba semenilor și a lui Dumnezeu, trebuie susținută de jertfa interioară a gândurilor. Urmând Sfântului Marcu Ascetul, părintele Stăniloae ne îndeamnă să „oferim lui Hristos, aflat în interiorul inimii noastre ca într-un altar, toate gândurile noastre din primul moment al apariției lor”. Această liturghie interioară, prin care omul se unifică în sine însuși și cu Dumnezeu, nu este lipsită de efect sfințitor atât asupra trupului cât și asupra creației¹²².

În ceea ce privește consecințele actului de jertfă sau efectele asumării crucii, socotim necesară o distincție între ce se întâmplă cu trupul în viața prezentă și starea lui de după înviere. Cei mai utilizați termeni sunt cel de „transparență” și cel de „transfigurare”; acești doi termeni sunt, într-o oarecare măsură, sinonimi, referindu-se la aceeași stare de înduhovnicire sau spiritualizare a trupului. Deosebirea constă în aceea că transparența se referă, de cele mai multe ori, la trupul creștinului care înaintează spre Dumnezeu în această lume, iar transfigurarea este caracteristică trupului înviat.

Urmând Sfântului Chiril al Alexandriei, părintele Stăniloae înțelege jertfa în strânsă legătură cu sfințenia. Cel ce își asumă starea de jertfă, dăruindu-se lui Dumnezeu și semenilor, intră în starea de sfințenie. Chiar termenul grec iJerovn înseamnă atât „jertfă” cât și „sacru”. Fiind chemat la jertfă, omul e chemat la sfințenie; și, fiind chemat la sfințenie („Fiți sfinți...!”), el este chemat la jertfă. Omul se împlinește prin dăruirea de sine. Mântuitorul Hristos, prin jertfa Sa, ne dă și nouă putere să ne impropiem starea de jert-

121. Nota expl. 83 la *Ambigua*, trad. cit., p. 107.

122. *Spiritualitate și comuniune...*, pp. 23-24.

fă, în măsura în care renunțăm la propria persoană pentru El; iar această putere care ne vine de la El este însuși harul Lui dumnezeiesc, care ne sfințește și ne face părtași vieții Sale dumnezeiești¹²³.

Sfințenia nu înseamnă anularea trupului, dimpotrivă. „Omul nu se sfințește nimicind trupul și despărțindu-se de lume, ci sfințindu-le și pe ele”, căci „sfințenia își are originea în Dumnezeu cel transcendent lumii, care vrea să le țină în raționalitatea și rostul veșnic cu care le-a creat”¹²⁴. De asemenea, „lumina sfințeniei din suflet face și trupul transparent”, iar deplina transparență a trupului va avea loc în viața viitoare¹²⁵.

Prin puterea spiritului, trupul material este copleșit, devine transparent. Dar transparența „*nu e un fenomen fizic și de caracter spectacular, ci o comunicare și iradiere existențială a iubirii*” (subl. n.)¹²⁶. Cu alte cuvinte, trupul devine – prin întărirea sufletului – mediul prin care se comunică în planul concret al vieții în lume, iubirea spirituală a subiectelor umane. În această privință, indicăm ca sursă tot pe Sf. Maxim Mărturisitorul, care, la rândul său, îl tâlcuiește pe Sf. Grigorie Teologul. „Trecerea” prin materie și trup la Dumnezeu “de care vorbește Sf. Grigorie Teologul, e înțeleasă de Sf. Maxim mai degrabă ca o acțiune de «transparentizare» a trupului și a lumii pentru a lăsa ca Dumnezeu să fie văzut în ele”¹²⁷. După cum se observă, nu numai trupul omului devine transparent sufletului și lui Dumnezeu, ci și lumea materială de care omul este legat prin trupul său. Jertfa omului este legată de sfințirea creației. Întreg spațiul în care omul trăiește se subiecțivează, se personalizează datorită comuniunii iubitoare interumane. Lipsa persoanei din spațiul ei obișnuit îl arată mort, lipsit de viață, căci spațiul “este ambianța unei alte persoane în relația cu mine” – afirmă părintele. Omul se jertfește prin oferirea sa deplină lui Dumnezeu; dar dăruindu-se pe sine, omul dăruiește toată lumea cu care este legat, deci o sfințește și pe ea, introducând-o în relația sa cu Dumnezeu și cu semenii¹²⁸. La fel ca și trupul,

123. *Chipul nemuritor...*, p. 191.

124. STDO, p. 181.

125. TDO I, p. 273; “Căci faptele bune fac pe om comunicativ, deschis, transparent. Interiorul lui se vede. El se deschide cu o căldură celorlalți[...]. Trupul nu mai închide pe om, ci-i face sufletul văzut, comunicativ. Prin bine, spiritul face materia trupului transparentă...” (*Iisus Hristos, lumina lumii...*, p. 203).

126. TDO I, p. 274

127. Nota expl. 81 la *Ambigua*, trad. cit., p. 105.

128. TDO I, pp. 211 și 277-278.

întregul univers material este un mediu care leagă pe oameni spiritual. Prin lucrurile sau obiectele pe care oamenii și le dăruiesc, ei își transmit anumite gânduri și sentimente. Mai mult chiar, această dăruire a lumii înseamnă sfințirea și transfigurarea ei. Prin pâinea dăruită săracului, omul se spiritualizează și, în același timp, el umple materia pâinii de lumina spiritului sau umple corporalitatea ei de Dumnezeu”. Ortodocșii cred “că haina dăruită unui sărac îi așteaptă transfigurată la înviere”. Este afirmată aici “perspectiva transfigurării cosmosului întreg”¹²⁹, prin faptele de jertfă ale oamenilor.

Nu dorim să prezentăm aici întreaga problematică a transfigurării trupului uman – care ar merita tratată într-o lucrare mai amplă – ci doar să punem în lumină câteva aspecte esențiale asupra cărora insistă părintele Stăniloae. În volumul al III-lea al Teologiei Dogmatice, există un capitol care ne interesează în lucrarea de față: „Natura trupurilor înviate”¹³⁰. În veacul viitor, trupurile înviate nu vor avea doar o formă, ci și ceva din conținutul material avut pe pământ, „deci ele vor fi experiate de cei înviați ca înseși trupurile pe care le-au avut pe pământ” (p. 424). Totuși, se vor deosebi de acelea căci materia lor „va fi copleșită de Duh” și, prin aceasta, „vor înceta oarecum să fie impenetrabile și impenetrante” (p. 425). Părintele avertizează că „trebuie să ne ferim de precizii prea insistente în această privință” căci „nu dispunem în viața aceasta de categorii capabile să redea adecvat starea trupurilor de după înviere” (pp. 425-426).

Un lucru este, însă, cert. Fiecare trup își va păstra particularitățile sale, prin care se va deosebi de toate celelalte trupuri, cu toate că trupurile tuturor „vor fi trăite de fiecare membru al Împărăției cerurilor ca niște conținuturi ale sale, ca unite cu trupul său...”.

Trupurile transfigurate „vor fi de lumină, dar nu fără o structură interioară, nu ca niște manifestări inconsistente” (p. 432). La fel va fi și lumea. Chiar în viața de acum lumea se arată ca lumină (*lumen*). Iar „în veacul viitor complexa structură luminoasă a acestei lumi nu va fi dizolvată, ci potențată la maximum prin lumina Duhului” (p. 433). Materia înduhovnicită (a trupului și a lumii din viața viitoare) este și va rămâne un *mister* pentru noi. Tot ceea ce știm este că trupul nu va mai avea nevoie să se alimenteze și să elimine materie, fiind nesticăcios, veșnic tânăr și neînchipt de frumos, la fel

---

129. *Chipul nemuritor...* pp. 119 și 121-122.

130. TDO III, pp. 421-449.

ca și lumea înconjurătoare, care va fi „ridicată în planul unei ordini superioare“ (p. 436).

Transfigurarea trupului și a lumii, deși are un pronunțat caracter apofatic, se face evidentă fiecărui credincios prin moaștele sfinților. Puterea lui Dumnezeu de a menține trupurile nesticăcioase după înviere se arată, încă de la începuturile creștinismului, în faptul concret, palpabil, al neputezirii trupurilor unor anumiți sfinți; păstrarea osemintelor acestora într-o stare de incoruptibilitate „este o arvună a viitoarei incoruptibilități a trupurilor întregi după înviere și după deplina lor îndumnezeire“¹³¹. Încă din această viață, trupurile asceților – care și-au asumat o nevoie aspră – se umplu de puterea lui Dumnezeu, având nevoie, astfel, de foarte puțină hrană materială¹³². Această putere dumnezeiască le menține nesticăcioase după despărțirea sufletului de trup, dar nu fără participarea sufletului îndumnezit al sfântului. „Moaștele sunt astfel o anticipare a trupului pnevmatizat de după înviere“¹³³. Înfrățuirea de vindecări și de alte fapte minunate prin moaștele sfinților¹³⁴ reprezintă o dovadă sau o mărturie concretă a calității trupului înduhovnicit de a fi mediu comunicant al harului lui Dumnezeu, ceea ce implică deplina comunicare, prin trupurile transfigurate, a oamenilor cu Dumnezeu și între ei, în viața viitoare.

Masterand Sorin-Emanuel Pană

131. *Ibidem*, p. 366

132. *Chipul nemuritor*... p. 376: “Oamenii de mare forță duhovnicească trăiesc cu extrem de puțină hrană materială, arătând prin aceasta puțința de a nu avea nevoie deloc de ea în viața deplin spiritualizată din planul ceresc”.

133. TDO III, p. 366

134. *Ibidem*, p. 367.

V. POPAS ANIVERSAR

O FRUMOASĂ SĂRBĂTOARE A BISERICII NOASTRE

ANIVERSAREA ZILEI DE NAȘTERE A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

Cu aleasă bucurie, la 7 februarie, anul acesta, ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române l-au sărbătorit pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care a împlinit, cu voia lui Dumnezeu, patriarhala vârstă de 91 de ani. Este o viață închinată efectiv slujirii Bisericii, dacă ținem seamă că Prea Fericirea Sa a intrat în monahism în 1928, la frageda vârstă de 13 ani, în schitul Sihăstria Voronei, de lângă Botoșani.

În cazul celor mai mulți dintre noi, vârsta foarte înaintată poate fi o povară și atrage multe neplăceri. Acestea nu se potrivesc, însă, Prea Fericitului Părinte Teoctist, căci voia Domnului a decis ca Prea Fericirea Sa, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române din 1986, să păstorească până la adânci bătrânețe, chiar dacă au fost momente când s-ar fi putut crede contrariul. La începutul anilor '90, când lumea dorea cu orice preț schimbarea, iureșul acesta a urcat și Dealul Mitropoliei, bătând și la porțile Patriarhiei Române. Istoria o știm cu toții, pentru că am trăit-o. Contestat de unii, pe nedrept, pentru pasivitate în fața dărâmării bisericilor din București sub regimul comunist și retras din jilțul patriarhal în ianuarie, Prea Fericitul Părinte Teoctist s-a întors după trei luni, în aprilie, fiind primit cu bucurie. La scurt timp am înțeles cu toții: nici un alt ierarh nu ar fi putut să asigure echilibrul, pacea și unitatea Bisericii, dată fiind conjunctura politică și socială, internă și internațională.

Faptele vorbesc de la sine. O enumerare succintă a împlinirilor deosebite cu care se poate lăuda Prea Fericitul Teoctist, ar suna așa: primenirea Sfântului Sinod cu ierarhi tineri; înființarea de noi eparhii, mai ales peste granițele României; predarea religiei în școli; introducerea asistenței religioase în armată, spitale și penitenciare; vizitele Patriarhului Ecumenic Bartolomeu și a numeroase delegații ortodoxe, indicând Biserica Ortodoxă Română drept factor catalizator al unității panortodoxe; rezidirea unor locașuri de cult demolate de comuniști și construirea altora noi; reînființarea unor mănăstiri; așezarea învățământului teologic pe baze extinse și moderne; asigurarea asistenței social-filantropice prin structurile Bisericii; canonizarea unor sfinți români; inițiativa construirii în București a Catedralei Mântuirii Neamului.

Exemplele pot continua. În 1992, fără nici un sprijin și cu un curaj pe care mulți nu i-l bănuiau, s-a implicat în procesul de recuperare a Moldovei de dincolo de Prut, prin reactivarea Mitropoliei Basarabiei, sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române, act ecleziologic, dar și de politică externă a României, a cărei importanță va fi evidentă mai târziu. În 2004, în ciuda presiunilor la care a fost supus, Prea Fericirea Sa a anunțat că preoților le este interzis să facă politică. Prea Fericitul Patriarh Teoctist a implicat Biserica în campanii sociale și acțiuni de caritate de o dimensiune fără precedent, umbrind efectiv prin sumele donate toate celelalte instituții. Vizavi de efortul financiar al Bisericii trebuie menționat că autoritățile nu i-au restituit încă bunurile confiscate de comuniști: păduri, terenuri, clădiri, etc.

Fără îndoială, momentul de vârf l-a reprezentat vizita din 1999 a Papei Ioan Paul al II-lea la București, prima vizită a unui papă într-o țară majoritar ortodoxă, și vizita Prea Fericirii Sale la Roma, în 2002, care marchează istoria nu doar a creștinismului, ci a secolului. Legăturile și prietenia Prea Fericirii Sale cu Papa Ioan Paul al II-lea rămân însă învăluite în taină, pentru că, în ianuarie 1989, Patriarhul și Papa au avut o întâlnire la Vatican, întâlnire care, cine știe, a contribuit și ea la căderea Cortinei de Fier.

Prea Fericitul Părinte Teoctist este bine cunoscut în țară și peste hotare, iar notorietatea sa o depășește pe aceea a persoanelor din prim-planul vieții noastre publice la un loc. Are carismă, procedează cu răbdare, cu tact și cu înțelepciune, vorbește cu glas melodios, folosește multe arhaisme, iar discursul său îmbracă o rezonanță aparte. S-a impus nu doar în mediul bisericesc, ci și în viața publică, unde are toate ușile deschise.

Perceput drept un om sfânt, Prea Fericitul Părinte Teoctist este liderul spiritual a 18,8 milioane de români ortodocși, adică 86,7% din populația țării, Biserica Ortodoxă Română fiind a doua Biserică Ortodoxă din lume din punct de vedere numeric, după cea a Rusiei. Aceasta fără să mai punem la

socoteală pe cei aproape 3 milioane de români din diaspora. Într-o societate dominată de zguduirii în toate domeniile și atinsă de nisipurile mișcătoare ale tranziției, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române se poate bizui pe nu mai puțin de 13.124 de preoți, la care se adaugă circa 15.000 de angajați laici ai Bisericii. Și din acest motiv, vocea Patriarhului se face cunoscută până în ultimul sat, inclusiv în cătunele neelectrificate, lucru cu care nu se poate lăuda nici măcar Televiziunea și Radioul, darămite un politician. Pastoralele, predicile și cuvântările Patriarhului ajung mai departe decât mesajele prezidențiale și guvernamentale, prin intermediul preoților ortodocși din toată țara, care le aduc la cunoștința credincioșilor. În plus, de ani buni, Biserica se menține în topul instituțiilor care se bucură în rândul românilor de cea mai mare încredere și popularitate. La depunerea jurământului, Președintele Traian Băsescu i-a sărutat mâna Patriarhului, un gest unic, dar și simbolic.

Ajuns la vârsta de 91 de ani, „Patriarhul Biblic”, cum l-a denumit P.S. Episcop Calinic, este încă foarte lucid și în putere. Imaginea publică a Prea Fericitului Patriarh Teoctist este în urcare, mai ales după ce Președintele Traian Băsescu și-a dat acordul pentru ridicarea Catedralei Mântuirii Neamului, cerându-i noului ministru al Culturii și Cultelor, domnul Adrian Iorgulescu, să facă din construirea Catedralei - un vis de-o viață al Prea Fericirii Sale - o prioritate a mandatului său.

E tot mai vădit faptul că, dăruindu-i Părintelui Patriarh Teoctist o asemenea lungime de zile, Domnul Iisus Hristos ne transmite un mesaj pe care nu condeiu e chemat să-l exprime, ci numai rugăciunea tăinuită în iatacul din inima fiecăruia. Să-i urăm, așadar, din toată inima, Prea Fericirii Sale deplină sănătate, cu adagiul: "Întru mulți ani, Stăpâne!"

Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală

Și anul acesta, așa cum a procedat toată viața, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și-a sărbătorit ziua de naștere în rugăciune, slujind Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală și mulțumind lui Dumnezeu pentru darurile bogate revărsate asupra Prea Fericirii Sale și asupra Bisericii noastre. Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost înconjurat la Sfântul Altar de o coroană de ierarhi ai Sfântului Sinod, de preoți și de diaconi.

În soborul ierarhilor slujitori s-au numărat: IPS Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, IPS Mitropolit Teofan al Olteniei, IPS Arhiepiscop Teodosie al Tomisului, IPS Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei, IPS Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, IPS Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, IPS Arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, PS Episcop Gherasim al Râmnicului, PS Episcop Epifanie al Buzăului, PS Episcop Calinic al Argeșului și

Muscelului, PS Episcop Casian al Dunării de Jos, PS Episcop Timotei al Aradului, PS Episcop Damaschin al Sloboziei și Călărașilor, PS Episcop Galaction al Alexandriei și Teleormanului, PS Episcop Sofronie, al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, PS Episcop Ambrozie Sinaitul, Vicar Patriarhal, PS Episcop Ciprian Câmpineanul, Vicar Patriarhal, PS Episcop-Vicar Sebastian Ilfoveanul al Arhiepiscopiei Bucureștilor, PS Episcop-Vicar Visarion Rășirăneanul al Arhiepiscopiei Sibiului, PS Episcop-Vicar Gurie Gorjeanul al Arhiepiscopiei Craiovei, PS Arhiereu-Vicar Irineu Slătineanul al Episcopiei Râmnicului, PS Arhiereu-Vicar Ioachim Băcăuanul al Episcopiei Romanului, PS Arhiereu-Vicar Petroniu al Episcopiei Bihorului și Sălajului, PS Arhiereu-Vicar Iustin Sigheteanul al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului. Au asistat la slujba Sfintei Liturghii: IPS Mitropolit Nicolae al Banatului, PS Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmăruului, PS Episcop Vinčențiu Ploieșteanu, Vicar Patriarhal și PS Episcop-Vicar Varsanufie Prahoveanul al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La slujba Sfintei Liturghii au luat parte câteva sute de persoane, între care consilieri de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, profesori de la Facultatea de Teologie și Seminarul Teologic din București, protoierei, preoți, stareți și starețe de mănăstiri, arhimandriți, monahi și monahii, studenți teologi și elevi seminariști, precum și credincioși, unii ascultând slujba, transmisă la difuzoare, pe platoul de afară, în polida frigului din această zi de iarnă, catedrala fiind neîncăpătoare pentru toți. Au mai fost prezenți în catedrală și IPS Ioan Robu, Arhiepiscop și Mitropolit romano-catolic de București, Dl. Adrian Lemeni, Secretar de Stat pentru Culte, și alți reprezentanți ai autorităților de stat centrale și locale. Răspunsurile liturgice au fost date de Corala Patriarhicii, dirijată de Pr. prof. Constantin Drăgușin și de Pr. prof. Stelian Ionașcu.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, s-a oficiat un Te-Deum de mulțumire Prea Sfintei Treimi pentru binefacerile pe care le-a revărsat asupra Bisericii noastre și asupra Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, precum și o rugăciune de pomenire a părinților, fraților și surorilor Prea Fericirii Sale trecuți la Domnul.

În continuare, **IPS Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei**, în numele ierarhilor Sfântului Sinod, al clerului și credincioșilor prezenți la slujbă, a rostit următorul cuvânt de omagiere a personalității Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la împlinirea celor 91 de ani:

***Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiiile și Prea Sfințiiile Voastre,
Domnule Secretar de Stat pentru Culte,
Prea Cuvioși și Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși și credincioase,***

„Astăzi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de ierarhi ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de preoți și de diaconi, și de dumneavoastră, care sunteți aici prezenți, a adus mulțumire Prea Sfintei Treimi pentru darurile pe care le-a revărsat asupra Bisericii noastre și asupra Prea Fericirii Sale.

Darurile cele mai mari pentru care ne rugăm în timpul slujbelor noastre ortodoxe sunt sănătatea și mântuirea. Sănătatea este darul vieții, cultivat, crescut, prin harul lui Dumnezeu și spre binele semenilor din jurul nostru. Se cuvine, așadar, când serbăm ziua de naștere, să mulțumim lui Dumnezeu pentru darul vieții și pentru tot ceea ce ne-a dăruit în viață atât prin părinții și prin dascălii noștri, cât și prin toate persoanele care au contribuit la formarea noastră. În plus, să mulțumim lui Dumnezeu pentru ajutorul pe care ni-l dă direct fiecăruia dintre noi.

Acum, Prea Fericirea Voastră, ați mulțumit în mod deosebit pentru darul vieții și pentru persoanele care au contribuit ca acest dar al vieții să fie cultivat de către Prea Fericirea Voastră spre slava lui Dumnezeu și spre bucuria familiei, a prietenilor, dar mai ales spre bucuria Bisericii. În mod cu totul semnificativ ați dorit ca astăzi să fie pomeniți părinții și rudele după trup, adică familia Prea Fericirii Voastre. Deși, părinții după trup, unii dintre frați, unele dintre surori și unii dintre prietenii pomeniți azi, au trecut la cele veșnice, totuși ei sunt vii prin credință, căci *„dreptul prin credință va fi viu”* (Romani 1,17; Galateni 3,11). Iar această pomenire a părinților după trup și a părinților duhovnicești care au contribuit la formarea și la îmbogățirea spirituală ale Prea Fericirii Voastre este deosebit de semnificativă și de prețioasă din punct de vedere al comportamentului creștin.

Noi nu suntem niciodată un atom-individ, o realitate izolată, ci fiecare dintre noi suntem rezultatul relațiilor pe care le avem cu Dumnezeu și cu semenii, relații afective, intelectuale și de împreună-lucrare cu părinții, cu duhovnicii, cu profesorii, cu toți oamenii din jurul nostru. De aceea, pomenirea în fața lui Dumnezeu și în Biserică a părinților după trup și a părinților duhovnicești este *un act de recunoștință* și, în același timp, *o lucrare interioară* de creștere spirituală.

Așadar, pomenirea celor prin care Dumnezeu ne-a dăruit darurile vieții în comuniune cu alții și ne-a ajutat să le cultivăm nu este numai un act de

cult, ci și un act de cultură profund umană. Ca atare, când nu ne mai pomenim rădăcinile noastre spirituale, când nu mai iubim pe cei care ne-au format și îmbogățit spiritual, nu mai avem nici demnitate și nici viitor în fața lui Dumnezeu. (cf. Ieșirea 20,12)

De asemenea, acum, la sfârșitul Liturghiei, am citit o rugăciune specială de mulțumire adusă lui Dumnezeu, deși toată Liturghia euharistică este o acțiune de mulțumire.

Am mulțumit în mod deosebit pentru binefacerile pe care Prea Sfânta Treime le-a revărsat asupra Bisericii noastre și asupra Prea Fericirii Voastre, ca Arhipăstor al Bisericii Ortodoxe Române și împreună-slujitor cu ceilalți patriarhi din Ortodoxia Universală. Această mulțumire adusă lui Dumnezeu însemnează și o creștere a noastră în iubire față de Dumnezeu și față de semenii, dar mai ales o creștere în unitatea spirituală a Bisericii lui Hristos.

Prea Fericirea Voastră ați primit daruri și le-ați cultivat. Iar cea mai intensă cultivare a darurilor este punerea lor în slujba lui Dumnezeu și a semenilor noștri. Din tinerețe ați devenit monah. Atunci când ați devenit monah, ați intrat în cea mai existențială școală creștină, anume aceea de cultivare intensă a darurilor de la botezul cu apă și Duh Sfânt și de la cel de-al „doilea botez”, cel al pocăinței permanente, care este călugăria. Toată semnificația spirituală a vieții monahale este concentrată în troparul de pomenire a Cuviosului sau a Cuvioasei. În acesta se arată că nu doar viața biologică, psihologică și socială contează pentru om, ci mai ales viața lui spirituală. Iar viața spirituală însemnează cultivarea nemuririi persoanei sau a vieții ei veșnice începând chiar din lumea aceasta. De aceea, în troparul Cuviosului se spune: „Întru Tine, Părinte, s-a mântuit cel după chip, căci luând Crucea ai urmat lui Hristos, și lucrând ai învățat să nu se uite la trup, căci este trecător, ci să poarte grijă de suflet, *de lucrul cel nemuritor*”. Deci, călugăria este cultivarea vieții în perspectiva nemuririi sau a vieții veșnice, în perspectiva Învierii și a bucuriei împreună cu sfinții. Din acest motiv, se spune, în același tropar, „împreună cu îngerii se bucură duhul tău”. Prin urmare, această dăruire de sine totală lui Dumnezeu, pentru a dobândi nemurirea ca viață veșnică și bucurie cerească împreună cu îngerii, este o temelie solidă a slujirii creștine, foarte puternic afirmată în viețile sfinților.

Din această perspectivă a slujirii jertfelnice a Mântuitorului Iisus Hristos, Împăratul Cel fără de moarte, Care ne dăruiește nouă Învierea și viața veșnică, ați început, Prea Fericirea Voastră, să sluiți Biserica, lucrând pe temelie dăruirii de sine, a slujirii lui Dumnezeu și oamenilor. În acest sens, când cineva devine călugăr se prezintă în fața altarului, întins pe pământ, în formă de cruce. Iar în această experiență a Crucii, a slujirii jertfel-

nice, ați simțit și bucuria Invierii, a înnoirii duhovnicești în viața Prea Fericirii Voastre.

Ați slujit ca diacon, ca ieromonah, ca arhimandrit, ca episcop vicar, ca episcop la Arad, ca mitropolit la Craiova, ca mitropolit la Iași și apoi ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Ați înmulțit darurile nu doar pentru sănătatea și pentru mântuirea personală a Prea Fericirii Voastre, ci și pentru sănătatea și pentru mântuirea multora, pentru sănătatea și pentru mântuirea celor credincioși, pe care i-ați păstorit și îi păstoriți. Mai precis, darurile înmulțite în folosul mântuirii însemnează cultivarea rugăciunii, împărtășirea cu Sfintele Taine, viață creștină trăită potrivit Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos. Prea Fericirea Voastră ați înmulțit darurile vieții, ca daruri ale mântuirii, prin mulțimea cărților de rugăciune și de cult, prin mulțimea exemplarelor tipărite ale Sfintei Scripturi, ale Noului Testament, prin mulțimea predicilor rostite, prin mulțimea Hirotoniilor săvârșite, promovând diaconi, preoți și arhierei, în slujirea Bisericii, prin înmulțirea locașurilor de cult care s-au înălțat cu binecuvântarea Prea Fericirii Voastre și adesea cu implicarea directă, personală, de ctitor, prin înmulțirea eparhiilor, în țară și în străinătate, prin înmulțirea școlilor de teologie, prin înmulțirea activităților social-filantropice, prin înmulțirea activităților cultural-misionare, prin intensificarea relațiilor cu alte Biserici ș.a. Prin toate acestea, ați înmulțit darul vieții spre slava lui Dumnezeu și spre mântuirea clerului și credincioșilor din timpul arhipăstoririi Prea Fericirii Voastre. Dragostea pentru Biserică pe care ați arătat-o permanent este o iubire izvorâtă din legătura vie cu Prea Sfânta Treime, cu Mântuitorul Iisus Hristos și cu toți sfinții Lui.

De aceea, în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în numele clerului și credincioșilor, al tuturor celor prezenți aici, vă oferim o icoană a Maicii Domnului, purtând pe brațul ei stâng, lângă inimă, pe Mântuitorul Iisus Hristos, și arătându-L, cu brațul ei drept, lumii întregi. În această icoană, noi privim icoana vie a Bisericii, care îl arată lumii pe Hristos și îndeamnă, ca și Maica Domnului: „Faceți tot ce vă spune El!”. Această predică scurtă a Maicii Domnului luminează toată predica amplă și multiplă a Bisericii, adică mărturisirea ei despre viața și învățătura lui Hristos – Mântuitorul lumii.

Rugăm pe Hristos Domnul, Arhiereul Cel veșnic, pe Maica Domnului, icoana duhovnicească a Bisericii, și pe toți sfinții, să dăruiască Prea Fericirii Voastre sănătate, bucurie, ani mulți și binecuvântați, să ne păstoriți, și să fiți în continuare o bucurie pentru ierarhii, clerul și poporul nostru, în comunione universală cu toată Ortodoxia. Întru mulți și fericiți ani!”

Mulțumind IPS Mitropolit Daniel pentru cuvintele de omagiere adresate în numele ierarhilor Sfântului Sinod, clerului și credincioșilor cu prilejul aniversării zilei de naștere, **Prea Fericitul Părinte Patriarh** a spus:

Iubiți Părinți și Frați în Domnul nostru Iisus Hristos,

„Iată, ne priviți în aceste clipe și, cum am observat, ați urmărit atent cele ce a rostit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, mai ales modul concret în care a prezentat Biserica noastră, ca pe o comuniune de frumusețe și de aleasă viețuire, cum însăși Maica Domnului ne-a arătat tuturor, ca să ne aflăm mântuirea.

Ziua nașterii rămâne taina vieții noastre, a fiecăruia dintre noi. Nimeni nu știe când vine pe lume și pentru ce vine pe lume. Dar având Biserica ocrotitoare, având semenii din jur îndrumători, părinții după trup și părinții duhovnicești, profesori, persoane cu multă credință, darul vieții noastre creștine se îmbogățește și se înmulțește pe măsura vârstei și a împlinirilor realizate de-a lungul anilor. Ziua de naștere constituie un moment despre care se poate vorbi mult, se poate vorbi mai ales bine și frumos atunci când darul vieții este prețuit ca atare. Viața este darul cel mai de preț al lui Dumnezeu. Omul vine pe lume cu acest dar, cum l-a primit fiecare. Nici părinții și nici ceilalți din familie, cu care ne depănăm firul vieții, nu pot ști ce ajungem în viață și cum reușim să mulțumim lui Dumnezeu pentru acest dar atât de scump. Cu atât mai mult ne dăm seama că viața este darul lui Dumnezeu, când izbutim să păzim viața îngădită de păcatele din jurul nostru și să o îngrijim ca pe o grădină. Astfel darul vieții se dezvoltă, crește și se îmbogățește cu fapte bune, cu credință și cu iubire față de Dumnezeu și față de semenii noștri. De aceea, frați și surori în Domnul, de când mă știu, în ziua aceasta am adus mulțumiri, în primul rând, Bunului Dumnezeu și am înălțat rugăciuni pentru scumpii mei părinți, Dumitru și Marghioala. Nu-i voi uita atâta timp cât Tatăl Cel Ceresc îmi va păzi luminile conștiinței mele. Le privesc chipurile lor în fotografii și în memorie, atâta cât s-au imprimat ele din copilăria mea, le văd aureolate de nimbul luminii vieții lor. Împodobită cu prunci și cu valori sufletești pilduitoare.

Așa cum ați auzit, sunt penultimul și deci cel de-al zecelea fiu al acestor sfinți părinți ai mei. Toți frații și surorile mele și-au găsit rosturile și menirea dată de Tatăl Cel Ceresc, înmulțind neamul și plecând, la vremea lor, pe ultimul drum al vieții, însoțiți de fiii și de fiicele lor, copleșiți de durere și împlinind sfintele rânduieli de veșnică pomenire. Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, eu mi-am ales calea, din fragedă copilărie, chemat de Dumnezeu spre a sluji Biserica slavei Sale, pe un drum început din schitul Sihăstria

Voronei și până aici, înconjurat de dragostea dumneavoastră, preoți, monahi, credincioși, credincioase, tineri și copilași, în frunte cu Ierarhii Sfântului Sinod. Nu poate fi o clipă mai înălțătoare, în ordinea cea dreaptă și clară a vieții noastre duhovnicești, ca cea de acum, rugându-ne sub bolțile acestei catedrale voievodale și patriarhale împreună cu Sfântul Sinod și cu obștea credincioșilor. Ne-am rugat cu căldură și am înălțat mâinile spre mila și spre dragostea lui Dumnezeu, ca să se pogoare Duhul Sfânt pentru a preface pâinea și vinul în însuși Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, dăruit de El nouă spre iertarea păcatelor și spre viața cea veșnică.

Astfel am trăit acest sfânt fior, în această zi de naștere. Astăzi, intensitatea acestei trăiri este cu atât mai mare, când, iată, ne aflăm pe această sfântă colină a Capitalei, martoră a multor suferințe și evenimente, pe care locuitorii cetății le-au străbătut de-a lungul anilor. Copleșit de frumuseți lăuntrice, n-aș putea să vă dau învățături mai înțelepte decât cele pe care le-ați auzit și pe care Biserica neîncetat ni le oferă tuturor, de a păși mereu în viața cu conștiința limpede că fiecare pas îl facem în calea lui Dumnezeu. Nu putem face o mișcare în viață fără știrea lui Dumnezeu, nici un fir de păr din capul nostru nu poate lipsi fără știrea lui Dumnezeu: „cât despre voi, și perii capului vostru, toți sunt numărați” (Luca 12, 7), cu atât mai mult nu rămân neroditoare faptele noastre înaintea Domnului, faptele credinței noastre: „Și după cum trupul fără suflet este mort, tot așa și credința fără fapte este moartă” (Iacob 2, 26).

Lumea de astăzi, frați și surori în Domnul, așteaptă de la noi, fiii și slujitorii Bisericii, pilde ca acestea. Lumea este frământată de cele ale veacului acestuia, poate tocmai de aceea este însetată de dreptate și adevăr, năpădită fiind de buruieni semănate de diavol, lumea așteaptă cu nerăbdare secerătorii cei harnici, după cuvântul Mântuitorului Hristos către sfinții Săi Apostoli: „Secerișul este mult, dar lucrătorii sunt puțini. Rugați-L deci pe Domnul secerișului să scoată lucrătorii la secerișul Său.” (Matei 9, 37). Noi, preoții, credincioșii, teologii, profesorii de Religie, avem datoria să venim și să aducem o rază de lumină, o rază de nădejde în sufletele semenilor noștri. Numai Duhul Sfânt, numai „Lumina care luminează tuturor”, numai acea putere harică ne va călăuzi în viață. Păstrați în inimile dumneavoastră aceste cuvinte atât de clare, dar bogate, când se împlinesc. Gândiți și lucrați cu viață ca pentru Dumnezeu; gândiți și lucrați ca pentru familia dumneavoastră, ca pentru familia proprie, dar și pentru familia neamului nostru. Omenirea se găsește astăzi la o limită a suferințelor, la limita dintre dreptate și nedreptate, dintre adevăr și neadevăr, dintre lumină și întuneric. Însă noi, cei care Îl mărturisim pe Hristos, Care este Lumina lumii, avem de la El o rază

de lumină din învățătura Lui și putem să ajutăm semenii să meargă spre împlinirea Binelui suprem, mântuirea noastră și a lumii, iubită de Dumnezeu, pentru a cărei mântuire a trimis pe pământ pe Unicul Său Fiu, Mântuitorul Hristos. Deci cu toții suntem rodul iubirii lui Dumnezeu.

În încheiere, mulțumesc Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei pentru cuvântul adresat astăzi. Nu merit aprecierile Înalt Prea Sfinției Sale. Știu cât de neputincios am fost și de câte ori am alunecat de pe drumul statorniciei în slujirea mea. Dar, am avut în minte și cuvântul sfânt: „Duhul Sfânt pe cele cu lipsă le împlinește și pe cele neputincioase le întărește” (Rugăciunea arhierelui la hirotonie). Și noi, Ierarhii, ne frământăm să vă facem bucurii duhovnicești. Permanent ne gândim, la fiecare ședință a Sfântului Sinod, cum să crească Biserica Mântuitorului Iisus Hristos și să aducă binele pe pământ, prin noi biserici și mănăstiri, prin slujitorii ei de la parohii și cu toți slujitorii sfințelor altare, cu școli, cu profesori, cu dascăli care ilustrează catedrele de Teologie, cu Ierarhi, cu noi eparhii, așadar, veghem neîncetat la păstrarea bunelor rânduieli ale Bisericii Universale.

Dumnezeu a vrut ca mâine să fie convocat Sfântul Sinod spre a se desemna episcopi la două episcopii vacante, pentru nou înființata episcopie a Giurgiului și pentru episcopia istorică a Caransebeșului. Se împletesc, așadar, pe planul vieții noastre bisericești, planurile lui Dumnezeu, frații mei, pentru împlinirea dorinței credincioșilor și a clerului local, dar și pentru a oferi prilej de rugăciune și de credință celor ce nu pot crede; celor care nu pot veni la biserică, celor care nu au posibilitatea să audă cuvântul Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Noi, toți cei care ne aflăm acum, din milostivirea lui Dumnezeu, în Corabia aceasta a Sfintei noastre Patriarhii, suntem văslașii ei, spre a-i aduce la Hristos pe toți cei ce nu știu să-L afle. Misiunea aceasta o avem neîncetat, de aceea să ne rugăm unii pentru alții. Să vedeți în Sfântul Sinod acea ceată de Ierarhi, oameni și ei, dar chemați de Duhul Sfânt la această misiune a Bisericii noastre, de a plivi de buruieni Grădina Maicii Domnului – cum a fost numită atât de frumos țara și Biserica noastră. Pentru aceste împliniri ne-am rugat și astăzi și ne vom ruga mereu.

Din partea mea vă doresc tuturor, dumnezeavoastră, copiilor și familiilor, viață îndelungată, sănătate, pace și multă prosperitate trupească și sufletească. Să facem un pas înainte pe calea virtuții, a dragostei, a dreptății și a iubirii lui Dumnezeu, ca împreună să laudăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt, Treimea cea de o Ființă și nedespărțită. Amin!”

După slujbă, Prea Fericitul Părinte Patriarh și soborul slujitorilor au ieșit din catedrală în procesiune și, trecând prin mijlocul credincioșilor au pășit în holul Palatului Patriarhiei, unde a avut loc un moment festiv.

Festivitatea din Palatul Patriarhiei

Sărbătoarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a prilejuit inaugurarea oficială a site-ului Patriarhiei Române, cum s-a putut vedea pe ecranul montat în holul Palatului Patriarhiei. La acest moment festiv au participat alături de Ierarhii Sfântului Sinod, personalități ale vieții publice românești, reprezentanți ai altor culte și ai corpului diplomatic acreditat la București, care au transmis mesaje de felicitare Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Romane la aniversarea zilei de naștere. Între cei prezenți s-au aflat: Dl. Bogdan Tătaru Cazaban, Consilier prezidențial, Dl. Adrian Lemeni, Secretar de Stat pentru Culte, IPS Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Robu, membri ai Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, consilieri, profesori, alți invitați.

Festivitatea a fost deschisă de **PS Episcop Vincențiu Ploieșteanu**, Vicar Patriarhal, care a spus: „Folosim acest binecuvântat moment al omagierii Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la venerabila și patriarhală vârstă de 91 de ani, pentru a inaugura oficial site-ul Patriarhiei Române, realizat cu binecuvântarea Prea Fericitului Sale, oferind astfel celor care folosesc internetul, și care astăzi sunt foarte mulți, posibilitatea de a cerceta pagini din trecut și din prezentul Bisericii Ortodoxe Române și activitatea patriarhilor ei. Prin intermediul acestui site se poate urmări îndeaproape viața și activitatea Patriarhilor României, cu toate domeniile specifice epocii în care au trăit fiecare, cu darurile și cu realizările lor. Pe firul timpului ajungem și în zilele noastre, ilustrând prin viața și prin activitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist treptele urcate de Biserica Ortodoxă Română până la realizările notabile de astăzi în domeniul pastoral, misionar, învățământ teologic și religios, asistență socială și altele. Sperăm ca prin această formă atractivă și accesibilă unui public larg, viața Bisericii noastre să fie mai bine cunoscută și atașamentul credincioșilor să fie mai puternic față de Biserica noastră strămoșească și de valorile ei doctrinare, moral-religioase și artistice. Cu aceste bune intenții, care sperăm să aibă finalitatea dorită, închinăm ca un omagiu munca noastră Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la această binecuvântată aniversare a Prea Fericitului Sale”.

În continuare, **Dl. Consilier prezidențial Bogdan Tătaru Cazaban** a prezentat mesajul de felicitare al Președintelui României, spunând: „Sunt aici pentru a transmite, cu multă bucurie, din partea Domnului Traian Bă-

sescu, Președintele României, cele mai călduroase urări de sănătate și de putere Prea Fericirii Sale pentru a conduce arca Bisericii cu înțelepciunea vârstei pe care i-a dăruit-o Dumnezeu. Prea Fericirea Voastră, la mulți ani!”

Un mesaj de felicitare a transmis și **Dl. Adrian Lemeni, Secretar de Stat în Ministerul Culturii și Cultelor**, care a spus: „Cu mare bucurie am participat astăzi la Sfânta Liturghie și țin să prezint mesajul de felicitare și urările înspre bine, într-un mulți și fericiți ani de putere în activitatea Prea Fericirii Voastre din partea D-lui Adrian Iorgulescu, Ministrul Culturii și Cultelor. La mulți și fericiți ani!”

PS Episcop Vincențiu a dat, apoi, citire următorului **mesaj al Camerei Deputaților**, semnat de Dl. președinte Adrian Năstase, în care se vorbește despre Catedrala Mântuirii Neamului:

„O sfântă datorie ne îndeamnă să vă anunțăm, pe această cale, despre hotărârea Biroului Permanent al Camerei Deputaților, din ședința de luni, 7 februarie 2006, de a aproba trecerea în proprietatea Patriarhiei Române a terenului situat în calea 13 Septembrie, Sector 5, amplasament unde se va realiza, prin voința lui Dumnezeu, edificiul arhitectural Catedrala Mântuirii Neamului. Prin acest demers, Camera Deputaților probează, în pofida unor declarații neavenite, cu un evident caracter politicianist, întreaga sa deschidere spre dialog, ca și hotărârea de a colabora în continuare cu Patriarhia Română pentru realizarea obiectivului de mare însemnătate care va fi Catedrala ființei naționale. Nădăjduim că acest amplasament va rămâne definitiv, cu atât mai mult cu cât în acest spațiu se regăsesc simbolic suprafețele bisericilor demolate din acest perimetru al Bucureștilor. Vă asigurăm, Prea Fericite Părinte Patriarh, la aniversarea zilei de naștere a Prea Fericirii Voastre, de prețuirea, respectul și sprijinul Camerei Deputaților, ca și de credința noastră că locul ales va fi unul binecuvântat și potrivit pentru cea mai importantă biserică a neamului românesc. Într-un mulți și binecuvântați ani!”

În mesajul său de felicitare, **IPS Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Robu** a spus: „Astăzi, la Sfânta Liturghie din Catedrala patriarhală am avut o satisfacție deosebită, Prea Fericirea Voastră, să vă văd înconjurat de capetele încoronate ale episcopilor care au venit pentru ședința de mâine a Sfântului Sinod, dar și pentru Prea Fericirea Voastră, pentru a vă felicita, pentru a se ruga împreună, am văzut mulți preoți, mulți studenți, și mulți credincioși. Am văzut de înseamnă Biserica, o adevărată comuniune, plămădită de cele trei virtuți dumnezeiești: credința, nădejdea și dragostea, mai presus de toate. Și în acest moment îmi exprim încă o dată bucuria că, văzându-vă înconjurat de așa mulți ierarhi, de preoți și credincioși, mi-ați oferit un deosebit

cadou sufletesc, să văd Biserica legată de capul, de Arhipăstorul ei, de Patriarh, împreună cu toți, păstori și credincioși. Aceasta este Biserica, este comuniune, și sunt fericit că am găsit și astăzi această comuniune, într-o zi deosebită, când sărbătoriți 91 de ani. Din partea mea, a preoților și credincioșilor catolici din Biserica locală catolică vă spun din toată inima: La mulți și fericiți ani!”

Și Asociația veteranilor de război, prin **DI. colonel Ovidiu Savin**, și-a exprimat bucuria la aniversarea zilei de naștere a Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, „strălucit ierarh și erudit cărturar”, față de care nutrește „sentimente statornice de prețuire și aleasă cinstire” și îi aduce un omagiu de suflet „pentru aportul Bisericii naționale la prestigiul României în lume și la unitatea spirituală creștină, în această perioadă de transformări și reorientări”.

Tuturor le-a răspuns **Prea Fericitul Părinte Patriarh**, care a spus:

„Am înălțat rugăciuni în sfânta biserică și ne-am îndulcit de harurile Duhului Sfânt, bucurie pe care am trăit-o împreună cu Înalt Prea Sfințitii și cu Prea Sfințitii Părinți ai Sfântului Sinod, cu profesori, cu preoți, cu monahii și cu monahiile, și cu dumneavoastră, credincioșii, care ne-ați înconjurat și dimineață la Sfânta Liturghie.

Această colină a Patriarhiei, cunoscută de toți ca Dealul Mitropoliei, a devenit, iată, un fel de Tabor al unor momente cu totul deosebite din viața noastră bisericească. Fără a depăși măreția și importanța lucrării predecesorilor noștri, cei patru Patriarhi, ale căror chipuri ne-au întâmpinat la intrare, am putea spune că această colină exprimă însăși dinamica vieții noastre bisericesti.

Ne aflăm aici slujitori ai sfințelor altare, Ierarhi, preoți, credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române. Această clădire constituie acum un Panteon al exprimării gândurilor și dorințelor noastre bisericesti și românești. Biserica niciodată nu s-a îndepărtat de poporul român, însoțindu-l permanent, iar în vâltorile zbuciumate ale istoriei l-a însoțit cu rugăciunile ei și chiar cu jertfele unora dintre slujitorii ei, menținându-i unitatea de credință și de grai. Se cuvine, deci, ca și noi, cei de azi, să nu fim mai prejos de acele vremuri pe care le-au străbătut înaintașii noștri și de împlinirile lor, unele petrecute chiar în locul acesta. Printre cele vrednice de memorie se află se află și Unirea Principatelor Române, Moldova și Muntenia, care s-a săvârșit aici, pe acest Deal al Mitropoliei, unde adunarea ad-hoc a fost prezidată de Mitropolitul Țării Românești, Nifon, ca de altfel și în Moldova, unde Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Sofronie Miclescu, a prezidat măritul Divan și a rostit cuvintele: „Unde este turma, acolo trebuie să fie și păstorul!”.

Pururea înalț rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu că acum Patriarhia este proprietara terenului pe care s-a zidit acest palat, loc în care s-a înfăptuit Unirea la 1859. Aici, deci, prin dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, atât la Iași cât și la București, s-a constituit statul român modern - România.

De când se află în grija noastră, aici se desfășoară asemenea momente cu rol important în viața noastră bisericească și românească. Ne bucurăm că la aceste momente participă și românii așezați departe de noi, în toate laturile lumii. Este, firește, doar o depărtare geografică, căci suflătește suntem cu toții alături. Astfel, această colină a devenit pentru noi un loc tradițional de adunare, ca astăzi, când noi ne aflăm aici, Ierarhii din țară și de peste hotare, cu înalții reprezentanți ai forurilor de stat, ai unor asociații culturale pentru relațiile noastre cu românii de pretutindeni, ca și cu dumneavoastră, credincioșii, împreună cu preoțimea noastră.

Măine vom participa, în aula acestui palat, la alegerea a doi noi episcopi, unul la Episcopia vacantă a Caransebeșului și celălalt la nou-înființata Episcopie a Giurgiului. În acest scop a fost convocat Colegiul Electoral Bisericesc. Aceste lucrări se săvârșesc în Biserică prin prezența și prin lucrarea Duhului Sfânt. De aceea, cum am spus mai înainte, aici ascultăm cuvântul lui Dumnezeu și ne simțim, din când în când, pătrunși în inimile și în mintea noastră de razele Duhului Sfânt, atunci când cu rugăciuni cutezăm a-L invoca pentru a alege pe cel vrednic.

În ce mă privește, asemenea fiecăruia dintre dumneavoastră, m-am bucurat astăzi mai mult decât altă dată. Cunosc această colină, încoronată de catedrală, încă din 1932, an în care am susținut examenul de admitere la Seminarul Teologic Monahal înființat de Patriarhul Miron Cristea la Mănăstirea Cernica, iar apoi, cu trecerea anilor, am cunoscut Patriarhia cu catedrala de alături și pe vestiții ei slujitori, ca și pe Întâistătătorul Bisericii noastre. Cine se putea gândi în 1932, când dădeam examen de admitere, că eu, fratele și elevul de atunci, voi păși pe urmele lor? Vă mărturisesc, așadar, cu gând smerit, că nu există clipă în care să nu mă gândesc la ei, că pașii mei se întâlnesc cu urmele pașilor lor în spațiul acesta dintre catedrală și reședință, și de acolo la palatul de aici. Sunt șaptesprezece ani, iată, dacă socotesc și luna ianuarie care aproape că deja a trecut, și n-am primit răspunsul trebuitor pentru înălțarea Catedralei Mântuirii Neamului, la care a râvnit primul nostru Patriarh, Miron Cristea. La câte trebuințe și cerințe ale Bisericii s-a gândit acest mare Ierarh de la Toplița Română, mai întâi ca Mitropolit Primat, din 1920, iar apoi, din 1925, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, dar întotdeauna punând pe primul plan construirea Catedralei Patriarhale! La

multe s-a gândit ținând seamă de lucrările care se impuneau a se face la începutul aceluși secol. N-a pierdut însă din vedere nici viața monahilor și nici pregătirea lor, ctitorind un Seminar Teologic special pentru monahi la Mănăstirea Cernica și s-a gândit și la Catedrala Mântuirii Neamului. El a numit-o așa, iar unii frați din presă s-au străduit să întoarcă această denumire pe toate fețele, ca să arate că este o inițiativă neavenită, dar n-au făcut-o măcar cu dibăcie. A fost și stângăcia mea. Și nu vreau să o neg cu prilejul acesta. Dar am respectat dorința Patriarhului Miron, dorință scrisă în pisania catedralei în care slujim acum. Reparând-o și sfințind-o, Patriarhul Miron Cristea a cerut să se scrie, spre știință, că biserica va fi folosită provizoriu drept catedrală a Patriarhiei Române, până când se va construi Catedrala Mântuirii Neamului.

Astăzi s-a citit aici, cum ați auzit, o corespondență venită de la Parlamentul României, pe care o așteptam de mult timp, privind darea în primire a terenului pentru catedrală. Dar cum omul nu se lasă convins deodată de anumite lucruri pe care le așteaptă ani îndelungați, așa și eu, auzind cele citite, am tresărit de emoție, dar m-am și rugat lui Dumnezeu ca să se realizeze cât mai curând cele comunicate, pentru că am mai primit asemenea asigurări care nu s-au împlinit nici până astăzi. Ar fi cu adevărat un rod al bucuriei noastre de astăzi. De aceea, l-am și subliniat, ca să-l păstrăm în inima noastră cu toți și să-l urmărim cum evoluează mai departe, pentru că lucrurile sunt foarte simple acolo unde este Lege, publicată în Monitorul Oficial. Nouă ni s-a oferit, prin bunăvoința actualului Președinte al României, Domnul Traian Băsescu, un teren pentru catedrală pe Dealul Arsenalului, de unde au dispărut șase biserici, pentru a face loc actualului Palat al Parlamentului. Este o altă pagină dureroasă a Bisericii noastre, căci între bisericile translatare de acolo a fost Mănăstirea Mihai Vodă, ctitoria Domnitorului Mihai Viteazul, și Mănăstirea Schitul Maicilor, unde Patriarhul Justinian sădise frumoase vrednicii în atelierile bisericesti monahale, de maici și călugări. Aceasta a fost voia lui Dumnezeu, am tălmăcit eu, ca să colindăm atâta vreme prin București după locul catedralei și acum să ni se ofere aici. Dar și aici a trecut o vară întreagă tot cu asigurări, ca cele pe care le-am primit astăzi. Desigur, sunt foarte mulțumit de cele auzite și le vom mulțumi celor care ne-au trimis scrisoarea aceasta. Vom căuta să adevărim împreună cu dâșii cele comunicate. Noi nu ne vom lăsa, însă, și vom stăru.

Scurtând cuvântul meu, fiindcă sunteți obosiți și unii ați stat și în biserică, aș spune că bucuria de astăzi este unică în felul ei, pentru că am slujit împreună atâți Ierarhi, câți ne-ați văzut dumneavoastră. Mă gândeam în timpul slujbei, cum mă gândesc totdeauna și la ședințele noastre sinodale, cât de

puțini Ierarhi eram în 1950, când am fost eu chemat la slujirea arhierescă, și câți suntem acum. Altarul catedralei, și așa mic, a devenit astăzi neîncăpător. Dar cât de mare este bucuria mea că Dumnezeu mi-a dat viață ca să văd aceste lucruri, să văd preocuparea clerului și a credincioșilor pentru creșterea Bisericii noastre în duh și în adevăr, despre care a vorbit atât de frumos Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei la Sfânta Liturghie. În vremea aceasta, Biserica noastră a crescut dinăuntru ei, prin vrednicia credincioșilor, prin vrednicia slujitorilor sfințelor altare. Această creștere a Bisericii și a evlaviei străbune a determinat Sfântul Sinod să înființeze noi Facultăți și Seminarii de Teologie. Până în 1990, am avut Facultăți de teologie doar la București și la Sibiu. Se obișnuise lumea să fie numai două instituții de învățământ superior teologic. Dar Sfântul Sinod a înființat acum noi Facultăți de Teologie, la Oradea, la Baia Mare, la Cluj, la Alba Iulia, pe lângă cea de la Sibiu, care rămâne cu slava și cu cinstea ei, ca și la Iași, la Timișoara, la Arad, la Craiova, la Târgoviște, la Constanța, la Pitești, la Galați. Această creștere a Bisericii noastre se exprimă și în alegerea episcopului pentru noua Episcopie de la Giurgiu, a cărui alegere va avea loc mâine. Giurgiu este municipiu, ca multe altele, dar curat ortodox, cu biserici frumoase și cu Seminar Teologic, dar și cu inimi evlavioase de creștini, care s-au străduit în anii din urmă să le aprobăm acolo episcopie, oferind reședință și alte condiții de lucrare a viitorului episcop și local pentru Seminarul Teologic. Creșterea Bisericii noastre am văzut-o și astăzi și o văd de câte ori merg și mă întâlnesc cu credincioșii într-o parte sau alta a țării. Și această creștere a Bisericii o datorăm credincioșilor, fraților noștri români. Ei ne-au cerut să înființăm trei mitropolii românești peste hotare, două mitropolii în Europa, în Franța și în Germania, și Mitropolia Basarabiei, cu sediul la Chișinău. La acestea se adaugă o Arhiepiscopie în Statele Unite și Canada, o Episcopie românească în Banatul sârbesc, o Episcopie în Ungaria, cu reședința în orașul Gyulla. Unii dintre Ierarhi sunt astăzi aici, împreună cu noi. Gândirea și lucrarea aceasta a românilor, creșterea aceasta a Bisericii, iată cât de frumos se afirmă în zilele noastre.

Să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate. M-ați îndatorat foarte mult prin prezență și prin luările de cuvânt. Este ziua închinată creșterii noastre în Hristos. Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat viață să văd aceste lucruri, să văd în Sfântul Sinod atâți Ierarhi, cu pregătire teologică, culturală și socială atât de folositoare misiunii Bisericii noastre Ortodoxe Române în lume. Toți Ierarhii participă în forurile lumii creștine și în orice for de știință, de cultură și viață socială, pentru binele omenirii de pretutindeni.

Mulțumesc, în primul rând, celor care ați rostit mesaje: domnului consilier prezidențial Bogdan Tătaru Cazaban, pentru gândurile exprimate de către Domnul Președinte Traian Băsescu, care și-a făcut timp să se gândească și la o zi ca aceasta. Mulțumesc, de asemenea, domnului profesor Adrian Lemeni, Secretar de Stat pentru Culte, care ne-a transmis un cuvânt din partea Domnului Adrian Iorgulescu, Ministrul Culturii și Cultelor. Purtăm împreună sarcinile catedralei și vă rog să-i transmiteți domnului Ministru bucuria pe care ați auzit-o astăzi. Îl îmbrățișez frățeste pe Î.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Robu, atât pentru participare la Sfânta Liturghie, cât și pentru cuvântul rostit aici.

Vă mulțumesc tuturor celor care, deși n-ați luat cuvântul, sunt convins că v-ați exprimat gândurile prin prezentă, prin privire și prin bucuria de a fi astăzi și în biserică și aici, împreună cu noi. T tuturor, vă împărtășesc dragoste și prețuire, rugând pe Bunul Dumnezeu să vă dăruiască sănătate și împlinirea rugăciunilor și dorințelor de mai bine. Aceleași gânduri ne-au stăpânit și la Sfânta Liturghie, rugându-ne într-un glas ca Dumnezeu să caute din cer și să ne cerceteze pe toți cei sădiți de dreapta Sa, poporul român și omenirea de pretutindeni, întru împlinirea voii Sale dătătoare de pace și viață”.

Dejunul la Reședința Patriarhală

Cu prilejul aniversării zilei de naștere, Prea Fericitul Părinte Patriarh a oferit ierarhilor Sfântului Sinod, colaboratorilor de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, altor invitați, un dejun la Reședința Patriarhală. În timpul mesei s-au rostit scurte cuvântări de omagiere a Prea Fericii Sale la împlinirea celor 91 de ani, cu urări de sănătate, pace și îndelungare de zile în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

Între vorbitori s-a numărat **PS Episcop Calinic al Argeșului și Muscelului**, care a citit un text pe care l-a dat spre publicare la Societatea Argeșeană de la Curtea de Argeș, intitulat „Pe cei bătrâni ca pe niște bătrâni să-i cinstești”, alcătuit de Prea Sfinția Sa cu prilejul aniversării zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, pe baza culegerii de pilde, povățuiri și cuvinte adevărate ale marelui vornic Iordache Golescu, din care s-a inspirat și Mihai Eminescu la vremea lui.

Reținem următoarele, din cele citite de PS Episcop Calinic: „Iar dacă veni vorba de înțelepciune, cred că acest atribut i se potrivește cel mai bine Patriarhului nostru, Prea Fericitul Teoctist. Patriarhul nostru și-a asumat responsabilitatea pastorală a Bisericii în chipul cel mai serios posibil. N-a glumit niciodată și nici n-a amestecat lucrurile. Îl știe Dumnezeu cel mai bine. Știe cum gândește și cum lucrează. Dumnezeu îl ajută mereu, cum

vedem toți, și-l întărește. Tot Dumnezeu îi arată că gândul și efortul pentru zidirea Catedralei Mântuirii Neamului, altarul cel mare al Patriarhiei, într-o zi se va întrupa, pentru că nu-i orgoliu patriarhal. Puțini oameni știu să fie bătrâni. Patriarhul Teoctist știe să fie Bătrânul Bisericii și al națiunii. La mulți ani, Prea Ferirea Voastră!”

Un frumos omagiu la sărbătoarea zilei de naștere a adresat Prea Fericirii Sale și **PS Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului**, în numele clerului și credincioșilor din eparhia sa, care a spus, între altele: „Am participat astăzi la o sărbătoare rar întâlnită. Liturghia din ziua aceasta a fost plină de har, a fost o frumusețe de slujbă. Iar dacă e să vorbim despre tinerețe și despre bătrânețe, aș spune că și aceasta este o taină. Cine nu-i cuminte în copilărie și nu-i înțelept din tinerețe, bătrânețea nu-l face mai cuminte și mai înțelept. E planul lui Dumnezeu, Care pe toate cu înțelepciune le-a făcut. În Biserică nu ești bătrân și nici tânăr. În Biserică, toți slujitorii sunt tineri, indiferent de vârsta biologică. Am ajuns la concluzia că în viață trebuie să se întâlnească cele două extreme ale vieții, copilăria și bătrânețea. Atunci copiii devin înțelepți ca bătrânii și bătrânii devin curați ca și copiii. Adică au darul de a da, copiii la bătrâni și bătrânii la tineri. Acesta este un ideal în viața Bisericii Ortodoxe și, în special, în viața Bisericii noastre Ortodoxe Române. De fapt, este bine cunoscut că copiii se înțeleg de minune cu bătrânii și cei mai buni prieteni ai bătrânilor sunt copiii, adică sunt în aceeași puritate. De aceea, Prea Fericite, m-am bucurat când s-a vorbit de bătrânețe. Să vă dea Dumnezeu tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”.

A mai vorbit și **DI. doctor Nuțu Constantin**, nepotul regretatului patriarh Iustin Moisesescu, care a spus: „Țin să vă mulțumesc și cu acest prilej pentru dragostea arătată familiei patriarhului Iustin Moisesescu, înaintașul Prea Fericirii Voastre, pe care l-ați prețuit foarte mult. Ați avut grijă de surorile dumnealui cât au fost în viață. Le-ați invitat în casa dumneavoastră, le-ați ajutat, le-ați invitat la reședința de la Dragoslavele ca să vadă că și acolo toate sunt în bună păstrare. După ce s-au stins din viață aceste doamne, ați avut grijă de copiii lor, nepoții patriarhului Iustin, invitându-i și pe ei în casa Prea Fericirii Voastre, o dată sau de două ori pe an, întrebându-i ce nevoi au, dacă sunt sănătoși, ce le fac copiii, fiind într-adevăr ca un părinte pentru dâșii. Ca nepot al patriarhului Iustin, m-am bucurat și eu de aceea atenție din partea Prea Fericirii Voastre. Am fost și eu invitat în casa dumneavoastră, de unde n-am plecat niciodată cu mâna goală, trebuie să știe toată lumea. Ați găsit de cuviință, de fiecare dată, să-mi puneți în traistă, la plecare, o sticlă cu vin, un cozonac, câteva ouă roșii. Ați păstrat tradiția ca la 28 iulie să-i

faceți parastas patriarhului Iustin, unde am fost prezent de fiecare dată. Cu aceste cuvinte, vă mulțumesc și vă doresc să trăiți întru mulți ani fericiți”.

În mijlocul bătrânilor

Și anul acesta, ca și în anii trecuți, Prea Fericitul Părinte Patriarh a dorit ca ziua de naștere să o aniverseze împreună cu bătrânii de la Centrul de îngrijire și asistență medico-socială nr. 1, „Sfântul Vasile”, din Aleea Reșița, Sectorul 4, București, unde în prezent sunt îngrijiți 93 de bătrâni, bărbați și femei, bolnavi cronici, unii cu infirmități fizice sau cu handicap. Ca organizare, unitatea aceasta funcționează în regim de spital cu profil geriatric, având medici, chimiști, psihologi, asistenți medicali, infirmiere, și un preot, care a amenajat o capelă într-o cameră a clădirii, până va reuși să ridice o biserică în curtea așezământului.

În urmă cu șase ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a luat, într-un fel, sub patronajul Prea Fericirii Sale acest centru de îngrijire. De atunci, Prea Fericirea Sa se interesează îndeaproape de viața bătrânilor, le trimite daruri, îi vizitează periodic, iar în ziua de naștere poposește câteva ore în mijlocul lor, servește masa împreună cu ei, stă de vorbă și îi încurajează sufletește în suferințele lor.

Nici anul acesta, la aniversarea celor 91 de ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh nu i-a uitat pe bătrânii așezământului, le-a trimis daruri, iar seara, la orele 18.00, însoțit de IPS Mitropolit Petru al Basarabiei, PS Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și de PS Episcop Ciprian Câmpineanul, Vicar Patriarhal, a poposit în mijlocul lor și a servit cina împreună cu ei.

Înainte de plecare, Prea Fericirea Sa a declarat pentru Radio România: *„Deși eu sunt la vârsta de 91 de ani, văd în fiecare dintre ei un părinte, un frate sau o soră a mea. Mai presus de toate m-a impresionat cineva, cum ați auzit, care m-a întrebat ce se mai face cu Catedrala Neamului. I-am răspuns că astăzi am primit un mesaj de la autoritățile noastre de stat că ni s-a aprobat terenul pe care noi l-am cerut pentru Catedrală. A fost un mesaj pe măsura sărbătorii de astăzi, un cadou, aș zice, care, poate, nu rămâne fără urmări. Acum trebuie să demarăm pregătirile, să luăm în primire terenul, să facem organizare de șantier și toate cele necesare pentru a putea începe lucrările. Iată și aici un glas care arată cât de mult sunt preocupați creștinii de Biserică, în ciuda celor ce scriu ziarele, că nu ne trebuie Catedrală. Este un lucru îmbucurător pentru noi toți. Am petrecut câteva clipe de bunățate, văzând personalul de aici cu cât devotament îi slujește pe acești bătrâni, ce răbdare au cu ei. Îți trebuie bunățate sufletească ca să-i ajuți pe cei bolnavi*

și pe bătrâni, mai ales. Mântuitorul ne și îndeamnă să-i ajutăm și îi fericeste pe cei care îi ajută. De aceea, urmând pilda și învățătura Mântuitorului, binecuvântează și eu din toată inima pe acești bătrâni și ne rugăm pentru ei și pentru cei care le poartă zilnic de grijă, ca de copii. Să ne ajute Dumnezeu!”

A fost o zi frumoasă, cu un program încărcat, avându-l în centru pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care, la cei 91 de ani, răspândește lumină, vigoare și optimism.

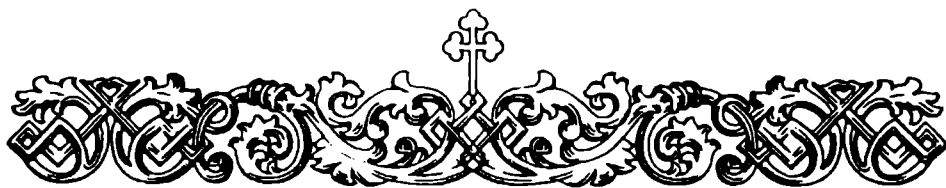
*

La aniversarea zilei de naștere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost felicitat, prin mesaje, prin telegrame și prin scrisori, de personalități ale culturii și vieții publice românești, de reprezentanți ai Președinției, ai Guvernului și ai Parlamentului României, de ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori și ai Bisericilor creștine, de miniștri, de academicieni, de profesori universitari, de români de peste hotare, de preoți și de credincioși. Prea Fericirea Sa a primit în dar numeroase buchete și coșuri cu flori, icoane, tablouri, cărți, de la eparhii, mănăstiri, protoierii, parohii, de la instituții culturale și sociale.

La împlinirea celor 91 de ani de viață, însumând aspirații, împliniri și strădanii „pe treptele slujirii creștine”, urăm Părintelui nostru Patriarh sănătate, pace și mulți ani. Rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l întărească în continuare în slujirea rodnică a Bisericii Ortodoxe Române și să-l ajute să vadă ridicându-se Catedrala Mântuirii Neamului. Întru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh!

Gheorghe Vasilescu

VI. ARTICOLE ȘI STUDII

TRANSMIGRAȚIA SUFLETULUI ÎN ORFISM

Orfeu a rămas o figură controversată în mitologia lumii. A atras poeți, artiști platici, dar și cercetători, oameni din toate timpurile. Legenda lui Orfeu este la fel de vie și astăzi, așa cum a fost și în Antichitate.

Mitul în Grecia antică. “Mitul este o realitate culturală extrem de complexă, care poate fi abordată și interpretată în perspective multiple și complementare”¹. Miturile s-au format într-o vreme pre-istorică. Este foarte interesant de semnalat faptul că grecii îi considerau pe Homer și Hesiod drept adevărații reprezentanți și martorii oficiali ai perioadei mitice, cu toate că aceștia au tratat cu destulă lejeritate miturile.

Mitul ocupă un loc important în viața religioasă a Greciei antice. Multe mituri – miturile etiologice – își aveau originea chiar în cult, și erau destinate să ilustreze anumite locuri de cult sau, de cele mai multe ori, să explice unele ritualuri. În foarte multe cazuri, asocierea mitului la ritual este atât de îndepărtată, încât este foarte greu de spus care este mai vechi.

Din punct de vedere religios, este o mare diferență între miturile de felul acesta – care s-au dezvoltat odată cu cultul – și altele, care au un izvor în afara cultului: Titanomahia, disputa dintre Apolo și Hermes, unele povești de iubire din lumea zeilor, etc. Cea mai interesantă metodă de cercetare a mitologiei grecești este însă aceea care constă în studiul raportului miturilor cu cultul.

---

1. Mircea Eliade. *Aspecte ale mitului*, Edit. Univers, București, 1978, p. 5.

Prelungirea miturilor în istorie se datorează faptului că reprezentanții iluștri ai poeziei și ai artelor plastice au folosit multe teme mitologice. De-a lungul timpului, respectând specificul fiecărei perioade, arta a preluat vechile figuri mitologice și vechile povești devenite legende și mituri. Este o diferență majoră între reprezentările artistice și decorative ale miturilor – așa cum apar acestea mai ales în operele artiștilor plastici – și interpretarea lor religioasă. Rolul artelor plastice a fost enorm în păstrarea și în propagarea credințelor religioase în general, nu numai pentru că acestea au dat formă umană divinităților aparținând tuturor credințelor religioase, ci pentru că au reprezentat o umanitate îmbrăcată în divin, idealul de umanitate². Artele plastice și poezia au păstrat vechile zeități și vechile mituri ale Greciei, iar tradiția nu s-a stins atâta vreme cât ideile cele mai înălțătoare se prezentau sub forma miturilor.

De altfel, în societatea arhaică, mitul își avea funcția lui bine stabilită și constituia centrul vieții aceluși timp. Funcția lui dominantă era aceea de a înfățișa modele exemplare³, pentru toate evenimentele și activitățile omenești semnificative: munca, educația, arta, alimentația, căsătoria, etc.

Orfeu. Dovezile despre viața lui Orfeu sunt limitate și, de cele mai multe ori, controversate. În jurul său au luat naștere o serie de tradiții fabuloase din care este foarte greu de ales adevărul, iar în lipsa acestuia, nu pot fi exprimate concluzii clare⁴. S-au creat două curente: pe de o parte, scepticii și raționaliștii, adică cei care minimalizează importanța orfismului în istoria spiritualității grecești; pe de altă parte, admiratorii și entuziaștii, care socotesc orfismul drept o mișcare de un răsunet considerabil⁵. Unii greci l-au considerat teolog, legiuitor, poet, ostaș, călător, mizician, deci o personalitate istorică, alții l-au socotit un personaj născocit. Cicero spune că Aristotel nu credea în existența istorică a lui Orfeu.

Mărturii despre existența lui Orfeu. Prima mențiune referitoare la Orfeu datează din sec. al VI-lea î.Hr., și aparține poetului Ibykos din Rhegium. El vorbește despre “Orfeu cel renumit”⁶. Pindar, autorul “Odelor” și “Epodelor” îl amintește pe Orfeu, numindu-l “cântărețul din Forminx, tatăl melodiioaselor cântece”. Orfeu este evocat și de Eschil ca fiind “cel ce încântă natura întregă cu farmecele sale”⁷.

2. P.-D. Chantepie de la Saussaye, *Manuel d'Histoire des Religions*, Librairie Armand Colin, Paris, 1921, p. 539.

3. Fr. Schachermayer, *Die minoische Kultur des alten Kreta*, Stuttgart, 1964, p. 39.

4. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Trad. Cezar Baltag, Edit. Științifică și Enciclopedică, vol.II, București. 1986, p. 177.

5. I. Acsan., *Orfeu. Imnuri*, București, 1972, p. 12.

6. *Ibidem*, p. 177.

7. *Ibidem*, p. 177.

În afara acestor mărturii scrise, există o mulțime de mărturii iconografice din secolele al VI-lea și al V-lea î.Hr. Astfel, Orfeu apare numit în mod expres și figurat pe o metopă aparținând tezaurului scyonienilor din Delphi, fiind înfățișat la bordul unei corăbii, ținând în mâini lira; în toate reprezentările apare cântând din liră, înconjurat de fiare, de păsări și de credincioși traci; de asemenea, a fost reprezentat sfâșiat de menade sau în Hades la un loc cu alte divinități⁸. Vorbind despre Orfeu într-un studiu publicat în "Cahiers de Zalmoxis" - revistă ce apărea la Paris sub conducerea lui Mircea Eliade, Părintele Profesor Ioan G. Coman explică reprezentarea iconografică a lui Orfeu înconjurat de animale și păsări printr-o foarte frumoasă metaforă: iubirea față de animale traduce dorul omului de viața paradisiacă⁹: Orfeu este deci reprezentarea vie a dorului de Paradis.

Herodot și Diodor din Sicilia considerau că Orfeu a apărut în Egipt de unde Grecia a importat misterele orfice și concepția despre infern ca pedeapsă postumă pentru cei răi¹⁰. Euripide vorbește despre Orfeu și spune că el "a arătat făcliile misterelor de nerostit", fiindu-i, în felul acesta, recunoscută faima de întemeietor de inițieri și de mistere¹¹.

Fiecare sursă aduce un element în plus – chiar dacă acesta este foarte vag și, de fiecare dată, apare o nouă enigmă a acestui mit și așa destul de obscur. De reținut este faptul că i se recunoaște o origine tracă, chiar dacă iconografia îl prezintă înveșmântat în haine grecești¹². Tradiția ne spune că a trăit cu o generație înainte de Homer. Evocarea locului șederii sale, cariera și moartea sa tragică în Tracia alcătuiesc structura primordială a personajului. Elementele care compun chipul lui Orfeu, prestigiul și episoadele cele mai importante ale biografiei sale reamintesc în mod ciudat practicile șamanice¹³.

Faptul că este vindecător și cântăreț, că farmecă și stăpânește fiarele sălbătice, că realizează coborârea în infern pentru a scoate pe Euridice, apoi fiindcă este păstrat capul său ce servea drept oracol, toate acestea fac să capete caracteristicile specifice șamanului. Elementele acestea sunt arhaice și contrastează cu spiritualitatea grecească din secolele al VI- al V-lea î.Hr.¹⁴

8. Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 178.

9. Ioan G. Coman, *Orpheus, civilisateur de l'humanité* în "Cahiers de Zalmoxis", Paris, 1940, p. 5.

10. W. Burkert, *Geschichte Religion des archaischen Klassischen Epoche*, Stuttgart, 1977, p. 119.

11. Nicolae Achimescu, *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*, Edit. Tehnopres, Iași, 2000, p. 189.

12. Referitor la acest fapt, Părintele Prof. Ioan G. Coman, în studiul amintit, spune cu o nuanță de ironie că era în obiceiul grecilor de a trece pe numele lor toate personalitățile valoroase aparținând altor popoare, care ajunseseră în Grecia din varii motive. De exemplu, Pitagora și școala sa era un element ademenitor pentru traciai dornici de cunoaștere.

13. I.P. Culiuanu, *Dicționar al religiilor*, trad. Cezar Baltag, Edit. Humanitas, București, 1993, p. 253.

14. *Ibidem*, p. 178.

Mircea Eliade îl consideră pe Orfeu un personaj religios de tip arhaic¹⁵. Relațiile lui cu tracii sunt enigmatice deoarece, pe de o parte, el se comportă printre barbari ca un grec, iar pe de altă parte, se bucură de atributele magico-religioase pre-elenice (stăpânirea animalelor, catabaso de tip șamanic)¹⁶. Morfologic, Orfeu se apropie de Zalmoxis, și el întemeietor de sisteme prin intermediul unei catabage și erou civilizator al geților, acei traci “ care se cred nemuritori”.

Episodul biografic principal îl constituie mitul coborârii lui în infern, pentru a o readuce la viață, pe pământ, pe Euridice, soția sa. Episodul este descris de Ovidius în cartea a X-a a *Metamorfozelor* sale. Orfeu, căsătorit de curând cu Euridice, are prevestiri funebre din partea zeului Hymenaeus. Nu după mult timp, pe când se plimba însoțită de o ceată de naiade, Euridice este rănită la călcâi de dintele unui șarpe și moare. Durerea lui Orfeu este nemăsurată; el se hotărăște să încalce legile firești și îndrăznește să coboare pe poarta Taenarului, până la Styx. Apoi, se înfățișează dinaintea zeităților Infernului – Persephona și Hades, iar cu cântecul lirei sale și în cuvinte pline de durere se roagă de stăpânitorii umbrelor să i-o înapoieze pe Euridice sau să facă să rămână și el acolo. Roata lui Ixion – legea inexorabilă a mișcării care înseamnă suferință – se oprește. Totul în infern amuțește, iar suferința încetează pentru o clipă. El reușește să obțină ceea ce a cerut, dar cu o condiție: să nu întoarcă capul, nici el nici Euridice, înainte de a ieși pe pământ. Ajunși aproape de suprața pământului, temându-se să nu o piardă și dorind să o vadă pe Euridice care venea în urma lui, Orfeu întoarce capul, cu o privire plină de iubire; atunci Euridice alunecă înapoi. Acum o va pierde pentru totdeauna. Urmează pentru Orfeu o viață trăită departe de lume. Refuzând avansurile menadelor – practicante ale cultului lui Dionysos – Orfeu este sfâșiat de acestea în timpul unei procesiuni. Capul său este aruncat în apele râului Hebron împreună cu lira. Capul plutește pe apă până în insula Lesbos, unde este luat și considerat ca oracol.

Mișcarea orfică. Orfeu este prezentat ca întemeietorul inițierilor prin excelență, fiind proclamat “strămoșul lui Homer”, iar metodele sale extatice și terapeutice nu se limitează la șamanismul clasic. Ceea ce îl detașează pe Orfeu de grupul de șamani Aristeas, Hermotimos din Clazomene și alții este constituirea unui mesaj religios ce are la bază inițierea. În legătură cu acest mesaj religios orfic se cunosc doar preliminariile: asceză, vegetarianism, purificare, învățătură religioasă și presuposiții teologice întemeiate pe

15. Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 180.

16. *Ibidem*

transmigrație și de aici pe nemurirea sufletului. Chiar dacă la început orfismul a apărut sub semnul cultului lui Dionysos, nu se poate confunda cu acesta deoarece comunitățile orfice pot fi comparate mai degrabă cu societățile religioase libere, unde principiul unirii era pur religios. Orficii se caracterizau prin nevoia unei religiozități interioare, a unei doctrine mult mai profunde și a unei vieți trăite în puritate.¹⁷ Dar caracteristica cea mai pregnantă a orfismului este existența unei doctrine: prin aceasta orfismul se deosebește de mistere. Dacă misterele eleusine se bazau pe repetiția și pe extinderea vechilor sărbători, orfismul se întemeiază pe evaluarea vieții. El elaborează o teorie dogmatică, chiar o întreagă teologie, care a fost consemnată împreună cu miturile și cu imnurile sale într-o vastă literatură. Aceasta a exercitat o influență evidentă asupra literaturii posterioare, asupra filosofiei și a poeziei.

Dar asociațiile orfice nu s-au mulțumit să elaboreze și să instituie o dogmă; din concepția lor despre lume, ele trag unele concluzii practice care se materializează într-o serie de precepte morale. “Purificările și ispășirea aveau un rol important; se insista pe necesitatea acestora, chiar în absența oricărei întinări prealabile. Căci omul este deja vinovat de la nașterea sa și în virtutea acestui fapt are nevoie de o penitență specială, de o iertare și de o consacrare religioasă”¹⁸.

Literatura orfică, din păcate, nu este cunoscută în totalitate. Multe titluri sunt menționate de unii autori cum ar fi: Clement Alexandrinul sau Suidas (citează 21 de titluri). Este de reținut faptul că printre măștrii literaturii orfice sunt citați mai mulți pitagoronicieni, cum ar fi Kerkops, căruia îi este atribuită *ieros logos* sau teogonie, formată din 24 de rapsodii, capodoperă orfică, pe care Cicero o citează ca autoritate canonică. Neo-platonicienii au luat această lucrare drept bază pentru speculațiile lor mistice.

Dar orficii nu erau singurii care să fi compus, în perioada aceea, epopei teologice, care să dispună de inițieri mistice și să prescrie reguli de viață ascetică. Epimenide din Creta făcea și el lucrul acesta, la fel și Empedocle sau pitagoricienii. Datorită acestor constatări “noi putem vedea că vechea filosofie greacă a fost stimulată de curentele religioase contemporane și chiar depindea de acestea, pe de o parte; pe de altă parte, că orfismul a jucat un rol important în dezvoltarea intelectuală și a influențat deja cele mai importante spirite ale secolului al VI î.Hr.”¹⁹.

17. P.-D. Chantepie de la Saussaye. *op.cit.*, p. 562.

18. Stengel, apud *Ibidem.* p. 563.

19. *Ibidem.* p. 564.

Și lui Orfeu îi este atribuită o lucrare care ar fi cuprins: legendele sacre, douăzeci și patru de cânturi, o teogonie (diferită de cea tradițională, respectiv a lui Homer și Hesiod), *Gigantomahia* – o epopee despre războiul între zeii Olimpului și giganți, poemul *Argonauticele*, o colecție de imnuri și câteva tratate de astrologie²⁰.

Transmigrația și nemurirea sufletului

Mitologia orfică nu este altceva decât expresia teologică a ideilor religioase fundamentale: imperfecțiunea și mizeria lumii acesteia, impuritatea și culpabilitatea din naștere ale oamenilor. Amestecul influențelor titanilor cu influențele dionisiace este ceea ce trebuie să încerce omul să învingă; trupul este titanic, sufletul este dionisiac, datoria omului este de a elibera sufletul, captiv în închisoarea trupului.

Dar eliberarea aceasta nu se face de la sine, moartea nu o poate împlini, căci moartea nu face altceva decât să conducă la alte existențe. Orficii ca și pitagorienii admit, ca și hindușii, ipoteza transmigrației sufletelor. “Roata nașterilor” se învâрте în poezia orfică, la fel ca și în predica lui Buddha. Trebuie ca omul să caute mijloacele spre a se elibera din această murdărie reînnoită mereu. Mijloacele sale sunt mai întâi rituale, sunt inițieri sacre ce-l unesc pe om cu zeul, cu Dionysos. Eliberarea omului nu se datoză propriilor sale forțe, ci grației zeilor eliberatori. Orfeu “suveranul” este intermediarul care arată omului calea spre mântuire. După aceste mijloace rituale urmează prescripțiile etice ale “vieții orfice”. Peste tot credinciosul se va lovi de “tu nu trebuie să”, “să nu îndrăznești să”. Adepții orfismului nu îndrăzneau să mănânce carne, nici unele specii de pești de mare, nici ouă și nici fasole; ei nu îndrăzneau să îngroape morții îmbrăcați cu haine din lână sau să intre în contact cu ceva ce are legătură cu moartea sau cu nașterea. Spărările rituale erau indicate în astfel de accidente. Practicantul “vieții orfice” era în mod necesar un adversar al religiei tradiționale.

Pitagora este primul reprezentant al “vieții orfice” pe care îl cunoaște istoria. El a fondat la Crotona, în sudul Italiei, o congregație de bărbați și de femei. A murit de moarte violentă pe la anul 500 î.Hr. A lăsat multe reguli referitoare la viața orfică, pe care le impunea adepților săi. El propovăduia transmigrația sufletelor. “Nu lovi câinele, este sufletul unui prieten, îi recunosc vocea”²¹. Pitagora mărturisea că el își amintea întâmplări din existențele anterioare. Discipolii susțineau că este Apollo. Pitagora era o per-

20. I.P.Culianu, *op.cit.*, p. 165.

21. Nathan Söerblom, *Manuel d'Histoire des Religions*, Paris, 1925, p. 437.

sonalitate care impunea prin sobrietate, prin stăpânirea de sine, prin blândete și seriozitate. El le-a transmis discipolilor săi obișnuita de a-și face un examen de conștiință și evlavie, necesare în vederea aprofundării noțiunii de Dumnezeu.

Ascetismul constituie condiția principală a unei vieți evlavioase. Omul trebuie să se întorcă către zeitate, să se detașeze de tot ce îl face prizonier al morții și al vieții trupești. Abținerea de la mâncarea cărnii era principala și cea mai importantă dintre abțințele orifice. În rest, ei se țineau departe de lucrurile și relațiile care ar fi putut reprezenta în simbolistica lor religioasă atașamentul față de lumea morții și a instabilității.

Țelul orficilor nu este acela de a elibera și de a purifica oamenii în urma contactelor demonice, ci de a purifica sufletul însuși, de a-l elibera de trup, de murdăria care se revarsă asupra lui, urmare a unirii cu trupul. Ei doresc eliberarea sufletului de sub dominația morții. Sufletul este unit cu trupul pentru a plăti o greșeală. Pedepsa unei crime este viața sufletului în trup pe pământ, sinonimă cu moartea sufletului. Pedepsele infernale ale lui Hades vor purifica ceea ce penitența nu au reușit să purifice în timpul vieții. În felul acesta, sufletul va fi eliberat din trup și din necurăție, iar adevărată sa viață nu începe decât atunci când sufletul a scăpat de noile renașteri în trup; atunci sufletul “este veșnic ca și Zeul, căci vine de la zeul însuși”²².

Antropogonia orfică oferă un element de speranță, absent nu numai în *Weltanschauung*-ul mesopotamian (Marduk – Tiamat), dar și în concepția homerică. Omul participă la divinitate prin eliberarea de elementul demonic manifest în orice existență profană. Se poate constata un dualism suflet – trup apropiat de cel platinician și, pe de altă parte, un ansamblu de mituri, de credințe, comportamente și inițieri care asigură separarea sufletului de Cosmos. Aceasta amintește numeroase soteriologii și tehnici indiene și anticează diferitele sisteme gnostice²³.

Orfismul nu s-a constituit totuși într-o “biserica” sau într-o organizație secretă asemănătoare religiilor de mistere. Putem spune că el a determinat mai degrabă apariția unor “școli” (asemenea celei pitagoreice), uneori legendare, posedând o literatură vastă. Caracterul ritualurilor și al inițierilor s-a modificat în timp, ajungând să-și piardă semnificația adevărată. De altfel, chiar foarte curând după apariția lor, sensul purificărilor și al inițierilor se poate să fi fost denaturat, circulând la nivelul poporului prin acei “*orpheotelestes*”.

22. Rohde, *Psyche*, 2-e edit., Paris, 1891, p. 124.

23. Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 186.

Experiența orfică se perpetuează mai ales prin capacitatea de a se dezvolta și reînnoi, de a interveni în chip creator în numeroase sincretisme religioase²⁴. În ce privești figura lui Orfeu, ea a continuat să fie reinterpretată independent de orfism, fiind perpetuată mai ales datorită interesului cultural pe care îl provoca. Astfel, orfismul pătrunde în sfera de interes a teologilor evrei și creștini, a hermetiștilor și filosofilor Renașterii, a poezilor, a artiștilor plastici, a muzicienilor, etc.

Evaluare creștină. Faptul că figura lui Orfeu pătrunde și în tradiția creștină se datorează dimesiunii sale umane și valorificării părților bune, luminoase ale orfismului: năzuința de împlinire a existenței în latura ei spirituală, ideală. Orfeu este elementul pozitiv de legătură între creștinism și păgânismul elin și devine termen de comparație pentru aspectul uman al existenței împlinite a lui Hristos.

Clemet Alexandrinul, în *Protrepticul* său, recurge la comparații între Orfeu și Iisus, atunci când dorește ca auditoriul său să înțeleagă dimensiunea spirituală pe care o deschide Hristos pentru noi, superioară celei orfice deoarece este desăvârșită, El fiind Dumnezeu și Adevărul Însuși.

Concluzii. Mișcarea orfică a exercitat o influență profundă și durabilă asupra vieții intelectuale a Greciei. Fără influența orfismului nu s-ar putea explica melancolia scriitorilor tragici greci și nici dezvoltarea pesimismului anticilor poeți lirici. Chiar și Euripide, raționalist, exprimă idei imprimate de orfism. Orfismul și-a pus pecetea pe numeroase lucrări de artă. Dacă această concepție de viață nu ar fi avut recunoaștere oficială, poate că nu ar fi jucat atât de important. Doctrina sa referitoare la infernul vieții lumii acesteia a găsit un teren fertil în nemulțumirea claselor superioare întreținută de instabilitatea politică.

Astăzi se vorbește tot mai mult de importanța orfismului în pregătirea primirii învățaturii creștine; se afirmă lucrul acesta, dar nu se găsesc argumente suficiente pentru a fi probat. Se poate spune că a orfismul a reprezentat doar o etapă în sensul acesta.

Bibliografie

Achimescu, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*, Editura Tehnopres, Iași, 2000.

Acsan, I., *Orfeu. Immuri*, București, 1972.

24. *Ibidem*, p. 193.

- Burkert, W., *Geschichte Religion des archaischen Klassischen Epoche*, Stuttgart, 1977.
- Chantepie de la Saussaye, P.-D., *Manuel d'Histoire des Religions*, Librairie Armand Colin, Paris, 1921.
- Coman, Pr. Prof. Dr., Ioan. G., *Orphee- civilisateur de l'humanite*, în "Cahiers de Zalmoxis", Paris, 1940.
- Culianu, I. P., *Dicționar al religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, traducere Cezar Baltag, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Idem, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978.
- Rohde, *Psyche*, 2-e edit., Paris, 1891.
- Saurat, Denis, *Histoire des Religions*, Denoël et Steele, Paris, 1933.
- Schachermayer, Fr., *Die minoische Kultur des alten Kreta*, Stuttgart, 1964.
- Söerblom, Nathan, *Manuel d'Histoire des Religions*, Les Editions Leroux, Paris, 1925.

Pr. conf. dr. Ioan Stancu

ÎNTÂLNIREA DINTRE ISTORIE ȘI ESHATON ÎN TEOLOGIA ȘI ÎN VIAȚA SFINȚILOR TREI IERARHI¹

„Căci nu avem aici cetate stătătoare,
Ci o căutăm pe aceea ce va să fie“
(Evrei 13, 14)²

Existența umană are atâta valoare, câtă sărbătoare realizează, deoarece sufletul respiră prin sărbători. Sărbătoarea autentică presupune angajarea omului pe drumul către transcendent și se realizează prin ieșirea din realitatea cotidiană. Acest lucru poate fi realizat în timpul și în spațiul celebrării liturgice, nu pentru a fugi de realitatea lumii, ci pentru a-i găsi sensul, pentru ca apoi să ne reîntoarcem mai profund și mai adânc în ea. Măreția și strălucirea omului constă în deschiderea existenței sale către veșnicie, către existența fără de început, Dumnezeu Treimic, care este un mister inexplicabil, dar totodată singurul care explică totul³.

Orice sărbătoare creștină presupune un traseu spiritual, un itinerar în care istoria și Eshatonul se întâlnesc. A rămâne numai în lumea istoriei înseamnă a te lăsa pradă determinismului lumii și temporalității ireversibile, căreia se pare că îi suntem aserviți. Acest adevăr este exprimat de *Ecclesiast*, care înmărmurit în fața marelui spectacol al trecerii timpului, ne-a lăsat celebra reflecție asupra temporalității: "Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni ... Un neam trece și altul vine..." (Eccl. 1, 2 și 4). Întreaga filosofie greacă nu este nimic altceva decât căutarea unui punct stabil în lumea lui "panta rei", acolo unde totul curge⁴. Amintind în cele din urmă

1. Prelegere festivă ținută la Palatul Patriarhiei, la praznicul Sfinților Trei Ierarhi din anul mântuirii 2006, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Prea Sfințiilor Episcopi Vicari ai Patriarhiei Române și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, a Profesorilor și studenților Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian“ a Universității București.

2. Verset din Apostolul zilei de 30 ianuarie, Praznicul Sfinților Trei Ierarhi.

3. Cf. pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura IBMBOR, București, 1993, p. 9.

4. Cf. Jeanne Hersch, *Mirarea filozofică. Istoria filozofiei europene*, traducere de Drăgan Vasile, Editura Humanitas, București, 1994, p. 7 ș.u.

numai pe unul dintre filozofii moderni, Martin Heidegger, întâlnim aceeași realitate exprimată în celebra expresie din *Ființă și Timp*, "in der Welt geworfen sein", adică ființa umană se trezește aruncată în lume și timp, adică „sub vremi“, citându-l pe celebrul umanist moldovean Miron Costin.

Recunoscându-L pe Dumnezeu ca "Împărat al veacurilor" (1 Tim. 1, 17) „treimea de arhierii“, care se bucură astăzi împreună cu noi, a reușit prin credință, înțelepciune, răbdare, smerenie, prin dragoste de adevăr, prin asceză și rugăciune, adică printr-o „viață nematerială“⁵, să depășească timpul trecător al istoriei gustând și hrănindu-se din lumina Eshatonului. Părinții Bisericii nu au înțeles eshatologia ca ultimul capitol al învățaturii de credință, ci au văzut doctrina și viața bisericii în dimensiunea lor eshatologică, adică din perspectiva eshatologiei inaugurate, prezenteiste. Singură eshatologia inaugurată, care înseamnă hrănire din lumina și frumusețea Eshatonului încă din timpul istoriei, „ține trează dorința mereu reînnoită după o împlinire mult mai profundă și mai desăvârșită“⁶, care va avea loc în Împărăția lui Dumnezeu.

Plecând de la această realitate profund existențială, de la dinamica pe care o implică relația dintre istorie și eshatologie, doresc să prezint în paginile de mai jos câteva elemente din teologia și din viața Sfinților Trei Ierarhi, pe care îi prăznuim astăzi. Voi încerca printr-o prezentare interdisciplinară – istorică, liturgică, exegetică și poetică – o ridicare peste perspectiva orizontală a lucrurilor, spre a putea privi împreună cu ei cerul⁷.

Episcopul Ioan al Evhaitelor a rânduit praznicul celor Trei Ierarhi pe data de 30 ianuarie abia la sfârșitul secolului al XI-lea, în urma disputelor iscate între teologi cu privire la întâietatea și cinstirea celor trei ierarhi. Sfinții ierarhi i-au apărut acestuia spunându-i: „Nu este între noi, unul întâi și altul al doilea, și de vei chema pe unul vin și ceilalți doi. [...] Împreunează-ne într-o singură zi și ne prăznuiește cu bună-cuviință“⁸. Fidel acestui principiu voi încerca să nu neglijez în paginile de mai jos pe nici unul din cei trei ierarhi prăznuți astăzi. După un prim capitol dedicat teologiei liturgice a Sfinților Trei Ierarhi, vor urma trei capitole dedicate câte unui episod din viața fiecăruia cu relevanță pentru problematica noastră. La cei trei Ierarhi teolo-

5. Rugăciunea din finalul Acatistului Sfinților Trei Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan.

6. Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, trad. de pr. prof. dr. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 310.

7. A fi teolog după modelul celor trei Sfinți Ierahii, înseamnă a practica o teologie interdisciplinară, singura capabilă să unească toate disciplinele teologice într-un discurs viu despre Dumnezeu și despre viața pe care Dumnezeu o dăruiește lumii.

8. *Mineiul pe Ianuarie*, Editura IBMBOR, București., 1997, p. 461. Cu privire la evocarea vieții și activității teologice și misionare în cultul ortodox a se vedea: pr. prof. dr. Ene Braniște, „Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin“, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVI (1958), nr. 1-2, p. 171-193.

gia este în acord cu viața și viața în acord cu teologia, arătându-ne prin aceasta că teologia autentică este viață.

1. Celebrarea liturgică – spațiul pendulării între istorie și Eshaton

Mai întâi trebuie să ne întrebăm care este spațiul și timpul în care istoria și Eshatonul se întâlnesc în viața unui creștin? Atât Sfântul Vasile, cât și Sfântul Ioan identifică momentul prim al întâlnirii acestora în Taina Botezului, iar mai apoi, în celebrarea Sfintei Euharistii și a tuturor Sfințelor Taine care comunică Bisericii viața lui Dumnezeu.

Sfântul Vasile cel Mare îi îndemna pe catehumenii din Cezareea Capadociei aflați în faza *fofizomenatului*, să se înscrie pe listele de botez, cu următoarele cuvinte: „Mută-te cu totul la Domnul! Dă-ți numele tău! Înscrie-te în Biserică! Ostașul este numărat în matricolele oștirii; atletul înscris printre concurenți ia parte la întreceri; omul de rând, înscris printre cetățeni, este numărat între membrii cetății. Ești supus tuturor acestor îndatoriri, ca ostaș al lui Hristos, ca atlet al buneii credințe, ca cetățean al cerurilor. Înscrie-te în această carte ca să fii scris în cea de Sus!⁹”.

Ne aflăm în fața unei teologii a dublei cetățenii a creștinilor, care prin înscrierea în listele de botez devin **cetățeni ai cerului în lume**¹⁰. Noul convertit este supus deja legilor unui polis, unui stat, dar prin noua cetățenie a depășit aceste legi, a depășit chiar moartea și istoria prin faptul că viața sa se orientează după legile și poruncile unei cetăți veșnice și neschimbătoare, Noul Ierusalim. Această teologie a dublei cetățenii poate fi exprimată cu alte cuvinte astfel: viața care începe odată cu nașterea, cetățenia pământească, sfârșește în moarte și înlăuntrul istoriei, în timp ce viața care se naște din cristelnița botezului, cetățenia cerească, nu mai poate fi biruită de moarte, ci trece în Eshaton, deoarece se întemeiază pe piatra din capul unghiului, pe Hristos, cel care cu „moartea pe moarte a călcat”. Astfel, celebrarea liturgică a botezului este în viziunea Sfântului Vasile primul gest fundamental al unei eshatologii inaugurate, al manifestării Împărăției încă de aici. Neofitul s-a unit prin botez „strâns cu Dumnezeu”, iar prin credința în Treime strălucește „în sufletele celor care se botează lumina curată și cerească”¹¹.

9. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, (Omilia a XIII-ea îndemnătoare la Sfântul Botez), trad. din limba greacă de pr. prof. Dumitru Fecioru, Editura IBMBOR, București, 2004, p. 246-247.

10. Această viziune teologică este de fapt de origine biblică, fiind clar exprimată de Sfântul Apostol Pavel cu următoarele cuvinte: „Deci, dar, nu mai sunteți străini și locuitori vremelnici, ci împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelia apostolilor și a prorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos” (Ef. 2, 19-20).

11. *Ibidem*, p. 238.

În „Prima cateheză către cei ce urmează a fi luminați“, Sfântul Ioan Hrisostom accentuează concelebrarea dintre îngeri și oameni în cadrul ceremoniilor prebaptismale și baptismale, arătând astfel că prin botez granița dintre cer și pământ este anulată: „Astăzi se face bucurie în cer și pe pământ. Căci dacă pentru un singur păcătos care se pocăiește se face atâta desfătare, cu cât mai multă bucurie nu se face îngerilor și arhanghelilor și tuturor puterilor de sus și tuturor celor de pe pământ, pentru atâta mulțime care, într-un suflet, disprețuiește cursele diavolului și râvnește să se înscrie în turma lui Hristos?¹²“

Atât motivul înscrierii în lista Noului Ierusalim, cât și concelebrarea umano-angelică în cadrul botezului le întâlnim în spațiul sirian, la un celebru contemporan al Sfinților Trei Ierarhi, catehetul din Edessa și Nisibi, nimeni altul decât Sfântul Efreem Sirul (306-373). În Imnul al 6-lea la Arătarea Domnului, imnograful cântă: „Astăzi au fost șterse datoriile voastre și au fost înscrise numele voastre. Preotul șterge în apă, iar Hristos scrie în ceruri: prin ștergere și scriere bucuria voastră e îndoită! Veghetorii [îngerii] se bucură pentru cei născuți din Duh și din apă. Făpturile de foc și duh se bucură astăzi că făpturile trupești s-au făcut duhovnicești. Serafimii care strigă „Sfânt, Sfânt, Sfânt“ se veselesc că s-a înmulțit numărul celor care strigă „sfânt“ împreună cu ei¹³“. Această cântare este însă o cântare a Sfintei Liturghii, care ne este descoperită în acest text ca întâlnire între lumea văzută și nevăzută, astfel ca o icoană a Eshatonului.

Dacă Botezul este primul spațiu teologic care deschide existența istorică mărginită infinitului Împărăției lui Dumnezeu, Sfintele Liturghii ce poartă numele Sfântului Vasile cel Mare și al Sfântului Ioan Hrisostom ni se descoperă ca spații în care eshatologia și Împărăția lui Dumnezeu se manifestă înlăuntrul istoriei în toată măreția și frumusețea lor. Geniul celor doi

12. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cateheze baptismale*, trad. de pr. Marcel Hancheș, Editura „Oastea Domnului“, Sibiu, 2003, p. 21. Motivul este reluat și aprofundat de un alt scriitor creștin contemporan Egeriei, Theodor de Mopsuestia, teolog antiohian autor al unor omilii catehetice, în care a dezvoltat o adevărată teologie baptismală politică. Conform episcopului de Mopsuestia Hristos a întemeiat în cer o împărăție asemeni unui oraș, numit de Pavel "Noul Ierusalim". Acest oraș este plin de zeci de mii de îngeri și nenumărați oameni nemuritori, care înfiați de către Hristos care a biruit moartea, au fost înscriși în listele acestei cetăți cerești, devenind cetățeni ai ei. Încă pe pământ fiind, Hristos i-a dat lui Petru cheile împărăției cerurilor (Mt. 16, 18), dându-i puterea de a lega și dezlega păcate pe pământ, care sunt legate și dezlegate automat și în cetatea cerească. Prin aceasta Hristos a arătat că Biserica este asemănare (*homoioia*) și chip (*typos*) al cetății cerești, posedând dreptul și puterea de a dobândi pentru cei care îi aparțin (*oikeioi*) și statutul de cetățeni al cerului. Cf. Theodor von Mopsuestia, *Katechetische Omilien*, Band II, übersetzt und eingeleitet von Peter Bruns, (FC – 17/2), Herder, Freiburg, 1995, p. 327-328.

13. Sfântul Efreem Sirul, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului, Imne II*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000, p. 149 și 150.

ierarhi constă în preluarea tradițiilor liturgice orale din arealul capadocio-antiochian al secolului al IV-lea și fixarea definitivă a acestora în tezaurul liturgic al spiritualității noastre ortodoxe.

O simplă analiză a conținutului Dumnezeieștii Liturghii revelează în mod plener întâlnirea profundă dintre istorie și Eshaton în spațiul eclezial. Mitropolitul de Pergam, Ioannis Zizioulas, remarca în acest sens: "Liturghia ortodoxă este atât de pătrunsă de eshatologie că ne întrebăm cum anume a fost cu putință ca teologi care trăiesc în Biserica Ortodoxă să poată scrie cărți de dogmatică fără să trimită mereu și fără să menționeze vreodată valoarea și locul eshatologiei. Liturghia ortodoxă începe și se sfârșește cu anunțarea Împărăției, și în structura sa de ansamblu nu este nimic altceva decât o icoană a Eshatonului"¹⁴, de fapt "cea mai dramatică mărturie a unei întâlniri dintre Eshaton și istorie, a desăvârșitului cu relativul în existența umană aici și acum"¹⁵.

În spațiul existent între proclamarea „Împărăției Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh“ de la începutul Sfintei Liturghii și mărturisirea întregii sinaxe liturgice la finalul acesteia că „am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc“, deosebit de importante pentru dimensiunea eshatologică a Dumnezeieștii Liturghii, sunt acele locuri unde îngerii și credincioșii aduc împreună cântare de slavă Dumnezeului Celui negrăit și necuprins de minte, deci acolo unde **granița dintre cer și pământ este anulată**¹⁶.

Astfel, în rugăciunea rostită de preot în timpul vohodului mic, acesta se roagă ca „împreună cu intrarea noastră să fie și intrarea sfinților îngeri, care slujesc împreună cu noi și împreună slăvesc bunătatea Ta"¹⁷. În rugăciunea rostită în taină în timpul Trisaghionului sau în Imnul-Herovic concelebrarea oamenilor și a îngerilor sunt foarte evidente¹⁸, la fel ca și la sfârșitul rugăciunii ce precede *Sanctus*-ul, unde preotul se roagă: "*Mulțumim Ție și pentru*

14. Ioannis Zizioulas, *Die Eucharistie in der neuzeitlichen orthodoxen Theologie*, p. 175 apud Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, trad. de pr. prof. dr. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 258.

15. Ioannis Zizioulas, *Creația ca Euharistie*, trad. de Caliope Papacioc, Editura Bizantină, București, 1999, p. 23.

16. Revelator în acest sens este troparul ce urmează după Stihovna Utreniei din prima luni a Postului Mare, unde credincioșii cântă: "În Biserica slavei tale stând, în cer ni se pare a sta Născătoarea de Dumnezeu...".

17. Prezența Sfinților Îngeri în cadrul Sfintei Liturghii a fost prezentată foarte documentat de pr. prof. dr. Nicolae Necula, „Pomenirea Sfinților Îngeri la Proscomidie“, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian“*, IV (2004), p. 577-589. Pe acest studiu ne sprijinim pentru enunțarea aspectelor de mai jos. Special pentru concelebrarea liturgică a îngerilor și a oamenilor p. 583-585.

18. „Sfânta Liturghie, care este imaginea și pregustarea împărăției lui Dumnezeu, nu se poate săvârși fără prezența lor (a îngerilor n.n.)“. *Ibidem*, p. 589.

Liturghia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deși stau înaintea Ta mii de arhangheli și zeci de mii de îngeri, heruvimii cei cu ochi mulți și serafimii cei cu câte șase aripi, care se înalță zburând, cântarea de biruință cântând, strigând, glas înălțând și grăind: Sfânt, Sfânt, Sfânt.... Cu aceste fericite Puteri și noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm și grăim: Sfânt ești și Preasfânt..."¹⁹.

În special la începutul rugăciunii anaforalei ce urmează după *Sanctus* împreună-cântarea și concelebrarea umano-angelică devin sensibil evidențiate atât de Sfântul Ioan Gură de Aur, cât și de Sfântul Vasile cel Mare²⁰. Cel mai important pasaj eshatologic al Sfintei Liturghii, neremarcant de majoritatea comentatorilor moderni, este de departe anamneza anaforalei care urmează cuvintelor de instituire și precede epicleza:

"Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi: de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de înălțarea la ceruri, de șederea cea de-a dreapta, și de cea de a doua și slăvită iarăși venire".

Aici Biserica își aduce aminte de viitor ca de un eveniment din trecut. Arhimandritul Ciprian Kern spunea: "În anamneza euharistică se șterg granițele dintre trecut, prezent și viitor...". Mitropolitul Ioannis Zizioulas comentează însă mai departe: "Amintirea viitorului dinamitează problematica scolastică clasică privitoare la semnificația de memorial a Euharistiei. Ea nu este comemorarea euharistică a unui eveniment din trecut. Euharistia ca anamneză nu se înrădăcinează în trecut - în crucea lui Hristos - ci în viitor, în Înviere și în Împărăția ce va veni"²¹.

Introducând realitățile Eshatonului în istorie, Duhul Sfânt care transcende istoria liniară transformă continuitatea istorică într-o prezență²². Mântuitorul le-a spus ucenicilor: *"Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce m-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață"* (In. V, 24). Textul este asemănător celui liturgic, deoarece postulează intrarea în Împărăția lui Hristos înaintea Judecării finale. Amintirea viitorului din anamneza euharistică este posibilă în virtutea acestui cuvânt al lui Hristos, pe care se înțe-

19. A se vedea orice ediție a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur.

20. Una din cele mai vechi anaforale unde este menționată împreună-liturghisirea cu Sfinții Îngeri este cea din Evhologhionul episcopului Serapion de Thmuis. Cf. Nicolae I. Popoviciu, *Epicleza euharistică*, Editura Nemira, București, 2003, p. 148.

21. Ioannis Zizioulas, *Die Eucharistie in der neuzeitlichen orthodoxen Theologie*, p. 176 apud Karl Christian Felmy, *op. cit.*, p. 259.

22. O prezentare detaliată a dimensiunii pnevmatologice a eclezilogiei în Idem, *Die pneumatologische Dimension der Kirche*, în "Internationale katholische Zeitschrift", 2 (1973), p. 111-127.

meiază orice eshatologie prezenteistă. Ne aflăm în timpul lui Dumnezeu care le cuprinde pe toate, în acel "astăzi" al Bisericii, unde evenimentele iconomiei mântuirii devin coterporane.

Sfântul Ioan Gură de Aur însuși în *Tratatul despre Preoție* este primul interpret al propriei Liturghii, pledând pentru interpretarea eshatologică a acesteia, atunci când consideră că preotul liturghisitor trebuie să săvârșească această taină ca și cum „s-ar fi mutat în ceruri“, deoarece încă în trup fiind, aduce lui Dumnezeu, „aceeași slujbă pe care o aduc îngerii în ceruri“²³. Dacă acest caracter eshatologic s-a păstrat în comentariile bizantine timpurii ale Sfintei Liturghii, el a fost reprimat în cele târzii. Profesorul german Karl Christian Felmy, unul din cei mai avizați cercetători ai istoriei interpretării Sfintei Liturghii Ortodoxe, a demonstrat într-un studiu de mare finețe, comparând comentariile Sfântului Dionisie Pseudo-Areopagitul și cel al Sfântului Maxim Mărturisitorul cu cel al lui Nicolae Cabasila, cum în ultimul caracterul eshatologic al Sfintei Liturghii a fost reprimat. Pentru Sfântul Dionisie Sfânta Liturghie este o "icoană a celei săvârșite de cetele îngerești", iar pentru Sfântul Maxim o pregustare a bunurilor veacului viitor. Aceste aspecte au fost reprimite în tâlcuirea lui Nicolae Cabasila, în centrul căreia stă prezentarea în simboluri a evenimentelor istorice ale vieții lui Hristos²⁴.

Receptarea acestui comentariu în spațiul răsăritean în dauna celor bizantine timpurii a dus la reprimarea înțelegerii eshatologice a Sfintei Liturghii și transformarea ei într-o slujbă plină de simboluri, care rememorează imitativ viața lui Hristos întâmplată în urmă cu două mii de ani. În Rusia, spre exemplu, datorită unei largi răspândiri a comentariului Sfântului Maxim înțelegerea eshatologică a Liturghiei ca pregustare a veacului viitor s-a menținut până la jumătatea veacului al XVII-lea. Icoana Mântuitorului între puterile îngerești, (Spas v silah), o icoană profund eshatologică care domina iconostasul este înlăturată în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, devenind o expresie a reprimării caracterului eshatologic al Sfintei Liturghii²⁵.

2. Sfântul Vasile cel Mare – Vasiliada și monahismul, chipuri ale Eshatonului

Sfântul Vasile cel Mare este primul care a înțeles că Liturghia euharistică nu este o simplă "escapadă pioasă" în lumea rugăciunii și o întoarcere de

23. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tratatul despre Preoție*, trad. de pr. Dumitru Fecioru, Editura IBMBOR, București, 1998, p. 63-64.

24. Cf. Karl Christian Felmy, *Die Verdrängung der eschatologischen Dimension der byzantinischen Göttlichen Liturgie und ihre Folgen*, în idem, *Diskos. Glaube, Erfahrung und Kirche in der neueren orthodoxen Theologie. Gesammelte Aufsätze*, hrsg. von Heinz Ohme und Johann Schneider, (OIKONOMIA, 41), Erlangen, 2003, p. 180.

25. *Ibidem*, p. 182-183.

la realitățile sociale ale lumii în care trăim prin închiderea în spațiul eclezial, ci chemarea adresată fiecărui creștin să celebreze "taina fratelui" în afara Bisericii²⁶, în piețele publice și în mahalale, acolo unde se aud strigătele săracilor, ale bolnavilor și ale marginalizaților. Sfânta Liturghie se termina în secolul al IV-lea cu rugăciunea Amvonului, când preotul îi invita pe credincioși "Cu pace să ieșim", iar poporul răspundea "Întru numele Domnului"²⁷. A pleca în lume din Biserică „întru numele Domnului“ înseamnă a duce mai departe viața pe care Dumnezeu o dăruiește lumii, a participa la transformarea istoriei în Eshaton.

Structura de bază a Sfintei Liturghii se bazează pe două mișcări: prima este adunarea poporului pentru a auzi cuvântul lui Dumnezeu și pentru a mânca Pâinea Vieții (Lc 4, 16), deci a se împărtăși din viața lui Dumnezeu, iar a doua este trimiterea creștinilor în lume pentru a învăța toate neamurile și a da mărturie despre viața cea nouă în Iisus Hristos²⁸.

Cum a făcut acest lucru Sfântul Vasile cel Mare? În timpul foametei din iarna anului 367-368, pe când Sfântul Vasile cel Mare era numai preot, a intervenit decisiv pentru asigurarea hranei săracilor și îngrijirea medicală a bolnavilor. În 372, imediat după urcarea pe scaunul episcopal al Cezareii Capadociei a întemeiat o adevărată "cetate" la marginea cetății propriu-zise cu spitale, orfelinate, case de oaspeți, școli, ateliere, mobilizând sute de oameni pe baza unui plan social sistematic, a cărui realizare a urmărit-o el însuși pas cu pas, imitând astfel slujirea lui Hristos pentru oameni²⁹. În centrul acestor așezăminte a ridicat însă o biserică măreață, iar lângă ea un sediu al episcopului și locuințe pentru călugări³⁰.

Ne aflăm în fața unei topografii sacre. Biserica așezată în centrul cetății este un adevărat *axis mundi*, locul unde viața lui Dumnezeu se împărtășește lumii, indicând astfel că diaconia creștină se naște din Liturghie. Din punct

26. Cf. Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC, Geneva, 1996, p. 20.

27. Preopozitia *întru* indică deopotrivă faptul de a sta și a se mișca în, o odihnă care e și neodihnă. Este un orizont în care pătrunzi și în care te miști. Cf. Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 27-29.

28. Cf. Ion Bria, *op. cit.*, p. 24.

29. Cf. Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, Editura Bizantină, București, 2003, p. 199. Cu privire la instituțiile de asistență socială în Biserica veche, așezăminte de ocrotire și caritate pentru văduve, orfani și fecioare vezi pr. prof. Liviu Stan, *Instituțiile de asistență socială în Biserica veche*, în "Ortodoxia", IX (1957), nr. 1, p. 95-118. Cu privire la concepția socială a Sfântului Vasile vezi P. S. Antonie Plămădeală, „Idei sociale oglindite în viața și activitatea Sfântului Vasile cel Mare”, în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura IBMBOR, București, 1980, p. 284-311.

30. O descriere detaliată a Vasiliei oferă Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, trad. de diacon Cornel Coman, Editura Bizantină, București, 2003, p. 251-255.

de vedere teologic topografia vasiliadei ne spune că diaconia creștină încearcă să vindece și să privească omul din perspectiva veșniciei, *sub specie aeternitatis*. Abia când suferința, bolile și sărăcia sunt abordate din perspectiva pedagogiei mântuitoare a lui Hristos, răul este atacat și biruit de la rădăcină, deoarece omul înțelege funcția mântuitoare a suferinței. Vasiliada nu este o simplă policlinică sau un azil social, căci atunci ne-am afla în sfera unui umanism antropocentric³¹, ci își trage viața din Împărăția lui Hristos, având ca bază iubirea pentru fiecare persoană umană, care are o valoare unică dată de prezența chipului lui Dumnezeu în orice om³².

Vasiliada este astfel un alt loc unde istoria și Eshatonul se întâlnesc. În cerul nou și pământul nou pe care creștinii le așteaptă va locui dreptatea (2 Petru, 3, 13), iar în Noul Ierusalim Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii celor ce au plâns pe pământ, și nu va mai fi nici durere, nici strigăt, nici plângere (Apoc. 21, 4). Întemeind Vasiliada, Sfântul Vasile șterge lacrimi aici pe pământ și face ca măcar în centrul acestei cetăți a carității să locuiască un dram de dreptate, făcând astfel din această cetate situată în afara Cezareei, un alt semn că nu aparține lumii, un chip al Noului Ierusalim pe care îl așteptăm, o „maternitate pentru eternitate“, un loc unde istoria trăiește din lumina, din noblețea și din frumusețea Eshatonului.

Un al doilea aspect al vieții și activității Sfântului Vasile, unde existența istorică întâlnește profund eshatologia este idealul ascetic monahal, un punct central al vieții sale. A dus o viață ascetică alături de Sfântul Grigorie Teologul în Pont, iar ca episcop în lume ducea o viață riguroasă ascetică. Văzând că monahii eustațieni, cei care îl urmau pe Eustație al Sevastiei, un ucenic al lui Arie, răspândiți în întreaga Capadocie, arătau dispreț față de credincioșii și preoții căsătoriți³³, Vasile a pornit într-un pelerinaj spiritual în întregul Orient, spre a descoperi adevăratul monahism al Bisericii. În *Epistola 223*, adresată în 375 chiar lui Eustație al Sevastiei, Sfântul Vasile descrie ce l-a uimit profund în timpul vizitei la asceții din Egipt, Palestina, Siria și Mesopotamia:

„M-am minunat de înfrânarea lor în mâncare și băutură, le-am admirat stăruința în tot felul de munci, am rămas uimit de râvna lor neîntreruptă pentru rugăciune, văzând cum înlătură somnul și cum își impun să se abțină de

31. Cf. Evangelos Theodorou, „Die Kirche als communio sanctorum bei Basilius“, în Albert Rauch und Paul Imhof SJ (Hrsg.), *Basilius – Heiliger der Einen Kirche*, (Regensburger Ökumenisches Symposion 1979), München, 1981, p. 75-77.

32. Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Răspunderea socială a Bisericii în Europa – operă misionară și ecumenică comună*, în *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente-documente-analize-perspective*, volum realizat de Ioan I. Ică jr și Germano Marani, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 6.

33. Cf. Stelianos Papadopoulos, *op. cit.*, p. 81.

la orice poftă a firii, păstrându-și în toată vremea mintea slobodă și înălțată deasupra patimilor, în foame și sete, în frig și în golătate, fără să poarte grijă de trup [...], lăsându-mi impresia că ar petrece într-un trup străin, ca și cum **și-ar avea cetățenia în cer**³⁴.

Întâlnim din nou oameni ce trăiesc pe pământ, dar au cetățenia în cer. În persoana acestor asceți cerul și pământul se întâlnesc din nou. Ei trăiesc în istorie, dar vorbesc despre Eshaton prin întregul lor mod de viețuire. Esența vieții monahale primare nu consta în asumarea unor voturi severe, ci era o confirmare a jurămintelor baptismale obișnuite, novicele trebuind să se lepede de lume, să devină un străin și un pelerin în toate cetățile pământești, așa cum Biserica nu era decât o „străină“, *paroikousa* în cetatea pământească³⁵.

Alcătuind regulamentele ascetice, valabile în gândirea Sfântului Vasile pentru toți creștinii, el trasează axul principal în jurul căruia Biserica bizantină își va organiza apoi întreaga sa viață monastică. Influențele exercitate de arhiepiscopul capadocian sunt atât de mari, încât nu s-au oprit la spațiul ortodox, ci au pătruns și în lumea catolică, astfel că până azi monahii din Răsărit și din Apus, vorbesc lumii prin viața lor despre întâlnirea dintre Eshaton și istorie, prin „viața îngerească“ dusă în trup³⁶.

Sfântul Vasile este cu adevărat părintele spiritual atât al monahismului răsăritean, cât și al celui apusean, cel puțin în parte. Această afirmație poate fi fundamentată printr-un scurt itinerar al influențelor spirituale exercitate de arhiepiscopul capadocian în ambele spații spirituale amintite. Dacă pornim din secolul al XVI-lea, citim în *Monumenta historica*, lucrare fundamentală cu privire la istoria Ordinului Iezuiților, că Ignățiu de Loyola a studiat cu atenție regulile monastice ale Sfântului Vasile înainte de a redacta propriile prescripții ascetice. Iosif de Volokolamsk, unul din reformatorii monahismului rus de la sfârșitul secolului al XV-lea, mărturisește că regula sa monahală este compusă în totalitate din cea a Sfântului Vasile și a Sfântului Teodor Studitul. În secolul al XI-lea, starețul Nikon de la Muntele Negru, în apropiere de Antiohia, a scris un *Enchiridion* pentru monahii fugiți din mănăstire din cauza saracinilor, care nu au mai reușit să-și ia cu ei cărțile din bibliotecă,

34. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)*, trad. de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu și pr. prof. dr. Teodor Bodogae, (PSB 12), Editura IBMBOR, București, 1988, p. 458.

35. Cf. George Florovsky, „Antinomii ale istoriei creștine: Imperiul și Pustia“, în idem, *Biserica, Scriptura, Tradiția – Trupul viu al lui Hristos*, trad. de Florin Caragiu și Gabriel Mândrilă, Editura Platytera, București, 2005, p. 358.

36. Cf. Thomas Špidlík, S.J., *Spiritualitatea Răsăritului creștin. III – Monahismul*, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000, p. 35-36.

în care le precizează acestora că singura stare monahală autentică este cea trăită în armonie totală cu regulile Sfântului Vasile. Reîntorcându-ne la Sfântul Teodor Studitul, așadar în Constantinopolul secolului al IX-lea, aflăm dintr-o epistolă de-a sa că monahul care se conduce după regulile Sfântului Vasile cel Mare este în realitate purtat de Duhul Sfânt, iar monahul care nu respectă învățătura acestuia nu crede în Hristos, Care a grăit prin gura sa. Opera legislativă a Sfântului Atanasie Athonitul concretizată în primul *Tipicon* al Sfântului Munte, redactat în anul 970 pe piele de căpră, este aproape în totalitate de inspirație studită, deci vasiliană, fiind păstrată până azi ca o *magna charta* a Sfântului Munte în arhiva din Karies³⁷. Putem adăuga la aceasta și faptul că în *Tomosul Sinodal* al Sinodului constantinopolitan ținut în lunile mai-august 1351, care constituie principalul text oficial al dogmei Energiilor Necreate, Sfântul Vasile este citat de nenumărate ori, apărând astfel ca Părintele Bisericesc cel mai vechi pe care se întemeiază practica și doctrina isihastă³⁸, răspândită apoi în întreg Răsăritul ortodox. Pentru a încheia acest itinerar ne întoarcem tot în apus, acolo unde l-am început, amintind pe însuși „patriarhul monahismului apusean“, Sfântul Benedict de Nursia, a cărui dependență de Sfântul Vasile este foarte bine documentată în cercetările moderne³⁹. În felul acesta Sfântul Vasile vorbește încă și astăzi lumii despre destinul ei eshatologic, spiritualitatea sa influențând multe ordine monahale, arătându-i că trebuie să treacă, pentru că rostul și sensul ei este „cerul nou și pământul nou“. Nu numai monahii, ci toți creștinii au în viziunea Sfântului Vasile misiunea de a înfățișa în istorie un nou mod de viață, cel „al lumii ce va să vină“⁴⁰.

Pentru viața sa dăruită Eshatonului și Împărăției Cerurilor, Dumnezeu l-a chemat din această lume tocmai la 1 ianuarie 379, prima zi a anului, dar și a opta, în care Stăpânul Hristos S-a tăiat împrejuri, o zi ce „închipuiește viața veacului ce va să fie“⁴¹.

37. Cf. Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003, p. 34-37.

38. Cf. „Tomosul Sinodului Constantinopolitan din mai-august 1351 – principalul text oficial al Dogmei Energiilor Necreate“, în: *Studii Teologice*, Seria a III-a, I (2005), nr. 1, p. 65-111.

39. Pentru detalii suplimentare și informații bibliografice privitoare la influența Sfântului Vasile asupra celorlalți autori de reguli monahale cf. Thomas Špidlík, „Die geistliche Dimension der Kirche bei Basilius“, în Albert Rauch und Paul Imhof SJ (Hrsg.), *Basilius – Heiliger der Einen Kirche*, (Regensburger Ökumenisches Symposion 1979), München, 1981, p. 82-83.

40. Cf. George Florovsky, „Credință și cultură“, în idem, *Biserica, Scriptura, Tradiția – Trupul viu al lui Hristos*, trad. de Florin Caragiu și Gabriel Mândrilă, Editura Platytera, București, 2005, p. 336.

41. Stihiră din Cântarea a patra a canonului praznicului. *Mineiu pe Ianuarie*, Editura IBMBOR, București., 1997, p. 16.

3. Sfântul Grigorie Teologul – „Adus-am, Doamne, Treimea în Roma cea nouă“⁴²

La începutul anului 379, marcat încă de moartea bunului său prieten Vasile și destul de bolnav, Sfântul Grigorie Teologul străbătea drumurile înzăpezite ale Anatoliei pentru a ajunge la Constantinopol, chemat de verișoara sa Teodosia, una din marile doamne aristocrate ortodoxe ale Constantinopolului⁴³. Moartea împăratului arian Valens petrecută în urmă cu câteva luni și numirea lui Teodosie ca împărat al Imperiului au determinat mica comunitate ortodoxă din Constantinopol să-și cheme un episcop propriu încercând restaurarea Ortodoxiei în orașul lui Constantin. Crescut într-o familie de aristocrați și instruit la cele mai bune școli ale vremii, Grigorie de Nazianz le-a apărut ca omul ideal. Toate bisericile se aflau în mâna arienilor, astfel că Grigorie a fost nevoit să slujească într-o biserică improvizată, pe care a numit-o Anastasia. Aici a rostit celebrele *Cinci cuvântări teologice*, în care a formulat în termeni fără echivoc teologia trinitară a deoființimii celor trei Persoane ale Sfintei Treimi⁴⁴.

La începutul anului 380, Teodosie, grav bolnav, este botezat de episcopul Ascholios al Tesalonicului, iar *Crezul* rostit de împărat a fost cel de la Niceea. Prin decretul *Cunctos populos*, promulgat la 28 februarie 380 la Tesalonic, Ortodoxia devine religie de stat, singura religie care avea dreptul să existe⁴⁵. După ce episcopul arian Demofil al Constantinopolului refuză semnarea Crezului de la Niceea, Grigorie este instalat de Teodosie la 27 noiembrie 380 ca episcop al Capitalei Imperiului.

Deoarece macedonienii contestau dumnezeirea Sfântului Duh, Teodosie a convocat Sinodul II Ecumenic la Constantinopol în luna mai a anului 381. Grigorie este ales episcop al Capitalei după moartea lui Meletiei al Antiohiei, dar este contestat de episcopii egipteni. Văzând certurile dintre partide și contestarea canonicității alegerii sale, reproșându-i-se că era deja episcop al Sasimei, Grigorie se va distanța de sinod, retrăgându-se în palatul episcopului⁴⁶. Dar nu acesta principalul motiv al retragerii.

Sinodali doreau să evite certurile legate de cuvântul „*omousios*“, pe care nu îndrăzneau să-l aplice Sfântului Duh, spre a-i câștiga și pe macedonieni

42. Poemul II, I, 93.

43. Pentru familia lărgită a Sfântului Grigorie cf. Jean Bernardi, „Nouvelles perspectives sur la famille de Gregoire de Nazianze“, în *Vigiliae Christianae*. 38 (1984), p. 352-359.

44. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, trad. de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.

45. Cf. pr. Adrian Gabor, *Biserică și stat în timpul lui Teodosie cel Mare*, Editura Bizantină, București, 2004, p. 100-101.

46. *Ibidem*, p. 243-245.

la acceptarea formulei de credință. Sfântul Grigorie afirmase însă în *Cu-vântarea a 5-a teologică* deoființimea Sfântului Duh cu Tatăl, iar formularea homotimiei – „închinat și mărit împreună cu Tatăl și cu Fiul“ – părea acestui teolog al Sfintei Treimi a fi o garanție insuficientă a adevărului la divinitatea deplină și totală a Sfântului Duh. Într-unul din poemele sale, Sfântul Grigorie Teologul exprimă ce înseamnă Sfânta Treime pentru el: „Din ziua în care am renunțat la cele lumești, ca să-mi consacru sufletul contemplării cerești, prea luminoase, când înțelepciunea supremă m-a îndepărtat de cele trecătoare, din acea zi ochii mei au fost orbiți de lumina Treimii a cărei strălucire depășește tot ce poate concepe mintea omului... Din ziua aceea am murit față de lume și lumea a murit față de mine și aștept să fiu acolo unde este Treimea mea în toată strălucirea splendorii Sale“⁴⁷.

Această Lumină, Treimea lui dragă nu putea fi trădată cu formule iconomice. Atunci când Grigorie vorbește despre Sfânta Treime nu există iconomie. De dragul Sfintei Treimi, pe care o adusese în Roma cea nouă, Episcopul Grigorie al Constantinopolului își părăsește scaunul și pleacă aparent învins, dar „purtător de cunună, care are pe Dumnezeu și prieteni în Dumnezeu în locul unui scaun!“⁴⁸, cum va mărturisi în poemul autobiografic *Despre viața sa*.

Grigorie s-a reîntors la Nazianz, în Capadocia natală, mărturisind în același poem cum își va duce viața mai departe: „Voi sta cu îngerii“, „Mă voi retrace cu Dumnezeu“⁴⁹. Acest mod de viețuire l-a intuit autorul sinaxarului zilei de 25 ianuarie, care a surprins în mod fundamental marea taină a vieții sale: „Patria lui pământească a fost Capadocia Secunda, iar patria cerească, Ierusalimul cel de sus“⁵⁰. Astfel, Sfântul Grigorie rămâne un episcop smerit care a trăit în istorie, hrănindu-se însă din frumusețea strălucitoare a Eshatonului.

4. Sfântul Ioan Hrisostom – atletul care a alergat în lumina Eshatonului

După ce Grigorie Teologul a părăsit scaunul în anul 381, sinodali i-au ales ca urmaș al său pe Nectarie, un nobil din Tarsul Ciliciei, cetatea Marelui Apostol Pavel, care va fi înlocuit la moartea sa în 397, la inițiativa curții

47. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Poeme*, apud pr. prof. dr. Dumitru Popescu, Teologie și cultură, Editura IBMBOR, București, 1993, p. 15.

48. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Despre viața sa*, în Jean Bernardi, *Grigorie din Nazianz. Teologul și epoca sa (330-390)*, trad. de Cristian Pop, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 332.

49. *Ibidem*.

50. *Mineiul pe Ianuarie*, Editura IBMBOR, București, 1997, p. 385.

imperiale, cu Sfântul Ioan Hrisostom. Instruit în științele profane ale timpului, cunoscător profund al Sfintei Scripturi din care își trăgea învățăturile pentru viață, scriitor și predicator de vocație, format la școala unei asceze severe, diacon și preot în Antiohia, inițiatorul multor opere de caritate, smerit și iubit de credincioșii săi⁵¹, Sfântul Ioan aducea cu sine toate aceste virtuți în metropola lui Constantin cel Mare. Deși chemat pe scaunul constantinopolitan de eunucul Eutropius, primul-ministru al împăratului Arcadie (395-408) și hirotonit de episcopul Teofil al Alexandriei, Sfântul Ioan va intra în conflict cu eunucul Eutropius, deoarece acesta anulase vechiul drept de azil al Bisericii, cu împărăteasa Eudoxia datorită cultului adus statuii sale ridicată chiar lângă Aghia Sofia, cu episcopul Teofil datorită găzduirii „fraților lungi” și a monahilor egipteni care îi însoțeau, cu preoții și monahii care trăiau cu femei subintroduse și cu episcopii simoniaci din zona Efesului⁵².

Măsurile sale reformatoare luate în duhul Tradiției Părinților și al Sfintei Scripturi și rigoarea sa morală i-au adus pe de o parte ura tuturor celor amintiți, iar pe de altă parte iubirea întregului popor, dar și a clericilor și a episcopilor care l-au susținut în aplicarea lor. Pe Sfântul Ioan Gură de Aur nu-l interesa pământul, ci privea mereu cerul, se hrănea din Adevărul Eshatonului, era un atlet al lui Hristos și dorea mântuirea oamenilor⁵³. El trebuia să-și păstreze sufletul curat și să fie numai slujitorul lui Dumnezeu. Era mereu preocupat de Judecata de Apoi, de eshatologie, așa cum mărturisise în prima cuvântare după hirotonia întru preot: „Tremur ca nu cumva după ce am vestit altora Evanghelia, să nu fiu eu însumi osândit”⁵⁴.

Datorită rigorii morale și neacceptării nici unui compromis, Sfântul Ioan a fost judecat și depus din scaun în toamna anului 403 de sinodul format din 36 de episcopi prezidați de Teofil al Antiohiei, ținut în fața Calcedonului cu acordul curții imperiale pe locul numit „la Stejari”, pe baza unor acuzații total nefondate⁵⁵. După un prim exil a fost rechemat să-și reia scaunul din

51. Pentru a putea fi dus la Constantinopol a fost luat din oraș într-o noapte de prefectul Asterius al Antiohiei. Fără ca măcar el însuși să știe acest lucru. A acceptat totuși să plece la Constantinopol, considerând că aceasta este voia lui Dumnezeu.

52. Cf. Virgil Gheorghiu, *Gură de Aur – atletul lui Hristos*, Editura Deisis, Sibiu, 2004.

53. După ce în 387, în timp ce era doar preot, salvase de la moarte cetățenii Antiohiei, care urmau să fie executați după ce au distrus statuile imperiale din cauza creșterii impozitelor, Sfântul Ioan le-a spus: „Nu uitați, dacă sunteți creștini, că patria voastră nu este pe pământ”. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia 17 către poporul Antiohiei*, apud Virgil Gheorghiu, *op. cit.*, p. 107.

54. Cf. Virgil Gheorghiu, *op. cit.*, p. 161.

55. Simpla lectură a capetelor de acuzare ale Sfântului Ioan îl poate convinge pe orice cititor de netemeinicia condamnării sale. O listă a celor 29 de acuzații aduse Sfântului Ioan la sinodul din septembrie 404 poate fi găsită în prima anexă a lucrării *Sfântul Ioan Gură de Aur/Cuvioasa Olimpiada Diaconița. O viață – o prietenie – o corespondență*, editor diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 187-189.

cauza unor semne dumnezeiești și a revoltelor populare, dar datorită intransigenței de care dă din nou dovadă a fost exilat a doua oară la Cucuz în Armenia, printr-un decret semnat de Arcadie la 9 iunie 404⁵⁶.

Sinaxarul din 27 ianuarie surprinde sintetic două trăsături fundamentale ale personalității Sfântului Ioan Hrisostom: „El nu trecea cu vederea nedreptatea și nu căuta la fața oamenilor”⁵⁷. Trebuie însă să ne întrebăm, ce înseamnă acest lucru privit din perspectiva teologiei eshatologice? Atât dreptatea, cât și egalitatea tuturor oamenilor în fața judecării lui Dumnezeu sunt atribute ale Eshatonului, căci ele vor locui în „cerul nou și pământul nou” pe care toată creația le așteaptă. A trăi adevărat și sincer aici pe pământ și a nu trece cu vederea nedreptatea înseamnă a vorbi prin viața ta despre Eshaton, despre noul mod de viață „al lumii ce va să vină”.

Inocențiu I al Romei conducându-se după orologiul veșniciei, nu după cel al istoriei, i-a confirmat Sfântului Ioan că ambele sinoade care l-au condamnat nu erau canonic constituite, dar nu a reușit să se impună asupra curții imperiale din Constantinopol, care văzând atitudinea sa a grăbit moartea Sfântului Ioan prin înăsprirea condițiilor din exil.

Învinsul și exilatul Ioan Gură de Aur din perspectiva istoriei omenești, a devenit însă în câțiva ani învingătorul din perspectiva istoriei cerești. În noaptea de 13 septembrie 407, când Sfântul Ioan dormea în Comana, lângă bazilica Sfântului martir Vasilisc, acesta i s-a arătat, spunându-i: „Curaj, frate Ioane, mâine vom fi împreună (în cer n. n.)!”⁵⁸.

După ce a fost reabilitat în anul 412 la cererea papei Inocențiu I, Patriarhul Proclu al Constantinopolului împreună cu împăratul Teodosie al II-lea i-au adus cu mare cinste moaștele în cetatea lui Constantin, într-o corabie împărătească și le-au așezat cu mare cinste sub altarul Bisericii Sfinților Apostoli la data de 27 ianuarie 438. Sfântul Ioan s-a întors pe scaunul pe care îl părăsise pe nedrept, iar poporul i-a strigat ca unui episcop încă în viață: „Primește-ți scaunul tău, sfinte!”⁵⁹, arătând că în viața bisericii sfinții continuă să trăiască și să făptuiască.

5. Concluzii: un epitaf, o chemare și un testament

Sfântul Grigorie a compus mai multe epitafuri⁶⁰ în memoria membrilor familiei sale și a prietenilor. Ni s-a păstrat un „epitaf al prieteniei” dedicat de

56. Cf. Daniel Buda, *Hristologia antiohiană de la Sfântul Eustațiu al Antiohiei până la Nestorie*. Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004, p. 125-126.

57. Mineiul pe Ianuarie, Editura IBMBOR, București., 1997. p. 415.

58. Cf. Virgil Gheorghiu, *op. cit.*, p. 161.

59. Mineiul pe Ianuarie, p. 416.

60. Epitaful, originar un text destinat să fie scris pe un mormânt, a devenit un gen literar foarte răspândit în antichitate.

Grigorie Sfântului Vasile cel Mare, după trecerea acestuia la cele veșnice, în care prietenia adevărată a celor doi este descrisă *sub specie aeternitatis*:

„Aici m-au pus cezareenii, pe mine Vasile, fiul lui Vasile, căpetenie între preoți și prietenul lui Grigorie pe care l-am iubit din toată inima. Dumnezeu să-i dea între toate fericirile pe-aceea de a ajunge curând la viața noastră: la ce bun să întârzii pe pământ și să te mistui aici când gândul nostru este la o prietenie în ceruri?⁶¹“.

Sfântul Vasile îl cheamă în cer pe Grigorie, transmițându-ne astfel că prietenia adevărată este eshatologică, la fel ca și cultura, la fel ca și viața, începe pe pământ, în istorie și se continuă în ceruri, unde prietenii o vor putea trăi într-o mai mare comuniune și frumusețe în prezența Luminii Necreate a Sfintei Treimi. Doar câțiva ani mai târziu li s-a alăturat și Sfântul Ioan Gură de Aur, astfel că doimea a devenit „treime de arhieriei“, care împreună cu cetele îngerești săvârșesc liturghia cerească la care luăm parte neîncetat și noi cei aflați încă în istorie. La această comuniune a prieteniei curate și sincere în umbra luminii și a iubirii fără de început și fără de sfârșit a Dumnezeului Celui viu, pe care o pregustăm în această viață, ne invită la acest praznic Sfinții Trei Ierarhi. Dar pentru a ajunge împreună cu ei în lumina Eshatonului suntem chemați să imităm modul lor de viață și astfel să dăm suflet lumii și să ținem vie societatea în care trăim nu numai prin sfințenie și rugăciune, ci ca martori activi ai binelui, adevărului, frumosului, dreptății aici în cetatea pămâtească, devenind astfel colaboratori ai instaurării tot mai depline în istorie a Împărăției lui Dumnezeu. Noi, studenții, profesorii, preoții și ierarhii Bisericii să devenim „sufletul lumii“ asemenea „treimii de arhieriei“ pe care o prăznuim, un concept care cuprinde întreaga vocație și misiune a creștinismului acestui nou mileniu⁶². A fi sufletul lumii nu înseamnă a te diferenția de ceilalți oameni prin spațiul (*topos*) și timpul (*chronos*) în care trăiești, ci prin modul nou de viață (*tropos*).

Europa se află în căutarea sufletului său, pe care l-a pierdut în ultimele decenii, iar teologia Sfinților Trei Ierarhi ai cărei moștenitori suntem o poate ajuta să îl redescopere. Faptul că pe lângă dimensiunea politico-economică se detașează în ultimii ani o dimensiune nouă, cultural-spirituală a făcut ca în decembrie 1997 Parlamentul European să adopte un buget care făcea explicit referință la „**Un Suflet al Europei**“. Părinții fondatori ai Europei unite sunt creștin-democrații, (Alcide de Gasperi, Konrad Adenauer, Robert

61. Citat după Jean Bernardi, *Grigorie din Nazianz...*, p. 243.

62. Cf. Guido Vergauwen, *Le Christ, Nouvel Adam, manifeste pleinement l'homme à lui-même*, prelegere susținută în Amfiteatrul Dumitru Stăniloae al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității București, cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa, în data de 17 iunie 2005.

Schuman, Jean Monet, Denis de Rougemont etc.) care au redefinit relațiile dintre individ, societate și stat, cât și stat-stat, evitând extremele periculoase ale individualismului liberal și ale colectivismului socialist. Statul subsidiar și federal, după principiul subsidiarității, a fost preluat din doctrina socială a Bisericii Catolice și a intrat în articolul 36 al Tratatului de la Maastricht. Subsidiaritatea postulează primatul societății asupra statului, plecând de la persoană la comunitate, de la comunitate la stat și de la stat la federație. Statul subsidiar este un stat limitat și descentralizat. Conexiunea personalism-subsidiaritate-federalism este vitală. Persoana este noțiunea cheie – necunoscută în cultura asiatică – a Europei unite, noțiune născută la Niceea și Constantinopol în secolul al IV-lea. Constantin Noica spune că atunci s-a născut Europa, care rămâne trinitară. Persoana creștină transcende individul care trăiește pentru sine și cetățeanul care trăiește pentru stat, rupând cercul vicios al pendulării între individualism și colectivism, prin virtuțile credinței, iubirii și speranței, orientate pe verticală către Dumnezeu Treime de iubire⁶³.

Urmând îndemnul Sfântului Apostol Pavel, „Aduceți-vă aminte de mairii voștri, care v-au grăit vouă Cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința“ (Evrei 13, 7), citez în cele din urmă finalul testamentului redactat, nu tocmai întâmplător la praznicul Sfinților Trei Ierarhi din anul mântuirii 1978, de părintele Ioan G. Coman, fost profesor de patologie la facultatea noastră: „Clasicismul greco-latin e un panteon al frumuseții, cum nu se găsește în nici o altă cultură a lumii. Frumusețe a rațiunii, a artei și a vieții. Sfinții Părinți sunt o liră a harului și a lacrimilor după mântuire. Paginile lor mi-au creat o viziune nouă. Plec de aici ca să mă întâlnesc aieva cu înțelepții clasici și cu Sfinții Părinți“⁶⁴.

Fideli crezului de la Niceea și Constantinopol, care este „testamentul teologic“ al părinților capadocieni, al Sfântului Vasile și al Sfântului Grigorie, mărturisim și noi împreună cu ei că „așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie“, așteptăm să ne întâlnim cu Sfinții Părinți, știind că teologia așteptării este mai mare decât teologia speranței, deoarece vorbește și trăiește deja „aici și acum“ din frumusețea Eshatonului!

Pr. lect dr. Daniel Benga

63. Cf. Ioan I. Ică jr., „Biserică, societate, gândire în Răsărit, în Occident și în Europa de azi“, în Ioan I. Ică jr./Germano Marani, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective*, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 47-52.

64. „Testament olograf“, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian“*, III (2003). p. 295.

DESPRE RUGĂCIUNEA LUI IISUS ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA LUMII SECULARIZATE DE ASTĂZI

Moto: *"Rugăciunea lui Iisus face din inima fiecăruia o chilie monahală unde se află "singur cu Singurul", în tăcere. Nevoitorul învață să tacă. Dar tăcerea creștină nu poate fi despărțită de un cuvânt mereu reînnoit. La un moment dat, cel tăcut, isihastul, primește harisma cuvântului de viață, care merge de la inimă la inimă, cuvântul- sămânță".*

Olivier Clement

Astăzi, a vorbi despre rugăciune, într-o lume în care avem atât de multe alte preocupări mult mai "palpabile și mai rentabile", constituie, de cele mai multe ori, un "nonsens" datorită gândirii noastre foarte pragmatice în urma căreia așteptăm, în cel mai scurt timp, lucruri și rezultate foarte "concrete" și foarte "eficiente"!... Pentru foarte mulți dintre noi cei așa-zisi credincioși a ne ruga înseamnă a depune un efort prea mare și pentru o lungă durată (de fapt ar trebui pentru toată viața) pentru care noi nu prea avem timp sau, mai bine zis, nu reușim să ne facem suficient timp!... Ne comportăm, în acest fel, în raport cu rugăciunea fiindcă, foarte mulți dintre noi, nu (re)cunoaștem autenticul motiv și scop al viețuirii noastre pe acest pământ! ....

În altă ordine de idei, nevoia de rugăciune a omului credincios este în afară de orice îndoială. Cu cât este mai puternică credința, cu atât este mai puternică și nevoia sa de rugăciune. Dar în societatea de astăzi constatăm o slăbire a credinței. Prin urmare și un fel de indiferență față de rugăciune. Poate că noțiunea de societate secularizată nu indică, totuși, o societate total necredincioasă, ci o societate în care majoritatea membrilor nu mai practică rugăciunea decât foarte rar, în momente excepționale.

"Pentru cel care dorește să-și mențină vigoarea credinței prin rugăciune se pune, astăzi, o dublă problemă: aceea de a-și apăra credința împotriva influențelor nefaste a unui mediu slăbit în credință și aceea de a apăra practica rugăciunii în cadrul unei societăți care a pierdut în mare parte uzul rugă-

ciunii. În timp ce omul de odinioară găsea în mediul social un factor prin care își întărea credința și practica rugăciunii, astăzi acest mediu este un factor de răcire, un factor împotriva căruia cel care vrea să-și mențină credința și rugăciunea trebuie să se apere." - ne relatează Părintele Dumitru Stăniloae în lucrarea sa "Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt".

Astăzi omul credincios trebuie să caute într-o mare măsură el însuși motivații care să-i poată susține credința și propria sa practică a rugăciunii. Și tocmai acest lucru ar putea face credința sa mai profundă și rugăciunea sa mai fierbinte, dat fiind că, într-o mare măsură, ele nu mai sunt susținute de mediul social. Prin urmare, omul care reușește să-și întărească credința și rugăciunea prin motivații personale, reflectate, poate deveni el însuși un focar pentru întărirea credinței și înnoirea rugăciunii în mediul său social. Prin aceasta el poate ajuta societatea să iasă din viața superficială, saturată de continuă plictiseală și permanentă monotonie, care sunt două din cauzele slăbirii credinței și a rugăciunii; cu alte cuvinte - spune tot Părintele Stăniloae în aceeași lucrare - el poate ajuta să regăsească un conținut mai substanțial, să-și întărească rădăcinile adânci înfigându-le într-o mai mare profunzime a vieții, fără de care existența umană este de o uniformitate monotonă și lipsită de semnificație.

O trăsătură caracteristică a acestei societăți este aceea că omul se simte în ea mult mai singur decât în societatea de ieri în care nu lipsea preocuparea pentru Dumnezeu. Credinciosul simte astăzi nevoia de a se ruga poate mai mult decât în trecut, pentru că prin rugăciune se salvează de singurătatea care este atât de greu de suportat. *"El găsește în rugăciune mijlocul de a fi în comuniune cu Dumnezeu. Îl are în rugăciune pe Dumnezeu Însuși în dialog cu el prin toate lucrurile și el însuși Îl vede și Îl înțelege pe Dumnezeu prin toate. Cel ce se roagă ia cunoștință de rădăcinile sale în realitatea personală, infinită a lui Dumnezeu și nu se lasă pradă valurilor superficiale ale vieții, ale unei vieți închise doar în orizontul pământesc. Își poate umple viața cu un conținut infinit"* - susține același părinte în aceeași lucrare.

În Ortodoxie se practică o formă de rugăciune permanentă, rugăciunea inimii sau a minții pe altarul inimii ori a sensibilității pline de iubire și de milă în care se află Hristos cu iubirea și cu mila Sa. Este adevărat că în această rugăciune pare că cerem mila lui Hristos numai pentru persoana noastră: "Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul". Se pare, așadar, că prin aceasta ne interesăm doar de noi înșine. Dar în măsura în care mă consider păcătos, în mod sigur mă gândesc

la toate păcatele pe care le-am săvârșit față de Dumnezeu și față de frații (semenii) mei, deci mă rog, în virtutea dorinței de realizare a comuniunii, și pentru relații mai bune cu aceștia sau pentru ca ei să nu rămână pentru totdeauna afectați de nedreptățile mele față de ei. În acest sens, Sfântul Isaac Sirul spune: *"Cel care, pomenind pe Dumnezeu, cinstește pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voința cea ascunsă a lui Dumnezeu. Și cel ce îl apără pe cel nedreptățit îl are pe Dumnezeu luptând pentru sine. Cel ce-și dăruiește brațul său spre ajutorul aproapelui primește brațul lui Dumnezeu în ajutorul său"*.

Rugăciunea este, așadar, un factor de însănătoșire și de întărire spirituală a ființei mele, dar și o însănătoșire și consolidare a coeziunii sociale într-un plan mai profund. Cel ce se roagă îi are pe ceilalți în inima lui iar ei simt aceasta și vin spre el. Sfântul Serafim de Sarov a spus: "Împacă-te cu Dumnezeu și mulți oameni vor veni să se împace cu tine". Reproducând aceste cuvinte, Arhimandritul Gheorghios Kapsanis - Egumenul Mănăstirii Grigoriu din Sfântul Munte Athos adăuga: "În tradiția isihastă a Bisericii se observă că pe măsură ce Părinții care se împăcau cu Dumnezeu și se afundau în pustie, mulțimi tot mai numeroase veneau la ei pentru binele lor". Rugăciunea lui Iisus - "Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul" - se poate rosti oricând și oriunde, potrivit-se la fel de bine și nevoitorului din pustie, și creștinului care viețuiește în tumultul cetății. Căci amândoi poartă același război nevăzut, cu aceleași "duhuri ale răutății" (cf. Efes. 6, 12), și amândoi au trebuință de aceeași armă nebiruită: Numele lui Iisus pentru care ambii trebuie să se "roage neîncetat" deoarece au de atins aceeași țintă: - a mântuirii sufletului și a trupului.

Problema care a frământat spiritualitatea răsăriteană se rezumă la această întrebare: Cum să te rogi neîncetat? Cum să fii nu doar un om care participă în fiecare duminică sau mai des la Sfânta Liturghie, la Slujba Euharistică, ci, potrivit îndemnelor paulin citat mai sus să fii un "om euharistic"? Nu doar un om care sfințește timpul, rugându-se la principalele "ceasuri" ale zilei ci un "om liturgic", capabil să sfințească fiecare moment. Un răspuns potrivit ar fi să faci totul având sentimentul prezenței lui Dumnezeu, fiind cu recunoștință față de El și cu dragoste și cu grijă față de aproapele. "În orice gând sau faptă prin care sufletul aduce închinare lui Dumnezeu, el se află cu Dumnezeu" - spune Sfântul Macarie cel Mare. Rugăciunea neîncetată, potrivit Sfântului Maxim Mărturisitorul, "este să-ți silești sufletul către

Dumnezeu, cu multă evlavie și cu multă dragoste..., să te încredințezi lui Dumnezeu în toate faptele și în tot ce ți se întâmplă".

Unul dintre interlocutorii Pelerinului rus îi explică acestuia că rugăciunea lăuntrică este celebrarea însăși a vieții și a universului, entuziasmul care poartă toate lucrurile către plenitudine și către frumusețe și că este de datoră omului să descătușeze acest suspin universal al Duhului. Părintele Stăniloae spunea, tot așa, că trebuie să primim lumea ca pe un dar al lui Dumnezeu, pe care toți laolaltă să l-l înapoiem, după ce am pus pe ea pecetea iubirii noastre creatoare. Toate acestea sunt adevărate, toate sunt importante. Dar dacă nu vrem să rămânem în stadiul de bune intenții, ne trebuie o unealtă prin care să le putem pune în practică. Iar aceasta este rugăciunea lui Iisus. Și pentru aceasta trebuie să pornim la drum căci orice destin creștin este un pelerinaj către "locul inimii", unde Domnul ne așteaptă, către care ne atrage. Călătoriile nu fac decât să exprime, să înlesnească, prin întâlnirile prilejuite, prin înrăuirile resimțite, această călătorie lăuntrică. Căutăm omul, oamenii care să ne dea "cuvinte de viață", care să ne trezească la ceea ce ne este cel mai apropiat și totuși atât de departe... Iată, Pelerinul a întâlnit un astfel de om: "Am intrat în chilia lui, iar bătrânul mi-a spus: "Rugăciunea lui Iisus lăuntrică și neîncetată este chemarea continuă și neîntreruptă a Numelui lui Iisus, cu buzele, cu inima și cu mintea, având simțământul prezenței Sale, oriunde și oricând, chiar și în timpul somnului. Ea se exprimă prin cuvintele: Doamne Iisuse Hristoase miluiește-mă. Cel care se obișnuiește cu această chemare dobândește o mare mângâiere și nevoia de a o rosti mereu. După câțva timp, nu mai poate trăi fără această rugăciune, care curge în el de la sine, pretutindeni, mereu" - conform relatărilor din cartea "Povestea unui Pelerin". "Doamne Iisuse Hristoase" sau "Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu", se spune odată cu inspirația. "Miluiește-mă" sau "Miluiește-mă pe mine, păcătosul" o dată cu expirația. Aceasta se face odată cu lepădarea de sine, din dragoste. Astfel vom ajunge a vorbi de rugăciunea neîntreruptă.

La unii mari Părinți Duhovnicești rugăciunea lui Iisus devine "spontană", "neîncetată". Chemarea Numelui Său se identifică cu bătăile inimii. Ritmul însuși al vieții, respirația, bătaia inimii, este ceea ce se roagă în ei sau, mai curând, în perspectiva începutului și sfârșitului, se recunoaște ca fiind rugăciune. Dar, îndeosebi în zilele noastre, aceasta nu trebuie voit, ci descoperit printr-o smerită lepădare de sine, într-o încredere deplină, prin har. "Atunci când Duhul Se sălășluiește în cineva, acesta nu se mai poate opri

din rugăciune, căci Duhul nu încetează de a Se ruga în el. Fie că doarme sau este treaz, rugăciunea nu se mai desparte de sufletul său. În timp ce doarme, mănâncă, bea, muncește, mireasma rugăciunii se răspândește din sufletul său. De acum înainte nu se mai roagă în anumite momente, ci mereu. Mișcările minții curățite sunt glasuri tăcute care cântă, în taină, o cântare Celui nevăzut" - spune Sfântul Isaac Sirul. Iar pelerinul ne mărturisește: "M-am învățat atât de bine cu rugăciunea inimii, încât o lucrăm neîncetat, iar, în cele din urmă, am simțit că mergea de la sine, fără nici o lucrare din partea mea; rugăciunea izvora în mintea și în inima mea nu numai când eram treaz, ci și când dormeam, și nu s-a mai întrerupt nici o clipă".

"Actului rugăciunii îi urmează starea de rugăciune. Iar starea de rugăciune este adevărata fire a omului, adevărata fire a ființelor și a lucrurilor. Lumea este rugăciune, celebrare, așa cum o arată atât de admirabil Psalmii și Cartea lui Iov. Dar această rugăciune tăcută are nevoie de gura omului pentru a răsună. Este ceea ce anumiți Părinți greci numesc "contemplarea firii": omul adună rațiunile (logoi) lucrurilor, esențele lor spirituale, nu pentru a și le însuși, ci pentru a le aduce lui Dumnezeu ca pe o jertfă din partea creației. Vede lucrurile, structurate de Cuvânt, însuflețite de Duhul vieții și al frumuseții tinzând către Obârșia paternă, care le primește, în distincția lor. "Căci unirea, desființând separarea, nu dăunează câtuși de puțin deosebirii" spune Sf. Maxim Mărturisitorul". - Toată această relatare avându-o din lucrarea "Rugăciunea lui Iisus" a lui Olivier Clement.

Rugăciunea lui Iisus deșteaptă în inimă o dragoste fără margini. "Ce este, oare, o inimă iubitoare? Se întreabă Sfântul Isaac Sirul. Și iață cum răspunde: "Este o inimă care arde de dragoste pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru fiare, pentru diavoli, pentru toate făpturile... Iată de ce un astfel de om se roagă neîncetat... chiar și pentru dușmanii adevărului, și pentru cei care-i fac rău... se roagă chiar și pentru șerpi, însuflețit de mila nesfârșită care ia naștere în inima celor care se unesc cu Dumnezeu!". Și tot el: "Ce este cunoașterea? - Simțul vieții nemuritoare. Și ce este viața nemuritoare? - Să simți totul în Dumnezeu. Căci dragostea vine din întâlnire. Cunoașterea legată de Dumnezeu unifică toate dorințele. Iar pentru inima care, o dobândește, ea este numai dulceață revărsându-se pe pământ. Căci nimic nu se poate asemui cu dulceața cunoașterii lui Dumnezeu", Care a semănat ale Sale în toate cele ce sunt, încât prin ele, ca prin niște deschizături să Se arate minții într-o lumină a înțelegerii, cucerind-o, luminând-o și atrăgând-o spre Sine, după cum aflăm scris în Filocalia - Vol. 8, pag. 421.

Totul culminează cu adevărata iubire de aproapele. Mă gândesc la acel frumos text al unui "nebul pentru Hristos" rus de la începutul veacului XX: "Fără rugăciune, toate virtuțile sunt ca niște copaci fără pământ; rugăciunea este pământul care îngăduie tuturor virtuților să crească... Ucenicul lui Hristos trebuie să trăiască numai prin Hristos. Atunci când îl va iubi în așa măsură pe Hristos, va iubi fără îndoială și toate făpturile lui Dumnezeu. Oamenii cred că mai bine trebuie să-i iubești pe oameni și apoi pe Dumnezeu. Și eu am făcut așa, dar nu ajută la nimic. Dar când, dimpotrivă, am început să-L iubesc pe Dumnezeu, în această iubire pentru Dumnezeu mi-am aflat aproapele. Și în această iubire pentru Dumnezeu, vrășmașii mi-au devenit și ei prieteni, făpturi ale lui Dumnezeu" - După cum aflăm consemnat în aceeași carte a lui Olivier Clement.

Drept măritorii noștri Părinți subliniază faptul că trebuie evitată proiectarea propriului tău psihism asupra celuilalt. Trebuie să-l înțelegi pe celălalt într-o deplină lepădare de sine, până când ajungi și afli în el chipul lui Dumnezeu. Atunci descoperi cât de mult poate fi întunecat, deformat acest chip de către puterile răului. Atunci poți vedea inima omului ca loc în care binele și răul, Dumnezeu și diavolul, duc o luptă neîncetată. În această luptă trebuie să se intervină nu prin forță exterioară, care nu poate duce decât la acel "coșmar al binelui nefast, cu sila" de care vorbea Berdiaev, ci prin rugăciune. Poți interveni dacă-ți pui toată încrederea, dacă te lezezi de orice dorință interesată, dacă, asemenea lui David, îți arunci armele și intri în luptă fără altă armă decât Numele Domnului. Și atunci Numele, devenit Prezență, ne inspiră cuvintele, tăcerile, gesturile cu adevărat necesare.

Celor care ajung în această "stare de rugăciune", totul le este "înapoiat însuțit": "Ei cunosc transfigurarea erosului, căutată cu atâta disperare de adepții freudo-marxismului! Percep cu o "plenitudine" extraordinară taina ființelor și a lucrurilor, fața ascunsă a lumii. Primesc harismele paternității spirituale, darul vindecării, darul proorociei. Această paternitate - asemenea celei dumnezeiești, pe care o reflectă - depășește, integrând-o, dualitatea sexuală. Sfântul Serafim, reluând o străveche recomandare monahală, îl sfătuia pe starețul Sarovului: "Fii ca o mamă pentru călugării tăi" - Găsim relatat tot în lucrarea lui Olivier Clement.

Andrei Scrima, în cartea sa "Despre Isihism", citându-l pe Sfântul Ioan Cassian, susține că "pot contempla divinitatea numai aceea care, cu ochi foarte puri, se înalță deasupra acțiunilor și gândurilor joase și pământești, se retrag și urcă împreună cu El (cu Hristos) pe acel munte înalt al singurătății,

acolo unde Iisus Hristos, desfăcând sufletele din tumultul pasiunilor și separându-le din amestecul tuturor viciilor, le statornicește într-o credință vie și le face să urce pe cea mai înaltă culme a virtuților unde El își arată mai apoi, neacoperită, slava... și strălucirea chipului Său celor care au ochii inimii destul de puri pentru a le contempla. . . "

Mintea, unită cu inima, accede la o formă înnoită de înțelegere, la o gândire plină de pace și de dragoste, purtată de rugăciune, căci de acum înainte aceasta nu se mai întrerupe în timpul gândirii. Practica invocării Numelui lui Iisus nu are, contrar unor păreri, nimic antiintelectual: ea răstignește și învie mintea. Inima eliberată fiind de închipuiri ajunge să producă în ea însăși tainice și sfinte gânduri, așa cum pe o mare liniștită vezi peștii mișcându-se și delfinii dănțuind.

În rugăciunea curată este vorba de unirea minții (*nous*) cu inima. Nu trebuie ca mintea să rămână singură, nici ca inima să rămână singură. O rugăciune care se face numai cu mintea este o rugăciune rece; o rugăciune care se face doar cu inima este pur sentimentală care ignoră tot ceea ce Dumnezeu ne-a dat, ceea ce ne dă și ne va mai da în Hristos. "Este o rugăciune fără orizont și fără perspectivă, o rugăciune în care nu știm de ce să-i mulțumim lui Dumnezeu, pentru ce îl laudăm nici ce să-i cerem. Omul care se roagă are sentimentul că se pierde într-un infinit impersonal. E un sentiment care ignoră faptul că el face experiența unui Dumnezeu personal. Și deci nu este rugăciune" - afirmă Părintele Dumitru Stăniloae.

Trebuie să precizăm, încă o dată, că această întâlnire a minții cu inima nu se face prin ridicarea inimii în minte, ci prin coborârea minții în inimă. Aceasta înseamnă că nu inima își află odihna în minte, ci mai degrabă mintea își află odihna în inimă, adică în adâncul inimii strâns unite cu adâncul lui Dumnezeu, obiectul căutării sale.

Uneori, celor înduhovniciți li se dezvăluie tainele începuturilor și ale sfârșitului omenirii și universului. Ei participă la trecerea istoriei către împărăție, la nașterea Noului Ierusalim; își află locul în comuniunea "păcătoșilor conștienți", cei care se roagă pentru mântuirea tuturor. Dacă Biserica a condamnat apocatastaza origenistă ca certitudine doctrinală și ca automatism cvasiciclic, ea a încredințat, în schimb, celor înduhovniciți taina rugăciunii pentru mântuirea universală.

"Rostind în rugăciunea lui Iisus "miluiește-ne", ne amintim că nu te mântuiești de unul singur, ci numai în măsura în care devii o persoană în comuniune, care nu mai e despărțită de nimic. Cel care invocă Numele

devine prietenul Mirelui, se roagă ca toți să fie uniți cu Mirele: "Acela trebuie să crească iar eu să mă micșorez". Nu mai vorbește de iad decât pentru el însuși, cu o smerenie fără margini. Ca acel cizmar din Alexandria, care i-a dat o lecție Sfântului Antonie, dezvăluindu-i că se roagă ca toți să fie mântuiți, el fiind singurul care merită să fie osândit. Ca Simeon Noul Teolog care spunea că trebuie să-ți privești toți semenii ca pe niște sfinți și să te consideri drept singurul păcătos, "spunându-ți că în ziua judecății toți vor fi mântuiți, numai tu vei fi osândit" - Ne spune tot Olivier Clement. Și atunci, Domnul i-a spus starețului Siluan: "Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui!".

Această întâlnire în iubire dar și acest sentiment al diferenței infinite dintre Dumnezeu și mine, această necesitate a milei lui Dumnezeu pe care o simte omul, se exprimă în rugăciunea lui Iisus. Inima este izvorul sentimentelor, deci și al iubirii. Iar iubirea înseamnă întâlnire cu celălalt. Și fiindcă iubirea este animată de un avânt infinit, ea nu ar putea fi pe deplin satisfăcută decât în întâlnirea cu Dumnezeu, Cel infinit.

Părintele Stăniloae în lucrarea deja citată ne spune că "în întâlnirea cu Dumnezeu - Infinitul este perceput ca o bucurie nesfârșită, ca o lumină. Exprimându-le prin cuvinte, omul sugerează această bucurie care depășește orice limite. Deși încă foarte slab, cuvintele rugăciunii lui Iisus exprimă acest sentiment de bucurie, de recunoștință și de smerenie infinită. Dar lucrul principal nu e să rostim cuvinte. Principalul se află în această experiență a bucuriei, a recunoștinței, a iubirii, a smereniei și chiar a durerii nesfârșite care provoacă păcatul. Cuvintele nu mai formează un obiect de reflexie pentru cel care le pronunță. Ele nu se mai interpun între om și Dumnezeu, ci prin ele omul se adresează lui Dumnezeu Care este de față. Prezența lui Dumnezeu copleșește totul".

Așadar, trecând noi prin gama aceasta de stări sufletești, la ce ajungem? Cu ce ne alegem? Ce roade culegem? Liniște aducătoare de bucurie și reconfortare sufletească, împăcare cu Dumnezeu și cu sine. Minunea rugăciunii nu constă atât în împlinirea ei, în înduplecarea lui Dumnezeu, ci în atingerea tainică ce se efectuează între sufletul nostru limitat și Duhul nemărginit al lui Dumnezeu. "Inima omului se află într-o stare prielnică primirii harului și binecuvântărilor lui Dumnezeu. Din această atingere odrăslesc o serie de transformări binefăcătoare în ființa noastră. Rugăciunea se face între noi și Dumnezeu în viața noastră umană. În adâncurile serafice ale interiorului nostru se produce, prin rugăciune, o comuniune discretă și rodnică între noi și Dumnezeu. Fără această relație personală cu Dumnezeu prin rugăciune,

credința rămâne o convingere teoretică, cultul o lucrare de formă externă. Fără rugăciune, lucrării noastre morale îi lipsește profunzimea religioasă, fără rugăciune iubirea lui Dumnezeu nu se manifestă în toată plenitudinea ei, se deschide un abis între Dumnezeu și om" - reliefează Părintele Ioan Bunea în cartea sa "Psihologia Rugăciunii" .

Ținând seamă de faptul că, prin rugăciune omul pășește înaintea lui Dumnezeu, pentru a vorbi cu El despre sufletul său, despre desăvârșirea și despre mântuirea sa. Rugăciunea rămâne suprema datorie a noastră, a tuturor creștinilor, văzând și constatând din cele enunțate aici importanța și actualitatea ei, fiind ieri, azi și în veci aceeași; ea este semnul supremației morale și duhovnicești în lume. Dacă, prin absurd, ar fi să înceteze, la un moment dat, rugăciunea pe pământ, nevinovăția ar rămâne fără ocrotire, păcatul fără iertare, virtutea fără putința desăvârșirii și lumea ar intra în întunericul stricăciunii și al morții care ar duce la noaptea veșnică a iadului.

Nădejdea sporește prin rugăciune: nădejdea Zilei din urmă, neînserate, când adierea Duhului va împrăștia cenușa și va arăta ca un "rug aprins" întru Hristos. Risipirea amăgirii și zdrobirea morții nu se vor săvârși fără mari încercări. Atunci, cine va chema Numele Domnului se va mântui.

Rugăciunea este o minune care face minuni: Îl coboară pe Dumnezeu și înalță sufletul către El. Este o minune pe care o putem săvârși și de care ne putem împărtăși zilnic, plecând genunchii trupului dar, mai ales, ai sufletului și înălțând mintea noastră spre Domnul. Urmează doar să-i înțelegem sensul și să o cultivăm spre și pentru desăvârșirea noastră, căci ea este semnul omenității și al izbăvirii noastre!...

Drd. Stelian Gomboș

ISPITELE ȘI PĂCATELE ÎN ÎNVĂȚĂTURA PĂRINȚILOR FILOCALICI

Ridicarea la Dumnezeu presupune un adevărat război duhovnicesc cu noi înșine, cu diavolul și cu atracția manifestată de materie asupra trupului material.

Sfinții Părinți ne relatează despre formele diferite de manifestare a omului căzut de la ascultarea de Creator, la robirea față de creatură. Au transpus ei înșiși mai întâi în viață sfaturile lor și ne vorbesc despre acest război ca unii care au trecut prin el câștigându-l. S-au îmbogățit în virtute, s-au iluminat și au atins desăvârșirea, și așa ne învață și pe noi cum să ne curățim, iluminăm și desăvârșim. În felul acesta, ne arată toate suișurile și coborâșurile luptei cu patima, până la cele mai mici amănunte, pentru că necunoașterea vicleniilor vrăjmașului înseamnă pentru noi pierderea luptei chiar de la începutul ei. Sfatul filocalic, după felul cum este alcătuit, are un deosebit rol de prevenire a păcatului prin alungarea lui încă din faza de ispită, pentru că dacă nu înlăturăm gândul încă din faza de ispită, lupta și suferința va fi apoi mult mai grea. Suntem învățați să spunem de la început *nu* ispitei și să nu intrăm în acest joc periculos. Acceptarea ispitei și săvârșirea păcatului duce în final la apariția patimii. Deci, Părinții insistă pentru alungarea ispitei încă de la început, pentru că dezvoltată, ea duce la depărtarea de dragostea dumnezeiască, transformându-se într-un zid despărțitor între om și Dumnezeu.

Vorbind despre ispite, Sfântul Marcu Ascetul scrie că „a nu avea experiența momelii răului e propriu firii neschimbabile, nu celei omenești”¹, iar Evagrie Ponticul ne descoperă că, dintre dracii care se împotrivesc urcușului nostru duhovnicesc, cei dintâi sunt cei încredințați cu poftele lăcomiei pântecelui, cu iubirea de argint și cei care ne momesc cu slava de la oameni, iar ceilalți vin după aceștia ca să ia în primire pe cei răniți de ei, fiind, de pildă, cu neputință să cadă cineva în mâinile duhului curviei, dacă n-a fost doborât

1. Sf. Marcu Ascetul, *Despre botez*, în Filocalia, vol. I, Edit. Humanitas. București, 1999, p. 301.

mai întâi de lăcomia pântecelui. Mânia nu poate tulbura pe acel ce nu luptă pentru mâncări sau pentru bani, sau pentru slavă. Și nu putem scăpa de dracul întristării dacă nu ne-am lepădat de toate acestea. Nici de mândrie nu scăpăm, dacă nu ne eliberăm de iubirea de argint. Deci, e cu neputință să cădem în ispita vreunui drac, dacă nu suntem răniți mai întâi de acele căpetenii ale lor².

Dar, așa cum ne arată Sfântul Isaac Sirul, nu poate diavolul să se apropie de om, sau să-i aducă ispite, dacă Dumnezeu nu îngăduie și dacă omul nu se lenevește, sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gânduri spurcate, prin părere de sine și prin mândrie, sau printr-un gând de îndoială și prin împărțirea sufletului. Pe aceștia îi cere diavolul să-i ispitească³. Iar pe cei simpli și fără cercare și experiență duhovnicească, Dumnezeu nu îngăduie diavolului să-i ispitească ca și pe cei sfinți căci El știe că ei nu sunt pregătiți și nu pot să înfrunte ispitele mari ale diavolului. Numai cei ce se roagă mai stăruitor, și au ajuns la o anumită treaptă a urcușului duhovnicesc, sunt tulburați de ispite înfricoșate și sălbatice, dând războaie greu de purtat.

Ne amintim aici și de ceea ce ne spunea Părintele Ilie Cleopa, anume, dacă am fi fost noi în pustie legați de un copac și am fi văzut pe diavol, am fi scos copacul din rădăcină și am fi fugit cu tot cu el în spinare⁴. Dar îi lasă Dumnezeu spre ispitire numai dacă au una din pricinile de care am vorbit mai sus.

Extrem de importantă este și relatarea Sfântului Maxim Mărturisitorul, care ne descoperă pricinile pentru care Dumnezeu îngăduie să fim ispitiți de draci. Acestea sunt în număr de cinci :

1. Mai întâi, pentru ca, războiți fiind, și războindu-ne în apărare, să dobândim puterea de a deosebi virtutea și păcatul.

2. Apoi, dobândind prin luptă și prin durere virtutea, să o avem sigură și nestrămutată.

3. A treia, ca înaintând în virtute, să nu ne îngâmfăm, ci să ne învățăm a ne smeri.

4. Pentru ca, după ce am fost ispitiți de păcat, să-l urâm cu ură desăvârșită.

5. Iar a cincea, care-i mai presus de toate, ca, devenind nepătimiși, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat⁵.

2. Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, cap. I, în Filocalia, vol. I, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 62.

3. Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoie*, cuv. 51, în Filocalia, vol. X., Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 266.

4. Arhim. Ioanichie Bălan, *Viața Părintelui Cleopa*, cap. 89, Edit. Trinitas, 2002, p. 276.

5. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta a doua, cap. 67, în Filocalia, vol. II, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 80.

Părinții filocalici ne îndeamnă, cu o bogăție uriașă de amănunte și argumente, să respingem ispita încă din faza de momeală (atac). Această **momeală** e venirea în minte a binelui sau a răului, ea neavând nici răsplată, nici ocară, pentru că noi nu am luat nici o atitudine față de ea și nici nu am produs-o noi. Dacă respingem momeala chiar din clipa în care apare, am biruit. După aceasta, urmează **însoțirea**, adică convorbirea cu gândul, fie spre încuviințare, fie spre lăsare, meditarea asupra lui. Aceasta are laudă mică când e plăcută lui Dumnezeu; la fel și muștrare, când e rea. Suntem sfătuiți să nu dialogăm cu diavolul. Ne bate la dialectică. E mai tare ca noi și-i viclean. După aceea urmează lupta în care mintea biruie sau e biruită și e pricină de cunună sau osândă când ajunge la faptă. Dacă medităm asupra ei și începem să ne îndulcim cu perspectivele păcatului, s-a produs însoțirea gândurilor noastre cu cele ale diabolilor vicleni, „ne-am lipit de gândul rău, ni l-am însușit, nu mai stă în noi străin. Prin aceasta am intrat în zona păcatului și anevoie mai putem opri desfășurarea până la capăt a acestui proces odată declanșat”⁶. Urmează **încuviințarea** sau consimțirea, care, odată acceptată, duce la păcat, iar din acesta se naște **robia**, apoi urmând **patima**, care duce la deprindere prin obișnuința cu ea, făcând să se pornească la faptă de la sine⁷.

Dacă ar fi să exemplificăm și să alcătuim un scenariu al ispitirii diavolului, aceasta s-ar derula astfel: ispititorul diavol ne dă în minte gândul: „Ce ar fi să faci și tu păcatul (cutare)?” Acesta-i atacul prim sau momeala. Apoi urmează (dar n-ar trebui să fie îngăduit) dialogul nostru cu el: „Da, ce ar fi?” Diavolul ne-ar spune: „Fă și tu măcar o dată, vezi cum e, căci toți fac aceasta de multe ori. Fă o singură dată, apoi te lași tu. Dumnezeu e bun și te iartă.” Apoi este lupta, să facă sau să nu facă omul păcatul. Urmează (dar n-ar trebui să urmeze) încuviințarea: („Hai să încerc”), robia (nu poți să te mai lași de el, sau te lași foarte greu) și patima, care devine deprindere, ca o a doua natură.

„Și păcatul se naște așa, ne spune Sf. Marcu Ascetul, că diavolul ispitește pe om printr-o momeală care nu-l forțează și îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere și a slavei deșarte. Căci deși prin judecată nu voiește, dar cu lucrarea se îndulcește și îl primește”⁸. Mai adăugăm că, după săvârșirea păcatului diavolul împinge pe om spre

6. Pr.Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și mistica*, Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj, 1993, p. 96

7. Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, în Filocalia, vol.V. Edit. Humanitas, 2001, p. 175,176.

8. Sf. Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte*, cap. 224, în Filocalia, vol. I, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 277.

deznădejde și-i insuflă rușinea pe care i-o ia când îl îndeamnă să facă păcatul. „Vei spune asemenea lucruri duhovnicului? E mare rușine.”

Așa se prezintă păcatul: dulce și lipicios. Însă după săvârșirea lui, el lasă un gust amar, o goliciune în suflet.

Referindu-se la numărul și felul ispitelor, Evagrie Ponticul ne spune că dracii nu lasă nimic necercetat din cele ale noastre: nici șederea, nici culcarea, nici starea în picioare, nici cuvântul, nici mersul, nici privirea⁹. Toate le iscodesc și le cercetează, ca să ne despartă pe noi de Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul ne învață că, chipul ispitelor e îndoit: unul e prin plăcere, altul prin durere. Primul e ales de bunăvoie, al doilea fără voie. Cel dintâi e născătorul păcatului și trebuie să ne ferim de el, cum ne învață și Mântuitorul când zice: „și nu ne duce pe noi în ispită”. Aceasta mai are înțelesul acesta: și fă ca să nu fim ispitiți peste puterile noastre. Iar celălalt e pedepsitorul păcatului, chinuind prin dureri și necazuri dispoziția iubitoare de păcat. Amândouă aceste ispiti, și cea cu voie și cea fără voie, le uneltește diavolul: pe cea dintâi ațâțând sufletul prin plăcerile trupului, iar pe cea de a doua o dorește diavolul, voind să strice firea prin durere, silind sufletul doborât de dureri să pună în mișcare gândurile de ocară împotriva Făcătorului.

Dar, noi trebuie să ne rugăm să nu ne vină ispita de bunăvoie, ca să nu ne despărțim de dragostea lui Dumnezeu, și pe cea fără voie să o răbdăm bărbătește, ca să arătăm că punem mai presus de fire pe Făcătorul nostru¹⁰.

Asemenea, și Sfinții Varsanufie și Ioan, care, după cum se știe, s-au închis într-o încăpere și nu comunicau cu ceilalți din afară decât numai prin scrisori, arată că sunt ispiti de la noi, de care trebuie să ne ferim și sunt ispiti cu îngăduința lui Dumnezeu, care sunt spre folosul sufletului.

Sfântul Maxim menționează, la rândul lui, că ispitele sunt de mai multe feluri: dinainte, dinapoi, de la stânga, și de la dreapta. Dinainte, când ne vrăjesc dracii prin înfățișările materiei, de dinapoi, când ne stârnesc amintirea păcatului prin gândurile ce le-am avut mai demult; de la stânga, când tulbură sufletul prin patimile trupești și neînfrânate; și de la dreapta, când dau năvală asupra sufletului prin mândrie și prin slavă deșartă¹¹.

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, traducătorul și talmăcitorul Filocaliei, precizează că omul poate fi ispitit prin cele lumești și prin cele

9. Evagrie Ponticul, op. cit., p. 83.

10. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, în Filocalia, vol.II, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 275.276.

11. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, răspunsul 21, în Filocalia, vol. II, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 214.

rele, dar și prin virtuțile dobândite care-l pot face să se mândrească; la fel, și prin plăcere și prin dureri, care-l pot face cârtitor¹².

Uneori diavolii vor să-i facă pe oameni să creadă că ispitele nu există și că nu mai pot fi acum actuale. Pe cei care viețuiesc despărțiți de oameni, îi ispitesc dracii prin ei înșiși. Iar când se află în comuniune cu semenii, diavolul îi ispitește prin ei, aceștia adeseori făcându-se unelte ale lui. Diavolul mai e ajutat și de afectele și simțurile noastre, dacă ele nu sunt înduhovnicite.

Cuviosul Isaia Pustnicul, nu ezită nici el să vorbească despre ispitele din partea dracilor, arătând că ei pregătesc arcuri și săgeți, rănind inima omului. Un demon săgetează ochiul, ațâțându-l spre poftă, altul săgetează auzul spre a asculta cu plăcere cele ce nu trebuie; altul, limba aceluia spre vorbirea împotriva altora și spre ascuțirea mâniei; altul mișcă pânțele spre lăcomie; altul mișcă mâinile spre moleșală; altul îndeamnă picioarele spre a alerga la păcat; altul ațâță trupul spre desfrânare și adulter și lene; altul îl atrage spre ceartă și pizmă și ciudă; altul îl împinge spre ură și spre ascuțirea răului; altul îl sfătuiește spre mese bogate și griji lumești¹³.

După cum observăm, dracii ne atacă atât în mod direct, cât și folosindu-se de unii oameni și de lumea aceasta cu lucrurile ei, căutând astfel să ne sustragă de la pregătirea noastră pentru viața veșnică.

Avem, de asemenea, o altă descriere a ispitelor diavolești la Sfântul Ioan Scărarul, care arată că, în toate lucrările noastre, dracii ne sapă trei gropi. Întâi luptă ca să ne împiedice să nu facem binele. Dacă nu ne-au înfrânt acum, luptă mai departe împiedicând ca să nu săvârșim binele pentru Dumnezeu. Dacă nu ating ei nici această țintă, ne fericesc că viețuim în toate după Dumnezeu. Sfântul Ioan ne dă și remediile la acestea. Celei dintâi îi opunc sânguința și gândul la moarte, celei de-a doua, - supunerea și ocara, iar celei de-a treia, îi opune defăimarea neîncetată de sine¹⁴.

De multe ori, diavolul, ne spune Petru Damaschinul, „are obiceiul să atace sufletul cu ceea ce găsește în fața lui, fie cu bucurie și cu părere de sine, fie cu întristare și deznădejde, fie cu oboseală covârșitoare, fie cu desăvârșită nelucrare, fie cu lucruri și cugetări nelavreme și fără de folos, fie cu întunecime și ură nesocotită față de toate cele ce sunt¹⁵”.

12. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă, nr. 145, în Filocalia, vol. VIII. Edit. Humanitas, București, 2002, p. 76.

13. Cuv. Isaia Pustnicul, *29cuvinte*, F. 124a-132a, în Filocalia, vol. XII. Edit. Harisma. 1991, p. 275.

14. Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, cuv. 26, cap. 6, în Filocalia, vol. IX. Edit. Institutului biblic, București, 1980, p. 318,319.

15. Petru Damaschinul, op. cit., p. 204.

Când vorbesc despre războiul de noapte, Părinții ne sfătuiesc ca, de suntem ispitiți noaptea prin închipuire de împreunare, să ne păzim inima să nu cugete ziua la trupurile din închipuire ca să nu ne întinăm de plăcerea lor¹⁶. Sfinții Varsanufie și Ioan, ne sfătuiesc ca, atunci când ne vine ispita diavolului noaptea, să facem 49 de îngenungheri, zicând la fiecare: „Doamne, iartă-mă pentru numele Tău cel sfânt”. Iar de suntem bolnavi sau este Duminica, când nu e îngăduit să facem metanii, să zicem cuvântul acesta în locul celor 49 de îngenungheri¹⁷.

Ca remedii ispitelor, Părinții liniștii ne recomandă atenția la ispitele trupului, pe care, cu cât îl slujim mai mult, pe atâta ne pricinuieste mai multe ispite; apoi răbdarea, asceza, fiindcă dacă n-avem asceză, n-avem rugăciune curată, poate numai cea a buzelor, care e abia e prima treaptă; dacă n-avem rugăciune, n-avem dragoste; dacă n-avem dragoste, nu tronează în inima noastră nici smerenia, etc. Deci, dacă nu avem asceză, nu avem putere duhovnicească. Apoi să evităm pricinile și să fugim de locurile unde am mai păcătuit, căci „nefiind fructul de față, nu-l poftim des”¹⁸. Iar pricinile păcatelor sunt: vinul, femeile, bogăția și bunăstarea trupului, acestea nefiind prin fire păcate, ci firea noastră ușor înclină din pricina lor spre patimile păcatelor. De aceea trebuie să ne păzim de ele cu sârguință¹⁹. Să căutăm totdeauna ceva bun și folositor de făcut, să nu lenevim, ca să nu-i oferim teren de luptă diavolului și prijej de ispitire. Să fim noi stăpânii lucrurilor și să nu devenim robii acestora.

Sfântul Ioan Carpatinul, sintetizând remediile contra ispitelor, ne spune că, dacă nu dormim (în sensul de nelucrare duhovnicească) putem să-i punem și noi celui rău curse și lațuri mai mari și mai înfricoșate: rugăciunea, cântarea, privegherea, smerenia, slujirea aproapelui, mila, mulțumirea și ascultarea cuvintelor dumnezeiești²⁰.

Dar, în relevarea remediilor, cel mai mult insistă Părinții pe rugăciune. Și mai ales atunci când ne apare momeala diavolului trebuie să-l chemăm pe Hristos în ajutor, așa cum aflăm și din relatarea Avei Filimon, despre un frate, care în ispite își punea nădejdea în Dumnezeu, crezând că Dumnezeu îngrijește de el, și purta astfel ușor ispitele. Numai aceasta făcea de la el: se

16. Cuv. Isaia Pustnicul, op. cit., cuv. 4, cap. 3, p. 53.

17. Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, răspunsul 168, în Filocalia, vol. XI, Edit. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 204.

18. Sf. Ioan Scărarul, op. cit., cuv. 3, cap. 10, p. 69.

19. Sf. Isaac Sirul, op. cit., cuv. 5, în Filocalia, vol. X, p. 44

20. Ioan Carpatinul, *Capete despre mângâiere*, cap. 51, în Filocalia, vol. IV, Edit. Humanitas, București, 2000, p. 139.

ruga neîncetat. Căci știa că, pe cât se întind cele neplăcute, pe atât se găsesc cununile celui ce rabdă²¹.

Să ne întărim deci prin pomenirea numelui lui Iisus pentru că nu este putere mai mare în cer și pe pământ, pentru că invocarea numelui lui Iisus, înseamnă de fapt invocarea prezenței Lui: „Biruieste pe vrăjmași cu numele lui Iisus, căci nu e în cer și pe pământ armă mai tare”. Dacă vom încerca să ne rugăm cu rugăciunea minții sau altă rugăciune măcar în timpul „mort” pe care-l avem zilnic, tot am dobândi un câștig din aceasta. De pildă, în drumul spre serviciu sau spre școală, ori când așteptăm autobuzul, decât să naștem nervi și păcate când acesta întârzie, mai bine ne-am ruga, luminându-ne astfel mintea și curățindu-ne sufletul, care, hrănit cu rugăciunea, naște cuvinte înțelepte, gânduri dumnezeiești și bucurii de nedescris. Căci rugăciunea este „lucrarea demnă de vrednicia minții sau cea mai bună și mai curată întrebuințare a ei”²². Deci, decât să umplem timpul cu păcate, mai bine să-l înveșnicim rugându-ne, să facem totul în prezența lui Hristos ca totul să fie binecuvântat de El. Dacă ne-am gândi sincer la sfârșitul fiecărei zile, am constata că au fost multe clipele pe care le-am pierdut în zadar, pierzând astfel multe șanse de a ne ruga.²³

Cu alte cuvinte, trebuie să fim și noi preocupați și însetați de Dumnezeu, să ne umplem de prezența Lui în noi, ca să nu mai găsească diavolul loc de sălășluire în sufletele noastre, să ne dăm seama cât ne-a iubit și ne iubește Mântuitorul și câtă atenție ne acordă El, fără a merita aceasta. Să fim și noi atenți la poruncile Lui. Părintele profesor Dumitru Stăniloae, traducătorul și tălmăcitorul Filocaliei, spunea că „puterea dată omului de Dumnezeu i se dă în așa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim²⁴”. Sau, în alt loc, același autor menționează: „Dacă lupt moleșit, Dumnezeu nu luptă cu tărie în mine ... Dumnezeu vrea să fiu tare. dar nu sunt tare dacă nu simt puterea mea încordându-se. Însă în încordarea aceasta, e lucrător și Dumnezeu²⁵”.

Din scrierile filocalice mai reiese că ispitele pot fi și o doctorie îngăduită de Dumnezeu când suntem bolnavi de păcate. Când diavolul se înverșunează împotriva noastră, chiar și în durere trebuie să vedem clar, cu ochii inimii, că Iubitorul de oameni se găsește înaintea noastră. Dumnezeu vrea ca omul să

21. Av. Filimon, *Cuvânt foarte folositor*, în Filocalia, vol. IV, Edit. Humanitas, București, 2000, p. 169.

22. Evagrie Ponticul, *Capete despre rugăciune*, cap. 84, în Filocalia, vol. I, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 97.

23. Sf. Ioan Scărarul, op.cit., cuv. 20, cap. 6, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 265.

24. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă, nr.293 a, în Filocalia, vol. X, p. 273.

25. Ibidem, nota nr.935 a, p. 683.

fie conștient că El lucrează în inima sa, de aceea îngăduie duhului rău să-l ispitească și să-l chinuie, ca mai apoi să poată aprecia și prețui mângâierea dulce a Sfântului Duh.

Pentru a ne feri de ispite și a discerne gândurile dumnezeiești de gândurile venite de la diavol, Părinții filocalici ne sfătuiesc ca, atunci când vrem să săvârșim o faptă și nu știm dacă e după Dumnezeu sau nu, să ne întrebăm ce-ar zice Dumnezeu despre acea faptă. Apoi să ne gândim ce va spune duhovnicul nostru, o va aproba, sau nu? Ce vor spune iarăși, părinții noștri, sau prietenii noștri. Vor mai avea ei încredere în noi, sau își vor schimba părerea despre noi? Dacă la una din aceste întrebări se răspunde negativ, ar fi indicat să nu săvârșim acea faptă, cu excepția cazului în care părinții sau prietenii nu sunt credincioși practicantși.

În sfârșit, dacă vom birui ispitele ne vom agonisi mult folos duhovnicesc, diavolul făcându-se nouă pricină de multe bunătăți iar Dumnezeu se va slăvi prin noi: „... rabdă ispitele cu curaj și cu credință, și Dumnezeu se va slăvi prin tine²⁶”. Se va slăvi prin noi pentru că nu am făcut de ocară credința Lui în noi, arătând astfel cui aparținem și pe cine iubim când suferim atâtea pentru El.

Așa cum am arătat mai sus, consimțirea cu ispita duce la păcat, iar păcatul repetat este de fapt patima. Păcatul este o tristă realitate, o otravă care nimicește sănătatea trupului și a sufletului, și constă în nesocotirea legilor morale puse de Dumnezeu în om. Această nesocotirea a legilor morale aduce cu sine dezordine în ființa făptuitorului, destramă sănătatea lui morală și pricinuieste tulburări în mediul înconjurător în care trăiește. Din cauza păcatului, viața omului urmează un alt drum decât cel orânduit de Creatorul, omul terfelindu-și propria sa demnitate și denigrându-și augusta sa valoare. Ori, ființa umană a fost chemată să urce culmile perfecțiunii, nu să se prăbușească în abisul fărădelegilor. Valoarea persoanei umane depășește toate valorile lumii.

Păcatul, în începutul său, ca și în toate urmările și înfățișările lui, este fructul libertății morale, greșeala neascultării, călcarea legii. „Oricine făptuiește păcatul săvârșește și călcarea legii: păcatul este călcarea legii.“ (I Ioan 3, 4). Păcatul este răzvrătire împotriva lui Dumnezeu și a ordinii preconizate de El.

Din scrierile isihaste aflăm că păcatele se nasc din negrijă și din neîmplinirea poruncilor, apoi din cauza relexor săvârșite după botez, trândăvie, slavă deșartă, poftă, plăcere, laude, reaua întrebuințare a ideilor căreia îi urmează reaua întrebuințare a lucrurilor, la toate acestea contribuind și diavolul cu

---

26. Sf. Varsanufie și Ioan, op.cit., răspunsul 829, p. 688.

ispita lui. Sfântul Maxim Mărturisitorul menționează că păcatele ne vin prin reaua întrebuițare a puterilor sau a facultăților sufletului, a celei poftitoare, irascibile și raționale. Astfel, neștiința și nechibzuința vin din reaua întrebuițare a puterii raționale, iar ura și necumpătarea, din reaua întrebuițare a puterii irascibile (iuțimea) și poftitoare. Însă din buna întrebuițare a acestora ne vin cunoștința și chibzuința, iubirea și cumpătarea. Prin urmare, nimic din cele create și făcute de Dumnezeu nu este rău²⁷. La cei începători în viața duhovnicească, căderile se ivesc totdeauna din desfătarea pântecelui, la cei de mijloc, și din mândrie, deși aceasta se întâmplă și celor începători. Iar la cei ce se apropie de desăvârșire, numai din osândirea aproapelui²⁸.

Talasia Libianul ne învață că „deprinderea virtuții sau a păcatului ne mișcă să gândim, să grăim sau să săvârșim cele bune sau cele rele²⁹”, astfel, singur omul este răspunzător pentru păcatele săvârșite, diavolul având putere doar asupra celor ce se complac în patimi și se tăvălesc în mocirla lor.

Părintele Stăniloae, ca un bun cunoscător al firii omenești, menționează că „păcatul nu poate fi inspirat de fire. Firea nu poate da decât temeri și inspirații bune. Păcatul vine ca un adaos, prin faptul că voința primește inspirații din altă parte, sau poate nu vrea să țină seama peste tot de rațiunea firii³⁰”. Deci depinde de noi să acceptăm sau nu, ceea ce ne îmbie diavolul. În legătură cu aceasta, vrednice de menționat sunt și cuvintele părintelui Ilie Cleopa care spunea că „omul are atâta putere împotriva păcatului, că toți diavolii din iad, dacă ar veni, n-au ce-i face, dacă vrea să nu facă păcatul; căci i-a dat Dumnezeu o putere mare, de la Botez, să biruiască ispitele diavolilor³¹”. Încă o cauză importantă a săvârșirii păcatului de către noi ar fi și „lipsa de Dumnezeu”, lipsa preocupărilor spirituale. Când cineva a gustat din dulceața comuniunii cu Dumnezeu, nu se mai întoarce la dulceața amăgitoare și icf-tină a păcatelor. Focul dragostei de Dumnezeu va opri rugina păcatului pe care vrea diavolul să o introducă în inima noastră. Prin păcat noi ne înstrăinăm de Dumnezeu, iar prin pocăință, prin fapte bune, prin dobândirea virtuților și prin primirea Sfintelor Taine ne apropiem de Dumnezeu și ne unim cu El. Întreaga viață creștină este o luptă continuă împotriva despărțirii de Dumnezeu prin gând, prin cuvânt sau prin faptă și pentru unirea cu El.

27. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta a treia, cap.3. în Filocalia, vol. II. p. 87.

28. Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, cuv. 15, cap.15, în Filocalia, vol. IX, p. 225

29. Talasia Libianul, *Despre dragoste*, suta a treia, cap. 3, în Filocalia, vol. IV, p. 26

30. Pr.Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă, nr.1, în Filocalia, vol. II, p. 274

31. Arhim. Ioanichie Bălan, *Ne vorbește părintele Cleopa*, vol. II. Edit. Episc. Roman și Huși, 1995, p. 20,21

Când se referă la felurile păcatelor, Părinții ne sfătuiesc să nu ne ferim doar de păcatele arătate, cum ar fi lăcomia, curvia,uciderea, furtul, iubirea de arginți, bârfirea, minciuna, zgârcenia, etc., ci mai ales să ne ferim de cele ascunse, anume de slavă deșartă, de dorința de a plăcea oamenilor, de îngâmfare, de poftă, de ură, de fățarnicie, de invidie, de slavă deșartă, de dorința de a plăcea oamenilor, de fățarnicie, de iubirea de stăpânire, de viclenie, de relele obiceiuri, de necredință, de pizmă, de iubirea de sine, și de celelalte asemănătoare. Sfântul Antonie cel Mare spune că nu sunt cele ce se fac după fire sunt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia. Nu e păcat a mânca, ci a mânca nemulțumind, fără cuviință și fără înfrânare. Căci suntem datori să ținem trupul în viață, însă fără nici un gând rău. Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie și cu poftă. E păcat însă a nu asculta liniștit, ci cu mânie. Nu e păcat neînfrânarea limbii la mulțumire și rugăciune, dar e păcat la vorbirea de rău. E păcat să nu lucreze mâinile milostenie, ci ucideri și răpiri. Și așa fiecare din mădularele noastre păcătuiește când din slobodă alegere lucrează cele rele în loc de cele bune, împotriva voii lui Dumnezeu³². Trebuie să ne păzim chiar și de păcatele considerate de noi mici, acestea fiind foarte periculoase pentru că prin ele, diavolul ne conduce spre cele mari. Sfântul Ignatie Briancianinov, cel ce a tradus Filocalia în limba rusă, spune că, atât un pietroi greu, cât și un sac cu nisip, legat de gâtul unui om, pot să-l înece în egală măsură; tot așa, la fel duc în prăpastia iadului și păcatul de moarte și acumularea unei mulțimi de păcate cu iertăciune³³, mai ales că, cel căzut în păcate mici nici nu se pocăiește intens pentru ele. Cel ce va fi atent la cele mici, nu va fi biruit nici de cele mari. Prin orice păcat îl necinstim pe Dumnezeu (Rom. 2,23), Îl disprețuim, ne înstrăinăm de El, întrerupem legătura cu El, Îi întoarcem spatele. Păcatele ușoare, pe care le săvârșim în fiecare ceas, în fiecare zi, cu știință sau neștiință și păcatele grele au fost clasificate în antichitatea creștină de Părinții duhovnicești, care au pornit o adevărată ofensivă împotriva păcatelor și a patimilor.

De exemplu, Evagrie Ponticul enumera sute de păcate. Ioan Casian, însă, a redus această multitudine de păcate, rezumându-le întâi la opt, „cele opt gânduri ale răutății“: lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de arginți, mânia, lenea, întristarea, slava deșartă, mândria. Mai târziu, unii Părinți au unit slava deșartă cu mândria – și au rămas cele șapte păcate numite capitale sau de căpetenie.

32. Sf. Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală*, cap. 60, în Filocalia, vol. I, p. 27,28

33. Sf. Ignatie Briancianinov, *Cuvânt despre moarte*, trad. de Alexandru Monciu-Sudinschi, Edit. Ileana, 1997, p. 104

Dacă ar fi să facem o sinteză a celor șapte păcate capitale sau a celor opt gânduri ale răutății, am ajunge la trei: iubirea de arginți, iubirea de plăcere și iubirea de mărire: „pentru că tot ceea ce este din lume, adică pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume“, după cum spune Sfântul Ioan Teologul în întâia sa epistolă (I Ioan 2, 16). Împotriva acestor trei păcate luptă virtuțile, care constituie votul monahal, și anume: legământul sărăciei, al castității și al ascultării.

Sintetizându-le și mai mult, ajungem la un singur păcat – sursă a tuturor celorlalte: *philaphtia*, cum spun Părinții, adică iubirea trupească de sine.

La Sfântul Ioan Casian, păcatele sunt prezentate ca fiind legate în lanț, începând de la trup, de la lăcomia pânteceului, care naște desfrânarea; ca să poată fi satisfăcute acestea două, este nevoie de bunuri materiale și se naște astfel iubirea de arginți, și toate celelalte care formează lanțul fărădelegilor; dacă pătimașul nu-și poate satisface aceste plăceri se mânie, apoi se întristează, etc.

Părinții neptici, referindu-se la păcatele recidive, spun că sunt unii care, în nădejdea pocăinței, alunecă a doua oară, umblând astfel cu Dumnezeu cu viclenie. Pe aceștia însă îi prinde moartea și nu mai ajung timpul nădăjdut de ei, ca să împlinească faptele virtuții³⁴. Aceștia nu iau păcatul în serios, sau îl iau din ce în ce mai puțin în serios. Amânând pocăința sau înfăptuirea unei virtuți, se obișnuiesc cu amânarea continuă. Pe lângă acestea, ei se comportă față de Dumnezeu cu viclenie, promițându-i că nu vor mai păcătui, dar gândind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci mințind pe Dumnezeu sau înșelându-L³⁵. Sfântul Siluan, în căința sa pentru păcat, căuta o iertare atotcuprinzătoare, așa încât sufletul să simtă deslușit în sine harul. El cerea de la Dumnezeu puterea de a nu mai repeta păcatul, de este cu puțință, niciodată. „Îndepărtarea dragostei lui Dumnezeu și a păcii lui Hristos de la suflet erau pentru el mai cumplite decât orice. Conștiința că Îl scârbește pe Dumnezeu, pe un asemenea Dumnezeu blând și smerit, îi era de nesuportat. Trecea prin cele mai adânci suferințe ale conștiinței care greșește împotriva sfintei dragoste a lui Hristos“³⁶. Astfel, Dumnezeu, într-un chip neînțeles nouă, i-a dat Sfântului Siluan să cunoască esența păcatului atât de adânc și de puternic, încât el simțea cum trăiește muncile iadului aici, pe pământ și în acest iad el striga la Dumnezeu, Îl ruga cu lacrimi și cu nădejde să i Se arate, „ținea sufletul său în iad și nu deznădăjduia“, până când i S-a

34. Sf. Isaac Sirul, *op.cit.*, cuv. 60, în Filocalia, vol. X, p. 311,312

35. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă, nr. 364, în Filocalia, vol. X, p. 312

36. Arhim. Sofronie, *Din învățăturile Sfântului Siluan*, în „Epifania“, nr. 1, ian.-febr., 1998, p. 11.

arătat viu, dându-i sfântului învierea sufletului, acest dar minunat de a simți continuu pe Hristos viu în el.

Însă omul trupesc nu simte urmările păcatului în sine, așa cum le simte cel duhovnicesc. Omul trupesc nu observă nici o schimbare a stării sale lăuntrice după ce a săvârșit păcatul, pentru că el se află continuu într-o stare de moarte duhovnicească și astfel el nu cunoaște viața cea veșnică a duhului. Omul duhovnicesc, dimpotrivă, cu fiecare înclinare a voinței sale spre păcat, observă în sine o schimbare a stării lăuntrice în virtutea împuținării harului.

Uneori, omului îi vine în minte și amintirea păcatelor ce le-a săvârșit mai înainte. Dacă, străpuns de amintire, va cădea în aceleași păcate sau în păcate și mai grave, înseamnă că ea este de la diavol, pe când, dacă amintirea a păcatelor îl duce pe om la pocăință și îndreptare, înseamnă că este de la Dumnezeu.

Orice păcat săvârșit aduce cu sine neliniștea (Geneza 4, 9-11), pe când viața în Duhul Sfânt aduce pacea; păcatul aduce mustrarea conștiinței (Rom. 2, 9; Ps. 37, 3), Hristos aduce liniștea și lauda conștiinței; păcatul aduce bolile trupului (I Cor. 11, 30), Hristos aduce sănătatea morală, sfințenia și fericirea sufletului; păcatul duce la moartea sufletului, pentru că Hristos nu e recunoscut ca viață a lui. Prin păcat omul pierde îndrăzneala cea bună către Dumnezeu în rugăciune, deasupra lui planând neîncetat frica de moarte și de Judecata viitoare, iar glasul conștiinței, acest ochi al minții și aspru judecător lăuntric, „ce nu se poate cumpăra cu bani și nici corupe prin daruri”³⁷ îl chinuie neîncetat. Însă, prin repetarea păcatului, și conștiința va slăbi și va ajunge să mintă, slăbită fiind de întunericul patimilor, iar binecuvântarea lui Dumnezeu nu mai odihnește asupra acestuia. Păcatul dezbină, împrăstie și tulbură pe om, pe când Duhul cel Sfânt sălășluit în el pacifică, adună, liniștește. Păcatul obosește, îmbolnăvește, omoară; înseamnă o amăgire, o pierdere, un eșec, o cădere din starea de iubire a lui Dumnezeu și a semenilor. Are urmări nefaste atât asupra relațiilor dintre om și Dumnezeu și dintre om și semenii lui, cât și asupra relațiilor dintre om și universul întreg. Tot ce gândim, simțim, vorbim și săvârșim nu are numai efect limitat în timp și spațiu determinat și urmări directe asupra vieții noastre personale, ci și efecte nenumărate, variate și nebănuite asupra semenilor noștri, apropiați sau îndepărtați, prezenți sau viitori și, într-o măsură variabilă, asupra tuturor celor care, într-un fel sau altul, vin în legătură cu noi și aceasta până la Judecata de Apoi.

37. Sf. Ioan Gură de Aur. *Femeia este legată prin lege...*, 4, PG.. LI, 214

Mântuitorul ne-a cerut să fim „sare și lumină” pentru aproapele nostru (Matei V, 14-16), să fim „mireasma lui Hristos” (II Cor. II, 15-17). Dacă săvârșim fapte potrivnice voinței lui Dumnezeu, ne facem pricină de sminteală pentru semenii noștri (II Cor. VI, 3-10) și răspundem pentru păcatele lor, la care am contribuit în vreun chip.

Citind scrierile filocalice, putem lesne observa că Părinții neptici condamnă păcatul și dau o luptă înverșunată împotriva lui, dar iubesc pe păcătos. Condamnând păcatul și muștrând într-un mod blând și iubitor pe păcătos, ei au dovedit că-l iubesc pe acesta, pentru că-i doresc îndreptarea lui, binele, comuniunea veșnică în bine. Căci ei știau că *cel ce a fost în comuniune cu cei păcătoși pe pământ și i-a aprobat, se va descoperi în ziua judecării că a fost în comuniune cu diavolul*³⁸.

În lupta noastră cu păcatul, Părinții filocalici ne recomandă să ne păzim mai întâi gândurile, căci gândurilor rele le urmează păcatele, căci de fapt păcatul este „întrebuințarea greșită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuințare a lucrurilor”³⁹ și păcătuind, să nu învinovățim fapta, ci gândul, căci dacă mintea nu consimțea cu ispita, nu i-ar fi urmat gândul⁴⁰.

În tot lucrul pe care-l săvârșim, să avem pe Dumnezeu înainte și să cugetăm că vede orice gând al nostru și așa nu vom păcătui niciodată. Căci, dacă ne temem de semenii noștri ca să nu ne cunoască păcatele, cu atât mai mult trebuie să ne temem de Dumnezeu, care vede toate. Să punem asupra noastră frica lui Dumnezeu și a chinurilor veșnice și să evităm pricinile păcatelor și locurile unde putem cădea, căci mulți ne întristăm pentru păcate, dar iubim pricinile lor. Dacă totuși am săvârșit păcatul, să ne căim și să încercăm să ne eliberăm de el tot cu atâta tărie și intensitate cu care am păcătuit. „Cel ce a slujit până la săturare plăcerilor trupului și faptelor lui are trebuință și de săturarea cu ostenele nevoinței în sudorile grelei pătimituri. În felul acesta va alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin ostenele trupului și va afla săturarea veseliei și a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta se va desfăta și de curăția bunei miresme și a nevoinței și se va bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului⁴¹”. De păcat ne curățim fie „prin ostenele de voie, sau prin necazuri fără de voie⁴²”, în cazul celor din urmă, atunci când nu cărtim înaintea lui Dumnezeu. Dacă nu ne

38. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă, nr. 548, în Filocalia, vol. XII, p. 268

39. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta a doua, cap. 82, în Filocalia, vol. II, p. 83

40. Sf. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, cap. 119, în Filocalia, vol. I, p. 247

41. Cuv. Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete*, suta întâi, cap. 86, în Filocalia, vol. VI, Edit. Humanitas, București, 1997, p. 220

42. Ibidem, suta a doua, cap. 9, p. 230

curățim prin osteneți de bunăvoie, vin cele fără de voie, acestea fiind absolut necesare pentru purificarea noastră. Pe măsura luptei noastre ne va ajuta și harul lui Dumnezeu, căci nu ajunge numai râvna noastră dacă nu suntem ajutați și de har, dar nici nu ne folosim din revărsarea harului de sus, dacă nu adăugăm și râvna noastră. Cuviosul Isaia Pustnicul face un pogorământ și ne îndeamnă să ne sârguim după putere să păzim măcar trupurile noastre fără de păcat și să credem că „ținând seama de foamețea ce am apucat-o, va face (Dumnezeu) și cu noi mila pe care a făcut-o cu sfinții Săi⁴³”.

Părinții obișnuiau să se mai roage unii pentru alții, atunci când aveau ispite, întărindu-se nu numai prin cuvinte, ci și prin rugăciune. Atât seara cât și dimineața își cercetau gândurile, meditănd la felul cum au petrecut ziua și noaptea. Iar dacă vedeau vreo greșală, se străduiau să o îndrepte, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul ne învață că „pentru cinci pricini se oprește sufletul de la păcate: sau pentru frica oamenilor, sau pentru frica judecății, sau pentru răsplata viitoare, sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau, în sfârșit, pentru muștrarea conștiinței⁴⁴”.

Observăm că, în Filocalie, Părinții ne descoperă multe taine ale acestui război nevăzut și îndelungat. Nouă nu ne rămâne decât să medităm la ele și să le transpunem în practică, pentru că numai atunci când începem drumul despătimirii ne vom da seama de gravitatea tuturor păcatelor ce le-am făcut înaintea lui Dumnezeu.

Însă, omul modern și secularizat de astăzi preferă să i se spună că nu există păcat, ca viața lui să se poată derula fără nici o tulburare și fără vreun chin al conștiinței. El zâmbește sceptic la auzul tuturor acestora și trece mai departe. La ce bun conștiința timorată a păcatului, când viața ni s-a dat ca să o trăim și să ne împlinim în ea, după posibilități, toate dorințele și aspirațiile sufletului? Corespunde însă atitudinea aceasta realității? „Însăși atitudinea omului modern față de păcat dovedește că el crede în existența lui, și mai mult, că simte gravitatea lui. Cum? Este un fapt psihologic banal și universal: atunci când te temi de un dușman puternic, ca să te simți eliberat de presiunea existenței lui, sau îi minimalizezi importanța, sau îi negi existența.”⁴⁵

Păcatul este dușmanul cel mai redutabil al vieții omenești și nu există om care să nu-i simtă mai ales urmările pierzătoare, într-un fel sau altul, fie că-i zice păcat, fie că-i dă alt nume. Oamenii sunt oameni tocmai fiindcă au

43. Cuv. Isaia Pustnicul, *Despre păzirea minții*, cap. 17, în Filocalia, vol. I, p. 400

44. Sf. Maxim Mărturisitorul, op.cit., suta a doua, cap. 81, p. 83

45. Dr. N. Mladin, *Despre păcat*, în „Prin zbuciumul vremii”, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1945, din „Epifania”, nr. 1, p. 6.

conștiința păcatului, a vinovăției, „însă astăzi mulți oameni invidiază seninătatea inconștientă a animalelor și însetează după o viață de animalitate pură, redusă la plăcerile simțurilor. Ei ar vrea să nu mai fie oameni, să se dezbrace de sentimentul păcatului.”⁴⁶

Omul ce se complace în păcat se ostenește zadarnic să minimalizeze importanța acestuia, cu toate acestea, și pentru el rămâne o realitate adânc înfiptă în viața omenească și senzația tulburătoare a prezenței lui dă vieții moderne gustul amar al deșertăciunii care sapă temeliile oricărei bucurii curate, adevărate.

Omul copleșit de cele trupești se teme să se confrunte cu sine, se teme să privească sincer în propriul lui suflet și fuge de sine însuși prin toate distracțiile pe care și le caută și cu care se amăgește, crezând că-și va acoperi rana ascunsă, dorind astfel să fie prieten cu sine, însă împotriva sa însuși. E rana ce roade sănătatea vieții individuale și a celei sociale, aducând multitudinea de catastrofe.

Oricât ar vrea omul să ducă o viață pur simțuală, rezumându-se la trăirea ei doar la nivel animalic, totuși ceva arde în adâncurile inimii lui, înăbușit, dar arde, pentru că în om este scânteia din flacăra iubirii lui Dumnezeu, este dorul omului după Acesta, chiar dacă omul este despărțit de El prin păcat. Sfântul Grigorie de Nazianz spune în acest sens: „În calitate de pământ sunt legat de viața pământească; însă eu fiind și o părticică dumnezeiască, port în mine dorința vieții veșnice”⁴⁷.

Recuperarea noastră, a celor care dorim să ne însușim roadele Jertfei Domnului Hristos de pe Cruce, se realizează prin lucrarea Lui, El Însuși fiind Cel ce ne duce din biruință în biruință până la limanul cel neînvingător al nepătimirii. Și chiar dacă puterile noastre sunt slabe, El are puterea de a ne dezlega din lanțurile păcatului, de a ne scoate din bezna patimii la lumina mântuirii.

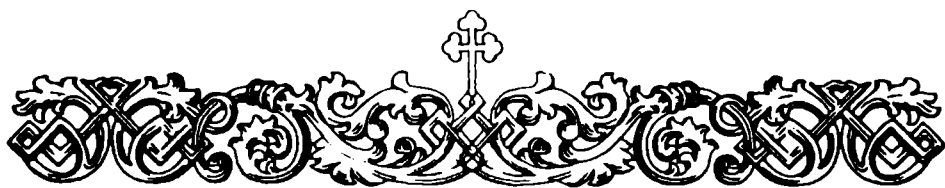
În concluzie, să cugetăm la cuvintele Părinților totdeauna, ca acestea să nu rămână fără rod în noi, pentru ca să nu cădem în nepăsare și în neștiință. Să-i rugăm și pe ei să ne ajute ca să împlinim cu râvnă îndemnul și recomandările lor, pentru ca atunci când vom ieși din această viață, să avem bucuria comuniunii lor în împărăția cea neînserată și să simțim astfel împreună din belșug „picăturile de rouă ale Dimineții veșnice”⁴⁸.

Drd. Liviu Petcu

46. Ibidem, p.6

47. Sf. Grigorie de Nazianz, *Poeme dogmatice*, VIII, PG., XXXVII, 452

48. Daniil Sandu-Tudor, *Dumnezeu – Dragoste*, Edit. Christiana, București, 2000, p. 160.

VII. BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

O CREAȚIE SUI-GENERIS: EVANGHELIȘTII SAU CONTESTAREA CREȘTINISMULUI

La Editura *Cartea Românească* a apărut ediția definitivă a piesei de teatru „Evangheliștii”, de Alina Mungiu-Pippidi, care a primit premiul UNITER pentru cea mai bună piesă românească a anului 1992. Cronicile evidențiază la unison valoarea literară a textului, dar și impactul pe care l-a avut asupra unei categorii de cititori sau spectatori care împărtășesc cu sinceritate și convingere învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe, dar și a credincioșilor de alte confesiuni.

Astfel, s-a afirmat că autoarea „atacă, mozartian, cea mai grea temă care le e dată omului pe pământ și scriitorului în fața hârtiei: tema Isus. Dar tema Isus este tot: tema credință, tema istorie, tema scrierii istoriei, tema textului sacru, tema personajului care face istoria” (Evangheliștii, p. 97). Datorită acestei complexități deosebite, piesa este „mai mult decât incitantă, aș spune chiar scandaloasă prin subiect și prin ideologia demitizatoare dinlăuntru-i -, noroc cu ortodoxia noastră blajină, insesizabilă la erezii” (p. 101). Evangheliile canonice sunt considerate „biografii trucate în numele unor interese propagandistice al căror reprezentant și principal executor va fi fost – în imaginația compatriotei noastre – Apostolul Pavel”. Tendința demitizantă evidentă nu este „consecința unei concepții atee cât, mai curând, a unei activități mentale non-conformiste până la sfidarea oricăror tabuuri”. Mitul lui Iisus este doar un pretext, pentru că de fapt autoarea are ca obiectiv istoria profană, „spre a sugera, sub învelișul demitizării aparent eretice, un lucru știut de mult – și anume „validitatea perenă a principiului machiavelic ... Prin

această conotație de parabolă a manipulării istorice, piesa Alinei Mungiu transcende aparența de blasfemie, lăsându-ne să înțelegem că e vorba de o erezie, ca să spun așa, tehnică sau metodică, precum îndoiala carteziană, tocmai potrivită pentru a accede la contrariul ei” (p. 102).

Alte opinii ilustrează „o dimensiune gnostică abil diluată ... Isus se dovedește a fi un personaj în cheia gnostică a urmașilor lui Simon Magul ...” (p. 107). Textul constituie o provocare, dar nu una periculoasă și eretică, pentru că de fapt ea este artistică și psihologică. „Mi se par mult mai importante curajul de a discuta o atare problemă și soluționarea sa textuală decât un război cu totul absurd, pe marginea mijloacelor folosite” (p. 109).

Cu o zi înaintea premierei (2 decembrie 2005), Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a declarat că fără a se ignora dimensiunea literară a textului, autoarea „aduce, fără să-și dea seama, o jignire Bisericii și învățaturii creștine” (p. 115). O atitudine asemănătoare a avut și Episcopia Romano-catolică din Iași (p. 113-115).

Punctul de vedere creștin exprimat prin cele două obiecții a fost vehement contestat de critica literară. „Nu înțeleg obstinția cu care fețele bisericicești pun semnul egalității între Isus cel din Biblie și personajul cu acest nume din ficțiunile artistice. Nu cred că se duce cineva la teatru ca și cum ar merge la biserică, așteptând adică să audă acolo cuvântul Domnului. Încât să acuzi de blasfemie un spectacol de teatru e cam același lucru cu a acuza un preot că nu-și regizează bine slujbele” (p. 148). Atitudinea celor două Biserici ilustrează bigotismul, ipocrizia și intoleranța care „n-au ce căuta în discursul unei Biserici a lumii de azi” (p. 153); este fundamentalistă prin structura ei (p. 159); preoții care „n-au crâcnit când li s-au dărâmat bisericile, nici când au fost obligați să toarne la Securitate, nici când partidul i-a transformat în penibila anexă a deșanțatei propagande bolșevice ..., într-o suspectă revărsare de religiozitate ... au pozat în salvatori ai neamului, populând ... piețele publice și televiziunile ... E treaba criticilor literari și a cititorilor să o admire ori s-o respingă pe autoare, în funcție de expresivitatea textului. Altminteri, între fundamentalistii lui Khomeyni și echipa de cenzeni de la București nu va mai exista nici o diferență” (p. 160-161). „Contestarea unor opere literare în numele moralei religioase ori a aceleia de stat se cuvine socotită un abuz inacceptabil ... De câte ori autoritatea, laică sau religioasă, statul ori Biserica, se apucă de critică literară, rezultatul este o dogmă, o cenzură ori o interdicție. Singura urare de care mă simt capabil sufletește ..., este aceea de a-i dori fiecăruia dintre protagoniștii cu pricina să se întoarcă la uneltele lui, mai mult sau mai puțin sfinte, și să lase literatura să se bucure de păgâna ei libertate” (p. 166).

Alte voci consideră că texte literare de factura Evangheliștilor se bucură exclusiv de prezumția de nevinovăție artistică „în tipul de societate deschisă impus tot mai insistent României actuale. Faptul că ele ... ating grav demnitatea unor oameni (nu puțini), care au un sistem de valori creștin nu înseamnă nimic ... Liberalismul funcționează pentru ei unidirecțional și neconcesiv. Întocmai ca ideologia de partid și de stat din epoca bravilor comuniști” (p. 156-157). Sau: 90% din populația actuală a României este formată din „creștini catolici, greco-catolici sau ortodocși ...”. Pentru aceștia, „texte ca Evangheliștii sunt mai mult decât o înjurătură de mamă” și, în context, rămâne valabilă zisa liturgică: „Slavă îndelung răbdării Tale, Doamne!” (p. 159).

În fine, pentru ca imaginea să fie completă, să vedem și opinia autoarei: „Aveam eu bănuială că trăim între sălbatici, dar preferam să nu fie piesa mea de tinerețe turnesolul care scoate la iveală primitivismul din societatea noastră” (p. 120). Societățile care pun credința înaintea libertății rămân în premodernitate, adică nedezvoltate, „fără speranță de evoluție”. Așa se explică manifestările creștine de tip fundamentalist musulman și comportamentele „absolut necivilizate”. Numai bisericile care propun o identitate universală, „nu naționalistă și parohială”, slujesc binele colectiv. „Restul fie păstoresc anxietățile de muritori ale oamenilor prin diverse ritualuri, fie fac mai rău, se opun modernității practicând vânatoarea delieventilor de opinie și încurajând ipocrizia” (p. 129-130).

Dacă ne-am limita doar la aceste opinii, imaginea finală asupra piesei în discuție ar fi una dinamică, efervescentă, datorită controverselor pe care le suscită, dar cititorul neavizat își pune în mod firesc următoarea întrebare: Cine are dreptate, cei care o contestă, sau cei care o apără? Sunt reale interferențele cu teologia sau lucrarea trebuie receptată și judecată printr-o abordare exclusiv literară?

Pentru a răspunde acestor întrebări, consider că este necesară analiza atentă a textului. Această analiză are menirea de a demonstra dacă interferențele cu teologia sunt reale, deci intenționate, și dacă acestea pot afecta sensibilitatea milioanei de credincioși români, chiar dacă aceștia sunt socotiți „ipocriți” și „necivilizați” sau „țărani săraci și nedezvoltați”, chiar și fără voia lor (p. 131).

Acțiunea se petrece așadar în Antiohia, în deceniul șapte după Hristos. Cherintos, conducătorul unei școli filosofice, aflat în impas financiar intenționează să-și închidă școala. Primește vizita lui Pavel, însoțit de Povestitor. Aceștia îi propun să scrie – contra cost – „un fel de Iliadă” sau o „relatare apologetică a vieții și a morții unui prooroc evreu” (scena 1, p. 16). Apologia trebuia redactată în patru variante sau în relatarea fiecăruia din cei

patru ucenici ai lui Cherintos, care se numeau (întâmplător?) Matei, Marcu, Luca și Ioan, „pe baza povestirii acestui om”, adică a Povestitorului (p. 17). Acesta oferă și amănunțele necesare: proorocul era din Nazaret, a trăit 33 de ani și apoi a murit. „*Era un om obișnuit. Înalt cât mine, urât ca mine, sărac ca mine*”. Exista și o femeie „*o sfântă și o prostituată frumoasă*”, care semăna cu Elena (preoteasa zeiței Artemis), animatoarea grupului de filosofi. Proorocul se numea Isus, iar femeia – Maria Magdalena – și „*nu știau că se iubesc*”. Din scenariu mai făcea parte „un trădător curajos”, aparținător grupului zeloților, și un mare preot interesat de soarta neamului său (p. 17-18).

Ioan se interesează dacă proorocul făcea minuni. *Povestitorul neagă și precizează că „îi învăța pe oameni”*. La obiecția că este cam puțin, Pavel ripostează: „Restul îl veți face voi”. Entuziasmat și ironic, Cherintos exclamă: „*Miracole! Dați-i drumul! Ioan: Să aducă ploaie! Marcu: Să alunge demonii! Matei: Să vindece bolnavii! Marcu: Să învie morții! Pavel: Mai ales să meargă pe apă! În cartea sfântă stă scris că acela care va veni va păși pe apă*”. Povestitorul neagă „cu amărăciune” avalanșa de minuni ce urma să fie pusă în cârca proorocului, dar Pavel este mai tare: cititorul trebuie să-și dea seama că nu este vorba de un prooroc obișnuit, ci de unul ales de Dumnezeu (p. 19-20).

Elevii încep elaborarea „temei de seminar” și nu se înțeleg cu Pavel asupra următoarei probleme: nu se poate ca proorocul să fie fiul unui zeu, fără ca mama să fie posedată de acesta, așa cum făceau zeii în Iliada. Logica lui Ioan este fermă: Dacă Povestitorul spune că profetul este urmașul regelui David prin tatăl său, atunci nu mai poate fi fiul zeului și, dacă este al zeului, nu mai este din neamul lui David (scena 2, p. 23). Cherintos lămurește problema astfel: *Există precedentul lui Thezeu, în același timp fiu al tatălui său Egeu, dar și al zeului Poseidon* (p. 24).

Povestitorul vrea să precizeze că la naștere s-a știut că este doar fiul lui Iosif, dar Pavel îl întrerupe. Tot el inventează uciderea copiilor, pentru a imita scena morții copiilor egipteni, pentru împotrivirea faraonului.

Povestitorul pretinde că proorocul s-a născut în Nazaret, dar Pavel vrea să se scrie că s-a născut în Betleem, pentru că așa scrie în cărțile sfinte (p. 25-26). Cherintos îi împacă spunând că adevărul este de partea celui care plătește, adică a lui Pavel, iar „istoria aceea care s-a scris, nu aceea care a fost” (p. 27). Povestitorul se retrage și plânge, fiind muștrat de Pavel: „*...te cam ia gura pe dinainte*”. *Povestitorul nu cedează și ripostează: „A fost o naștere obișnuită ...obișnuită”*. În scenă intră Elena și Ioan îi șoptește: „*Sst! Tocmai îl împerechez pe Dumnezeu cu o fecioară măritată*” (p. 29).

Elena îl avertizează pe Cherintos asupra lui Pavel: e un fanatic, care și-a format o sectă, a ucis oameni, „spune săracilor că vor moșteni împărăția Domnului și bogaților că o pot păstra pe aceasta”. La obiecția lui Cherintos că lumea „foiește de asemenea legende”, Elena precizează: „...*ceea ce scriu elevii tăi în joacă și hârjonindu-se va deveni cartea sfântă a acestei noi religii. Pentru fiecare cuvânt pe care Ioan îl mâzgălește acolo după chef, fanaticii vor tăia capete și vor răstigni oameni*” (scena 3, p. 33-34).

Avertizat de Elena, Cherintos atrage atenția lui Pavel că lucrarea nu trebuie să devină instrument de cucerire. Pavel răspunde: „*Cum poți să ceri ceva atât de absurd? Dar desigur că menirea ei este să fie un instrument de cucerire... Doar n-am făcut din asta nici un secret!*” (p. 41). Acuzat că a ucis oameni, Pavel ripostează că orice bărbat ucide pentru convingerile lui, atunci când crima este necesară, fiind cerută de nevoia de a cuceri sufletele oamenilor (p. 43). *Cei care nu se vor lăsa înregimentați vor fi nimiciți*. Din afirmațiile lui Pavel, Cherintos constată că nimănui nu i se va îngădui să-și păstreze libertatea. Sinceritatea lui Pavel este stupefiantă: „*Oare cine vrea să-și păstreze libertatea? Nu libertate caută oamenii în sânul bisericilor, ci promisiunea că vor trăi veșnic*” (p. 44).

Când povestirea ajunge la scena femeii prinsă în adulter, între Pavel și Povestitor are loc un schimb de replici: primul acuză, al doilea apără. Pentru că vorbește frumos despre femeie, Elena îi sărută picioarele: „*Sărutările urcă mai sus de genunchi, părul le ascunde*” (scena 5, p. 53).

Ioan demonstrează că poate merge pe apă: „E foarte simplu, vedeți: am pus două rânduri de cărămizi sub nivelul apei. Toți râd”. Povestitorul reacționează, adresându-se lui Pavel: „*Iată de ce sunt interzise minunile. Pot fi parodiate așa de ușor...*” (scena 6, p. 57).

Când se ajunge la scena răstignirii, Ioan are următoarea obiecție: „*Nici unul dintre ucenici nu l-a însoțit pe drumul crucii și nu a asistat la ultimele lui clipe. Corpul nu a fost îngropat de ei, ci de un necunoscut ... În aceste condiții, noi n-avem de fapt habar cum a fost ...*”, iar Povestitorul aprobă. Același Povestitor, întrebat dacă este adevărat că procuratorul a întrebat poporul dacă preferă să fie răstignit un acuzat în locul altuia, confirmă: „*Așa se pare că ar fi fost*” (p. 58).

Ioan se entuziasmează că a găsit o formulă reușită: „*Astă seară veți fi cu mine în rai!*”, iar Povestitorul replică cu tristețe: „*Oamenii nu trebuie cumpărați cu făgăduiala vieții veșnice ...*”.

Cherintos citește scenariul mai departe: „*Nu am venit să aduc pacea, ci sabie? Ce mai e și asta? Isus vorbește ca Alexandru Macedon?*” Către Pavel: „*Îți recunosc stilul, stimabile...*”. Povestitorul reclamă că el nu a spus așa

ceva, vorba fiind „străină de spiritul lui Isus”. Pavel insistă, că Isus a spus-o, iar Povestitorul neagă cu vehemență. „Pavel mânios: Ai uitat tu. Taci din gură! Povestitorul dezlănțuit: *N-am spus niciodată așa ceva! Niciodată! Toți au sabie. Eu am venit să aduc iertarea și pacea, nu sabie!*” (p. 59). Ioan atent, râde: „E adevărat? ... N-ai spus niciodată așa ceva?”, iar Povestitorul confirmă. „Ioan îl ia pe Povestitor de mână și-l trage în fața lui Cherintos: *Îngăduiți-mi să vi-l prezint pe Isus din Nazaret, personajul nostru principal*” (p. 60).

Elena pretinde că a simțit că Povestitorul este Isus. Cherintos: „*Ai simțit natura divină ... Elena: Dimpotrivă ... E un amant cu totul incapabil, dar un om fascinant ... și apoi e pur ... Cherintos: Atât de pur, încât ne minte de trei săptămâni fără nici un scrupul ...*” (scena 7, p. 61).

Isus îi cere iertare Elenei că nu i-a spus adevărul. A fost nevoit să treacă unele lucruri sub tăcere, pentru că: „*Voiau un singur lucru de la mine: minuni! Mi-e greață de minuni*”. Pentru acești oameni, animați de „curiozitate grotescă”, trebuia să moară, totuși: „*Avea asta să-i facă mai buni? Era limpede că nu: Sacrificiul ar fi fost inutil, întruparea ratată ... Cherintos: Și atunci ai preferat să te abții. Mai bine*”.

Isus confirmă că a fost arestat, neagă faptul că a fost judecat de Caiafa și confirmă că l-a văzut pe Pilat, care l-a eliberat. *A fugit, dar și-a dat seama că așa ar fi fost uitat. S-a întors și s-a arătat ucenicilor.* „Cherintos: *Da, e cel mai bine să te îngrijești singur de propria ta posteritate*” (p. 63).

A aflat de Pavel, care-i prigonea puținii credincioși, l-a căutat pe drumul Damascului și i-a vorbit. „Cherintos: *Ca Isus cel înviat, ca la ceilalți?* Isus: *Nu, ci ca Isus pur și simplu*”. Replica lui Cherintos: „*Încheiem cartea sfântă despre un Dumnezeu care nu a existat niciodată*.” (p. 64).

Elena îl ceartă pe Isus că s-a asociat cu un om fără scrupule, ca Pavel: „*Dar ce-ai găsit la el? Isus trist: Forța! Forța fără de care Biserica mea nu s-ar fi născut!* Cherintos: *Biserica ta va avea chipul și asemănarea lui. Ești mulțumit cu asta, fiu al Domnului?* Pavel: *Împărăția lui Dumnezeu nu aparține zilei de azi. Și până în ziua aceea îndepărtată va fi mult mai puțină nevoie de Dumnezeu decât de Biserică. Isus își ia capul în mâini și începe să plângă*” (p. 66).

„Ioan: *Înainte de a relua lucrul, maestre, eu aș vrea să știu ... Vine la Isus. Cine a fost răstignit în locul tău?* Isus plânge. Cherintos lui Pavel: *Un Dumnezeu slab de înger și lesne de manipulat. Te felicit pentru alegere.* Ioan strigă: *Cine a fost răstignit în locul tău?* Isus: *Baraba. El fusese cel vizat de la început ... Ioan: Și cum s-a petrecut totul?* Isus: *De unde să știu? Știi doar ceea ce mi-a spus Iuda... Restul ... Ioan: Restul pot să-l ghicesc ...* (p. 66-67).

Ioan „ghicește” cum s-au precipitat evenimentele: Iuda și Caiafa sunt asociați cu Baraba în revolta împotriva romanilor; Caiafa și Iuda pun la cale eliberarea lui Baraba (prins de romani), în schimbul altui om, „despre care ei să creadă că amenință mai mult imperiul”. „Caiafa: ... Că veni vorba, proorocul tău ce mai face! Tot mai afirmă că el este Mesia? Iuda: ... Spune că e fiul lui Dumnezeu și s-a întrupat ca prin moartea lui să ne mântuiască ... Caiafa: *După asta recunoști diletantul: nu admite să joace decât rolul principal.* Iuda: *E nebun, dar e blând*” (scena 8, 68-69).

Pentru că tot vrea să moară, convin să-l dea pe Isus în locul lui Baraba (p. 70). Dar Pilat nu se lasă înșelat și-l alungă pe Isus. Caiafa se revoltă, iar Pilat ripostează: „Să faci cu el ce te-o tăia capul. Eu nu i-am găsit nici o vină. *Nebunul este absolut inofensiv*” (p. 73). Caiafa insistă să fie răstignit Isus, pentru că renumele lui Baraba este mare, „chiar dacă oamenii nu-i cunosc chipul”. Pilat, pornind de la faptul că oamenii nu-i cunosc chipul, conchide: „*Voi răstigni pe Baraba, dar voi spune că e Isus!*” (p. 75). La obiecția lui Caiafa că ucenicii lui Isus vor vrea să-i ia trupul, Pilat are soluție: va pune ca trupul lui Baraba să fie furat și ars. „Caiafa: E imposibil! El i-a anunțat că va învia după moarte... Dacă îi veți fura trupul, vor crede că a înviat! Pilat se amuză: Le-a zis el una ca asta? Ei, uite că se adeverește! Ce potrivire!”.

Iuda îi dă lui Isus treizeci de arginți și-l sfătuiește să dispară definitiv. Acesta declară că se va întoarce în ceasul judecății. Elena, participantă la elaborarea materialului, conchide: „*Numai că te-ai întors mult mai devreme!*” (76-77).

Scenariul ajunge la momentul arățărilor de după înviere și Isus povestește cum s-a arătat Mariei Magdalena: „Nu voiam să sufere zadarnic la moartea mea. Ar fi fost o înșelătorie. Luca: Pace vouă! Lui Isus: *Deci ai înviat...* Elena: *La ce bun? Să te folosească un Pavel?* Isus: Nu se știe cine pe cine folosește ... Elena: *Ah, lasă-mă ... Totul e o minciună ... Iisus: Uneori trebuie să-i minți pe oameni dacă vrei să-i salvezi. Minciuna spusă cu iubire își va găsi mântuirea ...* (scena 9, p. 80). Iubirea trebuie să triumfe ... Cherintos: O să triumfe, n-ai nici o grijă. *O iubire organizată de el. Îl arată pe Pavel.* Isus aproape plânge: *Am nevoie de el! Fără el, cuvântul Domnului n-ar fi trecut niciodată de zidul Ierusalimului!* Cherintos: Fără el n-ar fi trecut peste ziduri, iar așa a trecut ca alt cuvânt ...” (p. 82).

Apare în scenă și Petru, care-l atacă violent pe Pavel: Biserica a hotărât că învățătura lui este eretică „și tu ești un impostor. Dreptul de a predica, converti, boteza în numele lui Hristos și-a fost retras ...*Nu ai fost niciodată unul dintre ai noștri. Niciodată! Cine ți-a dat ție dreptul să vorbești în numele lui Hristos?*”. De undeva se aude vocea lui Isus: „Eu i l-am dat! (p.

86). Mergi de-i spune fratelui meu Iacob că toate întâmplările legate de trecerea mea pe pământ vor trebui puse într-o carte și cartea răspândită în mâinile credincioșilor. *Îl arată pe Pavel: El va face asta!* (p. 87). Deci, Isus se face părtaș la înșelăciune. Ceea ce s-a insinuat pe tot parcursul operei, este acum afirmat răspicat.

În sfârșit, Pavel îi otrăvește pe toți, cu excepția lui Isus, *pentru a fi sigur că nu se va afla niciodată cum „s-au scris Cărțile Sfinte!”*. Ținând cont de contextul creat, majusculele folosite au și ele semnificația lor.

Confruntat cu realitatea crudă, Isus recunoaște: „Totul s-a terminat ... *Venirea mea s-a încheiat în păcat ...*” și amenință că va mărturisi totul. Pavel îl amenință cu moartea. „Isus: Dar ce ești tu fără mine, omule? Un vierme! Eu sunt Dumnezeuul tău! Pavel: *Te înșeli! Dumnezeuul meu este în cărțile astea. El e Dumnezeuul care va triumfa și pentru el tu nu ai fost decât un pre-text! ...*” (p. 92).

Pavel îl înjunghie pe la spate. Intră în scenă și Cherintos. „...*Cum, l-ai ucis și pe Dumnezeuul tău? ... Ce Dumnezeu slab de inger! Oricum, mai mult te încurca decât te ajută. Pavel: E drept. Eu voi veghea la interesele lui mai bine decât ar fi făcut-o el însuși* (p. 93).

Cherintos se sinucide bând din vinul otrăvit. Pavel ia manuscrisele și iese, fața de masa începe să se miște, Isus se ridică, o ia pe Elena în brațe și rostește: „Nu te teme, astă seară vei fi cu mine în Rai!” (pag. 94).

Lectura atentă a textului demonstrează că piesa de teatru Evangheliștii este mai mult decât un text literar și că poate fi tratat și din altă perspectivă decât cea literară. Fără îndoială, valoarea artistică trebuie atestată sau contestată numai de critica literară, care deține atât mijloacele, cât și îndreptățirea de a o face. „Evangheliștii” nu este – din nefericire – doar un text literar. De ce? Pentru că încearcă cu înverșunare să demoleze edificiul creștin, fundamentat pe Evangheliile canonice, cărămidă cu cărămidă. Pentru a evidenția acest efort, să recapitulăm principalele idei: Evanghelia este un fel de Iliadă sau apologie a vieții și a morții unui prooroc evreu. Era un om obișnuit, nu făcea minuni, ci doar învăța; deci, minunile au fost inventate; adevărul este de partea celui care plătește, iar istoria este cea care s-a scris, nu cea care a fost (p. 27). Nașterea a fost una obișnuită, ucenicii lui Cherintos împerechindu-l pe Dumnezeu cu o fecioară măritată (p. 29). Gluma ucenicilor lui Cherintos va deveni Cartea Sfântă și pentru fiecare cuvânt mângălit aici se vor tăia capete și se vor răstigni oameni (p. 33-34); va deveni instrument de cucerire (p. 41) și va fi asociat cu crima (p. 43). Oamenii nu caută libertate în sânul bisericilor, ci promisiunea că vor trăi veșnic (p. 44). Minunile sunt interzise chiar de Isus pentru că pot fi parodiate ușor (p. 57).

Nimeni n-a fost de față la răstignire, deci totul este inventat (p. 58). Oamenii nu trebuie cumpărați cu făgăduiala vieții veșnice. Povestitorul se deconspiră: El este de fapt Isus. Deci participă la înșelăciune (p. 60); minte fără nici un scrupul (p. 61) și-și dă seama că moartea lui ar fi fost inutilă. Este eliberat de Pilat, fuge, dar pentru a nu fi uitat, se arată ucenicilor, mimând învierea și îngrijindu-se astfel de propria posteritate (p. 63). Are nevoie de forța lui Pavel; minciuna trebuie să triumfe, pentru că Dumnezeu din Evanghelii nu există (p. 64); nu Dumnezeu contează, ci biserica, devenită instrumentul de implementare a înșelăciunii (p. 66). Iuda îl plătește pe Isus cu treizeci de arginți pentru a dispărea definitiv (p. 76). Isus încurajează minciuna spusă cu iubire (p. 80). Tentativa lui Petru de a stopa înșelăciunea este împiedicată de Isus, care-l susține călduros pe Pavel (p. 87). Isus recunoaște că venirea lui s-a încheiat în păcat, iar Pavel îl asigură că nu a fost decât un pretext (p. 92). Isus este ucis pentru că îl încurca pe Pavel, care se îngrijește mai bine de interesele lui (p. 93). Cel care a contestat cu vehemență minunile înviază, contestându-se prin acesta pe el însuși.

Evident, nu iau în discuție meritele literare ale lucrării pentru că nu am nici priceperea, nici îndreptățirea de a o face. Sunt obligat însă să constat că lucrarea are și o altă valoare decât cea literară: actualizează și completează ereziile de factură gnostică și teologiile demitologizante cu o forță, pricepere și talent neegalate până în momentul de față. Acesta este – într-adevăr – un merit. Dar, dacă precizăm faptul că atât ereziile gnostice, cât și teologiile demitologizante nu au fost doar simple exerciții literare, ci atacuri studiate la adresa creștinismului, cu scopul precis de a-l discredita, în cazul de față, literatura intră în conflict cu teologia, iar conflictul nu este nici *imaginat*, nici *inofensiv*. În această situație teologia este obligată să se apere, așa cum a făcut întotdeauna, pentru că, dacă nu ar face-o, ar lăsa impresia că insinuările sunt îndreptățite, adică Biserica „păstorește anxietățile de muritori ale oamenilor prin diverse ritualuri”, cu scopul precis de a manipula și stăpâni, de vreme ce Dumnezeu nu există, El fiind doar un „pretext”.

Este adevărat că veninul strecurat „cu artă” poate părea inofensiv, dar rezultatul este același, el își împlinește menirea, adică vatămă. Mesajul pe care-l transmite piesa Evangheliștii este – din această perspectivă – generos: Isus a fost un om ca toți oamenii, păcătos, dar bun, slab, nebun, diletant și farsor. A încercat să impună bunătatea prin mijloace necinstite și a eșuat. Învierea sa nu este decât o altă tentativă de a o lua de la început, dar tentativa este sortită eșecului, de vreme ce începutul se va derula pe aceleași coordonate. Ce rămâne de fapt? Libertatea lui (sau a autorului?) de a crede că, indiferent cum, se ajunge în Rai, adică într-un mediu în care poți face orice,

având însă certitudinea că ceea ce faci corespunde nevoii de împlinire a omului. Deci, libertatea necondiționată care nu poate duce decât în iad...

Cum actualizează și completează textul Evangheliștilor ereziile gnostice? Simplu, dar eficient. În general, sistemele gnostice respingeau întruparea, moartea și învierea Mântuitorului Hristos pentru că era imposibil de acceptat ideea că o existență spirituală bună prin chiar structura ei logică se poate întrupa într-o materie rea, orientată ontologic împotriva binelui. Deci, era negată calitatea de Dumnezeu și de om a Mântuitorului. Pentru a împăca totuși doctrina gnostică cu datele Scripturii s-a găsit următoarea soluție de compromis: Iisus S-a născut ca toți ceilalți oameni, dar i-a depășit pe toți prin dreptate, prudență și înțelepciune. După botez, Hristos, venind din sfera Puterii supreme, a coborât asupra lui Iisus sub forma unui porumbel și l-a vestit pe Tatăl necunoscut, făcând și minuni, pentru ca la sfârșit să-l părăsească pe Iisus. Acesta a murit și a înviat, dar Hristos a rămas impasibil, datorită faptului că era „pnevmatic” (Iréné de Lyon, *Contre les hérésies*, livre I-er, tome 2, Les Editions du Cerf, p. 345-347). Sau: Tatăl nenăscut și nenumit, văzând perversitatea arhonților, l-a trimis pe Fiul său, primul născut, Intellectul, Cel numit Hristos, să elibereze din dominarea arhonților pe cei ce credeau în El. Acesta s-a arătat națiunilor dominate de arhonți, în chip de om, fără a suferi El însuși patima, ci Simon Cireneanul, pentru că Iisus, răzând de cei care au vrut să-l răstignească, s-a înălțat la cer. „Acei care știu aceste lucruri au fost eliberați de tirania arhonților și nu cred în cel care a fost crucificat, ci în cel care a venit sub formă umană, a părut crucificat, a fost numit Iisus și a fost trimis de Tatăl să distrugă prin această iconomie faptele autorilor lumii. Dacă cineva crede în cel crucificat este încă sclavul celor care au făcut trupurile, iar cei care îl neagă sunt eliberați și cunosc iconomia Tatălui nenăscut” (*Ibidem*, p. 329). În fine, Jaldabaoth vrea să-i supună pe primii oameni prin interdicția din Paradis, dar instigat de Înțelepciune, Șarpele îi ajută pe oameni să înlăture jugul și astfel aceștia au cunoscut „Puterea supremă, care este mai presus de orice”. Sunt alungați din Rai împreună cu Șarpele și, la momentul potrivit, Înțelepciunea face, tot prin puterea lui Jaldabaoth, un om mai curat decât ceilalți, „Iisus”, născut din Fecioara Maria. Acum, „Hristos” poate coborî pentru a-și împlini lucrarea de mântuire. În coborâre videază cele șapte ceruri de puterea lor și se așază asupra lui Iisus, începând cu botezul de la Iordan, face minuni și se proclamă Fiul „Primului om”. Mânia lui Jaldabaoth și a arhonților îi determină pe evrei să-l răstignească, dar „Hristos” se înalță spre eonul original și numai „Iisus” este răstignit. O putere a lui Hristos îl înviază pe Iisus, dar într-un trup care nu are nimic cu elementele materiale, și timp de optsprezece luni acesta îi învață pe

oameni „secretele cerești”. În final, urcă și el la cer și se așază de-a dreapta lui Ialdabaoth, primind în el însuși sufletele „sfinte”, adică pe cele care posedă „roua de lumină” (*Ibidem*, p. 365-385).

Aceasta este fața pozitivă a lui Iisus, pentru că în alte variante gnostice El este prezentat ca ignorant, arogant, înfumurat, disprețuitor, prost, nebun și asasin (Ioan Petru Culianu, *Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, Nemira, 1998, p. 150).

Între chipul gnostic al lui Iisus și cel din Evangheliștii există asemănări frapante, dar și deosebiri categorice. Astfel, în sistemele gnostice Iisus este asociat cu o anume transcendență, chiar dacă aceasta nu e întotdeauna pozitivă, așa cum s-a văzut. Peste creatura Iisus, uneori se suprapune entitatea transcendentă Hristos, care face minuni, dar care în final îl părăsește pe Iisus. În alte variante, Hristos se folosește de Simon Cireneanul, care este și răstignit, el stând în spatele crucii și râzând de cei care au vrut să-l răstignească. Acest Hristos, chiar așa cum este el reprezentat în sistemele gnostice, lipsește cu desăvârșire din scenariul Evangheliștilor. Pe parcursul celor optzeci și opt de pagini ale textului este folosit în mod exclusiv numele Isus, evitându-se cu grijă apelativul Hristos. Or, cineva care vorbește despre Isus într-un spațiu atât de mare nu poate să nu folosească și numele Hristos, dacă nu are un scop bine precizat. Este prezent doar Isus omul, care neagă cu vehemență orice aluzie la o posibilă transcendență și care „detestă” minunile. Din această perspectivă, „Evangheliștii” face lumină în teribila și fascinanta – pentru unii – nebuloasă gnostică.

Elementul fundamental care a favorizat proliferarea gnosticismului a fost așa-numita exegeză inversă: „Prin expresia exegeză inversă vreau să spunem că perspectiva dualistă inversează interpretările tradiționale ale Vechiului Testament” (Idem, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, Nemira, 1995, p. 158). Care este logica acestei exegeze inverse? Din punct de vedere gnostic, Vechiul Testament este un produs al Demiurgului rău, și pentru acest motiv tot ceea ce este prezentat ca bun este socotit rău, iar ceea ce este prezentat ca rău este socotit bun.

De exemplu, sodomiții sunt socotiți drepti din seminția lui Seth, distruși de Demiurgul rău, tot așa cum Cain este socotit un fel de revoluționar împotriva aceluiași Demiurg. Procesul este extins și asupra Noului Testament, „considerat ca rezultatul unei adulterări grosolane înfăptuite de iudeo-creștini”. Iuda „ar fi fost singurul dintre Apostoli care a cunoscut adevărul și a îndeplinit misterul trădării” (*Ibidem*).

Exegeza inversă constituie nota dominantă a Evangheliștilor. Dacă în Noul Testament se spune că Mântuitorul este în același timp Dumnezeu și

om, în Evangheliștii este prezentat doar ca om. Revelația precizează că El s-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, „Evangheliștii” stabilește că se naște din relația naturală a lui Iosif cu Maria. Și dacă mai luăm în calcul și ironiile subtile care însoțesc comentariile pe marginea acestei teme, principiul exegezei inverse nici nu mai trebuie demonstrat. De altfel, această ironie care se vrea subtilă este prezentă întotdeauna atunci când apare în discuție tema dumnezeirii lui Isus. Această încrâncenare teribilă împotriva chipului evanghelic al Mântuitorului Hristos demonstrează cu prisosință că dincolo de contestarea ca metodă mai există și altceva.

În Evangheli, Hristos face minuni ca Dumnezeu, în „Evangheliștii”, nu poate face minuni, pentru că nu este Dumnezeu; moare pe cruce în Evangheli, nu moare pe cruce în „Evangheliștii”; înviază în Evangheli și se arată femeilor mironosițe și Apostolilor, mimează învierea și se arată din motive „de imagine”, de vreme ce, de fapt, n-a murit, în „Evangheliștii” etc.

Dacă sistemele gnostice respingeau întruparea, moartea și învierea Mântuitorului Hristos pornind de la incompatibilitatea dintre spiritual și material, „Evangheliștii” face același lucru din motive ... literare, textul fiind declarat drept „un exercițiu de deconstruire a construcției sociale a unei religii” (*Evangheliștii*, p. 125). „Nu sacrul pentru care nu am nici o înclinație, ci un motiv de a crede ... că omul poate fi altruist, că omul poate crea o lume mai bună prin sacrificiul său, practic că omul poate aduce în natură ceva asemănător bunătății și justiției divine ...” este ceea ce o interesează pe autoare (p. 124-125). Totuși, este foarte greu de imaginat cum poate face omul fără Dumnezeu lumea mai bună folosindu-se de impostură, minciună, șarlatanie și complicitate la crimă, așa cum procedează Isus-ul Evangheliștilor. Spiritualitatea populară românească a sancționat această ispită prin expresia lapidară, dar grea de sensuri, de „om fără Dumnezeu”.

„Evangheliștii” completează într-o manieră spectaculoasă și așa-zisele teologii demitologizante. Așa cum se știe, începând cu secolul al XVIII-lea, hristologia filosofică a Occidentului supune unei critici severe „imaginea dogmatică” a lui Hristos, voind să impună o interpretare bazată exclusiv pe rațiune. „Iisus” este redus la dimensiuni exclusiv umane: el este un înțelept, un maestru al virtuții sau filosoful prin excelență. Grandoarea lui este indusă de noblețea sentimentelor, de sublimul intențiilor sale binevoitoare, de înțelepciunea și de virtutea neegalate niciodată de un muritor. El nu mai este Răscumpărătorul, ci înțeleptul din Nazaret, savantul poporului său, prietenos, binevoitor și amabil, cu suflet senin și sentimente umane de prietenie. Suferința și moartea sa sunt exemple de virtute și de moralitate (*Histoire des dogmes*, sous la direction de Bernard Sesboué, vol. I, Desclee, 1994, p. 477).

Incepând cu același secol al luminilor, hristologia devine obiect de cercetare și pentru istorici. Aceștia au început să-și manifeste îndoiala în ceea ce privește identitatea lui Hristos, așa cum este ea prezentată în Noul Testament. Învățătura lui Iisus a fost falsificată de ucenicii dezamăgiți de eșecul acestuia în împlinirea mesianității sale politice. Pentru acest motiv, este necesară rescrierea biografiei lui Iisus, făcând abstracție de datele evanghelice și împotriva acestora. Tot ceea ce este supranatural trebuie eliminat, realitatea istorică a vieții lui Iisus fiind socotită produs mitologic, născut din imaginarul religios al primilor creștini (Jean Yves Lacoste, *Dictionnaire critique de théologie*, PUF, Quadrige, 2002, p. 600).

Abordarea hristologiei nu numai din punct de vedere rațional, ci și din punct de vedere istoric, prin ignorarea datelor Evangheliei, face începutul opoziției între „Iisusul istoriei” și „Hristosul credinței” care va domina prima jumătate a secolului XX.

După cum se vede, nimic nou sub soare. Biserica s-a confruntat cu aceleași probleme chiar din primele secole în disputa cu gnosticismul.

Din perspectiva temei care ne interesează, reținem faptul că în aceste abordări „noi” ale hristologiei, divinitatea Mântuitorului este eliminată, El fiind prezentat ca simplu om, dar cu ținută și prestație ireproșabile. Hristosul demitologizat este totuși un om exemplar.

Nu același lucru se întâmplă și în cazul Evangheliștilor. Aici, Isus este un simplu om, fără a fi însă un model căruia nu i se poate reproșa nimic. De altfel, căruia om nu i se reproșa nimic? El iubește în accepțiunea modernă a termenului; uneori, deși trebuie să mintă, spune adevărul; iar alteori, deși ar trebui să spună adevărul, minte fără nici un scrupul; este dependent de Pavel și de forța lui, făcându-se complice la crimele acestuia; se face părtaș la înșelăciune, intimidându-l pe Petru etc. *Deci, un om ca toți oamenii sau mai puțin chiar decât mulți.*

Dacă undeva există un Dumnezeu, acesta nu are nici o legătură cu Isus, un personaj romantic prin intenție și de un oportunism feroce în fapte. În aceste condiții, eșecul lui nu este numai previzibil, ci și firesc, pentru că cine seamănă vânt, nu poate culege decât furtună.

Întregul conținut al Evangheliștilor este rezumat magistral de coperta cărții: este prezentată o cruce mare, pe care sunt vizibili suportii de prindere a mâinilor și a picioarelor, *piroanele bătute în lemn*, cununa de spini și inscripția incriminatoare. În jurul crucii sunt prezenți soldații romani și femeile mironosițe. *Dar, de pe cruce lipsește Răstignitul, pentru că de fapt el nici nu a existat!*

În aceste condiții, sunt îndreptățite obiecțiile Bisericii și ale unui segment al criticii literare? Pentru cititorul și spectatorul credincios răspunsul nu poate fi decât pozitiv. Într-adevăr, textul Evangheliștilor „aduce ... o jignire Bisericii și învățaturii creștine”; într-adevăr, pentru milioanele de credincioși „texte ca Evangheliștii sunt mai mult decât o înjurătură de mamă”. Eufemistic vorbind, este nepoliticos și necivilizat să batjocorești într-un mod incalificabil convingerile religioase a milioane de oameni, convingeri care, pentru aceștia, fac parte din însăși viața lor. Personal, împărtășesc punctul de vedere al criticului citat, care afirmă că texte literare de factura Evangheliștilor se bucură *exclusiv* de prezumția de nevinovăție. „Faptul că ele ating grav demnitatea unor oameni (nu puțini), care au un sistem de valori creștin, nu înseamnă nimic ... liberalismul funcționează pentru ei unidirecțional și neconcesiv, întocmai ca ideologia de partid și de stat din epoca bravilor comuniști” (Evanghelistii, pag. 156 – 157). Obiecțiile civilizate și de bun simț au fost imediat catalogate drept expresii ale bigotismului, ipocriziei și intoleranței care „n-au ce căuta în discursul unei Biserici a lumii de azi”, compatibile cu fundamentalismul musulman.

Privit prin prisma Isus-ului din „Evangheliștii”, creștinismul este o farsă care nu are nici măcar meritul de a fi agreabilă.

Într-adevăr, este prea mult! „Evangheliștii” este mai mult decât un text literar și poate fi judecat și din altă perspectivă decât cea literară. Oricum, dreptul la opinie, chiar și atunci când aceasta este exprimată în forme literare, nu trebuie să batjocorească sau să reprime opiniile altora. Aceasta este *opinia* mea și a multora.

Pr. conf. dr. Sterea Tache

ÎNVĂȚĂTURA ESHATOLOGICĂ A BISERICII SFINȚILOR ULTIMELOR ZILE (MORMONĂ) ȘI IMPLICAȚIILE SALE ÎN ACTIVITATEA DE PROZELITISM

Biserica Sfinților Ultimelor Zile (mormonă) a fost fondată în 1830 de **Joseph Smith (1805- 1844)** în Fayette, New York, un teritoriu pârjolit de fervoarea celei de a doua deșteptări religioase (*The Second Great Awakening*)¹. Joseph Smith pretindea că a fost vizitat de Dumnezeu Tatăl și de **Iisus Hristos** și că a primit misiunea să restaureze „adevărata Biserică” și „adevărata preoție” pe pământ. Mai târziu, a primit și vizita îngerului Mormoni, care i-a indicat locul unde erau ascunse vechile cronicile ale **israeliților** care emigraseră în America cu mult înainte de descoperirea Lumii noi. Joseph Smith pretinde că a tradus aceste însemnări de pe niște tăblițe de aur, scrise

---

1. Termenul *Second Great Awakening* (*A doua mare deșteptare religioasă*) se referă la contextul religios american de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea caracterizat, ca și în cazul *Primei Mari Deșteptări* (1730- 1740), prin mari campanii de evanghelizare în rândul coloniștilor neafiliați la vreo biserică. Predicile liderilor religioși din toate denominațiunile au dus la convertiri în masă, la lansarea primelor programe misionare de anvergură, precum și la apariția unor noi grupări sau secte religioase (J.R. Fizmier, *Second Great Awakening*, în *Dictionary of Christianity in America*, ed. Daniel G. Reid, Intervarsity Press, 1990, p. 1067-1068). În special New York-ul era cunoscut ca „teritoriul pârjolit” de fervoarea pietistă („*burned-over district*”). Înainte de constituirea Bisericii mormone, mai multe secte încercau să ofere indicii despre a doua venire a Domnului și instaurarea mileniului. **Shakerii** de exemplu, credeau că a doua venire a lui Hristos avusese deja loc în persoana fondatoarei lor, **Ann Lee** (1736-1784). A se vedea *Erdman's Handbook to Christianity in America*, Mark A. Noll, George M. Marden, Nathan O. Hatch, John D. Woodbridge, David F. Wells (editors), Grand Rapids, 1983 p. 188- 208; Despre Joseph Smith, fondatorul „Bisericii lui Isus Hristos a Sfinților Ultimelor Zile”, R. L. Bushman, *Joseph Smith and the Beginnings of the Mormonism*, University of Illinois Press, 1984.

în «egipteana reformată», cu ajutorul a două pietre, «Urim» și «Tumim». Astfel a apărut *Cartea lui Mormon*, care este considerată o completare a Bibliei². Alte cărți sfinte ale mormonilor sunt *Doctrines and Convenants* (*Doctrină și legăminte*) care conține revelațiile lui Joseph Smith și *Pearl of Great Price* (*Perla de mare preț*), în care sunt reunite Cartea lui Moise, Cartea lui Avraam precum și diferite profeții ale președinților mormoni³.

Deși se consideră o restaurare a Bisericii din primele secole creștine, mormonismul este privit ca o nouă mișcare religioasă datorită numeroasele sale credințe și practici care se îndepărtează de la tradiția creștină⁴. Biserica

2. Mormonii consideră că Biblia a fost coruptă în perioada „Marii Apostazii” (de la moartea apostolilor și până la apariția Bisericii mormone), că îi lipsesc multe din părțile esențiale și că, prin urmare, nu conține „plinătatea Evangheliei lui Hristos” (Philip L. Barlow, *Mormons and the Bible. The place of the the Latter-Day Saints in the American Religion*, Oxford University Press, 1991). *Cartea lui Mormon* arată că, înainte de decoperirea Lumii noi de către Columb, continentul american a fost populat de mai multe civilizații. Un rol important l-au jucat evreii care au reușit să fugă în America în ajunul cuceririi babiloniene (sec. VI î.d.Hr) și care au format două popoare: nefiții (cărora Hristos li s-a arătat după învierea Sa) și lamaniții (vechi strămoși ai indienilor de astăzi). După numeroase bătălii între aceste grupuri, nefiții, poporul cel drept, a fost distrus de lamaniți. Numai profetul Mormon și fiul său Moroni au reușit să supraviețuiască și au îngropat Cartea scrisă de ei în dealul Cumurah de lângă New York (384 d.Hr.), cu speranța că Dumnezeu o va descoperi într-o zi descendenților lor spirituali. Trebuie spus că, în ultimii ani, o serie de lucrări au pus sub semnul întrebării autenticitatea relatării lui Joseph Smith, având în vedere trecutul său de căutător de comori și chiar au exprimat dubii dacă a existat vreodată „Cartea lui Mormon” (Vezi pe scurt, Walter Martin, *Împărăția Cultelor eretice*, Oradea, 2001, p. 212- 289; Irwing Hexham, *Understanding Cults*, Grand Rapids, 1996, p. 55-56 (mai ales capitolul „Mormonism: a New Religion Based on a New Mythology” care descrie Cartea lui Mormon ca un „roman de aventuri”). Arheologii susțin că nu există nici o evidență despre existența civilizațiilor cu origini evreiești care ar fi populat America pre-columbiană. Pe de altă parte, literatura antimormonă denunță numeroase inadvertențe, contradicții și schimbări în Cartea lui Mormon și în celelalte scrieri oficiale: Sandra și Jerald Tunner, foști membri ai Bisericii au identificat peste 3000 de astfel de schimbări (*The Changing World of the Mormonism*, Moody Press, 1981).

3. Prezentul studiu utilizează edițiile disponibile pe site-ul oficial al Bisericii mormone, pe adresa..... Trebuie precizat că aceste cărți sfinte ale mormonilor prezintă numeroase adăugiri și modificări față de edițiile inițiale, *Doctrines and Convenants of the of the Latter-day Saints*, Kirtland, 1835, respectiv *Pearl of Great Price*, ed. Franklin Richards, Liverpool, 1851. Tot acolo găsiți și Biblia „tradusă” evident de Joseph Smith a cărui ediție revizuită ei o folosesc. Este o denturarea a textului Sfânt, cu multe sincope, adăugiri și „corecturi”.

4. Mormonismul învață că omul este preexistent în stadiul de spirit al lui Dumnezeu și că el se află pe pământ pentru a se dezvolta, a se perfecționa. Acest progres spiritual și intelectual îi permite să ajungă la o stare de „înălțare” (*exaltation*) și să devină Dumnezeu (*doctrina eternei progresii*, cuprinsă în formularea „Ceea ce omul este, Dumnezeu a fost; ceea ce Dumnezeu este, omul poate să devină”). Mormonii cred în persoanele Sfintei Treimi, dar le consideră distincte și separate, ceea ce determină clasificarea lor ca politeiști. În sfârșit, biserica mormonă are o serie de practici care se desfășoară în temple și care sunt menite să asigure mântuirea adeptilor (căsătoria cerească, botezul morților etc.) care sunt cunoscute doar mormonilor. A se vedea articolele din Bruce McConkie, *Mormon Doctrine*, Salt Lake City, 2000 și *Encyclopedia of Millennialism and Millenial Movements*, ed. Richard Landes, Routledge, 2000. Părerile cercetărilor despre specificul mormonismului sunt împărțite. Unii cred că este vorba de o „altă tradiție religioasă” (Jan Shipps, *The Mormons. The Story*

are însă un program misionar de succes, a cărui parte văzută sunt zecile de mii de tineri care răspândesc Evanghelia în diferite părți ale lumii. Rodney Stark, unul din cei mai sociologii contemporani, estimează că tehnicile mormone de prozelitism sunt printre cele mai eficiente din lume și că mormonismul este o forță care dispune de mari resurse pentru a se afirma cu succes în societățile moderne secularizate⁵. De asemenea, multe studii arată că mormonismul are o strategie expansionistă care vizează în primul rând controlul celor mai importante instrumente de putere (economia, comunicațiile, politica). În studiul de față, vom încerca să arătăm în ce măsură acestei strategii îi este atribuită o bază doctrinară și ce rol joacă învățăturile eshatologice în favorizarea prozelitismului.

I. PREZENTAREA ÎNVĂȚĂTURII ESHATOLOGICE

Doctrina eshatologică a „Bisericii Sfinților Ultimelor Zile” este rezumată în al 10-lea articol de credință: „*Credem în adunarea lui Israel și restaurarea celor 10 triburi. Credem că Sionul va fi construit în America; că Isus Hristos va domni ca persoană pe pământ, că pământul va fi reînnoit și va primi gloria paradisiacă...*”⁶. Mormonii susțin că anumite revelații despre vremurile din urmă, care i-au fost descoperite lui Moise, i-au fost descoperite și lui Joseph Smith, fondatorul mișcării. Printre acestea, se numără mai multe profeții adunate în capitolul VII din *Cartea lui Moise*, care face parte din *Perla de mare preț*.

Apropierea „zilei Domnului” este anunțată de multe semne, unele care s-au manifestat deja, altele care urmează să se întâmple. Cu toate că nu se poate ști cu exactitate ziua sau ora venirii Sale (Matei XXIV, 36), se crede totuși că dreptii, adică „sfinții” pot citi „semnele timpului”. Din contră, pentru cei răi, care trăiesc în întuneric, acea zi va veni pe neașteptate. În cărțile

---

of a New Religious Tradition, University of Illinois Press, 1985), alții consideră mormonismul o denotațiune printre multe altele care fac parte din corpul principal (*main stream*) al protestantismului american, iar alții consideră că este religia americană prin excelență (Thomas O’Dea, *The Mormons*, The University of Chicago Press, 1957). Vezi și contribuția lui Massimo Introvigne, *Les Mormons : une „nouvelle tradition religieuse”?* în Jean Francois Mayer, *La naissance des nouvelles religions*, Genève 2004.

⁵ Rodney Stark, *The Future of Religion. Secularization, Revival and Cult Formation*, University of California, 1985. Stark consideră că „Biserica Sfinților Ultimelor Zile” va deveni în curând a patra religie importantă din lume, după creștinism, iudaism și islam (p. 316- 320).

⁶ Davis Bitton, *Les mormons*, Les editions du Cerf, 1989, p. 38- 39. Articolele de credință au fost elaborate pentru prima dată de Joseph Smith și publicate în ziarul *Nauvoo Times and Seasons* (mart. 1842). La cererea Primei președenții a bisericii, articolele de credință au fost sistematizate de Dr. James Talmage (*The Articles of Faith*, Desert News Press, 1899), pentru a fi prezentate, într-o manieră atractivă la orele săptămânale de religie.

sfinte mormone se pot distinge două mari categorii de semne prevestitoare care se manifestă deja în lume. Cele negative, spun ei, se referă la o serie de calamități și dezastre, ca și la o decădere morală fără precedent⁷. Printre semnele pozitive se află restaurarea „adevăratei Biserici”, prin aceasta înțelegând restaurarea „adevăratei evanghelii” și „restaurarea preoției”, începutul construirii templelor, precum și expansiunea misionară a mormonismului în lumea întreagă.

a) Restaurarea „adevăratei evanghelii”

Înainte de a doua venire a Domnului, spun ei, va avea loc *restaurarea tuturor lucrurilor*, așa cum este interpretat discursul Sfântului Apostol Petru la pridvorul numit „al lui Solomon” (Fapte III, 19-21). Ca o parte a acestui proces, va avea loc *restaurarea adevăratei Evanghelii* despre care Hristos a spus că se va răspândi în toată lumea în vremurile din urmă (Matei XXIV, 14), cu toată puterea și cu harul ei mântuitor, lucru care se va întâmpla cu puțin înainte de a doua venire a Domnului (Apocalipsă XIV, 6-7). Această restaurare este absolut necesară deoarece, potrivit învățaturii mormone, de la moartea primilor apostoli și până la apariția bisericii mormone, a avut loc o îndepărtare generală de la dreapta credință, *epoca apostaziei universale*, în care s-au manifestat falși hristoși, falși profeți și false doctrine (Matei XXIV)⁸.

Profețiile mesianice ale Vechiului Testament sunt reinterpretate de biserica mormonă și considerate ca referiri directe la perioada apostaziei, la restaurarea tuturor lucrurilor la sfârșitul vremurilor și la descoperirea ade-

7 „Va veni ziua când pământul se va odihni; dar înainte, cerurile vor fi întunecate și pământul va fi acoperit de umbre. Și cerurile vor tremura, ca și pământul și vor avea loc mari încercări între copii și oameni, dar poporul meu va fi cruțat” (Perla cea de mare preț, Cartea lui Moise 7, 60- 61). Vezi și Bruce R. McConkie, *Mormon Doctrine*, Salt Lake City, 2000, p. 715-734 („Signs of the Times”).

8 „Și se va întâmpla într-o zi când sângele sfinților Îl va implora pe Domnul din cauza asociațiilor secrete și a lucrărilor întunericului/ Da, aceasta se va întâmpla într-o zi când puterea Domnului va fi tăgăduită, iar bisericile vor fi corupte și înălțate în trufia inimilor lor.../ Da, aceasta se va întâmpla într-o zi când se vor zidi unele biserici care vor spune: vino la mine și pentru banii tăi vei fi iertat de păcatele tale/ O, voi oameni ticăloși și stricați și încăpățânați, de ce ați zidit voi biserici pentru voi înșivă ca să căpătați câștig? De ce ați pocit voi Cuvântul sfânt al lui Dumnezeu ca să puteți aduce blestem asupra sufletelor voastre?.../ Căci, iată voi iubiți banii și averea voastră și veșmintele voastre fine și podobeale bisericilor voastre mai mult decât îi iubiți pe cei săraci și în nevoie, pe cei bolnavi și pe cei în suferință” (Cartea lui Mormon. Un alt testament al lui Isus Hristos, Salt lake City, 1988, cap 8, versetul 27-29, 37). De asemenea, formele manifestării apostaziei sunt descrise pe larg la 2 Nefi cap. 28. Vezi și articolul lui Bruce R. McConkie, *op.cit.*, p. 42-46 (*Apostasy*). Este important de menționat că această învățătură despre Apostazia universală este comună și Adventiștilor și Martorilor lui Iehova și reflectă atitudinea mediului protestant, în care s-au format toate aceste grupuri, față de Biserica Catolică.

văratei evanghelii (Isaia XXIX; Iezechil XXXVII). De asemenea, o serie de versete nou-testamentare referitoare la rătăcirile vremurilor din urmă (II Tesaloniceni II, 1-12; II Timotei III, 1-7; II Timotei IV, 1-4) sunt aplicate Bisericii Creștine, acuzată că a pervertit adevărata Evanghelie predicată de Hristos și că a aruncat oamenii într-o noapte spirituală. De la această interpretare arbitrară a versetelor biblice, se trece apoi la identificarea bisericii mormone cu adevărata instituție voită de Dumnezeu, prin care legământul a fost restaurat. Mai mult, se afirmă că: „Dumnezeu a restaurat prin sfinți Biserica Sa, care urmează să constituie Regatul premergător celei de a doua Veniri”⁹. *Apariția Cărții lui Mormon* face parte din acest proces de restaurare a adevăratei credințe și constituie o împlinire a profețiilor lui Isaia (XXIX, 4-18) și Iezechiel (XXXVII, 16-20) potrivit cărora, la sfârșitul vremurilor, Evanghelia va fi propovăduită la toată lumea și toți oamenii o vor cunoaște în propria lor limbă¹⁰.

b) Restaurarea regatului lui Israel

Un alt semn al sfârșitului vremurilor este împlinirea profețiilor lui Isaia și Ieremia despre refacerea „Casei lui Iacov”, adică despre întoarcerea lui Israel la pământurile care i-au fost făgăduite și la cunoașterea adevăratului Păstor. Puterea și autoritatea de a strânge Casa lui Israel i-a fost incredințată, spun mormonii, lui Joseph Smith de către profetul Moise în Kirtland în 1836 (D&C 110, 11)¹¹ și de atunci, fiecare „profet al Bisericii lui Hristos” poartă responsabilitatea străngerii poporului ales. Acest eveniment este mai întâi de natură *spirituală* și apoi *temporală*. Poporul lui Dumnezeu va veni mai întâi la adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, va accepta evanghelia restaurată, se va alătura „Bisericii Sfinților” și de abia apoi va reveni în pământurile care i-au fost date moștenire, respectiv în Ierusalim și în America. Astfel, la sfârșitul timpurilor, evreii se vor reuni în Israel (mormonii văd în mișcarea

9 „Biserica mormonă este „împărăția lui Dumnezeu pe pământ” (McConkie, *op.cit.*, p. 690); „cheile acestei împărății i-au fost date lui Joseph Smith și Oliver Cowdery (1806-1850) în iunie 1829, iar organizarea formală a regatului a avut loc în aprilie 1830” (*Ibidem.*, p. 720).

10 „Și, iată, cartea va fi pecetluită; și în carte va fi o revelație de la Dumnezeu, de la începutul lumii până la sfârșitul ei (...) iar revelația care a fost pecetluită va fi păstrată în carte până la timpul potrivit al Domnului, când ea va fi scoasă la lumină” (2 Nefi. 27, 7; 10). „Misionarii mormoni lucrează un miracol al zilelor noastre, aducând lumii din nou aceeași evanghelie predicată de Isus și apostolii Lui” (Mc.Conkie, *op.cit.*, p. 724); „Și această evanghelie va fi predicată la fiecare națiune, fiecare seminție, limbă și popor (*Doctrine and Covenants* 133, 37; mai departe se va cita D&C); „Și va veni o zi în care fiecare om va auzi plinătatea Evangheliei în propria lui limbă, prin aceia cărora le-a fost dată această putere (D&C 90:11).

11 Mormonii cred că Joseph Smith, fondatorul Bisericii lor, este „Îngerul trimis de Dumnezeu să pregătească calea Domnului” (conform profeției lui Maleahi III, 1). Această profeție se referă nu la prima, ci la a doua revenire pe pământ a lui Hristos.

sionistă un semn al acestui proces), în timp ce alte triburi ale lui Israel, așa numitele zece triburi pierdute împreună cu „sfinții” dintre neamuri vor merge în Missouri ca să moștenească locurile Sionului. Acolo va fi construit orașul sfânt, „Noul Ierusalim”¹².

c) A doua venire a Domnului

Potrivit doctrinei mormone, înainte de a doua Sa venire, Hristos se va arăta poporul Său de două ori. **Întoarcerea Domnului în templul Său** (D&C 110, 1-10) s-a manifestat parțial prin arătarea lui Hristos în Templul din Kirtland (conform viziunii din 3 aprilie 1836), dar se va manifesta deplin prin venirea lui Hristos în „Noul Ierusalim”, templul care urmează să fie zidit de către „sfinți”. Însă semnul clar al sfârșitului vremurilor va fi **apariția lui Hristos în locul numit Adam-on-di-Ahman** (Spring Hill, Davies County, Missouri), unde potrivit învățăturii mormone se găsea paradisul terestru (D&C 116). În acel loc, Hristos va primi cheile puterii și autorității de la cei care au guvernat în locul lui în timpul celor 6000 de ani de existență a pământului (patriarhi, profeți, preoți, slujitori)¹³. În cele din urmă, Hristos va apărea întregii lumi în slavă. Pentru cei drepecți va fi o zi de pace și mântuire, când toată nedreptatea va înceta (D&C 133, 44-62), iar pentru cei păcătoși va fi neîndurătoare: „A doua venire va fi o zi mare și înfricoșătoare, o zi a durerii, a răzbunării și a judecării pe care cei răi nu o pot îndura”¹⁴.

În acel moment, conform doctrinei mormone, va avea loc marele conflict al ultimelor zile, numit „bătălia Armageddonului” temă care este comună și „Martorilor lui Iehova” și care este tipică pentru numeroase denomi-

12. Această învățătură se sprijină de asemenea pe o profeție vechi-testamentară: „Veniți să ne suim în muntele Domnului, în casa Dumnezeului lui Iacov, ca El să ne învețe căile sale și mergem în cărările sale. Căci din Sion va ieși legea și cuvântul lui Dumnezeu din Ierusalim” (Isaia II, 3). Așa cum se va vedea în continuare, mormonii acordă un rol important Americii în planul divin al lui Dumnezeu: America este locul unde se afla paradisul edenic, este „noul pământ al făgăduinței”. este locul în care Hristos a propovăduit când a venit pe pământ și locul unde se va întoarce la a doua Sa Venire. Vezi John Bracht, *The Americanization of Adam* în „Cargo Cults and Millenarian Movements. Transoceanic Comparaisons of New Religious Movements”, New York, 1990, p. 97- 139. Bracht consideră că „Nici o altă religie nu a făcut mai mult pentru a sacraliza America ca Mormonismul” (p. 97).

13. Această învățătură se sprijină de asemenea pe o profeție mesianică: „Și Lui i s-a dat stăpânirea, slava și împărăția și toate popoarele, neamurile și limbile îi slujeau Lui. Stăpânirea Lui este veșnică, stăpânire care nu va trece, iar împărăția Lui nu va fi nimicimă niciodată” (Daniel VII, 14). Trebuie precizat că, pentru mormoni, Adam este „prințul” aceste lumi; căderea lui în păcat a făcut posibilă venirea spiritelor pre-existente în lume spre a fi testate și pregătite pentru dobândirea perfecțiunii; el este arhanghelul Mihail în forma lui pre-existentă; el este tatăl familiei umane și prezidează asupra spiritelor tuturor oamenilor. (Bruce R. McConkie, *op.cit.*, p. 694).

14. D&C, cap. 43 și 44; (De asemenea, D&C 133, 41- 51; D&C 101:24-25) Bruce R. McConkie, *op.cit.*, p. 687- 698 (*Second Coming of Christ*); *Principiile Evangheliei*, Salt Lake City 1982, p. 247-266 (*A Doua Venire a lui Isus Hristos*).

națiuni protestante din lumea anglo-americană. În acel moment, Mesia cel așteptat își va face apariția pe Muntele Măslinilor; evreii îl vor recunoaște imediat pe Iisus din Nazaret, omul pe care l-au refuzat așa de mult timp, vor plânge și se vor converti (Daniel XI și XII; Ioil II; D&C 133)¹⁵.

d). Împărăția de 1000 de ani

Conform doctrinei mormone, pământul urmează să aibă o existență temporală de 7000 de ani¹⁶. Primii 6000 de ani sunt caracterizați prin moarte, boală, războaie, distrugerii. Al șaptelea mileniu este mult așteptata perioadă de pace, când Hristos va domni personal pe pământ, când pământul va fi reînnoit și va primi gloria lui paradisiacă, când moartea și boala vor dispărea. Astfel, după venirea Sa, Hristos va judeca toate națiunile, va despărți oile de capre, trimițând pe unii la viața veșnică, iar pe ceilalți la pedeapsa veșnică¹⁷. Hristos va domni din două capitale ale lumii, una în vechiul Ierusalim și cealaltă în Noul Ierusalim, care va fi „construit pe continentul american” (Ether 13, 3-10). Biserica mormonă, care funcționează în prezent doar ca o instituție ecleziastică, va exercita atunci și jurisdicție politică asupra întregului pământ. În acea epocă, oamenii vor avea plinătatea Evangheliei, prin revelarea tuturor cuvintelor rostite de profeți în toate timpurile, a unor adevăruri care nu au fost niciodată descoperite.

Mileniul este descris în termenii profețiilor Vechiului Testament, referitoare la regatul mesianic: dușmănia dintre animale va înceta și carnivorele vor deveni ierbivore (Isaia XI, 6-9; D&C 101, 26), se vor naște copii și se va continua viața, oamenii vor continua să cultive pământurile, să muncească pentru a se întreține. Cei născuți în timpul mileniului nu vor fi nemuritori, dar trupurile vor fi schimbate astfel încât boala și moartea nu-i va mai putea stăpâni¹⁸. În timpul mileniului vor continua două activități importante:

15. După aceste evenimente va avea loc *prima înviere* (D&C 88, 96-102), însă „nu toți oamenii vor fi înviați în același timp și nu se vor bucura de aceeași stare de slavă” (Bruce R. McConkie, *op.cit.* „Resurrection”, p. 639). Sfinții care sunt pe acest pământ vor fi ridicați pe norii cerului pentru a se întâlni cu El, iar cei care dorm în morminte vor ieși și vor fi ridicați și ei în întâmpinarea Lui.

16. „Ce trebuie să înțelegem prin cartea pe care Ioan a văzut-o, care a fost pecetluită cu șapte sigilii? Trebuie să înțelegem că ea conține voința revelată, tainele și lucrările lui Dumnezeu; lucrurile ascunse ale economiei lui referitoare la acest pământ în timpul celor 7 000 de ani ai existenței sale temporale”. (D&C 77, 6-7)

17. „Și până la acea oră vor fi fecioarele nebune printre cele înțelepte. Dar când acea oră va veni va fi o separație clară a celor răi de cei păcătoși; și în acea zi voi trimite îngerii mei să-i smulgă pe cei răi și să-i arunce în foc” (D&C 63, 54).

18. Satana nu va mai avea puterea să ispitească (D&C 101, 28; 1 Nephi 22, 26). Popoarele vor trăi în pace și armonie (Isaia II, 4) deoarece Hristos Însuși va conduce Biserica în timpul mileniului; Nu vor exista boli și oamenii nu vor muri și vor fi îngropați, ci vor trece de la starea muritoare la cea nemuritoare într-o secundă (D&C 63, 51; 101. 29-31). Anumite adevăruri care nu au fost revelate până

prima este construirea templelor, deoarece mântuirea nu poate fi câștigată fără botez din apă și Duh (botezul morților) și nici ridicarea la slava cerească nu poate dobândită fără pecetluirea familiilor pentru eternitate (căsătoria celestă). A doua activitate constă în răspândirea adevărului pe întregul glob prin munca de evanghelizare. La sfârșitul mileniului, satana își va redobândi libertatea, se va lupta cu armatele lui Adam-Mihail și va fi învins pe veci, după care va urma Judecata de Apoi¹⁹.

II. CONTRADICȚIILE MESAJULUI ESHATOLOGIC MORMON

Studiile referitoare la doctrina mormonă subliniază necesitatea unei abordări din perspectivă istorică, deoarece elaborarea ei s-a făcut progresiv și a fost marcată de numeroase modificări. Acest itinerar zbuciumat a fost rezultatul adaptării continue la contextul socio-politic și cultural în care mormonismul se dezvoltă, dar și la imperativele legate de prozelitism. Transformarea eshatologiei mormone a început în ultimii ani ai vieții lui Joseph Smith și s-a încadrat în procesul mai larg de *instituționalizare a mormonismului*, de acomodare cu societatea. Astfel, mormonismul „clasic” se caracteriza printr-o așteptare milenaristă intensă, subliniată chiar de titulatura *Biserica Sfinților Ultimelor Zile*. După moartea lui Joseph Smith (1844), a urmat peregrinarea Bisericii în mai multe locuri din America, datorită conflictelor cu populația ne-mormonă. În acest context, doctrina părăsește treptat terenul utopiei religioase pentru a obține recunoaștere socială. Abandonarea practicii poligamiei în 1890, după ce Joseph Smith și succesorul său, Brigham Young (1801-1877) insistaseră mult asupra însemnătății

---

acum vor fi revelate în timpul mileniului (D&C 101, 32-34). Viața va fi ca și până acum, oamenii vor continua să mănânce, să poarte haine, să sădească și să adune recolte (D&C 45, 57-58). Mormonii fac trimitere de asemenea la Daniel VII, 27 (Împărăția va fi dată sfinților); 2 Nefi 30, 10-18. 1 Nefi 22, 24-26 (Hristos va domni pe pământ) ; D&C 88, 87-110 (Condițiile din timpul mileniului): În timpul mileniului vor avea loc schimbări fizice în structura pământului. Mormonii au accentuat faptul că *pământul va reveni în starea lui edenică*, pentru că acesta era în viziunea lor sensul ultimei restaurări a tuturor lucrurilor, când va fi un cer nou și un pământ nou și când pământul va primi starea lui paradisiacă de glorie (Isaia LXV, 17-25; D&C 133, 23-25; D&C 101, 23-32). Ideea de mileniu ca reînnoire a starea primordială era dusă mai departe până la ideea de unificare a tuturor continentelor, așa cum, cred ei, fusese la începutul creației .

19 „Acesta va fi îndelungata speranță pentru o epocă de pace, când Hristos va domni personal pe pământ, când pământul va fi reînnoit și va primi gloria lui paradisiacă; când stricăciunea, moartea și bolile vor înceta, când împărăția lui Dumnezeu pe pământ va fi pe deplin stabilită în toată slava, frumusețea și perfecțiunea ei”. Bruce R. McConkie, *op.cit.*, p. 492-501 (*Millenium*). De asemenea, Grant Underwood, *Millenium*, în *Encyclopedia of Mormonism*, ed. Daniel H. Ludlow, Macmillan Publisher Compagni, 1992 vol. II p. 906-908 sintetizează evoluția învățaturii eshatologice mormone.

și inspirației sale divine, este un bun exemplu în acest sens²⁰. După 1890 (anul profețit de Smith pentru "A Doua Venire a Domnului") și până la mijlocul secolului al XX-lea, deși evoluția mișcării a fost direcționată în perspectiva mondializării și evanghelizării, acest lucru nu a avut un impact real asupra interpretării textelor clasice. În fine, după anii 1950, dobândirea unui adevărat statut social și a unei anumite respectabilități în peisajul religios a condus la combaterea milenarismului originar și la construirea unei eshatologii lipsită de dinamica așteptării²¹.

a) Semnificația anului 1890

Biserica mormonă accentuează astăzi că venirea Fiului Omului este „iminentă”, fără să avanseze însă date concrete²². Cu toate acestea, Joseph Smith a profețit că Hristos va reveni pe pământ „în timpul acestei generații”, făcând speculații în legătură cu semnificația anului 1890²³. Relatând viziunea din 2 aprilie 1843 (Ramus, Illinois) el consemna: „Odată, pe când

---

20. Poligamia, pe care mormonii preferau să o numească „mariaj plural” a fost instituită de Joseph Smith în cadrul unui grup restrâns, în cadrul „restaurării tuturor lucrurilor”. Această practică a furnizat o armă adversarilor lor și a determinat dezvoltarea, între anii 1860- 1880 a unei legislații federale antipoligamice. Mormonii au început să fie privați de drepturi civice, iar averile Bisericii au fost confiscate. În acest context, președintele Wilford Woodruff (1807-1898), a făcut public un Manifest-Proclamație, aprobat de Conferința generală din octombrie 1890, prin care se punea capăt poligamiei. Puțin mai târziu, în 1896, Utah-ul devenea unul din statele Confederației. Despre poligamia mormonă, a se vedea Leonard J. Arrington, David Bitton, *The Mormon Experience: History of the Latter-Day Saints*. New York, 1979; R. S. van Wagoner, *Mormon Poligamy: A History*, Salt Lake City, 1989; Irwin Altman, Joseph Giant, *Poligamous Families in Contemporary Society*, Cambridge, 1996 (Întregul capitol, *Historical Background*, care așează fenomenul mormon în contextul epocii);

21. Cele patru perioade care au marcat elaborarea doctrinei mormone au fost consacrate de studiul lui Thomas Alexander, *Mormonism in transition*, Chicago, 1986. Alți istorici au vorbit despre „transformarea Regatului lui Dumnezeu” și despre „Marea Acomodare” care a început din 1890 (Robert Gottlieb și Peter Willey, *American's Saints : the Story of a New Religious Tradition*, New York, 1984; Jan Shippis, *Mormonism, the Story of the New Religion Transformed*, Chicago, 1985). La rândul său, Kendall White a propus o tripartitie în cadrul doctrinei mormone care face deosebirea între teologia mormonă tradițională, cea neo-tradițională și cea extremă care se îndepărtează de mormonismul clasic pentru a se apropia de linia protestantă promovată azi (*Mormon Neo-orthodoxy. A Crisis Theology*. Salt Lake City. 1987). Despre modificările aduse doctrinei mormone, a se vedea și Massimo Introvigne, *Les veilleurs de l'Apocalypse, millenarisme et nouvelles religions au seuil de l'an 2000*, Paris, 1996 p. 55- 86 („L'Eshatologie et millenarisme dans l'histoire et dans la doctrine des mormons”)

22. Bruce R. McConkie, *op.cit.*, p. 687-698 („Second Coming of Christ”). Discursul președintelui Ezra Taft Benson (1899- 1994) este edificator despre felul în care este concepută această iminență astăzi: „Nu peste mulți ani, Hristos va veni din nou. El va veni în putere ca rege al regilor și domn al domnilor” (*Joy in Christ*, „Ensign”, 16 martie 1986).

23. Despre așteptările eshatologice în timpul lui Smith, a se vedea Grant Underwood, *The Millenarian World of Early Mormonism*, University of Illinois, 1993; Dan Erickson, *As a Thief In The Night, The Mormon Quest For Millennial Deliverance*, Signature Books, 1998.

mă rugam foarte sincer să aflu despre venirea Fiului Omului, am auzit o voce care-mi spunea următoarele: *Joseph, fiul meu, dacă vei trăi până la 85 de ani, vei vedea fața Fiului Omului....* Cred că venirea Fiului Omului nu va fi mai devreme de această dată” (D&C 130, 14-17). La Conferința Generală a Bisericii, care a avut loc câteva zile mai târziu, Joseph Smith declara că “Sfârșitul lumii nu va veni în 1844, nici în 5, 6 sau în 40 de ani. *Aceia din generația care se ridică acum nu vor gusta moartea până ce Hristos nu va veni...* Profetesc în numele Domnului Dumnezeu că Fiul Omului nu va veni pe norii cerului până ce eu nu voi avea 85 de ani²⁴. Cum Joseph Smith s-a născut în 1805, însemna că sfârșitul era profetit în jurul anului 1890. Se știe însă că Joseph Smith a fost asasinat în 1844, la vârsta de numai 39 de ani la Carthage, Illinois.

Fervoarea așteptării din jurul anului 1890 este surprinsă în toate publicațiile mormone ale vremii²⁵. Pentru a tempera acest entuziasm, care ar fi avut consecințe nefaste asupra mișcării în cazul eșecului profeției, autoritățile bisericii mormone conferă treptat o turnură spirituală acestui eveniment. Ediția din 1890 a lucrării *Doctrină și legăminte* are o adăugire în care se arată că prin termenul “generație” se poate înțelege o perioadă mai lungă de 100 de ani, afirmație care nu se poate baza pe Scriptură și nici măcar pe „Cartea lui Mormon”. Publicațiile mormone încep treptat să avanseze ideea că „această generație” de care vorbea sub inspirație profetul este însăși „Biserica mormonă”, urmașii contemporanilor lui Joseph Smith. Printr-o profeție din 16 februarie 1891, președintele Wilford Woodruff (1889-1898) pretindea că Domnul va dezvălui prezența sa la puțini oameni, va fi o prezență în Duh și nu vizibilă ca la A Doua Venire. Observăm aici un element care se încadrează în contextul religios american de la sfârșitul secolului al XIX-lea: atât adepții lui William Miller în 1844 (mișcarea milenaristă din care se va dezvolta adventismul), cât și cei ai lui Charles Taze Russel în 1874 și 1914 (viitorii Martori ai lui Iehova) au abordat această temă a „venirii invizibile” pentru a atenua consecințele unor profeții eșuate.

b) „Noul Ierusalim”

Conform viziunilor lui Joseph Smith, grupate în „Cartea lui Moise” și „Perla de mare preț”, mormonii așteptau întemeierea „**Noului Ierusalim**” în

24. *History of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints* by Joseph Smith & B. H. Roberts partea 5, 336-337, profeția din 6 aprilie, 1843; *Teachings of the Prophet Joseph Smith*, edited by Joseph Fielding Smith, Republished: May 1993 (437 pagini), p. 286.

25. “Mulți din acești tineri care sunt aici astăzi, dacă sunt credincioși, vor fi în trup când Hristos va veni pe norii cerului”. (*The Discourses of Wilford Woodruff*, published 1946, 1990, p. 252-256).

Jackson County, Missouri (3 Nefi 20, 22; D&C 45, 66; Moise 7, 62)²⁶. Mormonii au ajuns în teritoriile profețite în 1838 și au pus bazele templului în „Grădina Edenului” chiar pe locul unde, potrivit învățăturilor mormone, Adam oferea sacrificiile. Templul urma să fie cel mai mare dintre templele „sfinților”, locul în care Hristos se va întoarce înainte de a apărea lumii întregi la a doua Sa venire²⁷. Cu toate acestea, templul nu a fost niciodată construit, deoarece prezența mormonilor în Missouri a fost marcată de imense dificultăți și de severe persecuții. Însă în ciuda faptului că au fost alungați, Joseph Smith are o nouă revelație, prin care Dumnezeu îi făcea cunoscut că ei, cei care au fost împrăștiți vor fi adunați, iar Sionul va fi construit „după legile împărăției cerești”(Revelația primită la 22 iunie 1843 la Fishing River, Missouri, D&C, 105, 3-5). În anii 1840 adunarea era prevăzută la Kirtland în Ohio, anii 1841 la Navuoo în Illinois, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea la Utah²⁸.

Stabiliți în cele din urmă în Utah, „sfinții” nu au încetat să sperie că profeția va fi împlinită. În 1870, **Orson Pratt (1811 - 1881)**, unul din cei mai importanți apologeți mormoni, spunea: „Dumnezeu a promis că noi trebuie să ne întoarcem în comitatul Jakson (Missouri) și să construim orașul Sion înainte ca această generație să treacă... noi credem în aceste promisiuni ieșite din gura lui Jehova. Sfinții se așteaptă să vadă împlinirea acestei promisiuni în timpul generației care trăia în 1832, la fel cum se așteaptă soarele la sculare dimineața. De ce? Pentru că Dumnezeu nu poate minți. El va împlini toate promisiunile Sale. El a zis și aceasta trebuie să se împlinească, iată credința noastră”²⁹. În 1900 se credea în continuare în această

26. „V-ați adunat împreună, după porunca mea în acest pământ numit Missouri, care este pământul pe care eu l-am numit și sfințit pentru adunarea sfinților. De aceea, acesta este pământul fâgăduinței și locul orașului Sion. Și asta spune Domnul, dacă veți primi înțelepciunea, aici este înțelepciunea” (Revelația din 20 iulie 1831, Jackson County, Missouri, D&C 57, 1-5). „...într-adevăr acesta este cuvântul Domnului: ca orașul Noului Ierusalim să fie edificat prin adunarea sfinților începând cu acest loc, adică spațiul templului care va fi construit în această generație. Căci într-adevăr această generație nu va trece până când nu va fi construită o casă Domnului și un nor nu va ședea desupra ei...” (Revelația din 22 septembrie din Kirtland, Ohio, D&C 84, 2-85, 31).

27. Viziunea lui Smith referitoare la „Orașul Sion” nu urmărea construirea unui mare oraș, ci a unei succesiuni de orașe, răspândite pe toată întinderea teritoriului, care să aibă o populație între 15-20 000 de oameni. Planul avea în vedere dispunerea clădirilor publice, a străzilor, gestionarea averilor personale (păstrarea strictului necesar și donarea surplusului), etc. (*History of the Church*, vol. 3, p. 282- 283).

28. Aceste peregrinări au fost determinate de tensiuni cu mediul protestant în mijlocul căruia se dezvoltau și au fost privite de mormoni ca o împlinire a profețiilor care anunțau o perioadă de mari încercări pentru „sfinți” odată cu apropierea vremurilor din urmă.

29. *Journal of Discourses*, vol.13, p.362. Lucrarea conține 1438 de cuvântări ale unor personalități diferite, președinți, membrii ai Quorumului celor 12, apostoli ai bisericii mormone.

venire a Regatului, așa cum fusese profetită. **Lorenzo Snow (1898-1901)**, al cincilea președinte al Bisericii mormone afirma într-o reuniune a clerului din templul de la Salt Lake City că marea majoritate din cei care-l ascultă vor trăi să vadă templul construindu-se în Missouri³⁰.

Ca o ironie a sorții, trebuie spus că primul templu mormon, cel din Kirtland există și astăzi, dar aparține Bisericii Reorganizate, o dizidență a bisericii mormone care din 1921 își are sediul la Missouri („Sionul” profetei lui Smith). Auditorium-ul său ocupă o bună parte din locul desemnat de Joseph Smith pentru construirea templului³¹.

Adunarea „sfinților” pentru a construi „Noul Ierusalim”, era prin urmare unul din evenimentele importante ale vremurilor din urmă³². Ideea nu era însă nouă. Cu mult timp înainte de Joseph Smith, protestanții și în special puritanii, au susținut întoarcerea evreilor în Palestina, chiar înainte de a doua venire a Domnului³³. Această învățătură se precizează pe parcursul câtorva revelații. Revelația din 1830 considera locul acestei adunări ca un fel de refugiu înainte de Judecata de Apoi, un fel de arcă a lui Noe (Revelația dată profetului în Fayette, New York, 6 aprilie 1830, D&C, 4-8). În revelația din 11 septembrie 1831 este vorba de construirea „Noului Ierusalim”, dar locul nu este indicat³⁴. De abia în revelația din 22 septembrie 1832, Joseph

30. *Dialogue: A Journal of Mormon Thought*, 1966, p.74. Revista apare trimestrial și găzduiește o varietate de puncte de vedere despre istoria și doctrina mormonă.

31. Biserica Reorganizată grupează cam 200 000 de credincioși și oferă un exemplu interesant de mormonism „temperat” care a refuzat întotdeauna doctrinele controversate, ca poligamia. În zilele noastre, ea se apropie cel mai bine de protestantism. Din 1984 a permis și femeilor preoția, dar această deschidere a provocat numeroase schisme „fundamentaliste”. A se vedea, *Encyclopedia of American Religions*, ed. Gordon Melton, p. 607 (*Reorganised Church of Latter-Day Saints*)

32. „Iar apoi Tatăl iarăși îi va aduna pe ei cu toții laolaltă și le va da lor Ierusalimul ca țară a moștenirii lor” (3 Nephi 20, 33) Vezi de asemenea 3 Nephi 29. 1: Fter 13. 3-6. Bruce McConkie. *op. cit.*, p. 305-307 (*Gathering of Israel*).

33. Din momentul în care puritanii au debarcat în Lumea Nouă, ideea americanilor indieni care aveau origini ebraice a fost foarte populară. Ea provenea din scrierile misionarilor spanioli și portughezi din America de Sud. De exemplu Viscount Kingsborough (1795-1837), una din sursele frecvent citate de mormoni, susține în cartea sa *Antiquities of Mexico (Antichități mexicane)*, London, 1830, că aztecii și incașii sunt descendenții celor 10 triburi ale lui Israel. Cu câțiva ani înainte de apariția „Cărții lui Mormon”, au fost publicate în Statele Unite mai multe lucrări erau dedicate evreilor și apropiatei întoarceri a lor în Palestina. Printre cele mai influente studii, menționăm Elias Boudinot (fondator și prim președinte al American Bible Society). *Star in the West* (New Jersey, 1816); Josiah Priest, *The Wonders of Nature and Providence Displayed* (Albany, 1825); Ethan Smith, *View of the Hebrews* (Vermont, 1825). Pentru a vedea legătura între această trăsătură sionistă a eshatologiei mormone și gândirea religioasă din secolele XVII-XVIII în Anglia și America, vezi Ruth Bloch, *Visionary Republic: Millennial Themes in American Thought, 1756-1800*, New York: Cambridge University Press, 1985.

34. Va fi asupra lui/ Și va fi un semn pentru neamuri și vor veni la el din fiecare națiune de pe pământ/ Și va veni vremea când națiunile pământului vor tremura din pricina lui” (D&C 64, 41-43). A se vedea și revelația din octombrie 1931 (D&C, 65, 3-6)

Smith primește clar confirmarea că locul va fi Independence Missouri³⁵. Foarte interesant este că după alungarea din Missouri, revelațiile preconizează dobândirea prin forță a teritoriului făgăduit (revelația din 23 aprilie 1834, D&C 104).

Învățătura despre „adunarea la Sion” a fost motorul unei formidabile mobilizări spre America. Converteții mormoni din toată lumea se îndreptau spre America pentru a construi „Noul Sion”. Până în anii 1930, biserica mormonă nu încuraja organizarea credincioșilor ei în afara Utahului. Cei care se alăturau bisericii trebuiau să emigreze spre „Sion” pentru pregătirea „Regatului celei de a doua veniri”. Curând însă s-a produs o schimbare de atitudine care a generat o schimbare substanțială a doctrinei eshatologice mormone³⁶. Deoarece identificarea „Noului Ierusalim” cu un oraș, cu o regiune a Americii nu mai era credibilă, alte realități au fost accentuate în încercarea de a păstra conceptul de „popor al lui Dumnezeu”. Obligația de a se aduna la Sion a fost treptat abandonată, datorită a doi factori principali. Primul era de ordin economic: biserica mormonă nu mai putea asigura bunăstarea tuturor converteților mormoni care soseau în America, mai ales după criza economică a anilor 1890. Al doilea ținea de conflictele dintre comunitatea mormonă și guvernul federal. Odată cu integrarea Utah-ului între statele Confederației Americane, mormonii nu mai erau în război cu statul, ci din contră participau activ la politica lui și în consecință nu mai puteau rămâne autonomi, ci trebuiau să respecte legislația americană.

„Prima Președinție” (autoritatea supremă) lansează, la începutul secolului al XX-lea ideea unei biserici internaționale care să aibă comunități permanente în străinătate și începe să descurajeze emigrarea în America. Apelurile de a rămâne pe loc, adresate noilor converteți, au fost primite cu surprindere și o parte a adepților a considerat că este vorba de apostazie, deoarece nu a existat nici o revelație în acest sens. Al șaselea președinte Joseph F. Smith (1901-1908) s-a deplasat personal în Europa în 1906 pentru a ruga „sfinții” să rămână pe loc. În 1922 au fost sistate fondurile de ajutor acordate imigranților³⁷. Intenția era de a da un alt sens ideii de „Sion”, care devenea un concept spiritual. Sionul urma să fie construit de toate națiunile

35. „Da, cuvântul lui Dumnezeu referitor la Biserica Lui stabilește că în ultimele zile va fi restaurarea poporului lui, așa cum a vorbit prin gura profeților și că va fi adunarea sfinților pe muntele Sion, unde va fi orașul Noul Ierusalim. Și acest oraș va fi construit începând cu templul stabilit de degetul lui Dumnezeu la frontiera sudică a statului Missouri (Revelația din 22 septembrie primită în Kirtland. D&C 84, 2-3).

36. Thomas G. Alexander. *Mormonism in transition*, Chicago, 1986, p. 237.

37. *Ibidem*, p. 240

pământului, de toți „sfinții” adunați în trăire și rugăciune, chiar dacă locuiau în teritorii străine.

După ce biserica ceruse mult timp mormonilor să emigreze spre America spre a deveni constructorii Regatului lui Dumnezeu, liderii mormoni recomandau adeptilor și chiar au dat un ordin imperativ de stopare a imigrării în 1977, pe motiv că Sionul se găsește acolo unde trăiesc credincioșii bisericii³⁸. În 1999, această recomandare era din nou reluată de către „Prima Președinție”: „În zilele noastre, Domnul consideră potrivit să trimită binecuvântările Evangheliei, să se construiască un număr sporit de temple, în mai multe părți ale lumii. De aceea noi dorim să reluăm vechiul sfat dat membrilor Bisericii de a rămâne în patriile lor și de a nu emigra în Statele Unite... Dacă membrii din întreaga lume rămân în patriile lor, muncind pentru a construi Biserica în țările natale, mari binecuvântări vor veni asupra lor, personal și asupra Bisericii. Stâlpii și episcopiile din întreaga lume vor fi întărite, făcând posibilă împărțirea binecuvântărilor Evangheliei unui număr și mai mare dintre copiii Tatălui nostru ceresc”³⁹

La al 172-lea Congres al Bisericii Mormone (2002), **Keith B. McMullin**, al doilea consilier în „Prima Președinție”, a prezentat o comunicare intitulată „*Veniți la Sionul sfânt și frumos*”. Liderul mormon afirma că Sionul este acolo unde certurile și disputele încetează, acolo unde distincțiile între clase și urile dispar, unde nimeni nu este sărac, spiritual și material, căci „Domnul a numit poporul său Sion, pentru că erau într-o singură inimă și într-un singur cuget și erau în dreptate” (*Perla cea de mare Preț*, Cartea lui Moise 7:18). „Sionul- continuă liderul mormon- este prosper deoarece cetățenii lui duc o viață conformă cu poruncile lui Dumnezeu. Sion nu este dat ca un cadou, ci el este edificat de un popor virtuos, un popor al legământului care se unește pentru asta, străduindu-se să edifice Sionul, „regatul Dumnezeului nostru și al Hristosului său”(D&A 105. 32 :68, 25-31 : 82. 14 : 115. 1-6) **pentru a pregăti a doua venire a Domnului** (D&A 65, 2, 6)⁴⁰.

38. Reprodus de David Bitton. *op.cit.*, p. 81. "Adunarea peruvienilor este în stâlpii (unitate administrativă) Sionului din Peru, sau în locurile care curând vor deveni stâlpi. Locul de adunare a chilienilor este în Chile. Pentru boliviieni este Bolivia. pentru Coreea este Coreea și așa pe toată suprafața pământului. Poporul împrăștiat al lui Israel care se află în fiecare națiune este chemat să se adune la turma lui Hristos, la stâlpul sionului așa cum este stabilit în națiunile lor » (*Come: Let Israel Build Zion. „Ensign”*, May 1977, p. 118).

39. *Membrii sunt sfătuiți să rămână în țările lor* (scrisoare datată 1 decembrie 1999). publicată în „Liahona” aprilie 2000. p. 4 (Știrile Bisericii)

40. Luările de cuvânt au fost publicate în revista „Liahona”. Printre primii teoreticieni ai mormonismului, numai Orson Pratt (1801-1881), părea să înțeleagă prin „Regatul lui Dumnezeu” Biserica mormonă (*A series of Pamphlets on the Doctrines of the Gospel*, Salt Lake City, 1891, p. 41- 123), în timp ce majoritatea liderilor mormoni opta pentru o distincție clară între cele două. A se vedea Jean-Francois Mayer, *Sectes chretiennes et politique. Une approche a travers quelques exemples (XIX et XX siecles)*, «Bulletin de l'Association d'Etude et d'Information sur les Mouvements Religieux», no. 40- 42/1983;

c) Mileniul

Perioada cuprinsă între cele două învieri este „Împărăția de 1000 de ani” sau mileniul. Timpul pentru începutul mileniului a fost definitiv fixat și este cunoscut numai de Tatăl. Nu există posibilitatea ca mileniul să poată fi instaurat mai devreme datorită dreptății sfinților, dar nici nu poate fi amânat din cauza răutății oamenilor sau pentru oricare alt motiv⁴¹. Doctrina mileniului a cunoscut la rândul ei numeroase modificări. Acestea se referă în mod particular la cei care vor trăi pe pământ în timpul mileniului, la activitățile care se vor desfășura aici și la felul cum vor fi ele conduse.

a) Astăzi, biserica mormonă învață că pământul în timpul mileniului va fi locuit de cei ce merită slava celestă, sau cel puțin slava terestră, fie că sunt mormoni sau nu⁴². Ne-mormonii, care împlinesc cel puțin condițiile pentru gloria terestră vor continua să trăiască în milenium, având liberul lor arbitru. Isus Hristos va domni personal pe pământ, dar această lucruri nu trebuie înțelese literal, printr-o prezență continuă a Domnului în tot cursul mileniului: Isus Hristos și sfinții înviați nu vor trăi tot timpul pe pământ, dar ei îl vor vizita de fiecare dată când doresc și când va fi necesar pentru a ajuta la guvernarea lui. Începând cu 1842, Joseph Smith din considerente legate de prozelitism, a sugerat că și „neamurile” vor putea participa la mileniu, modificând radical învățătura din anii 1830, potrivit căreia toți ne-mormonii vor fi condamnați⁴³. Astfel, de la o viziune exclusivistă a primilor mormoni care

41. Bruce McConkie, *op. cit.*, p. 494. Grant Underwood, *The millenarism World of Early Mormonism*, „Journal of Mormon History” nr. 9/1982 arată cum interpretarea timpurie a Sfintei Scripturi și a „Cărtii lui Mormon” a afectat și a fost afectată de doctrinele milenariste. El furnizează prima conexiune între istoria mormonismului și gândirea milenaristă, plasând gândirea milenaristă mormonă în contextul ideilor iudeo-creștine despre sfârșitul lumii. Grant Underwood este profesor de teoria religiei la Brigham University Hawai și a publicat numeroase articole despre mormonismul timpuriu și milenarism în „Brigham Young Studies” și „Journal of Mormon History”.

42. Revelația din 16 februarie 1832, prin care lui Joseph Smith i se descopereau *cele trei stări de slavă*, constituie unul din textele fundamentale ale eshatologiei mormone, destinat să joace de asemenea un rol important în prozelitismul mormon. Mormonii cred că la a doua venire, după judecata parțială, oamenii vor fi duși, în împărăția cerurilor, în trei locuri diferite: cel ceresc, care este cel mai înalt, următorul sub el, cel terestru și cel teștial, al treilea. Această doctrină se fundamentează pe anumite texte biblice (I Cor. XV. 40-42; II Cor. XII, 2). Vezi D&C, 76, 30-39; 50-88; Bruce McConkie *op.cit.*, *Exaltation*, p. 256- 258; *Principiile*, p. 279- 283 („Degrees of Glory”); Larry E. Dahl, *Encyclopedia of Mormonism*, vol I, New York: Macmillan Publishing Company, 1992; Bennion, Lowell, *An Introduction to the Gospel*, Salt Lake City, Utah: The Utah Printing Co., 1955, p. 42).

43. Unul din principalele texte asupra mileniului aparține lui **Sidney Rigdon (1793-1876)**, care era unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Joseph Smith. Acesta scria fără echivoc în 1834 că „toți cei care vor fi pe pământ în timpul acestei perioade, vor fi mormoni” (*The Evening Star*, 11 aprilie 1834, p. 147). Dihotomia mântuiri-osândiți, tipică predicării calvine, era foarte puternică la începuturile mormonismului. A se vedea, Grant Underwood, „*Saved or Damned*”: *Tracing a Persistent Protestantism in Early Mormon Thought*, „Brigham Young University Studies”, vol. 25, no.3 (1985), p. 85-103.

așteptau să se bucure de prezența lui Hristos și a sfinților înviați în timpul mileniului se ajunge la o viziune universalistă care dă șanse de mântuire la toate popoarele și rasele.

Interesantă este și evoluția poziției bisericii mormone față de populația de culoare. În „Cartea lui Mormon” se spune că vechea civilizație din America s-a scindat în două grupuri, nefiții și lamaniții. Lamanii au fost blestemați de Dumnezeu, și ca semn al blestemului pielea lor s-a înnegrit. În vremurile din urmă, lamanii vor fi binecuvântați și „evanghelia” va fi predicată descendenților lor (II Nefi, 30, 5-6)⁴⁴. În timpul scurtului său sejur în Missouri, Joseph Smith a avut o revelație prin care i se arăta că populația de culoare (indieni, mulatrii, negrii) este binecuvântată dar nu nu poate fi admisă la preoție din cauza unui blestem. Din momentul abolirii discriminării rasiale în anii 1960, atitudinea mormonilor se va schimba. Astfel, dacă în ediția din 1961 a „Cărții lui Mormon” se spune că ei vor deveni „un popor alb și binecuvântat”, în ediția din 1982 găsim “ un popor pur și binecuvântat”, ceea ce înseamnă că între timp fuseseră ridicați la demnitatea de „fii ai lui Israel”. Mai mult, în 1978, președintele Spencer Kimball (1973-1985) pretindea că a avut o revelație prin care preoția era extinsă la toți oamenii de parte bărbătească, indiferent de rasă⁴⁵.

b) La întrebarea ce se va petrece în timpul mileniului, mormonii spun că se va continua viața de familie, dar că oamenii nu vor suferi moartea în sensul propriu al termenului, pentru că cei care mor vor fi automat transformați într-o condiție nemuritoare. Membrii bisericii vor îndeplini două mari sarcini în timpul mileniului: vor continua să construiască temple în care va avea loc botezul pentru cei morți și vor continua să anunțe „evanghelia” la nemormoni. Din nou avem de a face cu schimbare radicală în comparație cu se credea în anii 1830-1840. Primii mormoni așteptau o perioadă de repaos, mai degrabă decât de muncă în timpul celor 1000 de ani. Ideea de a naște copii în timpul mileniului nu era foarte dezvoltată în cursul anilor 1830. De asemenea, ei ignorau ideea de predicare la neamuri a „evangheliei”, din moment ce ei nu mai trebuiau să fie prezenți pe pământ.

c) Al treilea aspect care arată că această doctrină s-a schimbat se referă la guvernarea lumii în timpul mileniului. Astăzi se învață că sub domnia lui

44. Acest eveniment eshatologic este numit „ziua lamaniților”. Unul din cei mai mari sprijinitori ai misiunii printre indieni a fost **președintele Spencer Kimball (1895-1995)**, care susținea că „ziua lamaniților” a început în timpul lui: “Ziua lamaniților este sigur acum și noi suntem instrumentele care facem să se împlinească profețiile” (D.J. Whittaker, *Mormons and Native Americans: A Historical and Biographical Introduction*, în “Dialogue: A Journal Of Mormon Thought” 18/4 (1985), p. 44– 45).

45. Despre poziția mormonilor în raport cei de altă culoare, a se vedea, John Heinerman, Anson Shupe, *The Mormon Corporate Empire*, Beacon Press, 1985, p. 19

Iisus Hristos și a sfinților înviați atât membrii bisericii mormone cât și nemembrii vor participa la conducere. Primii mormoni credeau simplu că Iisus care va fi prezent fizic va conduce împărăția sa cu ajutorul sfinților înviați. Nu este întâmplător că ideea unei guvernări a pământului în timpul mileniului a început să se afirme odată cu încoronarea și ungerea lui Joseph Smith ca „rege al Casei lui Israel” și cu organizarea *Consiliului celor 50*, pentru a conduce lumea, la Nauvoo în 1844. Joseph Smith întemeiease un fel de „Regat al Sionului” care trebuia să exercite regența religioasă până când Hristos va reveni pe pământ. Cercetările recente arată că Joseph Smith și succesorii lui imediați nu au avut numai scopuri religioase, dar în egală măsură și proiecte politice⁴⁶. În același an, Joseph Smith și-a prezentat candidatura la președinția Statelor Unite, o inițiativă despre care se putea spune că reflecta megalomania sa și era în același timp expresia dorinței de a apăra în fața opiniei publice drepturile mormonilor⁴⁷. Joseph Smith conferea însă acestui gest o semnificație spirituală: dacă el devenea președintele Statelor Unite, aceasta era începutul guvernării divine menite să se exindă în lumea întreagă și să pregătească cea de a doua venire a Domnului⁴⁸.

Candidatura la președinția Americii este caracteristică pentru felul în care primii mormoni concepeau mileniul. Venirea lui Hristos nu trebuia numai pregătită, dar și grăbită. Mormonii aveau privilegiul de a accelera venirea mileniului, de unde lupta lor pentru a transforma, a influența instituțiile acestei lumi și de a le face compatibile cu viziunea lor de progres și

46. Între 1839 și 1846 mormonii au transformat o așezare neînsemnată de pe malul Mississippi într-un mare oraș, și anume Nauvoo. Aici Joseph Smith a dezvoltat structura bisericii, doctrina și practicile, a introdus poligamia și a pus bazele unui regat politic al lui Dumnezeu, o mare teo-democrație. *Consiliul celor cincizeci*, o organizație secretă, al cărui scop era să formeze o guvernare mondială care să pregătească cea de a doua venire a Domnului, nu a îndeplinit niciodată rolul care i-a fost conferit de Joseph Smith. Începând cu 1850, Consiliul nu s-a reunit decât rareori. Conducătorul lui Smith, Brigham Young (1801-1877) și apoi de John Taylor (1808-1887), „Consiliul” nu a mai desfășurat nici o activitate după 1884. Însă instituția „Profetului-Rege” a continuat să funcționeze mult timp. În 1880, când John Taylor venea la conducerea bisericii mormone, el era uns „rege, preot și conducător al lui Israel pe pământ”. A se vedea, Hyrum Andrus, *Joseph Smith and World Government*, Salt Lake City, 1972; Klaus Hansen, *Quest for Empire. The Political Kingdom of God and the Council of Fifty in the Mormon History*, University of Nebraska Press, 1974; Jean-Francois Mayer, *op.cit.*, p. 9-11:

47. Istoricii L. Arrington și D. Bitton (*The Mormon Experience: A History of the Latter-Day Saints*, New York, 1980, p. 52- 53) sunt puțin favorabili acestei implicări politice și consideră că aceasta explică în mare măsură ura împotriva mormonilor care a culminat cu asasinarea lui Joseph Smith (1844). Aceste ambiții au fost abandonate în jurul anului 1890 când mormonii au fost interesați să se integreze în Confederație și să supraviețuiască.

48. Keith Norman, *How Long, O Lord? The Delay of the Parousia in Mormonism*, „Sunstone” vol. 8, no 1-2, p. 49-58.

fericire inerentă a omului⁴⁹. Se poate înțelege, din această perspectivă, astfel importanța misiunii și spiritul de cruciadă care caracterizează acțiunile bisericii mormone.

III. IMPLICAȚIILE DOCTRINELOR ESHATOLOGICE PENTRU ACTIVITATEA MISIONARĂ

Încă de la început, mesajul eshatologic a jucat un rol important în cadrul eforturilor misionare ale bisericii mormone. Accentul pus pe așteptarea celei de a doua veniri a fost motorul predicii primilor misionari, una din bazele succesului mormon la sfârșitul secolului al XIX-lea. Revenirea lui Hristos pe pământ a fost așteptată cu nerăbdare, ca momentul răsplatei strădaniilor lor, când vor governa alături de El. În lucrarea lui Bernard McConkie despre doctrina mormonă citim că "Biserica Sfinților Ultimelor Zile" este împărăția lui Dumnezeu pe pământ, este împărăția care nu va fi distrusă niciodată sau dată la alte neamuri, este împărăția care îngloba toate celelalte împărății și care și va dăinui pe vecie. Dar pentru moment ea funcționează numai ca un *regat ecleziastic*⁵⁰. Odată cu venirea lui Isus și instaurarea împărăției Sale, acest Regat va exercita și *jurisdicție politică* asupra întregului pământ. Dar până la ziua când Domnul va pune sfârșit tuturor națiunilor (D&C 87, 6), "sfinților" li se poruncește să fie supuși stăpânilor" (D&C 58, 22).

Este interesant de arătat că, pe măsură ce concepția despre mileniu pierdea din consistență, *biserica mormonă abandona încercările ei de a construi o societate „cerească” separată, și se concentra în schimb pe „construirea unei culturi religioase autonome”* (Robert Gottlieb, Peter Willey, *American Saints: the Story of a New religion Tradition*, New York, 1984, p. 52) Acest lucru a implicat adepții într-o viață comunitar-ecclesiastică care atinge toate aspectele existenței lor. Joseph Smith învățase întotdeauna că „poporul lui Dumnezeu” trebuia să trăiască cu demnitate pentru a construi „Orașul sfânt”. Dacă fundațiile lui încă nu a fost stabilite, însemna că acest popor nu era încă pregătit să trăiască după legile care vor caracteriza noua ordine. Ori creșterea economică era o parte integrantă a acestei noi ordini.

49. În mod curios, deși mormonii se străduiau să pregătească „Regatul”, reușeau să rămână în același timp profund atașați față de valorile americane. Mormonii au avut întotdeauna o mare considerație pentru Constituția americană și pentru Declarația de Independență. Ei susțin că părinții fondatori ai Statelor Unite au pregătit de fapt apariția bisericii mormone asigurând acea pregătire ideologică (libertatea de conștiință și de expresie) fără de care mormonismul nu s-ar fi putut dezvolta (G-H Bousquet, *Les Mormons. Histoire et Institutions*, Presses Universitaires de France. 1949)

50. Bernard McConkie, *op.cit.* „Millenium”, p. 500; „Va veni ziua în care împărăția și puterea pe întregul pământ va fi dată poporului „sfinților” Celui Preainalt, a cărui împărăție este veșnică” (D&C 65; *Doctrines of Salvation*, Salt Lake City, Bookraft, 1959, vol I, p. 229- 230).

Din cele 112 revelații primite de profetul Josph Smith, 88 se referă la aspecte economice⁵¹. Este de remarcat și faptul că principala cauză a „migrației” lor dintr-un loc în altul al Americii a fost generată de invidia și chiar de mânia vecinilor lor față de prosperitatea lor economică.

Ceea ce mormonismul a realizat astăzi în termeni de construcție socială, de succes material și economic este mai presus de orice îndoială. Cercetătorii vorbesc astăzi de „Imperiul Mormon”, a cărui avere, estimată la sute de miliarde de dolari, nu încetează să crească prin investiții la bursă, cumpărare și vânzare de proprietăți, terenuri, construcții etc. Venitul anual este investit în construirea de temple, în finanțarea activității misionare, în menținerea agențiilor umanitare, în producerea literaturii de propagandă, în subvenționarea educației⁵².

În mod paradoxal, se accentuează faptul că *acumularea bogăției pleacă de la dorința de a construi „Regatul lui Dumnezeu aici”, pe pământ*. Toate aceste realizări sunt considerate o anticipare a timpului „când popoarele de pe pământ va veni la ei pentru conducere și îndrumare”. Ideea că America va fi anihilată ca putere politică, dar va continua să supraviețuiască prin intermediul bisericii mormone este populară astăzi printre mormoni. În speranța

51. Preocuparea pentru material care se vede în majoritatea revelațiilor se poate lega de concepția antropomorfică despre divinitate a biseicii mormone. Dumnezeu s-a arătat în carne și oase lui Joseph Smith, tot spiritul este materie. toată materia are vocație spirituală (Alain Gillette., *Les Mormons, théocrates du Désert*, Paris, 1985, p. 18-19)

52. În același timp, mormonismul este susținut de personalități marcante din politică sau din lumea afacerilor. O figură importantă pentru înțelegerea mormonismului a fost **Reed Smoot (1862-1941)**, unul din cei 70 de apostoli și o persoană de încredere a președintelui Joseph F. Smith (1838-1918) care în 1902 a devenit senator al Statelor Unite pentru Partidul Republican. A ocupat această demnitate timp de 30 de ani și a fost unul din părinții protecționismului american. Victoria lui Reed Smoot a contribuit la apropierea bisericii mormone de marile forțe politice americane și la „americanizarea” mișcării. Alte personalități din lumea politică sau mediul de afaceri care provin din rândurile bisericii mormone au fost sub-secretarul de stat **Reuben Clarck (1871-1961)**, care spre sfârșitul vieții a fost membrul „Primei Președinții” mormone: miniștrii D. Kennedy și G. Roomey sub administrația Nixon, președintele mormon **Ezra Taft Benson** (născut 1899, 1985 președinte- 1994), însuși, care a fost ministru al agriculturii. **Nathan Tanner**, fost ministru al pământului și minelor; **J.W. Marriott** întemeietorul lanțului de hoteluri; **David Kennedy**, secretar al trezoreriei sub administrația Nixon și important bancher din Chicago; **Victor Brown** de la conducerea United Airlines (devenit apostol); **Franklin Richard**, jurist la federal Housing Authority (devenit apostol); **George Romney**, fost guvernator de Michigan, președinte la American Motors; **Glenn Neilson**, președinte al Husky Oil etc... Numeroși mormoni se află în Senatul Statelor Unite și în Camera Repezentanților (Congres); alții sunt înalți responsabili în CIA și FBI (Robert Gottlieb, *America's Saints: The Rise of the Mormon Power*, London 1984, p. 110-113; 117-119). Despre implicarea mormonilor în afaceri și politică a se vedea și John Heinerman & Shupe Anson, *The Mormon Cooperate Empire*. Boston: Beacon Press, 1985 p. 55, 75, 119- 120; 125; Chris Hun, Elizabeth Dunn (ed.), *Money, morality and modes of civil society among American Mormons in Civil Society: Challenging Western Models*, London: New York: Routledge, 1996, p. 27- 49

că Hristos se va reîntoarce în curând pentru a governa regatul lui Dumnezeu pe pământ, Biserica trebuie să fie pregătită pentru a prelua puterea economică și politică a Americii și apoi a lumii întregi. Ea trebuie să adune convertiții și să realizeze o teocrație pe pământ. Președintele **Gordon B. Hinkley (1995-)** afirma fără echivoc „cauza în care noi suntem angajați nu este o cauză comună ca altele. Este regatul lui Dumnezeu, Tatăl nostru etern. Este vorba de edificarea Sionului aici, pe pământ prin dragoste, slujire, muncă, administrație. *Regatul lui Dumnezeu este Biserica Sfinților Ultimelor Zile și va deveni Sion în toată splendoarea sa*”⁵³. Astfel, mormonismul face din succesul economic un motor al prozelitismului⁵⁴.

În secolul al XXI-lea, sentimentul că trăiesc în umbra celei de a doua veniri nu mai este la fel de susținut și de convingător ca la prima generație mormonă. O trecere în revistă a numerelor din *Ensign Magazines* începând cu anii 1970 identifică puține articole care se referă concret la a doua venire⁵⁵. „Noi mărturisim că El (Hristos) va reveni într-o zi pe pământ. *Atunci se va descoperi slava Domnului și în clipa aceea orice faptură o va*

53. John Heinerman & Shupe, Anson, *op.cit.*, p. 2; „Va veni ziua în care împărăția și puterea pe întregul pământ va fi dată poporului „sfinților” Celui Preaînalt, a cărui împărăție este veșnică” (D&C 65; *Doctrines of Salvation*, vol I, p. 229- 230).

54. „Sfinții” vor ca toți să se bucure de Împărăția lui Hristos la a doua Sa venire, de aceea ei conduc eforturi misionare deosebite și propovăduiesc „fără bani și pret”(Alma 1, 20). În numeroase țări defavorizate, ei construiesc școli, lansează programe de educație sanitară sau campanii de vaccinare, atrăgând populația săracă. Conform statisticilor pe anul 2000 (apărute în revista „Ensign”, mai, 2001, p.22), Biserica avea un total de 11.068 861 de membrii, din care aproximativ o jumătate se aflau în Statele Unite. Mormonii cunosc cel mai mare succes al lor în Pacificul de Sud, unde un locuitor din trei este membru al bisericii mormone, și unde fiecare insulă are un templu. De asemenea, în Noua Zeelandă, au fost bine primiți de „triburile Maoris”, care așteptau, așa cum le vorbiseră strămoșii lor, venirea adevăratei religii. În Asia biserica mormonă este prezentă mai ales în Filipine, unde există un templu la Manila, și care se bucură de ajutoare importante în catastrofele naturale care o lovesc destul de des. În Europa însă, mormonismul cunoaște relativ puțin succes în țările Europei occidentale, cu excepția Marii Britanii, unde 1 locuitor din 200 este mormon dar se află în expansiune în țările fostului bloc comunist. Deși mormonismul este în general perceput ca o religie americană, totuși cercetătorii ajung la o concluzie surprinzătoare care explică parțial succesul mormonismului. Potențialii convertiți fac o distincție între funcția Americii în lumea de astăzi și funcția Americii în planul divin al lui Dumnezeu. Ei acceptă funcția Americii ca „pământ al libertății”, al Noului Ierusalim; pentru ei mormonismul nu se poate numi „american”, așa cum nici catolicismul nu se poate numi „italian”, deși comparația este vădit forțată. Pe de altă parte, nici misionarii mormoni nu accentuează în predica lor doctrinele „americane”, ci binefacerile psihice și spirituale ale credinței lor.

55. Oaks Dallin, *Preparation for the Second Coming*, „Ensign”, mai 2004; Robert Wells, *Our message to the World*, „Ensign”, nov. 1995; Robert Hales, *The Unique Message of Jesus Christ*, „Ensign”. mai, 1994; Ezra Taft Benson, *Joseph Smith Profet to our generation*, „Ensign”, 1981; Marion Rommey, *The Restoration of Israel to the Lands of their Inheritance*, „Ensign”, mai, 1981; Richards LeGeand, *The Second Coming of Christ*, „Ensign”, mai 1978; Mark Petersen, *The Message of Elijah*, „Ensign”, mai 1976; Stapley Delbert, *To Make a People Prepared for the Lord*, „Ensign”, nov. 1975; Alvin Dyer, *We Shall Not Fear*, „Ensign”, iunie, 1971

vedea (Isaia XL, 5). El va conduce ca rege al regilor și va domni ca Domn al domnilor și orice genunchi se va pleca și orice limbă va da slavă în fața Lui. Fiecare dintre noi va fi dus să stea în fața Lui pentru a fi judecat după faptele noastre și dorințele inimilor noastre”⁵⁶. Liderii actuali ai bisericii mormone fac declarații clare care să contracareze anxietatea referitoare la apropierea mileniului. Toate acestea nu trebuie să ne ducă la concluzia că mormonismul a sucombat în fața tendințelor moderniste. Lucrarea lui McConkie, cea mai documentată din lucrările doctrinar-apologetice surprinde printr-un mare atașament față de tezele inițiale ale mormonismului primei generații. Ca și atunci, și acum sunt așteptate aceleași schimbări biologice și geologice, inclusiv faptul că animalele carnivore vor deveni ierbivore sau că vor fi unificate continentele⁵⁷.

Astfel, se poate spune că gândirea apocaliptică este omniprezentă, dar curente advente extreme sunt sancționate și adepții lor sunt excluși din mișcare. Mormonii se mulțumesc să observe semnele care preced vremurile din urmă, considerând că acestea sunt de două categorii: în primul rând, predicarea adevărului prin strădania miilor de tineri mormoni care au început evanghelizarea lumii; în al doilea rând este vorba de degradarea planetară, atât la nivel ecologic, cât și moral, care este semnul incontestabil al apropierii judecății. Surdina pusă discursului apocaliptic a favorizat concentrarea politică spre edificarea „regatului” de la Utah. Ca și în alte curente religioase, cei care nu s-au mulțumit să primească un mesaj apocaliptic redus și-au găsit refugiul în mici grupuri dizidente care, grație revelațiilor de care au beneficiat noii lor profeți, mențin vie flacăra milenaristă ce a caracterizat primele comunități mormone⁵⁸.

CONCLUZII

Din cele expuse putem concluziona faptul că eshatologia mormonă contemporană apare, în multe privințe, ca o reluare în termeni moderni a milenarismului eretic profesat în primele secole ale Bisericii, atât de secte, cât și

---

56. *Hristos cel viu. Mărturia apostolilor*, Biserica lui Iisus Hristos a Sfinților din zilele din urmă, „Liahona”, aprilie 2000, p. 3.

57. Liderii mormoni au răspuns și continuă să răspundă la modernism, așa cum fac religiile conservatoare în general, prin respingerea lui făcând apel doar la supranatural. Ceea ce joacă un rol important în cazul mormonilor este convingerea lor că sunt conduși de un profet în viață. Acest „Moise” poate fi îmbrăcat în costum englezesc, dar el este legătura cu lumea mitică a trecutului lor „sfânt”. Continua revelație printr-un profet în viață servește ca o evidență tangibilă că Dumnezeu poate face și astăzi aceleași lucruri minunate din trecut.

58. În *Encyclopedia of American Religions*, Melton J. Gordon (ed. și coord.), New York 1999, p. 589- 613 sunt identificate 67 de grupări dizidente ieșite din biserica mormonă de-a lungul timpului.

de unii părinți și scriitori bisericești⁵⁹. Principalele sale caracteristici sunt viziunea hedonistă asupra mileniului (este o împărțire a plăcerilor, *pe pământ*), accentul pus pe teme sioniste (restaurarea Ierusalimului, restaurarea cultului mozaic cu majoritatea legile și prescripțiile sale), precum și egalitatea între împărțirea mesianică descrisă de profeții Vechiului Testament și împărțirea celei de a doua veniri a Domnului.

În al doilea rând, se poate vedea că forma în care se prezintă astăzi eshatologia mormonă este rezultatul unui proces de modificări și reconsiderări repetate și acest lucru dovedește inconsecvență față de propria tradiție doctrinară și subordonare față de imperativele legate de prozelitism (nimic revelat de fapt). Considerăm că prezentarea acestei inconsecvențe trebuie să preceadă orice încercare de abordare critică (ea trebuie să fie în duhul Evangheliei și să nu diabolizeze alteritatea) a învățaturii mormone din perspectivă ortodoxă. Un mormon sincer care are un heritaj cultural propriu dacă va reuși să problematizeze doctrina mormonă se va apropia mult de Adevăr. Problematizarea nu o poate face decât prezentându-i mormonismul onest dintr-o perspectivă interdisciplinară fără coloratura promoțională pe care ei reușesc să o promoveze. Acest lucru este verificat în mediile academice mormone care sunt acuzate azi de „erezii” în cadrul mormonismului. Astăzi noi trebuie să depășim atitudinea de „asediați ai noilor mișcări religioase” la cea de mărturisitori și asta presupune revigorarea misiunii în Biserică.

În al treilea rând, din tot ceea ce s-a arătat până acum, se poate constata că există o legătură strânsă între învățăturile eshatologice și expansiunea mormonismului. Realizările economice, implicarea politică, prozelitismul la scară mondială, programul umanitar și cel educațional arată eforturile bisericii mormone de a transforma această lume în „Împărăția” a cărei conducere o va lua Hristos la a doua Sa venire. Astfel, mormonismul poate fi considerat o denotațiune a cărei religiozitate trebuie să le confere identitate și prosperitate.

Asist. univ. drd. Radu Mureșan

59. Nu am prezentat aici detaliat sursele concepțiilor millenariste profesate de mormoni și nici filiera pe care ele au ajuns în cadrul mormonismului. Această prezentație va face obiectul unui studiu mai amplu. Pentru documentare: *Dieu des Hommes, Dictionnaire des Messianismes et millénarismes*, ed. H. Desroche, La Haye, 1969; *Millenarianism and Messianism in Early Modern European Culture: (Vol I Jewish Messianism in the Early Modern World* edited by Matt D. Goldish and Richard H. Popkin, Dodrecht, Boston, London 2001; Vol II *Catholic Millenarianism: From Savonarola to the Abbey Gregory* edited by Karl A. Kottman Dodrecht, Boston, London 2001; Vol III *The Millenarian Turn: Millenarian Contexts of Science, Politics and Everyday Anglo-American Life in the seventeenth and eighteenth centuries* edited by James Force and Richard H. Popkin, Dodrecht, Boston, London 2001; Vol IV *Continental Millenarians: Protestants, Catholics, Heretics* edited by John Cristian Laursen and Richard H. Popkin, Dodrecht, Boston London 2001; *The Encyclopaedia of Apocalypticism*, vol I (ed. John J. Collins, 1998), vol II (ed. Bernard J. MacGinn), vol. III (ed. Stephen J. Stein) New York: Continuum, 1998.

VIII. DOCUMENTARE

SEMNIIFICAȚIA MĂRTURISIRILOR DE CREDINȚĂ ÎN PROTESTANTISM ȘI SARCINILE TEOLOGIEI ORTODOXE

A. Protestantismul și mărturisirile de credință

Dialogul ortodox cu lumea protestantă este foarte complex, indiferent însă de tema care este abordată, când semnează documente doctrinare comune cu protestanții - cum a fost, spre exemplu, documentul BEM sau chiar acela care consacră dogma trinitară ca bază doctrinară comună pentru protestanți și ortodocși la cea de a III-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New Delhi din 1963 - teologii ortodocși trebuie să nu piardă din vedere nici o clipă adevărata semnificație pe care protestanții o dau în general oricărei mărturisiri de credință sau chiar oricărui document doctrinar, semnificație care este fundamental diferită de aceea pe care ei o acordă acestora. Evidențierii acestei semnificații pe care protestanții o acordă oricărui document doctrinar, ca de altfel și doctrinei în general, îi voi consacra capitolul de față. Înțelegerea acestei semnificații este foarte importantă pentru că, documentele referitoare la problema naturii Bisericii, tema cea mai controversată și fundamentală în raport cu protestanții, trebuie să țină seama de sensul pe care fiecare parte îl acordă înțelegerilor convenite la un moment dat. Problema de bază pe care o ridică dialogul cu protestanții este că orice document doctrinar comun pe care ortodocșii l-au semnat sau îl vor semna vreodată în această direcție nu are niciodată aceeași valoare și chiar semnificație pentru cele două părți.

Ce înseamnă *a dogmatiza* pentru protestanți? Iată o întrebare care, prin răspunsul pe care-l va primi, poate lămuri care este valoarea unui text doc-

trinar așa-zis ecumenic în viziunea teologilor protestanți. Voi cita în cele ce urmează doar câteva fragmente din teologi de marcă în care aceștia dau un răspuns foarte precis acestei întrebări. Voi începe cu KARL BARTH. Marele teolog reformat respinge din capul locului ideea că ar putea exista adevăruri revelate independente de experiența subiectivă, cu valoare universal obligatorie și valabile, deci, pentru eternitate. "Noțiunea de adevăruri revelate în sensul unor propoziții investite odată pentru totdeauna cu autoritatea divină, după text cât și după sens, este teologic imposibilă".¹ Este surprinzătoare o astfel de afirmație pentru un protestant care a scris o voluminoasă DOGMATICĂ BISERICESCĂ (KIRKCLICHE DOGMATIK) în 18 volume. Și, totuși, ea este firească pentru Barth, deoarece noțiunea sa despre "dogmă" și "dogmatică" este complet diferită de ceea ce se înțelege în mod curent în ortodoxie prin acești termeni. Dacă nu există adevăruri în sensul clasic al cuvântului, adică în sensul de propoziții universal valabile, atunci însuși sensul termenului de "dogmatică" va fi cu totul special, adică radical diferit de înțelesul comun: "Dogmatica ca atare, explică Barth, nu întreabă ce au spus apostolii și profeții, ci ce anume trebuie să spunem noi pe baza apostolilor și a profeților".² Dogmatica, prin urmare, nu va putea fi niciodată un compendiu de propoziții obligatorii pentru credință, de propoziții obținute, ca în științe, în urma unei cercetări; dogmatica, spune Barth, "nu este ca adevăratele științe, un compendiu de rezultate, ci un act de cercetare pentru care și cele mai sigure rezultate nu sunt interesante decât ca premise ale unor noi acte de cercetare".³

Dogmatica, prin urmare, nu este interesată de ce s-a zis anterior despre Iisus Hristos; dimpotrivă, ea este interesată de actul însuși al cercetării: "Preocuparea serioasă cu dogmatica, spune Barth, înseamnă că cercetarea dogmatică preia de fiecare dată din nou și de la bază întrebarea despre legitimitatea cuprinsului vorbirii creștine, nu ca și cum mai înainte nu s-ar fi întâmplat nimic, ci pentru că ceea ce s-a întâmplat trebuie să se mai întâmple odată prin noi, căci numai astfel se poate întâmpla și pentru noi în realitate".⁴ Care este atunci valoarea unui astfel de demers? Valoarea unei astfel de dogmatici, răspunde Barth, "constă în faptul că opera ei se întâmplă în realitate mereu din nou ca o criză a vorbirii creștine".⁵ În aceste condiții

1. K. Barth, *Die kirchliche Dogmatik. Die Lehre vom Wort Gottes, Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik*, Munchen, 1932, vol.I, p.14; la AA Bidian, *Revelația divină după concepția protestantă contemporană*, Mitropolia Ardealului, 1970, 1-3, p.30, n.105.

2. K. Barth, *op. cit.*, p.13; la AA Bidian, *op. cit.*, p.30, n.106.

3. K. Barth, *op. cit.*, p. 3; la AA Bidian, *op. cit.*, p.65, n.310.

4. K. Barth, *op.cit.*, p. 4; la AA Bidian, *op. cit.*, p.65, n.316.

5. K. Barth, *op. cit.*, p. 4; la A.A Bidian, *op. cit.*, p.66, n.317.

însăși ideea de dogmă se modifică; ea nu mai este o condiție a credinței, ci rezultatul ei: "Dogma, concludă Barth, este totdeauna pusă sub criteriul dacă ajută exprimării (de către fiecare credincios, n.n.) a lui Iisus propovăduit de mărturisirea nouotestamentară. Dogma nu este condiție, ci expresie a credinței".⁶

În acest nou cadru de referință noțiunea însăși de teologie capătă un sens diferit de cel clasic ortodox. Teologul protestant W. Löff spune astfel, următoarele: "Teologia slujește credinței prin ceea ce ea caută să înțeleagă într-o manieră nouă Cuvântul din cele transmise nouă. Aceasta înseamnă că teologia se preocupă de o continuă nouă înțelegere a ceea ce a fost Iisus".⁷ Teologia nu mai este astfel o dezvoltare a Evangheliei, ci descrierea unei noi experiențe religioase: "Tocmai prin aceasta se descoperă esența unei teologii a credinței care nu poate poseda Evanghelia în forma unei învățături neschimbătoare, ci este, reformatoric vorbind, o **teologia viatorum**, o teologie a călătorului, o teologie care trebuie să-și exprime mereu într-o formă nouă drumul ei în credință".⁸ În aceste condiții teologia nu orientează credința, ci, ca și la Barth, o exprimă. Credința însăși nu mai are nevoie de tradiție pentru a rămâne în fâgașul adevărului, ci reprezintă experiența individuală, specifică, a credinciosului. "O credință care este determinată de înțelegerea existențială a lui Iisus (adică de înțelegerea proprie, experimentală a individului, n.n.) nu (mai) are nevoie de nici o istorie, de nici o Biserică; întrebuițarea interpretării existențiale le devine astfel, o chestiune a individului".⁹

EMIL BRUNNER dezvoltă aceeași idee cu privire la sensul credinței. "Noțiunea de adevăr determinată de antiteza subiect-obiect, care are de-a face cu 'ceva adevărat', este în fond străină aceluia ceva care înseamnă credința. Rămâne, deci, că noi în credință nu avem de-a face cu adevăruri divine revelate, ci cu Dumnezeu, cu Iisus Hristos, cu însuși Sfântul Duh".¹⁰ "Există posibilitatea, spune Brunner, ca un om să rămână agățat în credința sa de învățatura ca atare și să nu mai ajungă până la supunerea plină de încredere și spiritualitate. (...) Aceasta este marea experiență negativă a Bisericii în toate secolele. Dacă se întâmplă aceasta, învățatura anume cea scrisă în mărturisirea Bisericii sau în dogmă sau în catehism - nu este nimic altceva decât

6. K. Barth, *op. cit.*, p.288; la AA Bidian, *op. cit.*, p.63, n.298.

7. W. Löff, *Die Bedeutung der existentialen Interpretation für die evangelische Theologie und Kirche*, Göttingen, 1965, p.52; la AA Bidian, *op. cit.*, p.59, n.277.

8. W. Löff, *op. cit.*, p.300; la AA Bidian, *op. cit.*, p.57, n.269.

9. W. Löff, *op. cit.*, p.68; la AA Bidian, *op. cit.*, p.60, n.285.

10. E. Brunner, *Wahrheit als Begegnung*, Berlin, Zurich, 1938, p.84; la AA Bidian, *op. cit.*, p.51, n.226.

lege".¹¹ "Credința nu este prima credință în ceva adevărat, nici chiar credința în adevărul că Iisus ar fi Fiul lui Dumnezeu, ci primar este încredere și ascultare față de Domnul și Mântuitorul însuși, iar în această încredere comunitatea cu el potrivit cuvântului său: Iată, eu sunt cu voi până la sfârșitul lumii".¹² "Credința, **piteia**, insistă Brunner, este cu totul altceva decât recunoașterea unui adevăr. Ea este încredere, dăruire deplină și supusă lui Dumnezeu care el însuși ni se comunică."¹³ De aceea, va conchide Brunner, "atâta timp cât nu Dumnezeu însuși vorbește cu omul și în timp ce vorbește nu intră în comuniune cu acesta, atâta timp cât învățătura îi rămâne un vis-a-vis, un ceva învățat de Biserică sau de Biblie 'care trebuie crezut dacă vrei să fii creștin', raportul lui față de ea (față de învățătură, n.n.) este conform Legii și are toate trăsăturile legității".¹⁴ Brunner vrea să spună că în Vechiul Testament omul nu avea încă privilegiul întâlnirii directe cu Dumnezeu, ci se conducea după o învățătură și o Lege care trebuiau să-I pregătească pentru marea întâlnire ce urma să aibă loc la "plinirea vremii". Această întâlnire a avut loc în NOUL TESTAMENT și de atunci o are fiecare credincios care se eliberează de Lege, de orice învățătură considerată ca normativă de către o Biserică. Potrivit acestei viziuni, atâta timp cât Biserica și-a condus credincioșii pe baza unei învățături exterioare și nu le-a prilejuit întâlnirea directă cu Iisus Hristos, ea n-a făcut altceva decât să prelungească perioada Legii Vechi, perioada așteptării. Această nouă perioadă a venit propriu-zis abia odată cu Reforma când vechile crezuri au fost abandonate în favoarea întâlnirii directe, nemijlocite a fiecărui credincios cu Iisus.

RUDOLF BULTMANN argumentează în același sens. "Revelația, spune el, nu mijlocește nici o cunoaștere asupra lumii, ci ea se adresează. (...) Ca atare devine clar în ce sens poate fi considerată Scriptura ca Revelație și anume niciodată în sensul că în ea s-ar anunța adevăruri generale și care să fie adunate ca atare și puse normativ mai presus decât celelalte adevăruri ale rațiunii, ci doar că ea este mărturia venirii lui Dumnezeu, a întâmpinării omului în istorie și har".¹⁵ "Cuvântul (lui Dumnezeu) intră în lumea noastră accidental, cu totul contingent, cu totul ca o întâmplare. Nu există nici o garanție pe baza căreia poate fi crezut. Nici un apel nu se poate face în credința altora, fie Pavel, fie Luther. Da, pentru noi înșine credința în Cuvânt nu poate fi niciodată un punct de vedere pe care ne putem baza, ci mereu acțiune nouă, supunere nouă. Mereu din nou nesigură îndată ce, ca oameni, pri-

11. E. Brunner, *op. cit.*, p.89; la AA Bidian, *op. cit.*, p.56, n.263.

12. E. Brunner, *op. cit.*, p.84; la AA Bidian, *op. cit.*, p.51, n.226.

13. E. Brunner, *op. cit.*, p.81; la A.A Bidian, *op. cit.*, p.51, n.228.

14. E. Brunner, *op. cit.*, p.89; la AA Bidian, *op. cit.*, p.56, n.264.

15. W. Zimmerli, *Offenbarung*, Berlin, 1965, p.72; la AA Bidian, *op. cit.*, p.33, n.132.

vim în jur și întrebăm, mereu nesigură îndată ce reflectăm asupra ei, îndată ce vorbim despre ea; sigură însă, numai ca acțiune".¹⁶ În consecință, spune Bultmann, "credița creștină vorbește despre o Revelație și se referă prin aceasta la acțiunea lui Dumnezeu ca la o întâmplare care, ... nu mijlocește învățături, ci atinge existența omului și îl învață sau mai bine zis îl împuternicește să se înțeleagă ca purtat de puterea transcendentă a lui Dumnezeu".¹⁷

În fine, încă două opinii în acest sens. W. HERMANN, alt teolog protestant, spune și el că "ideea dogmei drept lege unitară de învățatură este potrivnică acțiunii Duhului Sfânt. (...) Duhul creează (numai) indivizi ai credinței".¹⁸ Revelația este "o întâmplare care ne pune pe noi înșine în fața acțiunii lui Dumnezeu".¹⁹ F.H.R. FRANK, la rândul său concludă: "Credința creștină nu poate cuprinde cu adevărat decât ceea ce trăiește ea însăși cu adevărat".²⁰

Toate aceste opinii converg în ideea că omul nu poate anticipa în nici un fel acțiunea a lui Dumnezeu, nu poate stabili de aceea nici o regulă de credință; Dumnezeu este complet imprevizibil în acțiunea sa și omului nu-i rămâne decât să renunțe la orice doctrină, la orice regulă omenească și să se lase în întregime în voia lui Dumnezeu. Este cunoscută învățătura despre predestinație. Am arătat anterior că o astfel de imagine despre Dumnezeu are la bază o viziune nominalistă la care gândirea occidentală a ajuns cu mult înaintea Reformei, încă din vremea lui Ockham. Această viziune despre natura lumii și mai ales despre Dumnezeu s-a consolidat în secolele care au urmat generând, dar în același timp și sprijinindu-se pe întreaga filosofie modernă. Renunțarea la orice doctrină prealabilă înseamnă de fapt renunțarea la orice regulă de credință pentru a permite individului experiența unei întâlniri directe, autentice cu Dumnezeu, necontaminată de vreo prejudecată umană, de vreun produs al fanteziei cum ar fi mărturisiri de credință alcătuite de sinoade și în general de Biserica autoritară a secolelor de dinaintea Reformei. În viziunea protestantă, teologia se clădește ca expresie a unei experiențe, iar nu ca o regulă care să direcționeze această experiență; așadar, teologia și orice mărturisire de credință sau document doctrinar se clădește împotriva oricărei reguli, împotriva oricărei învățături obligatorii pentru

16. R. Bultmann, *Glauben und Verstehen*, Tubingen, 1993, p.37; la AA. Bidian, *op. cit.*, p.92, n.418.

17. R. Bultmann, *op. cit.*, p.120; la AA Bidian, *op. cit.*, p.35, n.149.

18. W. Hermann, *Der Verkehr des Christen mit Gott, in Anschluss an Luther dargestellt*; la AA Bidian, *op. cit.*, p.25, n.80.

19. G. Gloege, *Christliche Offenbarung Evangelische Lehre*, Tubingen, 1960; la AA Bidian, *op. cit.*, p.25, n.83.

20. W. Hermann, *op. cit.*, p.155; la AA Bidian, *op. cit.*, p.22, n.57.

credință. Aceasta pentru a favoriza experiența directă a întâlnirii cu Dumnezeu în detrimentul unei construcții mentale fanteziste, în detrimentul unei doctrine de construcție pur umană. Bultmann chiar spune că "orice afirmație omenească despre Dumnezeu în afară de credință (adică în afara experienței întâlnirii directe cu Dumnezeu în credință, n.n.) nu vorbește despre Dumnezeu, ci despre dracul".²¹ "Credința, mai spune Bultmann, știe că Dumnezeu nu devine sesizabil decât prin Revelația sa și că față de această Revelație tot ceea ce se numea înainte Dumnezeu nu este Dumnezeu".²² Așadar, tot ceea ce nu exprimă experiența directă a cuiva, tot ceea ce se prezintă ca o învățătură exterioară și obligatorie este o construcție pur umană și nu are nici o legătură cu Dumnezeu.

Deci toate mărturisirile din trecut formulate și prezentate de Biserică drept obligatorii pentru credință n-au nici un suport real în Dumnezeu, după opinia protestanților. Ce valoare poate avea aici o mărturisire de credință, un text ecumenic sau chiar o simplă propoziție teologică? Cât adevăr poate exprima ea? "O propoziție teologică, ne răspunde Bultmann, nu este adevărată deoarece exprimă un conținut valabil în afara timpului, ci ea este doar atunci adevărată când dă răspunsul la situația concretă corespunzătoare căreia îi aparține propozițiunea exprimată".²³ Bultmann vrea să spună că orice text doctrinar nu face decât să exprime o stare de fapt, o experiență; de aceea valoarea lui va fi mereu una doar descriptivă, iar nu una normativă pentru credință.

Ajunși la acest punct al analizei viziunii protestante ne putem pune o întrebare de fond: eliberarea de orice regulă doctrinară a priori poate oferi, într-adevăr, credinței acel acces neîngrădit, nedeformat, la experiența autentică a divinului cum spera lumea protestantă? Nu cumva tocmai această renunțare la regula de credință, la bunele servicii ale unei mărturisiri de credință obligatorii pusă la dispoziția credinței de către Biserică, împinge spiritul în brațele subiectivității celei mai pure? Nu cumva această fugă de orice regulă, de orice normă în calea credinței se întoarce în final tocmai împotriva obiectivității, al caracterului autentic al întâlnirii nemijlocite cu divinul? Iată o întrebare cu multiple fețe căreia nu i se poate da un răspuns decât analizând o serie din evoluțiile mai recente ale gândirii protestante. Abia acestea vor putea pune în evidență consecințele ultime ale respingerii oricărei reguli doctrinare prealabile menită să îndrume pe calea cea bună credința. Ce legătură poate avea însă această problemă cu Sfânta Treime și chiar cu

21. R. Bultmann, *op. cit.*, p.303; la AA Bidian, *op. cit.*, p.44, n.194.

22. R. Bultmann, *op. cit.*, p.294; la AA Bidian, *op. cit.*, p.72, n.349.

23. R. Bultmann, *op. cit.*, p.116; la AA Bidian, *op. cit.*, p.55, n.256.

Biserica? În realitate, legătura este profundă căci "obiectul" experienței religioase - dacă mă pot exprima așa - este Fiul lui Dumnezeu întrupat; or, această experiență nu poate avea loc decât "în Duhul". Este o învățătură de bază a Noului Testament pe care o împărtășesc și protestanții. Deci, orice text teologic, fie că este vorba de o simplă propoziție, de o carte sau chiar de o mărturisire de credință a unei confesiuni, implică inevitabil relația dintre Hristos și Duhul Sfânt. Astfel, întrebarea de mai sus ar putea fi reformulată în termenii următori: în ce fel, în ce măsură îl reflectă pe Iisus cel autentic, pe Fiul lui Dumnezeu însuși, această experiență "în Duhul" a credinței? Poate credința experimenta cu adevărat pe Hristos în condițiile abandonării oricărei reguli doctrinare? Dacă răspunsul este pozitiv, atunci individul religios se poate, într-adevăr, lipsi de serviciile oricărei mărturisiri de credință, fie ea redactată și de un sinod ecumenic; ba se poate lipsi în final chiar de Biserica însăși care a redactat o atare mărturisire. În aceste condiții individul va considera că are prin Duhul un acces neîngrădit la Revelație, la Iisus Hristos, și va înlătura orice Biserică ce-i stă în cale. Dacă, dimpotrivă, răspunsul este negativ, atunci o autentică întâlnire cu Iisus Hristos nu se va putea niciodată dispensa de îndrumarea unei mărturisiri de credință având autoritatea Bisericii însăși.

Această alternativă abia sugerată în textele de mai sus citate, devine evidentă atunci când sunt analizate opiniile mai puțin teologice ale harismaticilor. În acest scop, mă voi folosi în cele ce urmează de un grupaj de studii consacrat mișcării charismatice americane.

B. Relația Duhului cu Hristos la protestanții americani

Un exemplu de forțare a relației dintre Duhul și Fiul, exemplu care demonstrează cu prisosință până unde se poate ajunge în direcția așa-zisei trăiri "în Duh" a lui Hristos eliberat însă de constrângerile dogmei, îl constituie mișcarea de trezire spirituală care colorează de câțeva vreme viața Bisericilor protestante americane. În 1986 s-a publicat un set de studii despre problema Sfântului Duh sponsorizat de Consiliul Național al Bisericilor lui Hristos din Statele Unite și găzduit de *The Greek Orthodox Theological Review* 3-4/1986. Voi spicui pentru tema noastră câteva observații din studiile consacrate unor Biserici americane cum sunt cea luterană, metodistă, pentecostală și din așa-zisa mișcare a sfințeniei.

BISERICA LUTERANĂ AMERICANĂ. În cadrul amintitului volum Martha Ellen Stortz publică un studiu consacrat luteranilor americani. Această Biserică, arată ea, înregistrează o situație mai aparte față de luteranii din Europa, deoarece membrii ei sunt împărțiți în două facțiuni destul de dis-

tincte: una a harismaticilor, alta a neharismaticilor. Facțiunea harismaticilor, de departe cea mai interesantă, se caracterizează prin dorința lor de a acorda un rol Duhului Sfânt și darurilor sale, o atenție substanțial mai mare în viața Bisericii. Cinci sunt "așteptările" lor în această direcție. "Sub rubrica 'așteptărilor', spune Martha Stortz, acești luterani identifică cinci așteptări pe care ei le au pentru comunități ca experiență a lucrării Duhului: 1. experiența și exercițiul harismelor descrise de Pavel în 1 Corinteni XII, 4-10; 2. o apreciere și o practică mai profunde ale rugăciunii; 3. posibilitatea unei experiențe a lui Dumnezeu care face moștenirea creștină mai dinamică sub forma unor noi modalități de dezvoltare creștină; 4. o mai mare dragoste pentru Biblie și pentru mesajul ei; 5. o deșteptare a dimensiunii descrise biblic ca 'daruri și puteri'.²⁴

Problema pe care o ridică acești harismatici luterani, foarte numeroși de altfel, este aceea că de foarte multe ori manifestările lor în care ei văd o prezență mai intensă a darurilor Sfântului Duh depășesc cadrul biblic noutestamentar, fapt ce implică în mod necesar o viziune foarte specială a relației dintre Biblie și manifestările Duhului, respectiv dintre Hristos și Duhul Sfânt. Martha Stortz arată în acest sens că acești harismatici fac o distincție surprinzătoare între Biblie și Scriptură pe fondul necesității de a judeca corectitudinea manifestărilor considerate a fi daruri ale Duhului Sfânt. Biblia ar fi, în opinia lor, canonul obișnuit, binecunoscut, al cărților inspirate, textul ca atare; Scriptura însă, ar fi conținutul spiritual al Bibliei, adică acea descriere a lucrării Duhului Sfânt în comunitate a de credință. În această ordine, nu textul biblic propriu-zis constituie norma după care sunt judecate lucrările Duhului, ci Duhul este cel ce interpretează Biblia. Scriptura este tocmai rezultatul acestei interpretări "în Duhul" a Bibliei și abia ea este normativă pentru credință. Ceea ce caracterizează astfel pe harismaticii luterani pare a fi tocmai modul lor foarte relaxat în care înțeleg să judece pe baza Bibliei așa-numitele lucrări și daruri ale Duhului pe care ei le cred că se manifestă în comunitățile lor.

Această "eliberare" a Duhului de acrivia, de rigoarea textului biblic este constatată, dar și criticată chiar în interiorul Bisericii Luterane de facțiunea neharismatică, pentru care comportamentul harismaticilor întărește impresia că, deși n-o recunosc, ei doresc în realitate să se elibereze de constrângerile textului biblic pentru a da frâu liber entuziasmului, de a fi cât mai liberi "în Duhul". Martha Stortz rezumă poziția neharismaticilor în termenii următori: "În această viziune, luteranii neharismatici menționează că creștinii haris-

---

24. M. Stortz, *Let the Spirit Come: Lutheran Interpretation of the Holy Spirit*, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol.31, Holy Cross Orthodox Press, 1986, vol.31, p.327.

matici s-au reîntors la Biblie, dar au abandonat Scriptura. Ei au pierdut sensul a ceea ce este normativ în Scriptură și au pus în loc propriile lor idei cu privire la ceea ce este normativ în textele biblice, ignorând orice evidență contrară. (...) Luteranii neharismatici sunt de acord cu luteranii harismatici că Duhul a fost neglijat. Ei diferă însă de aceștia cu privire la ce anume a fost neglijat și cum poate fi corectată această lipsă. Pe scurt, acuzați a lor este că luteranii harismatici au abandonat Cuvântul lui Dumnezeu din Scriptură și înțeleg rău lucrarea Duhului".²⁵

Această situație din luteranismul american îi apare Marthei Stortz ca o repetare, deloc întâmplătoare, a situației de la originile Reformei, când exagerările mișcărilor radicale ca cea a anabaptiștilor numiți și "entuziaști" au stârnit reacția violentă a lui Luther. Tomas Muntzer, spre exemplu, învață că fiecare predicator trebuie să aibă o revelație înainte de a predica Cuvântul. Duhul luminează pe cel ales, iar cel ales interpretează Cuvântul Dumnului din Scriptură. Aceasta este pentru Muntzer ordinea sfințeniei: iluminarea interioară precede cuvântul exterior.²⁶ Luther n-a putut fi de acord cu această ordine propusă de anabaptistul Thomas Muntzer și în general, de "entuziaștii" vremii sale. "Argumentele lui Luther împotriva entuziaștii lor, spune Stortz, sunt, în mod surprinzător, similare cu argumentele împotriva Romei. 'Profeții cerești', cum îi numește el (pe entuziaști), au abandonat Cuvântul lui Dumnezeu din Scriptură și au ignorat pe Duhul. Aceasta este eroarea Romei: presupunerea că prin propriile ei acțiuni natura se poate apropia de Creator. Ceea ce este mai rău în ochii lui Luther este că entuziaștii au inversat ordinea lui Dumnezeu cu privire la sfințire plasând lucrarea internă a Duhului înaintea Cuvântului extern al Scripturii".⁴⁵³

Această încercare a entuziaștilor din vremea Reformei de a se elibera de rigorile textului sacru în ceea ce privește judecarea lucrărilor Duhului Sfânt se regăsește astăzi în atitudinea față de Biblie a harismaticilor luterani. "Atât entuziaștii Reformei, cât și harismaticii contemporani, spune Martha Stortz, au căutat să descrie persoana și lucrarea Duhului Sfânt independent de Hristos. Aceasta a fost și este (foarte) problematic pentru luterani. În mod cert, o concentrare pe hristologie este preferabilă".²⁷

BISERICILE METODISTE UNITE. Caracteristica acestor Biserici este doctrina lui John Wesley care a inițiat în secolul al XVIII-lea o mișcare religioasă de trăire mai profundă a creștinismului. Caracterizată prin mișcări de masă, prin manifestări adânc emoționale, mișcarea de trezire spirituală iniți-

25. M. Stortz, *op. cit.*, p.329. 328.

26. M. Stortz, *op. cit.*, p.318.

27. M. Stortz, *op. cit.*, p.332.

ată de John Wesley a sfârșit prin a fi calificată ca fanatică, ca o mișcare de "entuziaști" de tip anabaptist; în final, ea s-a desprins de Biserica Anglicană oficială. Roberta Bandi, care închină acestor Biserici un studiu în volumul amintit, descrie esența concepției lui Wesley astfel: "Conform teologiei lui John Wesley nu poate exista viață, mai ales o viață creștină, fără Duhul Sfânt. Fiecare etapă a vieții creștine depinde de lucrarea Duhului Sfânt. Mai mult, Biserica însăși este alcătuită din aceia care au pe Duhul și există oriunde poporul îl are pe Duhul Sfânt care mărturisește, iartă, învigoarează, susține și ne conduce la contemplarea lui Dumnezeu. Prezența Duhului Sfânt nu este limitată la aceia care au o credință dreaptă, au o experiență religioasă corectă, adoră într-un mod corect; ba nici măcar la aceia care citesc cum se cuvine Scriptura. Înțelegerea lui Wesley în ceea ce privește lucrarea Duhului Sfânt este largă și inclusivă, tolerantă în raport cu diferitele căi pe care Dumnezeu lucrează în mijlocul nostru, și convinsă că dovada prezenței Sfântului Duh trebuie întotdeauna să includă fructele Duhului arătată în viața creștină și-n iubire".²⁸ Într-adevăr, în manualul intitulat "Disciplina Metodistă Unită" și publicat în 1984 la New York se spune: "Fructele morale ale credinței ne privesc mai mult decât sistemele de doctrină. (...) Libertatea care ne hrănește în această privință este o funcție al sensului larg al apartenenței la poporul lui Dumnezeu".²⁹

Referindu-se la relația precisă dintre doctrină și Duhul Sfânt, Roberta Bandi spune: "În general, în materie de doctrină metodiștii uniți 'cred și înclină să creadă'. Puțini dintre noi au o idee mai amplă despre ce ar conține tradiția noastră teologică, dar noi am reținut ideea lui Wesley că adevărul creștinism are mai mult de-a face cu trăirea creștină și cu prezența Sfântului Duh decât are cu credințele. Acest mod de a privi lucrurile se traduce prin formula: 'nu contează ce crezi atâta timp cât ești sincer'. Luată în sensul ei bun, formula se traduce în tendința către o comuniune deschisă, într-o credință naturală (neprefăcută) potrivit căreia varietatea căilor prin care Dumnezeu se adresează ființelor umane este infinită. În sensul ei mai puțin bun, această formulă manifestă tendința de a urma un gen de doctrine care ies în afara creștinismului legitim într-o viață bisericească rară nici o corecție".³⁰

MIȘCAREA SFINȚENIEI. Această mișcare a apărut în sânul Bisericilor Metodiste ca o încercare cit: a trăi și mai profund principiile lui John Wesley.

28. R. Bandi, *The Role of the Holy Spirit /rom a United Methodist Perspective*, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol.31, Holy Cross Orthodox Press, 1986, 3-4, p.357-358.

29. R. Bandi, *op. cit.*, p.352, n.1.

30. R. Bandi, *op. cit.*, p.358-359

Studiul pe care Donald Dayton îl întreprinde cu privire la această mișcare și publicat în aceeași lucrare care gravitează în jurul rolului pe care-l pot avea mărturisirile de credință, în special Crezul Apostolic, și al lucrării Duhului Sfânt în cadrul mișcării sfințeniei. El spune: "În interiorul mișcării propriuzise a sfințeniei nu există o problemă anume, legată de folosirea crezului, deoarece metodismul tinde să se situeze în afara crezurilor și a confesiunilor (considerate) ca normative pentru viața Bisericii și ca o parte uzuală a Liturghiei. Nu se obișnuiește nici folosirea Crezului Apostolic însuși în cadrul cultului, deși... este prezent (totuși) în imnul nazarean și în ultima formă revizuită a imnului comun al Bisericilor Wesleyene și Liber Metodiste. În schimb, uzul Crezului niceean este inexistent după câte știu. Se poate argumenta că această rezistență (chiar repulsie) la folosirea crezului este de ordin principial, cel puțin în practica sfințeniei, care, mai mult ca oricine, a amplificat tendința lui Wesley de a continua 'credința apostolică' în termeni de spiritualitate și pietate. Pentru Wesley 'credința apostolică' trebuie mai degrabă trăită și experimentată, decât mărturisită; este mai degrabă o problemă de 'inimă' decât una a minții și a propozițiilor lor. Pe de altă parte, se poate argumenta că, datorită caracterului 'clasic' și 'ortodox' al gândirii wesleyene a sfințeniei, nu există o obiecție reală la crezul niceean și acesta poate fi acomodată în teologia și cultul (acestei mișcări, n.n.). Din unghiul de vedere al focarului 'soteriologic' al gândirii wesleyene și a sfințeniei atenția se deplasează de la speculația cu privire la viața internă a Trinității spre opera ei **ad extra**, în special opera de mântuire, și vede în acest context în primul rând pe Duhul Sfânt. Din această perspectivă se poate argumenta că gândirea (mișcării) sfințeniei asumă și aplică formulele trinitare clasice, dar această contribuție la reflecția trinitară este mai degrabă practică decât speculativă".³¹

BISERICA FRAȚILOR. Lauree Hersch Meyer, care se ocupă în cadrul aceleiași lucrări de Biserica Fraților, descrie atitudinea acestora față de doctrină în felul următor: "Copii ai Reformei radicale (a anabapțiștilor, n.n.), Frații n-au primit niciodată crezurile. Dezbaterea istorică relativă la **filioque** a fost angajată mai mult la nivelul academic, decât la nivelul mărturisirii obișnuite. Deoarece persecuțiile cărora le-au căzut victimă înaintașii noștri au fost justificate citind crezuri, Frații au îmbrățișat în mod radical modul reformat de a înțelege Scriptura constând în principiul: 'noi n-avem un crez anume, noi avem NOUL TESTAMENT, singura noastră autoritate în materie de credință și practică'".³² "Scriptura, continuă Lauree Meyer, arată în mod

31. D. Dayton, *Pneumatological Issues in the Holiness Movement*, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol.31, Holy Cross Orthodox Press, 1986, 3-4, p.368.

32. L. Meyer, *Reflection on Pneumatology in the Church of the Brethren Tradition*, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol.31, Holy Cross Orthodox Press, 1986, 3-4, p.391.

clar că Dumnezeu este prezent alături de noi în fiecare situație de viață. Dintru început, de când Dumnezeu a însoțit pe Adam și pe Eva în rai, el caută, este prezent în, rămâne cu, restaurează și ridică poporul său în orice condiții ne-am găsi noi înșine. Putem cunoaște despre Dumnezeu independent de conștiința împrejurărilor și condițiilor în care ne aflăm. Dar mărturisind că este Mesia întrupat al lui Dumnezeu, noi mărturisim, de fapt, că întreaga cunoaștere umană a lui Dumnezeu este întrupată; ea reflectă forma, condiția, contextul și limitele vieților credincioase".³³

***

Cele spuse mai sus nu fac decât să întărească o primă concluzie și anume că orice tentativă de a opune cunoașterea "în Duhul" a lui Hristos cunoașterii despre Hristos, de a cultiva, cu alte cuvinte, trăirea "în Duhul Sfânt" a lui Hristos împotriva mărturisirilor de credință și a rigorilor doctrinare sfârșește prin a deveni o trăire fără Hristos, o efuziune sentimentală despre care se crede a fi lucrarea Sfântului Duh, dar care tinde să nu prea mai aibă de-a face cu textul propriu-zis al Bibliei. Orice teologie sau viață spirituală care se clădește împotriva doctrinei, împotriva mărturisirilor de credință așa cum le-a cultivat Biserica de-a lungul secolelor nu face decât să slăbească progresiv sentimentul prezenței reale a lui Hristos; consecința cea mai nefastă, dar nu și ultima și cea mai gravă a acestei respingeri a doctrinei, este în anumite cazuri chiar dehristificarea vieții unei comunități, cum o dovedește exemplul acestor Biserici protestante din spațiul american. Într-un fel, aceste mișcări ce tind să iasă chiar în afara creștinismului prefigurează parțial destinul lumii protestante.

Chiar această scurtă analiză a unor mișcări de așa-zisă trezire spirituală nu fac decât să demonstreze că orice trăire "în Duh" în detrimentul doctrinei este în realitate o scufundare în subiectivitatea cea mai adâncă, o îndepărtare certă de Hristos cel real, cel biblic. Cu cât o comunitate sau un individ accentuează trăirea sa liberă "în Duhul", cu atât șansele îndepărtării de Hristos sunt mai reale. Am spus câteva rânduri mai sus că îndepărtarea de Hristos cel biblic a acestor mișcări care cultivă ceea ce ele cred a fi trăirea în Duhul Sfânt nu este ultima și cea mai gravă consecință pentru viața acestor comunități. În cele ce urmează voi arăta că finalul acestui drum al trăirii "în Duhul" prin abandonarea oricărei rigori doctrinare este secularizarea; nu

33. G. Sheppard, *The Nicean Creed, Filioque, and Pentecostal Movements in the United States*, în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol.31, Holy Cross Orthodox Press, 1986,3-4, p.9.

doar pierderea lui Hristos cel autentic, ci pierderea însăși a lui Dumnezeu ca referință ultimă a omului.

C. Sfântul Duh și secularizarea lumii protestante

Pentru a pune în evidență până unde poate merge o gândire care se dispensează de rigorile unei doctrine mă voi referi în cele ce urmează la un studiu publicat în cadrul aceleiași cărți pe care am utilizat-o în paginile precedente. Gerald Sheppard consacră mișcării pentecostale americane un studiu pe care-l intitulează "Crezul niceean, Filioque și Mișcarea Pentecostală din Statele Unite" și în care analizează atitudinea acestei mișcări față de crezuri în general. "...Pentecostalii, spune el, au primit, în general, crezurile ca semne ale 'formalismului', ale separatismului, ca texte moarte din punct de vedere spiritual și ca mărturisiri lipsite de sfințenie. Poporul care a adoptat 'noua' experiență pentecostală a simțit că a neglijat de-a lungul secolelor credința apostolică printr-o înăbușire a darului creștin, experimentând acum ceea ce discipolii au primit în Cenacol".³⁴

Într-o încercare de a reevalua trecutul au ajuns să acuze Reforma însăși de indecizie în a se separa cu totul de Biserica Romană. Principala acuzație se referă la condamnarea anabaptiștilor în baza unor crezuri. "Ei (pentecostalii) au realizat că reformatorii au alungat și chiar au condamnat grupurile harismatice și anabaptiste din sânul așa-numitei 'Reforme radicale'. Din acest motiv, în viziunea lor, reformatorii 'n-au reformat și crezurile (romano-catolice)' ale Vestului, ci au perpetuat o înțelegere atrofiată a importanței Sfântului Duh în viața creștină de zi cu zi. Deși pentecostalii n-au văzut nici o problemă în afirmarea de către reformatori a Trinității, ei au simțit însă adesea că crezurile reformate acordă o atenție inadecvată atât creștinismului practic, cât și importanței Sfântului Duh în viața Bisericii".³⁵

Un alt motiv al respingerii crezurilor de către pentecostali este acela că, în opinia lor, ele sunt răspunzătoare de divizarea Bisericii. "Pentecostalii, spune Sheppard, au încercat adesea să surmonteze deosebirile dintre creștini printr-o discreditare a ceea ce ei au perceput ca fiind crezurile divizatoare. Ei s-au văzut pe ei înșiși ca pe împlinirea eshatologiei promise, ca acel aluat care va dospî frământătura aducând-o la unitatea unei singure Biserici".³⁶ "Biserica lui Dumnezeu, spune un document al mișcării pentecostale, nu are nici un crez".³⁷ Reformatorii însăși, potrivit aceluiași document, prin faptul

34. G. Sheppard, *op. cit.*, p.404.

35. G. Sheppard, *op. cit.*, p412.

36. G. Sheppard, *op. cit.*, p403-404.

37. G. Sheppard, *op. cit.*, p407, n.10.

că au condamnat la vremea lor mișcările harismatice radicale, "au căzut de la Reformă din cauza crezurilor".³⁸

Pe acest fond, cum era de așteptat, discreditarea simbolului de credință de la Niceea (325) a afectat puternic concepția penticostalilor despre Sfânta Treime, adică înțelegerea Fiului prin Duhul Sfânt și prin aceasta a Tatălui însuși. Referindu-se la un document doctrinar penticostal din 1916 în care se afirmă schema clasică a relațiilor trinitare în care Fiul procedează din Tatăl, iar Duhul Sfânt din Tatăl și din Fiul, Sheppard se grăbește să adauge că "Trebuie să avem grijă să nu acordăm prea mare greutate fiecărei nuanțe din aceste declarații (doctrinare) penticostale, deoarece ele au fost scrise în vederea rezolvării unor probleme particulare. Apariția lui **filioque** într-una dintre ele nu este decât repetiția formală a ceea ce a fost percepută a fi o poziție ortodoxă, dar ea nu joacă un loc central în ultimele discuții penticostale despre Trinitate, ori despre rolul Sfântului Duh".³⁹

Desigur, această lipsă de importanță acordată lui **filioque** nu este decât expresia mai generală a lipsei de importanță pe care întregul protestantism o acordă Treimii imanent, adică Treimii așa cum este ea în sine, independent de manifestarea ei în istorie. Este cunoscută preferința acordată Treimii iconomice în detrimentul celei imanente. "În general, spune Sheppard, mărturisirile despre Treimea iconomică rămân mult mai pertinente la penticostali decât afirmațiile despre Treimea imanentă. Cum este prezent Dumnezeu în trei persoane în viața practică este mult mai important, decât specificarea precisă a ceea ce distinge ipostasele în misterul activității interne a persoanelor Treimii".⁴⁰ "Penticostalii, mai spune același comentator, și-au concentrat reflecția lor trinitară mai mult asupra activității iconomice a Trinității în mântuire, în sfințenie și în trăirea cu Duhul Sfânt. Numai în acest spațiu al discuției trinitare pot simți penticostalii că ei au ceva de păstrat din credința apostolică și pot aduce Bisericii contribuția lor în general".⁴¹

Această slăbire a rigorii doctrinare pe fondul pretenției unei trăiri mai intense, mai libere "în Duhul", a condus în cele din urmă o fracțiune a mișcării penticostale la consecința firească a discreditării nu numai a crezului niceean, ci la discreditarea însăși a învățaturii despre Sfânta Treime ca spațiu de referință în înțelegerea adevăratei naturi a lui Iisus Hristos. Este vorba de așa-numita mișcare "Jesus Only - Numai Iisus". Iată originea și natura acestei mișcări minoritare, dar foarte vii, în expunerea aceluiași

38. G. Sheppard, *op. cit.*, p406, n.8.

39. G. Sheppard, *op. cit.*, p411.

40. G. Sheppard, *op. cit.*, p415-416.

41. G. Sheppard, *op. cit.*, p413.

Gerald Sheppard: "În decada care a urmat coagulării redeșteptării Azusa Street din 1906 atât grupurile pentecostale de negrii, cât și cele de caucazieni (de albi, n.n.) au fost divizate de o controversă trinitară cunoscută sub numele de mișcarea 'Numai Iisus'. Într-o manieră extremistă, câțiva pentecostali aparținând mișcării 'Numai Iisus' au argumentat că ideea de 'Trinitate' a fost impusă Bisericii abia la Conciliul de la Niceea de către episcopul Romei. Au fost folosite texte biblice pentru a susține ideea unei convertiri baptismale numai în numele lui Iisus în locul formulei trinitare. 'Noua atitudine' a depășit prin esența ei cu mult intenția inițială de a urma o 'ordine biblică' în problema botezului. Mulți pentecostali ai mișcării 'Numai Iisus' susțin că unica persoană a Dumnezeuirii a fost Iisus Hristos, pentru care termeni ca 'Tată' sau 'Fiu' sunt mai degrabă etichete, în timp ce alții au afirmat mai mult un modalism dinamic asociat cu o viziune iconomică a Trinității. (...) Mișcarea 'Numai Iisus' a atras câțiva lideri proeminenți împreună cu membrii bisericilor lor și a condus la apariția unor biserici noi, independente, și la mișcări pentecostale separate".⁴²

Rezultatul final al așa-numitei trăiri mai intense și cu totul libere "în Duhul" a lui Iisus este, așadar, o înțelegere a sa pur iconomică, adică în afara oricărei referințe transcendente; eliberat de suportul relațiilor treimice, Iisus se constituie ca o realitate eminentă istorică, pur umană. Înțelegerea lui Iisus în afara oricărei constrângeri doctrinare, a oricărei mărturisiri de credință obligatorii, este de fapt o înțelegere în afara oricăror referințe metafizice, a oricărei transcendente, deci o înțelegere a lui în termeni pur istorici, temporali sau iconomici; trăirea lui Iisus în Duhul unei libertăți totale față de orice apriorism dogmatic nu este altceva decât o dedivinizare a lui, o înțelegere a lui în termenii pur umani. Acesta este rezultatul final și substratul cel mai adânc al mișcării pentecostale. Departate de a fi o mărturisire mai intensă a dumnezeirii lui, așa cum o cere NOUL TESTAMENT, experiența pentecostală a trăirii "în Duhul" nu este altceva decât o dizolvare a lui în termenii subiectivității fiecărui individ; Iisus nu mai este Dumnezeu cel ce există mai presus de timp și de subiectivitatea umană, nu mai este Dumnezeu-în-sine, asemenea Tatălui și Sfântului Duh cu care se află în relațiile eterne intratrinitare respective, ci un om care se definește numai în relațiile sale istorice cu oamenii din toate timpurile. Hristologia pentecostală este adusă astfel la nivelul unei simple jesulogii.

Această dorință de a trăi pe Iisus și în general creștinismul în termenii subiectivității umane, de a-l aduce mai aproape, de a-l coborî la nivelul

---

42. G. Sheppard, *op. cit.*, p.409-410.

înțelegerii noastre istorice, nu se manifestă doar în interiorul mișcării penti-costale, cum s-ar putea crede la un moment dat; aceeași dorință a generat de câteva decenii o serie de alte curente de gândire în cadrul protestantismului; este vorba de așa-numitele "teologii ale genitivului", care nu sunt altceva decât tendințe din unghiuri diverse spre o secularizare a creștinismului, spre o adaptare a sa la lumea modernă de sacralizată. Voi cita în acest sens doar doi teologi reprezentativi pentru ceea ce s-a numit teologia "morții lui Dumnezeu".

Paul van Buren, profesor prin anii '60 la Temple University din Philadelphia, USA, publică în 1969 o carte intitulată "Semnificația seculară a evangheliei". Problema fundamentală căreia Buren încearcă să-i găsească un răspuns adecvat este: cum poate trăi creștinul de astăzi în mod autentic condiția sa de om al Evangheliei într-o lume secularizată, desacralizată chiar, cum este lumea modernă? Răspunsul său este ferm și radical: numai printr-o anulare a divinului în favoarea umanului, adică printr-o convertire a teologiei în antropologie, a servituții față de o forță străină lumii noastre într-o libertate totală în limitele istoriei. Modelul prin excelență al acestui fel radical de afirmare a umanului prin negarea divinului van Buren îl vede, în mod paradoxal, în chiar persoana lui Iisus omul. Apelând la rezultatele studiului istoric, van Buren îl înfățișează pe Iisus ca pe un om cu totul liber; liber cu privire la presiunile și exigențele lumii, liber cu privire la tradițiile și ceremoniile religioase, liber de angoasă și, mai presus de toate, liber pentru aproapele său, liber pentru a se dăruia altora, și chiar liber față de angoasa morții. Această eliberare de prejudecățile timpului este considerată de van Buren ca fiind adevărata semnificație a învierii lui Iisus.⁴³

Van Buren nu poate concepe această libertate a autoafirmării umane altfel decât prin abandonarea referinței metafizice atât în înțelegerea lui Iisus însuși, cât și în înțelegerea credinței general umane. Astfel, spune el, noțiuni ca "Dumnezeu" sau echivalentele sale teologice ca "Atotputernic", ori "Cauză" a existenței sunt lipsite de sens sau înșelătorie. Se poate foarte bine, crede van Buren, că esențialul mesajului evanghelic să fie exprimat rară să fie folosiți astfel de termeni. Dacă cuvântul "Dumnezeu" se referă la o realitate dincolo de lume, este imposibil să se definească în chip inteligibil despre ce este vorba atunci când se întrebuițează acest cuvânt; este imposibil chiar de a descrie vreun element care să confirme sau să infirme adevărul spuselor noastre cu privire la "Dumnezeu" sau consecințele confirmării sau respingerii spuselor noastre. Dacă nu există această posibilitate, atunci cuvântul

43. P. Buren, *The Secular Meaning of the Gospel*, New York, 1969, p.121-123.128; în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.92(157), n.41,42.

"Dumnezeu" nu aduce nici o contribuție la înțelegerea realității. În consecință, afirmă van Buren, cuvântul "Dumnezeu" este un cuvânt mort, lipsit de semnificație, căci el nu spune nimic despre realitate a obiectivă. Prin urmare, toate afirmațiile cu privire la Dumnezeu trebuie convertite cu privire la om și la comportarea acestuia față de lume.⁴⁴

De aici ideea lui van Buren despre necesitatea unui nou creștinism, a unui creștinism modern, secularizat, care nu se mai referă la Dumnezeu, ci numai la om. "Caut, spune el, să pun o problemă mai importantă: creștinismul se raportează în mod fundamental la Dumnezeu sau la om? Încerc să arăt că se raportează la om, că limbajul referitor la Dumnezeu este o anumită manieră (o manieră învechită, printre altele) de a exprima ceea ce are să spună asupra omului, asupra vieții, asupra istoriei omenești. (...) Și dacă eu înțeleg bine natura și evoluția creștinismului, am pretenția că el a avut în mod esențial drept obiect de a propune o anumită formă de viață, modele de existență umană, norme destinate să reglementeze atitudinea omului, dispoziții și comportări morale".⁴⁵

Cu aceasta ajungem, în sfârșit la părintele propriu-zis al teologiei morții lui Dumnezeu, americanul Thomas Altizer. Ca și la van Buren, motivația fundamentală pe care Altizer o pune la baza teologiei sale, este credința că omul și lumea creată nu pot exista cu adevărat, nu se pot constitui în mod autentic, decât în urma "morții lui Dumnezeu". Dumnezeu trebuie să moară pentru ca omul să trăiască, spune Altizer. El vede întâmplată această "moarte a lui Dumnezeu" în chiar actul întrupării. Întruparea lui Iisus Hristos, spune el, nu poate fi adevărată și efectivă în mod real decât dacă are loc prin ea moartea sacrului inițial, moartea lui Dumnezeu însuși. Prin întrupare Hristos se "golește" pe sine de Dumnezeire, tocmai pentru a deveni un om autentic, un om adevărat, adică supus istoriei, timpului, devenirii.

Acest act chenotic al lui Hristos este înțeles de Altizer ca un act al lui Dumnezeu, care renunță total la forma sa transcendentă și se autoanihilează pentru a putea să se reverse în întregime, prin întrupare, în modul existenței, al existenței istorice. Astfel, "moartea lui Dumnezeu" este mai degrabă o jertfa de sine a Divinității în favoarea creaturii. Dumnezeu neagă forma ființei sale anterioare pentru a putea afirma total natura creației sale. Dumnezeu se revarsă în existența creată, "în mijlocul lumii". În aceste condiții, numai creștinul poate afirma în mod autentic "moartea lui Dumnezeu" în favoarea creației sale, căci acest fapt se produce numai prin jertfa lui Iisus. În acest

44. P. Buren, *op. cit.*, p.12-13, 102;88-89, 102-106: în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.91(156), n.38-39.

45. P. Buren, *op. cit.*: în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.91(156), n.40.

sens, "Moarte a lui Dumnezeu" este în opinia lui Altizer actul mântuitor prin excelență, adică eliberator pentru om de sub stăpânirea lui Dumnezeu "Altul", străin și îndepărtat, care ar dispune într-o libertate suverană de destinul oamenilor.⁴⁶

Pentru a fi cât se poate de clar și a evita orice confuzie, Altizer ține să adauge că pentru el "nu este mort Dumnezeu idolatriei, al unei pietăți false, al "religiei", ci pur și simplu Dumnezeuul Bisericii creștine istorice și prin Biserică, Dumnezeuul creștinilor."⁴⁷ Referințele lui Altizer la conceptul lui Rudolf Otto de Dumnezeu ca **Das ganz Andere**, Cel cu totul altul, Cel străin de lumea noastră, ca și la Dumnezeuul predestinației protestante sunt evidente.

Care este sensul ultim al teologiei lui Altizer? La această întrebare răspunde un critic german care, cu amărăciune scrie: "Ceea ce ne furnizează Altizer este un tablou al păcatelor teologiei moderne apusene: creștinism fără religie, care de acum înainte a devenit un creștinism fără Dumnezeu; extrema 'jesulogiei' pentru care Iisus însuși se evaporă pentru că Tatăl, care-l trimite, nu mai există".⁴⁸

D. Sarcinile teologiei ortodoxe față de lumea protestantă și față de ecumenism

O raportare pertinentă a teologi ei ortodoxe la cea protestantă nu se poate face, decât dacă amândouă identifică problema comună căreia vor să-i găsească soluția. A aborda separat probleme ca **sola fide** sau **sola scriptura**, ori problema caracterului invizibil al Bisericii sau preoția generală și multe altele de acest fel, cum se procedează adesea, nu este decât o manieră incompletă de abordare a teologiei protestante, care, în linii generale, este foarte profundă și extrem de dependentă de evoluțiile filosofiei moderne. Nu în zadar Imanuel Kant, spre exemplu, a fost numit filosoful protestantismului; nu în zadar Bultmann, ca să invoc un alt exemplu, frecventa cu asiduitate cursurile lui Heldeger și-i cultiva prietenia. Fără îndoială, marile teme protestante trebuiesc abordate și separat, dar numai având ca referință principiul fundamental care stă la baza acestei gigantice și polimorfe confesiuni. Care este, așadar, acel principiu căruia i se subsumează toate marile învățături protestante și care, în același timp, permite o raportare la o comparare cu învățătura ortodoxă? Pentru a-l pune în evidență, să reluăm analiza pe scurt

46. T. Altizer, *The Gospel of Christian Atheism*, Philadelphia, 1966, p.54,62-68,111; în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.90(155), n.28-30.

47. T. Altizer, *America und die Zukunft der Theologie*; în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.90(155), n.27bn.

48. H. Grass; în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.91(156), n.34.

a celor trei expresii protestante celebre, **sola gratia, sola scriptura și sola fide**.

SOLA GRATIA. Sub acest principiu este desemnată în mod obișnuit învățătura despre predestinație, adică despre mântuirea omului numai prin voința divină însăși, nu prin respectarea unor norme sau unor reguli morale pe care omul le-ar putea deduce prin speculații raționale asupra esenței lui Dumnezeu. În raport cu pretenția Bisericii Romane de a cunoaște care este voința lui Dumnezeu și impune, în consecință, norme de comportament corespunzătoare credincioșilor ei, învățătura reformatorilor despre predestinație a apărut ca echivalând cu alegerea în locul unei învățături despre voința divină a contactului direct și obiectiv cu însăși această voință. Teologii Reformei sugerau că orice învățătură despre Dumnezeu nu poate oferi decât o imagine falsă a realității divine, o ficțiune rezultată din speculația filosofică pe marginea Revelației. Omul nu trebuie să se supună unei învățături despre voința divină, ci să se supună chiar acestei voințe în manifestarea ei imprezvizibilă.

Prin **sola gratia**, adică prin învățătura despre predestinație, reformatorii au oferit ca partener al omului nu o învățătură moartă, un construct uman, o speculație despre ce ar putea fi Dumnezeu, ci realitatea vie a unui Dumnezeu imprezvizibil în manifestările și deciziile sale, deci un Dumnezeu ireductibil la creațiile subiectivității umane, un Dumnezeu eminent obiectiv, real, viu. Teologilor Reformei li s-a părut că orice descriere doctrinară nu face decât să-l dizolve pe Dumnezeul cel viu în categoriile subiectivității umane, anulându-i caracterul de realitate vie, obiectivă, independentă de actul cunoașterii sale de către om. Cu alte cuvinte, predestinația a apărut ca acea modalitate de a asigura lui Dumnezeu ca termen al cunoașterii și al experienței umane obiectivitatea, realitatea, independența sa totală față de om, prin contrast cu speculația scolastică în care reformatorii au văzut expresia prin excelență a unei ficțiuni despre același Dumnezeu. Prin învățătura despre predestinație, prin celebrul **sola gratia**, reformatorii au crezut că opun Dumnezeului mort al speculației, dizolvat total în conceptele omenești ale filosofiei lui Aristotel, pe Dumnezeul cel viu, cel real, cel ireductibil al Revelației, al experienței directe. Ura lui Luther împotriva lui Aristotel, invectivele sale la adresa filosofiei în general, au fost motivate ca această dorință de a apăra caracterul viu, obiectiv, real, al experienței religioase. Dumnezeu este o realitate, nu o învățătură.

Așadar, pentru a-i asigura caracterul cât mai obiectiv, cât mai real, reformatorii l-au sustras pe Dumnezeu oricărei speculații, oricărei posibilități de a-i cunoaște esența prin deducții raționale, învăluindu-l în mantia misterului

total. Cum este Dumnezeu în sine însuși, spuneau ei, nimeni nu poate cunoaște; de aceea nu poate fi operată nici o deducție a actelor sale viitoare pe baza unor premize anticipate în esența sa eternă. El scapă oricărei subiectivizării, oricărui demers cognitiv uman, oricărei deducții sau speculații, fiind un Dumnezeu prin excelență viu, imprevizibil, în întregime real, adică obiectiv. De atunci, învățătura despre predestinație, despre mântuirea sola gratia, este prezentată de teologia protestantă drept garanția obiectivității oricărei experiențe religioase împotriva pericolului subiectivismului, a posibilității de a rămâne pradă unei fantezii despre Dumnezeu în locul unui contact real cu el, el cel obiectiv, cel total diferit de tot ceea ce este uman, cel mai presus de orice condiționare istorică sau rațională. Această învăluire a ființei și voinței lui Dumnezeu în haina misterului absolut, care a generat drept consecință predestinarea, acțiunea sa cu totul imprevizibilă asupra lumii și a omului, s-a dovedit însă în cele din urmă tocmai cauza majoră a dizolvării transcendenței divine în termenii istoriei, ai obiectivității în cei ai subiectivității conștiinței umane.

Logica acestui proces paradoxal este următoarea: prin negarea posibilității de a cunoaște pe Dumnezeu-în-sine, adică esența divină așa cum pretinde a Scolastica, prin refuzul de a recunoaște orice distincție ad intra, a oricărei premize în Dumnezeu, teologi a protestantă a trebuit să afirme numai o cunoaștere a lui Dumnezeu-în-afară, adică numai a felului în care s-a manifestat în istorie, deci ad extra. Dar această condiționare a cunoașterii lui Dumnezeu de termenii istoriei, ai timpului, au condus inevitabil gândirea la concluzia pe deplin coerentă că ceea ce cunoaștem de fapt nu este o realitate de dincolo de istorie, de timp și de spațiu, o realitate cu adevărat transcendentă, vie și ireductibilă la categoriile conștiinței umane, ci o realitate în întregime adaptată, dizolvată în categoriile creației, ale subiectivității limbajului revelației, care, în ultimă analiză, nu este decât un limbaj uman, condiționat istoric și geografic. Raționalismul protestant al secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea a devenit astfel consecința riguroasă în plan logic și psihologic al acestui embargou impus cunoașterii și experienței în general, cu privire la Dumnezeu-în-sine, la condiția sa transcendentală, supraistorică. Privat de referința sa transcendentală Iisus Hristos a devenit o ființă în întregime condiționată istoric nu printr-un capriciu al teologiei liberale, ci ca o consecință a misterului total în care a fost învăluită Divinitatea însăși. Ceea ce părea la început și încă mai pare multor teologi protestanți a fi o garanție împotriva unei dizolvări a teologiei în antropologie, a transcendenței în istorie, în fine a obiectivității în subiectivitate, s-a dovedit în cele din urmă a fi tocmai premiza unei raționalizări totale a misterului divin, a dizolvării sale

în categoriile subiectivității umane, ale raționalismului celui mai istoricizant. A afirma doar condiția iconomică a Dumnezeirii, statutul ei ad extra, adică doar manifestarea ei în istorie, înseamnă a o reduce în cele din urmă la categoriile istoriei, ale subiectivității umane, și a compromite în final, statutul ei transcendent, transuman și transistoric. Predestinarea reduce la zero condiția eternă, transistorică a lui Dumnezeu dizolvându-l în magma istoriei umane, a categoriilor subiectivității individului cunoscător. De pe pozițiile sale de ființă istorică, condiționată de categoriile timpului și ale spațiului, omul nu mai are înaintea sa un Dumnezeu viu, obiectiv, real, ireductibil în raport cu subiectivitatea sa de individ cunoscător, cum speraseră reformatorii, ci o realitate a cărei transcendență a fost dizolvată sub condiționarea istoriei, a categoriilor conștiinței și subiectivității umane.

SOLA SCRIPTURA. Acest principiu a fost avansat de protestanți tot împotriva teologiei scolastice și din aceleași motive ca și în cazul lui *sola gratia*. Așadar *sola scriptura* va trebui să apere aceeași obiectivitate a experienței religioase împotriva exceselor subiectivității. Orice tratat dogmatic, orice expunere doctrinară este, în viziunea protestantă, o vorbire despre Dumnezeu, o relație de la distanță cu obiectul acestei descrieri, care în final devine o relatare pe baza unei tradiții tot mai îndepărtate în timp față de acest obiect, care nu este altul decât Fiul lui Dumnezeu întrupat. În contrast cu această tradiție, cu această vorbire-despre Scriptura apare ca o vorbire cu Dumnezeu a unor oameni care l-au cunoscut direct pe Iisus cel istoric, l-au auzit direct, l-au pipăit, cum spune Sfântul Ioan în prologul primei sale epistole. Scriptura devine, astfel, expresia întâlnirii directe, a experienței nemijlocite a apostolilor cu Hristos, deci cu Dumnezeu însuși. De aici preferința protestanților numai pentru Scriptură, ***sola scriptura***, în contrast cu orice vorbire-despre, cu orice tradiție omenească ce, prin chiar statutul ei de vorbire-despre, nu este decât un produs al fanteziei umane, nu al contactului nemijlocit cu Dumnezeu, cu realitatea divină obiectivă.

Rățiunea acestui mod de a înțelege valoarea cognitivă a principiului ***sola scriptura*** este aceeași ca și în cazul principiului ***sola gratia***. Omul nu poate cunoaște pe Dumnezeu în condiția sa absolută, adică pe Dumnezeu-în-sine. Dumnezeu-în-sine nu suportă nici o relație cu cineva sau cu ceva din afara sa; din acest motiv el este în această condiție o realitate despre care nu se pot face decât speculații filosofice. Nu poți vorbi în mod pertinent despre ceva cu care nu poți avea nici o relație, cu ceva care-ți scapă deoarece este din principiu mai presus de orice relație, de orice contact direct; despre o astfel de realitate absolută nu poți face decât presupuneri, orice vorbire relativă la

absolut este necesarmente o vorbire-despre, o vorbire oarbă și tocmai de aceea eronată, subiectivă.

Adevărata cunoaștere despre Dumnezeu, vorbirea care ne mijlocește un contact direct cu Dumnezeu cel viu, cel ireductibil față de subiectivitatea umană, cel cu totul obiectiv, real, nu este decât Scriptura și numai ea; Scriptura descrie pe Dumnezeu în condiția sa relativă, adică pe Dumnezeu în relație cu noi, în contact nemijlocit cu noi; ea este de aceea în mod necesar, în mod inevitabil vorbire-cu Dumnezeu, expresie a relației noastre cu o realitate vie și obiectivă, nu o ficțiune. Spre deosebire de ea, toate tratatele scolastice sau care urmează modelul acestora și vorbesc **De Deo Uno in-sine, De Deo Trino in-sine**, adică despre Dumnezeu unul sau întreit în condiția sa absolută, adică mai presus de orice relație, suut niște fantezii, niște produse ale ficțiunii subiective, niște construcții conceptuale pur umane și deci fără legătură cu Dumnezeu cel viu, cel adevărat. Încă odată, în viziunea protestantă principiul **sola scriptura**, ca și cel anterior, este menit să apere caracterul obiectiv, autentic, al vorbirii, al experienței religioase, caracterul viu și real al lui Dumnezeu ca partener al dialogului cu omul. Pe baza Scripturii, cred protestanții, subiectivitatea umană este ferită de pericolul prăbușirii în propriile ei construcții, în propriile ei ficțiuni. Prin respectarea cu strictețe a lui **sola scriptura** conștiința scapă din capcana și de sub presiunea insuportabilă a propriilor ei categorii care-i domină sensibilitatea și gândirea.

Dar, ca și în cazul principiului anterior, **sola scriptura**, prin caracterul său extremist, sfârșește prin a scufunda conștiința tocmai în capcana de care a intenționat inițial să o ferească: sfârșește în subiectivizarea totală a oricărei tentative de cunoaștere a lui Dumnezeu. cauza este simplă. Dacă experiența religioasă a relației directe cu Dumnezeu este condiționată de Scriptură, ea este, de fapt, condiționată de un limbaj în ultimă analiză uman, deci supus inevitabil unor condiții istorice și geografice, adică supus în mod necesar categoriilor timpului și ale spațiului. Imanuel Kant a observat acest lucru și a tras concluzia care se impune în linia logică cea mai riguroasă: tot ceea ce este descris în categoriile sau prin intermediul limbajului, chiar al celui biblic, este o realitate necesarmente imanentă, condiționată istoric. Orice discurs, chiar și cel biblic, are sens numai atâta timp cât descrie realități din lumea noastră; orice referire la realități transcendente, la realități în-sine, absolute, este lipsită de sens pentru noi. Astfel de concepte, care tocmai din motivul arătat sunt de fapt niște pseudo-concepte, sunt cele de Dumnezeu, de suflet, de creație **ex nihilo**, de eternitate etc. Celebrele antinomii ale rațiunii pure ale lui Kant au vrut să demonstreze tocmai imposibilitatea umană de a se referi, chiar și în termeni biblici, la realități absolute, mai presus de o

relație directă cu noi. Kant exprimă în fond însăși învățătura protestantă fundamentală și de aceea a fost pe bună dreptate numit filosoful protestantismului.

Concluzia este clară: în limitele limbajului, a oricărui limbaj imaginabil, deci și în limitele celui biblic, este imposibilă experiența realităților absolute, a celor cu adevărat divine, transcendente. Iată deci, motivul extrem de întemeiat din punctul de vedere al gândirii protestante pentru care Rudolf Bultmann a cerut demitologizarea Bibliei, epurarea textului ei de orice referire la realități care ar depăși lumea noastră, cum sunt cele de Dumnezeu, de nemurire etc. Când Thomas Altizer proclamă "moartea lui Dumnezeu", el nu face decât să tragă ultima și cea mai riguroasă consecință a premizelor pe care le implică învățătura protestantă în fondul ei cel mai adânc. Ca și Bultmann, el cere "moartea" tuturor conceptelor care se referă la o realitate absolută, mai presus de orice relație cu lumea noastră, și deci incontrollable, improprii, cu totul de nedovedit. "Dacă este o ușă, spune el, care se deschide vădit asupra secolului al XX-lea, aceea este trecerea prin moarte a lui Dumnezeu, distrugerea oricărei semnificații și oricărei realități dincolo de imanența radicală pe care a descoperit-o recent omul modern, imanență care șterge chiar și amintirea sau umbra transcendentei".⁴⁹

Se crede în general că acest curent teologic protestant supranumit "al morții lui Dumnezeu" și-ar avea originea în gândirea lui Nietzsche. Dacă acest lucru este adevărat, este adevărat numai formal, numai sub aspectul expresiei literare a proclamării "morții lui Dumnezeu"; Nietzsche a fost, într-adevăr, primul care a proclamat deschis în gândirea vestică "moartea lui Dumnezeu". În realitate, acest curent a fost inițiat în subzistența sa de Kant prin critica pe care acesta a făcut-o conceptelor absolute. Van Buren, unul din corifeii curentului "morții lui Dumnezeu" de care am amintit deja, când declara că noțiuni ca cele de "Dumnezeu", de "Atotputernic" sau altele de acest gen sunt înșelătoare pentru că se referă la o realitate dincolo de lume nu face decât să reia concluzia argumentării lui Kant. Despre realități absolute nu se poate vorbi și de aceea este imposibil de a se discerne vreun element care să confirme sau să infirme adevărul spuselor noastre despre "Dumnezeu" sau consecințele confirmării sau respingerii spuselor noastre. Dacă nu există această posibilitate, concludem van Buren, atunci cuvântul "Dumnezeu" nu aduce nici o contribuție la înțelegerea realității; de aceea el este un cuvânt "mort" pentru noi și trebuie eliminat.⁵⁰ Din nou conștiința

49. T. Altizer, *The Gospel of Christian Atheism*, Philadelphia, 1966, p.22; în *Ortodoxia*, 1977, 1, p.89(154), n.24.

50. P. Buren, *The Secular Meaning of the Gospel*, New York, 1969, p.12-13,102; în *Ortodoxia*, 1977. 1, p.91(156), n.38.

religioasă se prăbușește în mrejele propriei subiectivități sub presiunea inexorabilă a categoriilor rațiunii care domină și limbajul și aceasta tocmai datorită aceluși principiu menit s-o apere de acest pericol: **sola scriptura**.

SOLA FIDE. În mod obișnuit, semnificația acestui principiu este fixată prin contrast față de învățătura mântuirii prin fapte: învățătura protestantă relativă la mântuire este, cum se știe, aceea că mântuirea are loc numai prin credință, **sola fide**, iar nu prin fapte. La modul mai general, **sola fide** înseamnă că omul renunță la sine însuși, la încrederea în meritele sale, în faptele sale, și se predă lui Dumnezeu în întregime, se livrează rară nici o rezervă predestinației divine. Mișcările mai recente din protestantism au adăugat noi valențe acestui principiu, dar în acord cu semnificația sa de bază, aceea a eliberării spiritului de orice prejudecată umană, de orice construcție mentală în calea experienței directe, nemijlocite a lui Dumnezeu. Acest lucru apare mai evident în cadrul mișcării penticostale. Mișcarea aspiră astfel, la idealul realizării unei experiențe religioase universal valabile, la o întâlnire "în Duh" cu Dumnezeu cel viu, cel obiectiv, cel cu adevărat real, întâlnire care să fie eliberată de povara oricărui subiectivism, a oricărui a priori uman ce ar putea compromite în vreun fel autenticitatea, dar și universalitatea mai presus de orice diferență a acestei experiențe a realității divine. Pentru a atinge acest nivel de universalitate și implicit de obiectivitate al experienței realității divine, penticostalii au ales calea eliminării celui mai important obstacol care este acela al conceptualizării și chiar al limbii însăși.

În opinia penticostalilor limbajul dogmatic al oricărei mărturisiri de credință este forma care compromite cel mai tare autenticitatea și universalitatea unei întâlniri directe cu Dumnezeu. Crezurile, departe de a fi un instrument al unificării religioase, sunt în realitate principala cauză a divizării lor religioase, a separării Bisericilor în confesiuni diferite și chiar al războaielor religioase. Ele trebuie, deci, înlăturate din calea unei adevărate trăiri "în Duhul": adevărata trăire "în Duh" a prezenței lui Dumnezeu este mai presus de orice divizare provocată de concepte, de crezuri, de viziuni diferite, marcate profund de subiectivism, de individualitate. Prin această receptare numai prin credință purificată de orice semnificație dogmatică, prin această trăire numai "în Duhul", penticostalii cred a fi atins obiectivitatea maximă a experienței lor religioase. De aici încrederea lor că experiența religioasă eliberată total de orice dogmatism atinge automat universalitatea, valabilitatea supraconfesională, dovedindu-se a fi acel "aluat" care dospește marea frământătură, a divizării lor confesionale din sânul lumii creștine.

Eforturile lor în direcția purificării credinței de orice subiectivitate conceptuală nu s-au oprit la eliminarea crezurilor, adică a limbajului dogmatic al

mărturisirilor de credință bisericești istorice. Cum am arătat anterior, o anumită grupare din sânul mișcării pentecostale a supralicitat dezvoltând o experiență a divinului, o trăire "în Duhul" chiar dincolo de rigorile limbajului biblic însuși, dincolo de ce s-ar putea numi "canonul" Bibliei, spre marea nemulțumire a majorității. Este evident însă că această forțare chiar a limitelor Bibliei însăși, o eliberare chiar și de regulile impuse de universul conceptual al limbajului biblic, al experienței trăirii "în Duhul" așa cum este descrisă ea în textul biblic însuși, nu este o abatere de la principiul **sola fide**, cum tind să creadă majoritatea pentecostală, ci tocmai o aplicare a acestui principiu până la consecințele sale extreme. Mișcarea anabaptistă - din care derivă în ultimă analiză aceste mișcări din sânul protestantismului consacrate unei trăiri libere de orice constrângere doctrinară a întâlnirii cu Dumnezeu - a atins în vreme a Reformei chiar forma revoltei împotriva Bibliei însăși, considerată de unii radicali o piedică ridicată de Diavolul în calea experienței nemijlocite a divinului. Mișcarea pentecostală n-a ajuns, încă la asemenea excese, dar afirmarea cu atâta forță a credinței împotriva oricărei opreliști doctrinare, face ca distanța până la asemenea atitudine față de Biblie să nu mai fie atât de mare.

În direcția aceluiași efort de a atinge universalitatea supraconfesională și deci obiectivitatea însăși a experienței lor religioase, pentecostalii elimină de fapt însăși limbajul uman, inevitabil conceptual și divizator, prin acea vorbire a lor "în limbi"; este evident, vorba de o vorbire în limbile îngerilor, deci în niște limbi care nu mai sunt omenești, care nu mai sunt grevate de semnificații diferite, de încărcături conceptuale diferite în funcție de indivizi. Limbile îngeresti sunt considerate implicit ca instrumentul cel mai adecvat al vorbirii cu Dumnezeu, mai mult decât limbajul Bibliei chiar, datorită semnificației lor universale, mai presus de orice diferență umană. Vorbirea "în limbi" traduce nu o anume realitate, care ar putea fi diferențiată de alte realități, ci realitatea divină însăși, unică, universală, și de aceea supraconfesională, liberă de orice nevoie de delimitare conceptuală sau lingvistică pur și simplu. Vorbirea "în limbi" constituie, în opinia acestei mișcări, limba cea mai universală cu putință în care poate fi exprimată experiența divinului autentic, real, viu, necontaminat în nici un fel de subiectivitatea individului, de categoriile sensibilității și ale gândirii umane. Implicația ar fi că ea este limba credinței pure de orice conceptualitate; acesta ar fi sensul cel mai înalt al lui **sola fide**.

Ca și în cazul celorlalte două principii protestante pomenite mai sus, și în cazul lui **sola fide** trebuie să ne punem întrebarea dacă pe această cale se poate accede cu adevărat la contactul direct, nemijlocit, cu Dumnezeirea

însăși, cu Iisus Hristos cel autentic, real și viu, cum cred penticostalii. La prima vedere rigoarea afirmațiilor penticostale că numai prin înlăturarea tuturor barierelor subiectivității umane, adică prin renunțarea la orice limbaj conceptual, chiar și la acela al Bibliei însăși, se poate ajunge la Iisus cel real și viu, pare impecabilă. Împins până la consecința sa extremă principiul credinței total pure de orice conceptualizare sfârșește prin a se întoarce împotriva chiar a scopului pentru care a fost propus. Căci dacă pentru a atinge realitatea divină însăși este nevoie de purificarea totală a credinței de orice rigoare dogmatică, atunci însuși Iisus Hristos devine o piedică în calea atingerii acestei realități din cauza inevitabilului său caracter istoric. Iisus nu mai poate fi în final o cale spre Dumnezeu tocmai datorită condiției precise în timp și spațiu sub care a avut loc întruparea. Așa se face că urmând riguros până la ultima consecință dedogmatizarea credinței, a experienței "în Duhul" a Glvinului, o serie de mișcări apărute în sânul lumii protestante și mai ales în sânul mișcării ecumenice tind să forțeze limitele creștinismului însuși în direcția unui ecumenism interreligios, sincretist. Datorită lui **sola fide**, datorită credinței pure de orice urmă de substanță dogmatică, ceea ce părea a fi o experiență a obiectivității divine înseși sfârșește prin a fi acoperită de magma diferitelor religii, adică a subiectivității religioase, a neputinței umane exemplare. În incapacitatea ei funciară de a accede la Dumnezeu cel adevărat, cel obiectiv, cel aflat mai presus de orice diferență, cel cu adevărat universal, natura umană este silită în final, datorită lui **sola fide**, să rătăcească în negura propriilor fantezii religioase a căror expresie sunt diversele religii înregistrate în istorie.

TEOLOGIA CHIPULUI. Ajunși la acest punct al argumentării, întrebarea relativă la coordonatele pe care trebuie să le aibă în vedere ortodoxia atunci când intra în dialog cu protestanții devine inevitabilă. Într-adevăr, care este direcția pe care trebuie s-o capete argumentarea ortodoxă în fața unei confesiuni atât de polimorfă, atât de complexă, a unei confesiuni care, susținută de întreaga gândire filosofică modernă, se află în plină efervescență și afirmare dominând atât mișcarea ecumenică mondială, cât și mentalitatea lumii civilizate în ansamblul ei? Este, rară îndoială, o întrebare grea. În limitele acestor câteva pagini mă voi mărgini să schițez doar o serie de observații. Așa cum am arătat mai sus, gândirea protestantă, în ciuda poliformismului ei, este cât se poate de unitară. Principiul ei fundamental căruia i se subsumează toate celelalte menționate mai sus, este acela al transcendenței absolute a lui Dumnezeu. al caracterului total misterios al voinței și acțiunii divine. De un astfel de Dumnezeu nu te poți apropia decât renunțând la orice efort uman, înlăturând orice doctrină prealabilă prin care limitata gândire

omenească ar încerca să-i pătrundă misterul profund, eliberându-le de orice structură omenească, cum sunt Bisericile pământești, care ar avea pretenția că știu care-i este voința de nepătruns și că pe baza acestei cunoașteri ar putea impune un anume set de reguli morale și în general de comportament. În opinia protestanților ființa divină depășește orice atribut, respinge astfel orice bază sau premiză care ar putea permite rațiunii să tragă anumite concluzii cu privire la voința și acțiunile lui Dumnezeu în istorie, în lume. Dumnezeul protestant este într-un anumit fel ființă acategorială prin excelență, misterul absolut și de aceea total imprevizibil în acțiunile sale asupra omului și a istoriei. Doctrina predestinației presupune ca suport ultim, o ființă divină absolută, liberă de orice distincție internă pe care ar putea mintea s-o perceapă.

Or, este de remarcat că ortodoxia răsăriteană a mai întâlnit cândva o astfel de imagine despre Dumnezeu și anume în vremurile patristice. Activitatea misionară și succesul convertirilor în lumea greco-romană a primelor secole a adus gândirea creștină în ciocnire deschisă cu filosofia cea mai puternică a antichității care a fost platonismul. Preluând fondul de bază al filosofiei eleate, platonismul impregnase în conștiința grecească și în general a lumii vechi imaginea unui Dumnezeu a cărui ființă este cu totul transcendentă în raport cu lumea, mai presus de orice devenire, liberă de orice distincție sau act care i-ar fi putut afecta identitatea ei absolută. În baza unei atari imagini despre Dumnezeu întruparea devenea imposibilă, căci ar fi obligat ființa cea veșnic imuabilă, identică cu sine să se schimbe, să intre în fluxul devenirii. În fața unei asemenea situații cei ce au dorit să se apropie, totuși, de creștinism fără să renunțe însă la a fi greci în gândire, n-au putut găsi altă soluție decât fie să considere coborârea lui Dumnezeu în istorie ca pe o serie de simple măști succesive, prosopa, adoptate de Dumnezeu Tatăl fără implicarea ființei sale adevărate, fie să considere că dacă totuși întruparea a fost reală ea n-a putut avea loc decât prin negarea dumnezeirii Fiului. Este cât se poate de sugestiv faptul că, plecând aproape de la același mod de a înțelege ființa divină, protestanții au ajuns și ei să pună în umbră, ba chiar să elimine cu totul în anumite cazuri Treimea transcendentă în favoarea Treimii iconomice. Această negare a distincțiilor în Dumnezeu, chiar și a celor ipostatice, nu putea să ducă în final decât la teoria kenozei absolute, la consolidarea lui Iisus Hristos ca o ființă pur istorică.

Dumnezeu protestant este tot atât de inaderent la lumea noastră pe cât era odinioară Dumnezeul eleaților, al platonismului și al neoplatonismului. Bisericile pe care el le întemeiază, cum susține fiecare întemeietor de sectă neoprotestantă, se dovedesc a fi tot atâtea "măști" ale coborârii sale în isto-

rie care nu au însă nimic de-a face cu prezența sa reală, care să valideze caracterul divin al vreuneia din ele. Faptul că protestanții consideră că niciuna din Bisericile istorice nu întrupează cu adevărat prezența divină care să le asigure adevărul și caracterul lor instituțional-vizibil nu este altceva decât un fel de sabelianism sau modalism eclesiologic în care teologii și gânditorii acestei confesiuni se complac. Diversele Biserici protestante care alcătuiesc marele evantai ecumenic nu sunt decât diverse "măști" în sens sabelian ale manifestării lui Dumnezeu în istorie, dar în nici un caz forme ale prezenței sale adevărate, reale, așa cum trebuie considerată întruparea. Ca trup al lui Hristos, Biserica trebuie să fie tot atât de real divină și vizibilă pe cât a fost întruparea însăși. Or, modalismul eclesiologiei protestante nu poate depăși această barieră a propriei ei viziuni eretice despre ființa divină.

Pe de altă parte, având ca referință aceeași viziune despre ființa divină absolută, învăluită în misterul cel mai impenetrabil, protestanții ajung la aceleași consecințe la care au ajuns odinioară arienii. Toate elementele care țin totuși de lumea noastră, ca Biserica, Sfintele Taine, învățătura etc., nu pot avea caracter divin, nu pot "întrupa" în mod real prezența lui Dumnezeu, ci sunt simple construcții umane, iară o aderență mai mare la realitate a divină decât oricare altele. Este foarte interesant de menționat amănuntul de o importanță covârșitoare pe care-l transmite Sfântul Epifanie despre arieni și potrivit căruia, ei contestau valoarea sfintelor moaște considerând că nimic nu poate incorpora cu adevărat o prezență reală a ființei divine absolute, mai presus de orice relație cu lumea.

Cum au procedat Părinții Bisericii veacuri lor al III-lea și al IV-lea pentru a impune, totuși, gândirii filosofice faptul întrupării, fapt considerat "nebunie" pentru greci și "sminteală" pentru iudei, cum observase deja Sfântul Apostol Pavel? Să urmărim explicațiile mitropolitului Zizioulas în acest sens, pentru a putea în final trage concluziile necesare în raport cu gândirea protestantă. Cum am spus, ființa parmenidiană făcea în imuabilitatea și simplitatea ei absolute imposibilă nu numai întruparea, dar chiar orice relație sau contingentă divină cu lumea, cu istoria; în ultima analiză ea făcea imposibilă însăși Revelația. Rolul de a rezolva această contradicție insurmontabilă a revenit, cum se știe, Părinților capadocieni. Formula trinitară la care s-a ajuns și anume că Fiul este de aceeași ființă (omousios) cu Dumnezeu Tatăl a reprezentat un întreg proces al cărui sens a fost următorul: a trebuit, pe de o parte, că ființa divină să fie individualizată, mai exact să fie personalizată; pe de alta, noțiune a de persoană, **prosopon**, a trebuit să capete conținut ontologic, să fie cu alte cuvinte substanțializată, să capete consistență, astfel încât să nu mai dea impresia că Fiul întrupat este doar o "mască" efemeră, o

altă "față, **prosopon**" a Tatălui. Acest proces de personalizare a ființei divine, a **ousiei**, pe de o parte, și de ontologizare a noțiunii de persoană, **prosopon**, preluată din arsenalul tragediei grecești, pe de alta, a căpătat expresia sa desăvârșită în termenul de ipostas. Atât Tatăl, cât și Fiul și, desigur, și Duhul sunt fiecare un ipostas, o persoană, un **prosopon**, dar având fiecare un conținut ontologic de necontestat, având de fapt același conținut ontologic, fiind în realitate de aceeași ființă, **omousios**. Mitropolitul Zizioulas explică foarte concis acest proces sintetizându-l astfel: "Până în epoca în care Capadocienii au elaborat un răspuns la problemele trinitare, identificarea ousiei cu hypostasis implică faptul că individualitatea concretă a unui lucru (hypostasis) înseamnă pur și simplu că acel lucru este, există (adică ousia sa). Acum, dimpotrivă, lucrurile se schimbau. Termenul hypostasis este disociat de ousia și identificat cu cel de persoană (prosopon). Dar acesta din urmă este relațional și așa era atunci când a fost adoptat în teologia trinitară, ceea ce înseamnă că un termen relațional pătrunde a pentru prima dată în ontologie și, de asemenea, că o categorie ontologică precum hypostasis intra în categoriile relaționale ale existenței. A fi și a nu fi în relație devin identice. Pentru ca ceva sau cineva să fie, două lucruri sunt necesare în același timp: să fie el însuși (hypostasis) și să fie în relație (adică să fie o persoană). Numai în cadrul relației identitatea apare ca având o semnificație ontologică, și dacă o relație n-ar implica o asemenea identitate ontologic semnificativă, atunci n-ar fi o relație. Aceasta reprezintă, desigur, o ontologie derivată din ființa lui Dumnezeu".⁵¹

Să explicăm mai clar modul în care datorită termenului de ipostas întruparea a devenit posibilă, admisibilă din punct de vedere conceptual pentru gândirea filosofică greacă. Un Dumnezeu care nu există decât în condiția sa absolută, așa cum era în viziunea parmenidiană și platonice despre ființa divină, nu poate întreține vreo relație cu lumea, căci prin chiar statutul său absolut el este incapabil de a fi în relație cu altcineva; pentru un astfel de Dumnezeu noțiune a însăși de relație este imposibilă și este chiar un nonsens. Absolutul exclude orice relație posibilă. Părinții Capadocieni introducând termenul de persoană lui Dumnezeu și dându-i conținutul ontologic adecvat, au introdus de fapt însuși conceptul de relație în ființa divină. Dumnezeu creștin nu mai este Dumnezeul absolut al lui Parmenide, inaderent față de orice relație cu lumea, incapabil de a se întrupa deci, ci a devenit un Dumnezeu profund personal, un Dumnezeu care prin chiar esența sa tripersonală intră în relație cu lumea. Dumnezeu nu se coboară în istorie ca ființă

---

51. Mitropolitul I. Zizioulas, *Ființa eclezială*, Ed. Bizantină, București, 1996, p.88-89.

absolută, căci acest lucru este imposibil, ci ca ființă ipostaziată, personificată, ceea ce, în sfârșit, elimină orice paradox din calea conceperii filosofice a întrupării. Prin chiar natura sa, Dumnezeu inițiază și întreține o relație cu lumea. Fără Dumnezeu personal al Bibliei, gândirea greacă nu ar fi putut ajunge până la a concepe adevărul întrupării. După ce Sfinții Părinți de la Niceea au stabilit că ipostasul Fiului coborât în istorie este de aceeași ființă cu Dumnezeu Tatăl, sinoadele ulterioare au precizat că această coborâre a Dumnezeirii s-a făcut nu cu ființa, ci cu ipostasul; ceea ce s-a unit din Dumnezeire cu natura umană a fost ipostasul Fiului, iar nu ființa sa. Mai exact, ceea ce a coborât în istorie a fost Dumnezeirea ipostaziată în persoana Fiului, iar nu firea divină absolută, cu totul transcendentă.

Persoana este o realitate prin excelență relațională. Prin chiar faptul că cineva este o persoană, acela se află în relație cu alte persoane sau cu o altă realitate. Întruparea, intrarea în relație cu lumea și cu omul în special, a fost posibilă tocmai prin faptul că ființa divină a căpătat chipul personal al Fiului; rară acest caracter profund personal și deci, relațional al ființei divine, teologia patristică n-ar fi putut susține întruparea și chiar actul creației lumii de către Dumnezeu în fața gândirii filosofice a Greciei acelor vremuri. Și, desigur, fără relația ipostatică, eternă, cu Dumnezeu Tatăl n-ar fi putut susține caracterul consubstanțial, coetern, al Fiului cu Tatăl. Dar consecința cea mai importantă a fost aceea că prin "chipul", prin persoana lui Iisus Hristos, lume a a putut vedea în mod real, obiectiv și autentic pe Dumnezeu Tatăl cel nevăzut în ființa sa absolută. Teologia Capadocienilor nu a lacut posibilă numai întruparea, ci și Revelația însăși, vederea reală a lui Dumnezeu, dar și prezența sa reală în Biserică, în Taine și în sfinți.

Teologia ortodoxă trebuie să repete deci, același drum al Părinților în raportarea ei față de protestantism. Protestantismul confruntă conștiința modernă cu un concept despre Dumnezeu foarte apropiat în esență de cel cu care gândirea greacă esențialmente parmenidiană i-a confruntat pe Capadocieni. Dumnezeul protestanților este tot atât de absolut în condiția sa intimă pe cât era Dumnezeul filosofiei grecilor. Predestinați a învălui ființa divină într-un mister atât de nepătruns, încât acesta nu poate suporta nici o distincție **ad intra**, nimic care să facă posibilă cunoașterea lui Dumnezeu-în-sine, a lui Dumnezeu în condiția sa absolută. Din acest motiv nimic din lumea aceasta nu poate realiza o relație reală cu Dumnezeu așa cum este el în sine însuși cu adevărat. În mod necesar orice Taină care ar pretinde că încorporează o prezență a sa reală nu va fi decât un simplu simbol, căci Dumnezeul cel absolut nu inițiază cu nimeni nici o relație adevărată prin chiar absolutul condiției sale existențiale. De aceea, nici o Biserică nu va

putea pretinde, de asemenea, că încorporează o prezență, o relație adevărată cu un astfel de Dumnezeu. În fine, mântuirea însăși va deveni cu totul problematică în fața unui Dumnezeu despre ale cărui intenții sunt pierdute cu totul în îndepărtata sa transcendență.

Așa cum arianismul și în general gândirea parmenidiană despre Dumnezeu puneau în pericol relația reală a lui Dumnezeu cu lumea în general și cu noi oamenii în special, tot astfel și gândirea protestantă nu face decât să pună în pericol nu numai relația lumii noastre cu Dumnezeu și prezența sa adevărată între noi, cu noi, în Biserică, în Sfintele Taine și în sfinți, dar ea pune în pericol - și lucrul a devenit deja evident - însăși existența sa în raport cu omul. Datorită condiției sale absolute Dumnezeu protestant devine atât de îndepărtat de lume încât tocmai această condiție a sa absolută distruge în final orice relație cu lumea și cu omul devenind total inexistent pentru lume și pentru om. Depersonalizarea lui Dumnezeu, respingerea Treimii imanente, adică respingerea realității distincțiilor ipostatice în Dumnezeu, respingerea caracterului etern al Treimii în favoarea numai a unei Treimi iconomice, a unei Treimi care s-a format cu alte cuvinte doar în timp, în manifestarea sa istorică, face ca și în vre murile patristice dificilă dacă nu chiar imposibilă întruparea, revelația, prezența divină reală în Biserică și-n Taine, transfigurarea naturii umane etc.

În consecință, față de protestanți va trebui să se afirme din nou caracterul personal, triipostatic al ființei divine. Numai prin reafirmarea caracterului personal, relațional, al lui Dumnezeu va putea fi susținută relația reală a acestuia cu lumea, cu Biserica, cu omul. Hristologia va trebui prezentată în fața lumii protestante punând din nou accentul asupra faptului că cel ce s-a coborât în trup este ipostasul Fiului. Numai prin afirmarea caracterului său de persoană, Iisus Hristos își poate susține rolul său de chip revelator al lui Dumnezeu Tatăl, pe de o parte, pentru că se află în relație eternă cu el, iar pe de alta, numai prin sublinierea aceluiași caracter ipostatic al prezenței sale în trup va putea fi susținută "arătarea", revelarea cu adevărat a lui Dumnezeu în acest trup. **Prosopon** sau chipul, fața lui Iisus Hristos este ipostasul său propriu, dar tocmai prin aceasta el este în relație atât cu Dumnezeu Tatăl, cât și cu noi toți. Așadar, numai o reafirmare a caracterului personal, relațional al lui Dumnezeu va putea corecta marea eroare protestantă a negării prezenței reale a lui Dumnezeu în lume, în Biserică, în sfinți și-n Taine.

Aceasta mai înseamnă că teologia ortodoxă va trebui să valorizeze față de protestanți tocmai acele categorii ale subiectivității umane pe care ei le cred a fi improprii și piedică în calea unei apropieri de Dumnezeu cel viu, cel real și obiectiv, și pe care se străduie din răspuțeri să le elimine. Va mai

trebui de asemenea, să fie valorizate ca elemente revelaționale și revelante ale autenticității divine crezurile și toate limbajele umane de care harismaticii, penticostalii încearcă să se debaraseze punând în pericol identitate a creștină însăși. Dacă prin trupul lui Iisus Hristos, prin natura sa umană însăși, umanitatea a putut vedea și atinge "plinătatea Dumnezeirii", cum spune Sfântul Pavel, atunci adevărul deplin de natură divină va putea și el fi primit rară teama deformărilor în limbajul natural uman; atunci nu numai limbajul biblic va oferi acuratețea revelării adevărului Dumnezeesc, ca să nil mai fie nevoie să se apeleze la "limbile" îngerilor, cum fac penticostalii, ci orice limbaj din orice timp va putea surprinde acest adevăr în toată autenticitatea lui, în toată obiectivitatea lui, și atunci formulările dogmatice, mărturisirile de credință formulate sub supravegherea Bisericii sau chiar de către Biserica însăși, își vor căpăta valoarea lor adevărată și pentru lumea protestantă care astăzi le respinge din principiu.

O altă sarcină care ar reveni teologiei ortodoxe în raport cu lumea protestantă ar putea fi aceea a generalizării noțiunii de persoană prin prisma învățaturii despre energiile necreate sau a integrării învățaturii despre energii în aceea despre caracterul personal al lui Dumnezeu. În mod obișnuit, învățătura despre energiile divine este expusă în maniera care a fost ea formulată în vreme a Sfântului Grigore Palama, adică în contrast cu învățătura despre ființa absolut incognoscibilă a lui Dumnezeu. Energiile reprezintă ceea ce este cognoscibil sau ceea ce face posibile afirmațiile despre Dumnezeu. Energiile reprezintă baza cunoașterii catafactice a lui Dumnezeu și ele sunt tot atât de real divine ca însăși ființa. Energiile mai sunt acele latențe sau potențialități care, activate de voința divină în timp, creează lumea. Aceasta înseamnă că energiile constituie tocmai baza în Dumnezeu a oricărei relații divine cu lumea; ele sunt aspectul relațional în Dumnezeu, spre deosebire de ființa care reprezintă aspectul său absolut, mai presus de orice relație posibilă.

În felul acesta Sfântul Grigore Palama apare ca fiind cel care a dezvoltat ceea ce au început Părinții Capadocieni și anume aspectul relațional al Dumnezeirii, acela care explică posibilitatea, dar și realitatea și caracterul obiectiv al coborârii lui Dumnezeu în creație, în întrupare, în Biserică și Taine, în omul îndumnezit. Energiile devin astfel un aspect posibil în Dumnezeu numai întrucât acesta este o ființă profund personală, întreit personală. Energiile reprezintă multitudinea relațiilor pe care Dumnezeu le are cu lumea, cu omul. Astfel, persoana apare ca sediul prin excelență al energiilor divine; prin esența lor relațională, prin faptul că ele pun Dumnezeirea în raport real cu lumea, energiile divine sunt diferitele aspecte în care persoana

sau persoanele divine înțeleg să se manifeste în raport cu lumea. Dacă acest caracter personal al Dumnezeirii reprezintă baza relației ei cu lumea, energiile nu pot fi altceva decât dezvoltarea sau diferitele aspecte ale acestei relații fundamentale. Tocmai de aceea, teologia ortodoxă consideră că energiile sunt activate numai de persoană, depind numai de voința personală a lui Dumnezeu, de așa manieră încât nu se pune problema unei creații necesare, a unei manifestări a lor automate ce ar conduce la ideea unei lumi coeternă cu Dumnezeu.

Învățătura despre energiile divine ca bază a relației prin excelență pe care Dumnezeu o are cu lumea, echivalează cu afirmarea caracterului relațional al ființei divine însăși, fără afectarea transcendenței ei absolute. Dacă relația omului și a Bisericii înseși își are baza în ființa divină însăși, mai exact în energiile sale necreate, atunci caracterul vizibil al Bisericii ca instituție divino-umană precum și afirmarea prezenței reale a lui Dumnezeirii în Sfintele Taine nu mai devine o problemă insurmontabilă așa cum apare ea astăzi gândirii protestante. Or, pentru a valida învățătura despre energiile necreate în conștiința religioasă și în gândirea filosofică modernă este necesară găsirea acelor concepte adecvate care să facă inteligibilă și admisibilă acestei gândiri, aspectul prin excelență relațional al ființei divine. Orizontul conceptual al lumii moderne a evoluat inevitabil în mod considerabil în raport cu orizontul de gândire căruia au trebuit să-i facă față Părinții din vremea sinoadelor ecumenice. Tocmai de aceea teologia ortodoxă nu poate evita limbajul conceptual al gândirii moderne pe care trebuie să-l amelioreze în același mod în care Capadocienii au făcut-o cu limbajul filosofiei grecești a timpului.

Pr. lect. Adrian Niculcea

VIAȚA SFÂNTULUI AMBROZIE ÎN CONTEXTUL RELIGIOS ȘI POLITIC AL SECOLULUI AL IV-LEA

INTRODUCERE

Sfântul Ambrozie, caracterizat de un savant al secolului al XVII-lea ca fiind episcopul cel mai ferm, dat de Dumnezeu Bisericii după Apostoli¹, personalitate de mare prestigiu și autoritate, capabil să-i pună în umbră și pe episcopii Romei contemporani², nici unul neputându-se compara cu el³, face parte din pleiada marilor ierarhi și scriitori bisericești, care prin geniul lor au marcat o perioadă istorică renumită, intrând în conștiința Bisericii cu denumirea de veacul de aur al literaturii patristice⁴.

În a doua jumătate a secolului al IV-lea, creștinătatea apuseană este străbătută de puternici stimuli culturali, inspirată de victoria credinței și de progresul continuu al spiritului creștin în societatea vremii, născându-se astfel opere literare creștine de o certă valoare.

Sfântul Ambrozie a fost o personalitate excepțională prin rolul pe care l-a jucat în evenimentele timpului său, dar și prin amintirea și moștenirea culturală, pe care a lăsat-o de-a lungul secolelor. El se impune ca un om de o reală viață duhovnicească și apărător al dreptei credințe, alături de alte mari personalități ale vremii, precum Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Vasile cel Mare (căruia i-a purtat o prețuire deosebită), Sfântul Ioan Gură de Aur, Fericitul Augustin (pe care l-a și botezat) și Fericitul Ieronim.

1. G. HERMANT, *Vie de Saint Ambroise*, Paris, 1679.

2. Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, vol. II, *De la Conciliul de la Niceea până la începuturile Evului Mediu*, tomul I, traducere de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosteanu, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 310.

3. Preot Prof. Dr. Ioan G., COMAN, *Patrologie – manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1956, p. 230.

4. Cf. IDEM, *Patrologie*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 12 ; CAYRÉ, F., *Précis de Patrologie. Histoire et doctrine des Peres et Docteurs de l' Eglise*, vol. I, Paris, 1927, p. 508; VORNICESCU, Dr. Nestor, Mitropolit al Olteniei, *Anno Domini 2000. Viața, nevoințele și scrierile Sfântului Ambrozie, Episcopul Mediolanului, în spiritualitatea și cultura românească (sec. XIX - XX)*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2000, p. 29.

Descendent dintr-o familie nobilă creștină, Sfântul Ambrozie, episcopul Mediolanului, își petrece viața între anii 339 și 397, în vremea împăraților Valentinian I, Grațian, Valentinian II și Teodosie cel Mare.

Evident, acest studiu nu apare pe un teren arid, ci beneficiază de un mare efort critic și de o uriașă muncă de cercetare din partea teologilor și istoricilor, din vremea Sfântului Ambrozie și până astăzi. Nu se poate ignora numărul impresionant de lucrări, care ne-au sugerat noi și fecunde direcții de analiză.

Enorma cantitate de scrieri dedicate vieții și operei Sfântului Ambrozie nu face de prisos această lucrare, căci după multele studii, care tratează diferite aspecte din viața și activitatea Sfântului Părinte, este binevenită o lucrare de sinteză asupra activității acestui ierarh al Bisericii apusene.

Ca prim izvor de cercetare a vieții Sfântului Ambrozie, avem lucrarea contemporanului și secretarului său, Paulin de Mediolanum, *Viața Sfântului Ambrozie*⁵, iar pentru epoca în care a trăit el, *Istoria ecleziastică* a lui Rufin, Socrate, Sozomen și Teodoret al Cyrului.

Printre biografiile moderne ale Sfântului, amintim : G. Hermant, *La vie de Saint Ambroise*, Paris, 1679 ; Pierre de Labriolle, *Saint Ambroise*, Paris, 1908; J.-R. Palanque, *Saint Ambroise et l'Empire Romain*, Paris, 1933; F. H. Dudden, *The Life and Times of Saint Ambrose*, Oxford, 1935; Neil B. McLynn, *Ambrose of Milan. Church and Court in a Christian Capital*, London, 1994; Hervé Savon, *Ambroise de Milan (340 – 397)*, Paris, 1997; Ernst Dassmann, *Ambrosius von Mailand. Leben und Werk*, Stuttgart, 2004.

În țara noastră s-au aplecat asupra operei Sfântului Ambrozie numeroși cercetători, printre care îi amintim pe Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, Părintele Prof. Dr. Ștefan C. Alexe, Mitropolitul Dr. Nestor Vornicescu și Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. Din opera Sfântului Părinte au fost traduse și publicate în limba română: *Scrieri. Partea a II-a (Despre Sfintele Taine, Scriori, Imnuri)*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. David Popescu, Lector Dr. Dan Negrescu, col. «Părinți și scriitori bisericești», nr. 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994; *De Sacramentis*, traducere de Preot Prof. Dr. Ene Braniște și prof. Gh. Voiușa, în „Studii Teologice”, XIX (1967), nr. 9–10, p. 565 – 599; *Despre Sfântul Duh*, traducere, studiu introductiv și note de Pr. Dr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, București, 1997, 217 p.; *Viu va fi sufletul meu – părți alese din Comentariul la Psalmul 118*, traducere, adaptare, introducere: pr. asist. univ. drd. Constantin Necula, Editura «Oastea Dom-

---

5. Publicată în P.L. XIV. 27 A – 46 C .

nului», Sibiu, 2000; *Pocăința*, traducere din limba latină de Andreea Stănculescu, Editura Egumenița, Galați, 2004; *Despre bunul morții*, traducere de Gr. D. Roată, în *Sfântul Ambrozie de Mediolan, Despre bunul morții*. Traducere însoțită de o scurtă privire asupra vieții și activității literare a Sfântului Ambrozie, teză de licență, București 1907; *De officiis ministrorum (Despre datoriile clericilor)*, traducere de Pr. Gh. Făcăoaru, teză de licență, București, 1909, 161 p.

I. CONTEXTUL ISTORIC ȘI POLITIC AL TIMPULUI

a. Cadrul general al epocii. Moartea episcopului de Mediolanum⁶, Auxențiu, în octombrie 373⁷, a deschis o criză de succesiune, care a avut urmări majore atât pentru Biserică, cât și pentru Imperiu. În secolul al IV-lea, Mediolanum era capitala părții occidentale a Imperiului, aici avându-și reședința împăratul și curtea sa⁸. Lucrul acesta s-a petrecut după anul 286, când împăratul Maximian, asociat la conducerea Imperiului de Dioclețian, a mutat aici curtea sa imperială. Prezența la Mediolanum, capitala Imperiului Roman de Apus, a puterii civile în gradul său cel mai înalt nu putea să nu confere importanță și funcției celei mai înalte din cadrul Bisericii: dacă la aceasta se adaugă prezența pe pământul milanez a unui episcop energic și inteligent, rezultatul este că Mediolanum a dobândit, cu Sfântul Ambrozie, o autoritate și un prestigiu cu nimic inferior celui al Romei.

Datorită importanței tot mai mari a orașului, episcopul milanez prezida deseori sinoadele sau rezolva cu autoritatea imperială problemele cele mai delicate⁹ și la Mediolanum se întâlneau deseori astfel de probleme, căci era un oraș cosmopolit, unde coabitau toate credințele: alături de creștinii niceeni, exista o minoritate ariană, numeroși păgâni și evrei¹⁰. Episcopul Mediolanumului are în acest secol ca principale îndatoriri: intervenția în alegerile episcopale, jurisdicția de apel, controlul general al vieții religioase și disciplinare. Mediolanumul are propria sa liturghie, deosebită de cea a Romei și rezolvă orice problemă apărută fără a apela la scaunul de la Roma.¹¹

6. Orașul Milano de astăzi.

7. PALANQUE, Jean – Rémy, *Saint Ambroise et l' Empire Romain. Contribution à l'histoire des rapports de l' Eglise et de l' Etat à la fin du quatrième siècle*, Paris, 1933, p. 1; Hervé SAVON; *Ambroise de Milan (340 - 397)*, Paris, 1997, p. 26.

8. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 1; Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *op. cit.*, p. 292.

9. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 1.

10. *Ibidem*.

11. A. DI BERARDINO, *Milan*, în *Dictionnaire Encyclopédique du Christianisme Ancien*, vol. II, Paris, 1990, p. 1639 – 1641.

Arianismul, erezie condamnată la Sinodul I de la Niceea în 325, a ajuns în Occident destul de târziu: abia papa Iulius I, la sinodul de la Roma din 341, intervine în această problemă, în consensul Sfântului Atanasie. Disputele pe această temă în Occident se acutizează, după anul 351, când împăratul Constantius II, fiul lui Constantin, devenit împărat și peste Apus, începe să favorizeze arianismul în întregul Imperiu Roman: „*aproape toți episcopii celor două Panonii – ne relatează Sulpiciu Sever în Istoria sa – și mulți dintre orientali și toată Asia, au fost de acord cu perfidia acestora (a episcopilor arieni)*”¹². „*Este interesant, prin urmare, – subliniază Claudio Moreschini – că cei treizeci de ani după conciliul de la Niceea, care fuseseră atât de agitați în Orient, se scurseseră fără să lase aproape nici o urmă în creștinătatea occidentală: această ignoranță atestă fără nici un dubiu faptul că în Antichitatea târzie, mai ales cele două lumi ale Mediteranei, cea occidentală și cea orientală, trăiau deja sub multe aspecte o viață separată, așa cum se va întâmpla apoi în Evul Mediu*”¹³.

Valentinian I pare să fi adoptat, în Occident, o atitudine de neutralitate sistematică în problemele religioase, conștient, fără îndoială, de răul comis de către unii înaintași ai săi prin intervenția în problemele Bisericii¹⁴. Creștin convins, împăratul favorizează totuși *status quo* – ul între arieni și ortodocșii niceeni. Datorită protecției sale tacite, bătrânul episcop arian, Auxențiu¹⁵, originar din Capadocia, a reușit să-și păstreze prestigiosul scaun de Mediolanum, în ciuda eforturilor unor ortodocși niceeni convinși, precum Sfântul Ilarie de Pictavium¹⁶. În acest scop Sfântul Ilarie a convocat un sinod la Mediolanum în 364, unde episcopii niceeni au decretat depunerea arianului Auxențiu. A intervenit însă împăratul Valentinian I, care nu dorea renașterea în Imperiul său a disputelor din timpul lui Constantius, așa încât hotărârea sinodului nu s-a pus în aplicare. Lucrurile au rămas neschimbate până la moartea episcopului Auxențiu.

b. Raportul dintre Sfântul Ambrozie și dinastia valentiniană: Valentinian I, Grațian, Valentinian II. La moartea episcopului arian Auxențiu, comunitatea milaneză era dezbinată: majoritatea clericilor erau probabil arieni, dar alături de aceștia era o comunitate puternică de niceeni credincioși memoriei episcopului Dionisie, predecesorul lui Auxențiu în scaunul episcopal. Ortodocșii și arienii s-au implicat pătimaș în desemnarea

12. Sulpicius Severus. *Historia Sacra*, II, 38, 2. în CSEL. I, 1866, p. 91.

13. Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *op. cit.*, p. 281

14. Hervé Savon, *op. cit.*, p. 26.

15. «Auxențiu, episcop arian perfid», cf. Paulinus Mediolanensis, *Viața Sfântului Ambrozie* (= Paulin, *VSAmbr.*), 6, în *P.L.* . XIV, 29 A.

16. *Ibidem*.

succesorului lui Auxențiu¹⁷. Pentru a restabili ordinea, Sfântul Ambrozie, care era guvernator al Aemiliei și al Liguriei cu reședința la Mediolanum, a fost nevoit să intervină¹⁸. Paulin, biograful său, a lăsat o descriere detaliată a evenimentelor precum și a încercărilor mulțimii care dorea să-i intimideze pe episcopii provinciei reuniți în biserică¹⁹. Sfântul Ambrozie preferă să-și folosească propria putere de convingere, încrezător în prestigiul său, decât să trimită armata pentru a dispersa manifestații și pentru a evacua biserica²⁰.

Mulțimea îl ascultă fascinată, dar nu se mulțumește doar să-i aprobe apelul la calm: ea îl aclamă pe vorbitor, iar după relatarea diaconului Paulin, se aude glasul unui copil care strigă: „*Ambrozie să fie episcop!*”. Mulțimea agitată se arată mulțumită de această alegere, considerând cuvintele copilului ca fiind inspirate de Dumnezeu²¹. Împăratul Valentinian I nu a dorit să intervină în disputele religioase ivite acum; probabil că soluția la care au ajuns cele două comunități, cea ariană și cea niceeană, s-a datorat faptului că Sfântul Ambrozie, om al administrației statului, părea străin de luptele religioase ale momentului și putea garanta astfel o oarecare imparțialitate. Valentinian acceptă deci cererea milanezilor²². Sfântul Ambrozie nu a așteptat răspunsul împăratului și s-a refugiat la un om de seamă al Imperiului, numit Leontius²³. Atunci când voința împăratului a devenit cunoscută, Sfântul Ambrozie s-a reîntors la Milan, înțelegând și el, în sfârșit, că nu se mai putea opune voinței lui Dumnezeu²⁴. Totuși, Sfântul Ambrozie îi pune o condiție împăratului, înainte de a i se supune: el nu a acceptat sarcina episcopală decât după ce a primit promisiunea că va putea să-și exercite misiunea în libertatea cuvenită. El scrie mai târziu fiului lui Valentinian I devenit la rândul său împărat: „*trec peste faptul că-l are pe acela pe care l-a cerut de*

17. *Ibidem*. „... și arienii și niceenii l-au dorit ca episcop ...”.

18. TEODOR ET AL CIRILLI, *Istoria bisericească, cartea a IV-a*, 7, 2, traducere de Pr. Prof. Vasile Sibiescu, col. PSB, vol. 44, EIBMBOR, București, 1995, p. 160.

19. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 2.

20. PAULIN, *VSAmbr*, 6, în *P.L.* XIV, 29 A.

21. PAULIN, *VSAmbr*, 6, în *P.L.* XIV, 29 A: „... deodată a răsunat vocea unui copil: *Ambrozie să fie episcop! La auzul vocii copilului, tot poporul a început să-l aclame ca episcop!*”.

22. Hervé SAVON, *op. cit.*, p. 42 – 43.

23. Pentru acest episod din viața Sfântului Ambrozie a se consulta Yves-Marie DUVAL, *Ambroise, de son élection à sa consécration (Ambrozie, de la alegerea la hirotonia sa) în Ambrosius Episcopus. Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della elevazione di sant'Ambrogio alla cattedra episcopale. Milano 2-7 Dicembre 1974 (Ambrosius Episcopus. Actele Congresului internațional de studii ambroziene, cu prilejul celui de-al XVI-lea centenar de la ridicarea Sfântului Ambrozie pe scaunul episcopal. Milano, 2 – 7 Decembrie 1974)*, editor Giuseppe Lazzati, vol. II, în col. «*Studia Patristica Mediolanensia*», nr. 6, Milano, 1976, p. 243 – 283.

24. PAULIN, *VSAmbr*, 9, în *P.L.* XIV, 30 A: „... așadar, fiind descoperit și adus la Mediolanum, Ambrozie n-a mai putut rezista, când a înțeles că este voința lui Dumnezeu, apoi a cerut să fie botezat de un episcop ortodox”.

la tatăl Bunăvoinței Tale și peste faptul că tatăl Bunăvoinței Tale a fâgăduit că va fi liniște dacă cel ales va primi preoția. Această credință în cele fâgăduite am urmat-o”²⁵.

La această dată, Sfântul Ambrozie nu era decât un simplu catehumen. Cu toate că familia Sfântului Ambrozie era creștină, el nu era încă botezat. Cazul nu era unic în epocă și nu permite să fie pusă la îndoială nici credința, nici viața religioasă a Sfântului Ambrozie. La 7 decembrie 374 Sfântul Ambrozie a fost hirotonit episcop, după ce mai înainte primise botezul. Așa cum relatează biograful său Paulin, Sfântul Ambrozie a fost botezat de un episcop niceean, lucru făcut totuși cu discreție pentru a nu provoca noi tulburări²⁶. „*Biografia Sfântului Ambrozie notează armonia și unanimitatea cu care ortodoxii și arienii din Milan au ales pe episcopul lor în persoana consularului Aemiliei și Liguriei, în 374. Această «simfonia ton panton», această înțelegere a tuturor milanezilor divizați până atunci, această «osmofonia», această armonie a tuturor, socotită ca un semn de sus și admirată chiar de împăratul Valentinian I prevesteau activitatea viitoare ecumenică a noului episcop. În urma atâtor altora, avea să încerce și el să apropie Răsăritul și Apusul creștin”²⁷.*

Alegerea Sfântului Ambrozie ca episcop al Mediolanului a fost salutăată atât de episcopii răsăriteni cât și de cei apuseni. Astfel, în cursul anului 375, Sfântul Ambrozie primește o scrisoare de la Sfântul Vasile cel Mare, în care acesta felicită și elogiază pe Sfântul Ambrozie cu prilejul alegerii și întronizării sale ca episcop al Mediolanului, făcându-i și câteva prețioase recomandări. Aducerea moaștelor episcopului Dionisie, predecesorul său în scaunul de la Mediolanum, exilat în Capadocia pentru credința sa niceeană, însoțite de scrisoarea Sfântului Vasile cel Mare a arătat în mod clar faptul că Sfântul Ambrozie era favorabil partidei niceene. „*Sfântul Vasile a descoperit frumusețea omului interior, a omului duhovnicesc, pisc al generației sale, pe care Dumnezeu l-a ales, așa cum a ales pe David și Amos în generațiile acestea. I s-a încredințat cârma mării și vestite corăbii a lui Hristos, care este Biserica Milanului, fiind ales de Domnul însuși dintre judecătorii pământului și pus pe scaunul Apostolilor, aluzie, probabil, la strigătul unui*

25. Scrisoarea XXI, 7, în P.L. XVI, 1004 B, traducere în limba română (≡trad. rom.) în SFÎNTUL AMBROZIE, *Scrieri. Partea a II-a (Despre Sfintele Taine, Scrisori, Imnuri)*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. David Popescu, Lector Dr. Dan Negrescu, col. «Părinți și scriitori bisericești» (= PSB), nr. 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (=EIBMBOR), București, 1994 p. 114.

26. PAULIN, *VSAmbr*, 9, în P.L., XIV, 30 A.

27. Pr. Prof. Dr. Ioan G. COMAN, *Elemente ecumenice în orizontul istoric al Sfântului Ambrozie*, în «Ortodoxia», XXVII (1975), nr. 2, p. 245.

copil: „Ambrozie să fie episcop!”, considerat indicație de sus, în timp ce el intra, ca autoritate de stat, în biserica unde se discuta alegerea noului episcop al locului. Sfântul Vasile prețuiește pe Sfântul Ambrozie și pentru râvna și dragostea pe care acesta le arată Sfântului Dionisie, mărturisitor al credinței, ale cărui moaște țin neapărat să le aducă la Mediolanum, act care, în fond, este o manifestare de dragoste față de Dumnezeu. Transferul de moaște era, atunci, o forță și o făclie ecumenică de mare autoritate, iar Sfântul Vasile știa să folosească asemenea prilej”²⁸.

Noua funcție i-a impus însă Sfântului Ambrozie o adaptare rapidă la situație: împărăteasa Iustina, după moartea în 375 a lui Valentinian I, care aprobase alegerea Sfântului Ambrozie, a încercat să influențeze guvernarea și politica, în special în sfera religioasă a celor doi fii ai săi, Grațian (375 - 383) și Valentinian II (383 - 392), adolescent primul, încă un copil al doilea.

Raporturile Sfântului Ambrozie cu Valentinian I, care îi aprobase alegerea sa în scaunul episcopal, s-au desfășurat într-o atmosferă de pace, așa cum îi va aminti de fapt și fiului acestuia, Valentinian II²⁹.

În timpul guvernării acestui împărat, Sfântul Ambrozie intervine de mai multe ori în viața publică și politică a Imperiului, urmărind să nu se comită nici un sacrilegiu. Cauza intervențiilor Sfântului Ambrozie în viața politică a cetății este după François Heim „conștiința faptului că este reprezentantul îndreptățit al lui Dumnezeu, Care vorbește prin el și al Cărui apărător este, prin însăși profesia sa, pe lângă autoritățile temporale. El apără interesele lui Dumnezeu de îndată ce acestea riscă să fie lezate de o decizie imperială, se simte răspunzător și reacționează cu violența cuiva care își apără propriile interese”³⁰.

Este destul de greu de stabilit, până în anul 380, evoluția relațiilor dintre Sfântul Ambrozie și Împăratul Grațian. Cert este faptul că împăratul Grațian a abrogat în anul 379, datorită Sfântului Ambrozie, edictul de toleranță religioasă emis în anul 378, care exludea doar pe manihei și pe arienii extremiști, iar după această dată colaborarea acestora s-a întărit³¹. Dar, întâlnirea propriu-zisă a Sfântului Ambrozie cu Grațian trebuie situată în jurul anului 378 la Sirmium. Grațian ceruse să-l instruiască în cele ale credinței, împotriva ereziei ariene. Învățăturile sale din *Despre credință către împăratul*

28. Pr. Prof. Dr. I. G. COMAN, *Sfântul Vasile cel Mare adresează elogiul Sfântului Ambrozie al Milanului. Transferul moaștelor Sfântului Dionisie din Capadocia*, în «Studii Teologice», seria a II-a, XXVII (1975), nr. 5 - 6, p. 363.

29. *Scrisoarea*, XXI, 7, în P.L. XVI, 1004 B, trad. rom. în col. PSB, vol. 53, p. 114.

30. F. HEIM, *La Théologie de la Victoire. De Constantin à Théodose*, Paris, 1993, p. 144.

31. CHIFĂR, Nicolae, *Sfântul Ambrozie al Milanului (339 - 397) apărător al ortodoxiei niceene în Imperiul Roman de Apus*, în «Teologie și Viață», an VII (1997), nr. 7 - 12, p. 69.

Grațian întăresc politica antiariană a împăratului. Document capital pentru istoria raporturilor dintre episcop și puterea imperială, *Despre credință*, în cinci cărți, este o mărturie esențială asupra metodei de lucru a Sfântului Ambrozie și a gândirii sale teologice³².

Intimitatea împăratului Grațian cu Sfântul Ambrozie a fost brusc întreruptă, în primăvara anului 383: uzurparea ducelui Maxim în Bretania și apoi în Galia, l-a determinat pe împărat să părăsească Mediolanum; învins în campania sa din Galia, Grațian este ucis la Lyon, la 25 august 383. Această moarte nu l-a făcut pe Sfântul Ambrozie să piardă doar un protector, ci și un discipol. Totodată ea a bulversat complet situația politică din Occident; totuși noile schimbări nu au compromis influența pe care episcopul de Mediolanum o avea asupra curții imperiale³³. După plecarea lui Grațian în Galia și apoi moartea acestuia, fratele său mai mic, Valentinian, îi urmează la tronul imperial, împreună cu mama sa Iustina, iar după anul 375, el devine singurul împărat legitim în Occident. Conflictele cu uzurpatorul Maxim au continuat și în timpul acestui împărat, dar pentru a le temporiza împăratul a încercat să negocieze cu el. Cel care a condus negocierile cu Maxim nu este altul decât Sfântul Ambrozie. Este prima dată în istorie când un episcop are un asemenea rol diplomatic³⁴. Negocierile sale în Galia au obținut pacea dorită cu Maxim, iar astfel persoana sa va căpăta un bun prestigiu și influență la curte.

În aceste condiții se înțelege destul de clar atașamentul pe care Sfântul Ambrozie l-a păstrat pentru dinastia valentiniană. În ciuda micilor conflicte avute cu împăratul Grațian sau cu împăratul Valentinian II, în confruntarea dintre creștinismul ortodox și arianism, el a păstrat celor doi frați o amintire afectuoasă. fapt ce reiese din discursul funebru, *Despre înmormântarea lui Valentinian*, rostit în anul 392, după uciderea împăratului Valentinian II, de către uzurpatorul Arbogaste³⁵.

c. Relațiile Sfântului Ambrozie cu împăratul Teodosie. Sosirea lui Teodosie în Italia marchează un moment important în istoria influenței politice exercitată de Sfântul Ambrozie. „*Ambrozie vede în Teodosie principele victorios, care l-a înfrânt pe Maxim și a contribuit la convertirea lui Valentinian, răzbunând atât moartea lui Grațian, cât și necazurile pe care le-a îndurat Biserica*”³⁶.

32. H. SAVON, *op. cit.*, p. 91.

33. J. -R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 122

34. *Ibidem*, p. 124 – 125.

35. C. MORESCHINI, *op. cit.*, p. 305.

36. J. -R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 197.

Așa cum relatează J. -R. Palanque, cu Teodosie cel Mare se deschide pentru Biserică o perioadă de pace „*păgânismul și ereziile sunt combătute cu putere în tot Răsăritul și reduse la starea de secte obscure sau opinii personale, deciziile Sinoadelor sunt executate cu scrupulozitate, toate favorurile statului rezervate Bisericii care, după Edictul de la Tesalonic, are demnitatea și privilegiile unei Biserici stabile*”³⁷. Acest bun administrator, care a știut să înglobeze fără lupte lungi spinoasa chestiune gotă, apoi problema frontierei persane, care a reușit să mențină ordinea internă în provincii, să fi fost principele moale și nedecis, slab și superstițios, simplă unealtă în mâinile episcopilor, așa cum este el prezentat uneori³⁸. Ceea ce vrea Teodosie, în plan religios, este triumful Bisericii, pentru că el este ortodox în mod sincer și pentru că pacea Bisericii cuprinde, în ochii săi, unitatea bisericească; dar, înainte de sosirea sa în Occident, nu se poate vedea ca el să fi fost condus către acest sistem de vreo influență episcopală; nici chiar Ascholius de Tesalonic, care l-a botezat în 380, nici Părinții de la Sinodul II ecumenic din 381 nu au influențat deciziile sale. Respectuos față de Biserică, el dorea să fie respectat de aceasta. Dacă Teodosie a părut a fi un bun slujitor al Bisericii, se datorește faptului că el s-a folosit de ea și că a găsit în mitropoliții răsăriteni colaboratori binevoitori, care au făcut apel uneori la arbitrajul și intervenția sa.

În provinciile occidentale, Teodosie a întâlnit aceeași îngăduință. Doar Sfântul Ambrozie, episcopul de Mediolanum, pare uneori să-l incomodeze pe împăratul venit din Răsărit.

Ca o realizare a politicii religioase, condusă de Sfântul Ambrozie, trebuie considerată reacția sa față de masacrul din Tesalonic. În anul 390, comandantul garnizoanei Ilyricului din Tesalonic a fost ucis de mulțimea entuziasmată, ce asista la jocurile din arena cirului. Împăratul Teodosie cel Mare a ordonat pedepsirea vinovaților. Deși a revenit asupra acestei decizii, soldații, dornici să-și răzbune comandantul, au ucis 7000 de oameni³⁹. Sfântul Ambrozie a cerut împăratului Teodosie printr-o scrisoare⁴⁰ să facă penitență publică și nu a fost primit la Sfânta Împărtășanie decât după ce, venind la biserică fără însemnele imperiale, și-a recunoscut public greșeala.

O anecdotă relatată de Teodoret al Cirului, a cărei autenticitate – după teologul francez J. R. Palanque – este însă discutabilă, dar căreia i se poate acorda crezare, îi înfățișează pe episcop și pe împărat față în față încă de la

37. *Ibidem*, p. 200.

38. *Ibidem*, p. 200 – 201.

39. TEODORET AL CIRULUI, *op. cit.*, cartea a V-a, 17. 1-3, col. PSB, vol. 44, p. 220.

40. Scrisoarea LI, în *P.L.* XVI, 1160 A - 1164 B, trad. rom. în PSB, vol. 53, p. 228 – 231.

prima lor întâlnire⁴¹. Teodosie dorind să intre în dumnezeiasca biserică pentru a asista la Sfânta Liturghie, sau pentru a se împărtăși, potrivit obiceiului constantinopolitan, a fost întâmpinat de Sfântul Ambrozie în fața tindei, care l-a oprit de la Sfânta Împărtășanie, datorită evenimentelor petrecute la Tesalonic. „*Cum vei primi cu astfel de mâini preasfântul Trup al Stăpânului? Cum vei apropia de această gură Sângele cel scump, tu care ai vărsat atâta sânge, în mod nelegiuit din cauza mâniei? Pleacă, deci, și nu încerca să mărești prima nelegiuire cu altele noi [...]. Împăratul s-a supus acestor cuvinte și s-a întors în palatul imperial suspinând și lăcrimând*”⁴². Teodosie s-a supus – spune același teolog francez -, dar, poate, nu chiar cu smerenia pe care i-o atribuie istoricii bizantini⁴³. Acest episod arată uriașa personalitate a episcopului milanez.

Cu excepția câtorva incidente precum cel de la Tesalonic, relațiile dintre Sfântul Ambrozie și împăratul Teodosie au fost prietenești, așa cum reiese și din discursul funebru pronunțat în 395, cu prilejul morții marelui împărat creștin, *Despre înmormântarea lui Teodosie*⁴⁴.

În această lucrare, Sfântul Ambrozie elogiază personalitatea marelui împărat roman, a cărui moarte o plânge lumea întreagă, dar, spune Sfântul Ambrozie, modul în care împăratul a părăsit lumea este favorabil: el a schimbat împărăția și nu a abandonat-o, a schimbat împărăția lumii cu împărăția cerească⁴⁵.

II. CONTEXTUL RELIGIOS: ORTODOXIA ȘI CONFLICTELE CU EREZIILE ȘI PĂGÂNISMUL

a. Disputele cu ereziile. Sinoadele de la Sirmium și Aquileia. Sfântul Ambrozie nu era un episcop dispus să accepte situația și să lase lucrurile așa cum le-a găsit la începutul episcopatului său, dacă ele nu se petreceau în felul pe care el îl considera cel mai bun pentru ortodoxie și pentru Biserică⁴⁶. S-a dedicat cu grijă deosebită studiului biblic, teologiei în general, aprofundând scrierile Sfintei Scripturi și ale Sfinților Părinți, atât apuseni, cât și răsăriteni, fapt ce a contribuit în mod substanțial la explicarea textului sacru, intro-

41. *Ibidem*, p. 203.

42. TEODORET AL CIRULUI, *op. cit.*, cartea a V-a, 18, 1-5, în PSB, vol. 44, p. 221-222.

43. J. -R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 203.

44. *De obitu Theodosii oratio (Despre înmormântarea lui Teodosie)*, în P.L. XVI, 1385 A – 1406 A.

45. *Ibidem*, 2, în P.L. XVI, 1385 A.

46. C. MORESCHINI, *op. cit.* p. 293.

ducând adaptări concrete la situații din vremea sa în folosul sufletului său și în folosul tuturor păstoriților săi⁴⁷.

Urmând hotărârilor Sinodului I ecumenic de la Niceea, Sfântul Ambrozie a fost recunoscut ca un mare dascăl al hristologiei și al învățaturii trinitare și apărător al dreptei învățături creștine în fața atacurilor eretice.

Importanța scaunului episcopal de Mediolanum îi permitea supravegherea vieții religioase și din Ilyricul Occidental. În anul 376, trecând la cele veșnice episcopul Germinius de Sirmium, se impunea alegerea unui episcop ortodox, întrucât poziția oficială a curții imperiale reprezentată prin împărăteasa Iustina era de a susține alegerea unui episcop arian.

Pentru a se evita alegerea unui episcop arian, asigurând astfel alegerea în liniște a ierarhului ortodox Anemius, Sfântul Ambrozie s-a dus la Sirmium. La hirotonia în arhierie a lui Anemius a slujit însuși Sfântul Ambrozie, împreună cu alți ierarhi ortodocși.

Doi ani mai târziu, Sfântul Ambrozie a mers din nou la Sirmium pentru a pregăti, împreună cu episcopul Anemius, Sinodul care a avut loc în iulie 378. Tot aici s-a întâlnit cu împăratul Grațian, care dorea să se informeze și el asupra arianismului.

„Sinodul ortodox de la Sirmium din iulie 378 a urmărit nu numai nimicirea ultimelor resturi ariene în provinciile romane sud – dunărene ale Imperiului Roman, ci și combaterea ereziei macedonienilor, care negau dumnezeirea Sfântului Duh și consubstanțialitatea Lui cu Tatăl și cu Fiul”⁴⁸.

În toamna aceluiași an, pentru a stabili pacea în Imperiu, împăratul Grațian a publicat un edict de toleranță, prin care a lăsat fiecăruia libertatea să urmeze religia dorită, cu excepția maniheilor, a eunomienilor, a arienilor extremiști și a fotinienilor, continuatorii doctrinei ereziarhului Fotin de Sirmium. Actul de toleranță al împăratului Grațian nu a durat mult căci printr-un nou edict, publicat la 3 august 379, Grațian a anulat prevederile edictului din 378 de la Sirmium. La 22 aprilie 380, Grațian a semnat, în drum spre Mediolanum, un nou edict, prin care a reînnoit interzicerea ereziei ariene și a ordonat închiderea și confiscarea locașurilor de cult ale ereticilor arieni⁴⁹.

Este sigur că noua orientare a împăratului Grațian se datorește influenței Sfântului Ambrozie care a scris în 378, răspunzând dorinței împăratului, primele două cărți din lucrarea *Despre credință*, pe care a completat-o în 380

47. Dr. Nestor VORNICESCU, *op. cit.* p. 34.

48. *Ibidem*, p. 432.

49. J. –R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 71.

cu alte trei cărți⁵⁰, iar în 381, lucrarea *Despre Sfântul Duh*⁵¹, în care combate erezia pnevmatomahilor.

Începând cu luna martie 381, împăratul Grațian și-a stabilit reședința la Mediolanum. Se pregătea atunci convocarea unui sinod al întregii creștinătăți. Episcopul Mediolanului a reușit să convingă pe împăratul Grațian să modifice planul convocării unui sinod, la care ar fi trebuit să participe episcopii întregii Biserici atât din Răsărit, cât și din Apus⁵². Scrisoarea sinodală *Binecuvântat fie Dumnezeu*⁵³, redactată la sfârșitul Sinodului de la Aquileia, oferă unele informații despre aceste lucruri. Pentru judecarea episcopilor eretici, Palladius și Secundian, se spune în scrisoarea sinodală, „*din pricina cărorora romanii din cele mai îndepărtate părți ale lumii cereau să se adune sinodul. Iată că nici unul, fie el chiar încărcat de anii bătrâneții, respectabil prin părul său alb, nu a pregetat să vină*”⁵⁴. Rescriptul împăratului Grațian, pentru convocarea Sinodului din Aquileia, adresat prefectului pretoriului Syagrius, citit la deschiderea sesiunii Sinodului, în ziua de 3 septembrie 381, de diaconul Sabinian a fost redactat cu ocazia Paștilor din acel an, în urma unei întrevederi a împăratului Grațian cu Sfântul Ambrozie. Prin acest rescript, Grațian a făcut cunoscut episcopilor Bisericii că Sinodul de la Aquileia e convocat pentru ca ei să nu se mai certe cu privire la dogme și învățătura Bisericii, ci să rezolve între ei orice neînțelegere doctrinară. Sinodul italo – ilyrian din Aquileia s-a deschis oficial la 3 septembrie 381, participând 35 de delegați, în majoritatea lor episcopi. A prezidat episcopul locului Valerian, asistat de Sfântul Ambrozie și Eusebiu de Bolonia. Conducerea efectivă a dezbaterilor a avut-o Sfântul Ambrozie. Cei doi episcopi arieni, Palladius și Secundian, au fost anatematizați, împreună cu preotul arian Attalos din Noric. Dezbaterile sinodului s-au păstrat în *Lucrările Sinodului de la Aquileia împotriva ereticilor Palladius și Secundianus*⁵⁵.

Din Imperiul Roman de Răsărit nu a venit la sinodul din Aquileia nici un episcop, întrucât episcopii orientali și cei din dioceza Tracia și Ilyricul răsăritean participau la Sinodul II ecumenic, convocat de Împăratul Teodosie cel Mare, care s-a ținut la Constantinopol în primăvara și vara anului 381.

50. P. L. XVI, 527 A – 698 C.

51. P. L. XVI, 703 A – 816 A.

52. Pr. Prof. Ioan RĂMUREANU, *Creștinismul în provinciile romane dunărene ale Iliricului la sfârșitul secolului al IV-lea*, în «Studii Teologice», seria a II-a, anul XVI (1964), nr. 7-8, p. 440; Dr. Nestor VORNICESCU, Mitropolitul Olteniei, *op. cit.*, p. 38.

53. Scrisoarea a X – a, P.L. XVI, 940 B – 944 B, în PSB, vol. 53, p. 71 – 74.

54. *Ibidem*, 2, P.L. XVI, 940 C, în PSB, vol. 53, p. 72.

55. SFÎNTUL AMBROZIE. *Lucrările Sinodului de la Aquileia împotriva ereticilor Palladius și Secundianus*, P.L. XVI, 916 A – 939 C, în PSB, vol. 53, p. 55 – 71.

Deși prin sinoadele de la Constantinopol și Aquileia s-a pus capăt ereziei ariene, Sfântul Ambrozie s-a confruntat și după această dată cu reprezentanți sau susținători ai arianismului. Astfel, el a trebuit să protesteze față de decizia împărătesei Iustina de a pune la dispoziția arienilor o biserică din afara zidurilor orașului⁵⁶. Chemat fiind să trateze cedarea bisericii în primăvara anului 385, Sfântul Ambrozie a fost susținut de populația orașului aflată în fața palatului imperial. Umiliința suferită de împărăteasa Iustina fusese prea mare pentru ca aceasta să fie dispusă să o uite. La începutul anului 386, i s-a cerut Sfântului Ambrozie să predea biserica mare din Mediolanum episcopului Mercurinus. În Duminica Floriilor, Sfântul Ambrozie a rostit o omilie, *Discurs împotriva lui Auxentius în legătură cu predarea bisericilor*, în timp ce soldații trimiși de curte înconjurau biserica. Credincioșii, împreună cu Sfântul Ambrozie, au refuzat să elibereze biserica și să o cedeze arienilor. Atunci, pentru a-i încuraja pe creștinii aflați în apărarea propriei biserici și, în același timp, pentru a confirma dreapta credință, Sfântul Ambrozie a compus câteva imnuri, în metru foarte simplu și ușor de cântat⁵⁷.

Între anii 381 – 382, Sfântul Ambrozie scrie lucrarea *Despre Taina Întrupării Domnului*⁵⁸, îndreptată împotriva ereziei hristologice a lui Apolinarie. În această scriere, Sfântul Ambrozie utilizează din abundență material grecesc (în special învățături preluate din Sfântul Atanasie, Didim cel Orb și Sfântul Vasile cel Mare), fără o reelaborare propriu-zisă a unei reflecții personale. Însăși finalitatea întrupării, mântuirea, este ruinată de apolinarism în ochii Sfântului Ambrozie. Dumnezeu S-a făcut om pentru a-i mântui pe oameni. Mântuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat⁵⁹.

Toate aceste fapte dovedesc că Sfântul Ambrozie s-a ostenit neconținut pentru ocrotirea unității și păcii în Ortodoxie și pentru păstrarea neștirbită a dreptei credințe.

b. Polemica cu păgânii. Alături de activitatea destinată combaterii ereziilor se situează și cea desfășurată de Sfântul Ambrozie pentru înfrângerea și izolarea cercurilor păgâne ale epocii. La sfârșitul secolului al IV-lea, păgânismul era, fără îndoială în declin. Totuși se putea încă mândri cu adeziunea unor personaje importante precum Symachus, Vettius Agorius Prætextatus, Virius Nicomachos Flavianus⁶⁰.

56. TEODORET DE CIR, *op. cit.*, V, 13, 1 – 6, în PSB, vol. 44, p. 217 – 218.

57. C. MORESCHINI, *op. cit.*, p. 296 – 297.

58. *De Incarnationis Dominicae Sacramento*, P.L. XVI, 817- 846 C

59. H. SAVON, *op. cit.*, p. 152.

60. C. MORESCHINI, *op. cit.*, p. 298.

Sfântul Ambrozie își exprimă atitudinea sa antipăgână, îndeosebi în Scrisorile XVII și XVIII, adresate împăratului Valentinian II în legătură cu altarul zeiței Victoria. Scrisorile XVII și XVIII, scrise în 384, sunt plângeri adresate împăratului, pe care îl roagă să nu dea curs cererii senatorului păgân Symmachus de a se reintroduce în sala senatului statuia zeiței Victoria, înlăturată din ordinul împăratului Constantius în 357, și de a reda păgânilor unele drepturi anulate prin legile anterioare. Era de altfel anacronic să se mai mențină cultul păgân la mijlocul secolului al IV – lea, să fie aduse jertfe pe altarul Victoriei și să mai capete împărații numele de Pontifex Maximus, după ce creștinismul a obținut întâietate în raport cu păgânismul. Valentinian II sub influența Sfântului Ambrozie nu a aprobat cererile păgânilor înaintate prin Symmachus.

Sfântul Ambrozie cere tânărului împărat să urmeze credința părintelui său: „*trebuie păstrată în toate veacurile credința și trebuie urmați părinții*”⁶¹. Cultelor păgâne care primeau subvenții de la stat le opune cultul creștin care subzistă fără nici un ajutor: „*Biserica în afară de credință nu are nici o proprietate. Avere a Bisericii este ajutarea nevoiașilor*”⁶².

Scrisoarea a XVIII- a se termină printr-o serie de întrebări destinate să trezească conștiința tânărului împărat: „*Totuși, Împărate, însuși memoriul lor să te facă mai atent [...] ca să nu urmezi exemplul ritului păgân [...] ca să nu încalci cele strămoșești și statornicite de fratele tău*”⁶³.

În ciuda tentativelor ulterioare, toate zadarnice, eșecul lui Symmachus, în 384 marchează sfârșitul prezenței păgânismului în viața oficială a imperiului⁶⁴. Istoriografia ecleziastică tradițională acordă admirația sa Sfântului Ambrozie; datorită lui, scrie G. Hermant, „*adoratorii adevăratului Dumnezeu au avut mângâierea de a vedea ruinate falsele divinități, care doreau să reinnoiască tirania lor sub numele special al Victoriei*”⁶⁵.

Ceea ce oferă disputelor dintre Symmachus și Sfântul Ambrozie o anumită atracție pentru cititor este logica exemplară a fiecăruia dintre antagoniști. Symmachus și Sfântul Ambrozie dezvoltă cu rigoare o convingere inițială. Pentru primul, este o viziune esențialmente de politică religioasă, sub aparențele ecumenismului agnostic; pentru al doilea este pretenția unei credințe personale și ideea că revelația este una singură. Este de la sine înțeles că aceste două poziții sunt incompatibile. Symmachus nu poate tolera

61. *Scrisoarea XVII*, 8, P.L. XVI, 963 A, în PSB, vol. 53, p. 90.

62. *Scrisoarea XVIII*, 16, P.L. XVI, 977 A, în PSB, vol. 53, p. 96.

63. *Ibidem*, 39, P.L. XVI, 982 C, în PSB, vol. 53, p. 99.

64. H. SAVON, *op. cit.*, p. 178.

65. G. HERMANT, *op. cit.*, p. 215.

creștinismul fără să-l integreze în panteon, adică fără să-l denatureze⁶⁶. Credința în adevăratul Dumnezeu nu permite existența unor culte diferite, iar măreția Romei nu este datorată idolilor. „*Roma ambroziană e o convertită, o creștină proaspătă, care vrea să trăiască, să-și însușească și să practice lucruri mai bune decât cele de până aici și să militeze pentru împărăția cerurilor [...]. Roma Sfântului Ambrozie e o matroană venerabilă dar cu suflet tânăr și plin de vigoare datorită credinței pe care a îmbrățișat-o*”⁶⁷

c. Conflictul de la Callinicon – poziția Sfântului Ambrozie față de iudaism. După recunoașterea creștinismului ca religie oficială a Imperiului, unii creștini din Callinicon s-au crezut îndreptățiți să atace cu tot mai multă violență sinagoga. Astfel, în anul 388, au incendiat sinagoga evreiască și o capelă a gnosticilor din orașul Callinicon; oraș situat la confluența Eufratului cu Balikul. În mod paradoxal, tocmai sărbătorirea unor eroi iudei, a fraților Macabei, de către creștinii din Callinicon a fost cea care a dus la distrugerea sinagogii⁶⁸. La Callinicon se întâlneau în mod tradițional călugări creștini, cântând psalmi, dar în acel an, valentinienii, o sectă gnostică, au barat trecerea procesiunii. Indignați acești călugări prea puțin răbdători au dat foc la un modest sanctuar de țară construit de valentinieni. Aproximativ la aceeași dată și în același oraș, un alt eveniment de același gen a tensionat și mai mult spiritele: creștinii incendiară o sinagogă și se spunea că acest lucru s-a făcut la instigarea episcopului locului⁶⁹. Împăratul Teodosie răspunde comitelui Orientului care îl consultase, cum că trebuiau luate toate măsurile necesare: aflarea vinovaților, restituirea obiectelor furate și reconstruirea sinagogii pe cheltuiala episcopului de Callinicon⁷⁰.

Aflând despre decizia împăratului, Sfântul Ambrozie a trimis două scrisori de protest acestuia⁷¹. Teodosie însă nu se dezice de hotărârea sa. Sfântul Ambrozie și-a pus în aplicare amenințările și s-a făcut ascultat în biserică: „*Nu este, așadar, motiv de supărare, atât de mare, ca din pricina arderii unei clădiri să se ia măsuri atât de aspre împotriva poporului*”⁷².

Sfântul Ambrozie îi cere împăratului să se sfătuiască cu episcopii înainte de a lua o decizie: „*Dacă ai măcar puțină încredere în mine, poruncește să fie de față episcopii pe care-i vei crede de cuviință, să se hotărască,*

66. H. SAVON, *op. cit.*, p. 179 – 180.

67. Pr. Prof. Dr. I. G. COMAN, *Prosopopeea Romei la Simah, Sfântul Ambrozie și Prudențiu. Elemente istorice și literare*, în «Studii Teologice», anul XXII (1970), nr. 7 – 8, p. 503 – 504.

68. J. –R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 205.

69. H. SAVON, *op. cit.*, p. 251.

70. *Ibidem*, p. 253.

71. Scrisoarea XL și XLI, *P.L.* XVI, 1101 B – 1121 A, în PSB, vol. 53, p. 186 – 200

72. Scrisoarea XL, 14, în *Scrieri ...*, p. 189.

*împărate, ceea ce trebuie făcut pentru apărarea credinței. Dacă te sfătuiești cu sfetnicii tăi în chestiuni bănești, cu atât mai drept este să te consfătuiești cu preoții pentru religia Domnului*⁷³.

Fiind puse regulile dezbaterii, Sfântul Ambrozie și-a putut începe demonstrația. El combină cu îndemânare două tipuri de argumente: pledoaria avocatului și deducțiile teologului⁷⁴. Sfântul Ambrozie nu s-a oprit din discursul său până nu a obținut schimbarea definitivă a hotărârii împăratului: *„Eu vorbesc cu împăratul cum se cade, îi spune Sfântul Ambrozie sorei sale, fiindcă-l știu că are frică de Dumnezeu [...]. Apoi, după ce am stat puțin, i-am zis împăratului: Dă-mi siguranța că o faci pentru tine, liniștește-mi sufletul. Pe când el stătea lângă mine și dădea din cap binevoitor, dar nu făgăduia nimic lămurit, iar eu stăteam lângă el, a zis că va da și un ordin scris. Îndată am început să-i spun să întrerupă orice urmărire pentru ca sfetnicul imperial cu prilejul cercetării să nu-i înjosească pe creștini cu vreo ocară. A făgăduit că va face precum l-am rugat. I-am zis : Dă-ți cuvântul. Și am repetat: Dă-ți cuvântul. Iată, a zis, îmi dau cuvântul. Și așa m-am apropiat de jertfelnic, căci altfel nu m-aș fi apropiat, dacă nu mi-ar fi dat făgăduința deplină*⁷⁵. Lungul său discurs se încheie prin aceste cuvinte simple: *„Astfel că toate s-au petrecut după dorință*⁷⁶.

*„Chestiunea sinagogii ne pune în față raportul menținerii intacte a Trupului lui Hristos și a domniei lui Teodosie într-un context juridic analog raportului dintre creditor și debitor, din epoca republicană: do ut des. În cazul nostru, nu s-a schimbat decât creditorul. Sfântul Ambrozie este expert în probleme juridice, evident, dar în cazul nostru el este totuși pe punctul de a depăși juridismul, întâi prin afirmarea că toți sunt trebuitori și pentru Trupul lui Hristos și pentru Imperiul Roman, dar mai ales pentru Trupul lui Hristos care cuprinde întreaga umanitate și dumnezeirea întrupată; în al doilea rând, juridismul pare a fi depășit prin metoda recomandată lui Teodosie de a ierta pe vinovați sărutând picioarele lui Hristos și umplând cu aromate toată casa Acestuia*⁷⁷

III. VIAȚA SFÂNTULUI AMBROZIE

a. Analiza izvoarelor vieții Sfântului Ambrozie. Izvoarele principale pentru studiul vieții și gândirii Sfântului Ambrozie sunt înseși operele sale,

73. *Ibidem*, 27, p. 192.

74. H. SAVON, *op. cit.*, p. 258.

75. Scrisoarea XLI, 27 – 28, P.L. XVI, 1120 C – 1121 A, în PSB, vol. 53, p. 199.

76. *Ibidem*, 28, P.L. XVI, 1121 A, în PSB, vol. 53, p. 200.

77. Pr. Prof. Dr. I. G. COMAN, *Elemente ecumenice ...*, p. 257.

îndeosebi scrisorile (77 de scrisori), care conțin numeroase informații precise despre viața sa. El nu-și propune să descrie viața și evoluția spirituală și intelectuală a sa, ca de pildă Fericitul Augustin sau Ilarie de Pictavium; elementele autobiografice în opera Sfântului Ambrozie sunt, totuși, secundare și puse în slujba unui plan precis, pentru a obține un anumit rezultat și efect⁷⁸.

Mai multe detalii biografice sunt oferite de izvoarele externe, care se pot rezuma practic la patru descrieri ale vieții Sfântului, dintre care doar una este originală, și câteva pasaje din lucrările istoricilor bisericești ai timpului.

*Viața Sfântului Ambrozie*⁷⁹, scrisă de diaconul Paulin de Mediolanum, fost stenograf și secretar al Sfântului Ambrozie în ultimii trei ani din viață ai sfântului episcop (din 394 până în 397), este principalul izvor biografic. La câțiva ani după moartea Sfântului Ambrozie⁸⁰, Paulin a plecat în Africa pentru a administra patrimoniul Bisericii milaneze de acolo, unde îl cunoaște pe Fericitul Augustin, pe care îl ajută în combaterea pelagianilor⁸¹. Fericitul Augustin a fost cel care l-a îndemnat pe Paulin să scrie *Viața Sfântului Ambrozie*, căruia Paulin i se adresează la începutul operei sale. Data scrierii acestei lucrări nu este sigură, dar majoritatea cercetătorilor acceptă însă ca dată aproximativă anul 422⁸². Sinceritatea diaconului Paulin este neîndoielnică, însă uneori aghiografia ia locul istoriei obiective⁸³, miraculosul fiind prezent în permanență în opera sa. Paulin nu citează din nici o sursă literară, nici chiar din opera Sfântului Ambrozie, pe care însă dovedește că o cunoaște. Istoriografia sa se bazează pe evenimente relatate de sora mai mare a Sfântului Ambrozie, Marcelina, de la cei care îl cunoscuseră pe acesta⁸⁴ și

78. Cf. H. SAVON, *op. cit.*, p. 7 – 8.

79. PAULINI Diaconi Mediolanensis, *Vita Sancti Ambrosii*, în P.L. XIV, 21 A – 46 C; PAOLINO DI MILANO, *Vita di Sant Ambrogio*, introduzione, testo critico e note di M. Pellegrino, Roma, 1961; PAULIN DE MILAN, *Vie de Saint Ambroise*, în Cyprien, *Ambroise, Augustin, par temoins*, introducere, traducere și note de J. P. Mazières, coll. «Les Pères dans la Foi», Paris, 1999; PAULIN DE MILAN, *Vita Ambrosii*, ed. Kaniecka, în *Patristic Studies*, t. XVI, Washington, 1928.

80. Acest lucru este dovedit de câteva relatări din lucrarea sa: mărturisește despre o apariție miraculoasă a Sfântului Ambrozie lui Mascezel (PAULIN, *VSAmbr*, 51, P.L. XIV, 44 C – 44 D) și participă la banchetul la care a murit Donat (*Ibidem*, 54, P.L. XIV, 45 B – 46 B).

81. Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *op. cit.*, p. 380.

82. LAMIRANDE, Emilien, *La datation de la «Vita Ambrosii» de Paulin de Milan*, în «Revue de Etudes Augustiniennes», XXXVI (1982), nr. 1 – 2, p. 44 – 55; J.-R. PALANQUE, «*Vita Ambrosii» de Paulin de Milan. Étude critique*, dans «Revue des Sciences religieuses», 4 (1924), p. 37; Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *op. cit.*, p. 380.

83. Cf. H. SAVON, *op. cit.*, p. 8.

84. Relatările sale sunt însă cu atât mai probante, cu cât majoritatea martorilor evenimentelor sunt încă în viață la momentul scrierii biografiei: Candidus, Severus, episcopii Felix și Zenovius. Cf. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 413.

din propriile sale amintiri. Modestia literară⁸⁵ a acestei *Vieți* poate fi considerată un garant al veridicității ei: numărul mare și soliditatea informațiilor, absența retoricii, conținutul istoric relativ mare, inspiră încredere⁸⁶.

Renumele episcopului milanez în creștinătatea răsăriteană a evului mediu s-a materializat în redactarea a trei biografii în limba greacă, dar care s-au dovedit a nu fi originale⁸⁷. Una dintre aceste biografii este traducerea literală a *Vieții Sfântului Ambrozie* a lui Paulin, care se pare că datează din secolul VIII, editată în *Patrologia Latina* la începutul operei Sfântului Ambrozie⁸⁸, fără a cunoaște autorul, o alta, tot anonimă, este datată între secolele V – X și o ultimă biografie, aproape identică cu cea din urmă, este atribuită Sfântului Simion Metafrastul (secolul X)⁸⁹.

Un martor important al culturii creștine din Italia, contemporan cu Sfântul Ambrozie, este Rufin de Aquileia (c. 345 - 411), care a scris în anul 403 o continuare a *Istoriei bisericești* a lui Eusebiu de Cezareea, pentru anii 325 – 395, considerată prima încercare de istorie bisericească în Occident. Deși este foarte utilă pentru cunoașterea Imperiului Roman de Apus, compusă în grabă, fără o aprofundare a evenimentelor istorice și o obiectivitate minimă cerută, opera lui este mult inferioară celei a lui Eusebiu⁹⁰. Practic, doar în trei paragrafe ale *Istoriei* sale se vorbește de Sfântul Ambrozie: cap. XI, 11: unde relatează alegerea Sfântului Ambrozie ca episcop; cap. XI, 15 – 16: conflictele cu arienii; cap. XI, 18: incidentul de la Tesalonic. Aceste fragmente sunt mărturiile de primă mână pentru stabilirea biografiei Sfântului Ambrozie, cu atât mai mult cu cât nu există nici o contradicție între *Viața Sfântului Ambrozie* și aceste relatări.

Socrate de Constantinopol (c. 380 - 440) a scris, în jurul anului 439, o *Istorie bisericească* pentru anii 305 – 439, în care îl amintește în două locuri și pe Sfântul Ambrozie: cap. IV, 30: alegerea Sfântului Ambrozie în scaunul episcopal; cap. V, 11: incidentele cu arienii. Socrate, care a limitat voit *Istoria* sa la criza ariană, este tributar, în ceea ce-l privește pe Sfântul Ambrozie, *Istoriei* lui Rufin. Cu toate aceste face câteva greșeli⁹¹, în ceea ce privește cronologia: alegerea Sfântului Ambrozie ca episcop o fixează în anul 369, iar persecuția ariană este pusă către 382, în loc de 386⁹².

85. Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *op. cit.*, p. 380; J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 416.

86. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 416.

87. *Ibidem*, p. 430.

88. P.L. XIV, 45 D – 66 D.

89. P.G. CXVI, 861 – 882; cf. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 431.

90. Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *op. cit.*, p. 347.

91. J.-R. PALANQUE, *op. cit.*, p. 417.

92. *Ibidem*, p. 417 – 418.

Sozomen (c. 375 - 450) a scris o *Istorie bisericească* paralelă istoriei lui Socrate, compusă la foarte puțin timp după aceasta.

În *Istoria* lui Sozomen, Sfântul Ambrozie apare descris tot în trei paragrafe, rămânând și el tributار informațiilor lui Rufin: cap. VI, 24: alegerea episcopală; cap. VII, 13: persecuția ariană; cap. VII, 25: incidentul de la Tesalonic. Sozomen corectează greșeala în ceea ce privește datarea alegerii ca episcop a Sfântului Ambrozie, însă în rest folosește cronologia eronată a lui Socrate⁹³.

Teodoret de Cir (c. 392 – c. 466) reușește să corecteze „*erorile monumentale*”⁹⁴ de cronologie făcute de cei doi înaintași ai săi, însă relatează doar evenimentele preluate de la aceștia: cap. IV, 6 – 7: alegerea episcopală, cap. V, 13: persecuția ariană; cap. V, 17 – 18: incidentul de la Tesalonic.

b. Mediul familial al Sfântului Ambrozie: părinții, sora sa Marcelina, fratele său Satyrus. Paulin oferă prea puține date despre părinții Sfântului Ambrozie. Martor indirect, el a aflat câteva date despre familia Sfântului Ambrozie, dialogând cu sora mai mare a Sfântului, Marcelina, rămasă întodeauna apropiată de fratele său.

Paulin nu indică nici data, nici locul nașterii Sfântului Ambrozie. Însă relatează că tatăl viitorului episcop se numea tot Ambrozie și că era, la momentul nașterii fiului său, prefectul Galiei⁹⁵. Era deci unul dintre personajele de seamă ale Imperiului, descendent al unei familii romane, probabil un Aurelian⁹⁶. Prefectura Galiei se întindea până la Rin, iar prefectul își avea reședința la Treveri (Trier)⁹⁷.

Din copilăria Sfântului Ambrozie nu cunoaștem decât o povestire narată de Paulin pentru valoarea sa profetică. Copilul dormea în leagănul său, când un roi de albine i se apropie de fața sa și-i umplu gura. Doica înspăimântată se chinuia să îndepărteze albinele, dar tatăl care trecea pe acolo, cu soția sau poate fiica sa, îi porunci să nu le facă nimic. După câteva clipe, roiul a zburat și albinele au urcat atât de sus spre cer încât nici o privire umană nu le mai putea zări. Paulin relatează cuvintele tatălui Sfântului Ambrozie care, prevestesc, destinul fiului său: „*Dacă acest copil va trăi el va înfăptui ceva măreț*”⁹⁸. Dar tatăl a murit prematur fără să-și vadă speranțele părințești împlinite.

93. *Ibidem*, p. 418 – 424.

94. *Ibidem*, p. 425.

95. PAULIN, *VSAmbr*, 3, în *P.L.* XIV, 28 A.

96. cf. și Maura K. LAFFERTY, *Translating Faith from Greek to Latin: Romanitas and Christianitas in Late Fourth-Century Rome and Milan*, în «*Journal of Early Christian Studies*», vol. 11, nr. 1, 2003, The John Hopkins University Press, p. 50 – 51.

97. H. Savon, *op. cit.*, p. 29.

98. PAULIN, *VSAmbr*, 3, în *P.L.* XIV, 28 A.

De asemenea, în legătură cu acest episod, apare lângă tatăl Sfântului Ambrozie, mama sa, care a putut fi confundată în amintirea lui Paulin cu cea a fiicei sale. Mama Sfântului Ambrozie mai este menționată o singură dată când a devenit văduvă⁹⁹. Ea trebuie să fi fost o femeie profund religioasă de vreme ce și-a lăsat fiica să depună voturile monahale.

Familia Sfântului Ambrozie era în mod sigur creștină și avea printre strămoși pe Sotheris, o fecioară martiră în timpul persecuției lui Dioclețian¹⁰⁰.

Dar, Sfântul Ambrozie nu a făcut niciodată aluzie la mama sa în toată opera și corespondența sa; chiar la moartea fratelui său, atunci când a evocat copilăria lor. Ca în orice familie aristocrată romană, părinții trăiau mai mult separați de copiii lor, însă cei trei frați au fost legați printr-o foarte strânsă afecțiune, de-a lungul întregii lor vieți.

Sfântul Ambrozie este ultimul născut al unei familii cu trei copii dintre care Marcelina este cea mai mare. Pentru Sfântul Ambrozie, sora sa este un sprijin de-a lungul întregii sale vieți¹⁰¹. În copilăria lui, ea deja era pentru el un exemplu de virtute. Depărtarea dintre ei – ea locuia la Roma – este prilejul unei corespondențe care reflectă raporturile lor frățești¹⁰². Ea este informată de hotărârile luate de fratele său, în confruntarea cu arienii; ea împarte cu el tristețea de la moartea fratelui lor.

Sfântul Ambrozie îi dedică o scriere în care restituie discursul papei Liberiu adresat către ea. Este dificil de a măsura influența reală a ei asupra vieții și operei fratelui său mezin. E firesc că Paulin de Milan s-a îndreptat către ea când a scris *Viața Sfântului Ambrozie*, pentru a avea mărturia ei, de unde presupunem că ea mai trăia după moartea fratelui ei.

Mai în vârstă decât el, Marcelina era deja monahie atunci când Sfântul Ambrozie era un copil și când ea a depus voturile monahale în catedrala Sfântul Petru din Roma, slujbă săvârșită de papa Liberius, înainte de exilul său (vara anului 356). Ea a trăit la Roma în casa familială fără să putem totuși afirma că ea conducea o comunitate de călugărițe¹⁰³.

Marcelinei, Sfântul Ambrozie îi dedică tratatul *Despre fecioare*, scris în 377, în care îi dă sfaturi de cumpătare în practica ascezei, din grijă frățească. Această grijă frățească este reciprocă și se verifică cu fiecare dintre momentele dificile din viața lor. Când Sfântul Ambrozie, la Mediolan, cade

---

99. *Ibidem*, 4, în *P.L.*, XIV, 28 C.

100. *Despre fecioare*, III, VII, 38, în *P.L.* XVI, 236 AB.

101. PAOLI, Elisabeth, *L'entourage d'Ambroise de Milan: approche prosopographique*, în rev. «*Connaissance des Pères de L' Eglise*», nr. 59, Editions Nouvelle Cité, Septembre, 1995, p. 13.

102. *Ibidem*.

103. *Ibidem*, p. 16.

grav bolnav, Marcelina vine să-l îngrijească deoarece fratele său Satyrus era plecat în Africa.

Marcelina a purtat cu fratele său o corepondență, prin care ea arată o atenție deosebită problemelor Bisericii, de care s-a interesat mereu.

Marcelina a fost pentru Sfântul Ambrozie un exemplu, în viața ascetică, un model viu, concret. Ea a fost înmormântată lângă fratele său, în biserica Ambrosiana la Mediolanum.

Al doilea dintre cei trei frați, Satyrus, este un frate de care Sfântul Ambrozie se simte foarte aproape chiar și în sensul concret al cuvântului. Cei doi frați sunt de nedespărțit: „*noi nu am făcut niciodată un pas fără a fi împreună*”¹⁰⁴. Ei seamănă mult chiar și fizic. Ambii frați au studiat dreptul, care i-a pregătit pentru cariera administrativă. Ei părăsesc împreună Roma și devin avocați la prefectura Pretoriului din Sirmium. După succesul Sfântului Ambrozie, care este remarcat de noul prefect al pretoriului, Probus, cariera lor îi separă pentru un moment. Satyrus este numit guvernator al unei provincii, în timp ce Sfântul Ambrozie devine consul al Aemliei – Liguriei. După ridicarea Sfântului Ambrozie în scaunul episcopal al Mediolanului (7 dec 374), Satyrus alege să se instaleze lângă fratele său și să se ocupe de casa episcopală. Satyrus și-a sacrificat cariera administrativă pentru a îngriji casa episcopală a fratelui său, ceea ce arată smerenia și dragostea frățescă ale acestuia. Ei oferă astfel imaginea unei familii foarte unite, îndreptate spre același ideal creștin și astfel un exemplu destul de rar întâlnit¹⁰⁵.

d. Probus și Simplicianus – îndrumătorii Sfântului Ambrozie. Două persoane marcante au orientat viața Sfântului Ambrozie, unul la începuturile sale, în cariera sa civilă, celălalt de-a lungul întregului său itinerariu spiritual. Un fost proconsul al Africii, Claudius Petronius Probus, provenit din aristocrația creștină a Romei a intervenit într-o manieră decisivă în viața Sfântului Ambrozie. El a remarcat talentul tânărului avocat și l-a ales consilier al său făcându-l să părăsească tribunalul. Sfântul Ambrozie devine astfel apropiatul uneia dintre personalitățile ilustre ale Imperiului, care a fost numit prefect al Galiei și Italiei de către împăratul Valentinian I, apoi consul în 371. După câțiva ani de ucenicie, Sfântul Ambrozie a fost numit guvernator al provinciei Aemilia și Liguria și atunci părăsește Sirmium pentru Mediolanum. La plecarea sa, Probus i-a dat protejatului său ultimele sfaturi și, tot după Paulin, i-a prezis alegerea lui ca episcop căci s-au despărțit prin aceste cuvinte: „*Du-te și condu nu ca un judecător, ci ca un episcop*”¹⁰⁶. Este

104. *Despre moartea lui Satyrus*, I, 21, P.L. XVI, 1297 B.

105. PAOLI, Elisabeth, *art. cit.*, p. 15.

106. PAULIN, *VSAmbr*, 8, P.L. XIV, 29 C.

sigur că ei s-au reîntâlnit cu ocazia alegerii Sfântului Ambrozie în scaunul episcopal al Mediolanului, în decembrie 374. Probus a rămas prietenul și protectorul Sfântului Ambrozie toată viața sa¹⁰⁷.

Simplicianus ocupă un loc aparte în viața Sfântului Ambrozie. El este atât îndrumătorul lui duhovnicesc, cât și succesorul său. Acest preot al Bisericii din Mediolanum a avut o personalitate influentă și totodată discretă, căci i-a avut succesiv ca fii duhovnicești pe Marius Victorinus, Sfântul Ambrozie și Fericitul Augustin.

Sfântul Ambrozie a primit fără îndoială îndrumările necesare pentru botezul său de la Simplicianus. El este unul dintre corespondenții Sfântului Ambrozie, care a primit cele mai multe scrisori, ce sunt, de obicei, răspunsuri la întrebări legate de problemele vieții duhovnicești, având ca punct de plecare exegeza biblică. Simplicianus recunoștea implicit în ucenicul său autoritatea și competența sa biblică, cerându-i adesea să-i explice câte un fragment. Sfântul Ambrozie îl apreciază pe Simplicianus ca un părinte duhovnicesc, căruia îi poartă o dragoste filială.

În anul 397, Simplicianus este prezentat ca succesorul posibil al Sfântului Ambrozie, puțin înainte de moartea sa, chiar de către Sfântul Ambrozie însuși: „*el este în vârstă, dar este bun*”¹⁰⁸. Și, într-adevăr i-a urmat efectiv după moartea sa la 4 aprilie 397.

Un mozaic din secolul V îl prezintă pe Sfântul Ambrozie ca un om singur. Însă, am adunat aici câteva personalități din anturajul său care ar putea figura în umbra unui mozaic imaginar, în care Sfântul ar fi personajul central¹⁰⁹.

CONCLUZII

În urma celor înfățișate mai sus, se pot desprinde următoarele concluzii:

1. Sfântul Ambrozie are un simț profund pentru valoarea și funcția ecumenică a credinței, a doctrinei și a tradiției creștine. El atribuie o importanță deosebită sinoadelor, mai ales aceleia de la Niceea, care este continuu centru de referință pentru problemele de învățătură și viață creștină¹¹⁰. Sfântul Ambrozie ține ca răsăritenii și apusenii să trateze împreună problemele apărute în Biserică, ce necesită colaborarea, cercetarea și hotărârea de luat în

107. PAOLI, Elisabeth, *art. cit.*, p. 16.

108. PAULIN, *VSAmb*, 46, P.L. XIV, 43 A..

109. PAOLI, Elisabeth, *art. cit.*, p. 18.

110. Pr. Prof. Dr. I. G. COMAN, *Elemente ecumenice ...*, p. 259.

comun. Are de asemenea meritul de a fi susținut unitatea Bisericii, împotriva ereziilor și a păgânismului.

2. Sfântul Ambrozie a colaborat cu împărații Valentinian I, Grațian, Valentinian II și Teodosie cel Mare, stabilind legături strânse între Biserică și puterea imperială. El a sprijinit pe acești împărați nu doar cu sfatul său înțelept, ci și cu fapta.

3. Sfântul Părinte a depus un efort sistematic și plin de stăruință pentru a dizolva comunitatea ariană din Mediolanum și împotriva sprijinului perfid dat arianismului de împărăteasa Iustina, mama lui Valentinian II. A scris împotriva arienilor două tratate dedicate împăratului Grațian și a compus imnuri religioase spre a fi cântate la slujbă. Alături de această activitate, de combatere a ereziilor, se situează cea desfășurată de Sfântul Ambrozie pentru înfrângerea cercurilor păgâne. Acest lucru poate fi văzut din atitudinea Sfântului Ambrozie față de pretenția lui Symmachus de a reșeza statuia zeiței Victoria în senat.

4. Ca apărător al credinței ortodoxe niceene, Sfântul Ambrozie accentuează permanent dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, împotriva arianismului, și a Sfântului Duh, împotriva macedonismului, arătând egalitatea și consubstanțialitatea Persoanelor Sfintei Treimi.

5. Sfântul Ambrozie este un om al acțiunii, dar, în același timp, un ascet și îndrumător duhovnicesc, care își iubește foarte mult familia, fiind totodată respectuos și recunoscător față de îndrumătorii săi duhovnicești. Sfântul Ambrozie, autentic trăitor al vieții în Mântuitorul Hristos, trece la cele veșnice, la 4 aprilie 397, fiind înmormântat în biserica din Mediolanum ce-i poartă numele.

Drd. Ștefan Zară

ORGANIZAREA VIEȚII MONAHALE LA ATHOS DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PANĂ ÎN ZILELE NOASTRE

ÎNCEPUTURILE VIEȚII MONAHALE LA ATHOS

Muntele Athos are o veche istorie ce-și are originile în Antichitate, asemeni vestitului Olimp, dar spre deosebire de acesta, care își pierde importanța odată cu apusul păgânismului, Athosul a continuat să crească în ochii grecilor, dar și a întregii lumi, prin misiunea nouă pe care a primit-o de a fi loc de reculegere și rugăciune. Despre istoria și vechimea civilizației păgâne care a înflorit în acest spațiu ne vorbesc atât istoricii Antichității, cât și urmele vechilor temple elenice, inscripțiile în cinstea zeilor sau a eroilor pe care le putem admira și astăzi în incintele așezămintelor monahale¹.

Datorită așezării sale geografice, grecii l-au socotit un dig în fața invaziilor asiatice, iar creștinii îl prețuiesc pentru viața monahală înaltă, care inspiră pe toți doritorii de desăvârșire, pentru rolul pe care l-a avut de-a lungul secolelor de apărător al Ortodoxiei, pentru prețioasele opere de artă și numeroasele manuscrise clasice și creștine, firmame turcești, acte ctitoricești, inscripții, corespondență și chiar studii pe diverse teme pe care le-a conservat în bibliotecile sale, fiind un centru de cultură în care s-au format marii dascăli ai lumii, care mai apoi au străluciri în întreaga ortodoxie. Dintre aceștia amintim pe Sfântul Antonie și Teodosie care au înființat peșterile din Kiev, organizând viața monahală în vechea Rusie (sec. al X-lea), Sfântul Nicodim de la Tismana care a contribuit la înflorirea monahismului românesc în secolul al XIV-lea, precum și Sfântul Paisie Velicikovski (sec. XVIII), care, după perioada de formare petrecută la Athos², s-a reîntors în Moldova cu un număr impresionant de ucenici, dând un nou impuls vieții

---

1. Pr. Prof. Ioan G. Coman, Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Sărbătorirea mileniului Sfântului Munte și participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile comemorative*, în *B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 7-8, p. 599.

2. C.f. Prof. Diac. Gh. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*, în *Ortodoxia*, anul V (1953), nr. 2, p. 267. Paisie Velicikovski a petrecut 17 ani la Athos, mai întâi în chilia Sfântul Constantin și apoi în schitul zidit de el, din temelie, cu hramul Sfântul Ilie Proorocul, având praviță în limbile slavonă și moldovenească.

monahale din estul Europei și din alte părți ale lumii unde s-au răspândit uceniciei formați de el.

De aceea, o călătorie la Athos este ziditoare pentru un creștin, dându-i posibilitatea să se împărtășească din experiența duhovnicească a marilor părinți, pentru un artist întâlnirea cu valoroasele opere de artă îi permite să admire și să citească prin ele pe marii arhitecți și pictori ai Bizanțului și ai întregii lumi ortodoxe, pentru un filolog și cercetător manuscrisele sunt comori neprețuite, sursă ce confirmă pregătirea deosebită pe care au avut-o trăitorii acestor așezăminte sfinte.

Începuturile vieții monahale la Athos sunt destul de vechi. După o tradiție, aici ar fi fost chiar Maica Domnului, care dorind să facă o vizită Sfântului Apostol Ioan în Cipru, datorită vremii nefavorabile, prin pronia lui Dumnezeu, a ajuns la această așezare, care a impresionat-o prin frumusețea peisajului. Ea ar fi fost prima care a adus cuvântul Evangheliei în aceste locuri, iar la plecare ar fi rugat pe fiul ei ca să-i încredințeze acest loc ca moștenire proprie, proorocind că aici vor locui bărbați feciorelnici. Nu se știe sigur când au venit primii monahi pe muntele Athos. Se bănuiește însă că ar fi venit chiar din timpul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan (101 d.Hr.), care însoțise pe Sfânta Fecioară în călătoria Sa spre Athos. Această versiune arată că, încă din timpurile vechi ale erei creștine, au debarcat aici sihastrii din Asia mică, poate și din Efes, patria Sfântului Evanghelist Ioan, unde viața singuratică, contemplativă, începuse a se manifesta de timpuriu.

Mai târziu, Constantin cel Mare, după ce și-a stabilit capitala la Constantinopol, i-a mutat pe locuitorii din Athos în Peloponez, lăsând peninsula în proprietatea exclusivă a călugărilor, construind chiar și unele biserici. Însă, aceste tradiții consemnate în diferite manuscrise athonite din secolele XV-XVII nu pot fi verificate.

Datele referitoare la primele atestări documentare privind așezările monahale la Athos sunt destul de controversate, părerile fiind împărțite datorită faptului că mărturiile care să atragă atenția asupra faptului că în această regiune unii creștini doritori de a duce o viață spirituală deosebită se nevoiesc prin pustietățile și locurile sălbatice ale peninsulei sunt destul de puține.

Canonistul român Liviu Stan consideră că primele așezări monahale datează din perioada persecuțiilor din secolul al III-lea și începutul secolului al IV-lea³. Aici s-ar fi retras unii creștini evlavioși, chiar și clerici, găsind adăpost în pustietățile muntelui, deoarece locurile nu erau locuite de către cei de prin împrejurimi din pricina reliefului și a condițiilor aspre de viață.

3. Pr. Prof. Liviu Stan, *Locurile sfinte din Orient*, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 1. p. 41.

Arhimandritul Porfir Uspenski, cel care a scris cea mai completă istorie a Sfântului Munte, consideră că împăratul bizantin Constantin Pogonatul ar fi dat Athosul în grija unor călugări în secolul al VII-lea, după invazia arabilor în Macedonia. Potrivit lui Uspenski, aceasta este prima dată când apar călugări la Athos⁴.

Așadar, prezența aghioriților este recunoscută încă înainte de secolul al VIII-lea și al X-lea, când un număr de basilei acordă autonomie peninsulei, iar aici se afirmă printr-o viață deosebită figuri ca Sfântul Petru Athonitul, Eftimie din Tesalonic, etc.

Acești sihaștri erau atrași, între altele, și de modul în care erau abordate relațiile monahilor cu mireni, în special datorită interdicției femeilor de a intra în acest teritoriu consacrat de timpuriu vieții contemplative. După unii, această interdicție ar data din secolul al IV-lea⁵, iar după alții, această regulă strictă s-ar fi impus după secolul al VIII-lea, când familii ale păstorilor vlahi locuiau împreună cu monahii, ea fiind menționată în art. 5 al primului *typikon* al Sfântului Athanasie Athonitul⁶, iar în secolul al XI-lea, împăratul Alexie Comnenul a dat ordin ca vlahii să părăsească Athosul datorită tulburărilor produse în viața monahilor, interzicându-se pe viitor prezența femeilor în peninsula, încălcarea acestei reguli fiind pedepsită cu închisoarea de la 2 la 6 ani⁷.

Organizarea vieții monahale s-a făcut de către Sfântul Athanasie din Trapezunt, care în anul 963 zidește Marea Lavră, stabilind și regulile de viațuire pentru cei care doreau să intre în comunitatea athonită, reguli cuprinse în primul *typikon*⁸. Împărații contemporani Sfântului Athanasie, Nichifor Fokas și Ioan Tzimiskes, recunosc autonomia Athosului, contribuind prin aceasta la consolidarea statutului peninsulei⁹.

Tot din secolul al X-lea au început să apară mănăstiri ale altor popoare: Mănăstirea Ivron (972), Mănăstirea Italienilor sau a Amalfitenilor, ridicată de către călugării latini aflați în Lavra Sfântului Athanasie cu cheltuiala locuitorilor din Amalfi, localitate din sudul Italiei, Mănăstirea Sfântul Pante-

---

4. Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Începuturile și dezvoltarea monahismului athonit*, în vol. *Români și Muntele Athos*, Edit. Paralela 45, Pitești, 2002, p. 37.

5. Conform unei vechi tradiții, împărăteasa Plagudia, soția împăratului Teodosie cel Mare, ctitorul Vatopedului, venind de la Roma la Constantinopol, a dorit să viziteze ctitoria soțului său. Intrând în biserică, ea a fost oprită de vocea Maicii Domnului, care i-a spus că în acest loc sfânt nu are voie să intre nici o femeie, interdicție care s-a respectat până în zilele noastre.

6. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 45.

7. M. N. Bessonov, *Pravoslavie v nași dni (Ortodoxia în zilele noastre)*, Edit. Politică, Moscova, 1990, p. 28-29.

8. Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 44-46.

9. Pr. Prof. Liviu Stan, *Sfântul Athanasie Athonitul*, în vol. *Români și Muntele Athos*, p. 62-64.

limon a rușilor (1143-1169), tot din această perioadă datând și Mănăstirea Hilandar a sârbilor (1197), precum și Mănăstirea Zografu a bulgarilor¹⁰.

Putem constata cu ușurință că populația polinațională care se stabilise în Muntele Athos era ca o reflecție a universalității ortodoxiei și a caracterului polinațional al imperiului bizantin. Sfântul Athanasie recomandă prin *Canonicon*-ul său din anul 970, dar și prin testamentul din anul 990, ca „monahii străini să fie cinstiți de către athoniți, interzicând orice deosebire între călugării greci și cei care vorbeau alte limbi, dispunând ca cei care nu se vor conforma să fie afuriși”¹¹. Astfel, vedem grija Sfântului Athanasie Athonitul de a păstra un climat străin duhului despotic, filetist pe care îl întâlnim astăzi la unii monahi. Principiile după care se conduceau trebuiau să reflecte egalitatea tuturor viețuitorilor, indiferent de mănăstirea sau națiunea din care făceau parte.

Aceste principii, viața deosebită a monahilor, precum și statutul de autonomie acordat de către împărați, au făcut ca Athosul să cunoască o înflorire deosebită încă de la sfârșitul primului mileniu creștin, astfel încât în secolul al XI-lea numărul mănăstirilor se ridică la 180 cu circa 2000 de călugări¹², părinții athoniți având un rol deosebit în păstrarea dreptei credințe după Schisma cea Mare, în perioada cruciadelor, dar mai ales la sinoadele unioniste din Lyon (sec. XIII) și Ferrara-Florența (sec. XIV). După căderea Constantinopolului, Athosul a rămas ca un bastion ce a inspirat, încurajat și întreținut dreapta credință în lumea ocupată de musulmani.

ORGANIZAREA AUTONOMĂ A VIEȚII MONAHALE LA ATHOS

Teritoriul Athosului a constituit din vechime proprietatea comunității monahale, fiind tratat ca teritoriu autonom, aparținând mănăstirilor athonite. Acest statut i-a fost conferit de către Constantin Pogonatul în anul 670, care hotărâra ca Athosul să aparțină exclusiv monahilor ca adăpost și teritoriu propriu, statut ce a fost confirmat în 885 de împăratul Vasile I Macedoneanul, care a declarat Athosul ca teritoriu independent, pus la dispoziția și stăpânirea exclusivă a călugărilor de aici, aceștia fiind scutiți de orice impozit. Aceste măsuri au fost confirmate și de către împărații bizantini Leon VI Filosoful în 911, Constantin VII Porfirogenetul în 912 și Roman I Lecapenul în 920, dar și de către împărații de mai târziu până la căderea Bizanțului.

10. Idem, *Locurile sfinte...*, p. 45-47.

11. *Biserica Ortodoxă Română și problema Sfântului Munte Athos*, în *Ortodoxia*, anul V (1953), nr. 2, p. 179.

12. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 46.

După 1453 acest privilegiu a fost recunoscut și reconfirmat athoniților de sultanii turci de până la 1912¹³, dar și de tratatele internaționale din 1878 de la Berlin, 1913 de la Londra, 1920 de la Sevres, 1923 de la Lausanne¹⁴.

Muntele Athos a fost sub patronajul bizantin până la căderea Constantinopolului sub latini, împărații bizantini având un rol important în susținerea materială a mănăstirilor aghioritice, adesea amestecându-se și în treburile care priveau organizarea vieții monahale din acest spațiu¹⁵. Mărturie a acestui protectorat o constituie bogatele danii pe care le putem admira și astăzi. După această dată, un rol deosebit în patronarea așezămintelor sfinte l-au avut slavii, prin imperiul vlaho-bulgar¹⁶, când Ioan Asan II pune Athosul sub jurisdicția patriarhului bulgar de Târnovo¹⁷ în anul 1234, situație care se menține până în anul 1250, când revine sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol odată cu restabilirea Imperiului Bizantin.

Statutul de autonomie al Athosului pe care i-l confereau împărații bizantini până la sfârșitul secolului al XIII-lea a fost încălcat de mai multe ori în secolul al XIV-lea atât de către împărații bizantini, cât și de către patriarhii de Constantinopol, care au încercat să supună formal Athosul sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol sau a episcopului de Jerisos (Chalchidica), ce își avea jurisdicția în imediata apropiere a acestuia¹⁸. Pe de altă parte, țarul sârb Ștefan Dușan (1331-1353) a întreprins o călătorie la Athos în anul 1345 făcând daruri bogate mănăstirilor, cu scopul de a-i convinge pe călugări să accepte jurisdicția Patriarhiei sârbești de Ipec. Cu toată rezistența călugărilor, Athosul a rămas sub stăpânire sârbească până în anul 1375, când încep incursiunile turcilor în Sfântul Munte¹⁹.

Instabilitatea politică a afectat și statutul de autonomie al Athosului, mai ales după 1204, când, rând pe rând, țarii bulgari și sârbi și-au manifestat dorința de a pune Athosul sub suzeranitate proprie. În pofida acestui fapt, nici Patriarhia de Constantinopol nu a rămas mai prejos, făcând presiuni asupra athoniților după 1368 de a-i pune sub propria jurisdicție. Această situație de instabilitate s-a menținut până în 1392, când patriarhul Antonie (1391-1397)

---

13. Autonomia Athosului a fost în linii mari respectată în perioada Otomană, cu excepția încălcării ei de către guvernatorul Tesaloniceului în 1860, dar în anul următor Marele Vizir anulează acțiunea guvernatorului.

14. *Biserica Ortodoxă Română și problema Sfântului Munte Athos*, în *Ortodoxia*, anul V (1953), nr. 2, p. 179.

15. Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Patronajul asupra Sfântului Munte*, în vol. *Români și Muntele Athos*, p. 105.

16. *Ibidem*, p. 106.

17. *Ibidem*

18. Pr. Prof. Liviu Stan, *Locurile sfinte din Orient*, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 1, p. 48-49.

19. *Ibidem*, p. 49.

a redat Athosului deplină sa libertate și autonomie. La acea vreme erau organizate 25 de mănăstiri mari și numeroase așezăminte mai mici, care stăpâneau cu titlu de proprietate întreg teritoriul peninsulei²⁰.

După căderea Constantinopolului în anul 1453 Athosul intră sub suzeranitate otomană, Mahomed II menținând statutul de autonomie și privilegiile acordate de către Murat II la 1430. Deși la început s-au arătat binevoitori față de monahii pe care i-au găsit la Athos, curând au început să le pretindă fel de fel de contribuții sub formă de daruri, împrumuturi, etc., ceea ce a condus, în secolul al XVI-lea, la reducerea numărului de mănăstiri²¹ la 20. De la sfârșitul secolului al XIV-lea când Bulgaria încetează ca stat (1393), Serbia traversează o perioadă tulbură, iar imperiul Bizantin se află în pragul agoniei, domnitorii români sunt cei care patronează prin dăni și ctitorii mănăstirile aghiorite²² până în secolul al XVIII-lea. În perioada fanariotă s-a intensificat fenomenul început în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de scoatere a unor biserici și mănăstiri de sub autoritatea episcopilor și închinarea locurilor sfinte de la Athos²³, precum și privilegiile date unor monahi athoniți în țările române²⁴, constituind sursă de venit care a făcut posibilă dănuirea și înflorirea vieții monahale în Sfântul Munte.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai ales după Tratatul de la Cuciuc-Cainargi din anul 1774, i se recunoaște Rusiei dreptul formal de protectorat asupra creștinilor din Imperiul Otoman, drept pe care și l-a manifestat prin presiunile politice asupra Turciei încă din vremea lui Petru cel Mare și pe care l-a exercitat în mod indirect, din 1747²⁵. Totuși, până în 1912 Athosul s-a aflat sub suzeranitate otomană.

Din punct de vedere al organizării interne, viața monahală din Sfântul Munte s-a dorit a fi, încă de la început, în totală independență față de orice conducere politică sau bisericească, chiar și după Sinodul IV Ecumenic, care supunea monahismul sub jurisdicția episcopilor²⁶, Athosul manifestându-se dintotdeauna ca un teritoriu autonom. Acest statut a fost recunoscut pe rând de către împărații bizantini, de către conducerea otomană și a celorlalte state sub stăpânirea cărora s-a aflat de-a lungul istoriei sale.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*, p. 50.

22. Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 110-111.

23. *Ibidem*, p. 111-112.

24. Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002, p.59.

25. Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 108-109.

26. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 42.

Până la Sfântul Athanasie, comunitatea monastică athonită s-a condus după rânduielile stabilite de către primii organizatori ai monahismului, apoi după regulile stabilite de către acesta în primul *typikon* (statut), precum și după celelalte *typikoane*²⁷ care i-au urmat, diverse hrisoave imperiale, sigilii patriarhale, decrete ale sultanilor, canonisme, obiceiurile și tradițiile locale specifice și după hotărârile luate în comun de către conducerea întregii comunități.

La început, monahii din Athos duceau o viață idioritmă²⁸, abia prin primul *typikon* fiind impus stilul chinovial. Odată cu *typikonul* III este acceptat și stilul idioritmă. După aprobarea *typikonului* IV, în condițiile grele ale stăpânirii turcești, se observă o preponderență a stilului idioritmă, situație care se menține până la *typikonul* VI, care reintroduce stilul chinovial ca stil principal de viață în Muntele Athos²⁹. Această trăsătură a modului de viață se observă și astăzi, deoarece, din cele 20 de mănăstiri mari, 11 au stilul de viață chinovial. Așezămintele românești, ca și toate cele rusești, de altfel, sunt organizate chinovial, cu excepția schitului Lacu și a sihăstriilor³⁰.

Ca organe de conducere, întâlnim protosul, sinaxa sau chinotita, epitropul, epistatul și epistasia.

Protosul era conducătorul suprem, un fel de stareț comun ales, inițial, de către întreaga obște athonită, apoi de către egumeni și cei mai de seamă călugări (proistoși). După alegere, el trebuia să fie confirmat de către patriarhul de Constantinopol (după 1312 când Sfântul Munte intră sub jurisdicția spirituală a acestuia). Drepturile sale erau superioare celor ale unui stareț obișnuit, având putere deplină în teritoriul Athosului. De asemenea, după Andronic II Paleologul (sec. XIII-XIV), Protosul era hirotonit arhiereu de către patriarhul de Constantinopol. În perioada în care nu era arhiereu, hirotoniile le săvârșeau fie arhierii retrași la Athos, fie alt arhiereu hotărât de către Protos, ulterior de către Chinotita³¹.

27. Organizarea vieții monahale la Sfântul Munte s-a făcut, în principal, după cele opt *typikoane*: I (972), II (1046), III (1394), IV (1406), V (1574), VI (1783), VII (1810), VIII (1911) Cf. Arhim. Grigorios D. Papathomas, *Le Patriarcat Oecumenique de Constantinople, (y compris la Politeia monastique de Mont Athos) Dans L'Europe unie, approche nomocanonique*, Editions pektasis, Tesalonique, 1998, p. 303.

28. De altfel, acesta este modul în care a început să se dezvolte viața monahală în lumea ortodoxă, primii călugări cunoscuți ducând o viață idioritmă, Sfântul Pahomie (sec. IV) fiind cel care introduce în mod oficial stilul de viață chinovial.

29. *Biserica Ortodoxă Română și problema...*, p. 184-185.

30. *Ibidem*, p. 40.

31. *Ibidem*, p. 185.

Sinaxa, ulterior *Chinotita*, era un consiliu care îl ajuta pe protos în conducerea obștii și era formată din toți egumenii athoniți și alți reprezentanți ai fiecărei mănăstiri³². Tot ca organe îndreptățite să-l ajute pe protos erau un *consiliu* format din 3-4 egumeni în frunte cu *economul Sinaxei* (conform art. 21 din primul typikon), apoi *Sinaxa mică*, formată din 5-10 egumeni (conform art. 14 din al doilea typikon), pentru ca mai târziu să fie ajutat de către *secretari* și *epitropi*³³.

Din secolul al XVII-lea instituția Protos-ului decade, fiind înlocuită de *Sfânta Epistasia*, organizată formal în secolul al XVIII-lea, prin typikonul VI. Aceasta era un consiliu format din patru egumeni sau delegați ai celor mai de seamă mănăstiri, numiți la început *proistoși*, apoi *epistași*. În fruntea acestei Epistasier se afla *protepastatul*, care nu era decât fostul Protos.

Ca organ administrativ, superior Epistasierii, era *Sfânta Sinaxă* formată din 20 de reprezentanți ai celor 20 de mănăstiri, iar ca organ legislativ și judecătoresc era *Sinaxa dublă extraordinară*, care se întrunea de două ori pe an³⁴.

Astăzi, această *republică monahală autonomă* este condusă de un *Areopag restrâns*, format din reprezentanții celor 20 de mănăstiri, în frunte cu 4 epistași, care reprezintă puterea executivă³⁵. Capitala este stabilită în orașul Careia, unde își are reședința guvernatorul civil. Pe lângă așezămintele monahale și capitală, Athosul are și câteva porturi, dintre care cel mai important este portul Daphni.

În deceniul al șaselea al secolului trecut, pe Muntele Athos existau 757 de așezăminte monahale, organizate ca mănăstiri, schituri și diverse grupuri de comunități cu un număr mai mic sau mai mare de viețuitori. Astfel, existau 20 de mănăstiri propriu-zise (17 ale grecilor, 1 a rușilor, 1 a sârbilor, 1 a bulgarilor), 16 schituri (7 grecești, 6 rusești, 2 românești, 1 bulgar) și 721 de chilii, sihăstrie, etc. (497 ale grecilor, 134 ale rușilor, 72 ale românilor, 12 ale bulgarilor, 4 ale sârbilor, 2 ale georgienilor). În toate aceste așezăminte trăiau aproximativ 3000 de călugări, la care se adăugau circa 1000 de meseriași și negustori și personalul administrației grecești.

Configurația prezentată a cunoscut numeroase fluctuații pe fondul evenimentelor și transformărilor sociale care au marcat întreg secolul al XX-lea. Din a doua jumătate a secolului multe din așezămintele de la Athos au fost

32. În secolul al IX-lea *Sinaxa* era formată din 15 egumeni, iar după introducerea primului typikon, din toți egumenii, pentru ca mai târziu să poarte denumirea de *Chinotita*, având în componență și alți reprezentanți ai mănăstirilor. C.f. *Ibidem*.

33. *Ibidem*.

34. *Ibidem*, p. 186.

35. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 41.

pustiite, datorită extinderii doctrinei ateiste, care a făcut victime în toate țările socialiste, fapt care a condus la reducerea numărului de monahi tineri care să preia și să transmită peste veacuri valorile monahale. Această realitate se desprinde și din cuvântarea patriarhului Athenagoras al Constantinopolului la sărbătorirea mileniului Sfântului Munte din anul 1963, care, în ședința de consfătuire a întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, atrăgea atenția asupra faptului că *numărul monahilor a scăzut, multe așezăminte fiind în pragul ruinei, simțindu-se nevoia reînnoirii cu personal în fiecare dintre ele*³⁶. Astfel, lansa invitația bisericilor ortodoxe să trimită doritori de a se stabili la Sfântul Munte care să mențină vie flacăra credinței. În ultima parte a deceniului trecut, prin pronia lui Dumnezeu, viața monahală la Athos cunoaște o revigorare, ca efect al căderii comunismului și schimbării regimului de guvernare în cele mai multe din țările din Estul Europei, situație ce a favorizat stabilirea de noi viețuitori și salvarea așezămintelor aflate în paragonă.

STATUTUL JURIDIC AL ATHOSULUI ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Începând cu ultima parte a secolului al XIX-lea și în tot secolul al XX-lea statutul de autonomie al Athosului este pus de mai multe ori în discuție datorită pretențiilor de suveranitate ale statului grec asupra acestui teritoriu, care, deși se află în imediata apropiere a spațiului elen, aparține ortodoxiei ecumenice prin caracterul său multinațional, statutul său fiind precizat în mai multe tratate internaționale din secolele trecute.

Astfel, Sfântul Munte este pus sub protecția statelor europene care doresc să păstreze Athosului regimul său tradițional, protecție stabilită la Congresul de la Paris (1856), congres convocat în urma războiului Crimeii, precum și la Tratatul de la San Stefano (martie 1878), încheiat în urma războiului ruso-româno-turc (1877-1878). Tratatul de la Berlin din 1878 merge mai departe, garantând drepturile călugărilor de alt neam de a se stabili la Athos și a păstra proprietățile de care dispuneau (art. 62)³⁷.

Însă, pentru a-și putea păstra toate pozițiile avute anterior la Athos, grecii l-au determinat pe Patriarhul Constantinopolului Ioachim III să dea, la 31

38. Pr. Prof. Ioan G. Coman, Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Sărbătorirea mileniului ...*, p. 617-618.

39. Art. 62 al Tratatului de Berlin precizează: „Monahii de la Athos, oricare ar fi locul lor de origine, vor continua să fie protejați în proprietățile și privilegiile lor de până acum și se vor bucura fără nici o excepție de deplina egalitate a drepturilor și beneficiilor” (Gheorghe Vasilescu, *Muntele Athos și românii*, în *Românii ...*, p. 416).

decembrie 1911, un *canonism* (VII), un scurt statut care să confere grecilor privilegiul noi față de ceilalți călugări athoniți.

Din 1912 situația se schimbă, deoarece Athosul iese de sub ocupația Turciei și intră în cea a Greciei la data de 2 noiembrie³⁸, care se angajează să-i respecte autonomia, scopul ei fiind acela de a asigura pacea și ordinea interioară. De aceea, Conferința de Pace de la Londra din 30 mai 1913 rezervă marilor puteri europene dreptul de a decide în prolema Sfântului Munte³⁹. Conferința reafirmă statutul autonom, independent și neutru al Athosului, conducerea lui fiind încredințată Chinotitei, care dispunea de puteri și mijloace polițienești proprii. Această decizie a fost adusă la cunoștința guvernului grec în noiembrie 1913, dar începutul primului război mondial a împiedicat aplicarea ei. Grecia instalează la Karyes (Careia) funcționari de poliție, respectând totuși regimul autonom de conducere, iar în statutul întocmit în 1918 de către Chinotita în colaborare cu un jurist grec, se iau în considerare prevederile Conferinței de Londra, precizându-se că „Sfântul Munte al Athosului, cuprinzând peninsula cu același nume, constituie un *stat autonom, neutru și independent*”⁴⁰. În mod paradoxal, însă, prin Pacea de la București a aceluiași an 1913 el este cedat în mod tacit Greciei⁴¹. Tot în 1913 Conferința Ambasadorilor⁴² semnează un protocol prin care declară Sfântul Munte *republică independentă și autonomă*, urmând ca mai târziu statele ortodoxe care aveau interese acolo să hotărască modul în care își vor exercita protecția, precum și statutele pentru administrarea lui. Așadar, Athosul se găsea în același timp în două situații: aceea de stat independent (conform

38. Aceasta survine în urma războiului balcanic din 1912-1913. La această dată numărul călugărilor din Sfântul Munte se ridica la 7754, dintre care 3615 ruși, 3207 greci, 340 bulgari, 288 români, 252 sârbi, 52 georgieni. La aceștia se adăugau peste 1000 de muncitori, meseriași și negustori, în majoritatea lor ruși. Așadar, numărul rușilor era superior celui al grecilor cu aproximativ 1000-1500 (Pr. Prof. Liviu Stan, *Locurile sfinte...*, p. 53).

39. Cu această ocazie, Rusia a cerut marilor puteri ca viitoarea conducere a Athosului să fie încredințată reprezentanților tuturor așezămintelor, nu doar celor 20 de mănăstiri mari. De asemenea, a cerut ca soarta muntelui să fie supusă unui plebiscit între călugării athoniți, pentru ca ei singuri să hotărască în ce fel se vor organiza și conduce pe viitor. Cu toate că această propunere era îndreptățită, a fost respinsă. În aceste condiții, călugării ruși, bulgari și români s-au adresat Conferinței printr-un memoriu, cerând declararea Athosului teritoriu liber și punerea lui sub protecția Rusiei, României, Bulgariei, Serbiei, Greciei și Muntenegrului, iar reprezentanța conducătoare să se constituie după tradițiile rânduielii monahale, prin votul tuturor călugărilor aflați la Athos. Astfel, s-ar fi putut ajunge la unificarea organizației și administrației, a justiției și a stilului de viață. Atât această propunere, cât și cea înaintată de călugării greci și sârbi (care cereau menținerea actualei situații) au fost respinse. De asemenea, și alte state care aveau pe teritoriul lor creștini, respectiv Anglia, Austro-Ungaria, au cerut drept de protectorat la Athos, precum și dreptul bisericilor autocefale (sârbă-Karlovitz, română-Sibiu, bucovino-dalmată Cernăuți) de a întemeia așezăminte monahale acolo (Ibidem, p. 53-54).

40. Gheorghe Vasilescu, *op. cit.*, p. 417.

41. În urma acestei situații, Grecia expulzează peste 1000 de călugări ruși de la Athos, de teama de a nu fi acceptate propunerile Rusiei referitoare la dreptul de protectorat. Totodată, sunt secularizate toate bunurile așezămintelor negrecești și o parte dintre cele ale grecilor, deoarece Grecia se confruntau cu situația delicată a primirii refugiaților din Asia Mică, pe care trebuia să-i împroprietărească.

42. *Biserica Ortodoxă Română și problema...*, p. 190.

Păcii de la Londra), precum și de teritoriu autonom cedat Greciei (conform Păcii de la București).

Art. 3 al Tratatului de la Sevres din 1920 cuprindea obligația asumată de către Grecia de a „recunoaște și menține drepturile și libertățile tradiționale de care se bucură comunitățile mănăstirești negrecești ale Sfântului Munte”⁴³. Pe baza acestei obligații asumată de către Grecia, Conferința de la Lausanne din iulie 1923, convocată în urma războiului greco-turc, lasă Athosul în administrația Greciei cu titlul de *teritoriu sub mandat*. După 1945, odată cu decizia O.N.U. de abolire a acestui statut, el trece sub regimul internațional al *tutelei*. Cu toate acestea, prin **Constituția din 1926 Grecia supune Athosul deplinei sale suveranități, act care se desprinde și din Statutul Organic al Muntelui Athos**.

Acest statut este aprobat la 10 mai 1924 de către reprezentanții a 19 mănăstiri⁴⁴, singura care nu l-a acceptat fiind mănăstirea rusească Sfântul Pantelimon. Statutul a fost alcătuit de către o comisie numită de statul elen, din componența căreia făceau parte 5 călugări greci. Noul statut de organizare a fost ratificat de autoritățile civile prin decretul-lege *Despre ratificarea regulamentului Sfântului Munte Athos* din 16 septembrie 1924, după ce obținuse avizul Patriarhiei Ecumenice prin scrisoarea nr. 1861/1925⁴⁵.

Statutul conține o serie de prevederi contrare atât tradiției athonite, cât și prevederilor internaționale referitoare la statutul juridic al Sfântului Munte și al viețuitorilor negreci care doresc să se stabilească acolo. Vom reda în continuare cele mai semnificative aspecte ale acestui act nedrept atât istoric, cât și moral, având în vedere, pe de o parte, contribuția celorlalte biserici ortodoxe la susținerea financiară a Athosului de-a lungul istoriei, pe de altă parte, această impresionantă vatră monahală aparține ortodoxiei ecumenice și nici un stat laic nu are dreptul moral de a emite pretenții de suveranitate asupra lui. Iată care sunt aceste prevederi ale statutului:

1. *Răpește independența schiturilor, chiliilor, colibelor, etc., declarându-le anexa uneia din cele 20 de mănăstiri, (art. 1);*

2. *Refuză dreptul de proprietate oricărui așezământ din Sfântul Munte, exceptând cele 20 de mănăstiri mari (art. 2);*

3. *Fixează numărul mănăstirilor mari la 20, pentru ca alte schituri să nu ceară ridicarea la rang de mănăstire (art. 3);*

4. *Prevede obligativitatea cetățeniei grecești pentru toți monahii, indiferent de naționalitate (art. 6);*

43. Gheorghe Vasilescu, *op. cit.*, p. 417.

44. Conform tradiției athonite, abținerea uneia din cele 20 de mănăstiri tradiționale făcea imposibilă acceptarea ca legală a unei hotărâri pe care au luat-o restul mănăstirilor, deoarece fiecare dintre ele avea dreptul de veto (Pr. Prof. Liviu Stan, *Locurile sfinte...*, p. 56).

45. Gheorghe Vasilescu, *op. cit.*, p. 417.

5. Declară schiturile, chiliile, colibele, etc., proprietatea neînstrăinabilă a mănăstirilor tutelare (art. 126);

6. Interzice transformarea schiturilor în mănăstiri sau a chiliilor în schituri și a colibelor în chilii (art. 133);

7. Oprește vânzarea chiliilor și colibelor fără aprobarea prealabilă a mănăstirilor (art. 138);

8. Declară mănăstirea tutelară drept primul cumpărător în cazul vânzării unei chilii sau colibe (art. 140);

9. Limitează la trei numărul monahilor cu drept de moștenire asupra unei chilii (art. 161)⁴⁶.

Această tendință de discriminare față de călugării de altă naționalitate este reluată în Constituția elenă din 1926⁴⁷, care consfințește în mod deschis statutul de suveranitate (art. 109) al Greciei asupra acestui teritoriu aflat sub mandat și interzice orice modificare a sistemului administrativ hotărât în 1924, precizând că puterile statului prevăzute la art. 109-111 vor fi exercitate de către un guvernator. Art. 112 aduce la cunoștință faptul că drepturile și îndatoririle acestuia, precum și cele ale autorităților mănăstirești și Chinotită, vor fi reglementate printr-o lege specială.

Tot în 1926 Grecia aprobă o lege privind *organizarea justiției bisericești pe Muntele Athos*, care la art. 6 prevede că exercițiul supremului for legislativ și de judecată (Sinaxa extraordinară dublă) este supus confirmării de către Ministerul de Externe grec⁴⁸.

Începând din acest moment, viața din sfântul Munte intră într-o adevărată perioadă de criză, deoarece măsurile luate⁴⁹, precum și principiile după care se conduce acest stat a cărui autonomie fusese garantată de către marile puteri, aduc atingere însăși principiilor după care s-a organizat de la început Athosul. Cu toate că această constituție a suferit numeroase modificări, articolele referitoare la Muntele Athos au rămas neschimbate, chiar și în Constituția actuală, cea din 11 iunie 1975, care reia vechile prevederi în art. 105, par. 1-5⁵⁰. Acest

46. *Ibidem*, p. 417-418.

47. Art. 109 al Constituției elene declară Athosul o regiune prevăzută cu auto-guvernare în Statul Grec, potrivit vechiului său statut privilegiat, iar art. 110 dispune: *se interzice categoric orice modificare a sistemului administrativ, atât în ce privește numărul mănăstirilor de la Muntele Athos, cât și privitor la regula ierarhică sau raporturile lor cu așezămintele dependente*, pentru ca art. 112 să desăvârșească limitarea autonomiei, precizând: *puterile conferite Statului elen prin art. 109 și 111 sunt exercitate de către un guvernator, ale cărui drepturi și îndatoriri vor fi fixate de o lege, care reglementează și puterea judecătorească exercitată de către autoritățile mănăstirești și de Sfânta Chinotită. (Biserica Ortodoxă Română și problema..., p. 191-192).*

48. *Ibidem*, p. 192.

49. După 1926 numărul călugărilor de la Athos scade în mod îngrijorător, mai ales datorită faptului că statul grec a impus condiții foarte severe pentru stabilirea celor de alt neam la Athos. Astfel, doritorul trebuia, în primul rând, să renunțe la cetățenia sa, iar formalitățile pentru obținerea celei grecești erau atât de complicate, încât făceau aproape imposibil de realizat acest deziderat. Ca urmare, în 1935 numărul călugărilor a ajuns la 3817, dintre care 2350 greci, 900 ruși, 350 români, 160 bulgari, 40 sârbi, 17 georgieni, dar această cifră a continuat să scadă (Pr. Prof. Liviu Stan, *Locurile sfinte...*, p. 61).

fapt are loc în ciuda tuturor angajamentelor luate de către Grecia la tratatele internaționale anterioare la care declarase că respectă întru totul autonomia Athosului, limitându-se doar la a asigura paza și ordinea interioară.

Așadar, dacă la începutul secolului al XX-lea Grecia respecta în mod formal autonomia Athosului, deja la jumătatea secolului renunță la această atitudine de mascare a pretențiilor sale de suveranitate, tratând Sfântul Munte ca parte a teritoriului său național.

Prin impunerea suveranității i se anulează Sfântului Munte caracterul său interortodox, fiind transformat într-o comunitate exclusiv grecească. Ce este mai dureros este faptul că Patriarhia Ecumenică nu a luat poziția core-spunzătoare, dimpotrivă, dacă statul elen și-a impus suveranitatea civilă, Constantinopolul a impus-o pe cea bisericească, trecând Athosul sub directa lui jurisdicție⁵¹. Această situație nu face decât să lezeze prestigiul ortodoxiei, atingând buna înțelegere dintre bisericile ortodoxe și drepturile acestora care au așezăminte sau simpli viețuitori în acest spațiu.

Mergând mai departe, trebuie să remarcăm faptul că Patriarhia Ecumenică și-a impus nu doar jurisdicția spirituală, ci s-a implicat în toate sferile care privesc problemele de organizare și conducere, săvârșind acte de jurisdicție deplină asupra Sfântului Munte. Astfel, după al doilea război mondial au fost trimise la Athos două delegații patriarhale (exarhii formate din mitropoliți) cu scopul de a lua măsuri administrative, încalcând prin aceasta autonomia athonită.

În 1947⁵² a fost trimisă prima delegație care, în colaborare cu reprezentanții celor 20 de mănăstiri tradiționale, au luat următoarele hotărâri:

1. Să se organizeze o bună pază a bibliotecilor, arhivelor și odoarelor de la Athos;

2. Să se reactiveze școala athonită;

3. Să se oprească exodul monahilor din Athos, iar monahii athoniți aflați în afara teritoriului Sfântului Munte să fie obligați să revină la metaniile lor;

4. Să se stârpească vagabondajul călugărilor numiți zeloți sau cavioți, care strică rânduielile Athosului, prin măsuri de identificare și de obligare a lor să renunțe la vagabondaj și să se supună rânduielilor athonite. În acest scop a fost instituită o epitropie, căreia i s-a dat mandat să ducă la îndeplinire hotărârile luate.

Toate aceste măsuri nu sunt rele prin ele însele, ci nepotrivit este modul lor de impunere, deoarece nu Patriarhia Ecumenică este cea care ar fi trebuit să le ia, ci conducerea autonomă a Sfântului Munte. Partea negativă a acestor hotărâri constă în inițiativa de a repopula Athosul cu tineri greci, doritori de a se desăvârși în această adevărată *Acropole a Ortodoxiei*, după cum

50. Gheorghe Vasilescu, *op. cit.*, p. 418-419.

51. Cu ocazia Conferinței ierortodoxe care a avut loc la Mănăstirea Vatoped în perioada 8-23 iunie 1930, delegatul Patriarhiei Ecumenice a declarat că *Sfântul Munte este supus bisericește sub jurisdicția imediată și exclusivă a Patriarhiei Ecumenice (Biserica Ortodoxă Română și problema...*, p. 194).

52. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 62.

numea Părintele Petroniu Tănase Sfântul Munte, și nu cu reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe care au așezăminte acolo.

În 1951⁵³ sosește la Vatoped a doua delegație patriarhală, formată din trei mitropoliți, care au reluat măsurile din 1947 în colaborare cu o *adunare extraordinară* a comunității athonite și în deplin acord cu guvernatorul grec. Pe lângă măsurile precedente, se mai menționează necesitatea refacerii infrastructurii, a modernizării agriculturii și industriei lemnului, etc. Din aceste hotărâri se vede limpede că starea în care se afla Athosul era destul de precară, aflându-se pe o pantă descendentă atât duhovnicească, cât și economică.

Atitudinea exclusivistă a grecilor manifestată în special după al doilea război mondial a dus la imposibilitatea măcar de a vizita Sfântul Munte. Așa se face că în 1951, cu ocazia serbărilor legate de împlinirea a 1900 de ani de la sosirea Sfântului Apostol Pavel în Grecia, participanților nu li s-a permis vizitarea Athosului⁵⁴, cu toate că și-au exprimat această dorință, iar nava care i-a purtat pe valurile Mării Egee a întâlnit în drumul ei Sfântul Munte. Abia la sfârșitul serbărilor i s-a permis delegației sârbe vizitarea Athosului, aceasta datorându-se, probabil, atitudinii de *tovărășie*⁵⁵ pe care călugării sârbi athoniți au avut-o în unele momente ale istoriei față de greci.

Acum la începutul secolului al XXI-lea, credem că statul Elen⁵⁶ și Patriarhia ecumenică ar trebui să privească mai atent problema Athosului, mai ales în noua conjunctură europeană și internațională, care înlesnește și garantează libera circulație și stabilire a persoanelor, consacrată prin Tratatate și legile fundamentale ale statelor Europei. De aceea, este inexplicabilă din punct de vedere juridic menținerea obligativității vizelor pentru Sfântul Munte, mai ales pentru monahi și pentru cei care vor să se stabilească aici, în condițiile în care pentru Grecia s-a renunțat la această formalitate, cei mai mulți dintre cetățenii Europei având posibilitatea de a pătrunde pe teritoriul elen fără viză, cu respectarea prevederilor legii. Cu atât mai mult aceste reglementări ar trebui aplicate în cazul Athosului, având în vedere caracterul său interortodox, caracter dobândit încă de la întemeiere, dar mai ales, considerăm că este un drept moral al popoarelor care au sprijinit și au menținut efectiv în viață Sfântul Munte mai bine de opt secole din cele aproape unsprezece de când a fost întemeiat. Din acest punct de vedere atitudinea de suveranitate a Greciei este total nejustificată, iar îngreunarea stabilirii de noi monahi pentru celelalte națiuni la Athos, prin măsurile luate de către statul Grec și Patriarhia Ecumenică, este o nedreptate istorică, morală, o încălcare a tradiției athonite și a legislației internaționale și europene.

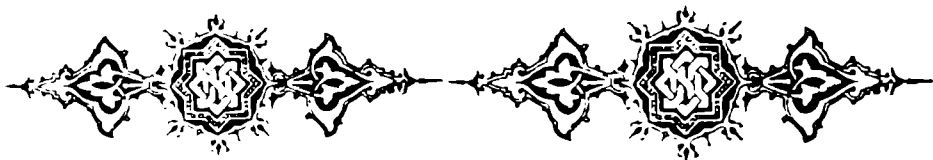
Drd. Veaceslav Goreanu

53. *Ibidem*, p. 62-63.

54. *Ibidem*, p. 64.

55. *Ibidem*, p. 54.

56. Grecia este membră a Uniunii Europene din anul 1980 și a semnat toate actele europene ce privesc libera circulație și stabilire a cetățenilor Europei cu respectarea formelor legale.

IX. VIAȚA BISERICESCĂ ÎN MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

AGENDA DE LUCRU A PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR, MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1 ianuarie-31 aprilie 2006)

Duminică, 1 ianuarie a.c.:

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală rostind cuvântul de învățătură și adresând urări pentru începutului Noului An credincioșilor din întreaga țară.

- A participat la întâlnirea cu preoții din Arhiepiscopia Bucureștilor și la Concertul tradițional de Crăciun și de Anul Nou, susținut de Corala preoților din Capitală, dirijor Valentin Gruescu, și a răspuns cuvântului festiv rostit de P.C. Pr. prof.dr. *NICOLAE NECULA*, decanul Facultății de Teologie "Patriarhul Justinian". Au fost de față Prea Sfințiii Episcopi Vicari Patriarhali, Prea Sfințiii Episcopi Vicari ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, consilieri patriarhali și eparhiali și un mare număr de preoți și credincioși.

Miercuri, 4 ianuarie a.c.:

A participat la slujba Te-Deumului oficiată cu prilejul sărbătorii Sfântului Cuvios Teoctist și a răspuns cuvântului omagial rostit de I.P.S. Arhiepiscop *TEODOSIE* al Tomisului, mulțumind tuturor celor de față și celor care l-au felicitat cu prilejul zilei onomastice.

Vineri, 6 ianuarie a.c.:

A săvârșit slujba de sfințire a Aghiazmei celei mari și a rostit cuvânt de învățătură.

Miercuri, 11 ianuarie a.c.:

A primit pe dl. *BOGDAN TĂTARU CAZABAN*, consilier prezidențial, în legătură cu agenda și protocolul vizitei în România a Eminenței Sale Cardinal *CHRISTOPH SCHONBORN*, Arhiepiscopul Vienei.

Joi, 12 ianuarie a.c.:

A primit pe dl. *ANDREI CHILIMAN*, primarul sectorului 1, însoțit de o

numeroasă delegație a Primăriei, pentru a semna *Protocolul privind parteneriatul între Arhiepiscopia Ortodoxă a Bucureștilor și Consiliul Local al Sectorului 1*, în vederea finanțării și realizării în parteneriat a unor acțiuni de interes public local. Din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor au participat la întâlnire P.C. Cons. *CRÂNGAȘUNICOLAE*, P.C. Cons. *MIHAI HAU* și P.C. Pr. *CRISTIAN POPA*, secretarul Cabinetului Patriarhal.

Luni, 16 ianuarie a.c.:

A primit pe dl. *ANTONIE SOLOMON*, primarul Municipiului Craiova, care i-a acordat, din partea Consiliului Local al Primăriei, titlul de *Cetățean de onoare* al Craiovei. La ceremonie au participat I.P.S. Mitropolit *TEOFAN*, al Olteniei, dl. prof. *TUDOR NEDELCEA*, membru al Adunării Naționale Bisericești, dna *MARIA SOLOMON*, alți invitați. Cu acest prilej Prea Fericea Sa i-a acordat domnului Antonie Solomon, *Crucea Patriarhală pentru Mireni*, cea mai înaltă distincție a Patriarhiei Române.

- În cursul după-amiezii a primit pe Înalț Prea Sfințiii Mitropoliți și Arhiepiscopi, pe Prea Sfințiii Episcopi prezenți la lucrările Sfântului Sinod.

Marti, 17 ianuarie a.c.:

A prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, conform ordinii de zi.

Miercuri, 18 ianuarie a.c.:

A participat la Catedrala Patriarhală, la slujba de deschidere a *Săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor* și a adresat cuvânt de binecuvântare celor prezenți.

Joi, 19 ianuarie a.c.:

A primit în vizită de curtoazie pe E.S. dl. *DANIELLE MANCINI*, ambasadorul Republicii Italiene la București.

- A primit pe dl. deputat *MIHAI UNGHEANU*, secretar general al Camerei Deputaților, în legătură cu terenul pentru amplasarea Ansamblului Arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*.

- A primit pe P.C. Pr. *MARCUS YASSA*, din Biserica Ortodoxă Coptă a Egiptului, aflat în România pentru a sluji în perioada sărbătorilor Nașterii Domnului și Bobotezei pentru membrii comunității copte aflați în țară la studii sau în interes de afaceri.

- A primit pe dl. *TEOFIL BENDIUK*, însărcinat al Ambasadei Ucrainei în România.

- A primit pe dl. *SORIN DANIEL SOLOMON*, Consilier al Primarului Primăriei sector 4, însoțit de P.C. Pr.dr. *MIHAI AUREL*, directorul Seminarului Teologic Liceal București, cu solicitarea de a participa și binecuvânta Sesiunea aniversară dedicată Unirii Principatelor Române, la Palatul Patriarhiei.

Vineri, 20 ianuarie a.c.:

A primit delegația Federației Comunităților Evreiești din România condusa de E.S. dl. *MENAHEM HACHOHEN*, Marele Rabin și de dl. *AUREL VAINER*, președintele Federației. Au fost însoțiți de dnii ing. *PAUL SCHWARTZ*, vicepreședinte, dl. *ALBERT KUPFENBERG*, secretar general. Din partea Patriarhiei Române au participat PP.SS. Episcopi Vicari Patriarhali *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, *AMBROZIE SINAITUL*, *CIPRIAN CÂMPINEANUL* și P.S. Episcop *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, PP.CC. Consilieri

MICHAEL TIȚA, *CONSTANTIN STOICA* și *CRISTIAN POPA* secretarul Cabinetului Patriarhal.

- A primit pe P.C. Pr. *GHEORGHE CHIVU* de la parohia Jonkoping-Sverige, Suedia.

- A primit pe P.C. protopop *KONSTANTINOS KARAISARIDIS*, din Grecia, profesor la Facultatea de Teologie a Universității din Craiova.

Marți, 24 ianuarie a.c.:

A participat la Sesiunea Aniversară dedicată Unirii Principatelor și a rostit cuvânt festiv. Au fost de față PP.SS. Episcopi *AMBROZIE SINAITUL* și *CIPRIAN CÂMPINEANUL*, vicari patriarhali, PP.SS. Episcopi Vicari ai Arhiepiscopiei Bucureștilor *SEBASTIAN ILFOVEANUL* și *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, dl. *ADRIAN INIMĂROIU*, primarul sectorului 4, E.S. dl. prof.univ.dr. *MOMCILO LUBURICI*, rectorul Universității *Dimitrie Cantemir*, P.C. Pr. *MIHAI AUREL* directorul Seminarului Teologic, preoți consilieri ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesori, studenți, elevi și credincioși.

Miercuri, 25 ianuarie a.c.:

A participat, la Ministerul Culturii și Cultelor, la întâlnirea interministerială pentru dezbaterile legate de Ansamblul Arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*. A fost însoțit de P.S. Episcop *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU*, vicar patriarhal, de PP.CC. Pr. *EMILIAN STĂNESCU* și *GHEORGHE ISPAS*, consilieri patriarhali.

- A participat la Seminarul Teologic Liceal Ortodox București, la sărbătoarea Sfântului Grigorie Teologul, ocrotitorul școlilor teologice, a rostit cuvânt de învățătură și a inaugurat demisolul la

noua clădire unde s-au dat în folosință primele clase.

Joi, 26 ianuarie a.c.:

A prezidat lucrările Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Vineri, 27 ianuarie a.c.:

A primit pe dl. prof. *RADU CIUCEANU*

- A primit pe dl. *PETRU BADEA*, președinte al S.C. *Aedificia Carpați*, membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Luni, 30 ianuarie a.c.:

A asistat la Catedrala Patriarhală, împreună cu E.S. Cardinal *CHRISTOPH SCHONBORN*, Arhiepiscopul Vienei, aflat în vizită oficială în România, la Sfânta Liturghie săvârșită de I.P.S. Mitropolit *LAURENȚIU*, al Ardealului și Arhiepiscop al Sibiului.

- A participat la festivitatea de conferire a Ordinului Național "Serviciul Credincios" în grad de Mare Cruce, Eminenței Sale Cardinal *CHRISTOPH SCHONBORN*, Arhiepiscopul Vienei, de către E.S. dl. *TRAIAN BĂSESCU*, Președintele României.

- A participat la Concertul festiv susținut de corul mixt al Facultății de Teologie și prelegerea festivă susținută de P.C. Pr. lect. *DANIEL BENGA*, cu prilejul sărbătorii Sfinților Trei Ierarhi, ocrotitorii învățământului teologic superior, și a rostit cuvânt de îndemn către studenți.

Marți, 31 ianuarie a.c.:

A primit vizita E.S. dnei *ESPERANTZA AGUIRE GIL* de *BIEDMA*, președintele Guvernului regional pentru Madrid, însoțită de E.S. dl. *PABLO GARCIA-BERDOY*, ambasadorul Spaniei la București și de o numeroasă delegație. Au fost de față PP.SS. Episcopi

AMBROZIE SINAITUL și **CIPRIAN CĂMPINEANUL**, vicari patriarhali, PP.CC. Pr. **MICHAEL TIȚA** și **CONSTANTIN STOICA**, consilieri patriarhali, dl. **BOGDAN POPESCU**, inspector Sectorul învățământ.

Miercuri, 1 februarie a.c.:

A primit pe P. Cuv.arhim. **LUCA DIACONU**, exarh și starețul mănăstirii *Sf. Nicolae Domnesc*, Popăuți-Botoșani.

Vineri, 3 februarie a.c.:

A primit pe dl.Prof. **PHILIP CLAYTON**, profesor invitat la Divinity School, Harvard University, profesor la Universitatea din Munchen, programul *Humboldt și Fulbright*, însoțit de dna **MAGDA STAVINSCHI**, directorul Institutului Astronomic al Academiei Române.

- A primit în vizită de curtoazie pe E.S. dl. **ALEXANDRE VASSALO**, ambasadorul Portugaliei la București.

Luni, 6 februarie a.c.:

- *Primiri:*

- Dl. gen. de brigadă **AUREL UDOR**, brigada de Pompieri *Dealul Spirii*;

- Dl. **VIOREL DUMITRU MĂNESCU**, președintele Uniunii Notarilor Publici din România;

Martți, 7 februarie a.c.:

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, înconjurat de ierarhii din întreaga țară, cu prilejul împlinirii vârstei de 91 de ani și a răspuns cuvântării aniversare rostită, în numele membrilor Sfântului Sinod, de I.P.S. Mitropolit **DANIEL** al Moldovei și Bucovinei.

- A primit în holul Palatului Patriarhiei credincioși, personalități ale vieții publice și politice, ierarhi, preoți, monahi și monahii care au dorit să-l

felicite cu prilejul aniversării zilei de naștere.

- A participat la Căminul de bătrâni *Radu Vodă*, la cina festivă oferită, în mod tradițional, de Prea Fericitul Părinte Patriarh, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere.

Miercuri, 8 februarie a.c.:

A prezidat lucrările Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea episcopilor titulari în scaunele vacante ale Episcopiiilor Caransebeșului și Giurgiu.

Joi, 9 februarie a.c.:

A prezidat lucrările Sfântului Sinod pentru validarea alegerilor P.S. Episcop **LUCIAN MIC**, în scaunul de Episcop al Caransebeșului și a P.S. Episcop **AMBROZIE SINAITUL** în scaunul de Episcop de Giurgiu, și discutarea celorlalte puncte de pe ordinea de zi.

Luni, 13 februarie a.c.:

A primit pe dl. **ADRIAN NICOLAE LEMENI**, ministru Secretar de Stat pentru Culte.

- A primit delegația Patriarhiei Române, condusă de P.S. Episcop **VINCENȚIU PLOIEȘTEANU**, vicar patriarhal, care a participat la semnarea Protocolului de predare-primire a terenului pe care se va construi Ansamblul Arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*.

Miercuri, 15 februarie a.c.:

A primit pe I.P.S. Mitropolit **LAURENȚIU**, al Ardealului și Arhiepiscop al Sibiului.

- A primit pe P.C. Pr. **IRIMIA VASILE**, protopop al Protopopiatului Suceava.

Joi, 16 februarie a.c.:

A primit pe P.C. Pr. **VASILE GAVRILĂ**, parohul Bisericii *Sfântul Nicolae-Paraclis Universitar*.

- A primit pe P. Cuv.arhim. *AVACUM BUCĂLAE*, parohul bisericii *Sfântul Apostol Matei* din Ottawa-Gatineau.

Vineri, 17 februarie a.c.:

A prezidat lucrările Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Luni, 20 februarie a.c.:

A primit pe dl. General de Brigadă (r) *BARTOLOMEU CONSTANTIN SĂVOIU*, însoțit de dl. Arh. *MIHAI POPESCU* și dl. *ADRIAN ALTARESCU*.

Marti, 21 februarie și Miercuri, 22 februarie a.c.:

A prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc care a analizat activitățile bisericești pastorale, misionare și sociale în vederea prezentării dărilor de seamă în fața Adunării Naționale Bisericești.

Joi, 23 februarie a.c.:

A primit pe P.Cuv.arhim. *VISARION MARINESCU*, starețul Mănăstirii Plumbuita, și pe dl. avocat *SORIN RADU* în legătură cu planurile de restaurare și dezvoltare a activităților din mănăstire.

Luni, 27 februarie a.c.:

A primit pe dl. *ALEXANDRESCU CRISTIAN*, Inspector General al Inspectoratului Școlar al Municipiului București însoțit de P.C. Pr. *DOGARU GHEORGHE*, Inspector de Religie în cadrul aceleiași inspectorat.

- A primit pe P.C. Pr. *TURCOANE ANDREI*, parohul parohiei Nicolinți, Sebia, Consilier cultural și Inspector Eparhial în cadrul Episcopiei Ortodoxe Române a Vârșetului.

Marti, 28 februarie a.c.:

A primit pe E.S. dl. *BRANKO CRVENKOVSKI*, Președintele Republicii Macedonia, aflat în vizită oficială

în România, însoțit de o numeroasă delegație formată din miniștri, consilieri de stat, secretari generali. Au fost de față PP.SS. Episcopi *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* și *CIPRIAN CĂMPI-NEANUL*, vicari patriarhali, P.C. Pr. *MICHAEL TIȚA* și P.C. Diac.prof. *NICU OCTAVIAN*, consilieri patriarhali.

Miercuri, 1 martie a.c.:

A prezidat lucrările Adunării Naționale Bisericești care a analizat activitatea bisericească misionar-pastorală, social-filantropică și economică desfășurată în anul 2005 în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Joi, 2 martie a.c.:

A prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Luni, 6 martie a.c.:

A primit pe dl.dr. *CRISTIAN SCARLAT*, președintele Asociației "Cultul Eroilor", pentru prezentarea unui proiect de realizare a monumentului ostașului necunoscut.

- A primit pe dna *ANA MARIA CRISTINA*, președintele Agenției Naționale pentru Investiții Străine.

Vineri, 10 martie a.c.:

A participat la lucrările Adunării Generale a Academiei Române.

Duminică, 12 martie a.c.:

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, a hirotonit preot pe P.C. Diac. *OLIVIAN HAROSA*, pentru Capela Centrului de îngrijire și asistență nr. 3, secția Berceni, și a rostit cuvânt de învățătură.

Luni, 13 martie a.c.:

A primit pe P.C. Pr. *GRIGORE DIACONU*, directorul Seminarului Teologic Ortodox *Sf. Gheorghe* din Botoșani.

Marti, 14 martie a.c.:

A primit pe dl. **MARIUS STOICESCU**, Președintele S.C. Economia Online, membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, dl. **DIACONU GHEORGHE** și dl. **DUȚĂ AUREL**, primarul localității Poiana Câmpinei.

- A primit pe P.C. Pr. **IOVUISTRATE**, parohia Chețiu, loc. Chiochiș, din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Miercuri, 15 martie a.c.:

A avut o întrevedere cu E.S. dl. **CĂLIN POPESCU TĂRICEANU**, *Prim ministru al României*, însoțit de dl. **BODGAN OLTEANU**, ministru delegat pentru Relația cu Parlamentul, și dl. **VLAD-OCTAVIAN MOISESCU**, consilier de stat, fiind de față I.P.S. Mitropolit **TEOFAN**, al Olteniei, PP.SS. Episcopi **VINCENTIU PLOIEȘTEANU** și **CIPRIAN CÂMPINEANUL**, vicari patriarhali, și P.S. Episcop **AMBROZIE SINAITUL**, episcop ales al Giurgului.

- A primit pe I.P.S. Arhiepiscop **ANDREI** al Alba-Iuliei, pe P.S. Episcop **IOAN** al Covasnei și Harghitei și P.S. Episcop **SOFRONIE** al Episcopiei Ortodoxe Române în Ungaria în legătură cu participarea la Comisia juridică a Camerei Deputaților în vederea prezentării punctului de vedere al Bisericii noastre cu privire la *Fundația Gojdu*.

Joi, 16 martie a.c.:

A primit pe P.C. Pr. conf. **CONSTANTIN MIHOC**, parohul bisericii românești din Berlin.

- A primit pe dna **ANETA STAN**, interpretă de muzică populară și religioasă, pentru prezentarea unui proiect media cu specific cultural-religios.

- A primit pe P.C. Pr. **VASILE GAVRILĂ**, parohul Paraclisului Universitar *Sfântul Nicolae*, și grupul de studenți reprezentanți ai Asociației Studenților Creștini Ortodocși din România (ASCOR), pentru prezentarea noii conduceri a Asociației. Au fost de față P.S. Episcop **VARSANUFIE PRAHOVEANUL**, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.C. Pr. **MARCEL MANOLE**, secretar, și P.C. Pr. Insp. **DORIN ZARIOIU**.

Vineri, 17 martie a.c.:

A primit pe PP.CC. Pr. **IONEL SORIN BARBARASA**, al parohiei românești de la Palermo, și Pr. **CODRUȚ SIMION DESROBITU**, slujitor al comunității românești din regiunea Calabria, Italia.

- A primit pe dl. **VALENTIN TĂNASE**, pictor, și dl. **MARIAN BUGNĂR**.

Luni, 20 martie a.c.:

A primit o delegație a Bisericii Romano-Catolice compusă din Mons. **GIANFRANCO BELLA**, Mons. **SLAWOMIR ODER**, dl. **MARCELLO TERRAMANI**, notar, și dna **MICHELLE SMITH**, translator, reprezentanți ai comisiei de strângere a mărturiilor în vederea beatificării Papei Ioan Paul al II-lea.

- A primit pe dl. **JURGEN HENKEL**, președintele *Fundației Hans Seidel* pentru România.

- A primit pe P.C. Pr.prof. **CONSTANTIN COMAN**, prodecanul Facultății de Teologie *Patriarhul Justinian* care a prezentat al 4-lea volum al noii ediții a Septuagintei și albumul *Sfântul Antim Ivireanul și Mănăstirea Tuturor Sfinților* (Antim), al părintelui Sofian Boghiu.

Marti, 21 martie a.c.:

A primit pe dl. *MUGUR ISĂ-RESCU*, guvernatorul Băncii Naționale a României și dl. acad. *TUDOREL POSTOLACHE*, președintele Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologice a Academiei Române.

Joi, 23 martie a.c.:

A primit pe dl. *MIHAI CHIHAI*, primarul comunei Stăuceni, însoțit de viceprimar.

A acordat un interviu postului Radio Renașterea de la Cluj cu privire la aspectele înființării noii Mitropolii a Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului.

Vineri, 24 martie a.c.:

Însoțit de PP.SS. Episcopi *AMBROZIE SINAITUL*, noul episcop ales al Giurgiului, *CIPRIAN CĂMPINEANUL*, vicar patriarhal și P.S. Episcop *VARSANUFIE PRAHOVEANUL*, episcop vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a plecat spre Cluj pentru a oficia ceremonia de întronizare a Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop *BARTOLOMEU* ca Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului.

- La sosirea pe Aeroportul din Cluj a făcut o declarație de presă subliniind importanța istorică a evenimentului.

Sâmbătă, 25 martie a.c.:

Înconjurat de I.P.S. Mitropolit *TEOFAN*, al Olteniei, I.P.S. Mitropolit *NICOLAE*, al Banatului, I.P.S. Mitropolit *IOSIF* al Europei Occidentale și Meridionale, de alți ierarhi, membrii ai Sfântului Sinod, a săvârșit Sfânta Liturghie și a oficiat ceremonia întronizării I.P.S. Arhiepiscop *BARTOLOMEU ANANIA* în scaunul de Mitropolit al Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramu-

reșului. Au fost de față la această ceremonie E.S. dl. *TRAIAN BĂSESCU*, Președintele României, dl. *BOGDAN OLTEANU*, președintele Camerei Deputaților, dl. *MIHAIL HĂRDĂU*, ministrul Educației și Cercetării, parlamentari, reprezentanți ai celorlalte culte, a autorităților locale și mii de credincioși din întreaga țară.

Luni, 27 martie a.c.:

A participat la deschiderea seminarului "*Împreună împotriva traficului de ființe*" organizat de Aidrom, Comisia Bisericii din Europa pentru Migrație (CCME), Agenția Națională pentru prevenirea traficului de ființe umane și monitorizare a asistenței acordate victimelor traficului de persoane, Ministerul de Interne, experți CAT, și a rostit cuvânt introductiv de binecuvântare a lucrărilor.

Miercuri, 29 martie a.c.:

A primit pe dl. *ALLAN HILL*, președintele companiei canadiene *Gabriel Resources*, însoțit de o delegație a companiei.

- A primit pe dl. dr. *VASILE D. CIUBUC*, medic din Republica Moldova, cu rugămintea înălțării unui monument al eroilor români în mijlocul țării.

Joi, 30 martie a.c.:

A primit pe dl. *IURII TICHONOV*, însoțit de P.C. Diac. prof. *NICU OCTAVIAN*, consilier patriarhal, în vederea organizării unei expoziții.

- A primit pe dl. *VIRGIL MORARU*, artist plastic, patronul firmei *ArtGeorgies*.

Vineri, 31 martie a.c.:

A primit pe I.P.S. Mitropolit *IOSIF*, al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională, în

legătură cu unele intervenții la forurile în drept.

2 aprilie a.c.:

A primit pe Alteța Sa Regală, Principele *RADU de Hohenzolern-Veringen*.

4 aprilie a.c.:

A prezidat lucrările Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

5 aprilie a.c.:

A participat la Ședința festivă a Academiei Române și a primit medalia comemorativă - *140 de ani de la înființare* și a rostit cuvânt de mulțumire.

6 aprilie a.c.:

Primiri:

P.Cuv. arhim. *ZAREH BARONIAN*, de la Biserica Armenească din București - P.C. Pr. *SERGIU IONESCU*, paroh al Parohiei Ortodoxe Române din Buenos Aires, Argentina.

7 aprilie a.c.:

A primit reprezentanții Studenților Democrați din Partidul Popular European.

9 aprilie a.c.:

În mijlocul unui sobor de ierarhi români și din partea altor Biserici Ortodoxe surori a instalat pe P.S. Episcop dr. *AMBROZIE MELEACĂ* în jilțul de episcop al Episcopiei Giurgului.

12 aprilie a.c.:

A primit o delegație a Universității Româno-Americane în legătură cu sfințirea capelei Universității și numirea unui preot capelan.

13 aprilie a.c.:

A primit pe dl. Consilier prezidențial *BOGDAN TĂTARU CAZABAN*.

Duminică, 16 aprilie a.c.:

A slujit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală adresând credincioșilor cuvânt de învățătură

Luni, 17 aprilie a.c.:

Primiri:

Î.P.S. *NIFON*, Arhiepiscop al Târgoviștei, pentru consultări privitoare la unele aspecte misionare și pastorale din Mitropolie.

- Dl.prof.dr. *REMUS RUS*, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă "Justinian Patriarhul" din București, în vederea publicării unor lucrări despre Sfântul Ierarh Grigorie Dascălul.

Marti, 18 aprilie a.c.:

A primit pe P.C. Pr. *MIRCEA NUȚU*, Consilier Economic la Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, care a adus mesajul pascal al Î.P.S. *PIMEN*, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, al clerului și al credincioșilor din Arhiepiscopie.

Miercuri, 19 aprilie a.c.:

Primiri:

P.C. Pr. paroh *ION CIUCĂ* și pe P.C. Diac. *MIHAI CIUCĂ* de la Parohia Roșu, comuna Chiajna veniți să ia binecuvântare înaintea Sfințelor Sărbători ale Învierii Domnului.

- Dl. prof. *KLAUS W. GREWLICH* consilier prezidențial cu titlu de Ambasador, însoțit de dl. *JURGEN HENKEL*, președintele Fundației "Hanns Seidel" în România.

Joi, 20 aprilie a.c.:

A slujit în Catedrala Patriarhală "Denia celor Douăsprezece Evanghelii" rostind cuvânt duhovnicesc la Mântuitoarele Patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos.

Vineri, 21 aprilie a.c.:

A primit pe dl. *EMIL AGHEOR-GHIESEI*, Consilier Municipal la

Primăria sectorului V a Municipiului București, care n-a dat curs cererii de intabulare a terenului aprobat prin Lege pentru amplasamentul *Catedralei Mântuirii Neamului*.

A slujit în Catedrala Patriarhală "Denia Prohodului" și a adresat credincioșilor cuvânt de învățătură și de întărire.

Sfintele Paști, 23 aprilie a.c.:

Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST* însoțit de P.S. *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, de preoții și diaconii Catedralei Patriarhale a slujit Sfânta Înviere și Sfânta Liturghie și a rostit cuvântul îndătinat.

La ora 12.00 a slujit Vecernia "A doua Înviere", însoțit de P.S. Episcopi Vicari Patriarhali *VINCENȚIU PLOIEȘTEANU* și *CIPRIAN CÂMPINEANU* și de P.S. Episcop Vicar *SEBASTIAN ILFOVEANUL*, de preoți și diaconi, rostind cuvânt de bucurie și nădejde.

Seara a participat la întâlnirea tradițională, de Paști, cu preoții Capitalei, fiind însoțit de Prea Sfințiți Episcopi Vicari. După concertul oferit de Corala "Sfântul Andrei" dirijată de maestrul *VALENTIN GRUESCU*, a luat cuvântul P.S. Episcop *SEBASTIAN ILFOVEANUL* răspunzând apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh *TEOCTIST*. În încheiere s-a oferit recepția tradiționalu-

lui "ou roșu" în Sala de Recepții a Palatului Patriarhiei.

26 aprilie a.c.:

A primit delegația Bisericii Ortodoxe Sârbe condusă de P.S. *IRINEU*, episcop de Novi Sad și delegația Bisericii Ortodoxe Române condusă de IPS *TEOFAN* Mitropolitul Olteniei, întrunite pentru dialog în legătură cu reciprocitatea celor două Episcopii: cea sârbă cu reședința la Timișoara și cea românească având reședința în orașul Vârșeț.

Însoțit de delegațiile celor două Biserici, a avut o întrevedere la Palatul Cotroceni cu Excelența Sa Domnul *TRAIAN BĂSESCU*, Președintele României; la întrevedere a asistat și Excelența Sa, Ambasadorul Federației Serbia-Muntenegru la București, dl. *DUȘAN TSĂRNOGOREVICI*. S-au discutat probleme adiacente temei întâlnirii celor două Comisii Bisericești.

Izvorul Tămăduirii, 28 aprilie a.c.:

A participat la Sfânta Liturghie la Mănăstirea Ciorogârla și a împărțit soborului de maici și credincioșilor bucuria Învierii lui Hristos și a roadelor ei în sufletele noastre.

30 aprilie a.c. Duminica Tomei:

A slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală și a talmăcit credincioșilor conținutul și sensul pericopei evanghelice.

Secretariatul Cabinetului Patriarhal

AGENDA PEA SFINȚITULUI PĂRINTE DAMASCHIN EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR (1 ianuarie -31 martie)

Duminică 1 ianuarie – a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă la Catedrala Episcopală din Slobozia, după care a săvârșit slujba *Te Deum* - ului de Anul Nou, rostind și un cuvânt de învățătură.

Luni 2 ianuarie – a primit pe p.p.c.c. consilieri eparhiali, p.p.c.c. protopopi și reprezentanții preoților din eparhie, în cadrul recepției de Anul Nou, pe care a oferit-o la reședința episcopală.

Marti 3 ianuarie – a primit pe domnul Nicolae Dragu, primarul municipiului Călărași; audiențe; program administrativ.

Miercuri 4 ianuarie – Joi 5 ianuarie – a avut program administrativ și a primit audiență preoți și credincioși.

Vineri 6 ianuarie – a oficiat Sfânta Liturghie la biserica cu hramul *Sfântul Nicolae* din municipiul Călărași, după care a săvârșit, împreună cu un sobor de preoți, slujba de sfințire a *Aghiasmei Mari* pe malul brațului Borcea al

Dunării, în prezența a a numeroși credincioși și a oficialităților locale.

Luni 9 ianuarie – a pregătit împreună cu p.p.c.c. consilieri eparhiali ședința Adunării Eparhiale.

Marti 10 ianuarie – a prezidat ședința Consiliului Eparhial și ședința Adunării Eparhiale, care au analizat și aprobat activitatea Episcopiei Sloboziei și Călărașilor pe anul 2004.

Miercuri 11 ianuarie – a avut program administrativ; audiențe.

Vineri 13 ianuarie – a participat la alegerea organelor administrative ale Mănăstirii Slobozia.

Luni 16 ianuarie – s-a deplasat la București pentru a discuta cu domnul Adrian Lemeni, secretar de stat la Secretariatul de Stat pentru Culte.

Marti 17 ianuarie – Miercuri 18 ianuarie – a participat la reședința patriarhală la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Joi 19 ianuarie – a prezidat Permanența Consiliului Eparhial.

Vineri 20 ianuarie – a avut program de audiențe și s-a consultat într-o serie de probleme administrative cu p. p. c. c. consilieri.

Duminică 22 ianuarie – s-a deplasat la Craiova.

Luni 23 ianuarie – Miercuri 25 ianuarie – a examinat studenții de la Facultatea de Teologie din Craiova în cadrul sesiunii de iarnă.

Joi 27 ianuarie – a primit pe p.c. protopop Eugen Barz de la Protoieria Călărași; a primit pe p. cuv. protosinghel Rafael Mât, starețul Mănăstirii Hagieni; a avut program administrativ.

Mărți 31 ianuarie – s-a deplasat la București.

Miercuri 1 februarie – a prezidat Permanența Consiliului Eparhial; a avut program administrativ.

Vineri 3 februarie – a avut program de audiențe; s-a consultat cu p.p.c.c. consilieri eparhiali într-o serie de probleme administrative.

Luni 6 februarie – s-a deplasat la București pentru a participa la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Mărți 7 februarie – a coslujit Sfânta Liturghie într-un sobor de ierarhi la Catedrala Patriarhală din București și l-a felicitat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu ocazia împlinirii vârstei de nouăzeci și unu de ani.

Miercuri 8 februarie – a participat la lucrările Marelui Colegiului Electoral Bisericesc, care a ales pe Prea Sfințitul Ambrozie Sinaitul, episcop vicar patriarhal, ca întâistător al

Episcopiei Giurgiului, pe Prea Sfințitul Lucian Lugojanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, ca întâistător al Episcopiei Caransebeșului, iar pe p. cuv. protosinghel Paisie Gheorghe, secretar eparhial al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, în postul de episcop vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, cu titulatura Lugojanul.

Joi 9 februarie – a participat la lucrările Sfântului Sinod.

Vineri 10 februarie – a avut program administrativ și de audiențe; a avut o întrunire cu p. p. c. c. consilieri eparhiali, cărora le-a adus la cunoștință ultimele hotărâri luate de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Luni 13 februarie – a avut program administrativ și de audiențe.

Mărți 14 februarie – s-a deplasat la Plătărești, unde s-a întâlnit cu primarul acestei localități și cu Consiliul Parohial.

Miercuri 15 februarie – a avut program de audiențe și a rezolvat probleme administrative.

Joi 16 februarie – a prezidat ședința stareților și starețelor de la mănăstirile și schiturile din Episcopia Sloboziei și Călărașilor; a prezidat ședința de notare a administrativă a preoților din eparhie și Permanența Consiliului Eparhial, la care au fost prezenți și p. p. c. c. protopopi; a prezidat ședința asistenților sociali angajați la Protoieriile din eparhie.

Vineri 17 februarie – a avut program de audiențe și s-a consultat într-o serie de probleme administrative cu p. p. c. c. consilieri.

Luni 20 februarie – s-a deplasat la București.

Mărți 21 februarie – s-a deplasat la Oltenița unde a participat la vernisajul expoziției *Expresii creștine ale sufletului românesc la Oltenița* deschisă la Muzeul Civilizației Gumelnița; a vizitat șantierul naval NAVOL din Oltenița.

Miercuri 22 februarie – a avut program de audiențe; a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial.

Joi 23 februarie – Vineri 24 februarie – a avut program administrativ; s-a consultat cu p. p. c. c. consilieri într-o serie de probleme administrative.

Sâmbătă 25 februarie – a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia și a hirotonit în treapta de diacon pe tânărul Mihail Olaru.

Duminică 26 februarie – a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia și a hirotonit întru preot, pe seama Parohiei Colinele, Protoieria Urziceni, pe diaconul Mihail Olaru, iar pe tânărul Mihail Șmatoc, în treapta de diacon.

Mărți 28 februarie – a coslujit la slujba de sfințire a bisericii cu hramul *Sfinții Români a Mănăstirii Sfântul Ioan Casian* din Arhiepiscopia Tomisului și la Sfânta Liturghie, alături de Înalt Prea Sfințitul Teodosie, arhiepiscopul Tomisului și Prea Sfințitul Gherasim, episcopul Râmnicului, hirotonind pe diaconul Mihai Șmatoc întru preot pe seama Parohiei Frășinet, Protoieria Lehliu.

Miercuri 1 martie – a participat la ședința Adunării Naționale Bisericești care a avut loc la Palatul Patriarhiei.

Joi 2 martie – a participat la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Vineri 3 martie – a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial și a informat p.p.c.c. consilieri în legătură cu noile hotărâri ale Sfântului Sinod.

Sâmbătă 4 martie – a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia și a hirotonit întru preot, pe seama Parohiei Măgureni, Protoieria Lehliu, pe diaconul Gheorghită Tipa, iar pe tânărul Mihail Zotta în treapta de diacon.

Duminică 5 martie – a slujit la Catedrala Episcopală din Slobozia și a hirotonit întru preot, pe seama Parohiei Rași, Protoieria Lehliu, pe diaconul Mihail Zotta.

Luni 6 martie – a primit pe domnul Ștefan Poenaru de la Fetești, membru al Adunării Eparhiale, și pe domnul Ion Gheorghe de la Călărași, însoțit de p. c. Eugen Barz, protopop al Protoieriei Călărași; a slujit *Denia Canonului Sfântului Andrei Criteanul*, urmată de Pavecerniță la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Mărți 7 martie – a avut program administrativ; a slujit *Denia Canonului Sfântului Andrei Criteanul*, urmată de Pavecerniță la Catedrala Episcopală din Slobozia.

Miercuri 8 martie – a avut program administrativ; s-a deplasat la Craiova.

Joi 9 martie – Vineri 10 martie – a susținut cursuri la Facultatea de Teologie din Craiova.

Luni 13 martie – a avut program de audiențe; a prezidat ședința *Comitetului de Inițiativă pentru probleme economice al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor*.

Martți 14 martie – s-a deplasat la București, unde a participat la ședința *Consiliului de Conducere al Societății Biblice Interconfesionale din România*.

Miercuri 15 martie – a avut program administrativ; a vizitat și supravegheat lucrările de construcție ale Centrului Socio-Cultural al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor.

Joi 16 martie – a avut program de audiențe și s-a consultat cu p.p.c.c. consilieri într-o serie de probleme administrative.

Vineri 17 martie – a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial.

Luni 20 martie – a avut program administrativ; a vizitat lucrările de construcție ale Centrul Socio-Cultural al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor.

Martți 21 martie – a primit în audiență preoți și stareți din cadrul eparhiei.

Miercuri 22 martie – a acordat un interviu domnului reporter Romeo Petrașciuc de la ziarul *Iisus Biruitorul*; a avut program administrativ.

Joi 23 martie – a vizitat Schitul Amara; s-a consultat cu p. p. c. c. consilieri într-o serie de probleme administrative.

Vineri 24 martie – a primit la Centrul Eparhial pe Prea Sfințitul Casian, episcopul Dunării de Jos, împreună

cu care s-a deplasat la biserica de lemn cu hramul *Buna Vestire* din Slobozia, unde au primit moaștele sfântului ierarh martir Teodosie al II-lea de la Mănăstirea Brazi, aduse de o delegație condusă de Prea Sfințitul Epifanie, episcopul Buzăului și Vrancei; a săvârșit slujba *Te Deum*-ului împreună cu ceilalți ierarhi și un sobor de preoți și diaconi, după care a condus, împreună cu Înalt Prea Sfințitul Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, Prea Sfințitul Epifanie, episcopul Buzăului și Vrancei și Prea Sfințitul Casian, episcopul Dunării de Jos, procesiunea cu moaștele sfântului ierarh martir Teodosie al II-lea pe traseul *biserica Buna Vestire - bulevardul Matei Basarab - strada Constantin Dobrogeanu Gherea - Catedrala Episcopală*.

Sâmbătă 25 martie – a coslujit Sfânta Liturghie la Catedrala Episcopală din Slobozia alături de ceilalți ierarhi și a hirotonit în treapta de diacon pe tânărul Sebastian-Gabriel Tudor, pe seama catedralei *Sfinții Împărați* din Urziceni, iar pe diaconul Aurelian-Ionuț Gugu întru preot, pe seama Parohiei *Sfânta Anastasia* din municipiul Călărași; a ținut un cuvânt în care a mulțumit celor trei ierarhi invitați pentru prezența la Slobozia; a acordat un interviu postului de televiziune *NAȚIONAL TV*; a prezidat ședința Consiliului Eparhial al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor.

Luni 27 martie – a vizitat Schitul Amara; a avut program administrativ.

Martți 28 martie – a primit pe domnul primar al orașului Oltenița, Costinel

Milescu, împreună cu soția, și pe p.c. preot Dumitru Dumitrică de la Parohia *Sfântul Nicolae* din Oltenița; a vizitat Schitul Amara.

Miercuri 29 martie – a primit pe domnul Cornel Purcărea de la *SC Agrirom SA*; a prezidat ședința Consiliului Director al *Asociației Socio-Culturale Matei Basarab*.

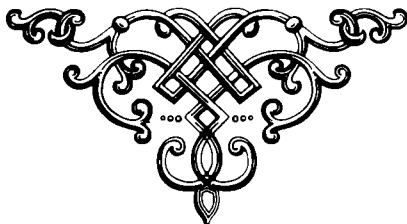
Joi 30 martie – a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial; a prezidat ședința Adunării Generale a

Asociației Socio-Culturale Matei Basarab, aflată sub patronajul Episcopiei Sloboziei și Călărașilor.

Vineri 31 martie – a rezolvat probleme administrative împreună cu p. p. c. c. consilieri eparhiali.

Secretar eparhial

Ilie Valentin

ÎMPLINIREA LUCRĂRII ÎN HRISTOS

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE ALE SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

- ianuarie 2005 -

Neputând uita vreodată că Biserica Ortodoxă Română a fost în toată istoria neamului nostru, primul și cel mai important factor de cultură, nu putem privi impasibili astăzi, ca oameni ai Bisericii, la unele forme de manifestare ale societății noastre contemporane care, sub masca așa-zisului post-modernism, ascunde de fapt un ateism progresiv, o adevărată ură activă față de valorile noastre istorice, naționale și patrimoniale, valori care de altfel ne reprezintă în lume și în istorie. Nu putem asista impasibili nici la aversiunea mai mult sau mai puțin voalată față de orice tip de trăire morală, față de Biserică în calitatea ei de instituție divino-umană, față de orice tip de valoare consacrată printr-o autentică trăire spirituală.

Asistăm de multe ori la tot felul de forme de manifestare ale potrivniciei față de Biserică, uneori rafinate, alteori perfide, lansate de „oameni“ sau de „grupuri de oameni“ care ar dori să se rupă de valorile creștine tradiționale, naționale chiar, patrimoniale și morale deopotrivă, care ne-au zidit ca neam și ca Biserică, și care, așa cum am spus, ne reprezintă!

Deschisă ca întotdeauna spre problemele cetății, Biserica noastră Ortodoxă a fost întotdeauna o Biserică luptătoare, folosindu-se numai de mijloacele sale – exclusiv – duhovnicești, pentru îndeplinirea misiunii sfinte pe acest pământ. De aici derivă, dacă doriți, și puterea ei misonară inepuizabilă, izvorul fiind imperativul divin: „*Mergând, învățați ... toate neamurile...*“ (Matei 28, 19).

Iată de ce, Biserica a fost angajată din începuturile sale, într-o permanentă luptă cu încercările unei lumi secularizate, măcinate de îndoieli și de neputințe, o luptă spirituală care nu a cunoscut, nu cunoaște și nu va cunoaște vreodată răgaz.

Revenind însă la ziua de astăzi, pentru a ne integra în „Duhul Sărbătorii“, în anul în care vom aniversa cu bucurie duhovnicească 20 de ani de Patriarhat ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfânta noastră Biserică, înrădăcinată profund în învățătura de credință-ortodoxă, puternică și neabătută, dar și înzestrată fiind cu o bogată tradiție filocalică, s-a arătat întotdeauna a fi o Biserică a iubirii de semenii, a purtării de grijă a celor în nevoi, dar și o Biserică a dialogului neîncetat, încercând prin toate mijloacele „a se face tuturor toate“, pentru ca lumea viață să aibă, și încă din belșug, cum spune Scriptura, în Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Starea aceasta de neîncetată misiune pastorală și de neadormită veghe spirituală la dăinuirea neamului, mesajul său sincer, al dragostei de semenii și al comuniunii în iubire adresat în permanență tuturor (chiar și în această săptămână de rugă sfântă pentru unitatea creștinilor), a avut darul de a aduna în tinda Bisericii pe toți aceia care doresc, gândesc și slujesc binele și Adevărul, mulți, foarte mulți dintre semenii noștri recunoscând în Biserica Ortodoxă Română fundamentul trăinicieii morale a neamului nostru românesc!

Străjuind, așadar, fiecare la locul nostru, aceste valori, în felul în care Dumnezeu ne-a rânduit să lucrăm în Biserică, la sfântul altar, la catedră sau în rândul credincioșilor, aducem cu toții aceeași contribuție și primim aceeași răsplată din partea Bunului și Atotmilostivului Dumnezeu.

Privind într-o astfel de manieră lucrurile, momentele de referință ale vieții noastre bisericesti derulate pe parcursul anului care tocmai a trecut au avut darul de a se transforma toate în priorități.

Rând pe rând, am asistat sau am participat la zilele dedicate aniversării a 120 de ani de autocefalie și 80 de ani de Patriarhat ai Bisericii Ortodoxe Române, 90 de ani de viață și 55 de ani de slujire arhierescă ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, continuarea operei inaugurate de către Patriarhul Justinian de canonizare a Sfinților români, anul 2005 fiind anul Canonizării Sfântului Ierarh Dosoftei al Moldovei, a Sfântului Cuvios Onufrie de la mănăstirea Sihăstria Voronei, a Sfântului Cuvios Gheorghe de la Cernica, a Sfântului Ierarh Grigorie Dascălu al Țării Românești; acordarea celui de-al șaptelea titlul de „*Doctor Honoris Causa*“ Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de către Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași; Congresul Internațional „Știință și religie – un dialog necesar“, organizat la București de Academia Română, cu sprijinul Patriarhiei Române; Praznicul Sfântului Dimitrie cel Nou, prilej cu care au fost oferite părțile din Sfintele sale Moaște Mănăstirii „Sfântul Dimitrie cel Nou“ aflate pe Valea Lomului, în Bulgaria, la rugămintea adresată de Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bulgariei și trans-

mise prin intermediul Prea Sfințitului Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor; și nu în cele din urmă, constituirea Adunării Eparhiale a Sfintei Episcopii a Giurgiului, desfășurată la Palatul Culturii din Municipiul Giurgiu.

Fără doar și poate, problemele pastoral-misionare, de asistență socială și filantropică, dar și cele legate de învățământul teologic și religios, de publicații bisericești, de patrimoniu, de relații cu mass-media și alte activități ce au figurat permanent ca priorități ale Centrului nostru Eparhial au fost analizate de către membrii Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, întruniți în ședință solemnă, în ziua de 20 ianuarie 2005 la Palatul Patriarhal din București.

Potrivit tradiției noastre bisericești, lucrările Adunării Eparhiale au început prin oficierea, în Catedrala Patriarhală a slujbei Te-Deumului în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, înconjurat de Prea Sfințiii Episcopi-Vicari Ambrozie Sinaitul, Ciprian Câmpineanul și Sebastian Ilfoveanul, și a membrilor Adunării Eparhiale, slujba Te Deum-ului, de către Prea Sfințitul Episcop-Vicar Varsanufie Prahoveanul, alături de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de membrii clerici și mireni ai acestui for superior eparhial și de invitații prezenți.

După oficierea slujbei Te Deum-ului, la orele 10.00, membrii Adunării Eparhiale au trecut în Sala de ședințe a Sfântului Sinod din Reședința Patriarhală, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în calitate de Președinte, a procedat la formarea Biroului de ședință, invitând pe P.C.Preot Stan Florian, Secretarul general al Adunării Eparhiale, să facă apelul nominal, după citirea căruia s-a constatat, că, din motive binecuvântate, sunt absenți P.C. Preot Prof. Dr.Acad. Dumitru Popescu, Dl. Prof. Acad. Virgil Căndea, Dl. Ing. Petre Badea, Dl. Filipescu Teodor, Dl. Popa Casian, Dl. Sin Nicoale Dl. Gen. Aurel Udor și Dl. Marciu Cristian Ovidiu Dan.

Avându-se în vedere prezența majoritară a membrilor deputați, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a declarat deschisă ședința anuală a Adunării Eparhiale, întrunită în mod regulamentar.

Potrivit prevederilor articolului 106, aliniatul ultim, din Statutul pentru Organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, pe lângă membrii deputați de drept ai Adunării Eparhiale, au fost prezenți Prea Sfințiii Episcopi Vicari Patriarhali Vincențiu Ploieșteanu, Ambrozie Sinaitul și Ciprian Câmpineanul precum și Prea Sfințiii Episcopi Vicari ai Arhiepiscopiei Bucureștilor Sebastian Ilfoveanul și Varsanufie Prahoveanul; Prea Cucernicii Preoți Consilieri și Inspectori ai Centrului Eparhial; Prea Cucernicii Protoierei din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Preot

Prof. Dr. Mihai Aurel, Directorul Seminarului Teologic din București; P.C.Pr. Șchiopu Iulian - Președintele Consistoriului Eparhial și P.C. Pr. Constantin Drăgușin, Dirijorul Coralei „Nicoale Lungu” a Catedralei Patriarhale.

Înainte de începerea lucrărilor pe comisii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împărtășind binecuvântări arhieresti, a adresat următorul cuvânt celor prezenți:

Onorată Adunare Eparhială,

„Așa cum cunoașteți, în cei patru ani pe care noi îi încheiem acum după alegerile care au avut loc, Arhiepiscopia noastră, ca și celelalte eparhii, dar, uneori, mai în urmă decât altele, trebuie să recunoaștem, că și problemele sunt de altă natură în capitală decât în altă parte, s-a străduit, începând cu ierarhii, cu preoțimea, protopopii și credincioșii, să-și ducă la bun sfârșit misiunea ei. Aceste lucruri, de altfel, le vom auzi din dările de seamă pe care le-a întocmit fiecare sector și pe care le vom aprecia cum se cuvine.

Acum, doar aș vrea să vă amintesc că anul acesta a fost un an excepțional și din punctul de vedere al istoriei Patriarhiei noastre, a Bisericii noastre, dar și al poporului nostru, în același timp. Pentru că anul acesta s-au împlinit 120 de ani de la autocefalia Bisericii și 80 de ani de Patriarhat. Două hotare de mare valoare în istoria Bisericii Ortodoxe Române, pe care, dacă în alt chip n-am putut să le subliniem cum se cuvenea, însă, în domeniul teologic, duhovnicesc, Biserica noastră, pe lângă respectul ei de totdeauna arătat înaintașilor, tuturor ierarhilor, de la Sfântul Mitropolit Iachint de Vicina și apoi primul mitropolit la Argeș, și până în ziua de astăzi, i-a cinstit în rugăciuni. în lucrări. în pomeniri. Pentru că ei ne-au lăsat o moștenire sacră, foarte importantă în viața Bisericii noastre, păstrată cu grijă, cu sfințenie. Și pe măsura dezvoltării țării noastre, a poporului român, Biserica a ținut pasul ei. Din acea mitropolie au izvorât celelalte mitropolii, ca prin minune dumnezeiască, cu prilejul unirii provinciilor aflate sub stăpâniri străine, în diferite etape ale istoriei noastre, arătând și adevărind cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos din Sfânta Evanghelie care s-a citit astăzi, la rugăciunea noastră de începere a Adunării: „*Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să plinesc*” (Matei 5, 17). Ideea aceasta deplinire a Bisericii conține o bogăție de alte valori care se încadrează aici, care izvorăsc toate din trimiterea la apostolat a sfinților Săi ucenici, rostită tot de Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Și cuvânt de plinire mereu, de creștere a Bisericii, pe măsura anilor, ca și Mântuitorul Hristos, dar și a înțelepciunii și

a lucrării ei, cum auzim din rugăciunea numită a Amvonului, cu care se încheie dumnezeiasca Liturghie: „*Plinirea Bisericii Tale păzește-o, sfințește pe cei ce iubesc podoaba Casei Tale... Că toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit de sus sunt, pogorând de la Tine, Părintele luminilor*”.

Biserica s-a aflat totdeauna într-o mișcare de lucrare, de propovăduire, de organizare a ei, așa cum Sfântul Sinod a și procedat în anii noștri de libertate, ajungând să întemeiem noi episcopii, mai ales, care dăruiesc bucurie credincioșilor noștri. Această câmpie română, Slobozia și Călărași, îndepărtate de Centrul mitropolitan, fie de la Argeș, fie de la Târgoviște sau de la București, acum își are păstorul ei. Vlașca și Teleorman, de asemenea, unde acum șazeci de ani și mai bine am sfințit două biserici, cu adevărat o lume care nu mai văzuse arhieru până atunci și o evlavie ce nu se poate descrie prin cuvinte. Vă imaginați ce bucurie mi-a dat Dumnezeu, ca acum să merg acolo, într-o parte sau în alta, unde sunt eparhiile noi, fie la Slobozia, fie la Alexandria, fie la Târgoviște sau la Argeș, fiindcă zdruncinăturile intervenite în cei cincizeci de ani de dictatură se cuveneau să fie netezite, să fie plivite, să fie mereu pregătite ca pentru Mântuitorul Iisus Hristos, pentru Împărăția Sa. Mare bucurie încerc când vizitez aceste centre și când văd și aud activitatea ierarhilor de acolo.

Încât, iată ce daruri ne-a adus autocefalia Bisericii noastre, căci înainte de aceasta nu se putea imagina nici chiar un ierarh să-l promoveze și să-l hirotonească Sinodul național, ci trebuia să fie aprobat de Constantinopol. Și ce minune dumnezeiască vedem acum. Uneori, e adevărat, nu le vedem pe acestea, ci vedem altfel lucrurile. Dar iată câți ierarhii mă înconjoară pe mine și acum, iar când avem ședințe de Sinod toate aceste fotolii sunt pline. Când am fost eu ales, cu harul lui Dumnezeu, episcop vicar la Patriarhie, erau primele bănci ocupate cu ierarhii. Și iată acum aceste împliniri ale cuvântului lui Dumnezeu.

Mereu trebuie să împlinim, și în viața noastră personală. Căci atunci când viața noastră personală nu conține această valoare a conștiinței slujirii unei Biserici martire, cum este Biserica Ortodoxă Română, un popor, de asemenea, creștin din nașterea sa, înseamnă că nu este stăpânită conștiința noastră de aceste valori și de această creștere în istorie a Bisericii noastre, pe măsura creșterii cerinței credincioșilor. Ei sunt cei care ne dau semnale de această continuă împlinire a Bisericii noastre. Ei sunt cei care păstrează credința și tradițiile atât de frumos, mai ales tradițiile locale. Nicăieri nu le găsim, în nici o țară din lume, așa de frumos păstrate și expresiv prezentate, parcă mai vii, parcă mai proaspete decât cum au fost ele. Poporul acesta credincios ne-a adus plinirea Bisericii, ne-a purtat pe noi, ierarhii, până în

Noua Zeelandă, în Australia, Europa, Africa, în cele două Americi. Românii noștri de acolo au atras după ei preoți și ierarhi. Avem două mitropolii peste hotare, în Franța și Germania, și o Arhiepiscopie în America, la care adăugăm Mitropolia Basarabiei, pentru că aceasta este din însăși trupul nostru și după slujire, dar și după naștere. Este vrednicia lor, a credincioșilor, care a făcut să refacem scaunele vacantate brutal în cei cincizeci de ani și să adăugăm acum altele.

Ele sunt roadele acestui mare eveniment dobândit la 1885, prin declararea Bisericii noastre autocefală. Acel Sfânt Sinod de atunci, compus din mari ierarhi cărturari, au determinat acele intervenții și au convins Patriarhia Ecumenică și celelalte Biserici de creșterea în ani și în înțelepciune a Bisericii noastre Ortodoxe și să recunoască autocefalia ei.

Despre cel de al doilea eveniment, înființarea Patriarhiei, ce să vorbim, pentru că este o coroană prețioasă a Bisericii noastre. Cei patru înaintași ai mei s-au arătat unul mai strălucitor decât celălalt. E greu de făcut o caracterizare a fiecăruia în parte, pentru că, pe de o parte, au ținut candela nestinsă a istoriei și tradiției noastre, iar pe de altă parte, au îmbogățit, au crescut activitatea Bisericii, iarăși, cu înțelepciunea și cu vârsta, în condițiile de atunci, în opresiunea de atunci, în controlul de atunci, când la ședințele Sfântului Sinod și ale Adunării Naționale Bisericești erau de față reprezentanții nu numai ai Departamentului Cultelor, dar și de mai sus, și se cunoșteau hotărârile, trebuiau să fie cunoscute. În acele condiții, totuși, Biserica noastră, așa cum cunoaștem foarte bine, pentru că înșine am fost martorii acelei perioade grele, iar dumneavoastră, mai tineri decât mine, sunteți roadele directe ale acelei activități, s-a păstrat învățământul teologic la București și la Sibiu, spre uimirea celorlalte Biserici care nu aveau, față de numărul de credincioși, facultăți așa distinse și șase seminarii pentru formarea clerului de parohii și mănăstiri.

Deci, ideea aceasta de creștere a Bisericii și de plinire mereu a cerințelor ei, trebuie să o avem prezentă fiecare dintre noi, fie profesor, fie preot, fie ierarh. Pentru că numai această plinire, personal pe care o faci în viața ta, în credința ta, în comportamentul tău, în conștiința ta, dacă această conștiință este clară, luminată de Duhul Sfânt, te ajută să descifreze semnele vremii. Iar semnele vremii sunt aceste activități de pregătire a Împărăției lui Dumnezeu prin viața noastră, prin misiunea noastră, a slujitorilor sfântului altar.

Iar ideea catedralei, scumpă credincioșilor, pentru care am suportat multe reproșuri, ca să nu mai spun alte cuvinte, iată se întruchipează acum. Avem terenul, ați văzut ultima hotărâre. S-a încercat și în legătură cu locul acesta fel de fel de pricini. Ieri am participat, împreună cu Prea Sfințitul

Episcop Vincențiu, la o întâlnire cu Domnul ministru al Culturii și Cultelor și alte autorități în legătură cu catedrala, cei de acolo necunoscând că problemele sunt epuizate, pentru că a apărut legea. Măsurătorile sunt făcute. S-a limpezit și faptul că ridicarea catedralei, pe cele zece hectare oferite, nu afectează cu nimic instalațiile subterane care sunt acolo. Desigur, a fost un drum greu. Așa sunt toate în Biserică. Mai ales construirea unui altar ca acesta trezește foarte mulți potrivnici, pentru că îi avem. Potrivnicul binelui îl găsești la orice pas, e prezent totdeauna. Și ca să vă convingeți, dacă mai este nevoie, citiți acel volum al Doamnei Cristina Păiușean și Domnului Radu Ciuceanu, cu documente din arhivele securității, și veți vedea cum era urmărit Patriarhul Justinian și cum receptau ideile lui extraordinar de bune și frumoase pentru Biserică cei care-l urmăreau și nu le convenea lucrarea aceasta. Ce minți sucite erau! Dar nu le deplângem, pentru că le avem și acum în jurul nostru.

Așadar, vom avea acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, acest început al catedralei, și va purta grijă Duhul Sfânt de cel care va continua și va ridica acest simbol al unității noastre românești, cum l-a numit Domnul ministru al Culturii și Cultelor în consfătuirea noastră de ieri. Biserica întreagă ne unește pe noi. Celelalte structuri ale ei, administrative, de învățământ sau din viața creștinilor, consolidează, dar Biserica, adică întemeietorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos, unește, ceea ce face ca nici porțile iadului să nu o zdruncine.

Intre evenimentele din anul care s-a scurs, aduse în viața noastră tot de Sfântul Sinod, sunt și canonizările de sfinți. Icoana pe care o vedeți aici, este a Sfântului Grigorie Dascălul, monah de la Căldărușani, de la Athos și din Universitatea de manuscrise și de traduceri din Mănăstirea Neamț. El a făcut, apoi, la Căldărușani un centru de cultură și chiar de filocalie. Alt sfânt canonizat este Cuviosul Părinte Gheorghe, care în secolul al XVIII-a rectitorit, a dat viață mănăstirilor Cernica și Căldărușani. Iar în Moldova, Mitropolitul Dosoftei, mare cărturar și poet, părintele poezilor români, și Cuviosul Părinte Onufrie, de la Schitul Sihăstria Voronei, monah smerit, tot din școala isihastă de la Mănăstirea Neamț. Patru cuvioși părinți strălucitori în duhovnicie îi avem acum înscriși în calendarele noastre. De aceea, cu dreptate este a mulțumi Bunului Dumnezeu, așa cum am și făcut împreună cu mulțimile de credincioși participanți la proclamarea canonizării a trei dintre ei, căci pe Sfântul Grigorie Dascălul urmează să-l proclamăm la sfârșitul lunii iunie, când el a părăsit viața aceasta pământească.

Cu aceste cuvinte, onorați membri ai Adunării eparhiale, am dorit ca să vă prezint frumusețile anului pe care l-am încheiat. Fiecare an vine cu frumusețile lui, când le trăim în Biserica noastră.

Cu multă bucurie și nădejde în lucrarea credincioșilor, clerului și ierarhilor Arhiepiscopiei noastre, deschid lucrările Adunării Eparhiale. Din toată inima vă îmbrățișez și vă adresez tradiționalul *“Bine ați venit sănătoși!”*

Intrându-se în ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a invitat pe părinții consilieri de la Centrul Eparhial să depună la biroul Adunării Eparhiale rapoartele generale de activitate, pe sectoare, indicând apoi fiecăruia sala unde să se retragă pentru examinarea rapoartelor primite prin biroul Secretariatului General de la consilierii sectoarelor de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor. Constatând că președintele Comisiei Bisericești a absentat la lucrările Adunării Eparhiale, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în calitate de Președinte, membrii deputați prezenți au aprobat ca președintele Comisiei Bisericești să fie, pentru această ședință, P.C. Pr. Stan Florian.

După examinarea pe comisii de lucru, rapoartele comisiilor administrative, culturale, economice și de asistență socială au fost prezentate de raportori.

Urmare citirii raportului întocmit de Sectorul Administrativ bisericesc s-a recomandat luarea unor măsuri urgente, misionar-pastorale pentru intensificarea activității predicatoriale și de cateheză, pentru aplicarea și respectarea tuturor dispozițiilor regulamentare bisericești și a legilor de stat în vigoare, privitoare la păstrarea și conservarea patrimoniului cultural și a bunurilor mobile și imobile bisericești, întărirea disciplinei clerului, atât în mediul rural, cât și în mediul urban la parohii, mănăstiri, schituri și alte așezăminte bisericești.

Raportul Comisiei Culturale a însumat întreaga activitate culturală desfășurată pe parcursul anului, având ca priorități: un învățământ teologic și religios mai organizat, o mai susținută activitate editorială, o mai atentă grijă față de lăcașurile de cult ce efectuează lucrări de restaurare, precum și o mai intensă preocupare față de evenimentele culturale cotidiene din societatea contemporană, întărind colaborările cu toate compartimentele culturale ale societății românești (Ministerul Culturii și Cultelor, edituri, departamente culturale, etc.).

În raportorul Comisiei Economice au fost cuprinse activitățile Sectorului Economic I având compartimentele: Contabilitate, Execuții Bugetare și Planul Financiar, Oficiul Juridic, Inspectoratul economic, Oficiul social – pensionări, Case de odihnă și agrement, ateliere de lumânări și icoane, magazine bisericești. Același raport al Comisiei Economice a cuprins și activitatea Sectorului Economic II privind preocupările Serviciului tehnic, C.F.I., Ser-

viciul Transporturi, Serviciul Aprovizionare și gestiune a materialelor și gospodăriilor anexe, dar mai ales a activității de construcții de biserici noi, reparații, consolidări și conservări ce s-au efectuat la bisericile vechi, monumente istorice și alte edificii bisericesti.

Activitatea misionar-socială a fost susținută și impulsionată de Prea Sfințitul Episcop Vicar Varsanufie Prahoveanul, care sub atenta păstorire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a activat și revigorat cele două laturi ale misiunii creștin ortodoxe: actul liturgic și frângerea pâinii.

Din raportul Comisiei Sectorului Social – Caritate cu compartimentele: Asistență Socială și Asistență Religioasă în spitale, Cămine de copii, Cămine de îngrijire și asistență, unități militare, penitenciare și asociații și fundații cu caracter creștin-filantropic, s-a putut reține că în anul 2005 acest sector a îndeplinit mai multe proiecte sociale cu ajutorul fondurilor primite de la Arhiepiscopia Bucureștilor, de la parohii, sau de la alte asociații cu profil caritativ din țară și străinătate, așa încât a fost posibil ca prezența Bisericii, respectiv a Arhiepiscopiei Bucureștilor, să fie resimțită cu multă satisfacție, să fie utilă și benefică întregului personal asistat din căminele de copii, orfelinate, spitale și azile de bătrâni, așezăminte sociale, persoane în dificultate la domiciliu și penitenciare. Tot în același raport s-a consemnat și s-a reliefat activitatea clerului misionar pe care Arhiepiscopia Bucureștilor o desfășoară în spitale, orfelinate de copii, azile de bătrâni, armată și penitenciare.

După audierea rapoartelor prezentate de raportorii comisiilor de lucru, constatându-se diversitatea problemelor ridicate în rapoartele audiate și importanța lor covârșitoare pentru activitatea Arhiepiscopiei Bucureștilor, a urmat luările de cuvânt ale membrilor participanți care au formulat eventuale observații sau propuneri constructive pentru anul viitor.

DI. Acad. Prof. Dr. Constantin Bălăceanu Stolnici

„Am ascultat cu atenție rapoartele de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor din cursul anului 2005 și sigur sunt foarte multe de spus și de comentat. Biserica este și o instituție de cultură care se exprimă și prin carte, și nu numai inventarul cărților editate de Sectorul Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor în anul 2005 este impresionant, dar mai ales calitatea cărților care s-au publicat. Această activitate este foarte meritorie, dar care se uită în general devenind doar o chestie decorativă.

Este de subliniat faptul că Biserica noastră, care este considerată de unii învechită, îmbătrânită, este prezentă în viața societății și prin mijloace moderne: internet, T.V., radio etc. Ceea ce nu a apărut foarte clar în aceste

rapoarte este faptul că Biserica noastră a fost supusă și în anul 2005 la o serie de agresiuni din partea sectelor, dar și din partea acelor atei care atacă Biserica scriind piese de teatru blasfemiatoare. E o pată neagră a epocii noastre și e bine să luăm o atitudine fermă.

Un lucru meritoriu este și înființarea Episcopiei Giurgului. Aici se înscrie și problema spinoasă a înființării unei a doua mitropolii în Transilvania, de care am aflat din presă, dar care a fost prezentat și dezbătut într-o manieră negativă, obsesiv-aberantă, în loc să vadă și să recunoască înființarea acestei mitropolii ca un fapt pozitiv fiindcă Transilvania capătă privilegiul de a fi singura provincie istorică care are două mitropolii, cu atât mai mult cu cât hotărârea Sfântului Sinod prevăd ca cei doi mitropoliți să se întrevadă periodic, în așa fel încât activitatea comunității ardelenesti să nu sufere.

Sunt bucuros că proiectul Catedralei Mântuirii Neamului începe să se concretizeze, iar Părintele Patriarh Teoctist este un adevărat martir, ținând seama prin ce a trecut pentru înfăptuirea acestui proiect național. Ar fi o rușine pentru Biserica noastră să nu poată să-și ridice o catedrală reprezentativă în capitala țării. Vicisitudinile au făcut în așa fel încât providența ne-a acordat un spațiu foarte interesant, frumos și mare, așezat pe o înălțime, așa că poate să satisfacă toate exigențele credincioșilor.

Am vorbit la rândul meu cu Dl. Călin Popescu Tăriceanu, Prim-Ministrul al Guvernului României, cu Dl. Adrian Iorgulescu, Ministrul Ministerului Culturii și Cultelor și cu Dl. Adrian Videanu, Primarul General al Primăriei Municipiului București, care au înțeles importanța acestei Catedrale și sperăm să punem cât de curând piatra de temelie a Catedralei Mântuirii Neamului în acel loc.

În încheiere vreau să mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist că a dăruit bisericii Domnița Bălașa un ierarh, pe Prea Sfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop-Vicar Patriarhal, și în felul acesta biserica noastră poate să-și exercite funcțiile istorice așa cum le-a încredințat ctitorul ei, Domnița Bălașa.”

P.C. Pr. Prof. Dr. Nicoale Necula, Decanul Facultății de Teologie „Patriarhul Justinian” din București

„Încep cuvântul meu cu un gând de mulțumire către Bunul Dumnezeu fiindcă ne-am adunat cu toții, fără să fi plecat cineva dintre noi la cele veșnice, înainte de această ultimă ședință din mandatul care se încheie.

În al doilea rând vreau să-i mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru că a organizat, ca și anul trecut, această ședință a Adunării

Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii Bucureștilor în Sala Sinodală, care are o semnificație cu totul deosebită. Noi privim Sala Sinodală ca un sanctuar al Patriarhiei Române în care s-au discutat și s-au rezolvat problemele mari ale Bisericii încă din vremea Patriarhului Justinian și a ierarhilor din vremea sa, loc binecuvântat unde s-au pus temelia vieții bisericești sănătoase și durabile, care este valabilă de atunci și va rămâne și în viitor. Atunci s-au stabilit toate normele de organizare bisericească, de învățământ, de monahism și de activitate liturgică și pastorală, pe baza cărora ne desfășurăm și în prezent activitatea.

Aș dori să vă spun că rapoartele de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor au fost impresionante ca de fiecare dată. Când urci Dealul Mitropoliei și treci prin curtea Arhiepiscopiei Bucureștilor, modestă și smerită, ai impresia că poți să spui ca scriitorul de altădată că acesta este „locul unde nu se întâmplă nimic” și totuși când auzi că pe acolo au trecut 12.775 de lucrări rămâi fascinat și uimit, că toate acestea s-au întâmplat în acel loc modest. Vrednicul de pomenire Patriarh Justinian spunea că Întâistătătorul Bisericii se aseamănă cu un comandant de vas care știe să-și aleagă membrii echipajului. Dăm slavă lui Dumnezeu că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ales să aibă colaboratori vrednici, episcopi tineri, părinți consilieri capabili, iar la unitățile administrative mai mici protopopi și preoți care desfășoară o activitate frumoasă, care face ca această corabie a Bisericii noastre ortodoxe să meargă mai departe.

Permiteți-mi să fiu puțin subiectiv și să mulțumesc tuturor care au manifestat o permanentă grijă față de lucrările de restaurare, renovare și modernizare a clădirii Facultății de Teologie „Justinian Patriarhul” din București, care se află în faza terminală a executării.

Tot legat de învățământul teologic, anul trecut a avut loc cel de-al II-lea Congres al Facultăților de Teologie din Patriarhia Română, desfășurat cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, la Mănăstirea Brâncoveni de la Sâmbăta de Sus, jud. Brașov, care a vrut să pună bazele unei noi orientări a învățământului teologic. Având în vedere că anul acesta noi implementăm programul „Bolonia”, care înseamnă 3 ani de studii universitare, 2 ani cursurile aprofundate – masteratul și 3 ani cursurile de doctorat. În această situație suntem obligați să restructurăm substanțial învățământul teologic, mai ales cursurile de doctorat, și să ne adaptăm la aceste condiții. În acest sens noi am făcut o serie de propuneri care au fost primite cu multă apreciere de Sfântul Sinod. Prima dintre ele a fost necesitatea unei relații cât mai strânsă cu ierarhia Bisericii, fiindcă niciodată nu vom înțelege învățământul teologic decât legat de ierarhie și de Sfântul Sinod. Dorim să fim

mereu în această colaborare și dependență directă, jurisdicțională, de Sfântul Sinod și Chiriarhul locului. Este un principiu pe care noi îl cultivăm la Facultatea de Teologie din București atât în corpul profesoral cât și studenților noștri.

Apreciez toate rapoartele de activitate, dar în mod deosebit lucrările de la Sectorul Culturală care sunt cu totul deosebite, iar cărțile editate sunt o dovadă de necontestat. Dintre acestea remarc acest al doilea volum de „*Cuvântări și predici*”, ce cuprinde predici ale ierarhilor, profesorilor de teologie sau ale unor mari preoți predicatori, lucrare de mare folos clericilor.

Ar fi de mare folos duhovnicesc editarea unei lucrări care să cuprindă cateheze, iar în acest sens am propus ca profesorii de teologie de la Facultatea de Teologie din București să primească sarcina de a realiza câteva cateheze pentru a fi publicate în această lucrare absolute necesară. Cateheza este și o metodă de contracarare a prozelitismului sectar, de care amintea Dl. prof. acad. Bălăceanu Stolnici, care se desfășoară într-un mod agresiv în rândul credincioșilor noștri: Martorii lui Iehova fac o activitate prozelitistă din ce în ce mai agresivă, din casă în casă, și își construiesc mereu noi temple de întrunire; organizația numită Mișcarea de Integrare Spirituală în Absolut (M.I.S.A.) în ziua de 24 ianuarie a.c., în plin centru al Capitalei, la Universitate, au desfășurat un ritual prin care afirmau că au intrat în legătură cu spiritul poporului român.

Prea Fericirea Voastră suntem cu toții încântați și uimiți de datele prezentate în legătură cu activitatea socială. Este de fapt o revenire la normalitate a activității sociale a Bisericii, după posibilitățile pe care le avem. Aici trebuie concentrată întreaga activitate a preotului iar apoi activitatea predicatorială. Și totuși se face enorm de mult, iar datele acestea e bine să fie publicate, *nu pentru laudă ci pentru ca să stopăm criticile acestea care spun că Biserica nu face activitate socială. Mass-media nu a făcut o informare corectă în ceea ce privește implicarea directă a Bisericii noastre în ajutorarea oamenilor afectați de inundațiile care au avut loc anul trecut.*

Cu aceste gânduri închei mandatul de față, cu satisfacția unor frumoase împliniri”.

Dl. Prof. Dr. Alexandru Oproiu

„... Educația tinerilor în spiritul valorilor creștine de iubire a aproapelui, de muncă, de adevăr nu se pot face decât cu ajutorul Bisericii, iar faptul că în Biserica noastră există programe educațional-culturale la care participă mulți tineri este un lucru îmbucurător. Însăși existența site-ului Arhiepiscopiei Bucureștilor unde pot fi publicate articolele revistei mitropolitane „Glasul

Bisericii” este de mare folos tinerilor care se pot documenta mult mai ușor. Aceste posibilități moderne sunt bine venite când asistăm la o adevărată ofensivă anticreștină care se manifestă și la noi în țară. Din această campanie face parte și publicarea romanului „Codul lui Da Vinci”, publicată la Editura Rao, în mai multe ediții și în peste 40.000 de exemplare care promovează idei aflate în contradicție cu revelația Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții.

Eu consider că în prezent Biserica noastră are puterea să facă această activitate, are puterea să redreseze moralitatea poporului nostru și vreau să-mi exprim convingerea că și în continuare acest lucru va putea fi realizat.”

DI. Prof. Univ. Gheorghe Angelescu

„Urmare citirii rapoartelor am constatat cu bucurie că sunt peste 400 de biserici construite între anii 1990-2005. Cred că nu există în istoria poporului român atâtea biserici ridicate într-un timp atât de scurt. Făcând o retrospectivă ne dăm seama că aceste cifre ale realizărilor din Arhiepiscopia Bucureștilor înseamnă foarte mult pentru istoria noastră.

În ceea ce privește activitatea culturală am sesizat iarăși cifre, date și aspecte deosebite. La Sectorul Cultural publicațiile sunt multe și de o calitate excepțională.

De asemenea, Seminarul Teologic „Nifon Mitropolitul” din București, pot să spun că este o școală de elită, unde rezultatele științei și cele de formare duhovnicească sunt deosebite. Este de remarcat efortul conducerii Seminarului depus pentru ridicarea noii clădiri cu săli de curs și cabinete duhovnicești, într-un timp foarte scurt.

În ceea ce privește misiunea socială, cele 108 programe care funcționează în Arhiepiscopia Bucureștilor demonstrează că Biserica se implică, dincolo de activitatea pastoral-misionară și în activitatea socio-caritabilă, aceste preocupări venind în sprijinul credincioșilor nevoiași.

Toate aceste realizări sunt strâns legate de personalitatea Prea Fericirii Voastre care V-ați implicat direct în îndeplinirea lor iar acestea alături de permanentul dialog cu fiii duhovnicești au creat o Biserică Ortodoxă Română vie, formată din peste 18 milioane de credincioși.”

P.C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu

„Rapoartele pe care le-am ascultat au arătat bogata activitate desfășurată de ostenitorii Arhiepiscopiei Bucureștilor în anul 2005.

Rapoartele au confirmat faptul că la Arhiepiscopia noastră există o bogată activitate misionar-pastorală, dar trebuie să fim conștienți că odată cu intrarea noastră în Uniunea Europeană ne va fi mai greu. În Constituția Uniunii Europene nu se spune nimic despre rădăcinile creștine ale civiliza-

ției și spiritualității creștine, nu se spune nimic despre educația spirituală a tineretului.

Apreciez ca fiind pozitivă inițiativa Arhiepiscopiei Bucureștilor de a identifica, de a face demersurile necesare pentru revendicarea tuturor averilor bisericești din care este bine să se alcătuiască un fond pentru întreținerea financiară a activităților Bisericii noastre. Știm că în trecutul istoriei noastre, mănăstirile nu au fost doar centre de rezistență spirituală, duhovnicească ci și centre care au susținut financiar atât Biserica cât și pe credincioși, în vremurile grele. Avem nevoie de acest factor economic și am fost plăcut impresionat, încă de la citirea raportului Comisiei Economice, că s-au identificat și s-au cerut pentru a fi retrocedate locațiile fostului Seminar Central Nifon Mitropolitul. Este nevoie de acestea pentru a se transforma în surse de susținere a activității spirituale și culturale a Bisericii.

Ne aflăm într-o situație grea în ceea ce privește provocările care vin din diferite părți de multe ori dușmănoase, provocări la adresa învățaturii și spiritualității noastre ortodoxe. De aceea, tineretul, atât teologic cât și laic, trebuie să fie bine instruit în ceea ce privește obiectivele, implicațiile și consecințele post-modernismului în care ne aflăm astăzi. Pentru post-modernism nu mai există adevăr obiectiv, ci unul subiectiv, fiecare individ are propriul adevăr și libertatea devine libertinaj. Așa se explică comportamentul imoral al contemporanilor noștri, dar mai ales al tineretului. Să fim pregătiți să dăm răspuns provocărilor ideologice, filosofice, sociologice, spirituale și chiar materiale ale aceste epoci”.

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist răspunzând observațiilor și propunerilor din luările de cuvânt ale vorbitorilor, a rostit următoarele:

Onorată Adunare Eparhială,

„În legătură cu Catedrala Mântuirii Neamului, la care s-au referit luările de cuvânt, cum am spus și la început, le-am asigurat de lucru urmașilor, pentru că aceasta însemnează de acum o muncă deosebită. Rog pe Bunul Dumnezeu ca ei să se bucure de mai multă înțelegere, chiar din partea celor dintre noi, cât m-am bucurat eu în cei 16 ani. Desigur, aici lăsăm și la voia lui Dumnezeu. Valorează foarte mult, într-adevăr, pentru cel care poate să zidească un altar în viața lui. Este cea mai mare faptă care îl așează unde trebuie, aproape de Dumnezeu, cu atât mai mult o catedrală, un simbol al întregului neam românesc. Desigur, n-a fost voia lui Dumnezeu ca să mă bucur de la început. Dar acum se vede că locul acesta este cel care trebuia să fie, căci de aici au dispărut șase biserici foarte importante. Și după ce am primit, ca un dar de la noua conducere, terenul de acolo, m-am gândit și m-am dus cu mintea la Mihai Viteazul. Au fost demolate în zona aceea Mănăstirea Mihai Vodă, apoi Schitul Maicilor, inima Bisericii noastre, a monahismului,

cu rol foarte mare. Acel schit, împodobit de Patriarhul Justinian, era sediul artei noastre bisericesti, a ingeniozității marilor artiști, cum vedem și aici, în jurul nostru, și a căzut pradă, cum știți, ca și altele. A fost tot o lucrare a lui Dumnezeu. Întotdeauna, vedem în toate lucrarea lui Dumnezeu. Și așa trebuie să vedem cu toții, într-o uniate, lucrarea lui Dumnezeu, care este în favoarea Bisericii Lui.

Despre cealaltă problemă care s-a amintit aici, observați că, de o parte, este apărarea și rezonanța din istorie a unui nume, cu adevărat vrednic de această rezonanță. Dar înainte a fost Mihai Viteazul cu mitropolia lui, înainte a fost Sfântul Arhiepiscop Ghelasie de la Râmpeți, din 1372, a fost Ștefan cel Mare care a făcut la Vad și la Feleac sălașe de cult, și în Maramureș metocul Mănăstirii Putna. Alții înainte de noi au gândit mult mai larg, mult mai frumos despre valorile acestui neam, ale ardelenilor, cum se spune, că nu se rupe acest titlu. Cealaltă parte se sprijină pe activitățile care se desfășoară, pe aceste mereu și neîncetate pliniri ale Bisericii care se face de la parohie, de la mănăstire și eparhie spre cele de sus. De o parte ai titlul și de cealaltă parte cererea și lacrimile milioanelor de credincioși din zona Crișurilor, Maramureșului, a Bistriței, Alba Iuliei. Ce-i mai de preț în cumpăna privirilor și responsabilității noastre, aici în Sfântul Sinod am judecat, ce-i mai de preț? Acești moși care așteaptă acolo și care doresc lucrul acesta și care au dat dovadă, din 1990 și până acum, că își pun viața pentru Ortodoxie, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Justinian, care a fost huiduit și lovit și care a stat în spital, pentru că frați din strana cealaltă doreau să aibă cele două mii de biserici care acum sunt ortodoxe.

Așa de repede se uită lucrurile acestea? Realitățile acestea oare nu se cunosc? Se știe cărei Biserici aparțin credincioșii intelectuali de la ASTRA, care vorbesc și alimentează această discuție în mod negativ. E de înțeles că deranjează pe cineva. Dar nu deranjează Mitropolia, care în Statut e trecută cu titlul actual, ca în trecut, și așa a rămas. Nu i s-a răpit nimic și nu aceasta constituie coroana persoanei care stă în fruntea Mitropoliei, nu titlurile respective, ci faptele, împlinirile. Pentru că a venit vorba despre aceasta, vorbesc în cunoștință de cauză. Nu știu câți dintre cei care se arată atât de mișcați de aceasta și exagerează, folosind imagini ca divizare, rupere, schismă în Biserică, cunosc viața Maramureșului. De când Dumnezeu m-a chemat la această slujire, de patru ori am fost acolo, la parohii și la mănăstiri, la orașe și sate, și cu patriarhi apostolici, care au admirat atât de mult locurile acelea, ca și cum au văzut raiul pe pământ. Așa a spus Patriarhul Alexandriei când i-a văzut pe maramureșeni și pe oșenii, și la biserică și în evlavia lor. De asemenea, am fost și la Oradea, încă de când eram episcop de Arad. În cei unsprezece ani cât am fost la Arad n-am stat numai acolo, pentru că Biserica

este în mișcare, dar mișcarea trebuie să se vadă și prin gândire, și prin cunoașterea realităților, nu numai de la distanță.

În ultima ședință a Sfântului Sinod s-a discutat o după-amiază întreagă problema aceasta și s-au luat hotărâri cu cvasiunanimitate voturilor. Oare atâți oameni se înșeală, când au discutat problema pe toate fețele, și din punct de vedere canonic, și din punct de vedere pastoral-misionar, și din punct de vedere istoric, și chiar părintele care a fost validat atunci, după ce a fost ales, a votat lucrul acesta. Așa încât nu se poate ca atâți ierarhi din Sfântul Sinod să fim atât de neîn stare să ne pronunțăm, încât să auzim lucruri atât de stranii și îndepărtate de misiunea Bisericii, de realitatea Bisericii. Suntem o Biserică activă, cum ne consideră și celelalte Biserici și cum s-a spus și aici, care a intrat pe un fâgaș nou. Un preot, ca Părintele Adrian Niculcea de la parohia Titan, de exemplu, care în încăperile lui, câte are, modeste, face cursuri de literatură, face cursuri de pian, face cursuri de limbi străine, cu elevi și enoriași din parohie, care au ore, ca la o Academie. Este foarte interesant că acum Biserica s-a deplasat și spre cultură, cum a spus Domnul academician Stolnici, spre activitățile acestea cu tineretul, prin școlile pe care le-ați auzit, numai o parte, pentru că ele sunt mai multe decât le arătăm noi aici. La alte parohii s-au făcut cabinete de consultații medicale gratuite pentru credincioși sau farmacii, ca la Mănăstirea Plumbuita, cu oameni de bine care ne ajută și contribuim și noi cu ce avem, iar cei care nu au posibilități, vin acolo cu adevărat de la preotul de parohie și i se dă gratuit medicamentele de care are nevoie. S-au diversificat, cum auziți, lucrările acestea ale noastre cu titlul de sociale sau filantropice.

Și în zona respectivă sunt asemenea lucrări, care așteaptă un impuls și o susținere. Nu-i întâmplător. Noi am avut aici, în Sfântul Sinod, după 1990, tot așa discuții încordate când s-a pus problema să intrăm în Universitate cu învățământul teologic. Până atunci, cum știți, Biserica trebuia să contribuie la salarizarea profesorilor, la întreținerea studenților, a clădirilor în care funcționează școlile noastre de teologie. S-a discutat foarte mult problema aceasta, cum spuncam, și s-a hotărât să intrăm în Universitate, semnând un Protocol. Nu s-a înțeles atunci că acel protocol îi dă autonomie profesorului și decanului să nu mai aibă legătură cu eparhia sa, ci dimpotrivă, să mențină aceleași relații și legături. Noi suntem acum într-o situație foarte bună, favorizantă. Și aici, la Facultatea de Teologie din București, făcând toate formele la timp și căutând relațiile să fie cele trebuitoare cu reprezentanții culturii, s-au obținut ajutoare pentru bibliotecă, pentru lucrările de la clădirea facultății, încât noi am câștigat. Atunci am avut intervenții desperate, pur și simplu, din partea celor de la Sibiu, de a nu se înființa facultăți de teologie și în alte eparhii.

Spun acestea nu cu gândul de a vă convinge cumva, că nu am nici un interes acum, deși purtăm o sarcină mare și nu suntem indiferenți când auzim

că altfel se judecă lucrurile, în loc să ne suportăm unii altora sarcinile, să ne întregim. Este o binefacere că acum studenții noștri sunt în Universitate, că profesorii noștri sunt în Universitate, decanii fac parte din Senatul Universității, că avem relații așa de frumoase, așa de bune cu Universitatea, folosite Bisericii noastre. Atâți candidați care au ieșit de pe băncile facultăților noastre. Avem noi teologi șomeri ? Nu avem. Încă avem nevoie de preoți, pentru că credința, teologia îi deschide omului și sufletul, și mintea, și inima spre valorile noastre, spre valorile sociale, și devin profesori, și devin funcționari. Un teolog își face oriunde cu mare cinste datoria sa. Încât, totdeauna trebuie să analizăm ce este în folosul Bisericii, în folosul cel mare al credincioșilor noștri, mai ales, căci ei sunt termometrul nostru.

Vă mulțumesc și pentru aprecierile făcute în legătură cu Episcopia Giurgului. Sunt într-adevăr realități. Noi avem nevoie de păstori. Secerișul este încă mult, nemăsurat de mult în lume. Mai ales în perspectiva aceasta a întâlnirii cu Europa și cu toate confesiunile Europei avem nevoie de secerători, de lucrători, de apostoli ai Bisericii noastre. Și este de mare trebuință să gândim în ritmul Bisericii. Când Sfântul Sinod a luat o hotărâre, nimeni nu trebuie să disprețuiască atâți ierarhi care au responsabilitate în Biserică. Suntem și noi chemați, prin ani de slujire, și ani de confruntări, și ani de căutări, la o responsabilitate. De ce s-au spus atâtea despre Sfântul Sinod cu prilejul acesta? Sfântul Sinod autoritatea noastră canonică. Dacă nici realitatea aceasta nu o vedem, atunci ce ne mai rămâne, că suntem Biserică Ortodoxă, suntem Biserică apreciată. N-am auzit în viața mea cuvinte atât de puțin încurajatoare cum le-am auzit acum despre Sfântul Sinod. Desigur, eu sunt președintele Sfântului Sinod și s-au îndreptat spre mine foarte multe săgeți. Dar este firesc, ca președinte, eu să privesc atent unde este majoritatea. Și nu pot ca să nu fiu cu majoritatea și cu convingerile mele personale. Acestea sunt convingerile mele.

Mulțumesc Domnului academician Bălăceanu Stolnici că a înscris în discuție problema aceasta. Eu socotesc că încă ne trebuie secerători. Avem multe activități. Dar ne trebuie preoți consecvenți, care să împlinească la timp programul pe care-l întocmim. Și Prea Sfinții tineri, pe care-i vedeți aici, lângă mine, s-au obișnuit cu ritmul acesta de lucru, ca părinții protopopi și preoții tineri. De la ei luăm exemplul de foarte multe ori, de la ei luăm mângâiere și curaj. Unii dintre ei, cum știți, din nimic au înălțat catedrale înaintea mea, cum este biserica Sfânta Vineri din Drumul Taberei. Când am pus piatra de temelie, cineva din mulțime a venit cu o cărămidă de la biserica Sfânta Vineri Hereasca, care a fost demolată. Și când am pus documentul, am pus și acea cărămidă acolo, după ce am arătat-o credincioșilor și am sărutat-o, ca pe o relicvă. Și lucrul acesta a impresionat așa de mult pe cei de față. Erau mii de credincioși acolo. Acum biserica este aproape terminată. Este un

preot foarte bun acolo. Terenul acela este al Armatei și la început am intervenit pentru biserica de lemn. Când s-a început biserica aceasta, a mai trebuit o petec de teren, și am intervenit din nou, iar Domnul ministru al Armatei ne-a aprobat cu mare bunăvoință.

Sunt lucruri și mărturii care ne încurajează. Nu trebuie să ne prefacem noi în apărătorii Sfântului Sinod sau să dăm lucrurilor un sens pe care-l credem noi. Este un mers firesc al credinței noastre, al martirilor, al lacrimilor lor. Unde au fost martirii ? N-au fost în Ardeal! Nu au ei acum urmași harnici și devotați și în legătură cu poporul! De ce să ne certăm pe lucruri care sunt arhicunoscute. Atunci când s-a înființat Mitropolia Banatului, la Timișoara, în 1946, tot așa a protestat Mitropolia Sibiului. N-am reținut că atunci profesorii s-au amestecat în acea problemă. Dar a participat patriarhul țării, regele și guvernul la Timișoara și a rămas până astăzi mitropolia acolo, născută din trupul Mitropoliei Sibiului. În trecut, cum se știe, la 1359, s-a făcut mitropolie la Argeș, iar în 1372 s-a înființat a doua mitropolie la Severin. S-a rupt atunci Biserica, s-a rupt țara noastră ? Erau domnitori înțelepți care vedeau ce nevoi avea Biserica noastră. Chiar din vechea mitropolie a lui Ștefan cel Mare s-au făcut alte trei, în Bucovina, în Basarabia, și cea de la Suceava, care este acum la Iași. Este o mișcare a Duhului Sfânt în viața noastră, căreia trebuie să-i acordăm atenție și în primul rând credința noastră. Suntem slujitorii altarului. Ce rost mai au rugăciunile, ce rost mai are să se pomenească la altar numele ierarhului sau al patriarhului și pe urmă să fie luată la judecată.

Eu vă împărtășesc aici ceea ce a votat Sfântul Sinod. Atunci a votat și mitropolitul de la Sibiu alături de noi. Cu aceasta mă și pregătesc să întâmpin Adunarea Națională Bisericească. De fapt, înființarea de mitropolii nu este în atribuția Adunării Naționale Bisericești, cum primesc amenințări din partea unora. Adunarea aprobă eparhii, aprobă teritorii sau titluri. Mitropolia este un titlu onorific, aproape de hirotésie, pe care numai Sfântul Sinod îl acordă. Așa scrie în Statutul Bisericii noastre. Să ne ajute Dumnezeu și să ne lumineze mintea!”

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit membrilor Adunării Eparhiale și invitaților prezenți pentru participare, rugând pe Bunul Dumnezeu să le dăruiască sănătate deplină și împliniri sfinte și a propus spre aprobare membrilor Adunării Eparhiale rapoartele de activitate ale sectoarelor Centrului Eparhial din anul 2005 precum și propunerile, proiectele și bugetele pentru activitățile din anul 2006.

Redacția

ALEGEREA ȘI INSTALAREA PREA SFINȚITULUI AMBROZIE ÎN SCAUNUL DE EPISCOPI AL NOU ÎNFIINȚATEI EPISCOPII A GIURGIULUI

Între evenimentele importante din viața Bisericii noastre de la începutul acestui an s-a numărat și instalarea primului episcop al nou înființatei Episcopii a Giurgiului, așteptată de mai mult timp, cu răbdare și înțelepciune, de preoții și credincioșii acestor frumoase și legendare meleaguri dunărene.

În cele ce urmează, vom prezenta pe scurt demersurile făcute pentru înființarea Episcopiei Giurgiului, alegerea episcopului și ceremonia instalării sale în scaunul episcopal, desfășurată într-o frumoasă și vibrantă atmosferă de trăire duhovnicească și românească.

Înființarea Episcopiei Giurgiului

Încă de la începutul anului 2000, clerul și credincioșii din municipiul și județul Giurgiu au înaintat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în calitate de Arhiepiscop al Bucureștilor și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, cererea de înființare a unei episcopii în această zonă de graniță a țării, limitrofă Dunării, cu o populație de peste trei sute de mii locuitori, în majoritate ortodocși, ținând seamă că prezența permanentă a unui ierarh în mijlocul lor le-ar spori râvna în apărarea și păstrarea credinței ortodoxe și a tradițiilor românești pe aceste meleaguri străvechi. În susținerea acestei cereri s-au adus argumente de ordin istoric și geografic, pastoral-misionar și administrativ-bisericesc, precum și de asistență social-filantropică și religioasă. Cererea a fost sprijinită și de autoritățile locale, care s-au oferit să asigure condiții corespunzătoare de funcționare noii episcopii.

Venindu-le în întâmpinare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a înscris această cerere pe ordinea de zi a ședinței Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor din 20 ianuarie 2000, care, în urma discuțiilor, a aprobat în unanimitate înființarea unei episcopii pentru județul Giurgiu, cu

reședința în municipiul Giurgiu, prin desprindere de la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Luând în examinare hotărârea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, pe temeiul prevederilor art. 7, al. 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod, în ședința sa din 23 februarie 2000, la propunerea Comisiei Canonică și Juridică, a aprobat înființarea Episcopiei Giurgiului, cu reședința în municipiul Giurgiu, prin desprinderea acestui județ de la Arhiepiscopia Bucureștilor, a cărei întindere teritorială va cuprinde municipiul București și județele Ilfov și Prahova.

Pe temeiul prevederilor art. 7, al. 2 din Statut, potrivit cărora schimbarea titlaturii eparhiilor și înființarea de noi eparhii se aprobă de Adunarea Națională Bisericească, hotărârea Sfântului Sinod a fost înscrisă pe ordinea de zi a ședinței Adunării Naționale Bisericești din 24 februarie 2000. Analizând documentația prezentată și în urma discuțiilor în plen, Adunarea Națională Bisericească, în unanimitate, a luat act cu aprobare de hotărârea Sfântului Sinod privind înființarea Episcopiei Giurgiului, cu reședința în municipiul Giurgiu, ca sufragană a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, prin desprinderea județului Giurgiu de la Arhiepiscopia Bucureștilor, care, în noua sa întindere teritorială, va cuprinde municipiul București, județul Ilfov și județul Prahova. Totodată, Adunarea Națională Bisericească a aprobat modificarea art. 5 din Statut, prin adăugarea Episcopiei Giurgiului la punctul 9. de la paragraful 1, cu renumerotarea eparhiilor prevăzute în acest articol, de la 1 la 25. De asemenea, Arhiepiscopia Bucureștilor a fost îndatorată să adopte măsurile convenite pentru organizarea Episcopiei Giurgiului și constituirea organelor eparhiale, potrivit prevederilor regulamentare, concomitent cu completarea locurilor rămase vacante în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, ca urmare a desprinderii județului Giurgiu.

Dând urmare hotărârii Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, prin Decizie Patriarhală, a stabilit ca alegerea membrilor clerici și mireni în Adunarea Eparhială a Episcopiei Giurgiului să se facă în ziua de 13 decembrie 2005. Punând în aplicare Decizia Patriarhală, Permanența Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor a fixat zece circumscripții electorale, a căror componență a fost comunicată, printr-un Ordin Circular, tuturor parohilor și filiilor din cuprinsul Episcopiei Giurgiului. Încheindu-se alegerile preoțești și mirenești, desfășurate la data fixată, cu respectarea rânduielilor statutare, în ziua de 29 decembrie 2005 a avut loc, în municipiul Giurgiu, ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Episcopiei Giurgiului. Potrivit prevederilor statutare și

regulamentare bisericești, membrii clerici și mireni în Adunarea Eparhială a Episcopiei Giurgiului au fost confirmați prin Decizie Patriarhală.

Desemnarea candidaților pentru scaunul episcopal

Spre a nu lăsa mult timp Eparhia Giurgiului vacantă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a înscris pe ordinea de zi a ședinței Sfântului Sinod din 17-18 ianuarie 2006 desemnarea candidaților pentru ocuparea acestui scaun episcopal.

Înainte de a se trece la nominalizarea candidaților, Prea Fericitul Părinte Patriarh a reamintit membrilor Sfântului Sinod motivele pentru care s-a înființat această nouă episcopie și a subliniat „sprijinul binevoitor al autorităților locale în obținerea de spații corespunzătoare pentru seminar, reședință pentru episcop și local pentru cancelaria eparhială”. După ce a precizat că s-a constituit Adunarea Eparhială a noi episcopii, Prea Fericirea Sa a subliniat „că ne aflăm acum în situația de a alege un episcop pentru această eparhie”,

În continuare, potrivit prevederilor statute și regulamentare, Sfântul Sinod a chibzuit și a nominalizat, prin vot secret, doi candidați, și anume: PS Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și PS Ambrozie Sinaitul, Episcop Vicar Patriarhal, pentru alegerea de către Colegiul Electoral Bisericesc a titularului în scaunul vacant de episcop al nou înființatei Episcopii a Giurgiului.

Alegerea noului episcop

Pe temeiul prevederilor art. 130, al 3 din Statutul pentru organizarea și funcționare Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat la București, pentru ziua de 8 februarie 2006, Colegiul Electoral Bisericesc în vederea alegerii noului episcop al Giurgiului.

În ziua stabilită, potrivit convocării, membrii Colegiului Electoral Bisericesc - alcătuit din ierarhii Sfântului Sinod, membrii clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești, membrii clerici și mireni ai Adunării Eparhiale a Episcopiei Giurgiului, precum și decanii facultăților de teologie de la Pitești, Iași, Sibiu, Craiova, Arad, și directorii seminariilor teologice de la Giurgiu, Mănăstirea Neamț, Brașov, Craiova, Caransebeș, ca membrii de drept - au luat parte la slujba Te-Deum-ului, oficiată în Catedrala patriarhală de către PS Irineu Slătineanul, Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei Râmnicului, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, după care s-au reunit în ședință de lucru în Aula Palatului Patriarhiei, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

După constituirea Secretariatului și citirea apelului nominal, în urma căruia a rezultat că sunt prezenți majoritatea membrilor cu drept să voteze, Prea Fericitul Părinte Patriarh, în calitate de președinte, a declarat Colegiul Electoral Bisericesc legal constituit și îndreptățit să adopte hotărâri valabile.

Deschizând lucrările, **Prea Fericirea Sa** a spus următoarele:

Onorați membri ai Colegiului Electoral Bisericesc,

„Să-mi îngăduiți, înainte de a trece la alegerea de episcop pentru nou înființata Episcopie a Giurgiului, să vă prezint pe scurt istoria acestui început, pe care îl vom împlini astăzi.

Orașul Giurgiu face legătura cu Peninsula Balcanică și cu Orientul Mijlociu, cum știți, printr-o circulație intensă, și legătura, mai ales, cu Biserica Ortodoxă soră a Bulgariei. Vizavi de orașul Giurgiu se află orașul Ruse, care este eparhie a Patriarhiei Bulgariei. Și acest fapt a constituit un îndemn ca să avem și noi ierarhul nostru la Giurgiu. Potrivit bunului început de colaborare între cele două orașe pe linie de învățământ, de tradiții locale, de întâlniri, de vizite reciproce, de multe ori am fost îndatorat să dau delegație unora dintre episcopii mei vicari să fie prezenți când la Giurgiu, când la Ruse.

De aceea, cunoscând bine orașul, căci acum șaiszeci de ani, când eram episcop-vicar la București, mergeam des acolo, prezidam conferințele preoțești și slujeam în bisericile ale căror imagini mi-au rămas vii în amintire, m-am gândit la o episcopie la Giurgiu. De altfel, s-au mai înființat episcopii noi în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, cum era numită Mitropolia Țării Românești, acum a Munteniei și Dobrogei. La Argeș, la Târgoviște, la Alexandria, la Slobozia avem episcopii noi, alături de Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, și de Episcopia Covasnei și Harghitei, de asemenea nou înființate. Aceste episcopii noi și reactivarea celor vechi, cum sunt cele de la Constanța (Tomis), Caransebeș, Huși, Suceava, precum și mitropoliile și episcopiile nou înființate în afara țării noastre, ai căror ierarhi sunt aici, toate au rezultat din preocupările Sfântului Sinod de a lărgi activitatea noastră bisericească.

Orașul Giurgiu, ca să revenim la lucrările noastre, este cunoscut prin poziția lui frumoasă, fiind așezat pe malul Dunării. Este un oraș care impresionează și prin construcții și arhitectură, prin bisericile lui frumoase, vrednic de a fi văzute de oricine, cu credincioși statornici și evlavioși. Și în județul Giurgiu sunt parohii cu biserici foarte frumoase și mănăstiri vechi, cum e Mănăstirea Comana, dar și mănăstiri nou înființate, ca cea din Delta Neajlovului, unde Mihai Viteazul l-a biruit pe Sinan Pașa, și un schit în curs de amenajare, cu hramul Buna Vestire. Sunt, deci, toate condițiile care se cer împlinite pentru

o eparhie. Dar toate acestea rămâneau, poate, în istorie, așa cum sunt ele de frumoase, dacă credincioșii și autoritățile locale n-ar fi stăruit și n-ar fi îmbrățișat cu atâta căldură și bunăvoință ideea de a avea o episcopie la Giurgiu, ajutându-ne să avem și clădire pentru un seminar foarte bine organizat, și reședință pentru episcop și clădire pentru cancelaria eparhială. Această episcopie are ca întindere teritorială județul Giurgiu, care ajunge cu hotarele sale în vecinătatea Bucureștilor, până pe la Bolintin și Mănăstirea Ciorogârla.

Am împlinit cu multă bucurie și constituirea Adunării Eparhiale a noii episcopii și am făgăduit atunci că vom merge cu hotărârea mai departe, până la alegerea unui episcop. Ne aflăm, deci, sufletește vorbind, în fața faptului împlinit. Ne-a ajutat Dumnezeu să avem și noi la Giurgiu păstorul duhovnicesc, cu rol important la poarta de sud a țării noastre. Problemele din sudul Dunării sunt multiple și complexe, de dimensiuni teologice chiar, și relațiile cu Sfântul Munte Athos și cu Biserica Ortodoxă Bulgară sunt importante pentru Biserica noastră.

Așadar, constituindu-ne în Colegiu Electoral, putem trece acum la procedura de alegere a episcopului pentru Episcopia Giurgiului, dintre cei doi candidați desemnați de Sfântul Sinod, Prea Sfințitul Varsanufie, Episcop-Vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor, și Prea Sfințitul Ambrozie, Episcop-Vicar Patriarhal”.

Prea Fericirea Sa a mai precizat că numele celor doi candidați împreună cu un curriculum vitae al fiecăruia, le-au fost din timp aduse la cunoștință membrilor Colegiului Electoral Bisericesc, o dată cu convocarea de participare la lucrări.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh, Președintele Colegiului Electoral, a dat scurte lămuriri în legătură cu alegerea și a precizat că, potrivit prevederilor statutare, pentru a fi ales, candidatul trebuie să întrunească majoritatea absolută a voturilor exprimate. După o scurtă pauză, necesară pentru consultări, s-au distribuit buletinele de vot și alegătorii au fost chemați să depună voturile în urne, în ordinea apelului nominal. La încheierea votării, s-a procedat la deschiderea urnelor și numărătoarea buletinelor și s-a constatat că au votat toți membri prezenți ai Colegiului Electoral.

Prea Fericirea Sa a citit, apoi, cu voce tare, numele candidatului înscris pe fiecare buletin în parte, rezultând în final că majoritatea absolută a voturilor exprimate le-a întrunit PS Episcop Ambrozie Sinaitul. Potrivit acestui rezultat, Prea Fericitul Părinte Patriarh l-a declarat ales de Colegiul Electoral în scaunul de episcop al nou înființatei Episcopii a Giurgiului pe PS Episcop Ambrozie, cu precizarea că alegerea va fi supusă examinării și cercetării canonice a Sfântului Sinod.

Mulțumind Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea făcută și felicitându-l pe noul episcop al Giurgiului, **Prea Fericitul Părinte Patriarh** a spus:

Onorat Colegiu Electoral,

„Pentru mine personal este o mare bucurie încoronarea acestei eparhii cu ierarhul ei legiuit, prin votul de astăzi al Colegiului Electoral, care s-a îndreptat către Prea Sfințitul Ambrozie Sinaitul, chemându-l la această nouă ascultare de primul episcop al noii Episcopii a Giurgiului. Pe baza voturilor primite, îl proclam ales și rog pe Bunul Dumnezeu să-i binecuvinteze viața și lucrarea, ca să împlinească încrederea membrilor Colegiului Electoral Bisericesc care l-au ales.

De câțiva ani, Episcopia Giurgiului a fost în atenția mea și a colaboratorilor mei de la Arhiepiscopia Bucureștilor, dar a fost și în atenția binevoitoare a autorităților locale, cum spuneam la început, care ne-au ajutat să rezolvăm problemele legate de clădirea seminarului, de reședința episcopului, de localul cancelariei eparhiale. Mai presus de toate a fost, ca de obicei, dorința arzătoare a clerului și a credincioșilor din acest județ vestit, de altfel, prin istoria sa veche, ce a înscris numele unor mari personalități care au trecut pe aici și au apărât țara și ființa neamului nostru în vremuri de restriște. Așezat pe malul stâng al Dunării, județul Giurgiu ne face legătura și cu frații din dreapta Dunării, unde încă se aude limba română foarte des, și căroră, de curând, la cererea Sanctității Sale Patriarhului Maxim al Bulgariei, le-am dăruit o parte din moaștele Cuviosului Părinte Dimitrie cel Nou.

A fost o bucurie când Prea Sfințitul Episcop Varsanufie, împreună cu o delegație de la Arhiepiscopia Bucureștilor, a condus aceste sfinte moaște vizavi de Giurgiu și le-a așezat în schitul smerit aflat în dreptul orașului Ruse, pe un afluent al Dunării, unde s-a nevoit acest Cuvios Părinte Dimitrie cel Nou. Este cunoscut pelerinajul de la București, din luna octombrie, la moaștele Cuviosului Dimitrie cel Nou, ale cărui moaște întregi se află în catedrala noastră din 1774 și revarsă daruri sfințitoare asupra credincioșilor. Acest pelerinaj se desfășoară, cum știți, în aceeași lună cu pelerinajul, tot atât de important și folositor duhovnicește, la moaștele Cuvioasei Paraschiva de la Iași.

Încât, ierarhul care merge la Giurgiu are și grija aceasta, ca pe lângă menținerea și creșterea sentimentului de evlavie și de credință firesc în acest județ, să întrețină și această legătură spirituală a noastră cu Peninsula Balcanică, cu Muntele Athos și, pe acest drum, cu Patriarhiile Apsotolice, care este de mare folos.

Prea Sfințitul Episcop Ambrozie, cum ați citit în Curriculum vitae pe care l-ați primit, a studiat la Tesalonic, în Grecia, unde a dobândit doctoratul în teologie, și este familiarizat cu lumea din sudul Dunării, încât va înnoda o legătură vie nu numai cu orașul Ruse, care are ierarh, dar și cu mulțimea de credincioși care, de-a lungul Dunării, până sus la Timoc, și acum vorbesc și simt românește. Este o lucrare la care Bunul Dumnezeu ne va ajuta și cu bucurie aduc mulțumire de aici credincioșilor din Giurgiu, un oraș foarte frumos.

Adresez Prea Sfințitului Episcop Ambrozie felicitări pentru vrednicia aceasta, care, însă, mă dezavantajează pe mine. Prea Sfințitul, ca vicar aici, la București, a fost un braț scump al meu. Patriarhia are în zilele noastre multe îndatoriri, începând cu cele la care ați participat astăzi și terminând cu altele la fel de necesare. Dânsul a condus un sector foarte important al vieții noastre bisericești de la Patriarhie. Dar în fața cerințelor Bisericii m-am gândit să-l propun pentru această nouă eparhie și vă mulțumesc că l-ați ales pe Prea Sfințitul Ambrozie. Tot atât de prețios îmi este și Prea Sfințitul Episcop Varsanufie Prahoveanul. Amândoi au ctitorit mănăstiri, biserici și acte filantropice și de asistență socială de mare valoare.

Prea Sfințite Părinte Ambrozie, cu aceste gânduri, vă îmbrățișez în numele Sfântului Sinod și vă aduc la cunoștință că voia credincioșilor și a preoților de la Giurgiu este să le fiți păstor duhovnicesc. Dumnezeu să vă ajute să-i conduceți pe drumul cel mântuitor.

Însoțindu-l pe noul episcop la întronizarea sa în eparhie și prețuindu-i din inimă sentimentul de ascultare și de înțelegere a voii lui Dumnezeu, mulțumesc pentru prezență fraților și părinților de la Giurgiu care sunt pentru prima dată aici. Să păstrăm cu evlavie această lucrare care s-a petrecut astăzi cu rugăciunile noastre din catedrală, dar și cu strădaniile noastre ale tuturor, ale membrilor Sfântului Sinod și ale credincioșilor noștri. Este o lucrare a noastră a tuturor, pentru care să mulțumim Bunului Dumnezeu”.

A răspuns **PS Episcop Ambrozie**, care a spus:

***Prea Fericate Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Stimați membri ai Colegiului Electoral Bisericesc,
Onorați membri ai Adunării Eparhiale a Episcopiei Giurgiului,***

„Din grija pentru fiii săi duhovnicești, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a hotărât ca din trupul Arhiepiscopiei Bucureștilor să desprindă și să înființeze noi eparhii. Așa au apărut Arhiepiscopia Târgoviștei, Episcopia Alexandriei și Teleormanului, Episcopia Sloboziei și Călărașilor, iar mai

nou, Episcopia Giurgiului. Aceasta din urmă a așteptat mai mulți ani alegerea unui ierarh care să ducă la împlinire înființarea ei. Dacă astăzi, Sfântul Duh a binevoit, prin votul măritului Colegiu Electoral Bisericesc, să fiu ales episcop al Giurgiului, răspunsul meu nu poate fi decât: „Aici sunt, Doamne!”

Sunt aici pentru credincioșii în mijlocul cărora mă voi duce și pe care i-am cercetat în câteva rânduri, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Rămân, totodată, fiu duhovnicesc al Prea Fericii Sale, așa cum m-au cunoscut și m-au ales distinșii membri ai Colegiului Electoral Bisericesc și credincioșii din Giurgiu, cărora le voi dedica, de acum înainte, tot rostul slujirii mele arhieresti. Primesc cu ascultare și bucurie porunca de a merge între preoții și credincioșii din Giurgiu ca episcop și răspund cu dragoste chemării acestora de a le fi păstor.

Impulsionat, pe de o parte, de iubirea părintească a Prea Fericii Sale, atras, pe de altă parte, de iubirea de fii a celor ce mă cheamă să le fiu părinte duhovnicesc, sunt cuprins de o emoție adâncă, pentru că, personal, mă aflu la un nou început, iar instituțional, voi pune un început și nu mă aștept să fie deloc ușor. Am însă nădejde puternică în Preamilostivul Dumnezeu, în sfatul vrednicilor ierarhi ai Bisericii, precum și în rugăciunile Dumneavoastră, ale tuturor.

Prea Fericea Voastră,

Cu aceeași blândețe cu care în urmă cu zece ani, la reactivarea Schitului Darvari, mă numeați stareț, iar după cinci ani, deși tânăr, mă chemați la slujirea arhierescă, mă trimiteți acum să deschid șirul ierarhilor din scaunul episcopal de la Giurgiu. Atunci, la alegerea ca episcop-vicar patriarhal, m-ați încurajat să-mi sprijin nepriceperea vârstei pe covârșitoarea Prea Fericii Voastre experiență, acum îmi îngăduiți să rămân aproape de bătăile inimii părintești a Prea Fericii Voastre, în cadența cărcia, iată, sosesc vremurile deplinei mele maturizări.

Pentru tot ce mi-ați dăruit până acum, se cuvine să vă mulțumesc în chip deosebit, socotind, însă, neîncheiată rămânerea mea sub aripa părintească a Prea Fericii Voastre. Pentru ceea ce urmează, purtați-mă în rugăciunile Prea Fericii Voastre, ca Dumnezeu să mă învrednicească să păstoresc credincioșii noii Episcopii a Giurgiului cu aceeași înțelepciune cu care i-au păstorit atâția ierarhi vrednici ai Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Prea Cucernici Părinți,

Distinși membri ai Adunării Eparhiale,

Împreună suntem, de acum, o nouă familie pe temelia credinței ortodoxe. La râvna și smerenia cu care v-ați dorit și ați așteptat ca un ierarh să se așeze între Dumneavoastră, eu nu pot răspunde decât cu o inimă deschisă și

dornică sa vă cunoască și să vă iubească, după porunca Mântuitorului Hristos dată ucenicilor: „Să vă iubiți unul pe altul, așa cum Eu v-am iubit pe voi” (Ioan 13, 34).

Casa noastră este zidire nouă și multe lucruri își așteaptă buna rânduală, dar temelia este străveche și neclătinată, iar Chivernisitorul vieții noastre este Dumnezeu, așa că toate se vor împlini după porunca, binecuvântarea și voia Sa cea sfântă. Pe noi ne va purta mai departe dreapta credință, amintirea jertfelor înaintașilor și buna tradiție a Părinților noștri, care ne sunt până astăzi bogăția cea mai de preț.

Mă încredințez rugăciunilor Dumneavoastră și vă mulțumesc tuturor!”

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit membrilor Colegiului Electoral pentru prezență și i-a chemat să păstreze „cu evlavie lucrarea săvârșită astăzi, cu rugăciunile, dar și cu strădaniile noastre și ale credincioșilor noștri. Este o lucrare a noastră a tuturor, pentru care se cuvine să mulțumim Bunului Dumnezeu”.

Cu aceasta, Prea Fericitul Părinte Patriarh a declarat închise lucrările Colegiului Electoral Bisericesc.

Validarea alegerii

Întrunindu-se în ședință de lucru, a doua zi, 9 februarie 2006, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod a procedat la examinarea și cercetarea canonică a alegerii de către Colegiul Electoral Bisericesc a noului episcop al Episcopiei Giurgiului. Constatând că alegerea s-a făcut cu respectarea rânduielilor canonice și statutare, Sfântul Sinod a validat și aprobat alegerea PS Ambrozie în scaunul de episcop al nou înființatei Episcopii a Giurgiului.

Totodată, Sfântul Sinod a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh rugămintea de a face convenitele demersuri către autoritățile statului în vederea emiterii Decretului prezidențial de recunoaștere a PS Ambrozie în funcția de episcop al Episcopiei Giurgiului. De asemenea, Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost rugat să ia măsurile canonice și statutare pentru întocmirea Gramatei Mitropolitane în vederea înscăunării, potrivit datinilor noastre bisericesti, a PS Ambrozie în scaunul episcopal.

PS Episcop Ambrozie - Curriculum Vitae

S-a născut la 20 aprilie 1969, în localitatea Scorțeni, județul Prahova, în familia bunilor creștini ortodocși Gabriel și Aurica Meleacă și a primit la botez numele Valentin. După absolvirea cursurilor liceale în orașul Câmpina, între 1983-1987, și îndeplinirea stagiului militar, între 1987-1989, s-a închi-

noviat la Schitul Crasna, din județul Prahova, în anul 1990, fiind tuns în monahism, cu numele Ambrozie, în anul 1991, și hirotonit ieromonah în 1992. Numit stareț al Schitului Darvari din București în 1996, atunci reînființat, a organizat acest așezământ monahal, restaurând vechea incintă și construind un paraclis, stăreție, arhondaric, trapeză și chilii.

Între anii 1992-1996 a urmat cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din București, obținând licența cu o teză despre *isihasm*, iar în 1999 a absolvit cursurile de master în teologie, cu dizertația *Palamism și secularizare*. Între anii 1999-2005, ca bursier, a făcut studii de doctorat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Salonic (Grecia), unde, la 3 martie 2005, a obținut titlul de doctor în teologie, cu teza: *Considerarea istorică a cauzelor și consecințelor unirii Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Biserica Romano-Catolică*, titlu recunoscut și echivalat în România, în iunie 2005.

La 4 octombrie 2000, la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod l-a ales în funcția de episcop vicar patriarhal, fiind hirotonit arhieru la 15 octombrie, același an. În această calitate a coordonat, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, activitatea unor sectoare ale Administrației Patriarhale, concomitent cu îndrumarea Schitului Darvari din București.

A participat cu comunicări științifice la conferințe și simpozioane pe plan intern și extern și a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la o serie de manifestări culturale și religioase peste hotare. A publicat studii și articole de teologie în revistele și periodicele bisericești, a prezidat conferințe preoțești, a susținut predici, a hirotonit preoți și diaconi. Cunoaște limbile greacă și engleză.

Sosirea la Giurgiu

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în calitate de Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, a stabilit în consultare cu reprezentanții autorităților locale ca instalarea PS Ambrozie în scaunul episcopal să aibă loc, potrivit rânduielii tradiționale bisericești, în ziua de duminică, 9 aprilie 2006, în Catedrala orașului Giurgiu, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, în cadrul slujbei Sfintei Liturghii.

Ca urmare, în după amiaza zilei de sâmbătă, 8 aprilie 2006, Prea Fericirea Sa, însoțit de PS Ambrozie, noul episcop, au sosit la Giurgiu și au fost întâmpinați la intrarea în oraș de către Dl. Noruț Stănișteanu, prefectul județului, Dl. Ion Boianțiu, președintele Consiliului județean, Dl. Lucian Iliescu, primarul municipiului, alți reprezentanți ai autorităților locale, precum și de preoți și credincioși. Cu acest prilej, Dl. primar a înmănat noului

episcop cheia orașului, iar un grup de copii în costume naționale au oferit înalților ierarhi buchete de flori.

De aici, înalții ierarhi, urmați de reprezentanții autorităților locale, au făcut un scurt popas la Catedrala cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, din centrul orașului, unde au fost întâmpinați cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce de PS Petroniu Sălăjeanu, Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei Oradiei, sosit încă de dimineață la Giurgiu, care a oficiat slujba Vecerniei, înconjurat de un sobor de slujitori, de față fiind numeroși preoți și credincioși din eparhie.

După slujba Te-Deum-ului, Pr. Constantin Buga, protoiereul Protoieriei Giurgiu-Sud, a rostit un cuvânt de întâmpinare, iar Dl. primar Lucian Iliescu a înmănat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist Diploma de Cetățean de Onoare al municipiului Giurgiu, acordată prin hotărârea Consiliului municipal din 30 martie 2006.

Părintele protoiereu **Constantin Buga** a spus cele ce urmează:

***Prea Fericite Părinte Patriarh,
Distinse autorități
Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși,***

„La ceas de aleasă sărbătoare pentru municipiul și județul Giurgiu îmi revine deosebita cinste de a vă adresa Prea Fericirii Voastre cuvântul de *Bine ați venit* în Episcopia Giurgiului.

Mulțumim Bunului Dumnezeu pentru marea bucurie duhovnicească pe care o simțim cu toții în sufletele noastre, de a vă avea din nou în mijlocul nostru, pentru a-l înscăuna mâine, în Catedrala episcopală, pe cel dintâi episcop al Giurgiului, Prea Sfinșitul Ambrozie.

Prezența Prea Fericirii Voastre în mijlocul nostru este o mărturie grăitoare a dragostei cu care ne înconjurați și, în același timp, o dovadă de netăgăduit a grijii părintești pe care permanent ne-o purtați.

Autoritățile locale, preoții, credincioșii, profesorii și elevii Seminarului Teologic *Sfântul Ioan Valahul*, cu toții am venit în întâmpinarea Prea Fericirii Voastre, cu adâncă recunoștință și cu fiască supunere față de Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, din care face parte și Episcopia Giurgiului.

Am spus și cu alt prilej și afirm și acum cu tărie că sunteți numit, pe drept cuvânt, **Patriarhul reînnoirii Bisericii Ortodoxe Române**. Între acțiunile înnoitoare numărându-se și înființarea de noi eparhii.

Vestea înființării unui scaun episcopal la Giurgiu a fost primită de noi toți cu bucurie și ca o binecuvântare pentru strădaniile noastre în ogrorul Bisericii și al Țării.

Este cu adevărat lucrarea Duhului Sfânt, sub asistența Căruia, Colegiul Electoral Bisericesc a ales pe unul din vrednicii colaboratori de înaltă valoare intelectuală, pregătire teologică și ținută morală, de care totdeauna, cu înțelepciune, Prea Fericirea Voastră vă înconjuzați, Prea Sfințitul Ambrozie, un ierarh tânăr, care începe acum o nouă slujire, după anii de formare arhierescă alături de Prea Fericirea Voastră în ascultarea de episcop-vicar patriarhal.

În această nouă slujire a Prea Sfințitului Ambrozie ne simțim responsabili cu toții, preoți și credincioși, uniți în Hristos Domnul nostru, unitate ce constituie izvorul de viață al Bisericii, în care se sfințesc și se desăvârșesc toate în Duhul Sfânt.

Încredințați fiind că toți avem la inimă această îndatorie, ca pe un legământ sfânt, mulțumim Bunului Dumnezeu pentru momentele înălțătoare pe care le trăim în aceste zile. Domnul nostru Iisus Hristos și Prea Curata Maica Sa, ocrotitoarea acestei Catedrale, să vă dea puteri sporite, Prea Fericite Părinte Patriarh, întru slujirea Sfintei noastre Biserici și să vă binecuvânteze cu ani mulți de arhipăstorire. Să ne trăiți întru mulți și fericiți ani!”

Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit părintelui protopop pentru cuvintele rostite și autorităților locale pentru primirea făcută și sprijinul acordat în organizarea Episcopiei Giurgiului, spunând cele ce urmează:

***Prea Cucernice Părinte protopop,
Prea Cucernici Părinți ai Episcopiei Giurgiului,
Domnule prefect,
Domnule primar,
Iubiți credincioși și credincioase,***

„Nespusă ne este bucuria când împlinim cu tragere de inimă și cu convingere cerințele Bisericii noastre Ortodoxe Române. Bucuria aceasta izvorăște din conștiința slujirii noastre, a contribuției generației noastre, deoarece conștiința creștină ortodoxă trebuie să lumineze și să ne călăuzească în așa fel pașii încât viața noastră, ca dar al lui Dumnezeu, să însemne ceva pentru fiecare dintre noi. Proverbul nostru bătrânesc care spune că fiecare e dator să facă în viața sa o fântână, un pod, sau să sădească un pom, conține o întreagă filozofie de gândire a strămoșilor noștri, care ne-au lăsat aceste frumuseți pe care noi le privim și ne desfătăm, deși, câteodată, ele cad pradă

fie neglijenței noastre, necunoștinței noastre de a ne împlini datoria față de darul lui Dumnezeu, dat prin frumusețea țării noastre, fie din cauza răvășirii forțelor naturii.

De aceea, un moment ca acesta și mai ales ca cel pe care-l vom trăi mâine, cum l-a numit Domnul primar, moment istoric, este de mare importanță pentru noi toți, îndeosebi pentru cei care trăiesc în ținutul acesta plin de istorie, plin de jertfe, plin de eroi, de mărturii care arată că strămoșii noștri au fost prezenți în istorie și ne-au lăsat frumuseți de negrăit. Însăși această biserică mă impresionează, ori de câte ori vin în calitatea slujirii mele de acum, așa cum m-a impresionat atunci când am venit pentru prima dată aici, în 1950, la conferința preoțească, și se lucra la pictură, care a rămas până astăzi o podoabă a orașului Giurgiu. Toate aceste bunuri au fost lăsate peste veacuri de înaintași în grija noastră, urmașii lor, și mă refer, mai ales, la ierarhii Sfântului Sinod, pe care aveți prilejul să-i vedeți acum, o parte dintre ei, mâine vor fi mai mulți aici, și de peste hotarele țării, care sunt păstorii sufletești și cei care aduc la îndeplinire voia lui Dumnezeu, prin Sfântul Sinod.

Această episcopie a luat ființă din voința credincioșilor, a dumnezevoastră, creștinii și creștinele din acest ținut strămoșesc, care de mult și-au exprimat dorința ca un oraș ca acesta și un ținut ca acesta de la Dunăre, care este *o poartă* a țării noastre spre Locurile Sfinte, spre Muntele Athos, spre bogățiile spirituale din Peninsula Balcanică, plină de mănăstiri și de biserici ce constituiau odinioară lauda și gloria Ortodoxiei noastre, să fie scaun episcopal. Se cuvenea, deci, să aducem la îndeplinire cererea credincioșilor de aici.

Mi-a îndreptat Dumnezeu pașii pe aceste meleaguri, cum am spus mai înainte, încă din anii când eram episcop-vicar la Arhiepiscopia Bucureștilor și veneam aici pentru slujbe, pentru sfințiri de biserici, și de atunci am îndrăgît acest oraș. Am trecut acum cu evlavie adâncă pe lângă biserica numită a Eroilor, unde găsesc în cripta ei, așezate cu credință și cu trăinicie, osemintele celor care au căzut în lupte în aceste părți, păstrate cu multă sfințenie. Datorită eroilor de acolo și rugăciunii urmașilor lor am reușit atunci când urgia sistematizării orașelor se îndrepta mai ales asupra bisericilor, spre a fi cumva mutate sau dărâmate, ca bulevardul să fie unduit în așa fel încât să rămână sfântul locaș la locul său, așa cum se vede.

Ne leagă, deci, pe mine personal, amintiri frumoase de acest oraș și de ținutul acesta, de preoții care sunt acum aici lângă mine și de cei care se găsesc de-a lungul și de-a latul acestui județ. Este fericit Părintele Episcop Ambrozie, alesul dumnezevoastră, al Sfântului Sinod și al Adunării Naționale

Bisericești, ca să slujească asemenea credincioși, asemenea tineri, cum i-am văzut și astăzi la întâmpinarea noastră, până la copiii de școală.

Domnule prefect și Domnule primar, vă mulțumim mult pentru sprijinul pe care ni l-ați acordat la organizarea acestei episcopii, înființată mai de mult, dar care a rodit pe îndelete și cu înțelepciune, ca să aveți aici episcop pe unul dintre colaboratorii mei, Prea Sfințitul Ambrozie, doctor în teologie, pe care vi l-am adus acum cu brațele noastre și cu bunăvoința dumneavoastră, să vă fie spre ajutor, spre mângâiere și spre creștere duhovnicească. Nădăjduiesc că veți avea un episcop nu numai tânăr, dar și aprins de virtuțile tinereții pentru slujirea lui Dumnezeu și a Bisericii. Însăși tinerețea este o cheazășie pentru slujirea Bisericii noastre, cum îi vedeți pe Prea Sfințiții care sunt acum împreună cu mine, și vor fi și mâine, tineri majoritatea. Suntem acum în Sfântul Sinod ca la cincizeci de ierarhi, de la cei doisprezece câți erau în 1950, când am fost eu chemat la slujirea arhierescă.

Îndrăznesc să spun că trăim o mare bucurie și veți avea mulțumire deplină. Tinerii vor găsi împlinirea gândurilor, vârstnicii vor afla mângâiere sufletească, ceilalți limpezirea îndoielilor despre credință. Avem nevoie să consolidăm cunoștințele noastre despre credința ortodoxă. Suntem învăluți și de dragostea Europei, dar suntem învăluți și de unele aspecte care nu se potrivesc cu valorile noastre sufletești, pe care le-am păstrat de secole pe pământul nostru românesc. Însăși Europa vine cu un sobor de alte credințe și noi trebuie să știm să mărturisim și să prezentăm ortodoxia noastră Europei, așa cum a fost ea trăită de Sfinții Părinți, care au întocmit rânduielile noastre, pe care le respectăm, de organizare a Bisericii Ortodoxe Române.

Vă mulțumim pentru primirea aceasta solemnă, dar din semnul petalelor de flori, din semnul gingășiei copiilor care ne-au întâmpinat, din inima lor curată, și din rodul holdelor bogate ale acestui ținut, noi săvârșim o lucrare bineplăcută lui Dumnezeu și El ne va ajuta, cu harul cel dumnezeiesc, ca să facem și o lucrare bineplăcută conducerii țării noastre, poporului nostru, aici, la stânga Dunării, aproape de Peninsula Balcanică, plină de probeme, dar în miezul căreia se află cele dumnezeiești, cele bisericești.

În numele ierarhilor care sunt aici, Prea Cucernici Părinți, Domnule primar, Domnule prefect, vă mulțumim pentru sprijinul organizării acestei episcopii și pentru primirea care ne-ați făcut-o astăzi. Bine v-am găsit sănătoși și Dumnezeu să ne ajute să împlinim lucrarea Sa, să o desăvârșim mâine. Amin!”

Instalarea

Duminică, 9 aprilie, o zi frumoasă și însoțită de primăvară, începând de la orele 9,30, în biserica Adormirea Maicii Domnului, Prea Fericitul Părinte

Patriarh Teoctist, înconjurat de un numeros sobor de arhieriei, de preoți și diaconi, a oficiat Sfânta Liturghie și ceremonia de instalare a PS Episcop Ambrozie. Răspunsurile liturgice au fost date de corul Seminarului Teologic „Sfântul Ioan Valahul” din Giurgiu.

În soborul slujitorilor, dintre ierarhii Sfântului Sinod s-au numărat: IPS Mitropolit Teofan al Olteniei, IPS Arhiepiscop Teodosie al Tomisului, IPS Arhiepiscop Nifon al Târgoviștei și IPS Arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, PS Episcop Gherasim al Râmnicului, PS Episcop Epifanie al Buzăului, PS Episcop Calinic al Argeșului, PS Episcop Casian al Dunării de Jos, PS Episcop Nicodim al Severinului și Strehaiei, PS Episcop Damaschin al Sloboziei și Călărașilor, PS Episcop Galaction al Alexandriei și Teleormanului, PS Episcop-Loctiitor (Administrator) Daniil al Episcopiei Ortodoxe Române a Vârșețului, PS Episcop Sofronie al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, precum și PS Episcop Vincențiu Ploieșteanu și PS Episcop Ciprian Câmpineanul, Vicari Patriarhali, PS Episcop Varsanufie Prahoveanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, PS Episcop Gurie Gorgeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Craiovei și PS Arhieru Petroniu Sălăjeanul, Vicar al Episcopiei Oradiei. Au făcut parte din sobor și IPS Mitropolit Ilarion de Silistra și IPS Mitropolit Neofit de Vidin, sosiți din Bulgaria, precum și PS Dimitrios, episcop pensionar din Grecia.

Ierarhii, preoții și diaconii slujitori s-au înveșmântat în odăjdii la reședința episcopală și au străbătut în procesiune centrul orașului, pe o distanță de trei sute de metri, până la biserică - circulația fiind oprită în această zonă pe durata ceremoniei - având în frunte tineri în costume populare din Vlașca, cu steaguri, urmași de elevi seminariști și copii în costume naționale. La biserică, soborul slujitorilor a fost întâmpinat, în sunetul clopotelor, de un mare număr de preoți și credincioși din oraș și din localitățile județului Giurgiu.

Au participat la slujbă reprezentanți ai prefecturii, primăriei, personalități ale vieții publice și culturale din localitate. Au mai fost prezenți preoți și profesori de teologie din București, stareți ai unor mănăstiri, arhimandriți. Între participanți s-a numărat și PS Mario, episcop romano-catolic de Bari (Italia), precum și Dl. Bogdan Tătaru Cazaban, consilier prezidențial, și Dl. Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte. Ordinea a fost asigurată de jandarmi.

Ceremonia de instalare a noului episcop s-a desfășurat, potrivit tradiției noastre bisericești, după Sfânta Evanghelie. La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh, Dl **Bogdan Cazaban**, consilier prezidențial, a citit **Decretul nr. 195 din 22 februarie 2006**, semnat de Președintele României, prin care se recunoaște numirea PS Ambrozie în funcția de episcop al Episcopiei

Giurgiului, iar **PS Vincențiu Ploieșteanu**, Episcop Vicar Patriarhal și secretar al Sfântului Sinod, a dat citire **Gramatei mitropolitane** de instalare cu următorul cuprins:

T E O C T I S T

DIN MILA LUI DUMNEZEU, PATRIARH AL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE, MITROPOLIT AL MUNTENIEI
ȘI DOBROGEI, LOCTIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI
ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR

*Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu păzita Episcopie a Giurgiului și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei **GRAMATE MITROPOLITANE**, har și pace de la Dumnezeu, Părintele nostru Cel din ceruri, iar de la noi binecuvântare arhipăstorească.*

Se cuvine să facem cunoscut tuturor că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care veghează neconținut la împlinirea bunelor dorințe bisericesti, având ca scop propășirea vieții religioase în Sfânta noastră Biserică, a găsit cu cale să vină întru întâmpinarea mai vechilor și numeroaselor solicitări ale clerului și credincioșilor din județul Giurgiu, exprimate de-a lungul anilor, susținute și de glasul autorităților locale, pentru înființarea unei episcopii cu sediul în municipiul Giurgiu și cu jurisdicție canonică asupra acestui județ.

Astfel, luând aminte la bogăția tradițiilor spirituale, istorice, culturale și religioase din această zonă limitrofă bătrânului Danubiu, cu populație ortodoxă, și ținând seamă de atestarea documentară din străvechi timpuri a cetății Giurgiu, a cărei amintire se face în vremea voievodului Mircea cel Bătrân, precum și de importanța sa de port și pod la Dunărea, unde se încrucișează cursul apelor de la Apus la Răsărit cu calea ferată care străbate ținuturile de la Nord la Sud, înfrățind Biserici, țări și popoare;

Cunoscute fiind preocupările Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor pentru a da curs cerințelor de asistență religioasă în spitale, în așezăminte de ocrotire socială și în unitățile militare, precum și dorințele forurilor superioare bisericesti de a răspunde unei administrări și conduceri eficiente și unitare a parohiilor și instituțiilor bisericesti din județul Giurgiu, prin coordonarea pregătirii viitorilor slujitori bisericesti în Seminarul teologic liceal din Giurgiu, a predării Religiei în instituțiile de învățământ public din acest județ;

Dat fiind faptul că toate acestea au fost îmbrățișate cu bucurie și bunăvoință de autoritățile locale de stat ale județului și municipiului Giurgiu, care au oferit spațiul corespunzător pentru activitatea administrativă a viitoarei eparhii și pentru reședința chiriarhului acesteia;

De asemenea, văzând hotărârea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, din 20 ianuarie 2000, pentru înființarea Episcopiei Giurgiului, cu jurisdicția canonică asupra unităților bisericești din județul Giurgiu, parohii și mănăstiri, între care voievodala mănăstire de la Comana și mai noua mănăstire Delta Neajlovului;

*Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, examinând motivele pastoral-misionare, administrativ-bisericești, istorice, culturale și geografice, și pe temeiul prevederilor art. 7, al. 2 și 3 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 23 februarie 2000, a aprobat înființarea Episcopiei Giurgiului, cu sediul în municipiul Giurgiu, având întinderea jurisdicțională asupra județului Giurgiu, ca sufragana a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, iar Adunarea Națională Bisericească, în ședința sa din 24 ianuarie 2000, în baza prevederilor art. 20, lit. „e” și ale art. 206, din același Statut, a luat act de înființarea noii Episcopii a Giurgiului și a aprobat amendarea articolului 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în sensul că la paragraful I, punctul 9, s-a înscris **Episcopia Giurgiului, cu sediul în municipiul Giurgiu**, cea de-a 12-a eparhie din țară, în rândul eparhiilor înființate sau restaurate în timpul arhipăstoririi Noastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;*

*La rândul Nostru, ca smerit slujitor al lui Hristos în vrednicia de Patriarh al Cesareei Capadociei și Arhiepiscop al Bucureștilor, cunoscând că Sfântul Sinod și Adunarea Națională Bisericească au aprobat înființarea Episcopiei Sinod și Adunarea Națională Bisericească au aprobat înființarea Episcopiei Giurgiului și călăuzit de îndatorirea de a nu lăsa această nouă episcopie lipsită de canonicescul ei arhipăstor, am purces, mai întâi, la alegerea membrilor în Adunarea Eparhială a Episcopiei Giurgiului și a celorlalte foruri eparhiale, confirmând, în calitatea Noastră de Patriarh, această Adunare prin **Decizia Patriarhală nr. 2 din 1 septembrie 2005.***

Măritul Colegiu Electoral Bisericesc, convocat de Noi la 8 februarie 2006, la Palatul Patriarhiei din București, a ales dintre candidații desemnați de Sfântul Sinod pentru postul vacant de episcop al Episcopiei Giurgiului, pe Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal Ambrozie Sinaitul, care s-a arătat vrednic de această chemare, prin alegerea și îmbrățișarea cinului monahal în vatra de trăire duhovnicească a Mănăstirii Crasna, din județul Prahova; prin mărturisirea și împlinirea credinței noastre strămoșești; prin pregătirea teo-

logică dobândită la Facultatea de Teologie din Bucurtești și la Facultatea de Teologie din Salonic (Grecia), unde a obținut și titlul de Doctor în teologie, distingându-se și pe plan publicistic, prin articole, studii teologice, predici și cuvântări publicate în revistele noastre bisericești sau volume aparte; prin vocația și râvna sa de teolog, cercetător și de slujitor al Sfântului Altar; ca stareț al Schitului Darvari din București, în perioada 1996-2000, de a cărui restaurare s-a îngrijit; ca episcop-vicar patriarhal, funcție pe care a onorat-o până acum timp de peste 5 ani; prin ascultările și încredințările ce le-a primit și prin activitatea administrativă, de conducere și de îndrumare ca episcop-vicar patriarhal, fiind apreciat de Noi și de toți membrii Sfântului Sinod, dând dovadă de bun chivernisitor al treburilor administrative încredințate, arătând totdeauna ascultare față de Sfântul Sinod și de rânduielile canonice ale Sfintei noastre Biserici.

Sfântul Sinod, potrivit dispozițiilor art. 10, al. „e” și art. 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, procedând în ziua de 9 februarie 2006 la examinarea și cercetarea canonică a alegerii noului episcop, făcută de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 8 februarie 2006, a constatat că alegerea **Prea Sfințitului Episcop Ambrozie (Valentin Meleacă)** în scaunul vacant de episcop al Episcopiei Giurgiului s-a făcut cu păzirea normelor canonice și legale.

În urma mijlocirii Noastre, **Prea Sfințitul Episcop Ambrozie** a fost recunoscut în funcția de episcop al Episcopiei Giurgiului, prin Dceretul nr.195 din 22 februarie 2006 al Președintelui României.

Astăzi, 9 aprilie 2006, în Catedrala episcopală cu hramul Adormirea Maicii Domnului din municipiul Giurgiu, după rânduielile bisericești, Noi, **Teoctist, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei**, înmănam **Prea Sfințitul Episcop Ambrozie** cărju arhipăstoriească și îl așezăm în scaunul de episcop al Episcopiei Giurgiului.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al sfințelor canoane și al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Noi, **Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei**, facem cunoscut tuturor această **Gramată mitropolitană** și dăm alesului episcop, **Prea Sfinției Sale Ambrozie**, împuternicirea canonică de arhipăstorie ca episcop al de Dumnezeu păzitei Episcopii a Giurgiului, cu orașele și staele care țin astăzi și vor ține și în viitor de această eparhie, drept mărturie că Prea Sfinția Sa, dobândind jurisdicția de episcop, are darul și puterea de a așeza, după rânduielile Sfintei noastre Biserici Dreptmăritoare de Răsărit și după legile țării: citeți, cântăreți, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la toate bisericile din episcopia Prea Sfinției Sale, stareți și starețe, egumeni și egumene la mănăstiri și schi-

turi, precum și de a îndeplini toate câte i se cuvin ca ierarh spre zidirea duhovnicească a turmei sale duhovnicești.

Din partea Prea Sfinției Sale așteptăm cinstire și ascultare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și lucrare neobosită pastorală și misionară, jertfelnicie în slujirea caritativă și socială, grijă pentru promovarea învățământului religios, înțelepciune și dragoste față de dreptcredincioșii creștini și părintească îndrumare a tineretului ortodox, făcându-se tuturor călăuză întru păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a rânduielilor Bisericii noastre străbune.

*Așadar, tuturor celor din cinul preoțesc și călugăresc, precum și tuturor dreptcredincioșilor din de Dumnezeu păzita episcopie a Giurgiului le recomandăm cu căldură și dragoste pe **Prea Sfinția Sa Episcopul Ambrozie drept chiriarh iubit al lor, povățuindu-i să-l cinstească, plecându-i-se cu toată voia și arătându-i în toate împrejurările supunere și ascultare întru împlinirea îndatoririlor lor de buni fii ai Bisericii și ai Țării noastre.***

Cunoscând însuflețirea cu care slujitorii și credincioșii din județul Giurgiu au întâmpinat întotdeauna cuvântul ierarhilor, îi îndemnăm pe toți, cu părintească dragoste, ca, sub cărmuirea noului lor arhipăstor, să păstreze unitatea dreptei noastre credințe, viețuind în pace și bună înțelegere ca fii adevărați ce cred cu statornicie întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică.

Și astfel, cu un cuget și o inimă, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită. Amin!

Dată în reședința noastră patriarhală din București, la 7 aprilie, anul mântuirii 2006, în cel de-al douăzecilea an al arhipăstoririi Noastre ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române”.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh a înmănat PS Ambrozie cărja pastorală și l-a așezat în scaunul episcopal, rostind „Vrednic este!”, repetat de trei ori de întreaga asistență.

Adresându-se, apoi, noului episcop al Giurgiului și tuturor celor prezenți, Prea Fericitul Părinte Patriarh a spus:

***Prea Sfințite Părinte Episcop Ambrozie,
Onorați reprezentanți ai autorităților centrale și locale,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cuvioși și Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși și credincioase,***

„De neasemuită valoare și frumusețe considerăm a fi o zi ca aceasta, când pășim, cu ajutorul harului dumnezeiesc, ca pe o scară de pe pământ la cer. Această semnificație o are duminica de azi, datorită rânduielii canonice

împlinită prin întronizarea Prea Sfințitului Ambrozie ca prim episcop al Episcopiei Giurgiului. Însăși viața noastră, cu strădaniile ce le depunem pentru Biserică și pentru semeni ca fii și slujitori ai ei, aceeași însemnătate o are, aceea de a urca neîncetat spre Dumnezeu și spre pilda de viețuire a sfinților. La sărbătoarea Bunei Vestiri am mers în capitala Transilvaniei, în metropola Clujului, unde, după ce s-a întemeiat prin hotărârea Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești cea de a doua mitropolie în Transilvania, cu denumirea *Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului*, am săvârșit ceremonia de instalare a noului Mitropolit.

Această înmulțire de eparhii, la care se adaugă acum noua Episcopie a Giurgiului, nu știrbește în nici un chip unitatea noastră bisericească, unitatea noastră de rugăciune, de iubire și de nădejde în harul cel dumnezeiesc. Dimpotrivă, toate aceste noi așezăminte apostolice și canonice, cu rădăcini în vechimea cea adâncă a istoriei noastre bisericești, amplifică și sporește râvna noastră de a sluji pe Dumnezeu și pe semeni. Aceste cerințe ale clerului și credincioșilor au determinat Sfântul Sinod să cerceteze cu atenție și să decidă înmulțirea numărului eparhiilor, așa cum s-a întâmplat și în cazul acestei Episcopii a Giurgiului, și să aprobe înființarea unor noi Facultăți de Teologie încadrate în Universități, potrivit unui protocol încheiat între Patriarhie și Ministerul Învățământului, a unor noi parohii, mănăstiri și schituri pe întreg cuprinsul țării noastre. Numai astfel Sfântul Sinod veghează să-și îndeplinească misiunea încredințată de sfințele rânduieli și setea de slujire în marea și nesfârșita istorie, pe care Domnul nostru Iisus Hristos și apoi sfinții Săi apostoli le-au rânduit acum mai bine de două mii de ani pe pământul nostru românesc. Iată, ce lucrări și momente sfinte creează, am putea spune, *Sfânta noastră Ortodoxie*.

Iubiți credincioși, așa cum ați auzit din Sfânta Evanghelie de astăzi (Marcu 10, 32-45), Mântuitorul Iisus Hristos ne spune, ca și celor doi ucenici, Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu, „*a ședea de-a dreapta Mea sau de-a stânga Mea nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit*” (Marcu 10, 40), potrivit faptelor săvârșite. Acest cuvânt ni se potrivește mai ales nouă, slujitorilor sfântului altar, căroră ne spune lămurit: „*dar între voi să nu fie așa, ci cel ce vrea să fie mare între voi, să fie slujitor al vostru, și cel ce va vrea să fie întâiul între voi, să le fie tuturor slugă*” (Marcu 10, 43-44). Ca și în alte împrejurări, Mântuitorul Iisus Hristos ne învață cum să ne îndeplinim misiunea de episcop în Biserică, dându-Se pildă și zicând: „*că nici Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească și să-Și dea viața răscumpărare pentru mulți*” (Marcu 10, 45). Sunt cuvinte de o valoare și de o cuprindere

neasemuită pentru noi, cei ce suntem chemați la înalta și sfânta treaptă a arhieriei, Prea Sfințite Părinte Episcop Ambrozie! Ele ne îndreaptă luarea aminte la datoria noastră, a celor care ne bucurăm în viață de frumusețea cinstirii de către preoți și credincioși, căci nu trebuie să gândim în chip lumesc, crezând că acestea ni se cuvin, ci în chip duhovnicesc, pentru că ei ne laudă, ne respectă și ne primesc cu flori și cu cântări pentru că suntem ierarhi, purtători de cuvânt al lui Hristos și ai Bisericii Sale de pe pământ. Sensul cel adevărat al vieții și slujirii noastre este pilda de smerenie a Mântuitorului, Care Și-a dat viața răscumpărare pentru cei mulți, pentru întreaga omenire. Să fiți, deci, „*Păstorul cel bun*”! Să aveți inima trează spre slujirea credincioșilor, în special a tinerilor, care sunt supuși la diferite capcane din șirul celor ce le știm, din nefericire, încât observăm cu tristețe că unii dintre ei, în loc să-și pregătească o carieră și o misiune demnă și frumoasă în viață, apucă pe căi rătăcite. Suntem răspunzători cu toții, iubiții mei, de această stare deja îngrijorătoare a tineretului din țara noastră și din lume!

Râvna de a fi aproape de credincioși, de a pleca urechea la suspinul și dorințele lor, Prea Sfințite Părinte Ambrozie, este de datoria noastră să o împlinim, ca urmași ai sfinților apostoli. Acest jilț arhieresc în care v-am așezat acum există, după cum știți, în toate bisericile noastre și ne așteaptă să-l ilustrăm prin rugăciune, cuvânt și faptă. Pentru aceasta, Sfântul Sinod a înființat episcopie aici, spre a nu mai trece timp mult fără ca ierarhul să onoreze nu numai acest tron, ci și pe cele din mănăstirile și parohiile eparhiei. Fiecare biserică sau mănăstire din eparhie, fiecare loc unde sunt credincioși, mărturisitorii dreptei credințe, acolo trebuie să fie și ierarhul, păstorul. Și, slavă Domnului, pe noi, românii ne-a miluit Dumnezeu din pruncia noastră creștină și istorică cu bucuria de a ne închina în sfânta credință ortodoxă, care a rodit și din neamul nostru: martiri, mărturisitori și sfinți. În vârtejul deceniilor vitrege ale istoriei strămoșilor noștri și a noastră, a celor care suntem astăzi, abia acum am putut să-i identificăm pe acești sfinți, cuvioși, ierarhi, domnitori români drept pildă de a ne păstra dreapta credință. Din harul lui Dumnezeu avem un număr apreciabil de sfinți români în calendarul Bisericii noastre Ortodoxe Române și în calendarul universal al Ortodoxiei.

Când rostesc aceste cuvinte, iubiți frați și surori în Domnul, mă stăpânește gândul că noi, cei care ne aflăm aici și ne îndulcim din graiul Sfintei Scripturi și din harul dumnezeieștii liturghii de astăzi, reprezentăm Biserica universală. Suntem aici un număr impresionant de ierarhi, printre noi aflându-se și reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice și Patriarhiei Bulgariei, avându-vă alături pe dumnezevoastră, credincioșii, și reprezentanții ai autorităților

de stat, care își spun cuvântul afirmativ la lucrarea Sfântului Sinod al Bisericii noastre, întâmpinând cu multă bunăvoință deciziile Bisericii. Ați văzut acum un mare sobor de ierarhi, care a pășit cu bucurie pe străzile municipiului Giurgiu, de la reședința episcopală și până aici, la catedrală. De-abia acum biserica aceasta pe deplin se numește catedrală, pentru că are scaunul episcopal ocupat cu un ierarh, care va fi prezent și va sluji Episcopia Giurgiului cu preoți vrednici, pe care i-am cunoscut încă din tinerețea mea și i-am prețuit întotdeauna pentru lucrarea lor misionară. Vrednicia și credințioșia lor au determinat ca aici să se organizeze un Seminar teologic liceal foarte bun, din Mitropolia noastră, a Munteniei și Dobrogei, elevii participând și ei la concursurile școlare și luând distincții și premii. Așadar, iubiți credincioși, dumneavoastră, nu numai cei din orașul acesta atât de frumos, care stârnește admirația celui ce trece pe aici, ci și cei din județul Giurgiu, aveți locașuri sfinte de mare valoare, cum e Mănăstirea Comana, datând din secolele XV-XVI, dar și mănăstiri noi, ca Delta Neajlovului, ce amintește de Mihai Viteazul, cea mai nouă mănăstioară din Mitropolia noastră, intrate acum în cuprinderea Episcopiei Giurgiului. Așa încât, binecuvântarea lui Dumnezeu se resimte, este evidentă pentru cel care are urechi să audă și ochi să vadă.

Biserica noastră strămoșească se găsește într-o lucrare neconținută, într-o lucrare smerită, este adevărat, plină încă de lipsuri, dar o lucrare frumoasă, dacă o însumăm în cifre sau în date. Dar evităm să facem lucrul acesta, cum ați auzit cu prilejul colectei pentru ajutorarea celor loviți de inundațiile din anul trecut, care nici acum nu ne cruță. Chiar și în județul acesta, mărginaș cu Dunărea, prisosul de apă amenință cu pagube mari gospodăriile fraților noștri creștini. Ne-am gândit la ei, fraților, și să ne gândim mereu. Ne rugăm și în aceste clipe Bunului Dumnezeu, că a lui este împărăția și puterea, ca să oprească puhoiul amenințător, să ne ierte păcatele noastre, că suntem nevrednici de harul lui Dumnezeu, într-adevăr, așa cum spune Psalmistul David: „*Toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut*” (Ps. 13, 3) și trebuie să ne întoarcem cu inima și cu fața spre Dumnezeu.

Acesta este cuvântul, dar și îndemnul meu de astăzi, de a nu înceta să ne apropiem de Mântuitorul și de a-I asculta și împlini chemarea: „*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi odihni!*” (Matei 11, 28) Această neîncetată îndatorire de a fi „*Păstorul cel bun*” (Ioan 10, 11) prin cuvânt și fapte o pun la inima Prea Sfințitului Episcop Ambrozie și la inimile fraților voastre ale tuturor, ale părinților de la parohii și de la mănăstiri. Să predicăm neîncetat iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu față de noi și față de

lume. În iubirea și bunătatea Sa, Dumnezeuul părinților noștri ne ceartă, ne iubește, și când noi nu-I facem voia se supără, dar ne iubește atât de mult, încât, în îndelunga Sa răbdare, așteaptă îndreptarea noastră. Niciodată, viața noastră, ca dar al Tatălui ceresc, nu trebuie destrămată prin păcate și ispite, nu trebuie folosită la pierzanie sau batjocorită prin imoralitate, ci trebuie să fie pregătitoare pentru viața cea veșnică. Să păstrăm rânduiala cea dreaptă în viața de familie, din care, după pilda primilor creștini, să facem, iubiți frați și surori în Domnul, cu adevărat o familie creștină în care să domnească sfânta icoană a Mântuitorului Iisus Hristos, sau a Prea Curatei Maicii Sale, Sfânta Fecioară Maria, înălțându-se seara și dimineața rugăciuni și cântări. Această atmosferă revarsă în familie înțelegere, pace, iubire, sănătate și armonie. Când ne încredințăm iubirii lui Dumnezeu, atunci îngerii și toți sfinții sunt cu noi. Așa numea Sfântul Ioan Gură de Aur familia creștină de atunci, „*biserica de acasă*”, adică de unde nu lipsește rugăciunea, nu lipsește milostenia, nu lipsește credința, mai ales.

Creșteți-vă copiii cu voie bună, grijă și dragoste părintească, în primul rând! Înscrieți-i la grădiniță și la școală. Toate eforturile trebuie făcute ca acești copilași, veniți pe lume cu știrea lui Dumnezeu, să nu rămână fără învățătură, mai cu seamă acum, când omul a pășit de mult în cosmos. Se cere știință de carte, se cere să cunoască noțiuni de religie, de valoare a vieții, ca dar al lui Dumnezeu. Aceasta este datoria noastră, a Bisericii, a Prea Sfințitului Episcop Ambrozie, dar este și datoria familiei, și a autorităților de stat, care trebuie să îmbunătățească starea școlilor spre a fi atrăgătoare pentru copii, cu profesori și personal. Profesorii trebuie să fie ca niște frați și părinți ai lor. Suntem recunoscători că statul nostru a aprobat cererea Sfântului Sinod de a se preda religia în școlile de stat. Pentru aceasta se cuvine să lucrăm cu multă atenție și să verificați, prea cucernici părinți și frați creștini, ca părinți, ca mame, ca frați mai mari, dacă la ora de religie copilul a învățat Tatăl Nostru sau Crezul. Religia înseamnă cunoașterea vieii și a învățaturii Mântuitorului nostru Iisus Hristos și ea ajută la formarea sufletească a omului pentru a-și împodobi viața cu virtuți și credință și pentru a fi curajos până la eroism, după pilda ostașilor noștri, care se află acum în Afganistan, în Irak, sau în alte părți, ajutând la menținerea păcii în lume. Deși au întâmpinat greutăți mari, au găsit tăria de a trece peste ele, fiind lăudați și decorați. Sunt dați pildă românilor în acele locuri! Ei și-au făcut acolo biserică pentru slujbă, pentru Sfânta Liturghie, și au cerut să li se trimită preoți. Dar nu numai atât, ci au chemat pe ierarhul lor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teofan al Olteniei, care le-a îndeplinit dorința și le-a sfințit biserica. Iată cum, fii tineri ai

poporului, au fost în stare de o astfel de împlinire sufletească. De aceea, să nu ne înspăimântăm de greutățile pe care le întâmpinăm, ci, dimpotrivă.

Întronizarea de astăzi, a primului Episcop din istoria acestui ținut, prin slujirea unui număr mare de ierarhi, preoți, monahi și credincioși și prin rugăciunile pe care le-am înălțat într-un glas și într-un cuget, să ne dea curajul că Dumnezeu ne iubește și a primit rugăciunile Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Ocrotitorul acestui oraș, de a avea reședință episcopală. Viața este străbătută și de greutăți, umbrită uneori de egoism, lăcomie sau alte rele, însă, iată, lumina lui Hristos este vie! El este lumina cea adevărată!

Duminica aceasta este închinată virtuții și pocăinței unei femei păcătoase. Să nu se înspăimânte cineva că vorbim și de păcătoși și de capcanele în care cad tinerii, mai ales, în păcate fel de fel, nemaiauzite până acum la noi. Să nu vă înspăimântați, că Dumnezeu ne iubește neîncetat. Exemplul este Sfânta Cuvioasă Maria Egipteanca, o femeie păcătoasă, dar care s-a descurajat. Când n-a putut să intre în sfânta biserică a Învierii Domnului din Ierusalim, oprită de păcatele săvârșite, și-a dat seama și s-a hotărât să-și schimbe viața, plecând îndată în pustia Iordanului unde în post și rugăciune și-a spălat cu lacrimile sale păcatele. Deși glasul nu i se mai auzea, ea nu înceta a striga către Iisus: „*Căci la Tine viu, plecându-mi grumajii, și Ție mă rog: Să nu întorci fața Ta de la mine, nici să mă lepezi dintre slujitorii Tăi, ci binevoiește să-Ți fie aduse Darurile acestea de mine păcătosul și nevrednicul robul Tău*”. Așa se ruga Cuvioasa Maria Egipteanca și din păcătoasă a devenit o sfântă. Și când mergea Cuviosul Zosima în pustia Iordanului să o împărtășească, o găsea rugându-se desprinsă de pământ, atât de curată, atât de plină de har devenise ea. Nu trecem cu vederea oprirea intrării în biserică a acestei sfinte, datorită păcatelor și desfrâului ei. Pentru a preveni alunecarea spre păcat a noastră, fie arhieriei, fie preoți, monahi, sau credincioși, Sfinții noștri Părinți au rânduit să ne spovedim cât mai des, pentru a ne împărtăși cu vrednicie cu Sfintele Taine. În special preoții și arhieriei trebuie să se pregătească prin spovedanie înaintea slujirii Sfintei Liturghii spre „a nu ne lepăda Hristos de la fața Sa”. Strălucirea veșmintelor noastre bisericesti tălmăcesc datoria noastră de a răspândi peste tot și în toate felurile frumusețea și strălucirea luminii învățaturii Mântuitorului Iisus Hristos. Pentru ca această strălucire să fie receptată în toată măreția ei dumnezeiască de cei ce ne ascultă, se cuvine să o însoțim, după pilda sfinților, cu graiul cel convingător al faptelor.

Iată, iubiți frați și surori în Domnul, ce așteptăm noi cu toții de la tânărul Prea Sfințit Episcop Ambrozie. A vrut Dumnezeu ca să-l aveți păstor aici,

pentru că v-a iubit! De aceea, am consimțit ca un colaborator al meu, foarte prețios la Patriarhie, unde a continuat activitatea Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Teofan al Olteniei, consolidând căminul pentru săraci numit: „*Patriarhul Justinian*”, fondând în acest scop *Asociația Diaconia*. A îmbogățit Căminul cu o biserică frumoasă, cu încăperi amenajate corespunzător, pe care le-a încredințat spre ajutor mai multor familii sărace și fără adăpost. Este o activitate foarte necesară, care trebuie începută și aici, cu preoții harnici și credincioșii sensibili la acte de ajutorare, așa cum au dovedit-o conducătorii orașului acesta, înlesnindu-ne posibilitatea să avem o reședință episcopală și spații necesare administrației eparhiale.

Dumnezeu Cel bogat în milostivire i-a iubit pe părinții noștri, fraților, pe tinerii noștri, pe ostașii români care au luptat aici în străvechime și ale căror oseminte se găesc în biserica Eroilor din acest oraș. Ei mărturisesc de vrednicia românilor de la marginea Dunării, de la *poarta* țării noastre către Balcani, către Locurile Sfinte, către Muntele Athos, către frații noștri din Bulgaria, ai căror reprezentanți au venit astăzi aici. Se află împreună cu noi doi mitropoliți: Înalț Prea Sfințitul Ilarion de Silistra și Înalț Prea Sfințitul Neofit de Ruse, aproape de schitul unde s-a nevoit Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou, făcătorul de minuni, ale cărui moaște se află în Catedrala Patriarhală din București. Ei ne-au adus mesajul de dragoste al Sanctității Sale, Patriarhului Maxim al Bulgarei. De asemenea, au venit părinți din Grecia, prieteni duhovnicești ai Prea Sfințitului Ambrozie, precum și din Italia, Prea Sfințitul Mario, Episcop de Bari, care l-au îndrăgit pe Prea Sfințitul Ambrozie. V-am îndrăgit și noi, toți, Prea Sfințite Părinte Ambrozie, mai bine spus, Părinții Mitropoliți, Arhiepiscopi și Episcopi din țară și din afara granițelor țării.

Să vă ajute Dumnezeu, Prea Sfințite Episcop Ambrozie, să lucrați cu vrednicie și roade frumoase mulți și fericiți ani, spre slava Bisericii noastre și mulțumirea clerului și dreptcredincioșilor creștini din Episcopia Giurgiului.

Întru mulți ani Prea Sfinte și iubite frate întru Hristos, Ambrozie!”

În continuare, din jilțul arhieresc, **PS Ambrozie**, noul episcop al Giurgiului, s-a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh, ierarhilor Sfântului Sinod, reprezentanților autorităților de stat, preoților, protopopilor, profesorilor și elevilor seminariști, tuturor celor prezenți la ceremonia instalării sale, spunând următoarele:

***Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Onorate autorități de stat,
Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși***

„Oricât de covârșitoare este măreția acestei zile pentru viața mea de arhieru al Bisericii lui Hristos, pășind astăzi în noua misiune de episcop eparhiot, cu atât mai mare este sărbătoarea urbei și obștii creștine a Giurgiului, care înscrie o pagină nouă de viață spirituală, dar și de istorie, aceea de scaun episcopal. Consider, așadar, că se cuvine să mă refer mai întâi la această obște și la istoria ei, pentru a scoate în evidență circumstanțele binecuvântate ale vremurilor în care ne aflăm și a ne da mai bine seama de lucrarea lui Dumnezeu și de căile pe care El ni le deschide tuturor.

Pământul spre care acum cu smerenie se pleacă genunchii arhipăstorului, pentru sărutarea cea dintâi, este o străveche vatră a viețuirii omenești, din timpurile paleoliticului. În perioada precreștină, în aceste părți nord-dunărene a înflorit civilizația geto-dacică, atestată prin bogate vestigii arheologice, iar mai apoi, odată cu era creștină, în cuprinsul actualului județ Giurgiu s-a petrecut, ca în atâtea părți ale pământului românesc, întâlnirea și împletirea civilizației autohtone cu cea a lumii romane. Pe calea acestei simbioze, ținutul nord-dunărean s-a integrat efectiv în procesul de formare și de încreștinare concomitentă a poporului român. Slavii, așezați în zona Dunării în a doua jumătate a primului mileniu creștin, au dat acestui ținut numele de Vlașca sau Vlahia, înrădăcinând astfel prin toponime străvechiul nume al romanității creștine dunărene, cel al vlahilor.

Tradiția acestor locuri spune că, în secolul al X-lea, negustorii navigatori din renumita cetate a Genovei, urcând cu corăbiile lor din apele Mării Negre pe cursul Dunării, au fondat, pe urmele vechii locuiri daco-romane, colonia cu numele actualului oraș Giurgiu și i-au rânduit ca patron pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe. Cea dintâi atestare documentară a noii așezări a venit, însă, mai târziu, odată cu întemeierea statului feudal Țara Românească, în secolul al XIV-lea, la finele căruia, în vremea domniei marelui voievod Mircea cel Bătrân (1386-1418), toponimul Giurgiu apare înscris ca atare într-o hartă din renumitul „*Codex Latinus Parisinus*”, datat în anul 1395. Numele Giurgiu este menționat și în tratatul de alianță încheiat în 1403 de Mircea Voievod cu Vladislav Jagello, regele Poloniei, ceea ce confirmă faptul că cetatea de aici, înălțată și întărită de voievodul muntean, avea un rol strategic în apărarea Țării Românești în fața expansiunii otomane.

Din vremea lui Mircea cel Bătrân și a urmașilor săi răzbat până la noi știrile privind existența în ținutul Vlașca a uneia dintre cele mai vechi mănăstiri din Țara Românească, cea din Pădurea cea Mare de la Bolintin, așezată ca un adevărat popas de suflet sub poala bătrânilor codrii ai Vlăsiei, pe calea de legătură dintre Rucăr, Câmpulung și Târgoviște, prin vadul de trecere de la Giurgiu, către Balcani și încă strălucitoarea cetate creștină a Constantinopolului.

În secolul al XV-lea, Giurgiul a fost transformat în raia turcească și a rămas timp de patru sute de ani un cap de pod nord-dunărean prin care s-a exercitat mai îndeaproape controlul otoman asupra Țării Românești. Ținutul Giurgiului n-a fost, însă, confiscat spiritualității creștine, în tot acest timp voievozii români ctitorind și întărind prin daniile centre de dăinuire și iradiere a credinței în Hristos. Vlad Țepeș a fost cel ce a adăugat părților acestea o efigie de spiritualitate ortodoxă, prin cea dintâi vatră a Mănăstirii Comana. În 1588, boierul Radu Șerban, ajuns mai târziu domn al Țării Românești (1602-1611), a reclădit pe pământul moștenit de la mama sa, Maria, ansamblul mănăstiresc al Comanei, refăcând vechea incintă și împodobind-o cu o nouă biserică închinată Sfântului Nicolae, unde și-a lăsat zugrăvit chipul ctitoricesc. În 1640, osemintele voievodului au fost aduse de fiicele lui, Anca și Elina, de la Viena, spre a-și afla odihna în ctitoria sa de la Comana. Nu departe și în aceeași vreme, în Fierăști, numit astăzi Herăști, din comuna Hotarele, soția domnitorului Matei Basarab, Doamna Elina, zidea pe la 1643-1644 o frumoasă biserică cu hramul Sfintei Treimi (păstrată astăzi în forma refăcută în 1833 de prințul sârb Miloș Obrenovici). Tot atunci, fratele Doamnei Elina, învățatul cărturar Udriște Năsturel, închipuia și înălța, pe aceeași moșie a lor, cu o vocație remarcabilă a sintezelor culturale și artistice, un palat de piatră în care se întâlneau ecouri ale Renașterii europene redată în spirit oriental.

La sfârșitul veacului al XVII-lea, pe vremea Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, alte două fapte ctitoricești veneau să împlinească zestrea ortodoxă vlăsceană, prin biserica Sfântul Nicolae, zidită de Ilinca Cantacuzino, în 1699, la Mironești, comuna Gostinari, unde se afla și un palat de reședință al postelnicului Constantin Cantacuzino, dar și prin refacerea Mănăstirii Comana, între 1699-1703, de către paharnicul Șerban Cantacuzino. Câteva decenii mai târziu, în 1728, astfel preînnoită, Comana era afierosită de Nicolae-Vodă Mavrocordat Sfântului Mormânt de la Ierusalim, sub a căruia administrare avea să i se rezidească biserica, în 1854.

Numele cetății Giurgiu a rămas legat de faptele curajoase ale domnitorului Vlad Țepeș, care, în 1462, l-a înfruntat pe cuceritorul Constantinopolului, sultanul Mehmed al II-lea, cucerind cetatea Giurgiului și trecând, apoi, la un cutezător raid sud-dunărean. Pe aceste meleaguri voievodul Mihai Viteazul a stăvilit puterea otomană în 1595, mai întâi la legendarul pod de la Călugărenii Neajlovului, apoi la Giurgiu.

De la Călugăreni, din vadul Neajlovului, s-a întors din calea Stambulului, în 1716. Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești, care a părăsit suita domnitorului Nicolae Mavrocordat pentru a se întoarce la București, al păstoriții săi, fapt ce a stat la originea îndepărtării sale din scaun și a morții sale martirice.

Încheierea existenței raialei Giurgiu, prin tratatul de la Adrianopol, din 1829, constituie un nou moment de mare semnificație națională și culturală. Sistematizarea orașului Giurgiu, după anul 1831, pe baza unui plan urbanistic modern, european, avându-l ca autor pe Moritz von Ott, a avut și importante consecințe pentru viața creștină. Giurgiul a dobândit noi lăcașuri ortodoxe de închinare, precum biserica „Sfânta Treime” – Smârda, succesoarea a două lăcașuri mai vechi, dintre care unul chiar din vremea raialei și biserica „Sfântul Nicolae”, datând din anul 1830, rezultată din transformarea unei geamii turcești. Pe lângă acestea, zidirea noilor biserici „Adormirea Maicii Domnului”, „Sfântul Gheorghe”, „Sfântul Haralambie” și „Buna Vestire”, ctitorie a comunității grecești din oraș, atestă un entuziasm specific marilor perioade de renaștere spirituală. Respectarea trecutului și comemorarea eroilor fac parte din același spirit de refacere a identității spirituale, care s-a concretizat prin ridicarea, în 1932, la inițiativa profesorului Nicolae Iorga, a Mausoleului Eroilor, în incinta Mănăstirii Comana, și a Mausoleului din Giurgiu, împreună cu capela cu hramul „Înălțarea Domnului”, în cinstea eroilor care au adus independența și unitatea națională.

Odată cu căderea regimului totalitar și ateu, meleagurile giurgiuvene au intrat într-o nouă etapă de consolidare a identității spirituale, concretizată prin renovarea și restaurarea sfintelor lăcașuri, apariție unor noi unități ecleziastice, cum este Seminarul Teologic Liceal din Giurgiu, reluarea și dezvoltarea vieții monahale în vetre mănăstirești de tradiție sau nou fondate, dar mai ales prin înființarea Episcopiei Giurgiului, în cadrul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care a arhipăstorit ani îndelungați ținutul Vlașcăi istorice, ca Arhiepiscop al Bucureștilor, a binecuvântat cu părintească dragoste această nouă eparhie, pentru

care se cuvine să-i adresăm. în numele clerului și credincioșilor din cuprinsul ei, precum și al nostru personal, adânci și respectuoase mulțumiri și să-l încredințăm de statornicia noastră în credința și iubirea cu care, în preajma Prea Fericirii Sale, am învățat a ține laolaltă obștea creștină.

În continuare, aș dori să spun câteva cuvinte despre Cetatea Giurgiului, văzută ca zonă de graniță, în sensurile multiple ale acestui termen.

Un prim sens ar fi cel al autorității: o episcopie creștină exprimă autoritate spirituală și se așează în zonele de pace, de toleranță, de siguranță.

Giurgiu este totodată și o *poartă* – din perspectiva deschiderii spre alte spații și culturi. „Poartă a Orientului” către lumea slavă și cea balcanică, Giurgiu este în același timp și un prag spre Constantinopol – sinteză europeană-orientală, capitală timp de paisprezece veacuri a două imperii ce s-au întins pe trei continente.

În al treilea rând, Giurgiu este și spațiu intercultural, de întâlnire și conviețuire a diverselor culturi, un mic univers unde s-au întrepătruns și au coexistat tradiții care în alte părți s-au dovedit ireconciliabile. La Giurgiu, raia turcească timp de peste 400 de ani, puterea otomană nu s-a exercitat maximal. Aici, turcii au ridicat geamii, dar au îngăduit și creștinilor să-și facă biserici, este adevărat semiîngropate. Un exemplu de preluare și valorificare a unei moșteniri din altă religie și cultură este chiar biserica Sfântul Nicolae, fostă geamie, care păstrează expresia orientală a islamului, vizibilă discret prin amprente sale artistice, în acest spațiu de toleranță religioasă. De câte ori mă voi ruga în biserica Sfântul Nicolae îi voi pomeni pe cei care au suferit martiriu pentru credința creștină, dar și pe cei care au îndurat cu răbdare, așteptând să treacă vremurile potrivnice. Cred că în inima noastră trebuie să rămână și amintirea celor care, prin omenie și toleranță, au ajutat creștinilor să supraviețuiască.

În pragul integrării în Uniunea Europeană a României și Bulgariei și, în viitor, a Turciei, Giurgiu este un exemplu de toleranță între religii și culturi, atunci când autoritatea nu se exercită totalitar, iar ideologia nu domină în defavoarea bunei conviețuirii a oamenilor. În prezent, în Uniunea Europeană se manifestă o acută problemă interreligioasă și interculturală: pe de o parte, creștinismul este marginalizat, iar islamul este privit ca o amenințare; pe de altă parte, se cere statelor toleranță religioasă și culturală, în condițiile tendinței de izolare tot mai evidentă a Bisericii în societate. Dar pentru noi, creștinii, toleranța nu provine dintr-o ideologie a conviețuirii sociale, ci ea izvorăște din trăirea noastră interioară, din adevărul cel veșnic pe care ni l-a

descoperit Duhul Sfânt în Evanghelie și în viața Bisericii, dar și în mod diacronic, în istoria creștinismului.

Ceremonia instalării de astăzi are și o latură personală, ca un semn arătat de Dumnezeu că intrările și ieșirile noastre sunt păzite și călăuzite de El. În anul 1996, în Duminica Sfintei Maria Egipteanca (nu este aceeași dată calendaristică, dar este aceeași dată liturgică) am fost instalat stareț al Schitului Darvari din București, atunci reactivat, la 37 de ani de la desființare. După zece ani, tot în Duminica Sfintei Maria Egipteanca, iată, sunt instalat episcop de Giurgiu. Este un alt început de drum și tot într-o vreme de reconstrucție spirituală. Mă simt binecuvântat de Dumnezeu, Care mi-a trimis ca semn această aparentă coincidență, deoarece Sfânta Maria Egipteanca este modelul deplin al monahului, al celui ce trăiește viață de pocăință și de nevoiță, de smerenie desăvârșită, capabil să-și asume decizii fundamentale și să le urmeze până la capăt.

Evanghelia de astăzi (Luca 7, 36-50) ne-a pus înaintea pilda femeii păcătoase. Aceasta, în timp ce Mântuitorul se găsea în casa fariseului Simon, intră, cade în genunchi înaintea Domnului Iisus Hristos și îi spală cu lacrimile ei de pocăință picioarele și i le unge cu mir prețios. Pentru pocăința ei, Hristos îi iartă păcatele și îi cere să nu mai păcătuiască. După câteva secole, o altă femeie păcătoasă, cunoscută sub numele de Maria Egipteanca, vine în pelerinaj la Ierusalim, dar nu poate intra în biserică să se închine până nu se pocăiește de păcatele sale și ia hotărârea să se îndrepte înaintea lui Dumnezeu, apoi ia calea pustiei unde timp de aproape 50 de ani va petrece în post și rugăciune.

Asemenea celor două femei și noi trebuie să-I cerem lui Dumnezeu pocăința și lacrimile curățitoare, fără de care nu ne putem mântui. Nu exista păcate prea mici pentru o astfel de pocăință. Câtă vreme nu avem înlăuntrul nostru dorința de îndreptare, nu ne vom da seama cu adevărat de abisul în care ne afundăm. Pilda celor două femei care au cunoscut îndreptarea este aceea că viața noastră trebuie să aibă o singură direcție: dinspre Egiptul păcatului spre Ierusalimul dumnezeiesc, ca adevărat popor ales al lui Dumnezeu.

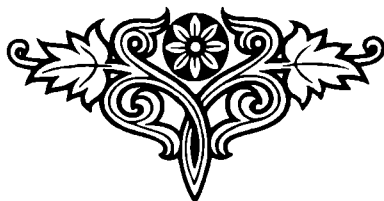
Mai sunt doar două săptămâni până la Învierea Domnului. Duminica viitoare vom prăznui Intrarea Domnului în sfânta cetate a Ierusalimului, sau Sărbătoarea Floriilor. În Evanghelia Sfântului Apostol Marcu (10, 32-45), care s-a citit astăzi, Iisus Hristos este înfățișat urcând drumul spre jertfă, spunându-le ucenicilor Săi că Fiul Omului are să pătimească moarte marti-

rică în Ierusalim. Doi dintre aceștia, Ioan și Iacov, fiii lui Zevedeu, îi cer Mântuitorului să fie împreună cu El întru slava Sa, iar Hristos le descoperă lor și nouă tuturor calea spre Împărăția cerurilor: de a-i urma Lui, prin jertfelnicie totală, iubire desăvârșită pentru aproapele și slujirea tuturor. Adică prin smerenie adâncă, rod al unei pocăințe curate”.

În final, noul episcop a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru încrederea acordată și dragostea părintească de care s-a împărtășit în toți anii slujirii sale ca episcop vicar la Patriarhie, pentru grija arătată Episcopiei Giurgiului și pentru efortul pe care l-a făcut de a veni în această zi la Giurgiu ca să împlinească scaunul episcopal. Totodată, PS Ambrozie a mulțumit ierarhilor Sfântului Sinod, reprezentanților autorităților de stat centrale și locale, preoților și credincioșilor, precum și tuturor celor care au fost prezenți la ceremonia instalării sale.

Cu aceasta, ceremonia instalării primului episcop al Giurgiului s-a încheiat. Slujba Sfintei Liturghii a continuat până la sfârșit, potivit rânduielii, după care a urmat o agapă frățească, la care au participat ierarhii și preoții slujitori, reprezentanți ai autorităților locale, alți oaspeți și invitați, în cadrul căreia s-au adresat felicitări Prea Sfințitului Episcop Ambrozie, cu urări de lucrare spornică și roade bogate la Giurgiu.

Gheorghe Vasilescu

EDUCAȚIA CREȘTINĂ, EDUCAȚIE A VIRTUȚILOR

Sfințirea Capelei cu hramul „Întâmplinarea Domnului și Sfântul Prooroc Ioan Botezătorul” de la Școala de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu”-Boldești, județul Prahova, în ziua de 2 februarie 2006

Cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în ziua Praznicului Întâmpinării Domnului, 2 februarie 2006, a avut loc slujba de sfințire a capelei Școlii de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu”-Boldești, județul Prahova, cu hramul „Întâmpinarea Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul, eveniment așteptat cu pioasă emoție de cadrele militare și elevii cursanți, și datorită faptului că aceasta a coincis cu momentul aniversării a celor douăzeci de ani de existență a școlii.

Inițiativa de înființare a unei capele într-o școală de pregătire militară a aparținut unui grup de cadre didactice din această instituție, condus de Dl. Cpt. Teleru Leonard, Ofițer specialist I, și Dl. Loc. Col. Căță Felix, profesor, care, fiind într-o permanentă legătură cu elevii, au înțeles că aceștia au nevoie, pe lângă o pregătire de specialitate, și de asistență religioasă care să le sădească în suflete credința, nădejdea și iubirea creștină. Comandantul școlii, Dl. Colonel Ion Ungureanu, a luat act de dorința cadrelor didactice și a elevilor iar în ziua de 7 ianuarie 2005 a aprobat înființarea capelei și a dat ca locație de amenajare a acesteia o clasă de cursuri din corpul central al instituției, aflată la etajul superior al clădirii, etajul al III-lea. Implicarea cadrelor didactice și a elevilor a fost maximă, ținând seama că toate amenajările au fost efectuate de forța de muncă proprie iar materialele au fost plătite din banii din solda lunară. În această lucrare au fost îndeaproape sprijiniți și de P.C. Pr. Ilie Vasile, Protopopul Protoieriei Vălenii de Munte și de P.Cuv. Arhim. Nicodim Dimulescu, Starețul Mănăstirii Crasna, jud. Prahova, care au donat lemn, icoane, Sfintele vase, obiecte liturgice, acoperămintele de pe Sfânta Masă și Proscomidiar, sfeșnice etc.

În dimineața blândă a acestei zile de iarnă, Prea Sfințitul dr. Sebastian Ilfoveanu, Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a sosit la Școala de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu”-Boldești, județul Prahova, însoțit de Diac. Daniel Flonta și Diac. Cristian Zamfirescu, de la Catedrala Patriarhală. A fost întâmpinat cu Sfânta Evanghelie și cu Sfânta Cruce de P.C. Pr. Ilie Vasile, Protopopul Protoieriei Vălenii de Munte, de P.Cuv. Protos. Lazăr Nan, Starețul Mănastirii Sfântul Antonie cel Mare, Malăiești, Jud. Prahova, de P.C. Protos. Serafim Adam, de la Mănăstirea Crasna, jud. Prahova, alături de un grup de preoți, îmbrăcați în veșminte, după rânduială, cântând: „Pre Stăpânul..”

Intrând în curtea unității, Prea Sfințitul Episcop a binecuvântat cu crucea cadrele și trupele militare ale școlii și a fost întâmpinat cu pâine și sare de Dl. Col. Ion Ungureanu, Comandantul școlii, cu cuvintele: „Bine ați venit, Prea Sfințite Părinte”.

După ce Prea Sfințitul Episcop mulțumește pentru călduroasa primire care i s-a făcut, cu toții se îndreaptă spre capela amenajată la etajul superior al clădirii. Acest loc înalt se aseamănă cu foisorul Cinei celei de Taină. Capela este destul de spațioasă, are catapetasmă împodobită cu icoane pictate pe lemn în stil neo-bizantin de Dl. Ionel Popa, Profesor de desen la Școala Generală din Drajna, jud. Prahova și cu vitralii la ferestre, care dau spațiului o dimensiune aparte creată de lumina, culoarea și imaginea lor, executate de Diniță Gheorghe din Ploiești.

După ritualul închinării, Prea Sfințitul Episcop intră în Sfântul Altar, se îmbracă în sfințele veșminte și vine în mijlocul capelei, purtând Sântul Disc cu Sfintele Moaște deasupra capului, unde săvârșește slujba aghiasmei mici.

Începe slujba tânosirii. Se iese afară din capelă, se rostesc rugăciunile consacrate și se sfințește intrarea în sfântul locaș prin ungerea cu Sfântul și Marele Mir și prin stropirea cu apă sfințită. Apoi se intră în capelă cu ritualul obișnuit. În cursul slujbei, la momentul potrivit, P.C. Pr. Protoieru Ilie Vasile citește hrisovul tipărit, care se semnează de slujitorii prezenți și Comandantul școlii, și este așezat în piciorul Sfintei Mese alături de Sfintele Moaște.

Prea Sfințitul Episcop, îmbrăcat în camașă albă, împreună cu slujitorii, pregătește Sfântul Prestol care se spală cu apă și săpun, cu apă de trandafiri, este uns cu Sfântul și Marele Mir iar după aceea se fixează icoanele Sfinților Evangheliști în cele patru colțuri ale Sfintei Mese. Trei acoperăminte, două sfeșnice cu lumânări de ceară, trei Sfinte Cruci, Sfântul Antimis, Sfânta Evanghelie și Sfântul Chivot sunt așezate pe Sfânta Masă. Slujba a continu-

at cu sfințirea interiorului capelei prin ungerea cu Sfântul și Marele Mir, prin stropirea cu apă sfințită a pereților, a catapetesmei și a icoanelor și prin rostirea rugăciunilor din rânduielile tipiconale.

După sfințirea capelei, Prea Sfințiul Episcop-Vicar dr. Sebastian Ilfoveanu, a oficiat Sfânta Liturghie, în prezența cadrelor militare și a elevilor. Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de elevi militari ai acestei școli, pregătiți de teologul Niculescu Laurențiu, profesor de religie la Grupul Școlar „Romeo Constantinescu” din Vălenii de Munte, jud. Prahova. Capela fiind neîncăpătoare pentru sutele de elevi prezenți la sfințire, mulți dintre ei au rămas pe holurile școlii sau în curtea unității și au ascultat slujba la difuzoare.

La finalul slujbei, Prea Sfințiul Episcop a rostit cuvânt de învățătură și zidire sufletească, explicând credincioșilor istoria și semnificația praznicului Întâmpinării Domnului, și referindu-se la deosebita importanță a înființării acestei capele, a mulțumit ctitorilor, spunând următoarele:

„Aș vrea să felicit pe Dl. Col. Ion Ungureanu, Comandantul acestei Școli de subofițeri, și pe dumneavoastră, toți cei care i-ați fost alături și ați sprijinit amenajarea și împodobirea acestei capele. Cu toții avem nevoie de Dumnezeu în fiecare clipă a vieții noastre, dar mai ales în momentele de încercare și nevoie, ca cele cu care au a se confrunța tinerii ce se pregătesc aici.

Un gând ca acesta cred, Domnule Comandant, că a stat și la baza inițiativei amenajării acestei frumoase capele, și am înțeles de la P.C. Pr. Protoiereu Ilie Vasile, că ați întreprins deja și demersurile necesare pe lângă ministerul de resort pentru a vi se aproba un post de preot în această instituție, care să poată face asistență religioasă și slujbe pentru tinerii ce se pregătesc aici să se lupte cu jocul și primejdia.

Am pomenit astăzi, la Sfânta Liturghie, pe eroii care, la fel ca voi, iubiți elevi, și-au dat viața pentru salvarea semenilor noștri, aflați în necaz. Colegi de-ai voștri, dar și comandanți ai unităților de pompieri din toată țara, care și-au slujit patria și pe conaționalii lor.

Vreau să felicit pe toți cei care v-au fost alături, în mod deosebit pe Părintele Stareț Arhim. Nicodim Dimulescu și părinții de la Mănăstirea Crasna, care v-au sprijinit cu cele necesare, pentru ca să putem astăzi sfinți această capelă. Felicit pe P.C. Pr. Protoiereu Ilie Vasile care v-a fost sfătuitor la modul cum să duceți la bun sfârșit lucrările care, poate că nu v-au fost tocmai familiare, și vă mulțumesc tuturor celor care ați venit astăzi alături de noi, accentuând astfel importanța și oportunitatea acestui sfânt locaș pentru școala aceasta și pentru dumneavoastră personal.

Transmit totodată cuvântul de binecuvântare și mulțumire al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru această frumoasă realizare și rog pe bunul Dumnezeu, care s-a lăsat purtat astăzi pe brațe de bătrânul Simeon, spre împlinirea Legii și a Scripturii, să binecuvânteze lucrarea aceasta și să vă răsplătească osteneala pe care ați depus-o, iar pe tinerii pe care îi învățați și educați să-i ferească de toate primejdiile și necazurile inerente unei misiuni și unei lupte ca aceasta.

Dumnezeu să ne binecuvinteze pe toți și să ne ajute tuturor!"

Au urmat scurte cuvântări.

P.C. Pr. Protoiereu Ilie Vasile mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru că a binecuvântat această extraordinară inițiativă de înființare a unei capele la Școala de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu”-Boldești, județul Prahova, Prea Sfințitului Episcop-Vicar dr. Sebastian Ilfoveanul care prin sfințirea acestei capele a adus mai aproape de Dumnezeu și de învățăturile și valorile creștine pe acești tineri militari care au mare nevoie în activitatea lor de sprijin și ajutor duhovnicesc.

Din partea conducerii școlii a luat cuvântul Dl. Col. Dorian Popa, Loctiitorul Comandantului, care a mulțumit, Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pentru Înalta Binecuvântare acordată înființării acestui sfânt lăcaș, Prea Sfințitului Episcop-Vicar dr. Sebastian Ilfoveanul și preoților slujitori, pentru mijlocirea făcută către Dumnezeu la târnosirea acestei capele și, nu în ultimul rând, Părintelui Protopop Ilie Vasile și Părintelui Arhimandrit Nicodim Dimulescu pentru ajutorul spiritual și material dat.

Din partea Secției de Asistență Religioasă a Comendurii Garnizoanei București a Ministerului Administrației și Internelor, a luat cuvântul P.C. Pr. Radu Felix, care a mulțumit pentru dragostea și purtarea de grijă pe care o are Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist față de preoții militari și a prezentat Prea Sfințitului Episcop realizările și planurile de dezvoltare a activității pastoral-misionare în rândul structurilor acestui minister. În încheiere a felicitat Conducerea școlii pentru promptitudinea și solidaritatea cu care au aprobat și înființat această capelă.

După aceea Prea Sfințitul Episcop-Vicar dr. Sebastian Ilfovenul, alături de toți slujitorii, a săvârșit slujba Parastasului pentru sufletele adormiților în Domnul comandanți, profesori și absolvenți ai acestei școli militare, ce și-au dat viața în misiunile de salvare a semenilor lor.

La finalul slujbei, potrivit tradiției noastre bisericesti, toți cei prezenți au trecut pe rând prin Sfântul Altar și au sărutat Sfânta Evanghelie, Sfânta

Cruce și Sfânta Masă, primind la ieșire câte un pliculeț cu o bucățică de pânză înmuiată în târnoșeală, pentru a o duce la casele lor.

La orele 13.00 au început festivitățile de ceremonie militară pentru împlinirea a douăzeci de ani de existență a Școlii de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu”-Boldești, județul Prahova. Acestea au debutat cu primirea delegației oficiale a Guvernului României condusă de Dl. Vasile Blaga, Ministrul Administrației și Internelor însoțit fiind de Dl. Eugen Nicolaescu, Ministrul Sănătății, Dl. Paul Victor Dobre, Secretar de Stat pentru Relația cu Prefecturile, Dl. General maior Vladimir Secară, Inspector General al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Dl. General de brigadă Aurel Udor, Inspector Șef al Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Dealul Spirii” al Municipiului București, Dl. Corneliu Popescu, Prefectul Județului Prahova și Dl. Florin Serghei Anghel, Președintele Consiliului Județean Prahova, Dl. Dr. Raed Arafat, Director SMURD și alții, și cu intonarea Imnului țării: „Deșteaptă-te române...” de către fanfara unității.

După inspectarea școlii, unde le-au fost prezentate cabinetele, sălile de curs, cancelaria, membrii delegației au intrat în capelă și s-au închinat.

Venind pe platoul de defilare Dl. Ministru Vasile Blaga primește raportul Comandantului școlii, trece în revistă trupele militare și le dă onorul.

Apoi întreaga delegație s-a așezat la tribuna oficială.

Urmează oficierea serviciului religios de către Prea Sfințitul Episcop-Vicar dr. Sebastian Ilfoveanu care rostește Rugăciunea de mulțumire pentru toată facerea de bine a lui Dumnezeu, binecuvântând pe ostași.

Luând cuvântul, Comandantul școlii, Dl. Col. Ion Ungureanu, a rostit mesajul de bun-venit la această ceremonie, a evocat pagini din istoria școlii și a prezentat planul perspectivei spre care aspiră conducerea școlii, în vederea unei pregătiri mai bune și mai specializate, pentru ca absolvenții acestei instituții de pregătire militară să devină buni profesioniști și mai eficienți în salvarea și ajutorarea semenilor lor aflați în situații critice. Apoi a înmănat diplome de onoare și medalii aniversare Prea Sfințitului Episcop, foștilor comandanți ai școlii și tuturor membrilor delegației Guvernului României.

A luat cuvântul Dl. Ministru Vasile Blaga care a mulțumit structurilor Inspectoratului General pentru Situații de Urgență pentru eforturile, curajul și abnegația de care au dat dovadă în salvarea vieților omenești, a bunurilor acestora și pentru stoparea efectivă a valurilor de inundații din cursul anului trecut. A felicitat conducerea școlii pentru înființarea capelei în această instituție didactică militară, subliniind importanța benefică pe care o va avea în educarea și formarea viitoarelor cadre militare. La sfârșitul alocuțiunii sale,

Dl. Ministru Vasile Blaga a felicitat cadrele didactice și elevii pentru prestigiul care îl dau școlii și le-a urat „La mulți ani!” pentru împlinirea a douăzeci de ani de existență a acestei școli.

A urmat defilarea trupelor în ritmurile marșurilor militare și în aplauzele numeroasei asistențe.

Ceremonia de sărbătorire a celor douăzeci de ani de la înființarea Școlii de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu” – Boldești, s-au încheiat cu inaugurarea celui de-al II-lea „Centru Național de Formare în Descarcerare și Asistență de Urgență” care va pregăti anual 25 de cadre militare în acest domeniu pentru a interveni în situațiile de extremă gravitate și urgență.

Evenimentele care s-au petrecut în această zi la Școala de Subofițeri de pompieri și protecție civilă „Pavel Zăgănescu” – Boldești, sunt o dovadă că schimbările survenite în societatea românească în ultimii 16 ani au marcat profund relațiile dintre Biserica Ortodoxă și instituțiile fundamentale ale statului de drept ca, de pildă Școala și Armata. Și așa cum Școala românească și-a deschis porțile spre a primi pe dascălii de religie, fie ei preoți sau teologi, tot astfel și Armata a revenit la vechile tradiții ostășești, potrivit cărora preotul este prezent alături de tinerii ce-și îndeplinesc stagiul militar, instituțiile de învățământ militar și în general de toți cei aflați sub arme.

Diac. Daniel Flonta

ANIVERSAREA UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE PE DEALUL MITROPOLIEI

La 24 ianuarie 2006 s-au împlinit 147 de ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească, înfăptuită prin dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, act istoric care stă la baza României moderne și a formării națiunii române.

Anul acesta, Ziua Unirii Principatelor Române a fost aniversată în toată țara, printr-un program special, constând dintr-o serie de manifestări omagiale și spectacole artistice dedicate acestui eveniment, cu participarea unor personalități marcante ale vieții noastre politice, științifice și culturale.

O asemenea manifestare omagială s-a desfășurat și la București, în ziua de marți, 24 ianuarie, în Aula Palatului Patriarhiei, organizată de Primăria Sectorului 4, Patriarhia Română și Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”. Au participat preoți, profesori, elevi și studenți, personalități culturale, reprezentanți ai autorităților locale,

Manifestarea a debutat cu imnul de stat al României, cântat de corul Seminarului Teologic „Nifon Mitropolitul”. după care Dl. Adrian Inimăroiu, primarul Sectorului 4, a rostit o alocuțiune, în care a comparat „perioada de reforme structurale profunde prin care trece acum țara noastră cu perioada imediat următoare Unirii Principatelor”, spunând că și astăzi, ca și atunci, „obiectivele propuse nu pot fi atinse decât prin eforturi comune”. O scurtă alocuțiune dedicată Zilei Unirii a rostit și Dl. prof. univ. dr. Momcilo Luburici, rector-fondator al Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”.

În continuare, s-au prezentat două conferințe despre actul istoric al Unirii Principatelor de la 24 ianuarie 1859.

În prima conferință, intitulată „24 Ianuarie 1859 - o zi de aur a istoriei românilor”, Prof. univ. dr. Panait I. Panait, de la Facultatea de Istorie a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, a făcut o trecere în revistă a etapelor care au dus la unirea Moldovei cu Muntenia, scoțând în evidență

ideea că împlinirea acestui ideal a fost rodul voinței populare din ambele principate românești. Conferențiarul a mai arătat că în acele zile, pe Dealul Mitropoliei din București, în jurul clădirii Adunării Obștești, aflată chiar în locul unde este astăzi Palatul Patriarhiei, s-a adunat o mulțime de orașeni și țărani din satele vecine care au susținut cu entuziasm dubla alegerea a lui Al. Ioan Cuza ca domn al Moldovei și Țării Românești.

A doua conferință, prezentată de Diac. prof. Nicu Octavian, consilier patriarhal, a avut ca temă: „Biserica Ortodoxă Română și Unirea Principatelor”. Între altele, vorbitorul a evidențiat rolul hotărâtor al clerului în pregătirea și înfăptuirea acestui important act istoric, menționând contribuția arhimandriților Neofit și Filaret Scriban, care au scris și răspândit broșuri unioniste prin satele și orașele Moldovei, precum și a episcopilor Filaret al Buzăului și Calinic al Râmnicului, acesta canonizat ulterior și trecut în rândul sfinților, care au susținut pe diferite căi Unirea, îndemnând credincioșii să se „unească într-un cuget și o voință”.

În continuare, a vorbit **Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist**, care spus următoarele:

***Domnule rector al Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”,
Domnule primar al Sectorului 4,
Domnule prorector,
Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cucernici Părinți,
Onorată asistență,***

„Nu se putea să nu ne îndeplinim și noi îndatorirea de suflet pentru această măreață înfăptuire pe care strămoșii noștri au săvârșit-o cu atâta dăruire și ne-au lăsat-o nouă moștenire sfântă. Ascultând cuvântările care s-au rostit aici, impresionează pe oricine firul acesta de credință și de unitate națională care i-a stăpânit pe strămoșii noștri.

O primă constatare pe care o putem face, privind în adânci vremuri, înainte chiar de prima unire a celor trei țări române, înfăptuită pentru scurt timp de marele și vrednicul voievod Mihai Viteazul, precedată de încercări asemănătoare ale altor domnitori, ca cele ale lui Ștefan cel Mare pentru Transilvania și Matei Corvin pentru Moldova, este că ideea de unitate națională a călăuzit toate demersurile înaintașilor noștri. Încât se poate face legătura aceasta firească, mai ales acum și în locul acesta unde s-a oficiat și s-a consfințit Unirea, că ideea de unitate națională pentru noi românii este o

noțiune teologică, este miezul credinței noastre. Adevărul acesta l-au demonstrat și domnitorii pe care i-am amintit, îndeosebi Mihai Viteazul, care a dat catedralei zidită de el la Alba Iulia hramul Sfânta Treime, adică Dumnezeu Unul închinat în trei ipostase, credință pe care poporul român a moștenit-o direct de la Sfântul Andrei, un apostol al Domnului nostru Iisus Hristos. Suntem, deci, popor creștin și, cum ați remarcat, toți cei care au ostenit și au făurit Unirea Principatelor, fie că erau conservatori, fie că erau liberali, fie că erau animați de alte convingeri, au fost stăpâniți neîncetat de ideea aceastei națională. Încât se poate afirma că pentru noi românii, ideea de unitate națională emană din izvor dumnezeiesc. E foarte important de știut lucrul acesta pentru că e și foarte actual.

Anul acesta am observat o mai mare atenție dată acestei zile, acestei sărbători, cum a numit-o așa de frumos domnul rector al Universității „Dimitrie Cantemir”, pentru că o sărbătoare aduce întotdeauna înseninare, aduce bucurie în sufletele tuturor. O zi ca aceasta însumează împlinirile trecutului și adeverește că istoria noastră națională este purtătoare de valori, arătându-ne, totodată, că avem ce învăța de la fiecare personaj care a strălucit pe bolta noastră românească. Ea aduce înseninare și bucurie, cum spuneam, pentru că izvorăște din cugetul personal, din sufletul și inima omului, așa cum sugerează și versurile „Horei Unirii”, imnul zilei de astăzi: „Hai să dăm mână cu mână cei cu inima română”. De aceea, pentru noi, această zi rămâne veșnică cu valoarea ei, cu chemările ei, cu datoria noastră, a tuturor, de a birui diferențele de idei dintre noi, mai ales în epoca aceasta în care trăim, când lumea se ramifică, în sensul bun al cuvântului, spre știință, spre tehnică, spre descoperiri științifice, care confirmă, toate la un loc, valoarea omului creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ca unicat în tot universul. Omul este hărăzit să fie el stăpânul universului și în ce privește spiritualitatea și valorile lumii, gândirea ei, adunate în mii și milioane de biblioteci, de toate specialitățile, însumate, însă, în ideea existenței lui Dumnezeu.

Așadar, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” ne-a dăruit astăzi bucuria aceasta, de a omagia Ziua Unirii chiar în locul în care s-a oficiat unitatea noastră națională, lângă sfântul altar, unde întotdeauna se face pomenirea înaintașilor noștri. Nu este întâmplător lucrul acesta, pentru că Biserica Ortodoxă Română, despre a cărei contribuție la mersul istoriei s-a vorbit și aici, are în miezul liturgic al misiunii ei pe cei care au fost, dar și pe cei hărăziți, cum a spus mitropolitul Nifon în fața icoanei Sfintei Treimi, să

slujească un popor creștin ca al nostru, care a dat Europei atâtea valori. De aceea, sunt recunoscător și întâmpin cu bucurie și recunoștință inițiativa Domnului rector și a Domnului primar de sector, ca să se omagieze aici sărbătoarea aceasta.

Cu aceeași responsabilitate a înaintașilor mei din vremea Unirii, aș dori ca Dumnezeu să ne învrednicească ca asemenea momente să nu rămână uitate în arhive sau să se dea spre știință atât de rar. Aceste valori ale unității noastre naționale, care presupun iubire, presupun criteriul de a aprecia ce este valoros în viață, pe care le-ați auzit și le-au auzit tinerii prezenți aici, și tinerii Universității și tinerii noștri teologi și seminariști, trebuie să fie continuate, ca și altele din istoria noastră, foarte frumoase, foarte educative, pe care nu le au alte popoare și, adaug, nu le au alte Biserici, cum le are Biserica noastră. La fiecare Liturghie se pomenesc eroii neamului, alături de toți cei scumpi din familiile noastre, dar se pomenesc și conducătorii poporului român din actualitate. Așadar, Biserica îmbrățișează istoria și pe toți cei ce o făuresc, care este pentru fiii și slujitorii ei o învățătoare, așa cum se și spune despre istoria noastră românească, plină de exemple sfinte și curate pentru viața noastră.

Ar trebui, Domnule rector și onorate autorități prezente, ca în școlile noastre să se sublinieze mai mult aceste sărbători naționale cu valoarea lor, să fie chiar prevăzute într-un program, cum se făcea pe vremea când eram eu elev în școala primară, seminarist sau student la Teologie. În zilele naționale, chiar dacă erau cursuri, profesorul de istorie ne aduna, și cu priceperea lui de atunci, nu cu strălucirea cu care domnul profesor Panait I. Panait a conferențiat astăzi aici, ne vorbea și ne însușlețea, iar noi, deși eram la un seminar monahal, ca cel de la Mănăstirea Cernica, întemeiat de Patriarhul Miron Cristea, trăiam momentele acelea, așa cum Biserica Ortodoxă trăiește din plin viața poporului și împărtășește simțămintele lui nobile și frumoase. Nu-i întâmplător că nu se poate evoca un moment din istoria noastră națională fără a se aminti de prezența unui ierarh, a unui slujitor al sfântului altar, de la mănăstire sau de la parohie. Cum s-a spus și aici, lucru foarte important, între făuritorii Unirii Principatelor a fost și Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, cunoscut prin austeritatea vieții sale și prin concentrarea gândurilor sale spre adevărurile cele adânci, dar aceasta nu l-a înstrăinat de realitățile vieții de toate zilele.

De aceea, e foarte necesar să se cunoască în școlile noastre valorile naționale, dar și valorile Bisericii Ortodoxe Române, Biserica națională a

poporului român, cum era ea numită. Știm că astăzi cuvântul acesta de Biserică națională supără anumite urechi, nu de aici, desigur, pentru că toți cei de aici împărtășesc într-un cuget și o simțire dragostea pentru țara noastră și pentru viitorul ei, pentru tineretul țării noastre, pentru valoarea și dezvoltarea științei românești, recunoscută, de altfel, acum când suntem ca și europeni. Așa să ne ajute Bunul Dumnezeu!”

La finalul manifestării, participanții – profesori, studenți, elevi - au ieșit pe platoul din fața Palatului Patriarhiei și s-au încins tradiționala „horă a unirii”. Mai multe persoane au depus coroane de flori la Troița de piatră de lângă catedrală și la statuia lui Cuza din fața clopotniței. A fost, cu adevărat, o manifestare de suflet românească, cei prezenți dând expresie sentimentelor lor de unitate și iubire pentru Biserică, țară și neam.

Gheorghe Vasilescu

PELERINAJ PASCAL LA MOAȘTELE SFÂNTULUI ATANASIE Galați - Harkov - Galați 5-9 mai 2006

1. Scurt istoric al legăturilor duhovnicești dintre Galați și Harkov, prin darul Sfântului Atanasie

Providența a rânduit ca la Galați, la jumătatea secolului al XVII-lea să viețuiască și să lucreze ogorul Bisericii Domnului Sfântul Atanasie (Patelarie). Cretan de origine, monah-viețuitor în Sfântul Munte al Athos-ului, Mitropolit al Tesalonicului, Patriarh ecumenic în două rânduri, Sfântul Atanasie ajunge la Galați imediat după trecerea pe aici a moaștelor Sfintei Cuvioasei Parascheva și, cu acordul domnitorului Vasile Lupu, în deplină armonie cu Mitropolitul Varlaam al Moldovei, rămâne între anii 1643 - 1654. Trecerea sa la Domnul s-a petrecut în mănăstirea „Schimbarea la Față” din Mgarsk, pe când sfântul încerca să adune ajutoare pentru creștinii din Constantinopol și Tesalonic.

Viața sa plină de sfințenie, suferințele îndurate, multa credință în Domnul Hristos, smerenia și greutățile îndurate au făcut ca în anul 1662 să fie recunoscut ca sfânt. În anul 1864 a fost canonizat de către Biserica Rusiei, având ca dată de prăznuire ziua de 2 mai. Moaștele sale odihnesc astăzi în Catedrala din Harkov.

Biserica Ortodoxă Română și în special Eparhia Dunării de Jos au consemnat în istoria lor prezența acestui sfânt ierarh la Galați¹. Recunoașterea

1. Cele mai vechi studii cu referiri la temă sunt ale: Pr. Marin Braniște, *Patriarhi de Constantinopol prin Țările Române în a doua jumătate a sec. al XVII-lea*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, (X) 1958, nr. 1-2, p. 46-50. Pr. I. Rămureanu, *Contribuția Țărilor Române la dobândirea independenței naționale a poporului grec*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română” (XC) 1972, nr. 1-2, p. 135. Diac. Ioan Iovan, *Patriarhi ortodocși în Moldova*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (LI) 1975, nr. 9-12, p. 674. Mai noi a se vedea prefața P.S. dr. Casian Crăciun, la vol. *Biserică, Misiune, Slujire*, 2003, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2004, p. 5 - 8. De asemenea, vezi studiul pr. Eugen Drăgoi, *Un patriarh ecumenic la Galați în sec. al XVII-lea. Sfântul Atanasie Patelarie 350 de ani dela mutarea sa la Domnul*, în vol. *Biserică, Misiune, Slujire*, 2003, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2004, p. 65-78 și studiul Arhim. Daniil Oltean, pr. Eugen Drăgoi, *Sfântul Atanasie revine la Galați după 350 de ani*, în vol. *Biserică, Misiune, Slujire*, 2004, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, p. 139-164. A se vedea și pr. Eugen Drăgoi, *Un patriarh ecumenic la Galați, în sec. al XVII-lea*, în Călăuză Ortodoxă. XV (2004), nr. 184-185, p. 3-4.

acestei prezențe s-a făcut oficial prin gestul simbolic oficiat de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului și Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care, în ziua de 12 octombrie 2000 au dezvelit o placă comemorativă, fixată pe zidul fostei mănăstiri Sf. Nicolae, unde a fost găzduit Sfântul Patriarh Atanasie timp de 12 ani². Încă din acel an, la Galați a început cinstirea Sfântului Atanasie. Ca urmare a studiilor și cercetărilor amănunțite, cerute de P.S. Casian al Dunării de Jos, adunându-se toate mărturiile privind viața sfântului și prezența lui la Dunărea de Jos, se cinstește, în fiecare an, în ziua de 2 mai, Sfântul Atanasie, pe plan local, la Dunărea de Jos.

Chiriarhul Dunării de Jos a inițiat corespondența cu Mitropolia de Harkov, pe scaunul căreia se află ilustrul Mitropolit Nikodim al Harkovului și Bogoduhovului. Î.P.S. Sa a răspuns cu toată dragostea frățească, în Hristos Domnul, arătându-se deschis pentru sporirea și extinderea cinstirii Sfântului Atanasie, în spațiul dintre Harkov și Galați, bătut cu pasul de sfânt, în timpul călătoriilor sale. Urmare dialogului epistolar dintre cei doi ierarhi³, în zilele de 21 – 26 octombrie 2004 o delegație a Eparhiei Dunării de Jos, condusă de p. cuv. arhim. Daniil Oltean, vicar administrativ a adus, de la Harkov la Galați, o părticică din sfintele moaște ale Sfântului Atanasie⁴. Părticica sfintelor moaște a fost primită la Galați cu toată cinstea, atât de poporul dreptcredincios, cu onor militar, de elevii din școli și de creștini veniți din toate laturile Eparhiei. Pentru acest gest, drept recunoștință, P.S. Episcop Casian a acordat Î.P.S. Nikodim de Harkov înaltul ordin eparhial „Crucea Sfântului Apostol Andrei”.

În acest timp, în Galați, pe lângă biserica Sf. Nicolae, atât de cunoscută sfântului și Catedrala Episcopală, unde sunt oferite spre venerare moaștele sfântului, s-a înființat o nouă parohie, în care se zidește o nouă biserică, cu hramul Sfântului Ierarh Atanasie (Patelarie).

2. Pregătirea pelerinajului chiriarhal la Harkov

În spațiul pascal, în ziua de 2 mai 2006, Sfântul Atanasie a fost cinstit la Galați cu toată evlavie, atât în Catedrala episcopală, dar și în cele două locuri pe care le împletește decisiv în biografia sa aghiografică. Mai întâi, la noua parohie gălățeană „Sfântul Atanasie”, însuși chiriarhul Dunării de Jos a dorit

2. Eveniment consemnat în revista Călăuză Ortodoxă, nr. special 144 din noiembrie 2000.

3. Scrisorile P.S. Casian au fost publicate de către Î.P.S. Nikodim în vol. *Epistole, Învățăături. Cuvântări* (VII), Editura „Maidan”, Harkov, 2005, p. 290-297.

4. Arhim. Daniil Oltean, pr. Eugen Drăgoi, *Sfântul Atanasie revine la Galați după 350 de ani*, în rev. „Călăuză Ortodoxă”, XV (2004), nr. 190-191, p. 3-9.

a fi prezent la bucuria hramului și a aduna, spre cinstire, la moaștele sfântului, pe toți fiii acelei enorii. A fost un eveniment misionar, de susținere duhovnicească a noii biserici ce se va înălța, cu hramul sfântului. Cu acest prilej, P.S. Episcop a rostit cuvânt de încurajare și de binecuvântare, către preotul paroh Marius Cristea, către membrii Consiliului și Comitetului Parohial și către toți enoriașii acestei parohii!

În aceeași zi de 2 mai, cu binecuvântarea P.S. Sale, la biserica „Sf. Nicolae” a fost delegat p. cuv. arhim. Daniil Oltean, vicar administrativ, care a adus, spre bucurarea duhovnicească a credincioșilor și spre cinstirea acestora, moaștele Sfântului Ierarh Atanasie.

Aceste evenimente locale, consemnate în presă⁵, s-au petrecut pe fundalul unei așteptări create de invitația Î.P.S. Nikodim, adresată P.S. Episcop Casian, prin care P.S. Sa era poftit la sărbătorirea a 85 de ani de viață ai Mitropolitului Harkovului: „*Avem onoarea de a Vă invita la aniversarea a 85 de ani de la nașterea Înalt Prea Sfinției Sale Nikodim, mitropolitul Harkovului și Bogoduhovului, eveniment care va avea loc la Harkov, în ziua de 7 mai 2006*”.

Invitația adresată Episcopului Dunării de Jos, la un eveniment de ținută panortodoxă și europeană, a primit binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care a încredințat P.S. Casian calitatea de delegat al Bisericii Ortodoxe Române și transmțător al mesajului patriarhal de felicitare, către Mitropolitul Harkovului. Din delegație, cu binecuvântarea P.S. Casian, au mai făcut parte: pr. Lucian Petroaia, consilier eparhial pentru Învățământ, drd. Eugeniu Rogoti, translator și dl. Constantin Jurubescu, însoțitor.

3. Drumul până la Harkov

Plecarea a fost stabilită pentru ziua de vineri, 5 mai. În dimineața aceleiași zile, P.S. Episcop a acordat arhierasca binecuvântare celor 65 de candidați la examenul de admitere de la Seminarul Teologic „Sf. Apostol Andrei” din Galați, în Catedrala Episcopală. După ce ne-am închinat la moaștele sfinților din Catedrala Episcopală și, mai ales, după ce am luat binecuvântarea Sfântului Atanasie, am pornit, cu rugăciune și prin cântarea troparului sfântului, pe lungul drum, de peste 1100 km. Am trecut frontiera prin punctul Giurgiulești-Reni. După o oră, intram în orașul Ismail, evocând momentele istorice de început al Eparhiei Dunării de Jos, creată printr-un gând inspirat al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, cu binecuvântata păstorire a episcopului academician Melchisedec Ștefănescu, ca un inel de legă-

5. Vezi ziarul „Viața Liberă” nr. 5021 din 8 mai 2006.

tură a provinciilor românești Moldova, Muntenia, Dobrogea și Basarabia, pe temelia și cu moștenirea spirituală a vechii Mitropolii a Proilaviei. Străzile, parcurile și clădirile Ismailului păstrează în ele, încă de altădată. Ne închinăm în Catedrala cu hramul „Acoperământul Maicii Domnului”, impresionantă prin esplanada ce îi dă deschidere și prin coloanele de la intrare.

Părăsim Ismailul și înaintăm, străbătând stepa Buceagului, prin partea sudică, spre Odessa. Admirăm pământul mănós și câmpurile foarte bine lucrate. Nici o palmă de pământ nu este lăsată pârloagă. Localitățile au case cu arhitectură specifică, zidite în cărămidă aparentă sau în blocuri de calcar, tăiate special din carieră. Ajungem la Odessa deodată cu lăsarea nopții. Vechea reședință de vară a țarilor, port însemnat la Marea Neagră, oraș cultural, un nume, Odessa ne-a primit cu străzile ei croite arhitectural în semicercuri concentrice, similare sistematizării orașului Brăila. Vizităm Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” și înnoptăm la mănăstirea cu același hram, amplasată în partea sud-estică a orașului, pe faleza superioară a litoralului.

Sâmbătă, 6 mai, la ora 6⁰⁰, pornim spre Harkov.

Citind rugăciunile dimineții, utrenia și acatistul Sfântului Atanasie, străbaterem orașele Krivoi Rog și Dnepropetrovsk. Trecem prin mici localități cu specific ucrainean și admirăm aceleași câmpuri cernoziomice bine lucrate. La ora convenită săvârșim, în automobil, cu toată evlavia, vecernia Sfântului Atanasie. Deodată cu imnul „Acum slobozește...” și cu intonarea troparelor, ajungem la intrare în orașul Harkov. Ne întâmpină oficial părintele Tarasie, secretarul Mitropoliei, alături de doi protoierei. După ce suntem cazați la hotelul „Kiev”, luăm cina împreună cu alți arhierei și cu alți delegați, invitați la eveniment, bucurându-ne de ospitalitatea ucraineană și de primirea făcută, în numele mitropolitului locului, de P. S. Episcop Vicar Onufrie.

4. Bucuria întâlnirii cu Sfântul Atanasie. Programul manifestărilor de la Harkov

Duminică, 7 mai, suntem conduși la catedrala din Harkov, unde s-a petrecut cea mai importantă parte a pelerinajului nostru. Impozantă, combinând elemente din stilurile arhitecturale bizantin și tipic slav, catedrala din Harkov adăpostește câteva odoare de mare preț pentru spiritualitatea ucraineană: moaștele sfinților Atanasie, Alexandru și Meletie (ultimii doi ierarhi neomartiri locali, jertfiți pentru credință în timpul dictaturii atee sovietice) și Icoana Maicii Domnului „Ozereanskaia”, făcătoare de minuni, care încununează catapeteasma și care este plină de semnele mulțumirilor aduse de cei care au primit vindecare sau ajutor de la Maica Domnului.

În altarul catedralei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nikodim, înveșmântat, ne-a primit cu bucurie, vorbind într-o limbă română curată și frumoasă. Î.P.S. Sa este bucovinean de obârșie, născut în zona Cernăuțiului, un om cu o voință exemplară, o personalitate a Bisericilor Rusă și Ucraineană, monah de vocație. În viața sa, Biserica i-a încredințat ascultări însemnate: episcop de Kostroma, episcop - misionar al Bisericii Ortodoxe Ruse din America Centrală și de Sud, Arhiepiscop și Mitropolit al Lvovului și, din 1970, Mitropolit al Harkovului și Bogoduhovului. Poet și bun predicator, un harnic gospodar, pretutindeni unde a fost trimis de Biserică și-a lăsat personalitatea pecetluită în clădiri frumoase, în realizări pastorale și misionare și, mai ales, în lucrarea duhovnicească cu poporul. Experiența sa de excepție a fost valorificată salutar pentru Biserica Ortodoxă a Ucrainei, în 1992. Atunci Î.P.S. Sa a convocat „sinodul de la Harkov”, ca urmare a tulburărilor schismatice ivite în Biserica Ortodoxă a Ucrainei. Acest „sinod” îl arată pe mitropolitul Nikodim ca principalul inițiator și susținător al luptei pentru canonicitatea Bisericii Ortodoxe a Ucrainei. O altă dimensiune a vieții sale duhovnicești este râvna cu care a luptat pentru canonizarea mai multor ierarhi și cuvioși locali. Dintre aceștia, amintește mereu de canonizarea Sfântului Ierarh Petru Movilă, în exclusivitate meritul mitropolitului Nikodim, ajutat mult de regretatul Mitropolit Nestor al Olteniei.

Suferința sa fizică, pe care o poartă cu o ilustră demnitate i-a sublimat făptura trupească, l-a înnobilit, dându-i un chip hieratic. Dincolo de acestea însă transpare ierarhul energic, autoritar și duhovnicesc totodată. Ne-am întreținut cu Î.P.S. Sa, vorbind despre România, despre Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu care se cunoaște încă din tinerețile sale, despre Dunărea de Jos.

La slujba Sfintei Liturghii au participat 18 ierarhi din întreaga Biserică Ortodoxă a Ucrainei, dar și din Bisericile Română- ierarhul nostru și din cea Poloneză. Slujba a fost pontificată de Î.P.S. Mitropolit Vladimir al Kievului și a toată Ucraina. Cele două coruri ale Catedralei din Harkov, mulțimea preoților slujitori, vocile diaconilor, dintre care se remarcă prestația de excepție a arhidiaconului Roman, dar mai ales evlavia poporului pravoslavnic ucrainean au creat cadrul unei Sfinte Liturghii de care ai parte arar în viață, dar atât de mare nevoie în creșterea duhovnicească personală! La sfârșitul Sfintei Liturghii Î.P.S. Mitropolit Vladimir a transmis Î.P.S. Mitropolit Nikodim mesajul de felicitare al Sanctității Sale, Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii și personal, a adresat felicitare și îmbrățișare frățească sărbătoritului, cu prilejul împlinirii celor 85 de ani de viață.

Cel mai important moment al zilei a fost însă, pentru noi, întâlnirea cu Sfântul Ierarh Atanasie! Acesta era și motivul duhovnicesc profund al osteniei pelerinajului până la Harkov. Așezat în scaunul său de Ierarh, îmbrăcat în veșminte arhieresti, Sfântul Atanasie binecuvintează poporul și așteaptă închinători de aproape și de departe. Moaștele sale sunt adăpostite sub un baldachin frumos ornamentat, cu motive florale și liturgice, cu o microarhitectură tipic slavă. Partea inferioară a baldachinului are pereții dinspre miază-noapte, apus și miază-zi cu sticlă, partea dinspre apus având chiar o ușiță, prin care sfântul poate fi văzut întreg. Deasupra baldachinului sunt suspendate patru superbe candelă. Pe peretele de miază-zi al Catedralei este fixată o placă de marmură, care oferă pelerinului câteva date despre sfânt: *„Sfântul Atanasie al III-lea, Patriarhul Constantinopolului, făcătorul de minuni din Lubno, s-a născut în 1580, în insula Creta, din neamul grecesc vestit al Patelarilor și a primit o educație aleasă. Ca predicator râvnitor al cuvântului lui Dumnezeu și ca mare trăitor, a fost așezat ca mitropolit la Tesalonic, iar după aceea, pe scaunul patriarhal. Aflându-se la Moscova, pentru susținerea Bisericii sale, aflată în sărăcie, cu susținerea Patriarhului Nikon și a poporului rus, Patriarhul Atanasie, în drumul de întoarcere spre patrie, s-a îmbolnăvit și, pe 5 aprilie 1654 a trecut la Domnul în mănăstirea „Schimbarea la Față” din Mgarsk, lângă orașul Lubno (actuala regiune a Poltavei).*

După obiceiul Bisericii Răsăritene, el a fost înmormântat stând pe tron. Peste 8 ani, trupul său a fost aflat neputrezit și el a fost adăugat în rândul sfinților. Moaștele Sfântului Atanasie prezintă ceva neobișnuit și unic: ele stau nu în mormânt, ci pe scaun. De aceea poporul l-a numit «Atanasie, cel ce șade pe tron». Se pomenește pe 2 mai, stilul vechi” .

Ne-am închinat cu multă evlavie sfântului, cecându-i să primească, prin noi, ofranda de rugăciune a tuturor credincioșilor care îl cinstesc și la Dunărea de Jos, unde a fost găzduit odinioară. Trupul său, frumos mirositor, iradiază parcă o căldură duhovnicească ce te cuprinde, imediat ce-l atingi. Din mărturiile părintelui protoiereu Andrei Pavliuk, profesor de liturgică la Seminarul din Harkov, cel ce are binecuvântarea mitropolitului Nicodim de a schimba, la soroace bine alese, veșmintele sfântului, trupul sfântului este întreg și foarte frumos la înfățișare. Cîrculă chiar două tradiții locale despre sfânt. Prima dintre ele susține că singurul element vestimentar care se uzează imediat sunt papucii! De aceea ei se schimbă mai des, pentru că sfântul umblă și mîngâie sau ajută pe cei aflați în diferite necazuri! Cea de-a doua întâmplare, reală, ne-a fost povestită chiar de părintele Andrei: pentru a fi mai ușor schimbat, sacosul arhieresc al sfântului era tăiat în partea din spate.

Pe când schimba acest veșmânt, în altarul catedralei, după rânduiala îndătinată la Harkov, părintele Andrei a fost chemat de o credincioasă, cunoscută la catedrală și în întreaga zonă pentru viața ei duhovnicească. Aceasta i-a spus părintelui: „În noaptea aceasta, după ce m-am rugat și am adormit, mi s-a arătat Sfântul Atanasie în vis și mi-a poruncit: «Spune-i părintelui Andrei să nu îmi mai taie veșmântul arhieresc, pentru că nu pot săvârși Sfânta Liturghie cu veșmântul tăiat!»” .

Dincolo de aspectul pios al acestor tradiții, recunoaștem că am simțit personal puterea și dulceața duhovnicească a acestui sfânt minunat. El a așteptat pe închinătorii de la Dunărea de Jos, foștii (și actualii) săi fii duhovnicești timp de peste trei secole și jumătate! Ceea ce reprezintă astăzi Dunărea de Jos, pentru Biserica Ortodoxă Română și pentru întreaga Ortodoxie este, în mod sigur și darul Sfântului Atanasie!

Agapa s-a organizat la Palatul Mitropolitan din Harkov, clădirea Palatului și întreg centrul mitropolitan sunt tot opera de recuperare și restaurare, împlinită de mitropolitul Nikodim. În timpul dictaturii comuniste, clădirea principală a centrului mitropolitan fusese muzeu de istorie, biserica din incintă – depozit de materiale chimice, iar Seminarul a fost cazarmă militară. După anii '90, mitropolitul Nikodim a recuperat și a repus în vechea lor slujire bisericească toate aceste clădiri atât de reprezentative pentru Harkov. Deși, la preluare, Palatul Mitropolitan avea doar o cameră locuibilă, astăzi el este complet restaurat, funcțional, prezentându-se la o ținută înaltă, ce arată, de asemenea, personalitatea mitropolitului.

La momentul convenit, P.S. Casian al Dunării de Jos a înmănat Î.P.S. Mitropolit Nikodim distincția eparhială „Vrednicia andreiană” , în plenul tuturor celor prezenți la prânzul festiv. Cu acest prilej, P.S. Sa a transmis următorul mesaj:

Astăzi, la Duminica Mironosițelor, duhovnicește, ne gândim la cei doi bărbați sfinți, care au luat trupul Domnului de pe cruce și l-au pus în mormânt. Aceștia sunt „Iosif cel cu bun chip” și Nicodim. Astăzi, la sărbătoarea Harkovului, dar și a întregii Biserici a Ucrainei, îl cinștim pe Î.P.S. Nikodim, la această binecuvântată vârstă patriarhală. Tot astăzi, pomenim, cu venerație, slujirea cea „cu mâncare adâncă” a mironosițelor, ce veniseră să înmiresmeze trupul Domnului; cu pioșenie pomenim aici, într-o tainică legătură cu sfințele femeii mironosițe, pe monahia Magdalena, maica cea după trup a Î.P.S. Nikodim, care a lepădat lumea pentru viața cea întru Hristos. (...)

Ne impresionează lucrarea ierarhiei canonice din Ucraina. Știm că Înalt Prea Sfințitul Nicodim a pregătit canonicitatea aici, la Harkov, prin „sinodul

de la Harkov". Noi sărbătorim astăzi deci pe „Mitropolitul unității Bisericii". Sunt reprezentantul Prea Fericitului Patriarh Teoctist, care mi-a spus că vă cunoaște din tinerețe. M-a delegat aici ca la un prieten al său. Înalț Prea Sfințitul Nicodim este prietenul de suflet al P.F. Teoctist și al membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Primiți din partea Eparhiei Dunării de Jos toată dragostea și tot respectul nostru. Ne leagă Sfântul Atanasie al Constantinopolului! Moaștele lui sunt la Harkov. 12 ani a locuit și la Galați, în Eparhia Dunării de Jos.

Permiteți-mi să vă acordăm înalta distincție a Eparhiei Dunării de Jos – „Vrednicia andreiană", care, prin Sfântul Apostol Andrei, leagă Constantinopolul, România și Ucraina.

În seara aceleiași zile, Teatrul din Harkov a găzduit un concert extraordinar dedicat Î.P.S. Mitropolit Nikodim. Pe fundalul unui aranjament scenic de excepție, imitând spațiul interior al unei catedrale, în deschiderea acestui concert s-au prezentat mesaje și s-au adus omagii mitropolitului-gazdă din partea unor importante personalități ale lumii bisericești și laice, locale și europene. Pentru început, Î.P.S. Mitropolit Vladimir al Kievului și a toată Ucraina, în numele Bisericii Ortodoxe a Ucrainei a acordat Înalț Prea Sfințitului Nikodim înaltul ordin „Sf. Ioan Bogoslovul". Î.P.S. Mitropolit Iuvenalie de Krutișkii și Kolomna aduce mesajul Sanctității Sale Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii, în care este evocată slujirea și personalitatea Î.P.S. Nicodim, care primește, din partea Patriarhiei Moscovei, ordinul „Sf. Innokentie". Au urmat alte mesaje și gesturi de mare prețuire din partea: Î.P.S. Mitropolit Grigorie de Bielsk, delegatul Prea Fericitului Sava al Varșoviei și Primat al Poloniei, a Primului Ministru al Ucrainei și a administrației locale.

În centrul acestui șir de recunoașteri și prețuiri, responsabilii de protocol ai Mitropoliei Harkovului au rânduie mesajul P.F. Patriarh Teoctist, citit cu patos, în limba ucraineană, de către un actor-prezentator și înmănat solemn Î.P.S. Mitropolit Nikodim de către delegatul P.F. Patriarh Teoctist, P.S. Casian al Dunării de Jos. În mesajul său, P.F. Patriarh arăta:

„Cu multă dragoste în Domnul nostru Iisus Hristos, ne facem părtași la bucuria Bisericii Ortodoxe din Ucraina, la acest momentul sfânt când Dumnezeu V-a învrednicit să împliniți venerabila vârstă, cu adevărat patriarhală, de 85 de ani.

Socotim un prilej proniator faptul că Dumnezeu ne-a binecuvântat să slujim Biserica Sa în cel de-al treilea mileniu creștin, întru bucuria propovăduirii Evangheliei în libertate. Prin grija și preocupările Înalț Prea Sfinției Voastre, lumina dată nouă de Cel ce este Lumina lumii (Ioan 9, 5) nu a fost

ascunsă sub obroc, în vremuri de frământări ale conștiinței oamenilor și de răsturnări ale ierarhiei valorilor, în spațiul ucrainean, care a fost sfințit și resfințit de sângele atâtor martiri și mărturisitori ai lui Hristos, Domnul și Mântuitorul lumii.

Personalitatea Înalt Prea Sfinției Voastre ne este binecunoscută de multe decenii, mai cu seamă datorită legăturilor pe care le-ați avut cu Biserica Ortodoxă Română, mai întâi, prin îndrumătorul duhovnicesc de la Mănăstirea Putna, ctitorie a Dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, iar, mai apoi, întâlnirile noastre cu diferite prilejuri. Dragostea pe care o arătați Bisericii noastre s-a concretizat și prin oferirea Sfințelor Moaște ale Sf. Atanasie Patelarie, care a viețuit 12 ani în pribegia de la Galați, prin îngăduința Voievodului Vasile Lupu, fapt ce constituie o adevărată binecuvântare pentru poporul dreptmăritor din zona Dunării de Jos.

Lucrarea misionară a Înalt Prea Sfinției Voastre, ca ierarh în locuri îndepărtate, precum Argentina, unde ați slujit mai mulți ani, a fost întregită și de activitatea pe tărâm literar, prin multele cărți de predici și de poezie religioasă, pe care le-ați publicat de-a lungul anilor.

Ceea ce însă a caracterizat cel mai bine personalitatea Înalt Prea Sfinției Voastre a fost grija neîmpuținată de păstrare a unității canonice a Bisericii Ortodoxe din Ucraina. În vremuri de încercare pentru clerul și credincioșii ucraineni, ați rămas fidel îndemnului Sf. Apostol Pavel: „În iubire frățescă, unii pe alții iubiți-vă; în cinste, unii altora dați-vă întâietate” (Romani 12:10), insistând permanent pentru păstrarea unei turme, sub oblăduirea unui singur păstor.

De aceea, la acest atât de însemnat moment aniversar înscris cu slove de aur în paginile istoriei Sfintei Biserici Ortodoxe din Ucraina, bucuria împreună-prăznuirii ne îndeamnă să Vă transmitem prin Prea Sfințitul Casian, Episcop al Dunării de Jos, salutul și îmbrățișarea noastră frățescă, să Vă aducem prinos de caldă cinstitie și să Vă împărtășim cu toată dragostea și prețuirea binecuvântarea noastră părintească, rugându-ne Atotputernicului Dumnezeu pentru bună starea Sfintei Voastre Biserici și pentru a se revărsa din belșug asupra ei, asupra cucernicului cler și binecredinciosului ei popor, „Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh” (I Cor. 13, 13) ”.

Acestor gesturi de apreciere, Î.P.S. Mitropolit Nicodim le-a răspuns cu un emoționant cuvânt de mulțumire, adus tuturor întâistătătorilor care l-au felicitat și, în mod special, P.F. Patriarh Teoctist, care, prin delegatul său, P.S. Casian a dat o notă europeană sărbătorilor prilejuite de aniversarea sa. În cuvântul plin de îndemnuri părintești, Î.P.S. Sa a evocat cu duioșie și chipul

mamei sale, atât de evlavioasă, care îi citea, când era mic, rugăciunile de seară și a legat Vecernia din Duminica Mironosițelor cu vocația și slujirea monahală a mamei sale, devenită prin tunderea în monahism, călugărița Maria Magdalena. Cuvântul Mitropolitului s-a încheiat cu exclamația „*Jubiți pământul acesta!*”.

În partea a doua a serii, pe scena teatrului s-au produs Corul Filarmonicii din Harkov și soliști de marcă, artiști ai poporului din Ucraina, prezentând piese muzicale, sincronizate cu imagini videoproiectate, simbolice, punctând repere biografice ale vieții mitropolitului omagiat.

Unele piese muzicale, cât și anumite recitări au folosit versuri din opera mitropolitului. La sfârșitul programului, cei mai aleși dintre participanți au fost poftiți la un dineu de înaltă ținută, oferit în foaierea teatrului de către primarul Harkovului, dl. Mihail Marcovici Dobkin. La ieșirea pe esplanada din fața teatrului, ne-a întâmpinat un reușit foc de artificii, oferit de municipalitate, în cinstea Mitropolitului Harkovului. Și aici, ca și la Catedrală, am constatat respectul și venerația pe care binecredincioșii creștini din zonă, dar și oficialitățile le au față de mitropolitul lor. Ei au înțeles că Î.P.S. Sa a depășit demult vârsta vanităților și că primește aceste onoruri ca slujitor al tuturor și le întoarce, întregi, Bisericii lui Hristos.

5. Din frumusețile duhovnicești ale Harkovului

Luni, 9 mai, Sfântul Atanasie ne-a chemat iarăși la sine, cu un magnetism căruia era imposibil să-i rezști. Ne-am închinat iarăși, cu mult mai multă tihnă decât în ziua precedentă, la moaștele Sfântului. Am fost poftiți să slujim Sfânta Liturghie, chemare pe care am socotit-o a veni chiar de la Sfântul Atanasie. Am văzut, în fața altarului catedralei din Harkov, în fața Marelui Arhiepiscop Hristos, slujind în deplină comuniune și armonie alți doi arhiepiscopi: Sfântul Atanasie, care a cunoscut dulceața Sfintei Liturghii săvârșită la Dunăre, cu prescură adusă din Bărăgan și chiriarhul Dunării de Jos, care a dus, departe, la Harkov, dorința celor peste 1 milion de credincioși pe care îi păstorește de a-l cinsti pe sfântul Domnului, cândva găzduit la Galați. Sfântă și unică împreună-slujire!

După Sfânta Liturghie, P.S. Episcop a săvârșit Acatistul Sfântului, citit pe trupul acestuia, pe brațul lui drept. Am dat răspunsurile, împreună cu poporul, în limba ucraineană, dar și în limba română, bucurându-ne cu toții de darurile lui Dumnezeu pe care El ni le oferă prin Sfinții Săi.

La ora 12 am fost primiți, la reședința mitropolitană, de către Î.P.S. Nikodim. P.S. Episcop a oferit mitropolitului mai multe daruri simbolice: un ștergar țărănesc din zona Galaților, o icoană a Sfântului Atanasie, proiectul

bisericii „Sf. Atanasie” din Galați, volume tipărite în Editura Episcopiei Dunării de Jos, în revista Eparhială, Albumul Catedralei tipărit la 100 de ani de la fondare, diferite CD-uri și casete cu muzică bizantină, unele imprimate în Catedrala Episcopală din Galați.

La rândul său, Î.P.S. Nikodim a oferit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, prin Prea Sfințitul Dunării de Jos o prea frumoasă icoană, specific ucraineană, iar membrilor delegației icoane și cărți din opera sa. În convorbirea cu chiriarhul nostru, mitropolitul Nikodim a evocat întâmplări din viața sa, din slujirea sa, în treptele la care l-a chemat Biserica. A subliniat lupta pe care a purtat-o pentru a realiza canonizarea Sfântului Ierarh Petru Movilă și aceea de a realiza afirmarea canonicității Bisericii Ortodoxe a Ucrainei. Am admirat vitalitatea și spiritul înalt al mitropolitului, dorința sa de a săvârși lucruri depline, cu voia lui Dumnezeu și cu lucrarea Lui. În Harkov, la venirea sa, aflase doar o biserică. Acum sunt peste 50! În Eparhie nu avea 50 de biserici, iar acum are peste 250! Centrul mitropolitan, Seminarul Teologic, capele în penitenciare, muzeul mitropolitan, ieșirea Bisericii în lumea culturală, afirmarea Mitropoliei până pe locul doi în dipticele Bisericii Ucrainei, toate acestea sunt roadele trudei misionare și ale slujirii Mitropolitului Nikodim.

Ne-am despărțit de Î.P.S. Sa cu conștiința că am găsit un om al lui Dumnezeu!

Suntem invitați să vizităm muzeul eparhial, numit de ghidul nostru, părintele profesor Maxim Talalai, „izvorul vieții creștine din Harkov”. De la acesta aflăm că Centrul Eparhial a fost început a se zidi încă din secolul XIX, de către mitropolitul Pavel Sabatovski; în curtea reședinței se află statuia filosofului Grigorie Scavorod, numit „sfinxul rus” pentru gândirea austeră pe care a promovat-o în filosofia sa. Mai aflăm că încă din sec. XIX ierarhii din Harkov s-au implicat în promovarea culturii locale: mitropolitul Hristofor, primul ierarh al Harkovului a fost inițiatorul și fondatorul Universității din Harkov (1804). Astăzi, Mitropolitul Nikodim, prin opera sa (7 volume de omilii și studii, 3 volume de poezii, 5 volume traduse în limba spaniolă - Sfintele Liturghii, Acatiste) este „Doctor Honoris Causa” al Universității din Harkov, al Universității din Varșovia, membru al Uniunii scriitorilor și jurnaliștilor din Ucraina și un recunoscut om de cultură.

Muzeul de istorie este tot opera Mitropolitului Nikodim, deschis foarte de curând, amenajat într-o clădire părăsită și recuperată de mitropolie, deși ideea aparținuse mitropolitului Flavian care, în 1902 organizează mai multe conferințe arheologice la Harkov. Străduințele mitropoliților Flavian și Arsenie eșuează, deși ei încep un mic muzeu, cu exponate alcătuite din

obiecte personale; acel muzeu este închis în 1917, iar obiectele s-au pierdut. În anul 2004 muzeul este inaugurat de mitropolitul Nikodim în prezența autorităților de stat și locale, cu prilejul sărbătoririi a 350 de ani de la întemeierea orașului Harkov, de aceea el se dorește un muzeu al întregii zone a Harkovului. În muzeu se remarcă obiecte care au aparținut mitropoliților Antonie, Hristofor și, îndeosebi, sfinților ierarhi neomartiri locali Onufrie, Vasilie și Alexandru. Ne impresionează în mod deosebit viața sfântului ieromartir Alexandru Petrovski. Născut în Ucraina, după o tinerețe zbuciumată se convertește profund, ajunge monah și, pentru viața sa duhovnicească este numit Episcop de Harkov, păstorind aici între 1925 – 1939. După cel de-al doilea război mondial, în Harkov rămăsese o singură biserică ce aparținea Bisericii canonice. Sfântul Alexandru a luptat mult pentru a păstra canonicitatea și conștiința apartenenței poporului la Biserica cea adevărată. S-a regizat arestarea sa; în închisoare este sugrumat, deși documentele medicale invocă un infarct. Pe când era dus spre mormânt, căruțașul care-i transporta sfântul său trup l-a recunoscut și împreună cu medicul de la morgă, fostul ipodiaton al episcopului, au schimbat numărul de la piciorul sfântului cu cel al altui decedat, au ascuns trupul sfântului, l-au îmbrăcat în odăjdii arhieriești și l-au înmormântat cu cinste, fiind de față doar câțiva credincioși apropiați. Mormântul Sfântului Alexandru i-a fost arătat mitropolitului Nikodim, după mulți ani, de către un credincios care participase la înmormântare. Mitropolitul a studiat viața Sfântului Alexandru, supunând cazul Comisiei de Canonizare a sfinților din Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse, reușind strălucitul moment al canonizării Ierarhului Alexandru, în anul 1992. Moaștele Sfântului Ierarh Alexandru se află astăzi în catedrala din Harkov, unde le-am venerat și noi. În orașul Harkov este în construcție o biserică cu hramul Sfântului Ierarh Alexandru, într-un cartier nou.

O secțiune specială a muzeului o reprezintă biografia în imagini și exponate a mitropolitului Nikodim. Am admirat veșmântul de hirotonie întru episcop, un alt veșmânt, cu motive florale bucovinene, cu mânecile cusute chiar de mitropolit, o colecție de ornate arhieriești, o altă colecție de mitre. La loc de cinste este aranjat un colț al prieteniei mitropolitului Nicodim cu Patriarhul Iustinian al României. Despre acest vechi prieten al său, mitropolitul Nikodim afirmă întotdeauna: „*Dacă va fi cândva vorba de canonizarea Patriarhului Iustinian al României, eu, mitropolitul Nikodim voi ridica două mâini*”.

Am vizitat apoi Seminarul din Harkov. Clădirea se află chiar în curtea Centrului Mitropolitan. Școala a fost redeschisă în anul 1996 de Î.P.S. Nikodim, care este și rectorul instituției; are 128 de elevi, cu clase de băieți

și clase de fete – pentru dirijorat. Se predau disciplinele teologice clasice, dar și discipline laice, în cei 4 ani de studiu. Cei mai mulți dintre elevi au urmat deja o facultate, după care au optat pentru Seminar; la absolvire, cei mai mulți dintre ei își continuă studiile teologice la Academia duhovnicească de la Kiev. Episcopul Dunării de Jos a dorit a se adresa elevelor din această școală:

„Prin voi am văzut cine a salvat Ortodoxia în Ucraina. Mamele! Mamele dictatorilor! Mamele sfinților!... Și eu sunt profesor la Facultatea de Litere și Teologie din cadrul Universității „Dunărea de Jos” Galați, unde studiază peste 160 de tineri care se pregătesc să devină profesori de religie. Aș vrea să consacram întâlnirea de astăzi conștientizării misiunii femeii în Biserică. De la pruncul din leagăn și până la mormânt, toată viața omului trece prin mâinile femeii creștine. Biserica slavă are un alt dar: a încredințat cântarea de strană femeii creștine. Cum mama știe să cânte copilului, tot așa femeia creștină știe să cânte în biserică. Voi sunteți primăvara acestei Biserici! Sunteți florile de pe câmpia duhovnicească a acestei țări și a acestei Biserici!”

Apoi, în fața elevilor din anul terminal, Prea Sfințitul Episcop a susținut o adevărată dizertație teologică privind vocația slujirii preoțești:

„Eu nu cunosc limba voastră. Inima mea cunoaște însă limba voastră. Limba noastră este Ortodoxia! Așa cum în spectrul luminii există cel puțin șapte culori, imperceptibile cu ochiul liber, tot așa și noi, popoarele ortodoxe, numai în unitatea credinței alcătuim strălucirea Ortodoxiei.

Este pentru prima dată când vorbesc unor elevi seminariști din Biserica slavă. Doar în Biserica Ortodoxă Română mai sunt școli ca aceea de aici. Unde nu există astfel de școli, lipsesc rădăcinile formării, pentru că lipsește tradiția școlii teologice. Aici trăiți ca în primii ani ai Bisericii, după rânduilele Sfinților Apostoli, care ne-au lăsat tradiția unității. Am avut prilejul să vizitez și Seminarul de la Moscova, pe care l-am perceput ca pe o mare școală, unde viața liturgică a seminariștilor ocupă locul I. Așa este și aici. Aveți profesori foarte serioși. Voi înșivă păreți foarte serioși. Sunt sigur că prin astfel de slujitori va înflori Biserica Ucrainei. La parohii va trebui să faceți ceea ce învățați aici. Aici sunt rădăcinile, iar acolo sunt roadele.

Să nu iubiți lumea aceasta! Să iubiți lumea virtuții! Numai tinerii eroi, precum sunteți doar voi, doresc astăzi preoția. În comunism nu erau atâtea tentații. Acum ofertele religioase și sugestiile pentru păcat le luăm de pe Internet. Credința, nădejdea și dragostea însă nu le găsim pe Internet. Fiți oamenii discernământului! Să ajute Dumnezeu să ne mai întâlnim la Sfântul Altar, în stare de slujire!”

La final, seminariștii au dorit a afla de la chiriarul nostru date privind istoria Bisericii Ortodoxe Române, după 1989, fenomenul secularizării și s-au arătat foarte deschiși pentru un dialog teologic și cultural cu colegii lor de la Seminarul Teologic „Sf. Ap. Andrei” din Galați. P.S. Casian a oferit tuturor iconițe și binecuvântare arhierescă.

Mai aflăm că în Ucraina nu se face oficial religia în școală, ci doar acolo unde este o armonie deosebită între biserica parohială și școala din teritoriu. Cu binecuvântarea mitropolitului Nikodim însă, pe lângă fiecare biserică mai funcționează câte o școală de duminică, pentru copii și tineri. Ni se dă exemplul unei parohii care adună duminica, la slujbă și la catehezele și dialogurile de după, 250 de copii și tineri.

Programul zilei s-a încheiat cu o vizită la Biserica „Sf. Pantelimon” din Harkov, unde păstorește protoiereul Nicolai Țernoviski. Biserica este veche de 102 ani, dar a fost foarte frumos restaurată și împodobită de părintele Nicolai. Într-un chivot special sunt adăpostite moaștele de la sfinții Damian, Isaak, Luca, Ioan și Agapita, din Lavra Pecerska. Am admirat incinta bisericii, cu clădiri impecabil restaurate după cei 40 de ani de restriște. În curte este un izvor din care credincioșii din zonă iau apă curată, care din când în când este binecuvântată și sfințită ca agheasmă.

6. Darurile Sfântului Atanasie

Sfinții au lucrarea lor minunată și mai presus de mintea noastră. Deși ni se spusese că este imposibil a căpăta moaște sau relicve de la Sfântul Atanasie, la rugămintea P.S. Episcop Casian, Î.P.S. Mitropolit Nikodim a dat binecuvântarea ca să aducem la Galați semnele bunăvoinței sale, dar mai ales ale dărnicii Sfântului Atanasie. Astfel, părintele protoiereu Andrei Pavliuk a oferit, pentru Eparhia Dunării de Jos prețioase părțile din moaștele Sfântului Atanasie și ale Sfântului Alexandru, despre care am vorbit mai sus.

Cel mai neașteptat dar al sfântului a fost însă un veșmânt al său, arhieresc. Puținele relicve (obiecte vestimentare) care aparțin Sfântului Atanasie, sunt păstrate cu scumpătate, într-o raclă din lemn de brad, în eclesiarhia catedralei din Harkov. Acolo, din dorința expresă a Mitropolitului Nicodim, cu ajutorul părintelui Andrei și al celorlalți părinți slujitori la catedrală, am descoperit un rând de straie arhieresti, cusute în fir, care, după mărturia părinților, au îmbrăcat trupul sfântului mai multe zeci de ani. Așa a dorit Sfântul Atanasie, să ofere evlaviei credincioșilor de la Dunărea de Jos, următoarele sale veșminte: sacosul arhieresc, epitrahilul și omoforul, bedernița, mânecutele și încălțăminte (!). P.S. Episcop a primit pe brațele sale aceste veșminte, le-a așezat, pentru ultima dată, pe trupul sfântului și le-a pregătit pentru a fi aduse la Galați.

Tot de la Harkov am adus mir sfințit la moaștele sfântului, iconițe și cărți de zidire sufltească sau volume din opera Î.P.S. Mitropolit Nikodim.

7. Drumul spre casă

Marți, 9 mai, dis-de-dimineață pornim spre casă. Părăsim Harkovul cu sentimentul că ne despărțim de un prieten iubit; avem însă conștiința că ne vom revedea și că el, Sfântul Atanasie va pregăti reîntâlnirea noastră acolo unde sălășluiește, în preajma Domnului Iisus Hristos, în lumina sfinților Săi. Treceam pe lângă Poltava, oraș legat definitiv de numele și biografia sfântului Paisie Velicikovski. Apoi, pe o șosea obositor de dreaptă, pe linia Poltava – Chișinău, străbatem aceleași nesfârșite câmpii mănoase, în mod evident unul din marile daruri ale lui Dumnezeu pentru Ucraina. În puținele localități prin care am trecut, observăm că elevii și tinerii, cetățenii și instituțiile se pregăteau pentru sărbătorirea zilei de 9 mai, o dată cu semnificații locale și europene.

În jurul orei 15⁰⁰, trecem pe lângă orașul Chișinău, simțindu-ne acasă, pe pământul Sfântului Voievod Ștefan al Moldovei. Prea Sfințitul amintește cu lacrimă de pomenire, de minunații basarabeni care au marcat istoria recentă a Bisericii Ortodoxe Române: mitropolitul Antonie Plămădeală, mitropolitul Nestor Vornicescu, avva Paul Mihail. Le cântăm „*Hristos a înviat*”, cu fiorul învierii în voci și în suflete. Facem un scurt popas în localitatea Hâncești; într-un crâng, Episcopul nostru întâlnește o ceată de copii, de la orfelinatul din localitate, cărora le oferă iconițe și dulciuri, moment parcă rânduit pentru pomenirea clericilor basarabeni mai sus amintiți.

Și cum sentimentul de ucenic nu moare niciodată, ci, dimpotrivă, deodată cu timpul sporește în noi recunoștința și mulțumirea pentru cei ce ne-au zidit ca oameni, P.S. Casian dorește a revedea Stolniceniul, satul natal al magistrului său, mitropolitul Antonie Plămădeală. Printre coline dulci, pline de pometuri, ne strecurăm spre acest sat cu nume de rezonanță istorică. Aflăm biserica, facem pomenire pentru întreg neamul cel adormit al Plămădeștilor; întrebăm credincioșii și copiii, care cunosc despre mitropolitul Antonie și care ne arată locul vechii case, unde a copilărit acesta. Aici Primăria din Stolniceni a sădit copaci, și se va amenaja un parc cu numele mitropolitului Antonie Plămădeală. O ultimă privire, la ieșirea din Stolniceni, imprimă pentru totdeauna pe retina sufletelor noastre imaginea picturală a acestui plai binecuvântat de Dumnezeu, din culorile și din dorurile căreia mitropolitul Antonie a scris despre Basarabia sa.

Spre seară, împlinind datoria față de eroii neamului românesc, oprim la cimitirul eroilor din Țiganca (Stoianovka), unde sunt îngropați 1060 de ostași români. Mitropolia Basarabiei amenajează acolo un cimitir, sistematizat, în memoria ostașilor căzuți aici în al doilea război mondial. Ca și la

Cania, unde vedem o frumoasă biserică în construcție, cântăm cu pioșenie „Veșnica pomenire” și „Hristos a înviat”. Ajungem la Cahul și trecem frontiera în România prin punctul Oancea. Suntem iarăși pe teritoriul Eparhiei Dunării de Jos. Suntem acasă, iar veșmintele sfântului și moaștele sale binecuvintează satele și oamenii, aceleași locuri, dar alți oameni care l-au găzduit și l-au cinstit, timp de 12 ani, cât a stat în orașul de la Dunăre.

La ora 22⁰⁰ intrăm în Reședința eparhială. La capela Palatului se săvârșea Acatistul Sfântului Atanasie, slujind p. cuv. arhim. Daniil Oltean și ceilalți părinți monahi din Centrul Eparhial. Astfel s-a făcut primirea oficială a sfântului, la Galați! În rugăciune! Prea Sfințitul Casian așează cu evlavie sfintele veșminte pe altarul capelei Palatului. Le sărutăm cu venerație, iară și iară, parcă mai însetați după binecuvântarea sfântului. Copleșiți de darul primit de Eparhie și de chiriarhul ei, ceilalți părinți și închinători sărută sfintele moaște și sfintele veșminte, care rămân ca o inestimabilă valoare, mai prețioase decât nestematele și decât aurul, în vistieria spirituală a Eparhiei Dunării de Jos.

Vineri, 12 mai a.c., la prima oră, chiriarhul nostru ne invită să mulțumim Domnului și Sfântului Atanasie, prin slujirea Sfintei Liturghii. P.S. Episcop, în duh de rugăciune, aranjase sfintele veșminte într-un mic scaun arhieresc, din stejar sculptat, în așa fel, încât sfântul pare a fi prezent aieva: toate piesele veșmântului arhieresc, în succesiunea lor de îmbrăcare cu icoana sfântului adusă de delegația eparhială în 2004, în brațele sfântului, cu cârja arhierescă cu care erau intronizați episcopii Dunării de Jos (simbolic și inspirat detaliu!). Și papucii!... Toate la locul lor, inclusiv moaștele aduse acum, așezate la locul mâinii drepte, de unde au fost și luate din trupul sfântului de la Harkov, îl reconstituie, întreg, pe Sfântul Atanasie, aici, la Galați, la Dunărea de Jos, care pentru el este tot acasă!

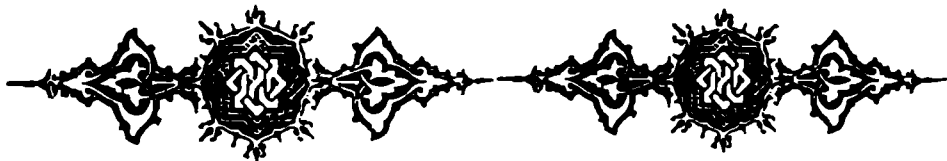
8. Concluzii

La timpul mulțumirilor, dăm slavă lui Dumnezeu că ne-a rânduit pe noi pentru acest pelerinaj pe urmele pașilor plăcutului Său. Mulțumim Sfântului Atanasie că ne-a chemat și ne-a deschis calea spre sine, apoi spre casă. Mulțumim personal Prea Sfințitului Episcop Casian că ne-a cuprins în delegația oficială și că ne-a oferit darul acestei călătorii, cu sfinții, spre sfinții Domnului. Mulțumim că am cunoscut un om remarcabil, cu o putere benefic transformatoare, providențială pentru Ucraina și Harkov, Î.P.S. Mitropolit Nikodim, înconjurat de oameni admirabili, jertfelnici și iubitori.

Întâlnirea cu Sfântul Atanasie ne-a marcat pentru totdeauna, atât viața pământească, dar și întreaga existență.

Slavă lui Dumnezeu pentru toate!

Pr. Lucian Petroaia

X. BISERICA ȘI ȘCOALA

CONFĂTUIREA PROFESORILOR METODIȘTI DIN MUNICIPIUL BUCUREȘTI PE SEMESTRUL AL II-LEA

În ziua de miercuri, 15 februarie a.c., între orele 10.00-13.00, s-a desfășurat Consfătuirea cu profesorii metodiști din București pentru disciplina Religie, pe semestrul al II-lea, an școlar 2005-2006, organizată de către Centrul nostru Eparhial și de Inspectoratul Școlar al Municipiului București.

Au participat, alături de profesorii metodiști la Religie din cele șase sectoare ale Capitalei, Prea Sfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și P.C. Pr. Prof. Gheorghe Dogaru, Inspector de specialitate la disciplina Religie, în cadrul Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

Consfătuirea a avut următorul program tematic:

1. Graficul ședințelor metodice cu cadrele didactice de specialitate la disciplina Religie din Municipiul București, pe cele șase sectoare (**Consfătuirile metodice de specialitate** la nivelul fiecărui sectoral Capitalei);

2. Graficul inspecțiilor speciale pentru obținerea gradelor didactice de către cadrele didactice de specialitate înscrise la formele de perfecționare didactică realizate prin I.S.M.B.;

3. Graficul inspecțiilor curente la clasă efectuate de reprezentanții delegați ai Centrului Eparhial și ai I.S.M.B., la disciplina Religie;

4. Noutăți privind mișcarea personalului didactic în anul școlar 2006-2007:

- Calendarul mișcării personalului didactic 2006-2007;
- Metodologia de mișcare a personalului didactic 2006-2007 (noutăți față de versiunea precedentă);

- Graficul de acordare a Inaltei binecuvântări (avizul de cult) de către Arhiepiscopia Bucureștilor;

5. Situația evaluării și notării elevilor la disciplina Religie, pe semestrul I:

- Rapoartele din teritoriu, preluate de către profesorii metodiști;
- Aspecte generale semnalate;
- Situații speciale consemnate;
- Propuneri privind optimizarea evaluării și notării la clasă a elevilor.

6. Programe de perfecționare și formare continuă a cadrelor didactice la disciplina Religie, în colaborare cu Casa Corpului Didactic din București.

7. „Mijloace de învățământ folosite în predarea-învățarea Religiei în școală: Cabinetul de Religie“ – proiectarea și realizarea unei baze de date comune la nivelul Arhiepiscopiei Bucureștilor și a I.S.M.B. privind cabinetele de Religie din unitățile de învățământ preuniversitar ale Municipiului București, finalizată printr-un material ilustrativ specific (cu text și imagini).

8. Referate metodico-științifice;

9. Încadrările didactice la disciplina Religie pe anul școlar curent:

- **situații urgente semnalate;**
- propuneri privind soluționarea lor;

10. Diverse.

În conformitate cu programul prezentat, au fost stabilite următoarele:

1. Graficul consfăturilor de specialitate la disciplina Religie, pe semestrul I, cu profesorii de Religie, pe cele șase sectoare ale Capitalei, a fost stabilit după cum urmează:

Sectorul 1:

a) 22 martie, ora 09.00, la Școala Nr. 17 – „Pia Brătianu“,

Tema: „Metode de predare-învățare la disciplina Religie“

b) 10 mai, ora 09.00, la Școala Nr. 17 – „Pia Brătianu“,

Tema: „Importanța cercurilor de pictură de icoane în formarea caracterului religios-moral al elevilor“

Sectorul 2:

a) 29 martie, ora 09.00, la Colegiul Tehnic „Dimitrie Leonida“,

Tema: „Proiectarea didactică la disciplina Religie“

b) 03 mai, 09.00, la Colegiul Tehnic „Dimitrie Leonida“

Tema: „Evaluarea sumativă la disciplina Religie“

Sectorul 3:

a) 15 martie, ora 09.00, la Liceul Bilingv „Decebal“

Tema: „Metodologia și tehnologia instruirii didactice“

b) 24 mai, ora 09.00, la Liceul Bilingv „Decebal“

Tema: „*Evaluarea sumativă*“

Sectorul 4:

a) 15 martie, ora 09.00, la Seminarul Teologic Ortodox din București
Tema: „*Principii, obiective și metode utilizate în procesul consilierii și orientării școlare*“

b) 31 mai, ora 09.00, la Seminarul Teologic Ortodox din București

Tema: „*Evaluarea sumativă*“

Sectorul 5:

a) 22 martie, ora 09.00, la Liceul Teoretic „Dimitrie Bolintineanu“

Tema: „*Principiile didactice fundamentale în predarea Religiei*“

b) 03 mai, ora 09.00, la Liceul Teoretic „Dimitrie Bolintineanu“

Tema: „*Evaluarea sumativă*“

Sectorul 6:

c) 15 martie, ora 09.00, la Seminarul Teologic Ortodox din București

Tema: „*Organizarea concursurilor școlare la disciplina Religie*“

d) 24 mai, ora 09.00, la Seminarul Teologic Ortodox din București

Tema: „*Evaluarea sumativă*“

2. Graficul inspecțiilor speciale pentru obținerea gradelor didactice de către cadrele didactice de specialitate înscrise la formele de perfecționare didactică realizate prin I.S.M.B.

În conformitate cu prevederile legale aflate în vigoare, inspecțiile speciale (preinspecții, și inspecții finale) pentru obținerea gradelor didactice I și II, vor fi realizate numai de către P.C. Pr. Prof. Gheorghe DOGARU, în calitate de Inspector de specialitate la disciplina Religie, în cadrul Inspectoratului Școlar al Municipiului București. Inspecțiile speciale pentru obținerea gradului definitiv în învățământ de către profesorii de Religie vor fi efectuate de profesorii metodiști de Religie din Capitală, după cum urmează:

1. Prof. Livia TEODORESCU, gradul II, titular la Școala Nr. 17 – „Pia Brătianu“, Sector 1, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 1;

2. Prof. Aurora CIACHIR, gradul II, titular la Școala Nr. 56 – „Jose Marti“, Sector 2, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 2;

3. Prof. Marian PETROVICI, gradul definitiv, titular la Liceul Bilingv „Decebal“, Sector 3, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 3;

4. Prof. Daniela CIORĂȚĂ, gradul II, titular la Școala Nr. 129 Elena Farago“, Sector 4, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 4;

5. Prof. Maria MOLDOVEANU, gradul I, titular la Liceul Teoretic „Șt. Odobleja“, Sector 5, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 5;

6. Prof. Iuliana MARTIN, gradul II, titular la Școala Nr. 197, Sector 6, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 6;

7. Prof. Janeta NIȚĂ, gradul II, titular la Liceul Teoretic „Marin Preda“, Sector 6, delegat al I.S.M.B. pentru Sectorul 6.

S-a propus ca planificarea calendaristică a inspecțiilor speciale să fie întocmită de către fiecare metodist de specialitate și transmisă către Inspectoratul Școlar al Municipiului București, spre a fi centralizată.

P.C. Pr. Gheorghe DOGARU, Inspector de specialitate la disciplina Religie în cadrul I.S.M.B., și echipa de metodiști amintită vor efectua în cursul anului școlar 2005-2006, un număr de 56 inspecții speciale pentru obținerea gradului didactic definitiv, 26 inspecții speciale pentru obținerea gradului didactic II și 6 inspecții speciale pentru obținerea gradului didactic I în învățământ.

3. Graficul inspecțiilor curente la clasă efectuate de reprezentanții delegați ai Centrului Eparhial și ai I.S.M.B., la disciplina Religie.

Potrivit recomandărilor Inspectoratului Școlar al Municipiului București, fiecare profesor metodist va efectua lunar cel puțin câte două inspecții curente în unitățile de învățământ preuniversitar din sectorul respectiv, fiecare inspecție curentă având durata cuprinsă între 2-4 ore de asistență la clasă pentru fiecare cadru didactic inspectat.

La aceste inspecții curente, profesorii metodiști vor putea fi însoțiți de reprezentantul delegat al Centrului Eparhial, cu rolul de observator, potrivit prevederilor Protocolului încheiat între Patriarhia Română și Ministerul Educației și Cercetării privind predarea Religiei în unitățile de învățământ preuniversitar.

Graficul acestor inspecții curente va fi stabilit ulterior între reprezentanții Centrului Eparhial și cei ai Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

4. Noutățile privind mișcarea personalului didactic în anul școlar 2006-2007 au fost prezentate și analizate de către toți cei prezenți, așa cum sunt prevăzute în documentele specifice aprobate prin Ordine ale Ministrului Educației și Cercetării:

- *Calendarul mișcării personalului didactic 2006-2007*, aprobat prin Ordinul M.Ed.C. Nr. 5442/09.11.2005;

- *Metodologia de mișcare a personalului didactic 2006-2007* aprobată prin Ordinul M.Ed.C. Nr. 5441/09.11.2005 (noutăți față de versiunea precedentă).

În deplină conformitate cu prevederile acestor acte normative, Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor a elaborat Graficul de acordare a Înaltei binecuvântări (avizul de cult) pentru predarea Religiei în unitățile de învățământ preuniversitar din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a

Bucureștilor, pentru anul școlar 2006-2007, aprobat de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST prin Înalta rezoluție de pe Temei Nr. 11.896/29.11.2005

Toate aceste prevederi vor fi aduse la cunoștința profesorilor de Religie din teritoriu de către profesorii metodiști în cadrul consfătuirilor metodice stabilite pentru semestrul al II-lea al anului școlar curent.

5. Situația evaluării și notării elevilor la disciplina Religie, pe semestrul I se află în curs de centralizare și definitivare la nivelul Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

6. Programe de perfecționare și formare continuă a cadrelor didactice la disciplina Religie, în colaborare cu Casa Corpului Didactic din București.

Doamna Prof. Ruxandra REGALIA, Metodist formator în cadrul Casei Corpului Didactic din București, a prezentat strategia privind formarea continuă a personalului didactic de specialitate la disciplina Religie, prin participarea la cursurile de formare și perfecționare ale Casei Corpului Didactic din București. Cursurile se vor desfășura în perioada 15 martie – 15 mai la Seminarul Teologic Liceal Ortodox din București, cu două grupe de câte 30 de cadre didactice de Religie din Capitală. Cursul va avea următoarea tematică (module):

1. „Psihopedagogia vârstelor“;
2. „Managementul clasei de elevi“;
3. „Strategii de instruire didactică“;
4. „Proiectare didactică“;
5. „Mijloace de învățământ specifice disciplinei Religie“;
6. „Evaluarea la Religie“;

Toate aceste teme au fost alcătuite și vor fi susținute de un colectiv mixt de cadre didactice ale Inspectoratului Școlar al Municipiului București și ale Casei Corpului Didactic din București, în următoarea componență:

1. P.C. Prof. Gheorghe DOGARU, Inspector de specialitate la disciplina Religie, în cadrul I.S.M.B;
2. Prof. Ruxandra REGALIA, Metodist formator în cadrul Casei Corpului Didactic din București;
3. Prof. Alina Șișmanian, Consilier Școlar în cadrul Liceului Teoretic „Ion Creangă“;
4. Prof. Livia TEODORESCU, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 1 din partea I.S.M.B.;
5. Prof. Aurora CIACHIR, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 2, din partea I.S.M.B.;
6. Prof. Milica MIRON, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 3, din partea I.S.M.B.;

7. Prof. Daniela CIORAȚĂ, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 4, din partea I.S.M.B.;

8. Prof. Maria MOLDOVEANU, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 5, din partea I.S.M.B.;

9. Prof. Janeta NIȚĂ, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 6, din partea I.S.M.B.;

10. Prof. Iuliana MARTIN, Metodist de specialitate la disciplina Religie pentru Sectorul 6, din partea I.S.M.B.

Suportul de curs va fi alcătuit de către echipa de metodiști formatori menționată, iar costurile cursului vor fi suportate de către Inspectoratul Școlar al Municipiului București, de Casa Corpului Didactic și de cadrele didactice participante.

7. „Mijloace de învățământ folosite în predarea-învățarea Religiei în școală: Cabinetul de Religie“ – proiectarea și realizarea unei baze de date comune la nivelul Arhiepiscopiei Bucureștilor și a I.S.M.B. privind cabinetele de Religie din unitățile de învățământ preuniversitar ale Municipiului București, finalizată printr-un material ilustrativ specific (cu text și imagini).

Pentru preluarea datelor și imaginilor referitoare la cabinetele de Religie din unitățile de învățământ ale Capitalei, P.C.Pr. Prof. Gheorghe Dogaru și Anghel Chirilă, vor efectua vizite de lucru în zilele de vineri, 17 februarie și, respectiv, vineri, 24 februarie a.c.

8. Referate metodico-științifice prezentate.

Profesorii metodiști desemnați pentru cursul de formare realizat în colaborare cu Casa Corpului Didactic au supus dezbaterii celor prezenți referate metodico-științifice din tematica cursului de formare menționat.

9. Încadrările didactice la disciplina Religie pe anul școlar curent sunt realizate de către Inspectoratul Școlar al Municipiului București, Sector 5. Posturile/catedrele/orele declarate vacante de conducerea unităților școlare se centralizează la nivelul I.S.M.B. – Sector 5, iar în fiecare zi de joi sunt organizate ședințe publice pentru ocuparea acestora, pe baza criteriilor prevăzute de Metodologia de mișcare a personalului didactic. **În prezent, nu au fost semnalate probleme privind eventuale posturi/catedre/ore de Religie neocupate cu personal didactic.**

În încheierea lucrărilor, Prea Sfințitul Varsanufie Prahoveanul a arătat că educația religioasă a copiilor și tinerilor din Școala românească se află permanent în atenția Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST și de aceea eforturile profesorilor metodiști și ale inspectorilor de religie trebuie să fie îndreptate cu precădere nu numai spre o instruire religioasă a elevilor, ci spre o educație religios-morală activă, în comuniune cu biserica parohială, prin participarea continuă a elevilor și profesorilor la viața liturgică a Bisericii.

Insp. Anghel Chirilă

XI. IN MEMORIAM

VIE AMINTIRE PREOTULUI GHEORGHE CHIȚESCU

Într-o noapte mohorâtă, când o liniște aproape mormântală se așternea peste medievala cetate a Târgoviștei, la orele 03:15 ale zilei de 02 martie 2006, se stingea din viață unul dintre cei mai devotați slujitori ai Bisericii noastre, preotul Gheorghe Chițescu, fost protoiereu și apoi consilier administrativ-bisericesc al Arhiepiscopiei Târgoviștei și distins slujitor la biserica Lemnul din Municipiul Târgoviște.

S-a născut în localitatea Moroieni, județul Dâmbovița, acolo unde coama dealului de întretaie cu piscul muntelui, acolo unde bradul ne îmbată cu cetina și cu mireasma sa binefăcătoare, la 23 martie 1939, din buni creștini, Gheorghe și Frusina Chițescu, oameni de frunte ai obștei comunei. Ca al treilea fiu al familiei Chițescu, de mic a căutat să-și înobileze sufletul cu alese învățături creștine, fiind nelipsit de la biserica din satul natal împreună cu părinții, cu frații și cu surorile sale. A urmat cursurile școlii primare în comuna Moroieni, ca apoi să se înscrie la liceul horticol din Curtea de Argeș pe care l-a absolvit cu rezultate remarcabile. În toți acești ani de studiu, a fost mistuit de o dorință fierbinte de a-L cunoaște și de a-L sluji pe Dumnezeu, mai ales că fratele său mai mare, Ion Chițescu, urma cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din București. Animat de această dorință, s-a înscris la Seminarul Teologic Ortodox din București, iar apoi, între anii 1961-1965, a urmat cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din București, pe care le-a

absolvit cu calificativul didactic *"Foarte bine"*. Pe tot parcursul studiilor seminariale și universitare, s-a aflat sub îndrumarea și purtarea de grijă a unchiului său, distinsul profesor universitar de Teologie Dogmatică, Nicolae Chițescu, care i-a sădit în suflet dragostea față de Dumnezeu, față de Biserică, față de oameni și față de carte. Onestitatea, bunăcuviința, noblețea, respectul față de cel mai umil om, au fost virtuțile care i-au încununat sufletul.

În anul 1964, s-a căsătorit cu tânăra Georgeta Alexandru, absolventă a Facultății de Filologie a Universității din București, specializarea Limba și literatura română, iar Dumnezeu le-a binecuvântat căsnicia cu doi copii, Cristian și Monica.

După ce a funcționat timp de doi ani ca profesor de agricultură și de muzică în localitățile Pierșinari și Brătești, județul Dâmbovița, în anul 1966, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Moțăieni, Protoieria Pucioasa, județul Dâmbovița, unde a desfășurat ca paroh o bogată activitate pastoral-misionară. Aici s-a impus în fața enoriașilor săi printr-o ținută demnă de un adevărat apostol al Mântuitorului Hristos, manifestând întotdeauna un spirit analitic și pătrunzător, sesizând adesea nevoile spirituale ale credincioșilor săi și insuflându-le în inimi evlavia, respectul și conștiința vie a muncii și a slujirii.

Bun gospodar, cu sprijinul harnicilor enoriași din Moțăieni, părintele Gheorghe Chițescu a executat ample lucrări la cele două biserici parohiale, refăcând tencuielile exterioare și restaurând picturile care împodobesc și astăzi cele două lăcașuri de cult, adevărate bijuterii ale spiritualității dâmbovițene.

Pentru toate aceste calități și merite, în anul 1980 a fost promovat ca protopop pentru Protoieria Târgoviște, județul Dâmbovița. În aceasta calitate, părintele Gheorghe Chițescu a fost mai bine cunoscut de preoții protoieriei, cărora, asemenea unui adevărat părinte, le cunoștea viața și activitatea depusă în ogorul Domnului. Nu de puține ori, aceștia au primit de la el fie un sfat, fie o recomandare, fie un ajutor, la începutul drumului anevoios al slujirii altarelor străbune sau la răscruce de misiuni.

La ușa sa de la protoierie, nu a fost nimeni care să bată și să nu fie primit și mângâiat oferindu-se o rezolvare favorabilă cererii fiecăruia.

Permanent prezent la datorie, atât la protoierie, cât și în mijlocul credincioșilor din parohia sa, părintele Gheorghe Chițescu, *"s-a făcut tuturor toate,*

ca pe toți să-i dobândească". În tot ceea ce a săvârșit, i-a iubit pe clerici, a iubit preoția, s-a identificat cu ea și a slujit-o cu dragoste și cu devotament. Mulți preoți s-au adăpat din învățătura și din experiența sa, fapt care le-a adus succesul în activitatea pastoral-misionară.

În anul 1990, a fost transferat la cerere la parohia Lemnul din Târgoviște, unde a depus eforturi deosebite pentru redarea valorii și a frumuseții inițiale a sfântului lăcaș, executând ample lucrări de conservare, atât a clădirii, cât și a picturii bisericii, alături de părintele paroh Oprea Gugu. În cadrul parohiei, s-a implicat activ în slujirea bunilor enoriași, fapt care i-a adus prețuirea și stima din partea acestora, fiind socotit un model pentru preoțimea dâmbovițeană.

Odată cu instalarea Înalt Prea Sfințitului Părinte Dr. Nifon, ca Arhiepiscop al Târgoviștei, în anul 2000, a fost promovat pe postul de consilier administrativ-bisericesc, ca unul care cunoștea cel mai bine situația administrativă a protoierii și a parohiilor, precum și a preoțimii din cuprinsul Arhiepiscopiei Târgoviștei.

Cu distinsul său tact pastoral, dar și cu aleasa eleganță ce îl caracteriza, a îmbinat în mod magistral activitatea administrativă de la centrul eparhial, cu activitatea pastorală de la parohie, fiind apreciat și prețuit atât de superiori, cât și enoriași.

Dar o grea suferință a pus stăpânire pe firavul său trup, fapt ce a determinat ca, începând cu anul 2005, să nu mai poată continua activitatea creatoare în folosul Bisericii și să se pensioneze. După chinuri aproape martirice îndurate pe patul de suferință, în noaptea de 2 martie 2006, și-a încredințat sufletul Domnului, gândind parcă la cuvintele Sfintei Scripturi: *"Bine slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului tău"* (Matei 25,23).

Slujba înmormântării a fost săvârșită în ziua de 4 martie 2006, în catedrala istorică a Mitropoliei din Târgoviște, de un ales sobor de preoți și diaconi, în frunte cu Înalt Prea Sfinția Sa, Înalt Prea Sfințitul Părinte Dr. Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei.

După oficierea slujbei, a luat cuvântul Înalt Prea Sfințitul Părinte Dr. Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, care a prezentat regretul profund, atât al centrului eparhial, cât și al preoțimii dâmbovițene, pentru pierderea distinsului preot Gheorghe Chițescu. În cuvinte pline de mângâiere, a adus un cald omagiu familiei îndoliate, evidențiind apoi calitățile alese ale părintelui, ca

bun slujitor și chivernisitor al Casei lui Dumnezeu. Întreaga sa activitate a fost un model pentru toți cei care au fost în preajma sa și s-au adăpat din izvorul înțelepciunii și al vredniciei sale.

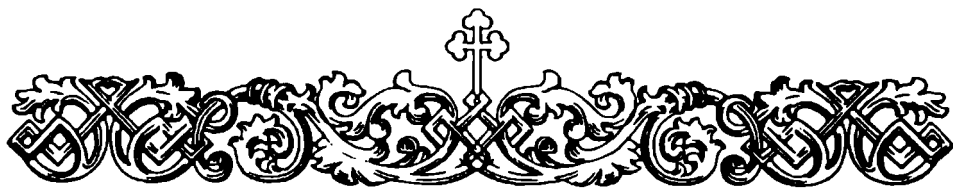
După " *Veșnica pomenire!*", sicriul cu trupul său neînsuflețit a fost purtat pe umeri de preoți, ocolindu-se catedrala, potrivit rânduielii tipiconale, apoi a fost așezat la locul de odihnă veșnică din cimitirul capelei catedralei din Târgoviște.

Dumnezeu să-l odihnească și să-l numere cu dreptii, iar amintirea lui să rămână vie din neam în neam!

Pr. Dorin Zarioiu

XII. MELOS

LIMBAJUL LITURGIC DE SORGINTE BIZANTINĂ ÎN MUZICA CULTĂ CONTEMPORANĂ

În concepția creștină muzica este un dar al lui Dumnezeu, cu dublă prezență, cerească și pământească, a cărei existență încetează numai pentru aceasta din urmă, odată cu sfârșitul lumii. Ultima carte a Bibliei, Apocalipsa, la capitolul 18,22 ne spune lămurit: «*Și glasul celor ce zic din chitară și din gură și din flaut și din trâmbiță nu se va mai auzi*». Ea se dovedește a fi cea de-a patra necesitate umană, după hrană, îmbrăcăminte și adăpost, dar este în același timp «limba» de comunicare cu Dumnezeu, în care I se aduc laude Celui ce l-a creat pe om cu sensibilitate pentru muzică. «De aici omniprezența și veșnicia în universul care-și slăvește Creatorul. În cartea lui Iov la capitolul 38,7 unde Domnul spune că – stelele dimineții cântau laolaltă cu îngerii lui Dumnezeu – găsim ceea ce Platon va numi mult mai târziu, muzica sferelor, ajunsă prin cărțile de cult românești ale secolelor medievale»¹

Reflectarea cântării îngerești în muzica omului reprezintă, în fond, un transfer al principiului spiritual în zona sensibilului. Pentru Sfântul Grigorie de Nissa, ca și pentru alți Sfinți Părinți, cântarea cerească se definește ca ordine a universului, armonie a părților cu întregul, «muzică a sferelor», iar această muzică este perceptibilă numai cu rațiunea, ea depășind hotarele sensibilului. «Tot așa compoziția universului este alcătuită și ea din diferite elemente, care se pot observa unul câte unul și care printr-un ritm ordonat și imuabil, dau armonia părților față de întreg. De aici rezultă melodia prea

---

1. Vasile Vasile. *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol I, Edit. Interprint SRL. București. 1997, p.8

armonioasă a lumii, al cărei auditor se face rațiunea care nu se asociază în nici un fel cu simțul fiziologic al auzului; ci imitând numai simțurile trupului dar înălțându-se mai presus de ele, ascultă cântarea cerurilor. Mi se pare că și David a ascultat această cântare când, prin mișcarea artistică și prea-înțeleaptă care se contemplă în ceruri a auzit descrierea slavei lui Dumnezeu, Cel ce face aceste armonii în ceruri»².

Astfel, armonia cerească este prototipul muzicii pământești, iar omul, fiind o oglindă a Dumnezeirii, absoarbe muzica universului prin chiar dispoziția sa fiziologică de a produce muzică³

În acest sens, principala funcție a muzicii o constituie închinarea și slăvirea lui Dumnezeu. De aceea, toate cărțile Vechiului Testament abundă în îndemnuri la cântare, muzica mozaică reprezentând cea mai importantă sursă a muzicii creștine.

Printre piesele preluate integral în cultul creștin vom remarca mai întâi Psalmii sau versete din psalmi intrați masiv în serviciul religios. Unii dintre ei vor deveni texte pentru creații de referință, mai ales în practica din țara noastră. Iată și câteva exemple: Psalmul 50, *Miluește-mă, Dumnezeule* de Gheorghe Cucu, Psalmul 145, *Laudă suflete al meu pre Domnul* de I. Popescu – Pasărea, de Sebastian Barbu- Bucur etc. «Psalmii vor asigura perpetuarea cântării solistice, comune și alternative, sfârșitul unor versete fiind repetate de credincioși în cor, așa cum s-a moștenit și în tradiția românească.»⁴ «Cântarea sfântă a psalmilor, formând o parte esențială în toate tainele ierarhice, nu trebuie despărțită de cea mai sfântă dintre taine»⁵ Regăsim aici, dincolo de afirmarea legăturii dintre dogmă și cânt, modalitatea în care lucrează muzica liturgică deodată asupra minții cât și asupra inimii. De fapt, când vorbim de muzica liturgică ne gândim la muzica tradițională de sorginte bizantină, componentă a zestrei de muzicalitate românească, alături de creația populară, care devine o tradiție de netăgăduit a componisticii moderne, începând cu *Liturghia psaltică* a lui D.G.Kiriac analizată excepțional de maestru Valentin Gruescu⁶ continuând cu prima jumătate a secolului XX, unde întâlnim alte încercări de adaptare a temelor psaltice la tradiția europeană. În această direcție putem menționa pe George

2. *Sfântul Grigorie de Nissa, Scrieri*, p.11-a, București. Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, p.140.

3. Nicolae Teodoreanu, *Pentru o teologie a muzicii sacre*, în *Muzica*, Nr.3, iulie-septembrie, 2002, p.73.

4. Vasile Vasile, *op.cit.*, p.31.

5. Sfântul Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească, Ierarhia bisericască*, Iași, Institutul European 1994, p.94

6. Valentin Gruescu, *Teză de doctorat dactilografată*.

Enescu, Paul Constantinescu, Sabin Drăgoi, Zeno Vancea, Marțian Negrea, Sigismund Toduță etc. Aceștia sunt autorii unor lucrări vocal – simfonice remarcabile: *Oratoriile de Crăciun și de Paști* de Paul Constantinescu, *Recviemul* de Sabin Drăgoi sau *Recviemul* de Marțian Negrea, *Două studii în stil bizantin pentru trio de coarde*, *Sonata bizantină pentru violoncel solo*, de Paul Constantinescu, *Variațiuni libere asupra unei melodii bizantine din secolul al III-lea pentru cello și orchestră* de Paul Constantinescu, *Simfonia a II-a* de Sigismund Toduță, ale cărui opere sunt asemănate de către muzicologii exegeți «cu frescele bisericilor românești medievale»⁷. Muzicienii mai tineri și-au asumat această tradiție, cunoscând eventual prin educația primită în mediile familiale în care au crescut, muzica psaltică din surse direct bisericești sau din demersurile bizantinologilor.

Ne referim în primul rând la acei muzicieni născuți după anii 1930 și care constituie grupul creator cel mai reprezentativ pentru actuala muzică românească. Primul dintre ei este **Ștefan Niculescu**.

Acesta se apropie de timpuriu de sacru, aspect fundamental ce-i traversează toată creația. Filonul religios ortodox și muzica bizantină au reprezentat încă din anii '60 sursele esențiale ale muzicii sale, alături de folclorul țărănesc, de Enescu și de modelele europene: Bartók, Stravinski, Hindemith, Messiaen, Webern⁸ - membru al Academiei Române, Doctor Honoris Causa al Academiei de Muzică din Cluj -Napoca.

Ștefan Niculescu, compozitor, muzicolog și profesor, născut la Moreni în 1927 și-a început studiile muzicale la Conservatorul din București având ca profesor de compoziție pe Mihai Andricu, apoi a urmat Institutul de Construcții Civile și Industriale din București (1946-1950). A participat la Internaționale Ferienkurse für Neue Musik din Darmstadt Germania și la cursurile laboratorului de muzică electronică Siemens din München 1966.⁹

A compus aproximativ 70 de lucrări în aproape toate genurile muzicale (orchestrale, camerale, vocale și operă). Modalitățile diverse de a îngloba sacral în compoziția modernă înseamnă, în cazul lui Ștefan Niculescu, a transpune cuvinte sacre în sunete sau a sonda raportul între Unu și Multiplu.¹⁰

«În muzică (...) se poate observa apariția unor astfel de evenimente sonore, încât să permită înlănțuirea lor nu într-o formă discursivă, «istorică»,

7. Valentina Sandu-Dediu, *Muzica românească între 1944-2000*, Edit. Muzicală, 2002, p.76

8. Valentin Sandu-Dediu. *op. cit.* p78

9. Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, Lexicon, vol.VII, Editura Muzicală, București. 2004, p.p.116-117

10. Valentina Sandu-Dediu. *op.cit.*, p.78

ci într-una care creează iluzia stagnerii, a depășirii timpului»¹¹. Este în fond o ieșire în timpul cotidian și intrarea într-un altfel de timp, intrarea înăuntrul cuvântului, într-un timp sacru sau mitic, aparent reversibil, sau an-istoric, problema timpului fiind una care-l preocupă permanent în compozițiile sale. Muzica lui Ștefan Niculescu se caracterizează prin profunzime și o sobră vitalitate. Posesor al unei măestrii componistice dobândită de timpuriu, crează lucrări străbătute de o densă polifonie, de tipul marilor maeștri neerlandezi, ce are la bază o melodicitate cu un lirism reținut, o ritmică și o orchestrație foarte variate, care alcătuiesc materia opulentă a artei sale.

Pornind de la arta lui Enescu, Webern sau Mesiaen și de la cântecul popular românesc sau muzica bizantină, el reușește să-și creeze un stil propriu de sinteză și se situează în mod deosebit pe poziția creatorilor care «cercetează inovația sub multiplele ei aspecte, îmbinând un conținut nou, cu o formă nouă adecvată»¹². În *Simfonia a II-a, Opus Dacicum*, întâlnim atât principiul drag compozitorului, regăsit în subiectul arhitectonic, cât și tehnica extrasă din muzica bizantină a isonului. Această tehnică făcuse subiectul unei preocupări intense în lucrări ca: *Ison I* și *Ison I I*. Aluzia fină la sonoritatea muzicii bisericești de sorginte bizantină înseamnă aici, nu o combinare sau o reevaluare de citate ci preluarea unui aspect caracteristic: acea pedală, notă lungă menținută pe parcursul unei melodii, existentă în limbajul liturgic de sorginte bizantină.

«Isonul, reprezintă prin intonarea sa în paralel cu o melodie, cea mai simplă formă de polifonie, obișnuită în muzica liturgică orientală, se pare încă din vremea lui Cucuzel (sec. XII), care l-a introdus în melodiile papadice»¹³ iar maestru Sebastian Barbu Bucur spune că isonul este catifeaua pe care se brodează mirific melodia bizantină.

Credem că putem identifica aici principiul al “Aceluiași” (în opoziție cu “Celuilalt”), ceea ce din punct de vedere al teologiei creștine, se poate exprima prin: “*Eu sunt Cel ce sunt*” (Ieșire 3, 14), simbol al Unului, «monadă și unitate»¹⁴ al lui Dumnezeu. În felul acesta, o melodie însoțită de ison, reprezintă punerea în relație a celor de aici: lume, suflet, om, rugăciune, a celor ce există fizic, cu Cel care este cauza lor, cu Dumnezeu.¹⁵

11. Sava Iosif, *Ștefan Niculescu și galaxiile muzicale ale sec. XX*, București, Edit. Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, 1991, p.176

12. Doru Popovici, *Muzica Corală Românească*, Edit. Muzicală, București 1966, p.296

13. Gérald Théodore, *Les Pères de l’Eglise et la musique*, Genève, Minkoff Reprint, 1973, p.109

14. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine. Teologia mistică*, Iași, Institutul European, 1993, p.48.

15. *Ibidem* p.48

În Dicționarul de termeni muzicali, Gh. Firca, citându-l pe A. Souris afirmă că, isonul devine un sunet continuu «comparabil cu fondul de aur al icoanelor și picturilor din interiorul bisericilor»!¹⁶ Alături de alte procedee ce definesc universul componistic al lui Ștefan Niculescu, isonul rămâne o constantă ce relaționează mereu cu ethosul muzicii bizantine de creația compozitorului.

O altă ipostază a evocării acestui ethos, o găsim în lucrarea *Echos pentru vioară solo*. Însuși titlul desemnează conceptul de mod (glas, eh) în accepțiune bizantină, cuvântul fiind de origine greacă și se folosește în practica muzicii liturgice românești de cult.

Alte piese muzicale care pun în valoare gândirea componistică a lui Ștefan Niculescu și apropierea lui de sacru prin intermediul muzicii sunt: *Simfonia a III-a concertantă, Invocați-o pentru 12 voci*, lucrare inspirată din tradiția isihastă, «rugăciunea inimii», *Axion pentru cor de femei și saxofon*, *Psalmus pentru 6 voci*, *Simfonia a IV-a, Deisis*, *Simfonia a V-a, Litanii la plinirea vremii*.

Materialul muzical reflectă atitudinea deschisă la sugestiile tradiției muzicii sacre, indiferent de zona de unde provine. «Apropierea continuă de marile tradiții muzicale sacre ale umanității îl conduce pe compozitor să aspire la un limbaj nou care să fructifice trecutul și prezentul din cât mai multe culturi ale lumii»¹⁷.

În peisajul artistic al compozitorilor generației anilor 1920-1930 alături de Ștefan Niculescu, la loc de cinste stă compozitorul **Doru Popovici**.

Născut în anul 1932 la Reșița, și-a început studiile muzicale la Timișoara, apoi la Conservatorul din București, având ca profesor de compoziție pe Mihail Jora și de armonie pe maestrul Paul Constantinescu. Se perfecționează la Internaționale Ferienkurse für Neue Musik din Darmstadt (1968) cu Gyorgy Ligeti¹⁸ cu alți profesori celebri ai vremii.

Muzica sa, comunicativă, «se axează pe melodie ca expresie a lirismului, stare esențială de spirit»¹⁹ ce guvernează majoritatea lucrărilor sale. Izvoarele acestora se regăsesc în muzica Renașterii europene, în monodia bizantină și în serialismul secolului XX. «După perioada mea de creație, (zice Doru Popovici) post-impresionistă, a urmat cea post-expresionistă, legată de serialismul dodecafonic și cea neobizantină, în aceasta din urmă am

16. *Dicționar de termeni muzicali*, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1984, p.247

17. Valentina Sandu-Dediu, *op.cit.* p.83

18. Viorel Cosma, *Muzicienii români*, (Lexicon), Edit. Muzicală a Uniunii Compozitorilor București, 1970, p.365

19. Valentina Sandu-Dediu, *op.cit.* p.254

repus în lumină, fie străvechi imnuri bizantine, fie am conceput teme în spiritul lor.²⁰

Dintre opusurile scrise sub acest cer al «eufoniilor bizantine», cităm: *Arii bizantine*, *Simfonia a III-a bizantină* – prima simfonie românească dedicată Sfințelor sărbători ale Nașterii Domnului - *Imne bizantine*, *Poem bizantin* sau *Omagiu mănăstirii Arnota*, *Cantata de Paști nr.1*, și, *Cantata de Paști nr.2* precum și operele: *Statornicie și Maria Magdalena Prostituita*.

Fiind atras precum majoritatea colegilor săi de dodecafonism, a încercat chiar o sinteză serial – bizantină în cantata *Omagiul lui Palestrina* (seria de bază se constituie din tronsoane melodice bizantine).

La sfârșitul anilor '70 se va apleca din nou asupra valorificării vechilor codice de folclor și muzică bizantină într-un limbaj preponderent accesibil, tono-modal, dorind să așeze ca «motto» la compozițiile lui, cuvintele: «Arta adevărată te apropie de Dumnezeu».²¹

În acest sens, sacrul rămâne o parte constitutivă a creației majorității compozitorilor români contemporani, într-o mai mare sau mai mică măsură.

Cea care a influențat hotărâtor compoziția feminină contemporană, este **Myriam Marbe**. Născută în anul 1931, a studiat la Conservatorul din București cu profesori de prestigiu ai muzicii românești, impunându-se prin valoroase lucrări de muzică de cameră, lieduri, o sonată pentru violă și pian o sonată pentru clarinet și pian, o sonată pentru clarinet solo, miniaturi pentru pian, piese simfonice, muzică corală etc.

Sursele arhaice au preocupat-o permanent, printre ele aflându-se cele bizantine, cărora încearcă să le redescopere ethosul, așa cum se întâmplă în lucrarea *Timpul regăsit* pentru ansamblu cameral, incluzând instrumente istorice. Dacă în această lucrare sunt evocate ecouri bizantine din colecțiile vechii școli de la Putna, în alte piese camerale întâlnim melodii ce ar putea fi bizantine sau antic-grecești, dar nu sunt citate propriu-zise, de exemplu: *After Nau pentru violoncel și orgă*; *Diapente pentru cinci violoncele*, *Recviemul pentru cor, voce solo*.

Creațiile compozitoareii Myriam Marbe impresionează prin lirismul reținut, lipsa de efecte exterioare și originalitatea discursului muzical, o îmbinare reușită a unor elemente folclorice, fin stilizate, cu o polifonie densă și o luxuriantă fantezie armonică, unde politonalitatea are mult farmec și sugestivitate.

20. Constantin Catrina, Doru Popovici, *La 70 ani – Eufonii bizantine - în muzica*, nr.1 ianuarie-martie, 2002, p.91

21. *Ibidem*, p.93

«Compozitoarea promovează mijloace de expresie evaluate, un modalism cromatic, o bogată polifonie și expresivă armonie politonală, la care se adaugă o interesantă inventivitate ritmică și timbrală»²².

Pe aceeași direcție a utilizării muzicii religioase de sorginte bizantină și prelucrarea ulterioară a acesteia, a inserării în substanța melodică a intonațiilor psaltice, se vor înscrie numeroși compozitori din următoarele generații născuți după anul 1935-1959. Culegerile de transcrieri din notația neumatică în cea europeană, manuscrisele vechi reprezintă sursele cele mai căutate.

Amintim câțiva compozitori din această generație: Constantin Drăgușin, Liana Alexandra (*Incantații I și II*); Șerban Nichifor (*Glorie eroului necunoscut*); Viorel Munteanu (*Glasurele Putnei*); Gheorghe Firca (*Trei preludii pentru orgă*); Ede Terenyi (*Cele șapte cuvinte ale lui Hristos*).

Autenticitatea mesajului sacru, tehnicile de prelucrare a tradiției muzicii bizantine au putut constitui criteriile ale *Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur* pentru cor mixt de Liviu Comes, premiată în anul 1991.

Bazată pe un material sonor propriu creat în stil bizantin, într-un limbaj tonomodă, lucrarea se înscrie într-o direcție de inspirație bizantină, care a excelat pe la mijlocul secolului XX, în piese de Sabin Drăgoi sau Marțian Negrea.

Am trecut în revistă câțiva dintre compozitorii mai tineri, care au relevat în peisajul lor componistic, filonul religios al muzicii tradiționale bisericești, element fundamental al limbajului liturgic de sorginte bizantină.

Materialul muzical folosit de unii dintre aceștia reflectă atitudinea deschisă la sugestiile tradiției muzicii sacre, realizând o fuziune perfect omogenă între principii preluate, de exemplu, din *Missa de la Notre-Dame* de Machaut, alte muzici din Ars Antiqua sau Ars Nova cu axioane bizantine, în unele dintre ele accentul fiind pus pe monodie (în combinații complexe), pe cantabilitatea pură. În alte sondări ale dimensiunii sacre, vom observa fie apelul la citate bizantine, la modurile bizantine ca material de construcție muzicală în cele mai diferite genuri muzicale. Astfel sacrul rămâne o parte constitutivă a creației majorității compozitorilor români din noua generație, într-o mai mare sau mai mică măsură.

Într-un fel sau altul, căutând să exprime muzical un conținut românesc, să-și definească individualitatea în curentele contemporane, fiecare muzician mai sus amintit a apelat la sursele de sorginte bizantine, element fundamental al culturii muzicale românești.

Pr. lect. dr. Ion Isăroiu

---

22. Doru Popovici, *op.cit.* p.288

PROTOPSALTUL GEORGE UCENESCU (1828-1896)

În spațiul cultural și bisericesc al Brașovului numele și activitatea protopsaltului George Ucenescu, de la biserica Sfântul Nicolae din Șchei, sunt pe drept cunoscute și evocate de cel puțin 130 de ani în urmă. Avem, desigur, în vedere știrea publicată în *Observatorul* de la Sibiu, cu privire la apariția unui *Magazin de cântări naționale, vechi și nouă de G. Ucenescu*¹. După această dată vor urma multe alte însemnări, mai ales după moartea sa (25 ianuarie 1896), însoțite de documente arhivistice, corespondență personală, studii de muzicologie și bizantinologie, expoziții omagiale² ș.a.

Gheorghe Ucenescu – după lexicografia muzicală românească³, dar George după cum s-a semnat mai tot timpul, câteodată și Ucenic sau Ucenicescu, s-a născut la Sibiu, Poarta Cisnădiei, “la anii 1830”⁴ iar în timp a fost adus la Brașov (februarie 1839) de către diaconul Iosif Barac, fiul scriitorului Ioan Barac (1776-1848).

1. Apud. George Em. Marica, *Studii de istorie și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1987, vol. 2, p. 244.

2. Gemma Zinveliu-Donea, *Ani de ucenicie reflectați în corespondența lui Anton Pann și George Ucenescu*, în “Studii de Muzicologie”, vol. 6, București, Edit. Muzicală, 1970, p. 209-218; Vasile Oltean, *Acte, documente și scrisori din Șcheii Brașovului*, București, Edit. Minerva, 1980, p. 221-259; Constantin Catrina, *Studii și documente de muzică românească*, vol. 2, București, Edit. Muzicală, 1994, p. 126-148; idem, *Muzica de tradiție bizantină din Șcheii Brașovului*, Brașov, Edit. Arania, 2001, p. 72-90.

3. Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, București, Edit. Muzicală, 1970, p.433-434; Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România*, Dicționar cronologic, București, Edit. Sagittarius, 2003.

4. Deși Constantin Lacea (*Gheorghe Ucenescu. Contribuții*, în “Transilvania”, Sibiu, nr. 10, 1941, p. 679-688) a fixat corect anul nașterii lui George Ucenescu (Sibiu, 1928), următorii săi biografi (V. Cosma, Vasile D. Nicolescu și Vasile Oltean ș.a.) luând în calcul afirmația protopsaltului că s-a născut “la anii 1830” au socotit că această dată este cea corectă. Numai că *născut la anii* nu poate fi tot una cu *născut în anul*... Pentru această problemă, cât și alte detalii, vezi și ms.rom. nr. 449.p.229. Bibl. Academiei Române București.

Copil sărman “din părinți sărmani fără nici o speranță în lume”⁵, după cum el însuși va consemna mai târziu, Ucenescu a găsit în protopopul Ioan Popasu (1808-1889) pe acel “părinte bun care m-a nutrit, mi-a dat creștere bună”⁶ și astfel după patru clase la Școala capitală din Șchei (1840-1844), precum și printr-o pregătire specială pentru cântarea bisericească, asigurată de ierodiaconul Varlaam Barancescu (Bărănescu, după unele însemnări mai vechi)⁷, ajunge învățător și cântăreț la biserica cea nouă a Sfintei Treimi de pe Tocile, unde servește timp de 6 ani⁸.

Martor și *Unter Ofițer* în Revoluția de la 1848, tânărul de la acea vreme împlinește o mare dorință venită din partea patrioților români, a poetului Andrei Mureșianu și anume: identificarea unei melodii care să corespundă versurilor sale cu titlul *Un răsunset* (Deșteaptă-te române), versuri tipărite mai apoi în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (iunie 1848). Melodia aleasă – va preciza G. Ucenescu -, adică “Aria împrumutată de la cântul “Din sânul maicii mele” (de Anton Pann) și apoi înfrățirea acesteia cu versurile poetului, îi vor aduce lui G. Ucenescu o veșnică pomenire. Studiul părintelui prof.dr. Vasile Oltean *Imnul național, Deșteaptă-te române. Scurt istoric*⁹, însemnând la această dată o recunoaștere deplină și un suprem gest, de ordin cărturăresc, adus celui care în acest an (2006) îl comemorăm la 110 ani de la moarte: *George Ucenescu*.

Dar, în continuarea ideilor de mai înainte, mai trebuie spus, măcar într-o paranteză, că G. Ucenescu avea în fibra lui omenească o chemare specială față de cântecul patriotic al vremii sale. Astfel, el a compus, în timp, și în spiritul monodiei bizantine tradiționale, și alte cântece sau variante ale acestora precum: *Hai să dăm mână cu mână, Respiră române, Ce e patria română. Auzi buciumul cum sună. Bravi ostași ai României* (după v. de Vasile Alecsandri)¹⁰etc.

După căsătorie, în ziua de 12 decembrie 1850, avându-l ca preot de cununie pe Bonifatie Pitiș, la doar șase săptămâni, în înțelegere cu reprezentanții bisericii de aici, și după o examinare prealabilă făcută chiar de Anton Pann, G. Ucenescu semnează la 14/26 ianuarie 1851 un *contract-legământ* din care se rețin următoarele precizări: “Ne-am silit din toate puterile ca să ne câștigăm cele mai temeinice cunoștințe și cea mai întinsă deprindere în Arta

5. Vasile D. Nicolescu, *Manuscrisul Ucenescu. Cânturi*. București. Edit. Muzicală, 1979, p. 13.

6 Idem.

7 George Em. Marica, *Foaie pentru Minte, Inimă și Literatură*, București, Edit. pentru Literatură, 1969, p. 210 etc.

8 Vezi nota 5.

9 Brașov, Edit. Orientul Latin, 1998.

musicii Bisericești Orientale”¹¹ și “Vom petrece la București, la Marele cântăreț Anton Pann pentru învățarea Psaltichiei, doi ani întregi”¹².

Din perioada cât a studiat în casa lui Anton Pann (sfârșitul lui ianuarie 1851 – 30 martie 1853) există o bogată corespondență expediată atât de G. Ucenescu pe adresa Comitetului parohial din Șchei cât și între A. Pann și protopopul Ioan Popasu. Mai în toate epistolele respective se vorbește despre succesul “studentului” Ucenescu, despre etapele de studiu cât și despre dorința expresă a dascălului bucureștean de a contribui la pregătirea ucenicului său dar și în mod expres, la succesul psaltichiei românești în părțile ardelene¹³. Citim, însă printre rândurile corespondenței respective și o anume tristețe a lui Ucenescu, fie din lipsa banilor, de dorul de casă și din cauza celor expuse chiar de profesorul său, A. Pann: “...povățuit de capul său, fără a întreba pe cineva, din banii ce i s-au dat pentru mâncare și-a cumpărat cărți pentru învățătura sa”¹⁴. Iată, chemarea și harul viitorului protopsalt de la strana întâi a bisericii Sfântul Nicolae. Unei datorii făcută pentru a-și fi cumpărat cărți de învățatură îi răspundem astăzi printr-un gest de pioasă și sinceră amintire, de recunoaștere a talentului și eforturilor sale de a fi fost un mare dascăl de psaltichie în Șcheii Brașovului.

Tânărul “student” a revenit de la București în aprilie 1853, având asupra-și două documente doveditoare semnate de A. Pann și comisia de specialitate: un *atestat* de absolvire a cursurilor în “arta muzicii eclesiastice”¹⁵ și un alt act, asemănător, prin care se arăta că același G. Ucenescu este un “tipograf, un lucrător, un tipăritor bun în litere și în note musico-eclesiastice”¹⁶.

Timp de 41 de ani cât a servit Biserica, școala, alte activități ale obștei din Șchei, George Ucenescu a fost pentru Transilvania de sud cât Anton Pann pentru Țara Românească. A cântat după știința muzicii psaltice, nu doar “după ascultare”: a condus o școală patronată de Biserică, și ai cărei învățacei veneau din satele săcelene (Turcheș și Cernat), din Ghimbav și Zărnești, Făgăraș, iar ca profesor pentru această disciplină, la Gimnaziul românesc, el a predat după o sistemă atât de metodică încât a fost deosebit de apreciat de directorul său, Gavriil Munteanu¹⁷. Evident, în ansamblul acestor activități a

10 Vasile D. Nicolescu, *op.cit.*, p. 125-138.

11 Idem, p. 85.

12 Idem, *ibidem*.

13 Constantin Catrina, *Studii și documente de muzică românească*, vol. 2, București. Edit. Muzicală, 1994, p. 117-125.

14 Vasile Oltean, *Acte, documente și scrisori din Șcheii Brașovului...*, p. 225.

15 Idem, p. 230.

16 Idem, *ibidem*, p. 231.

17 *A patra programă a gimnaziului cu I-V clase române de religie ortodoxă orientală, în Brașov, pe anul școlar 1862-63*, Brașov, 1863, p. 51.

cunoscut pe Ciprian Porumbescu și Nicolae Popovici, pe Gavriil Musicescu, în 1890, iar George Dima, recunoscut pentru observațiile sale față de muzica de strănă, declara cu satisfacție: “N-am auzit psalt ca Ucenescu”! După 1860 când Patelimon Dima și Nicolae Popovici lucrează pentru introducerea corului în ceremonialul bisericii Sfântul Nicolae, G. Ucenescu este tot mai nemulțumit și, peste măsură, marginalizat aproape în toate.

Dar cel pe care îl omagiem cu acest prilej are însă și o operă muzicală de autor: *Manuscrisul 3497 de la Academia Română*, cu 567 de cântări, s-a tipărit de abia în 1979¹⁸; apoi *Tractatul teoretico-practicu de musica ecleziastică* (1881) fiind un alt manuscris¹⁹. A tipărit apoi, în editurile brașovene, mai multe broșuri cu diverse conținuturi, dar fără notații muzicale: *Cântece de stea și colinde* (1856), *Cântări morale* (1859), *Versurile Nașterii Domnului Iisus Hristos* (1869) iar *Sonorul sau Prohodul Domnului din Vinerea Mare*, chiar în mai multe ediții. De asemenea, la Sfântul Munte Athos, precizează Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, se află încă două manuscrise ucenesciene: un *Heruvicariu grecesc-românesc* de 135 file, Tom VII(1851) și o *Psaltichie* de 102 file(1852), ambele fiind alcătuite, la București, sub îndrumarea lui Anton Pann²⁰

Investigând timp de peste 30 de ani fondul de carte muzicală din biblioteca Muzeului Bisericii Sfântul Nicolae din Șchei am studiat la rândul-mi, în varii momente, și un număr de 54 de cântări răzlețe, în notație psaltică, “compuse” sau “prescurtate” pentru școlarii săi, de către G. Ucenescu. Astfel, am remarcat mai multe *heruvicice*, *axioane*, *stihiri*, *tropare*, *irmoase*, *svetilne*, *polielee* – toate caligrafiate îngrijit, în două culori (negru și roșu) precum au procedat vestiții noștri copiști din secolele trecute, iar din punct de vedere muzical fiind apropiate de creațiile lui Macarie Ieromonahul, Dimitrie Suceveanu și Anton Pann. În același timp protopsaltul brașovean s-a manifestat și în pictură, în arta miniaturii²¹, a conservării unor cărți de strănă uzate în timp.

Încercat de boală, “începutul anului celui nou, 1896, puse biserica în doliu, căci la 25 ianuarie, pierdu pe protopsaltul său Gheorghe Ucenescu, mort în urma unui atac de apoplexie, după ce servise biserica Sfântul Nicolae timp de 41 de ani. Ca recunoștință, Comitetul parohial votă familiei defunc-

18 Vasile D. Nicolescu, *op.cit.*, 1979.

19 Gh. Alexe, *Un prețios manuscris psaltic...*, în “Mitropolia Olteniei”, Craiova, nr. 10-11, 1956, p. 688-696.

20 Sebastian Barbu-Bucur, *George Ucenescu și manuscrisele sale muzicale autografe din Muntele Athos*, în “Muzica”, București, nr. 4, 2002, p. 136-144.

21 Constantin Catrina, *Muzica de tradiție bizantină din Șcheii Brașovului*, Brașov, Edit. Arania, 2001, p. 131, nota 223.

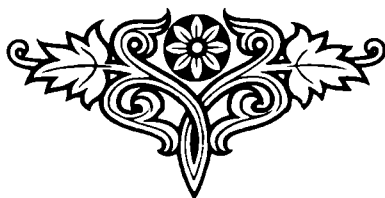
tului cheltuielile de înmormântare, îi acordă salariul pe trei luni și toate serviciile bisericești se făcură gratuit.

După trei săptămâni de la înmormântare încă, văduva lui Ucenescu Parascheva născută Neaguț, ceru să i se dea un ajutor și i se votă suma de 12 fl. (valută austriacă) lunar cât timp va trăi²². Astăzi, cu tristețe, nu i se poate identifica locul de veci²³.

La 110 ani de la moartea lui George Ucenescu – merită a sublinia măcar două din opțiunile sale profesionale puternic manifestate: cântarea bisericească trebuie executată după note iar învățământul de specialitate să cultive tradiția marilor noștri protopsalți și compozitori monodiști.

În toate cele ale profesiei sale George Ucenescu s-a străduit, iată, să fie de folos semenilor săi, stranei și bunelor rânduieli din Biserica noastră ortodoxă dreptmăritoare.

Prof. dr. Constantin Catrina

---

22 Candid C. Mușlea, *Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. 3, ms., p. 228.

23 Alexandru Gherase, *Mormântul lui Gh. Ucenescu*, în "Gazeta de Transilvania", Brașov, nr. 36, 4 febr. 1990, p. 2.

CHINONICUL DUMINICAL ÎN ERA POST- BIZANTINĂ ASPECTE LITURGICE ȘI MORFOLOGICE

INTRODUCERE

Anul 1453 reprezintă momentul în care Bizanțul a capitulat în fața Orientului păgân. Era post-bizantină însă, mai mult decât alte epoci, a avut forța extraordinară de a prelungi concepte, tradiții și mentalități pentru alte câteva sute de ani. O privire atentă asupra perioadei turcocrăției (1453-1821) relevă faptul că arta creștină în timpul otomanilor impune o curioasă dualitate: *...o mixtură între conservatorism și elasticitate, între metodele compoziționale tradiționale și cultivarea stilului personal...*¹. Această dualitate capătă o particularitate în repertoriile muzicale în care tradiția și inovația, vechiul și noul, coexistă. Este dificil de a determina ce a fost normal și ce a fost deraiere de-a lungul turcocrăției. Cu siguranță, însă, mariajul celor două tendințe, a respectului pentru tradiție și a liberalismului artistic, a produs un corpus muzical cu o stilistică bine determinată și care a viețuit prin arta și mâinile monahilor în marile centre post-bizantine: Constantinopol, Muntele Athos, Cipru și Creta, Putna – Moldova ori Serbia.

1. LITURGICA.

1.1. Psalmii Împărtășaniei

Atât în creștinătatea apuseană cât și în cea răsăriteană, ritualul Împărtășaniei are loc exclusiv în cadrul Sfintei Liturghii sau a Mesei. Desfășurată sub semnul sacralui, ceremonialul Sfintei Împărtășanii se asumă ca o activitate non – verbală ce se desfășoară într-o relație organică cu psalmodia și rugăciunea. În răsăritul ortodox, cântarea care însoțește

¹ Conomos, D., *Sacred Music in Post-Byzantine Era*, p. 84, în: *The Byzantine Legacy in Eastern Europe*, edited by Lowell Clucas, East European Monographs, Boulder Distributed by Columbia University Press, New York, 1988.

celebrarea euharistică este solemnă și poate fi comparată cu alte două cântări importante ale aceleiași slujbe: trisaghionul și heruvicul².

În limba greacă imnul Împărtășaniei se numește *κοινωνικόν* (*koinonikon*), în slavonă *присачмен* (*prichasten*) iar în limba română îl găsim în ambele forme – *chinonic* și *priceasnă*³.

În liturgia din Biserica primară, cântarea Împărtășaniei consta, probabil, dintr-o cântare responsorială a unui întreg psalm. Unul dintre cele mai vechi refrene de acest tip sunt *Gustați și vedeți că bun este Domnul, alleluia* (*Γένσασθε καὶ ἰδεταὶ ὅτι χρηστός ὁ κύριος, ἀλληλούια*), psalmul 33 : 9, psalm care va deveni, mai târziu, chinonicul liturghiei bizantine a Liturghiei Darurilor mai Înainte Sfințite⁴.

Abia în secolul al IX-lea⁵ avem de a face cu un repertoriu complet de chinonice pentru marile sărbători ale anului bisericesc. Funcția lor era aceea de a orienta atenția credincioșilor spre momentul suprem al Sfintei Liturghii – momentul Împărtășanie⁶ – și, în același timp, de a rememora și

² Analiza istorică, liturgico-muzicală și tipiconală a acestor creații poate fi urmărită în: Conomos, D., E., *Byzantine Trisagia and Cheroubika of the Fourteenth and Fifteenth Centuries. A study in Late Byzantine Liturgical Chant* (Thessaloniki, 1974).

³ Problematika muzicală și liturgică a chinonicelor (nu numai a celui duminical) din perioada bizantină a fost dezbătută de Levy, K., *The Byzantine Communion Cycle and its Slavic Counterpart*, în: Actes du XII congrès international des études byzantines, Ochride, 1961, II (Belgrade, 1964), pp. 571 – 574; Dimitri E. Conomos, *Psalmody and Communion Cycle*, în: St. Vladimir's Theological Quarterly, vol. 25 (1981), no. 1, pp. 35 – 62 și no. 2 pp. 95 – 123; idem., *Communion Chants in Magna Graecia and Byzantium, Journal of the American Musicological Society* 33(1980), pp. 241 – 263; idem, *The Late Byzantine and Slavonic Communion Cycle: Liturgy and Music*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection. Washington, D.C. 1985; Robert F. Taft, S.J., *Byzantine Communion Rites I*, OCP 65 (1999), pp. 307 – 345 și II, OCP 67 (2001), pp. 275 – 352; Schattauer, Th., *The Koinonikon of the Byzantine Liturgy: An Historical Study*, OCP 49 (1983) pp. 91 – 129; Harris, S., *The Communion Chant of the Thirteenth-Century Byzantine Asmatikon*, în: Music Archive Publications, A1, Amsterdam, 1999.

⁴ Ch. Troelsgård, *Koinōnikon*, articol semnat în: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, edited by Stanley Sadie, second edition, (2002), vol. 13, p. 744.

⁵ Ch. Troelsgård, art. cit., p. 745.

⁶ Imaginea asupra fenomenului muzical și a locului său în cadrul ritualului bizantin este mult mai clară după secolul IV, odată cu adoptarea învățurii creștine ca *religio licita*. Până la „profesionalizarea” psaltilor și la apariția corului, trebuie să ne imaginăm că o importantă parte a cântărilor erau rostite sau psalmodiate de comunitate. *Choros*, *koinonia* și *ekklesia* erau termeni care au circulat în paralel în Biserica primară iar al doilea dintre ei – *koinonia* sau viețuirea în comuniune și împărtășania – este una dintre ideile cheie fără de care noi astăzi avem denumiri diferite. Din punct de vedere muzical conceptul de *koinonia* nu se referă la un grup de persoane investite cu responsabilități interpretative ci la întreaga comunitate creștină.

individualiza fiecare Liturghie printr-un chinonic bine determinat⁷.
Repertoriul constă din 26 de texte diferite, împărțite pe trei categorii⁸:

A. Cele care provin din psalmi (21 de chinonice):

Nr. cr.	Referință scripturistică	Text în limba română	Text în limba greacă	Momentul celebrării
1.	Ps. 148 : 1	<i>Lăudați pe Domnul din ceruri. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Αινείτε τον Κύριον εκ των ουρανών, [αλληλούια]</i>	Duminici, Înainte – prăznuiri
2.	Ps. 32 : 1	<i>Bucurați-vă, dreptilor, în Domnul. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Αγαλλιιάσθε, δίκαιοι, [εν κυρίω, αλληλούια]</i>	Sâmbete, la sărbătorile martirilor, profeților/profeteselor și ale tuturor Sfinților
3.	Ps. 111: 6b	<i>Întru pomenire veșnică va fi dreptul. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον [ἔσται δίκαιος, αλληλούια]</i>	Sf. Ioan Botezătorul, Ierarhi, Drepti, în zilele de marți
4.	Ps. 115 : 4	<i>Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι [καί τό όνομα κυρίου επικαλέσομαι, αλληλούια]</i>	La sărbătorile Maicii Domnului, în zilele de miercuri
5.	Ps. 33 : 9	<i>Gustați și vedeți că bun este Domnul. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Γεύσασθε καί ιδεται [ότι χρηστός ο κύριος, αλληλούια]</i>	Liturghia Darurilor mai Înainte Sfințite
6.	Ps. 18 : 5	<i>În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Εἰς πάσαν την γην [εξήλθεν ο φθόγγος αυτών, και εἰς τα πέρατα της οικουμένης τα ρήματα αυτών, αλληλούια]</i>	Apostoli, în zilele de marți

⁷ Conomos, D., E., *The Late Byzantine...*, pp. 15 – 16.

⁸ D. Conomos optează pentru împărțirea chinonicelor în: chinonice variabile, chinonice fixe și chinonice mobile. Așa cum se va observa, tradiția manuscrisă ulterioară – în special după secolul al XV-lea – grupează aceste creații în: ale duminicilor, ale săptămânii și ale sărbătorilor. Catalogarea ciclului liturgic al chinonicelor aparține lui D. Conomos, op. cit., pp. 48 – 51. Vezi și Appendix II, pp.

7.	Ps. 64 : 12	<i>Binecuvântează cununa omului bunătații Tale, Doamne. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Ευλόγησον τον στέφανου της χρηστότητός σου, [αλληλούια]</i>	Începutul anului bisericesc (1 septembrie)
8.	Ps. 103 : 4	<i>Cel ce faci pe îngerii Tăi duhuri și pe slugile tale pară de foc. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Ο ποιών τούς αγγέλους αυτού [πνεύματα και τούς λειτουργούς αυτού πυρ φλέγον, αλληλούια]</i>	Sfinții Arhangheli (6 septembrie, 8 noiembrie) în zilele de luni
9.	Ps. 4 : 7	<i>Îngemănatu-S-a peste noi lumina feței Tale, Doamne. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Εσθμειώθη εφ' ημάς το φως του προσώπου σου, [κύριε, αλληλούια]</i>	Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), închinarea Sfintei Cruci (a III-a duminică din Postul Paștelui), în zilele de vineri
10.	Ps. 25 : 8	<i>Sfințit-a lăcașul Său cel preamalt, Aliluia.</i>	<i>Κύριε, ηγάπησα ευπρέπιαν οίκου σου, αλληλούια]</i>	Aniversarea Marii Biserici din Constantinopol (23 decembrie)
11.	Ps. 110 : 9a	<i>Izbăvire a trimis Domnul norodului Său, Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Αύτρωσιν απέστειλεν [κύριος τω λαώ αυτού, αλληλούια]</i>	Nașterea Domnului (25 decembrie)
12.	Ps. 131 : 13	<i>Ales-a Domnul Sionul și l-a primit întru moștenire Luiși. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Εξελέξατο κύριος [την σιών, ηρετίσατο αυτήν εἰς κατοικίαν εαυτώ, αλληλούια]</i>	Buna Vestire (25 martie)
13.	Ps. 88 : 16b și 17a	<i>Întru lumina slavei feței Tale, Doamne, vom umbla în veci: Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>Εν τω φωτί [της δόξης] του προσώπου σου, κύριε, πορευσόμεθα και εν τω ονόματί σου αγαλλιασόμεθα [εἰς τον αἰώνα, αλληλούια]</i>	Schimbarea la Față (6 august)

14.	Ps. 8 : 3a	<i>Din gura pruncilor și acelor ce sug, ai sāvârșit laudă. Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Ἐκ στόματος νηπίων και θηλαζόντων [κατηρίσω αἶνον, ἀλληλούια]	La Sâmbăta lui Lazăr
15.	Ps. 117 : 26	<i>Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului. Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Ευλογημένος ο ερχόμενος [εν ονόματι κυρίου, ἀλληλούια]	Duminica Florii
16.	Ps. 77 : 65	<i>Sculatu-s-a ca din somnia Domnul și a înviat, mântuindu- mă pre mine, Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Εξγήρηθῃ ὡς ο υπνῶν κύριος [και ἀνέστη σώζων ἡμᾶς, ἀλληλούια]	Sâmbăta Mare
17.	Ps. 147 : 1	<i>Laudă, Ierusalime, pe Domnul; laudă pe Dumnezeu! Tău, Sioane. Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Ἐπαίνει, Ἱερουσαλήμ, [τον κύριον, αἶνει τον θεόν σου, Σιών, ἀλληλούια]	Duminica Tomei sau a doua duminică după Paști
18.	Ps. 46 : 6	<i>Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță. Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Ἀνέβη ο θεός [εν αἰαλαγμῷ, κύριος εν φωνῇ σάλπιγγος, ἀλληλούια]	La Înălțare
19.	Ps. 142 : 10b	<i>Duhul Tău cel bun să mă ronțăiască la pământul dreptății. Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Το πνεῦμα σου [το αγαθόν], ὀδηγήσει με εν γῆ ευθεία, [ἀλληλούια]	La Rusalii
20.	Ps. 44 : 15a și 16b	<i>Aduce-se-vor Împăratului fecioare în urma ei aduce-se-vor în templul Împăratului, Aliluiă, Aliluiă, Aliluiă.</i>	Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς, αχθήσονται εἰς ναόν βασιλέως, [ἀλληλούια]	Intrarea în Biserică Maicii Domnului (21 noiembrie)

21.	Ps. 64 : 5 și Prov. 101 :13	<i>Fericiți sunt cei pe care i-ai ales și i-ai primit Doamne, și pomenirea lor din neam în neam, Alilulia</i>	<i>Μακάριοι οὐς εξελέξω και προσελάβου, κύριε, και το μνημόσυνον αυτών εις γενεάν και γενεάν.</i>	Pomenirea morților, în zilele de sâmbătă
-----	-----------------------------------	---	---	---

B. Cele care foloseau alte texte scripturistice (3 chinonice):

1.	Prov. 10 : 7 și Ps. 101 : 13	<i>Amintirea dreptului cu laude să fie și pomenirea lor din neam în neam, Alilulia, Alilulia, Alilulia.</i>	<i>Μνήμη δικαίων μετ' εγκωμίων έσται και το μνημόσυνον αυτών εις γενεάν και γενεάν, [αλληλούια]</i>	Pomenirea morților, la tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul
2.	Titus 2 : 11	<i>Arătat-u-sa darul lui Dumnezeu cel mântuitor tuturor oamenilor, Alilulia, Alilulia, Alilulia.</i>	<i>Επεφάνη η χάρις [του θεού η σωτήριος πάσιν ανθρώποις, αλληλούια]</i>	Botezul Domnului (6 ianuarie)
3.	Ioan 6 : 56	<i>Cel ce mănâncă Trupul Meu și cel ce bea sângele Meu, întru mine rămâne și eu întru El, zis-a Domnul. Alilulia, Alilulia, Alilulia.</i>	<i>Ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα, εν εμοί μένει καγώ εν αυτώ [είπεν ο κύριος]</i>	La Înjumătățirea Praznicului

C. Cele care foloseau imnuri (2 chinonice):

1.	Text non- scripturistic	<i>Trupul lui Hristos primiți și din izvorul cel fără de moarte gustați. Alilulia, Alilulia, Alilulia.</i>	<i>Σώμα χριστού μεταλάβετε, πηγής αθανάτου γεύσασθε</i>	Sfintele Paști
2.	Tropar non- scripturistic	<i>Cinei Tale celei de taină astăzi, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește; că nu voi spune taina Ta</i>	<i>Του δείπνου σου του μυστικού σήμερα, [υιέ θεού, κοινωνόν με παράλαβε· ου μη γαρ τοίς εχθροίς</i>	Joia Mare

	<i>vrăjmașilor Tăi, nici sărutare Îți voiu da, ca Iuda; ci, ca tâlharul mărturisindu-mă, strig Ție: Pomeniște-mă, Doamne, întru împărăția Ta. Aliluia, Aliluia, Aliluia.</i>	<i>σου το μυστήριον εἶπω· ου φίλημά σοι δώσω καθάπερ Ιούδας· ἀλλ' ὡς ο ληστής ομολογῶ σοι· Μνήσθητί μου, κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου]</i>	
--	--	---	--

Multe chinonice sunt folosite mai mult de o singură dată pe an, iar trei dintre ele sunt folosite ca *pricesne* comune, de rând.

1.1. Psalmul 148 : 1 în liturghia bizantină⁹

Un al doilea vers de psalm frecvent utilizat în ritualul bizantin al Împărtășaniei, alături de Ps. 33 : 9 (*Gustați și vedeți că bun este Domnul, alleluia*), este primul vers al psalmului 148 – *Lăudați pe Domnul din ceruri, alleluia* (*Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἀλληλούια*).

Tradiția tipiconală timpurie constantinopolitană menționează faptul că acest vers de psalm se cânta la Nașterea Domnului (25 decembrie), la Botezul Domnului – Bobotează (6 ianuarie), în sâmbăta dinaintea duminicii Floriilor, fiind recunoscut și ca cel mai vechi dintre cele două chinonice ce se cântau în Sâmbăta Mare, în majoritatea duminicilor din perioadele Triodului și Penticostarului¹⁰ și la aniversarea Constantinopolului – 11 mai. De asemenea, Tipiconul Sfintei Cruci menționează folosirea acestui vers la

⁹ Cele mai importante surse privitoare la tradiția tipiconală a ps. 148 pot fi urmărite la D. Conomos, *The Late Byzantine...*, pp. 22 – 23, Idem., *The Psalmody...*, pp. 58 – 59 și Schattauer, Th., *The Koinonicon...* pp. 98 – 100. Vezi și Sebastian Barbu – Bucur, *Lexicon*, p. 489: “Chinonic. (κοινωνικόν *Chinonicon*, imnul Împărtășaniei sau *pricesnă*), cântare (de cele mai multe ori un stih sau un verset de psalm) care se cântă pe «larg» (cu sunete prelungite) aproape de sfârșitul liturghiei, după «Unul Sfânt», în timpul împărtășirii preoților și credincioșilor; ține loc de *cuvânt* sau *predică*. După conținut, *chinonicul* este: al zilei, al sfântului, al sărbătorilor etc. Textele sunt legate de sărbătoarea respectivă sau de actul împărtășirii și se încheie uneori cu «Aliluia». La bisericile cu cor, *chinonicul* este înlocuit cu așa – numitul «concert religios», în *Filotei sin Agăi Jipei. Psaltichie Rumânească. IV Stihirar – Penticostar*, în *Izvoare ale Muzicii Românești*, vol. VII D, Ed. Episcopiei Buzăului, București 1992; Bucescu, Florin, *Cântarea psaltică în manuscrise moldovenești din secolul al XIX-lea*, Universitatea Națională de Muzică, București 2002, teză în manuscris, pp. 733 – 735.

¹⁰ Manuscrisul din Patmos, Kanonariumul din Sinai și tipiconul din Ierusalim din anul 1122 indică faptul că acest chinonic se cânta și în duminica Floriilor iar manuscrisul de la Mănăstirea Sfânta Cruce adaugă și duminica Rusaliiilor, apud. Conomos, D., E., op. cit., p. 22.

23 decembrie¹¹, la sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie) ca primul antifon, la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (8 noiembrie) și la miercurea după Rusalii. În plus, tipiconul din Patmos este singurul care indică acest text drept chinonic al miercurii de la înjumătățirea Praznicului Învierii. Într-o revizuire georgiană a textului liturghiei Sfântului Ioan Hrisostomul din secolul al XI-lea, psalmul 148:1 este cuplat cu *Agnus Dei*¹², lucru ce a determinat pe unii cercetători să considere că avem de a face cu un răspuns antifonic al comunității la versurile psalmului¹³.

Un alt document manuscris care indică extrem de clar faptul că *Lăudați pe Domnul ... era, par excellence*, vers folosit pentru ritualul Împărtășaniei de duminică este Tipiconul Evergetis. Chiar și la sărbătorile importante, dacă ele picau în zilele de duminică, chinonicul duminicii respective devenea *Lăudați pe Domnul ...*¹⁴. Același document indică utilizarea acestui psalm pentru duminicile ce preced și urmează marilor sărbători¹⁵, pentru toate duminicile din perioada Triodului și după Paște (mai puțin antipascha)¹⁶.

În concluzie, manuscrisul Evergetis specifică, asemenea documentelor menționate mai sus dar și Profetologhionului, că acest vers de psalm era folosit la o mare parte a sărbătorilor¹⁷.

De asemenea, conform aceluiași tradiții tipiconale medievale, psalmul 148:1 este folosit în liturghia bizantină în marțea și joia celei de a patra săptămâni de după Paște, în luna, vinerea și sâmbăta din săptămâna a cincina, în luna și marțea din săptămâna a șasea și în vinerea după

¹¹ Tipiconul din Patmos indică pentru acest moment psalmul 32:1.

¹² A. Jacob, *Une version géorgienne inédite de la liturgie de saint Jean Chrysostome*, Le Muséon, 77 (1964), p. 115

¹³ Leeb, Helmut, *Die Gesänge im Gemeindegottesdienst von Jerusalem (vom 5. bis 8. Jahrhundert)*, Vienna, 1970, pp. 128 – 129.

¹⁴ Dimitrievskij, A., A., în *Opisanie Liturgiĭeskikh' Rukopisej*, vol. I, Kiev, 1895, menționează acest chinonic pentru următoarele sărbători: Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie) – p. 322, Zămislirea Sfintei Fecioare de către Sfânta Ana (9 decembrie) – p. 335, Tăierea împrejur cea după trup a Domnului și Sfântul Vasile cel Mare (1 ianuarie) – p. 372, Sfinții 40 de Mucenici din Sevasta (9 martie) – p. 426, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (24 iunie) – p. 463, Sfinții Apostoli Petru și Pavel (29 martie) – p. 466, Adormirea Maicii Domnului (15 august) – p. 489, Tăierea Capului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul (29 august) – p. 498, Duminica Sfintei Cruci, a treia din Postul Paștelui – p. 529.

¹⁵ Interesant este că, pentru aceste momente, tipicoanele secolelor IX-X menționează psalmul 32:1 (*Gustați și vedeți...*). Se pare că Tipiconul Evergetis indică o schimbare majoră care a avut loc în cadrul tradiției liturgice în care psalmul 32:1 este înlocuit de psalmul 148:1.

¹⁶ Conomos, D., op. cit. p. 22.

¹⁷ C. Høeg și G. Zuntz, eds., *Prophetologium*, MMB, Lectionaria, I (Copenhagen, 1970), pp. 52 și 82; Dimitrievskij, A., A., op. cit., Înainte Prăznuirea Sfintei Cruci (13 septembrie) – p. 270, Ajunul Botezului Domnului (5 ianuarie) – p. 379, sâmbăta dinaintea Duminicii Florilor – p. 540. Există și două excepții: Înainte Prăznuirea Întâmpinării Domnului (1 februarie) – p. 404, Înainte Prăznuirea Adormirii Maicii Domnului (14 august), p. 487.

sărbătoarea Tuturor Sfinților¹⁸. În mod obișnuit, această cântare este destinată momentului Împărtășaniei duminicilor, zi ce celebrează Învierea.

Cert este că locul său predominant în cadrul tipicoanelor cât și intensa reprezentabilitate în tradiția muzicală manuscrisă (în special în perioada post-bizantină), sugerează faptul că acest chinonic a jucat un rol central în istoria liturghiei bizantine¹⁹. Acest lucru determină ca cei mai importanți specialiști ai domeniului să se întrebe dacă nu cumva textul psalmului *Lăudați pe Domnul* .... nu este cel mai vechi chinonic fix al Liturghiei bizantine²⁰.

1. MORFOLOGIA CHINONICULUI DUMINICAL²¹

1.1. Limite metodologice

Cercetarea noastră privind schimbările la nivel structural petrecute în cadrul chinonicului duminical din perioada post-bizantină a trebuit să depășească anumite circumstanțe de tip cronologic. După cum bine se cunoaște, evoluția muzicii bizantine (ca, de altfel, a oricărei alte culturi muzicale) nu corespunde istoriei generale a societății bizantine²². Deși, din punct de vedere istoric, mijlocul secolului al XV-lea este o dată ce nu mai necesită comentarii, strict muzical acest moment nu spune nimic despre evoluția artei cântului din răsăritul creștin în perioada post-bizantină. Neîntrerupta tradiție a copierii codicelor și intensa activitate a scriitorilor medievale – dincolo de limitele impuse de anul 1453 – au făcut ca o parte importantă a claselor de cântări și a compozitorilor de dinaintea secolului al XV-lea să se regăsească și în tradiția scrisă a veacurilor următoare. De asemenea, transformările stilistice survenite în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea²³ au constituit noi criterii care au determinat ca argumentul muzical și nu cel istoric să primeze în analiza chinonicului duminical din epoca post-bizantină.

¹⁸ D. Conomos, *The Late Byzantine* ..., pp. 22 – 23.

¹⁹ În practica contemporană chinonicul se cântă îndată după exclamația *Să luăm aminte! Sfintele Sfinților!* (la Liturgia Sfântului Grigorie Dialogul exclamația este ușor modificată: *Să luăm aminte! Cele mai înainte Sfințite, Sfintele Sfinților*) și însoțit imediat de răspunsul *Unul Sfânt, unul Domn Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu, amin*. În timp ce credincioșii sau un cor cântă chinonicul, preotul și un diacon pregătesc în Sfântul Altar Sfintele Daruri. Uneori, din considerente liturgice, este necesar ca refrenul *alleluia* sau o parte a chinonicului să fie repetate. Se mai obișnuiește ca în loc de priceasnă să fie inserate și alte cântări care, în mod oficial, nu fac parte din acest ritual. În orice caz, chinonicul se v-a termina înainte ca preotul sau diaconul să invite credincioșii să primească Sfânta Împărtășanie cu îndemnul: *Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați*.

²⁰ D. Conomos, *Communion Chants in Magna Graecia and Byzantium* ..., p. 98.

²¹ Acest capitol este o formă lărgită a comunicării prezentată în cadrul Congresului de Muzicologie Bizantină de la Hernen Castle (Olanda) în perioada 07 – 10 Aprilie 2005. Întâlnirea a avut ca temă „Tradition and Innovation in the Late and Postbyzantine Chant”.

²² Gertsman, Evgenij, *The Lost Centuries of Byzantine Music*, St. Petersburg 2001, în special capitolul 1 (Thesis) pp. 5 – 13, Proceedings of the XXth International Congress of Byzantine Studies (19 – 25 August, 2001, Paris).

²³ Vezi nota 29.

Chinonicul duminical (*Lăudați pe Domnul din ceruri, alleluia, Aiveíte τον Κύριον εκ των ουρανών, αλληλούια*, psalmul 148.1) este una dintre cele mai importante clase de compoziție ale idiomului papadic și creația cu cel mai înalt grad de reprezentabilitate înregistrat de tradiția manuscrisă la nivelul acestei categorii de cântări. Cercetarea s-a adresat numai repertoriului de limbă greacă în veche grafie și nu am inclus chinonicele duminicale la două voci²⁴ ale lui Manuel Gazes și Ioannes Plousiadenos.

2.2. Arhitectura chinonicului duminical:

2.2.1. Perioada I: 1453 – ~1670

Cuprinsă între căderea Constantinopolului și primul moment important de exghisire²⁵, această primă perioadă indică o remarcabilă înflorire a activității muzicale prin cultivarea formelor tradiționale și prin interesul ridicat pentru teoretizare. Manuel Chrysaphes rămâne cel mai important compozitor și teoretician al vremii iar odată cu dispariția sa, arta componistică intră într-un declin ce marchează finalul mării tradiții muzicale a Bizanțului. Deși Capitala încheie, poate, cel mai important capitol al existenței sale artistice, activitatea muzicală va continua, de data aceasta, prin intermediul unui număr important de muzicieni care vor migra spre centrele periferice Constantinopolului (Creta, Cipru, Serbia, Putna – Moldova, zonele slave etc.). Orientată, în special, pe copierea manuscriselor și pe didactică, activitatea lor se va suprapune pe tradițiile locale, lucru care va duce la apariția unor elemente noi și originale²⁶, așa cum este cazul Școlii muzicale de la Putna.

Privitor la structura chinonicului duminical, maeștrii acestei epoci continuă forma bipartită, destul de rigidă, a aceleiași creații duminicale din perioada bizantină târzie:

²⁴ Vezi: Adamis, M., *An Example of Polyphony in Byzantine Music of the Late Middle Ages*, în: *Proceedings of the Eleventh International Musicological Society*, II, Copenhagen 1972, pp. 737 – 747; Conomos, D., *“Experimental Polyphony”, according to the...Latins, in Late Byzantine Psalmody*, în: *Early Music History*, II, Cambridge 1982, pp.1-16; Στάθη Γρ. Θ., *“Διπλούν μέλος”*. Μία παρουσίαση των περιπτώσεων *“Λατινικής Μουσικής”* στα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής, în: *“...τιμή προς τον διδάσκαλον...”*. Έκφραση αγάπης στο πρόσωπο του καθηγητού Γρηγορίου Θ. Στάθη. Αφιέρωμα στα εξηντάχρονα της ηλικίας και στα τριαντάχρονα της επιστημονικής και καλλιτεχνικής προσφοράς του, Αθήνα 2001, pp. 656 – 674.

²⁵ Momentul este marcat de Balasios Iereul. O bibliografie complexă cu privire la acest subiect în: Στάθη Γρ. Θ., *Το όνομά σου ότι καλόν*, † Jørgen Raasted (19 Μαρτίου 1927 – 5 Μαΐου 1995), extras din periodical *Θεολογία* (τόμ. ΕΖ, 1996, τεύχος Γ, pp. 530 – 549), Αθήνα 1996, p. 29.

²⁶ Privitor la arta muzicală în perioada post-bizantină vezi, în special, Conomos, D., *Sacred Music in Post-Byzantine Era...*; Στάθη, Γρ. Θ., *Η εξέλιξη της εκκλησιαστικής μουσικής στη μεταβυζαντινή περίοδο, Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914 – 1986*, τόμος τέταρτος, Γενεύση 1989, pp. 431 – 449 și Χατζηγιακουμής Μ., *Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ* (1453-1820), ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1999.

1. Partea I: textul propriu-zis al psalmului – *Lăudați pe Domnul din ceruri* (*Αινεῖτε τον Κύριον εκ των ουρανών*) și

2. Partea a II-a: refrenul *Alleluia* (*Αλληλούια*).

Fără a se eluda, însă, libertatea personală a compozitorului și opțiunea lui pentru a alege mărimea cântării, mărimea *înfrumusețării* (*καλλωπισμός*), tratarea textului etc., acest schelet va constitui cadrul pe care muzicienii post-bizantini vor construi noi forme mult mai dezvoltate, impunându-le ca modele supreme de compoziție.

Partea I (textul propriu-zis) rămâne unitatea cea mai compactă stilistic, cu fraze construite pe principiul adăugării prin repetiție până la epuizare a silabelor cuvântului/cuvintelor psalmului²⁷ (*Αι-νει...αι-νει-τε τον Κυ... τον Κυ-ρι...τον Κυ-ρι-ον εκ των ου... εκ των ου-ρα-νων*), prin succesiunea de theseis-uri (formule) și prin intercalarea de litere străine. Ca întindere, mărimea sa poate ajunge la mai puțin de jumătate față de secțiunea secundă.

Partea a II-a (refrenul *alleluia*) rămâne, în această perioadă, teritoriul celor mai spectaculoase elaborări componistice. Cu o extindere considerabilă față de melodica textului propriu-zis, mărimea acestei secțiuni secunde se va accentua (începând cu creațiile compozitorilor de după 1650), ajungând la a ocupa aproximativ 70 % din întreaga piesă. Această dilatare este dată nu doar de utilizarea, în continuare, a aceluiași tehnici de tratare a textului comune secțiunii prime ci și de existența, în general, a minimum trei *alleluia*. Frazele sale lungi și elaborate oferă suportul intercalării literelor străine și a celor două indicații de cânt *Legē* (*Λέγε*) și *Palin* (*Πάλιν*).

Un alt element constitutiv al secțiunii secunde și care va marca adânc istoria scrisă a acestei creații este *teretisma*. Deși, ca unitate de cânt, aceste pasaje teretismatice au o întindere destul de redusă în economia chinonicului duminical, ele vor constitui nucleul care va duce la apariția unei a treia structuri extrem de pregnant personalizată și delimitată ce se va dezvolta, în cadrul creației studiate, începând cu compozitorii din a doua jumătate a veacului al XVII-lea: *kratema*.

Privitor la *teretisma* trebuie menționat faptul că există două tipuri de pasaje teretismatice:

a. pasaje teretismatice ce preced fiecare *alleluia* și care au aceeași unitate stilistică cu *alleluia* și

²⁷ În manuscrisele muzicale ruse aceasta tehnică de tratare a textului se numește *razvod*. Se pare că un termen specific corespondent nu există în sursele grecești sau slave sudice. Vezi D. Petrovici, *Music for some Serbian Saints in manuscripts preserved in Romania*, Actes du XIVe Congrès International d'Études Byzantines, t. III, Bucharest 1976, p. 559, Idem, *The Eleventh Morning Hymns – Eothina in Byzantine and Slavonic Traditions*, International Musicological Society Study Group CANTUS PLANUS, Papers Read at the 6th Meeting, Eger – Hungary 1993, volume 2, Hungarian Academy of Sciences, Institute for Musicology, Budapest 1995, p. 442.

b. pasaje teretismatice ce apar, de obicei, în interiorul cuvântului *alleluia* și care diferă stilistic de melodica lui *alleluia*. Acest tip de *teretisma* apare, de obicei, înainte de ultimul *alleluia*.

De menționat faptul că, în majoritatea cazurilor, ultimul *alleluia* joacă rolul unei concluzii, detașându-se de tot ce a fost mai înainte prin intermediul unei cadențe pe finalis-ul modului.

La nivelul tradiției manuscrise constatăm, pe de o parte, eforturi în completarea ciclului octoehal și a dispunerii chinonicului pe ehuri (*κατ' ἕχρον*) iar pe de altă parte, orientarea copiștilor spre anumite clase de manuscrise și insistența scriitorilor în a menține anumiți autori în fața fiecărui eh. Compozitorul reprezentativ al acestui gen pentru perioada studiată și cel care domină tradiția scrisă este Manuel Chrysaphes, Lampadarul Bisericii Imperiale din Constantinopol, cu 24 de chinonice. Cele mai importante tipuri de codice ale epocii care vor personaliza, impune și consacra acest repertoriu sunt *Anthologiile* și *Papadikiile*. Copierea lor (ca, de altminteri, a tuturor codicelor) continuă să fie făcută sub impulsul și în virtutea tradiției și a unor formule stereotipe.

2.2.2. Perioada a II-a: ~1670 – ~1730

Direcțiile stilistice prefigurate de perioada de dinainte vor fi clar delimitate, marcate și accentuate de apariția unor noi stiluri în paralel cu dezvoltarea unor forme ample și a unor traiecte teoretice noi. Acest interval de timp trebuie văzut ca o tendință de personalizare a unui idiom unic. Este epoca în care suverane rămân tradițiile muzicale ale Marii Biserici din Constantinopol și ale Sfântului Munte. Reprezentanții acestor două mari centre reușesc să ducă arta muzicală saltică la cote care nu au mai fost atinse, probabil, decât în Renașterea Paleologilor. Pas cu pas, “actualizarea” vechilor repertorii prin exighisire (*εξήγηση*)²⁸ face ca acest proces să atingă două aspecte: pe de o parte, aduce în prezent tradiția conform esteticii contemporane, iar pe de altă parte, transformă semiografia în procesul transcrierii melosului.

Din punct de vedere arhitectural, schimbările majore reflectate în chinonicul duminical din această perioadă²⁹ sunt rezultatul a două fenomene.

²⁸ Vezi explicațiile de la nota 29.

²⁹ În linii generale, perioada post-bizantină este percepută fie ca o epocă cu puternice influențe orientale fie, dimpotrivă, ca o continuatoare fidelă a trecutului sub un alt veșmânt semiografic. Cert este că, în tot acest interval de timp (1453 – 1814), o pondere ridicată a avut-o așa-numita perioadă de tranziție a semiografiei bizantine (~1670 – 1814), caracterizată de trei elemente importante: I. apariția fenomenului de *exighisis* (*εξήγηση*) sau de transcriere analitică a vechilor creații prin folosirea unui mare număr de semne de cantitate (neume negre) necesare “tălmăcirii” semnelor cheironomice și a celor mai importante *theseis*-uri sau fraze muzicale; II. existența fenomenului de *infrumusețare* (*καλλωπισμός*) a creațiilor scrise înainte de secolul al XVII-lea, în special a creațiilor aparținând marilor compozitori precum Xenos Korones, Chrysaphes Manuel, Koukouzeles, Kladas etc.; III. existența fenomenului de *prescurtare* (*σύντμηση*) a vechilor compoziții, lucru ce indică faptul că gustul epocii și necesitatea liturgică (probabil) au impus abrevierea lor.

Pe de o parte, transformările petrecute la nivelul melodicii, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea (*exighisirea* – *εξήγηση*, *înfrumusețarea* – *καλλωπισμός*, *prescurtarea* – *σύντμηση*) și, pe de altă parte, determinările de ordin liturgic care au impus modificări la nivel structural. În cel de-al doilea caz, lucrurile sunt ceva mai dificil de argumentat pentru faptul că, la nivel tipiconal, nu se înregistrează nimic care să legifereze augmentările sau diminuările unor secțiuni, prezența elementelor kalofonice ori dispariția, începând cu secolul al XVIII-lea, a lui *Lege* și *Palin*. Tradiția manuscrisă însă este mult mai fermă în a înregistra aceste transformări.

S-ar putea ca argumentul liturgic să fi fost răspunzător măcar de fenomenul *prescurtării* creațiilor bizantine³⁰, chiar dacă această practică se întâlnește destul de rar în cazul creației studiate³¹.

La nivelul formei, este interesant de remarcat faptul că structura bipartită a chinonicului duminical se continuă din epocile precedente însă cu schimbări majore la toți parametrii. Compozitorii importanți ai vremii (Chrysaphes cel Nou, Germanos Neon Patron, Balasios Preotul și Petros Bereketes) dispun aranjarea acestui repertoriu pe serii și pe ehuri (*κατ' ήχον*), de multe ori autorii dispunând de mai mult de o creație de acest gen pentru fiecare mod (eh).

Partea I (textul propriu-zis) rămâne la fel de compactă însă mult mai restrânsă ca întindere decât restul creației. Construită pe aceleași principii compoziționale enunțate în capitolul I, această secțiune câștigă în ambitus, în dexteritatea îmbinării formulelor și a tehnicilor modulatorii.

Începând cu această perioadă **secțiunea secundă** tinde să monopolizeze întreg discursul melodic al chinonicului duminical, indicând o măiestrie și o subtilitate mult mai accentuate decât în epocile de dinainte și de după. Ca și în perioada trecută, fiecare dintre cei trei *alleluia* este precedat de un fragment *teretismatic* cu rol augmentativ, de *înfrumusețare* și dilatare a melosului. Fragmentele teretismatice de tipul *ti ti ti*, *te te te* apar, fie în interiorul lui *alleluia*, fie ca unitate componistică de sine stătătoare demarcată printr-o mărturie. Începând cu Chrysaphes cel Nou și mai ales cu Germanos Neon Patron, acest fenomen se va amplifica și se va individualiza atât de mult încât vechiul pasaj teretismatic va deveni *kratemă* a cărei stilistică diferă în totalitate de cea a părții secunde.

Cele două elemente de ghidaj, *Palin* și *Lege* apar, de obicei, în a doua secțiune (în interiorul refrenului *alleluia*) și foarte rar în textul propriu-zis³².

³⁰ După cunoștința noastră nici fenomenul *prescurtării* nu este înregistrat de vreo tradiție liturgică tipiconală.

³¹ Vezi capitolul 2.3. – *Tehnici de transformări melodice*.

³² Vezi, spre ex., chinonicul în ebul IV pl. de Bereketes.

Uneori se poate întâmpla ca un fragment din textul psalmului să fie reluat în partea a II-a a chinonicului, de data aceasta, cu o altă tratare muzicală, așa cum este cazul creației lui Athanasios Patriarhul Ierusalimului în ebul I. Este însă un caz rarisim care nu se impune ca o constantă.

Maestrul incontestabil al acestei perioade rămâne Chrysaphes cel Nou. El este și cel care impune o structură model, reprezentativă pentru a doua jumătate a veacului al XVII-lea:

Textul propriu-zis al
psalmului

Refrenul *Alleluia*   pasaj teretismatic – *alleluia* – *Lege* (sau *Palin*)
structurat astfel:

pasaj teretismatic – *alleluia* – *Palin* (sau *Lege*)
kratemă / pasaj teretismatic amplu
alleluia.

Schema de mai sus este preluată de mai toți compozitorii generației. Dintre aceștia, Petros Bereketes este cel care o aplică într-un mod original în chinonicele sale duminicale οκτάηχον³³ din *Apanta* lui. Interesant de remarcat că aceste creații (ca și heruvicile *oktaihon*) se cântă în cele opt ehuri după un singur model iar intrarea lor în noua grafie s-a făcut prin exighisirea aceluiași unic model³⁴.

Deși dominantă în epocă, forma de mai sus are aplicabilitate, însă, numai pentru chinonicele *arga* a căror parte a II-a (refrenul *alleluia*) poate insera uneori un număr mai mare de 3 *alleluia*³⁵, în funcție de gustul compozitorului sau de necesitatea liturgică. În paralel, s-a dezvoltat și o altă clasă de chinonice – *syntoma*, creații caracterizate prin austeritate și simplitate a scriiturii și prin folosirea unui număr restrâns de theseis-uri. Față de melodiile *arga*, radicalizarea se petrece la nivelul formei: partea I devine suverană, individualizându-se cu o pregnanță remarcabilă iar secțiunile constitutive ale părții secunde devin structuri de sine stătătoare.

³³ ... το ακόλουθον κοινωνικόν, εις την αρχαίαν γραφήν διά των αυτών χαρακτήρων, εψάλλοντο και εις τους οκτώ ήχους.

³⁴ Το ακόλουθον Χερουβικόν εις την παλαιάν γραφήν, ψάλλεται εις τους 8 ήχους με την αυτήν γραμμήν. Εξηγηθέν δε εσημειώθη εις 6 μόνον, επει ο πρώτος και ο Πλάγιος του Πρώτου, οδεύουσιν ομοίαν κλίμακα και καταλήξεις. Ομοίως ο Δεύτερος και ο Πλάγιος του Δευτέρου. Ούτω παρέλαβον παρά τοις εμοίς διδασκάλοις. ... Και το ακολούθως, ως προεδηλώθη περί του Χερουβικού, ούτως και αυτό εσημειώθη εξ φοράς, ...

³⁵ Ex. 4 *alleluia*: Chrysaphes cel Nou – III, I pl.; Petros Bereketes – IV, varys; Balasios Iereos – varys, IV pl.; 5 *alleluia*: Chrysaphes cel Nou – IV; Petros Bereketes – III, etc.

Arhitectural, chinonicul *syntomon* precede forma tripartită a veacului următor, prezentându-se astfel:

1. Partea I ce ocupă aproximativ 90 la sută din întreaga creație.
2. Partea a II-a – *Kratema*.
3. Partea a III-a – *Alleluia*. Reprezentanții cei mai importanți sunt Petros Bereketes (ehurile I, II, III, IV³⁶, I pl., II pl. și IV pl.) și Ioakeim Bizyes (vargs – 2 chinonice).

2.2.3. Perioada a III-a: ~1730 – 1814

Maeștrii secolului al XVIII-lea³⁷ impun un tipar cu o anumită independență față de perioadele anterioare, independență ce se traduce prin individualizarea vechii unități de cânt *teretisma* și transformarea ei în *kratema*, ca secțiune net diferențiată de partea I. Compozitorii acestui veac fac trecerea de la structura bipartită la una tripartită, aspect ce duce la o conturare mult mai clară a formei chinonicului duminical.

Ca întindere, textul psalmului (Partea I) devine majoritar, ocupând aproximativ 70 % din economia întregii creații (invers față de perioadele anterioare). Această supremație a textului devenit pretext nu mai fusese niciodată atinsă în creația chinonicului duminical, ea continuând să supraviețuiască și în secolele următoare, fără transformări majore.

Așa cum s-a menționat, partea a II-a (*kratema*) capătă o personalitate distinctă prin individualizarea sa ca secțiune secundă în cadrul creației studiate iar la nivelul formei pare a împrumuta modelul impus de chinonicele *syntoma* din „veacul de aur” al muzicii post – bizantine. Față de structura similară a perioadelor anterioare, *kratema* acestei ultime epoci studiate este mai puțin extinsă și cu un tip de scriitură total diferit de melosul secțiunii prime. Poziția sa secundă nu se schimbă niciodată iar cel mai interesant este faptul că tempo-ul în care secțiunea se desfășoară este întotdeauna irmologic, fiind mai mult sau mai puțin notat în manuscrisele și tipăriturile din noua grafie. Niciodată, însă, codexurile în vechea grafie nu surprind prin semne specifice problematica tempo-ului.

Refrenul *alleluia* devine parte a treia și alături de *kratema* ocupă un spațiu muzical redus în economia chinonicului duminical din această perioadă. Ca secțiune ultimă, cu rol concluziv, el reinstaurează tempoul de bază prin notarea lui la începutul acestei părți (lucru nemaîntâlnit în epocile

³⁶ În acest chinonic *kratema* este mai mare decât partea I.

³⁷ O analiză a chinonicului duminical și a fenomenului exighisirii în ehl I din această perioadă se poate studia în Nicolae, Gheorghită, *The kalophonic Idiom in the Second Half of the XVIIIth Century. The koinonika Aiveite tov Kypion in the first authentic mode*, AMB, no. V, May 2003, pp. 45 – 50. De asemenea, teza subsemnatului intitulată *Chinonicul duminical in perioada post-bizantină. Morfologie, sintaxă, exighisis*. Universitatea Națională de Muzică – București, Mai 2005.

precedente) și cadențează la sfârșit întotdeauna pe finalis-ul modului. Acest lucru este consemnat doar de manuscritele din noua grafie. Față de perioadele de dinainte, în care secțiunea ocupa un spațiu amplu având trei *alleluia* (sau mai multe) și intercalări de *teretismata* și *kratemata*, începând cu Daniel Protopsaltes această adevărată codă se restrânge la un singur *alleluia*, fiind extrem de scurtă, în ea neregăsindu-se literele intercalate.

Un alt aspect extrem de interesant este faptul că *Lege* și *Palin* dispar definitiv din peisajul arhitectural al psalmului, lucru ce pare a indica o diminuare a rolului solistului ori, poate, nevoia de a nu a mai nota o tradiție impusă de veacuri și care funcționa într-o normalitate greu accesibilă mental astăzi. Dispariția acestor două elemente duc la o geometrizare și o conturare mult mai clară a secțiunilor.

Petros Lampadarios Peloponnesios (~1730 – †1778) este compozitorul în jurul căruia s-a centrat întreaga viață muzicală a jumătății secolului al XVIII-lea. Stilistic, el a cultivat melodiile *syntomon* și a dezvoltat un sistem analitic preluat de la Ioannes Trapezoundios și împlinit, mai apoi, de Iakovos Protopsaltes, Petros Byzantios, Georgios Kritos și de către cei trei mari dascăli constantinopolitani. Două din cele trei serii complete de chinonice duminicale ce-i aparțin, readuc în actualitate vechiul chinonic al veacurilor trecute (spre exemplu, cel atribuit Sfântului Ioannes Damaskenos), chinonicul bipartit, în care *kratema* nu exista. Deși pierde o secțiune, dimensiunile sale rămân asemănătoare creațiilor precedente prin faptul că autorul suplinește această lipsă prin dilatarea primei secțiuni³⁸. Un element mult mai rar este inserția unui al doilea *alleluia* (reminiscente ale epocilor anterioare) față de un singur *alleluia* cât exista în această epocă.

O altă personalitate care a adus o contribuție importantă la evoluția acestui gen a fost Dionysios Photeinos Moraites din Palaia Patras³⁹. Fiind unul dintre cei mai importanți muzicieni greci stabiliți în Ungrovlahia la

³⁸ Acest lucru se poate observa la una din seriile sale complete, modurile II, III, IV, II pl., vars și IV pl. și la seria de 10 chinonice *syntoma*.

³⁹ Dimensiunea sa istorică poate fi urmărită în: Victor Papacostea, *Viețile sultanilor. Scriere inedită a lui Dionisie Fotino*, studiu publicat în *Civilizația românească și civilizația balcanică*, Editura Eminescu, București, 1983, pp. 431 – 462 și Idem, *Date nouă despre viața și opera lui Dionisie Fotino*, în *Civilizația românească...*, pp. 463 – 476, N. Γ. Σβορώνου, *Ο Διονύσιος Φωτεινός και το ιστορικό έργο του*, Ελληνικά 10 (1937 – 1938), pp. 133 – 178, Δ. Β. Οικονομίδου, *Από τις έλληνο-ρουμανικές εκκλησιαστικές σχέσεις*, ΕΕΒΣ ΚΓ (1953), pp. 462 – 463, Idem, *Διονυσίου Φωτεινού βίος και έργον*, Μνημοσύνη ΙΑ (1988 – 1990), pp. 83 – 173. Un studiu excelent (ca și bibliografia aferentă) ce surprinde personalitatea lui Fotino în contextul socio – cultural de la finalul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea poate fi urmărit la Daniel Suceavă, *Unele precizări asupra operei muzicale a lui Dionisie Fotino (1777-1821)*, studiu în manuscris studiat prin amabilitatea autorului. Privitor la viața și opera muzicală a lui Dionysios Photeinos, vezi Nicolae Gheorghită, *The Anastasimaron of Dionysios Photeinos*, AMB, no. IV, May 2002, pp. 99-109 și teza de doctorat a aceluiași, în curs de desfășurare, în cadrul universității Makedonias din Thessaloniki: *Το μουσικό έργο του Διονυσίου Φωτεινού (1777 – 1821)*.

finalul secolului al XVIII-lea și unul dintre reprezentanții *ultimei generații de cânturari bizantini pe care fluxul civilizației balcanice îi împământenise pe teritoriul României*⁴⁰, Photeinos merită remarcat măcar pentru câteva caracteristici ale seriei sale complete de 8 chinonice duminicale:

- Toate sunt scrise pe structuri modale arabe (*makamia*).
- La nivelul formei se pierd fie doar *alleluia* (ehul II, ehul I pl., varys, ehul IV pl.), fie și *kratema* și *alleluia* (ehurile I, III și II pl.).
- Apariția unei jubilații cu funcție de incipit la un număr de 5 chinonice (ehurile II, IV, I pl, barys și IV pl.). Demarcația de restul creației se face prin notarea ei explicit ca un segment muzical bine determinat ce concluzionează printr-o cadență. Interesant este faptul că această lungă vocaliză, acolo unde există, se formează pe silaba primă a versului psalmului (α) în care se inserează litera χ . Această tehnică de debut a chinonicului duminical o regăsim și în heruvicele sale.

2.3. Tehnici de transformări melodice

2.3.1. Practica *înfrumusețării* ($\kappa\alpha\lambda\lambda\omega\pi\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$) creațiilor muzicale bizantine se înscrie într-un fenomen mult mai generos din punct de vedere semantic, numit *kalophonie* ($\kappa\alpha\lambda\omicron\phi\omega\nu\iota\acute{\alpha}$). Această tehnică de tratare a textului muzical se făcea fie prin intervenția asupra creațiilor vechilor compozitori, fie asupra propriilor cântări.

Ce înseamnă, însă, *înfrumusețarea* în cazul chinonicului duminical din perioada post-bizantină? Această tehnică de “aranjare” și „cosmetizare” a unei creații⁴¹ este un fenomen unidirecțional (de la o piesă simplă spre una mai complexă) prin care o melodie este pur și simplu “lărgită” prin introducerea de thesis-uri sau formule melodice, litere non-alfabetice, pasaje *teretismatice* și *kratemata*. Opțiunea pentru anumite formule cu rol augmentativ este o chestiune de ordin subiectiv care îl va determina pe compozitor sau pe “aranjor” să aleagă sau să replieze anumite fraze muzicale, silabe și cuvinte ale textului psalmului.

În cazul chinonicului duminical, tradiția manuscrisă lasă să se întrevadă faptul că fenomenul *înfrumusețării* se produce cu o intensitate ridicată în a II-a perioadă și mai puțin în a III-a și se adresează, în special, lucrărilor compozitorilor primei perioade⁴². Personalitatea care activează cel mai mult

⁴⁰ Papacostea, Victor – *Viețile sultanilor...*, p. 431.

⁴¹ *Înfrumusețarea* se poate adresa, uneori, doar unui fragment din chinonic (Ms. Παντελεήμονος 1005, f. 203r).

⁴² Tradiția manuscrisă indică faptul că tehnica se poate aplica, chiar și accidental, unor compoziții situate chiar mai jos de 1453, în cazul lui Ioannes Kladas Lampadarios.

în această direcție și al cărui nume îl consemnează un important număr de codice este Germanos Neon Patron⁴³ (perioada a II-a). Un alt nume important vine din tradiția cretană⁴⁴: Demetrios Tamias. Acesta *înfrumusețează* chinonicul unui alt compozitor insular – Benediktos Episkopopoulos, Protopsaltes Rethymnou⁴⁵.

Dacă intervenția asupra altor creații pare a fi un fenomen mult mai des întâlnit, *înfrumusețarea* propriilor melodii este mult mai rară. O întâlnim doar la Balasios Iereos⁴⁶ și Ioannes Chrysoverges⁴⁷.

Perioada a II-a este epoca celor mai subtile și ample intervenții. În prima secțiune a chinonicului literele non-alfabetice sunt cele care, alături de noi theseis-uri (formule noi), contribuie la amplificarea melodică. Secțiunea secundă este supusă aceluiași tratament (litere străine, theseis-uri) la care se adaugă pasajele *teretismatice* și *kratemata*.

Perioada a III-a este mult mai echilibrată. Nu numai că se produce un anumit katharsis reliefat prin eliminarea elementelor supra-ornamentale dar se ajunge și la o delimitare mult mai clară a secțiunilor chinonicului⁴⁸. *Înfrumusețarea* dispăre din secțiunea a III-a, ea regăsindu-se doar în secțiunea I. Trebuie amintit și faptul că fenomenul *înfrumusețării* funcționează diferit în raport de tipul chinonicului (*syntomon* sau *argon*) și apartenența lui la o perioadă stilistică sau alta. Este de la sine înțeles faptul că vigoarea *înfrumusețării* din creațiile *arga* aproape că dispăre din chinonicul *syntomon*.

2.3.2. Fenomenul *prescurtării* (σύντμηση) creațiilor muzicale bizantine constituie o caracteristică ce se manifestă în cadrul acestei arte începând cu secolul al XIV-lea⁴⁹, fiind un revers firesc al *înfrumusețărilor*. În cadrul

⁴³ Eh III: Ιωάννου Κλαδά – καλλιπισμός του Νέων Πατρών, Δοσιθέου – εκαλλιπίστη δε παρά Νέων Πατρών [Γερμανού], Θεοδοσίου – εκαλλιπίστη παρά του Νέων Πατρών [Γερμανού]; Eh IV: Γεωργίου [Ραιδεστινού] – εκαλλιπίστη παρά του Νέων Πατρών [Γερμανού], Κύρ Θεοδοσίου – εκαλλιπίστη δε παρά του [Γερμανού] Νέων Πατρών, Eh I pl.: Γερασίου – καλλιπισθέν υπό του Νέων Πατρών, vargs: Ναθαναήλ μητροπολίτου Νικαίας – εκαλλιπίστη παρά του Νέων Πατρών [Γερμανού].

⁴⁴ Pentru tradiția muzicală cretană, a se vedea Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, *Η Άνθηση της Ψαλικής Τέχνης στην Κρήτη (1566 – 1669)*, IBM, Μελέται 11, Αθήνα 2004.

⁴⁵ Κοινωνικών μετά πασών των σιχών ποιήμα κυρ Βενεδίκτου. Εκαλλιπίστη παρά κυρ Δημητρίου του Ταμιά, in ms. 12057, f. 370v, an 1662, Liverpool, fond Mayer.

⁴⁶ Eh II: καλλώπισμα του παπά κυρ Μπαλάση..., Eh II pl.: καλλώπισμα του παπά κυρ Μπαλάση.

⁴⁷ Barys: Ωραίων και έντεχνον, καλλιπισθέν παρά κυρ Ιωάννου του εζ Ιωαννινων [Χρυσοβέργη].

⁴⁸ Vezi subcapitolul 2.2.3. al acestui studiu: *Perioada a III-a*.

⁴⁹ Stathis, Gr., *The "Abridgements" of Byzantine and Post-byzantine compositions*, CIMAGL 44, Copenhagen 1983, p. 17. Terminologia care circulă la nivelul tradiției manuscrise determină următoarea clasificare:

a. Termeni de genul *έτερον σύντομον, συνοπτικόν, συντετμημένον, σμικρυνθέντα, ελαττωνθέντα, συντομηθέντα, ως εν βραχεί* indică faptul că aceste creații sunt mai scurte decât compozițiile

chinonicelor duminicale acest fenomen s-a născut, probabil, dintr-o necesitate liturgică și a avut o mai slabă intensitate și frecvență în raport cu *înfrumusețarea*. Codicele muzicale consemnează aplicarea acestei tehnici fie la nivelul întregii serii de chinonice⁵⁰ fie doar la un singur eh⁵¹. În primul caz termenul *syntomon* poate sublinia, fie un aspect stilistic⁵², fie se referă la mărirea seriei de chinonice în raport cu alte (altă) serii (serie) mai ample (amplă). Cel mai bun exemplu ni-l oferă tot Petros Peloponnesios. Două dintre cele trei serii ale sale de chinonice duminicale au următoarele indicații: *koinonika synoptikotera*, *syntomotera* și *koinonika megaliotera*, caracteristici ce reflectă o anumită ierarhizare în interiorul clasei de cântări studiate și preferința copistului pentru o serie sau alta.

2.3.3. Până spre a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, fenomenul *exighisirii* apare în chinonicul duminical⁵³ în mod sporadic și accidental. Theodoulos Monachos Ainetes este singurul compozitor care tâlmăcește atât din creațiile măștrilor bizantini⁵⁴ cât și a celor de după 1453⁵⁵.

Așa cum s-a menționat mai sus, practica *exighisirii* este mult mai intensă în a III-a perioadă. De data aceasta, o regăsim nu ca un caz izolat ci cu aplicare la serii întregi de pricesne. Autorii cei mai intens tâlmăciți sunt

precedente de același tip. Termenii de mai sus pot apărea în combinații având indicația: *εκκλησιαστικόν* sau *καλογοερικόν* (sau *μέλος των καλογέρων*) sau, începând cu secolul XVIII, *νέον ύφος της Μεγάλης Εκκλησίας*.

b. Creațiile caracterizate ca *μέλος εκκλησιαστικόν* (sau *καλογοερικόν*) sunt mult mai scurte decât cele care au indicația *πολιτικόν* sau *θεσσαλονικαιόν*. Dacă melodiile care au indicația *συντετμημένον*, *σμικρυνθέν*, *συντομηθέν*, *ελαττωνηθέν* sunt forme prescurtate ale unei compoziții precise, cele care sunt caracterizate ca *syntomon*, *synoptikon*, *kalogerikon* sau *ekkllesiastikon* sunt melodii cu totul diferite, creații de sine stătătoare, fără nici o relație cu cele de dinainte. Pentru o mai bună înțelegere clasificării și a practicii “prescurtării” muzicii bizantine vezi studiul lui Stathis, *The “Abridgements”*... , pp. 16 – 38.

⁵⁰ Seria de chinonice *syntomon* ale lui Petros Bereketes (ehurile I, II, III, IV, I pl., II pl. și IV pl.), Ioakeim Bizyes (vargs – 2 chinonice) și Petros Peloponnesios.

⁵¹ Serie *syntomon*: eh I – Balasios, eh II – Bereketes sau unul dintre cele două chinonice ale lui Demetrios Lotos, eh III – Damaskenos, Daniel Monachos, eh IV – Ioannes Chrysoverges, eh II pl. – Bereketes, varys – Ioannes Chrysoverges, eh IV pl. – Damaskenos.

⁵² Referința se face, în special, la opera lui Petros Peloponnesios și la compozitorii perioadei a III-a.

⁵³ Problematika *exighisirii* chinonicului duminical în noua grafie nu face obiectul acestui studiu. Ea poate fi studiată în teza de doctorat a subsemnatului: *Chinonicul duminical în perioada post-bizantină. Morfologie – Sintaxă – Exighisis*.

⁵⁴ Manuel Gouta, ehul III – *ξηγηθέν υπό του διδασκάλου ημών* (Theodoulos Monachos Ainetes, n.n.), Ioannes Laskaris, ehul IV – *ξηγηθέν υπό του διδασκάλου ημών* (Theodoulos Monachos Ainetes, n.n.).

⁵⁵ Ehul I tetrafonos – *Κυρ Καλλίστου Ιερομονάχου εξιγηθέν παρά Θεοδούλου*, Manuel Chrysaphes, ehul III – *ξηγηθέν υπό του διδασκάλου ημών* (Theodoulos Monachos Ainetes, n.n.), Petros Bereketes, barys – *ξηγηθέν υπό του διδασκάλου* (Theodoulos Monachos Ainetes, n.n.).

Daniel Protopsaltes și Petros Peloponnesios. Cel din urmă exighisește întreaga serie de 8 chinonice a lui Daniel Protopsaltes, serie care, de altminteri, a intrat și în noua grafie prin Gregorios Protopsaltes și Chourmouzios Chartophylakos. Alți muzicieni care s-au ocupat de chinonicele duminicale ale lui Daniel Protopsaltes sunt Ioasaph Riliotes, Apostolos Konsta (despre care se va vorbi mai jos) și un anonim care transcrie în notația analitică a epocii ehurile I, I pl., II pl. și IV pl.

Petros Byzantios, ucenic al lui Petros Peloponnesios, este un alt important compozitor al perioadei preocupat de exighisire. Din păcate, tradiția manuscrisă indică faptul că, din cele trei serii de pricesne duminicale ale profesorului său, el transcrie doar ehurile autentice (I-IV) ale unei singure serii.

Un alt nume foarte important al sfârșitului de secol XVIII și începutul de secol XIX este Apostolos Konsta Chios. Competența sa deosebită ca teoretician al vechii semiografii face ca exighisirile sale la chinonicele lui Daniel Protopsaltes, Petros Peloponnesios și Petros Byzantios să fie extrem de valoroase pentru înțelegerea procesului de transcriere din notația stenografică în semiografia analitică dinainte și de după reforma de la 1814⁵⁶.

3. TRADIȚIA MANUSCRISĂ

3.1. Tipologia dispunerii în manuscrise a chinonicului duminical

În cadrul tradiției scrise a celor trei categorii de chinonice (duminicale, ale săptămânii și ale sărbătorilor), *Lăudați pe Domnul ...* constituie clasa de cântări cel mai bine reprezentată. În cele mai multe cazuri, seria de chinonice duminicale apare înaintea celorlalte două categorii amintite mai sus iar poziția sa primă îi conferă o anumită libertate în a determina atât propria sa dispunere cât și a celorlalte tipuri de pricesne.

1. Tradiția manuscrisă din perioada post-bizantină lasă să se înțeleagă faptul că situația cea mai uzitată era aceea a dispunerii chinonicului duminical pe ehuri (*κατ' ἔχον*). Această aranjare a îmbrăcat două forme, fiecare în parte dezvoltându-se și impunându-se în raport de perioadă.

O primă situație este dată de creațiile ce aparțin unui singur autor (*κατά μελοποιό*) și care erau înșiruite în ordinea lor firească: I, II, III, IV, I pl., II

⁵⁶ Detalii despre acest mare compozitor și teoretician pot fi urmărite în Thomas K. Apostolopoulos, *Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης*, Αθήνα 2002. Vezi și recenzia subsemnatului: Lector univ. dr. Nicolae GHEORGHITĂ, „Modele de profesionalism: *Apostolos Konsta Chios și contribuția sa la teoria artei muzicale (Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης)* de Thoma K. Apostolopoulos”, în curs de apariție (BOR).

pl., varys și IV pl. (κατ' ἦχον). Acest fenomen se întâlnește, cu preponderență, în a III-a perioadă, la chinonicele maeștrilor secolului al XVIII-lea – Ioannes Protopsaltes, Daniel Protopsaltes, Petros Lampadarios Peloponnesios, Petros Byzantios etc. Practica este mai rar întâlnită în secolul al XVII-lea, fiind sesizată, în special, în *Apanta* lui Petros Bereketis. Tot în acest veac XVIII, apare o nouă tehnică de aranjare a seriilor de chinonice (de obicei, seria completă de 8) în care termenului κατ' ἦχον i se adaugă și indicația Στάσις (*serie, stare, șir*) A', B', Γ' Δ' și E'. Varianta cel mai des întâlnită este aceea în care Στάσις A' este constituită de chinonicele lui Daniel Protopsaltes, Στάσεις B', Γ' și Δ' de cele a lui Petros Lampadarios Peloponnesios iar Στάσις de cele a lui Petros Byzantios. De asemenea, al treilea rând de chinonice – cel de 10 – a lui Petros Lampadarios este, cel mai adesea, însoțit de unele mențiuni ce ne indică faptul că această serie a fost găsită după moartea compozitorului (ἀτινα ευρέθησαν μετά τον θανάτον του) și a fost necunoscută până la descoperirea ei de către ucenicul acestuia, Petros Byzantios (τα λεγόμενα ανέκδοτα μελουρηθέντα μεν παρά του Πέτρου λαμπαδαρίου, εκδοθέντα δε παρά του φοιτητού Πέτρος Βυζαντίου, ἀτινα εἰσι δέκα).

O a doua posibilitate de dispunere a chinonicului duminical înregistrată de tradiția manuscrisă constă în același tip de grupare pe ehuri (κατ' ἦχον), cu mențiunea că, de data aceasta, fiecare glas în parte poate îngloba creații aparținând mai multor autori și nu doar unuia. Este o practică mult mai eficientă și, în același timp, mai flexibilă de a concentra cât mai mulți compozitori⁵⁷, știut fiind faptul că nu toți maeștrii au compus o serie completă de 8 chinonice. Acest tip nou de „așezare în pagină” a chinonicului duminical este caracteristic primelor două perioade și mai puțin perioadei a III-a care optează, în cele mai multe cazuri, pentru înșiruirea unei (unor) serii complete aparținând unui singur autor.

2. O altă categorie o reprezintă chinonicele *oktaihon*. Semantic, codicele le înregistrează cu dublă funcție. Pe de o parte, ele indică forma de dispunere și aranjare pe glasuri în cadrul codicelor (κατ' ἦχον), iar pe de altă parte ne indică faptul că ele pot fi cântate și interpretate (*exighisite*) după un singur model în toate cele opt moduri. Petros Bereketis și Theodoulos Ainetes⁵⁸ sunt reprezentanții singulari ai perioadei post-bizantine care au scris pricezne *oktaihon*. Dintre aceste două chinonice doar cel al lui Bereketis a intrat în noua metodă prin exighisirea unui singur model din

⁵⁷ Așa cum am menționat, acest tip de dispunere este mai rar întâlnit în secolul al XVIII-lea. Atunci când apare însă este extrem de spectaculos, în el regăsindu-se deopotrivă compozitori ai veacurilor trecute cât și compozitori contemporani (ex. ms. Lavra Θ 154, anul 1786).

⁵⁸ Ψάλλεται εις τους οκτώ ἦχους, Theodoulos Ieromonachos, Lavra Θ 154, anul 1786.

vechea grafie⁵⁹. Deși unice în cadrul acestei creații, cele două exemple spun foarte mult despre caracterul didactic al cântărilor și dexteritatea compozițională a autorilor și, în același timp, despre mecanismul, sistemul funcțional și stenografic al semiografiei muzicii bizantine.

3. A treia situație de dispunere a chinonicului duminical ține pur și simplu de gustul sau intenția copistului. Sunt cazuri în care acesta ignoră atât poziția firească a creației în cadrul clasei de cântări (chinonicul putând să ocupe orice poziție în cadrul codexului) cât și autorul sau ehul. Categoria de codice menționată mai sus definește, de obicei, manuscrisele de școală sau cele întocmite de neprofesioniști.

3.2. Clase de codice

În cele trei perioade studiate, de departe cea mai importantă clasă de manuscrise rămâne **Anthologia**. Numărul impresionant de codice de acest tip ne dovedește faptul că a fost cel mai uzitat instrument repertorial din toată perioada post-bizantină. A fost clasa de creație în jurul căreia au migrat o suită întreagă de alte codice: Anastasimatarul, Mathimatarul, Irmologhionul etc.. Argumentul care a contribuit la impunerea acestui manuscris de-a lungul veacurilor, pornește de la faptul că Anthologia conservă creațiile cele mai importante ale slujbei bizantine și, mai ales, repertoriul muzical al celei mai importante taine din cele șapte: Sfânta Liturghie. Lucrul acesta a fost, poate, elementul esențial care a făcut ca Anthologia și nu alt codex să traverseze întreaga perioadă post-bizantină și să ocupe un loc privilegiat în preocupările copiștilor.

Până spre căderea Constantinopolului cel mai important codice care să conserve chinonicele duminicale este *Papadikia*. Mult mai puține la număr, în comparație cu tipurile de codice corespondente de mai târziu, Papadikiile rămân documentele a căror titulatură trece destul de greu de anul 1500. Tradiția ulterioară reia această denumire spre mijlocul secolului al XVIII-lea, însă cu o netă diferențiere terminologică și stilistică: *Noua Papadikie*⁶⁰. Această distincție poate fi observată ca având o relevanță mult mai mare la maeștrii exighisitori de la începutul veacului al XIX-lea. Codexurile tălmăcite în noua grafie de Chourmouzios Chartophylakos și Gregorios

⁵⁹ ... το ακολουθούν κοινωνικόν, εις την αρχαίαν γραφήν διά των αυτών χαρακτήρων, εψάλλοντο και εις τους οκτώ ήχους.

⁶⁰ Koutloumousiou 446 (*Papadike Nea*, autograf Michael Iereos Chios, 1757) și 447 (*Papadike Nea*, autograf Michael Iereos Chios, mijl. sec. al XVIII-lea).

Protopsaltes menționează colecții diferite pentru creațiile aparținând *Vechii Papadikii*⁶¹ și *Noii Papadikii*⁶².

Categoria de manuscrise care a dominat *perioada I* este aceea a Anthologiei. Ca număr, colecția este mult mai redusă decât manuscrisele *perioada a II-a* și ceva mai amplă decât *perioada primă*. Ceea ce este important de remarcat este structura stilistică compactă a acestora și opțiunea scribilor în a copia, cu preponderență, chinonicele duminicale ale lui Ioannes Lampadarios Kladas și Manuel Chrysaphes, două dintre cele mai importante figuri muzicale bizantine, primul de dinaintea și celălalt de după 1453.

Nevoia de a concentra și de a avea un repertoriu cât mai divers și mai amplu la îndemâna interpreților, a determinat ca Anastasimatarul să constituie o altă clasă de manuscris care să apară împreună cu Anthologia. Prin punerea laolaltă și între copertele unui singur manuscris a muzicii pentru Utrenie, Vecernie, Sfânta Liturghie etc. (*Anastasimatarion – Anthologia* sau *Anthologia – Anastasimatarion*), se soluționează o problemă practică, aceea de a avea la dispoziție cu corpus muzical compact care să acopere cele mai importante momente ale slujbei bizantine.

Peisajul în care chinonicul duminical apare în *perioada a II-a* este unul mult mai diversificat și mai specific. Ca și în veacurile trecute, manuscrisul cel mai des întâlnit este Anthologia. Fie că transmite vechile repertorii, fie pe cele ale noii generații⁶³ sau ale tradițiilor periferice Constantinopolului (Creta, Putna, Sinai etc.), Anthologia continuă să fie și numitorul comun al altor tipuri de manuscrise: *Anthologia – Anastasimatarion*, *Anthologia – Heirmologion*, *Anthologia – Mathematarion*, *Anthologia – Sticherarion – Anastasimatarion* etc. În cazul alăturării cu Anastasimatarul, cel mai des întâlnit este cel al lui Chrysaphes cel Nou și mai puțin cel al lui Germanos Neon Patron iar în cazul Irmologhionului, cel al lui Balasios Iereos și al aceluiasi Germanos.

În paralel, alte două clase de codice destul de frecvent întâlnite⁶⁴ și care să conserve chinonicul duminical sunt Heruvico – Chinonicarul și *Apanda* lui Petros Bereketes, volum ce înglobează și pricesnele.

⁶¹ Manuscrisele 703, 704, 705, 706, 722 de la EBE – MIIT conțin repertoriul *Vechii Papadikii* – Παλαιά Παπαδική exghisit în noua grafie de către Chourmuzios Chartophylakos. Vezi Στάθη, Γρ. Θ., *Τα πρωτόγραφα της εξηγήσεως στη νέα μέθοδο*, în ... *Τιμή προς τον διδάσκαλον...*, p. 703.

⁶² Manuscrisele Γ', Δ', Ε', Ζ' se află la ΒΚΨ și conțin repertoriul *Noii Papadikii* – Νέα Παπαδική exghisit în noua grafie de către Gregorios Protopsaltes, în: *ibidem.*, p. 703.

⁶³ În special, seriile ample de chinonice duminicale ale clasicilor secolului al XVII-lea: Chrysaphes cel Nou, Germanos Neon Patron, Balasios Iereos, Petros Bereketes.

⁶⁴ Alături de clasele de codice și combinații menționate, mai întâlnim și alte situații: *Anthologia Egkoptios*, *Doxastarion [Germanos Neon Patron]* – *Anthologia*, *Mathematarion*, *Anthologia* –

Ca și celelalte perioade și *perioada a III-a* este dominată de Anthologie. Numărul covârșitor de astfel de codice (cele mai multe de până acum) lasă impresia unui secol XVIII compact în care *το νέον ύφος της Μεγάλης Εκκλησίας* (*noul stil al Marii Biserici*) – reprezentat de Ioannes Protopsaltes, Daniel Protopsaltes, Petros Lampadarios Peloponnesios, Petros Byzantios etc. – se impune nu numai în Constantinopol ci este preluat și în tradițiile periferice, în special, Țările Române. Ca tip de manuscris Anthologia rămâne, în continuare, codicele în filele căruia repertoriile vechi și cele noi coexistă. Alături de Ioannes Damaskenos, Ioannes Koukouzeles, Ioannes Kladas, Manuel Chrysaphes, Demetrios Raidestinos, Chrysaphes cel Nou, Germanos Neon Patron etc., generația de compozitori ai secolului al XVIII-lea întregește o lungă tradiție de maistori și o clasă de cântări cu diferențe stilistice majore, lucru care nu a împiedicat însă pe copiiști să le pună laolaltă.

Acest lucru nu este valabil doar la nivelul creațiilor muzicale. Codexurile mixte, în care Anthologia apare alături de Anastasimatarele lui Chrysaphes cel Nou ori Germanos Neon Patron, de Doxastarul lui Germanos Neon Patron sau Irmologionul lui Petros Lampadarios Peloponnesios, sunt o altă realitate ce reflectă faptul că respectul pentru vechii dascăli și anumite practici zonale au impus copierea acestor clase de manuscrise, uneori, dincolo de limitele impuse de anul 1814.

Un exemplu cât se poate de clar că direcțiile stilistice ale secolului al XVIII-lea nu au putut estompa practica muzicii din jurul anului 1453, este dat chiar de Filothei sin Agăi Jipei și *Psaltikia*... sa. „Încheiat” la 1713, Anastasimatarul lui Filothei⁶⁵ străbate întreg secolul XVIII românesc prin copiiile realizate de Ioan sin Radului Duma Brașoveanu sau alți anonimi⁶⁶, ajungând să fie copiat cu același interes chiar și în plină epocă a noii notații de Acachie de la Caldărușani (ms. rom. 5970 BAR Buc., 1821). Nu trebuie să uităm că al doilea mare nume în procesul „românirii” muzicii psaltice este Mihalake Moldovlahul. Anastasimatarul său scris la 1767 nu se înscrie în seria Anastasimatarelor *αργά* ale secolului al XVII-lea ci este produsul „noului stil” constantinopolitan de la mijlocul secolului al XVIII-lea⁶⁷.

Prologarion [Balasios Iereos] – *Heirmolohion* [Germanos Neon Patron], Phakelos, *Anastasimatarion* [Chrysaphes cel Nou] – *Doxastarion* – *Anthologia*, *Anthologia* – *Papadike* etc.

⁶⁵ După cum se cunoaște, Anastasimatarul lui Filothei sin Agăi Jipei este traducerea Anastasimatarului lui Chrysaphes cel Nou.

⁶⁶ Anastasimatarul de la Prodromu – Athos (ms. rom. 4020, anul 1717), Anastasimatarul de la Alba Iulia (ms. rom. 4443 BAR Buc.), Anastasimatarul de la Cluj (ms. 1106 BCU Cluj – Napoca).

⁶⁷ După cum bine se cunoaște, Mihalake a fost ucenic al lui Petros Peloponnesios. La 1767 el scrie vestitul Anastasimatar românesc păstrat astăzi la Marea Lavră – Athos (ms. Z 64). Din păcate, Petros Peloponnesios moare la 1777 – 1778, fără a lăsa însă un manuscris autograf cu

Macarie Ieromonahul și Anton Pann – ca reprezentanți ai celui de-al doilea moment în traseul „românirii” – au tradus în limba română, cu preponderență, repertoriile secolului al XVIII-lea și mai puțin pe cele ale secolului al XVII-lea⁶⁸.

Ideile de mai sus încearcă să demonstreze faptul că, dacă reprezentanții secolului al XVIII-lea au fost preluați, în special, de tradiția urbană (Constantinopol și Țările Române prin Macarie Ieromonahul și Anton Pann, în principal etc.), tradiția monastică – fie ea a Sfântului Munte sau a Moldovlahiei – rămâne fidelă repertoriilor marilor maistori de până la începutul veacului al XVIII-lea⁶⁹. Respectul necondiționat al contemporanilor pentru tradiția înaintașilor este unul dintre elementele fundamentale ale mentalității bizantine, element care a funcționat la toate nivelurile (dogmatic, liturgic, muzical etc.) și prin care s-a urmărit, întotdeauna, nu „stricarea” tradiției ci „împlinirea” ei.

Secolul al XVIII-lea nu este doar unul al transformărilor stilistice și al uniformizării dispunerii chinonicelor și al heruvicelor pe ehuri, serii și autori ci și unul care reclamă disfuncționalități la nivelul pedagogiei și didacticii muzicale. Documentele vremii mărturisesc despre dificultățile învățării notației și, implicit, a acestei arte⁷⁰. Lucrul acesta a determinat ca unii compozitori să încerce a soluționa notarea melosului bizantin printr-o altă semiografie. Tradiția manuscrisă a perioadei a III-a indică existența câtorva

---

Anastasimatarul său, el fiind notat de elevii săi abia după moarte. Cu siguranță că Mihalake, ca elev al lui Petros, cunoștea foarte bine cântările Anastasimatarului dascălului său. Ceea ce este remarcabil în legătură cu acest codex românesc este faptul că Mihalake, în dorința sa de a oferi conaționalilor săi creații *pre limba patriei, românește* Anastasimatarul dascălului său înainte ca măcar ucenicii acestui să îl noteze în limba greacă.

⁶⁸ Faptul că reprezentanții școlii românești și-au îndreptat atenția, cu preponderență, spre veacul al XVIII-lea nu înseamnă că au ignorat muzica secolelor vechi. Un astfel de exemplu este ms. rom. 1690, BAR Buc., anul 1825, ce cuprinde Stihirarul lui Chrysaphes cel Nou tradus de Macarie Ieromonahul. Însemnarea de pe prima fila a volumului confirmă acest lucru: *Începutul cu Dumnezeu cel Sfânt al Stihirarului, carele întiiu pe vechiu s-au alcătuit de fericitul întru pomenire Hrisaf cel Nou și pe sistima cea noao s-au exighisit de Grigorie Protopsaltul Sfintei lui Dumnezeu Bisericii cei Mari și de Hurmuz Hartofilax, izbăvitorii și aflătorii acestei sistime, iar pe limba românească s-au prefăcut de smeritul Macarie ieromonahul, portarie al Sfintei Mitropolii, dascălul școalelor românești de musichie, la anul 1825, septembrie 1*. Din însemnarea de la fila 122v rezultă că documentul a fost copiat din îndemnul lui Macarie: *Sfârșit și lui Dumnezeu celui în Troiță proslăvit laudă. Scrisu-s-au acest Stihirar de mine, Ilie cântărețul, ot Sfântul Ierarh Nicolae, mahalaoa Vlădicăi, cu porunca și cheltuiala Sfinției Sale Părintele Macarie Ieromonahul, dascălul școalelor românești de musichie*. Vezi și Gheorghită N., *Macarie Ieromonahul. Opera inedită*. Lucrare de Master aflată în manuscris, Universitatea Națională de Muzică – București, 1997.

⁶⁹ Încă o dată, exemplul lui Acachie de la Căldărușani ce activa, deci, într-o mănăstire, pare să funcționeze.

⁷⁰ Sebastian Barbu – Bucur, *Manuscrise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană*, în: SM XII, București 1976, p. 142, nota 44.

Anthologii ce notează și chinonice duminicale cu semiografia lui Georgios Lesbios (ex. Dionysiou 739), semiografia alfabetică a lui Agapios Paliernos⁷¹, Paisios Xeropotamianos (Xeropotamou 359), cu semiografia pe portativ a anonimului care a scris codicele sinaitic 1477⁷², sisteme dintre care unele au trecut pragul anului 1814, fiind folosite, paradoxal, și de cel care a soluționat lunga tradiție a copierii manuscriselor: Petros Ephesios⁷³.

O altă clasă de codice în care chinonicul duminical apare este Papadikia. Fiind în practică începând cu finalul secolului al XIII-lea și începutul celui de al XIV-lea⁷⁴, Papadikia este concurată, începând cu a II-a jumătatea secolului al XVIII-lea, de *Noua Papadikie*. Denumirea sa indică faptul că scribii timpului au vrut să atragă atenția asupra creațiilor unei generații de compozitori cu o optică diferită de cea a mai vechilor înaintași. Cele mai importante documente de acest tip sunt autografele lui Demetrios Lotos (Xeropotamou 330, 1871 – 1782) și Michael Hiereos Chios (Koutloumousiou 446 – 1757 și 447 – mijl. sec. al XVIII-lea).

3.3. Compozitori

Așa cum am menționat la capitolul 2.1. *Limite metodologice*, analiza chinonicului duminical din perioada post – bizantină a trebuit să ignore limitele strict istorice din motivele expuse în cadrul aceluiași capitol. Investigația teritoriului muzical de după 1453 a dovedit faptul că circulația creațiilor muzicienilor dinaintea acestei date s-a făcut în paralel cu noile cântări și cu noile direcții componistice ale vremii. Lucrul acesta s-a dovedit a fi de bun augur pentru că a scos la iveală un număr impresionant de autori de până la căderea Constantinopolului și m-a determinat ca să inserez o nouă perioadă înaintea celor trei investigate. Au rezultat patru perioade dispuse astfel:

1. Perioada 0: → 1453 cu 27 de compozitori și 55 de creații.
2. Perioada I: 1453 – ~ 1670 cu 36 de compozitori și 98 de creații.
3. Perioada a II-a: ~ 1670 – 1730 cu 41 de compozitori și 161 de creații.

⁷¹ Χρυσάνθου του εκ Μαδύτου, *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής...*, Τεργέστη 1832, pp. LI – LII.

⁷² Stathis, Gr. Th., *I manoscritti e la tradizione musicale bizantino – sinaitica (Contributo alla storia di musica bizantina)*, Θεολογία ΜΓ' (1972), p. 367, nota 2.

⁷³ Petros Ephesios este cel care tipărește la București primele cărți de muzică bizantină din lume atât în noua grafie (1820, 1830) cât și cu semiografia alfabetică a lui Agapios Paliernul (1832). Un alt codex tipărit în notație alfabetică ce cuprind și chinonice este ms. gr. 722 de la BAR Buc.

⁷⁴ Στάθη, Γρ. Θ., *Τα Χειρόγραφα Βυζαντινής Μουσικής – Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρογράφων κωδικών βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων εν ταίς βιβλιοθήκαις των ιερών μονών και σκητών του Αγίου Όρους*, τόμος Α', Αθήναι 1975, p. 35.

4. Perioada a III-a: 1730 – 1814 cu 11 compozitori și 82 de creații.

În final au rezultat:

1. 105 compozitori și 396 de chinonice duminicale (toate cele 4 perioade) și
2. 88 compozitori și 341 de chinonice duminicale pentru perioada 1453 – 1814.

După cum se observă, perioada a II-a domină atât ca număr de compozitori cât și ca număr de creații. Încadrată în „veacul de aur” al muzicii post – bizantine, această epocă datorează cel mai mult tetradei formată din Chrysaphes cel Nou, Germanos Neon Patron, Balasios Iereos și Petros Bereketes. De-a lungul întregii tradiții muzicale bizantine și post – bizantine, cei patru vor constitui un moment decisiv, moment ce încheie o epocă a repertoriilor *arga* și a Vechiului Stihirar kalofonic și, în același timp, vor face loc direcției estetice și componistice noi din veacul al XVIII-lea cunoscut sub denumirea de *το νέον ύφος της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας* (*noul stil al Marii Biserici a lui Hristos*). Ei vor reprezenta „centru de atracție” pentru întreaga epocă post – bizantină.

Pentru perioada I Manuel Chrysaphes rămâne compozitorul cel mai important și cel care v-a impune definitiv seria completă de chinonice (*κατ' ήχον*). Numărul lor este impresionant (24) și poate fi comparat cu acela al lui Petros Lampadarios Peloponnesios pentru perioada a III-a (26). Nici un alt compozitor, din toate cele patru perioade, nu a lăsat un volum atât de ridicat de pricesne. Singurul maestru care, diacronic, precede pe Manuel Chrysaphes și deschide epoca Paleologilor în relație cu muzica studiată, este Ioannes Lampadarios Kladas (a II-a jum. a sec. al XIV-lea – prima parte a sec. al XV-lea) și care, înainte de 1453, consacră această dispunere printr-un număr ridicat de creații duminicale pentru epoca respectivă (13).

A doua mare personalitate a perioadei I după Manuel Chrysaphes este Evstatie Protopsaltul Putnei cu 9 chinonice duminicale. Muzica sa, în principal, ca și activitatea intensă a *scriptorium*-ului marelui centru din Moldova medievală, impune o artă prin care, pe de o parte, se continuă marea tradiție bizantină, iar pe de altă parte, se reflectă o practică unitară cu anumite amprente regionale. În tot acest context Putna rămâne, probabil, nu numai cel mai original fenomen muzical situat la granița dintre două veacuri, al XV-lea și al XVI-lea, dar și unul dintre cele mai importante centre de învățare a cântului răsăritean din zonele periferice Constantinopolului.

Perioada a III-a, deși restrânsă cronologic, este extrem de bine articulată la nivelul chinonicului duminical. Cu mult mai puțini compozitori față de perioada secundă (11) și cu un număr de creații duminicale la jumătatea

aceleiași epoci (82), momentul de dinaintea reformei constantinopolitane este marcat de personalitățile de primă mărime: Ioannes Trapezountios, Daniel Protopsaltes, Kyrillos Marmarinos, Petros Lampadarios Peloponnesios, Petros Byzantios, Dionysios Photeinos, Nikephoros Kantouniaries etc. Ultimii trei compozitori au activat și în spațiul românesc influențând masiv cunoașterea acestei arte la cumpăna dintre cele două veacuri. Toți autorii de mai sus sunt semnatarii a cel puțin o serie completă de opt privesne duminicale dispuse în binecunoscuta tehnică a veacurilor trecute (κατ' ἴχρον).

Începută prin inițiative individuale odată cu Ioannes Lampadarios Kladas, continuată mai apoi de Manuel Chrysaphes și Evstatie Protopsaltul, tendința de completarea a ciclului octoehal se realizează – de data aceasta la nivel de generație – odată cu tetrada „veacului de aur” a perioadei post – bizantine și compozitorii amintiți la perioada a III-a. Atitudinea aceasta pare a fi argumentată nu numai de cerințe liturgice ori de aspecte ce țin de exersarea dexterității componistice și a ludus-ului combinatoriu. Dintr-o anumită perspectivă, exemplul acestei creații și, în special, a chinonicului *oktaihon*, seamănă destul de mult cu cele „24 de preludii și fugi” din *Clavecinul bine temperat* al lui Bach sau mai degrabă cu canonul 5 din *Musikalisches Opfer*: „Canon circularis per tonos” (κατ' ἴχρον)⁷⁵. Așa cum marele muzician încerca să demonstreze că în fiecare tonalitate în parte este posibil a se compune și interpreta, în aceeași măsură maistorii bizantini și post – bizantini au dovedit că același text poate fi tratat cu succes în fiecare dintre cele opt glasuri, conferind individualitate, personalitate și egalitate semantică tuturor structurilor modale bizantine. Într-o epocă în care vehiculul fundamental de colportare a ideilor era codexul, tradiția muzicală a chinonicului duminical post-bizantin se manifestă ca o entitate destul de compactă și unitară, dincolo de anumite flexibilități constatate la nivelul secțiunilor. După cum s-a observat mai sus, în toată epoca de după Cădere, apogeul chinonicului duminical este atins în perioada a II-a (~1670 – ~1730). În acest “veac de aur” al epocii post-bizantine, arta kalofonică – prin măiestria muzicienilor răsăritului creștin – situează tehnica componistică a acestei creații pe culmi ce ne amintesc de barocul muzical din apusul european. Ceea ce este fundamental de reținut este faptul că ideea ce a caracterizat această creație mai bine de patru veacuri – aceea de desăvârșire melismatică într-un cadru de simetrie și geometrizare a secțiunilor – a fost criteriul fundamental asumat și transmis în baza unei tradiții și a unor coordonate spirituale bine statornicite ce s-au pliat pe necesitățile liturgice specifice fiecărei perioade în parte.

Lect. univ. dr. Nicolae Gheorghită

⁷⁵ Muļmesec pentru această sugestie muzicologului Daniel Suceavă.

XIII. MEDALION

VREDNICUL DE POMENIRE PATRIARHUL JUSTINIAN MARINA, SIMBOL AL UNITĂȚII NEAMULUI ȘI AL BISERICII ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL AL XX-LEA

Istoria recentă a Bisericii noastre strămoșești este încă marcată de personalitatea proeminentă a marelui Patriarh Justinian Marina. Anul acesta, la 22 februarie s-au împlinit 105 ani de la nașterea sa, iar la 26 martie, 29 ani de când a pășit spre Țara de peste veac, evenimente care au însemnat pentru toți cei care-i poartă o pioasă amintire, un prilej de a se alătura monahilor care veghează candela nestinsă la căpătâiul său pentru slujbele de pomenire. După o viață de permanentă luptă împotriva comunismului ateu în care Biserica, pe care a cârmuit-o cu binecuvântarea lui Dumnezeu, nu numai că a supraviețuit dar a și înflorit pătrunzând norii vremurilor și vârtoarea lor, a ales să-și doarmă somnul de veci în voievodala bisericească a Mănăstirii Radu Vodă din București.

În astfel de momente se cuvine mai mult ca oricând ca gândul nostru să se îndrepte spre cel care a fost deopotrivă pentru Biserică și pentru neam părinte și mare conducător, slujitor și făuritor de istorie.

Toată activitatea Patriarhului Justinian este o simbioză între preocupările sacerdotale, didactice și cele practice de implicare socială profundă: grija pastorală față de slujitorii sfintelor altare, preocuparea permanentă față de învățământul teologic, dialogul cu celelalte confesiuni creștine dar și cu cele necreștine și nu în ultimul rând apostolatul social inițiat și atât de mult prețuit

de el. Într-o perioadă în care toate instituțiile statului român trebuiau să se schimbe potrivit noii ideologii materialist atee iar Biserica lui Hristos trebuia să dispară, pronia lui Dumnezeu, prin vrednicul patriarh, a făcut ca numele Bisericii Ortodoxe Române să fie pomenit în toate Bisericile ortodoxe surori, în întreaga Europă, în Asia și în Africa.

Prima și cea mai importantă dintre preocupările sale a fost misiunea internă a Bisericii, care nu se putea face decât printr-un amplu program de misiune creștină autentică numit apostolat social, care presupunea implicarea socială și totodată împlinirea vocației preoțești. Meritul său nu este numai acela că a menținut toate formele de organizare ale Bisericii noastre - mai puțin cele caritative, care au căpătat un caracter intern, ci și acela de a fi reorganizat Institutul Biblic și de a fi pus la îndemâna preoților tipăriturile de care aveau nevoie în împlinirea misiunii lor¹.

De la primul pas pe Tronul patriarhal, cel ales de Providență, Patriarhul Justinian nu făcea declarații, ci își mărturisea dorința și fermitatea realizărilor viitoare: „...voi păstra credința...”,² așa cum au făcut-o strămoșii; „...voi reface unitatea bisericească a neamului meu..., voi merge după oia cea pierdută. Voi lăsa pe cele 99...”³ și o voi aduce în staul. De aceea, mă adresez „cătore frații noștri uniți cu Roma...”⁴ și către toți prin „apostolatul social”.⁵

Când i s-a adus la cunoștință rezultatul alegerii întru patriarh, în fața Marelui Colegiu Electoral a schițat astfel programul misiunii pe care se simțea chemat să o îndeplinească:

„Mă voi strădui ca Sfânta noastră Biserică Ortodoxă Română să facă față așteptărilor și nădejdelor ce și le pune norodul dreptcredincios în contribuția ei la noua așezare. Niciodată în viața ei, în curs de aproape două milenii, Biserica lui Hristos nu a avut un prilej mai potrivit pentru a-și pune în practică învățăturile Evangheliei, ca cel de azi. Slujitorilor Bisericii le revine sarcina de a îndepărta din sufletele credincioșilor toată zgura păcatului și de a-și da și viața pentru apărarea păcii și libertății omenirii, după

1. *Apostolat creștin și social al Bisericii Ortodoxe Române*, vol. Coordonat de Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, Editura Vasiliana 98. Iași, 2005, p. 151.

2. *Alegerea, înminarea cîrjei și instalarea I. P. S. Justinian...*, în „BOR” nr. 5-8/1948, p. 213-271 apud Petru I David, *Călăuză creștină pentru cunoașterea și apărarea dreptei credințe în fața prozelitismului sectant*, Editura Episcopiei Argeșului, Curtea de Argeș, 1994, p. XXIX.

3. Ibidem, p. 268.

4. Ibidem, p. 251.

5. Ibidem, p. 266.

pilda dată nouă de Iisus. Numai în felul acesta, slujind omenirea, ajutând noroadele în lupta lor pentru pace și libertate, Biserica va putea să contribuie la zidirea unei lumi mai bune, care să fie demnă de Creatorul ei".⁶

Observându-se astăzi rodul ostenelilor sale, nimeni nu poate nega faptul că Patriarhul Justinian a fost cu adevărat "omul providențial", pe care Dumnezeu l-a ales să conducă în atare condiții Biserica Ortodoxă Română. De aceea, cu statornicie, se va exprima pentru promovarea acestui apostolat, creând el însuși o școală care va ridica slujitori cu o aleasă conștiință misionară.⁷

Preocupările sociale ale Patriarhului Justinian erau o prioritate încă de când era mitropolit al Moldovei și Sucevei. Astfel, în viziunea marelui Patriarh temeiul fundamental al asistenței sociale este însăși porunca iubirii dată de Mântuitorul Iisus Hristos, de aceea încă de când slujea Sfânta Mitropolie de la Iași grija sa era îndreptată către cei ce se aflau în lipsuri și în suferință:

„În Moldova se găsesc 35.000 de copii orfani care trebuiesc asistați, din care număr cei mai mulți se află în parohiile pendinte de Arhiepiscopia Iașilor. Acești copii au nevoie de asistență imediată și permanentă, ca viața lor să fie asigurată în interesul viitorului neamului. Nu se poate admite ca foamea, frigul și molimele să facă ravagii în mulțimea copiilor orfani, iar slujitorii altarelor să nu se intereseze de salvarea unor nenorociți care au ajuns de isbeliște, nu din pricina lor.

De aceea, veți pune în vedere preoților din enorie titulari, încadrați sau utilizați, să dea o atenție deosebită asistenței sociale și în special problemei orfanajului. Rezolvarea problemei orfanajului se poate face prin două metode, verificate de specialiști în materie ca aducând roade bune.

Prima metodă este cea a asistenței închise, adică prin orfelinate, unde copiii primesc îngrijire, educație și instrucție după un anumit program legat de vârsta și aptitudinile lor.

A doua metodă este cea numită asistența deschisă, care este mult mai largă și mai ușor de îndeplinit. Prin această metodă se urmărește plasarea orfanilor la rudele lor, la vecini sau cunoscuți sau la familii crescătoare de copii orfani, în satele de baștină a celor rămași fără sprijin părintesc".⁸

6. *La împlinirea unui deceniu de arhipăstorie a Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian*, în Mitropolia Ardealului, anul III, nr. 5 – 6, mai – iunie, 1958, p. 340.

7. *Apostolat creștin și social...*, p. 143.

8. Pr. Constantin Nonea; Pr. Ștefan Gheorghiu. *Omagiu Prea Sfințitului arhiereu - vicar Justinian Vasluianu*. Atelierele Grafice Alexandru A. Țereș. Iași. 1947, p. 39.

Preocupat de viitorul Bisericii s-a aplecat cu multă dragoste asupra formării preoților în spiritul misiunii social-caritative și filantropice a Sfintei Ortodoxii: *"Acestea sunt dorințele de viitor în legătură cu pregătirile slujitorilor Bisericii noastre pe care am ținut să le expun cu prilejul popasului sărbătoresc de astăzi și sunt încredințat că înfăptuirea lor va aduce noi roade duhovnicești în ogrorul Sfintei noastre Biserici. Există toate condițiile - materiale și spirituale - pentru ca ele să fie traduse în viață cât mai grabnic: un corp profesoral ales, a cărui competență și al cărui zel au fost și sunt unanim apreciate, manualele tipărite sau în curs de tipărire și publicații teologice de înalt nivel, săli de clasă, de lectură, biblioteci, internate bine utilizate și bine gospodărite... Și mai ales grija de zi cu zi a Sfântului Sinod și a înalților ierarhi pentru bunul mers al școlilor noastre - toate acestea sunt cheazăii puternice că învățământul teologic al Bisericii Ortodoxe Române poate păși cu hotărâre pe o nouă treaptă, spre desăvârșirea lui calitativă⁹.*

Apostolatul social reprezenta implicarea socială în primul rând al slujitorilor Bisericii. În ciuda tuturor opresiunilor comuniste, care vor începe să efectueze arestări și în rândul preoților, Patriarhul Justinian a menținut vie conștiința misionară a preoțimii organizând la cele două Institute teologice cursuri de orientare pastorală. Deși latura caritativ-socială a fost preluată de instituțiile specializate ale statului, Biserica trebuia să facă față unor probleme cu care nu s-a confruntat în trecut. De aceea, Patriarhul Justinian a chemat preoțimea să nu-și abandoneze slujirea ei care o menținea în sânul societății, cu toate eforturile regimului comunist de a o marginaliza¹⁰.

Apostolatul social nu însemna pentru Patriarhul Justinian doar o slujire de supraviețuire a Bisericii noastre în condițiile neprielnice de sub regimul comunist, cât mai ales redescoperirea slujirii Bisericii primare, izvor de viață și imbold pentru fiecare slujitor și credincios de a fi pătruns cu adevărat de dorința de a lucra pentru unitatea de credință precum și pentru atingerea scopului viețuirii creștine, prin lucrarea virtuților, prin încercarea de a aduce o rezolvare teologică problemelor stringente ale omenirii.

Iată ce spunea Patriarhul Justinian cu privire la aceasta: *"Noi credem ne-strămutat că, cu cât ne vom alipi mai mult de preoția și slujirea Mântuitorului Hristos, cu atât vom putea sluji mai bine și mai deplin și pe Dumnezeu și pe oameni. «Apostolatul social», pe care l-am propovăduit și*

9. *Apostolat creștin și social...*, p. 145.

10. *Ibidem*, p. 149.

practicat până în prezent, dorim să fie mai departe un apostolat al iubirii și al slujirii evanghelice și patristice, plin de răspundere față de Dumnezeu și față de oameni". Negreșit pe plan intern și extern¹¹.

Apostolatul creștin și social promovat de Patriarhul Justinian a înlesnit afirmarea unei dominante majore: *"Corelația organică dintre spiritual și social, dintre omenesc și dumnezeiesc, dintre destin istoric și veșnicie. Spiritualitatea noastră își trage seva din împreună lucrare :Liturgie și didahie, Dogmatică și filocalie, Teologie și umanism social, care se observă în toată ființa Bisericii".* Și asta datorită faptului că întreaga noastră cultură ortodoxă *"își are originea în această sinteză originală dintre Mărgăritarele Sfântului Ioan Hrisostom și Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin, dintre Cazania lui Varlaam și Divanul lui Dimitrie Cantemir, dintre Viețile Sfinților ale lui Dosoftei și Didahiile lui Antim Ivireanul, dintre Cuvintele duhovnicești ale lui Macarie și Pravila lui Matei Basarab. Există un suflu continuu și puternic care ține într-o succesiune și unitate spirituală învățăturile lui Neagoe Basarab, Mărturisirea lui Petru Movilă, Divanul lui Dimitrie Cantemir, Filocalia românească și Apostolatul social... Acest suflu ortodox românesc original trebuie să reînnoiască teologia noastră contemporană și viitoare.¹²*

O altă coordonată a misiunii interne a Bisericii este cea pastorală manifestată mai ales prin grija față de formarea noilor slujitori. Dacă ținem cont de adversitatea manifestată de regimul comunist ateu față de Biserică, un asemenea program privind reorganizarea învățământului teologic era un adevărat afront adus regimului; mimând că va depune toate eforturile să sprijine "mărețele idealuri umaniste" ale regimului, de fapt își rostea fâțiș adversitatea față de regimul care a întemnițat mulți dintre slujitorii și credincioșii Bisericii lui Hristos. Orice om de bună credință poate înțelege cu ușurință că interesul regimului comunist nu era acela ca preoții să fie pregătiți; niște preoți slab pregătiți erau mai ușor de manipulat și de aceea erau preferați, atâta timp cât elitele românești au fost trimise în închisori la "reeducare", iar majoritatea responsabililor comuniști nu aveau studii înalte.

Eficiența acestui mod discret dar ferm, de rezistență în fața agresivității fățise a comunismului din Romania se vedește în faptul că, totuși clerul

11. Ibidem, p. 169.

12. Ibidem, p. 186-187.

Bisericii Ortodoxe Române a avut permanent instituții de pregătire teologică temeinice.

Iată de ce se întrezărește în faptele Patriarhului Justinian nu numai o minte clar-văzătoare și practică, pătrunsă de spiritul misionar al Bisericii, dar se observă și un act mai mult decât cutezător: *"Cultura generală a viitorilor noștri preoți - ale cărei baze trebuie puse în școlile medii - nu poate fi neglijată nici în școlile noastre de grad superior unde se cade să i se acorde aceeași atenție ca și cunoștințelor religioase. Aceasta nu este o dorință deșartă, nu este o vanitate a vreunora dintre cei pe umerii cărora apasă răspunderea grea a călăuzirii turmei lui Hristos spre mântuire. Aceasta este o poruncă a vremurilor noastre (s.n.). Preotul de mâine își va desfășura activitatea în mijlocul credincioșilor al căror nivel cultural se află în continuă creștere și a căror dorință de cunoaștere în cele mai variate domenii a căpătat perspective evidente. Unor asemenea credincioși preotul trebuie să le fie părinte, păstor, duhovnic și povățuito, în toate împrejurările vieții lor. De aceea, noi suntem datori să ținem seama de aceste noi stări de lucruri ivite în viața credincioșilor noștri și să le dăm păstorii pe care îi așteaptă: preoți culți, plini de zel apostolic, capabili să-și ajute păstoriții în drumul lor spre lumină și spre mântuire."*¹³

O grijă deosebită s-a acordat învățământului teologic - seminarial și universitar - ținându-se cont de faptul că el joacă un "rol de seamă" în formarea slujitorilor Bisericii noastre; Institutelor teologice universitare de la București și Sibiu le revenea în această privință o misiune esențială: ele trebuiau să asigure formarea viitorilor slujitori în condițiile *"readucerii învățământului teologic sub purtarea de grijă și îndrumarea înțeleaptă și firească a Bisericii"* - cum se exprima Patriarhul Justinian, în 1958, cu prilejul sărbătoririi a unui deceniu de funcționare a Institutului Teologic de grad Universitar din București - *"moștenitorul legitim și continuatorul pe o treaptă mai înaltă, cu un orizont mai larg și sub auspicii mai fericite, al Facultății (de Teologie) înființate cu trei sferturi de veac în urmă"*.¹⁴

Exista în cadrul activității Patriarhului Justinian o legătură strânsă între misiunea internă a Bisericii și misiunea externă a acesteia. Liantul între cele două aspecte ale misiunii Bisericii în viziunea Patriarhului Justinian este dat de ecumenismul local.

13. Ibidem, p. 144-145.

14. Ibidem.

În scurt timp, Patriarhul Justinian a vindecat rana internă a „uniației”, ce chinuia Biserica noastră de două sute cincizeci de ani; prin revenirea la Biserica-mamă a Bisericii unite cu Roma (21 octombrie 1948), s-a renunțat la concordatul cu Vaticanul (1948) și Eparhiile Patriarhiei Române s-au reorganizat, în vederea intensificării misiunii și stopării prozelitismului. Forma cea mai bună a stopării prozelitismului, a revenirii la adevăr, a respectului reciproc, a colaborării frățești este *ecumenismul local*. Dacă Patriarhul Miron a inițiat și a încurajat ecumenismul cultelor, Patriarhul Justinian l-a organizat și a creat un statut de funcționare cu îndatoriri, drepturi și obligații concrete pentru șefii și credincioșii tuturor cultelor.

Biserica Ortodoxă Română a chemat la frățietate toate cultele din țară. În acest sens, la 23 iunie 1949, în urma consfătuirii de la Palatul Patriarhal din București a conducătorilor de Biserici și culte din România „frățietatea cultelor” ia o formă organizatorică: *ecumenismul local*. Patriarhul Justinian, subliniind importanța acestei prime consfături ecumeniste, locale, spunea: „Am căutat ca mai întâi noi, conducătorii cultelor din țara noastră, să dăm pildă poporului de înțelegere, de frăție, de dragoste, de respect reciproc pentru credințele noastre, ca după aceea clerul, în ascultarea noastră, predicând pacea și buna înțelegere între toate naționalitățile conlocuitoare, să poată cu adevărat să aibă tot succesul în propovăduirea lor: noi înțelegem să respectăm „legea” altora, așteptând în același timp ca ei să prețuiască și să respecte Legea noastră; noi nu suntem râvnitori a lua credincioșii altora, dar nici ci să nu râvnească la credincioșii noștri”.¹⁵

Inițiativa deschiderii spre dialog a cultelor din România și organizarea a numeroase consfături interconfesionale, aparțin în întregime Patriarhului Justinian. Aceasta este o atitudine care denotă o înțelegere profundă a creștinismului ca religie a iubirii, ceea ce presupune un efort imens: „Nu este așa de ușor să faci ca aceia care până ieri se dușmăneau, să fie prieteni și colaboratori”. Cât de adevărat este acest lucru, se poate vedea și prin ospitalitatea Bisericii noastre, unde șefi de culte eterodoxe, în trecere prin Capitală, aflau casă și ospitalitate¹⁶.

Patriarhul Justinian adâncește în înțelegerea credincioșilor ortodocși importanța vitală pe care o are buna conviețuire dintre culte, precum și ati-

15. *Ecumenismul local al Cultelor religioase din România – Contribuția la unitatea poporului român*, în Studii Teologice, XXXIX, 1982, nr. 3 – 4, p. 268 apud Petru I David, *Călăuză creștină*, p. XXX.

16. *La împlinirea unui deceniu...*, p. 341.

tudinea diferitelor culte din țara noastră în noul spirit creștin de apropiere și respect reciproc.

În gândirea Patriarhului Justinian, ecumenismul creștin reprezenta o datorie sfântă și un suport pentru drepturile omului. De aceea, Biserica Ortodoxă Română activează în toate forurile intercreștine, susținând crearea unui ecumenism creștin integral, care are menirea să adune și să determine pe toți creștinii, ca peste deosebirile dogmatice confesionale, să colaboreze la rezolvarea problemelor majore, care astăzi preocupă toate popoarele de la un capăt la celălalt al pământului¹⁷.

Ecumenismul local¹⁸ este specific Bisericii Ortodoxe Române și se transpune prin toleranța religioasă, prin vocația ecumenică a tuturor patriarhilor români.

Ecumenismul local integra și dialogul cu comunitățile necreștine din țara noastră. Cu prilejul cuvântării rostite în 30 iunie 1969, când s-au împlinit două zeci de ani de la alegerea Eminenței Sale Dr. Moses Rosen ca șef rabin al cultului mozaic din România, Patriarhul Justinian a spus „*Prezența mea aici nu constituie numai satisfacerea unei obligații de reciprocitate și nici numai împlinirea unui act protocolar. Prezența mea aici, într-un templu iudaic și la sărbătorirea unui distins și eminent șef rabin, se datorește în primul rând credinței noastre comune că Dumnezeu este Părintele ceresc, suntem uniți în frățietate și prietenie: că toți, creștini și mozaici suntem datori, ca din filele bătrânelor Scripturi să scoatem și să valorificăm pentru vremurile noastre, înalte principii de umanitate, de dragoste pentru adevăr, de respect pentru viață și drepturile fundamentale ale omului, pentru întreținerea libertății, egalității și iubirii între toți oamenii și între toate popoarele*”.¹⁹

Ecumenismul înseamnă respect pentru celălalt și pentru credința lui și de asemenea un NU hotărât prozelitismului. Cu prilejul festivității încheierii anului școlar 1968 – 1969 la Seminarul special din Curtea de Arges, Patriarhul Justinian a spus: „*Să nu pierdeți din vedere că Biserica Ortodoxă Română în*

17. *Apostolat Social*, vol X, p. 110-114 apud Mariescu Marian, *op.cit.*, p. 29

18. În România s-a manifestat și ecumenismul local prin dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română și celelalte confesiuni recunoscute de stat. Acest ecumenism local s-a manifestat până în 1989, existând ulterior încercări de a da viață acestei colaborări. Baza ecumenismului local o formează principiile sfătuite de mișcarea internațională (Pr. Gheorghe Petraru, *Misiologie ortodoxă*, vol. I, Ed. Panfilius, Iași, 2002, p. 289) apud Pr. Drd. George Istodor, *Misiunea creștină ca activitate permanentă și practică a Bisericii*, teză de doctorat, text dactil., p. 189.

19. *Apostolat Social*, vol X, p. 95 apud Mariescu Marian, *op.cit.*, p. 25-26.

statul nostru și în contactul cu celelalte confesiuni din țară și din afară păstrează mereu lozinca: respect față de credința altuia, fiecare cu legea lui. În acest sens am făcut apel la clerul și credincioșii noștri să trăim ca frații cu cei de alte credințe decât noi."²⁰

Lupta împotriva prozelitismului ca și refacerea unității religioase a Bisericii Ortodoxe Române au reprezentat priorități misionare ale Patriarhului Justinian.

În cadrul misiunii externe a vrednicului de pomenire Patriarh se remarcă preocuparea acestuia pentru pace. Pacea din perspectivă ortodoxă este fundamentată pe morala creștină. Iată de pildă, ce spunea Patriarhul Justinian în această privință - în plină criză a războiului rece din anii '60 - cu prilejul alegerii Profesorului Nicolae Corneanu ca Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmeagului: *"Strădaniile ce se depun în lumea întreagă pentru înlăturarea războaielor și pentru statornicirea păcii pe pământ trebuie să găsească răsunet și în sufletele tuturor creștinilor; marile probleme ale veacului nostru - ca libertatea națională, dreptatea socială, egalitatea în drepturi pentru toate rasele și popoarele - sunt deopotrivă probleme morale la a căror rezolvare datori suntem să aducem partea noastră de contribuție, spre a nu trăda prin nepăsarea noastră comoara valorilor etice pe care o reprezintă învățătura creștină"*.²¹

Patriarhul Justinian Marina a trimis un „mesaj” către „Congresul popoarelor pentru apărarea păcii de la Viena” în care se preciza că sprijinirea oricărei acțiuni menite să apere pacea lumii este socotită de către conducătorii cultelor religioase din țara noastră drept o datorie sfântă „atunci când își împlinesc misiunea lor spirituală, credințele religioase nu-i despart pe oameni ci îi unesc.”²²

În același mesaj s-a subliniat faptul că „sprijinirea oricăror acțiuni menite să apere pacea lumii” este o datorie sfântă și, în același timp, națională.²³

Evocarea marelui Patriarh Justinian Marina nu poate să nu cuprindă și grija acestuia pentru viața monahală, pentru buna desfășurare a vieții monahale în cadrul mănăstirilor românești precum și susținerea când tacită, când pe față a rezistenței clerului în fața dictaturii atee. Această lucrare a solicitat deopotrivă râvnă apostolică, dragoste față de Biserică și de semeni, dar și eforturi financiare și materiale de neînchipuit; bisericile și mănăstirile au pus

20. *Apostolat Social*, vol X, p. 189 apud Mariescu Marian, *op.cit.*, p. 30-31.

21. *Apostolat creștin și social*, p. 150.

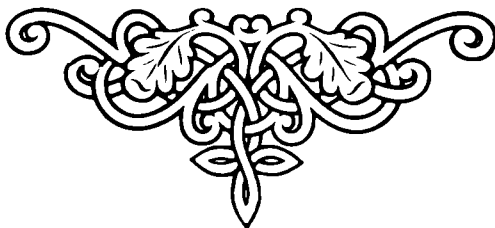
22. *Biserica Ortodoxă Română*. 1952. p. 769 apud Mariescu Marian, *op.cit.*, p. 16-17.

23. Petru I David. *Călăuză creștină*, p. XXXI.

totul în slujba celor aflați în nevoi. Din această cauză am putea spune că tăria slujirii jertfelnice a apostolatului creștin și social a fost dovedită în acei ani hotărâtori pentru viitorul Bisericii noastre; tot atunci a fost dovedit eroismul credinței în Hristos de care nu se putea lipsi nici păstorii și nici păstoriiții.

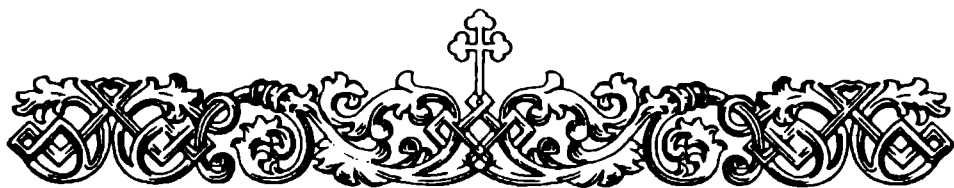
Toate aceste aspecte evocate reprezintă doar o parte din activitatea Patriarhului Justinian Marina și conturează oarecum figura emblematică a acestuia și impactul pe care l-a lăsat în istoria Bisericii și a neamului românesc. Patriarhul Justinian a fost omul timpului, un patriarh providențial și un ierarh de intuiție, orientare și de mari realizări.²⁴ „Apostolatul social” (12 volume), specificul și realizarea sa, stă mărturie, iar pentru ecumenism „Declarația” de la Geneva a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, 1966. Pe măsură ce trece timpul, Patriarhului Justinian i se vedește pregnant geniul de îndrumător cu vederi care au depășit staticul contemporaneității și apare cu adevărat o personalitate de seamă și o forță spirituală harică a Bisericii strămoșești.

† **Varsanufie Prahoveanul,**
Episcop-Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor

---

24. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române.*, vol. III, p. 461-463; Antonie al Ardealului, *Calendar de inimă și...* 3. *Patriarhul Justinian Marina* în „Tr”, nr. 39-44/1985, 15 dec. p. 1. *Declarația de la Geneva*, 29 iunie 1966, în „BOR apud Petru I David, *Călăuză creștină*, p. XXXIII.

XIV. "CARTE FRUMOASĂ, CINSTE CUI TE-A SCRIS"

Recenzie: Costion Nicolescu - "*Elemente de teologie țărănească - Chipul creștin țărănesc al lui Dumnezeu*" - Editura "Vremea XXI" - București, 2005, 301 pagini.

Lucrarea aceasta din colecția "*Fapte, idei, documente*" apărută cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor este una dintre cărțile de referință ale autorului care este un profund cunoscător al teologiei și (al) spiritualității autentice românești și, mai mult, un promotor al curentului de revenire sau de reînnoire a spiritualității creștin-ortodoxe care a călăuzit, veacuri de-a rândul, poporul românesc până mai ieri, când a pătruns, și la noi, destul de accentuat, curentul secularizării și al desacralizării!...

De aceea, această lucrare, unică în felul ei, mai ales în ultimul timp, vine să evidențieze tezaurul profund și autentic al spiritualității popular-teologice ale țaranului român, care trebuie (re)adusă la lumină, cunoaștere și împlinire!... Nu întâmplător unul dintre mentorii și înaintașii autorului pentru realizarea acestui serios deziderat este nimeni altul decât Ernest Bernea, fără a-i uita, astfel, și pe ceilalți truditoni, de ieri și de azi, întru conservarea și revitalizarea spiritualității autentice românești!...

Cartea aceasta își atinge foarte bine scopul și motivul deoarece - după cum mărturisește și Costion Nicolescu în preambulul lucrării - problema asupra credinței unui popor este fundamentală... Credința fiind unul dintre elementele definitorii pentru un popor în ceea ce privește ființarea sa, căci felul credinței sale îi structurează decisiv gândirea, viața, comportamentul în

lume. Ea îi determină răspunsurile la problemele pe care viața zilnică, dar și istoria în ansamblul ei, i le pun în ceea ce privește relația cu natura, cu semenii și îndeosebi cu Dumnezeu. Cu alte cuvinte, credința vorbește mult mai substanțial despre alcătuirea interioară a unui neam, despre structura sa dobândită prin etnogeneză și construită în cursul istoriei. Este deja cunoscut adevărul că unul dintre elementele fundamentale ale etnogenezei românilor constituie creștinismul primar și că pentru păstrarea nealterată a acestui creștinism genuin, pentru rodirea lui au fost necesare pe parcursul istoriei jertfe dureroase și mărturisiri curajoase!... Toate aceste lucruri, exemplificate, sunt foarte bine reliefate în această carte care susține că pentru poporul credincios, pentru țărani bineînțeleș, credința are exact acest înțeles și cuprins teologic, de cunoaștere prin unire și prin har. Căci, țărani nu caută explicații savante, teologale, dar ei știu și sunt încredințați, ei nu se îndoiesc, adică, sunt neclintiți în credința lor. Ei o trăiesc aieva și acționează ca atare!...

Lucrarea aceasta este elaborată pe opt capitole mari - care la rândul lor au o mulțime de subcapitole cum ar fi, de exemplu: - Cunoașterea lui Dumnezeu; Dumnezeu Unul și Treime de Persoane; Cele trei slujiri și demnități ale lui Hristos; Marile "lucrări" ale lui Dumnezeu către umanitate; Atributele lui Dumnezeu în "texte" țărănești, Însoțirea cu Dumnezeu în momentele importante ale vieții; "Crezul" - baza dogmatică cea mai accesibilă țaranului pentru cunoașterea lui Dumnezeu; convorbirea omului cu Dumnezeu; Slăvirea sau cinstirea lui Dumnezeu; Cu Dumnezeu la masă; Salutul în numele lui Dumnezeu; Înrudirea lui Dumnezeu; Tandrețea țaranului pentru Dumnezeu; Locuința lui Dumnezeu și multe altele căci țărani tin mare cont de cunoașterea lor și orice întâmplare sau eveniment sunt privite prin prisma acestei cunoașteri care se află în raport cu aceasta învățatura izvorâtă din credință.

Această lucrare și întreprindere de cercetare care a fost săvârșită și desăvârșită de către domnul Nicolescu scoate în evidență faptul că modul suprem în care se poate manifesta cunoașterea în popor este *înțelepciunea*. Aceasta nu vine în primul rând din exersarea abilă și complexă a unor mijloace intelectuale - după cum remarcă și autorul - ci din coagularea spectaculoasă a cunoștințelor dobândite prin experiența unei vieți trăite împlicit și în trezvie deoarece înțelepciunea a este dovedită mai ales de capacitatea de a (stră)vedea dincolo de immanent și de aparențe, de a lua hotărâri cu discernere, de a fi cât mai aproape de gândul lui Dumnezeu, iar nu de cel al oamenilor căci în felul acesta cel înțelept este capabil să dea sfatul cel bun și de aceea este căutat de către semenul său aflat în momente de cumpănă. În

concepția țărănească - remarcă autorul în lucrarea de față înțelepciunea este strâns legată de credință. Ea mai este pusă de român în legătură cu mintea omului, cu capacitatea lui de a gândi bine, inteligent, în conformitate cu darul său natural de a fi ființă rațională... Dacă îl vei întreba despre credința sa, țăranul român va răspunde adesea că ține de *legea strămoșească* sau de *legea românească*, ceea ce denotă, după Părintele Dumitru Stăniloae, faptul că ea "reprezintă astfel pentru el fundamentul tuturor legilor de viață, printr-o conviețuire de reciprocă prețuire și conlucrare, care-i asigură unitatea și identitatea"...

Cartea de față scoate în relief ideea că un merit important în păstrarea dreptei credințe revine, fără putere de tăgadă, țăranilor. Nae Ionescu - pomenit și el în lucrare - merge până la a vorbi despre *Biserica țăranilor*, care, cel puțin până la înființarea mitropoliilor celor trei provincii, a suplinit lipsa unei ierarhii bisericești "*puternic închegate*". Faptul că pentru poporul român Ortodoxia nu a fost o credință alipită, formală, ci una asumată, impregnată în ființa neamului, trăită intens, îl dovedesc atât comportamentul și caracterul românilor, atât viziunea lor despre lume și viață, manifestată în ceea ce fac, cât și realizările lor culturale și artistice. Orice drum într-un sat păstrător al celor vechi ale sale, orice carte cu texte populare sau cel mai modest muzeu etnografic dau mărturie despre profunzimea spirituală și rafinamentul artistic al românului; dacă trecem totuși adesea nepăsători, ignoranți, aroganți sau neglijenți pe lângă aceste frumuseți este poate numai pentru că ne-am obișnuit cu existența lor în preajma noastră și, astfel, ne-am blazat, mărturisește, cu toată seriozitatea, autorul!...

Același gânditor, care în aceeași lucrare, își pune, la modul cel mai serios, problema situației de criză datorată, îndeosebi asaltului civilizației orășenești moderne, cu accentul ei pus pe industrializare și robotizare și care conchide, trăgând un semnal de alarmă, că: "chiar dacă nu dispare, chiar dacă nu există încă suficiente centre de viață creștină autentică și puternică, o anumită disipare a credinței se face simțită, precum și o coborâre a ei spre zone intelectuale inferioare - a se vedea, aici, curentul kisch-ului care a pătruns peste tot!... Căci, apare un fel de idolatrie inferioară chiar civilizației precreștine. Idolii acestui tip de societate care ignoră în prea mare măsură pe Dumnezeu sunt banul, mentalitatea hedonistă, știința, tehnologia sau, mai bine zis, unele părți ale lor; idei trăsnete sau false personalități, oportuniști și epigoni, din varii domenii care caută a se afirma prin șmecherii și violență, ajungând la vedetism și altele!... Din păcate sistemul de valori este foarte bulversat, astăzi!... În ce măsură a fost afectată societatea sătească contemporană de acest tip modern de idolatrie, în ce măsură mai rezistă la asaltul ei,

rămâne una dintre problemele vitale ale supraviețuirii reale, spirituale, ca neam al românilor, depășind cu mult domeniul strict al antropologiei și etnografiei. Nu numai calitățile ci și slăbiciunile și tarele românilor sunt destule și s-au manifestat adesea în cursul istoriei, cu toate implicațiile și consecințele negative aferente. Dar aceste devieri, de cele mai multe ori, nu sunt genetice ci provin tocmai dintr-o abatere de la elementele normative constitutive, dintr-o cădere din echilibrul specific dat românilor de temeinicia credinței lor, care a fost deplin asumată!... Și, astfel stând lucrurile, autorul și-a propus să vadă în ce măsură regăsește în textele țărănești osatura credinței noastre, teologia în formularea ei cristalin dogmatică, urmărind concordanța dintre învățătura dogmatică a Bisericii și credința țaranilor și a constatat că "ceea ce a prevalat în cazul acestei lucrări a fost surprinderea *chipului creștin țărănesc al lui Dumnezeu*, felul în care acest chip este perceput și exprimat în mod specific de țăran, direct sau indirect, apoi măsura în care el concordă cu chipul evanghelic și cu cel apostolic!... Așadar, cartea este foarte bine venită pentru toate aceste relatări și sesizări și, mai cu seamă, pentru concluzia mărturisită chiar de către autor că dincolo de orice conceptualizări, specifice teologiei școlare și academice, poate fi constatată în receptarea țărănească a lumii o fină și delicată teologie trăită și exprimată firesc, la nivelul vieții cotidiene sau la sarbatori, aflată în deplină concordanță și armonie cu gândirea Bisericii. Credința țaranilor și exprimările ei sunt, deci, în cea mai strânsă compatibilitate cu cele ale Bisericii, totul reflectând cum că viața țaranului era centrată, din punct de vedere spațial și temporal, pe învățătura Bisericii, din punct de vedere moral, și pe cultul ei liturgic!...

Iată, pentru ce trebuie studiată cu atenție această lucrare care contribuie, substanțial, la (re)aducerea în prim plan a tuturor acestor adevăruri și probleme existențiale care în felul acesta sunt transpuse la adevărata și autentică lor valoare! . . .

Drd. Stelian Gomboș

Modele de profesionalism: Apostolos Konsta Chios și contribuția sa la teoria artei muzicale (Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης)
de Thomas K. Apostolopoulos¹

Cu peste trei decenii în urmă lua naștere la Atena (24 iunie 1970) – la recomandarea și cu binecuvântarea mitropolitului Serbion și Kozanes, Dionysios Psarianos – „Fundatia de Muzicologie Bizantină” a Bisericii Elene (Ιδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας), unul dintre cele mai importante și mai apreciate centre de studiu ale muzicii bizantine și post-bizantine din Grecia. Primele sale roade se vor observa șapte ani mai târziu când, profesorul Gregorios Th. Stathes, șeful de astăzi al Departamentului de Studii Muzicale din cadrul Universității Naționale și Kapodistriene din Atena, va deschide seria de publicații a acestei respectabile și longevive fundații prin publicarea a trei lucrări fundamentale pentru înțelegerea culturii muzicale răsăritene de rit ortodox: *Η Δεκαπεντασύλλαβος Υμνογραφία εν τη Βυζαντινή μελοποιία – Μελέται 1* (1977), *Η Εξήγησις της παλαιάς βυζαντινής σημειογραφίας – Μελέται 2* (1978), *Οι Αναγραμματισμοί και τα Μαθήματα της βυζαντινής μελοποιίας – Μελέται 3* (1979).

Din motive economice, între anii 1980 și 2000, Fundația nu a mai reușit să mai publice nici o lucrare. În acest interval de timp activitatea intensă a profesorului G. Stathes în cadrul Facultății de Teologie și a Departamentului de Muzică din universitatea sus amintită, a dus la formarea unei generații noi de cercetători și muzicologi care, prin intermediul Fundației de Muzicologie, au șansa de a-și publica tezele de doctorat sub egida și îndrumarea președintelui de astăzi a Fundației, Arhiepiscopul Atenei Christodoulos și directorului ei, prof. Gregorios Stathes.

Prima dintre aceste teze – numărul 4 în seria “Studii” – poartă titlul *Apostolos Konsta Chios și contribuția lui la teoria artei muzicale (Ο*

¹ Titlul complet este *Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης. Μουσικολογική θεώρηση από έποψη ιστορική, κωδικογραφική, μελοποιητική και θεωρητική.*

Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης, Αθήνα 2002) și aparține lui Thomas K. Apostolopoulos².

Ucenic al lui Petros Byzantios³ și Georgios Kritos⁴ Apostolos Konsta (Kroustal[1]a, Konstal[1]a, Krystallas) din insula Chios a fost una dintre figurile muzicale remarcabile ale Constantinopolului de la finalul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, despre care s-a scris extrem de puțin și care, în spațiul românesc, este aproape necunoscut. Opera sa de copist, exeget, compozitor și, mai ales, de teoretician, se situează într-o epocă măcinată de dispute între adepții vechii semiografii (între care se înscrie și Apostolos Konsta) și cei ai reformei propusă de Patriarhie la anul 1814. În același timp, să ne amintim că în paralel au existat anumite încercări ale unor muzicieni de aflare a unor sisteme grafice care să soluționeze practica muzicală orală⁵ – singura capabilă la acea dată să ducă mai departe tradiția acestei arte – și, de asemenea, să nu uităm de iminenta apariție a tiparului la București, câțiva ani mai târziu (1820). Opus-ul său muzical – teoretic se naște în această atmosferă în care atât melosul bizantin cât și cel de factură orientală (turcă sau perso-arabă), conviețuiesc, de multe ori pe același palier cultural, fiind deopotrivă cunoscute. Poate cel mai elocvent exemplu din spațiul românesc este cel al lui Dionysios Photeinos (1777 – 1821) care, deși mai tânăr, trăiește cam în aceeași perioadă cu Apostolos (~1767 – † 1840) și, asemeni acestuia⁶, studiază câteva dintre

² Aceasta este prima dintr-o serie de recenzii asupra lucrărilor de muzicologie bizantină apărute în cadrul Fundației sus amintite.

³ Γ. Παπαδοπούλου, *Ιστορική επισκόπησις της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 1904, p. 204

⁴ Γ. Παπαδοπούλου, *Συμβολαί εις την ιστορίαν της παρ' ημίν εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 1980, p. 338 și Idem, *Ιστορική επισκόπησις...*, p. 191.

⁵ Documentele vremii mărturisesc despre dificultatea învățării notației și, implicit, a acestei arte (Sebastian Barbu – Bucur, *Manuscise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană*, în: *Studii de Muzicologie XII*, București 1976, p. 142, nota 44). Lucrul acesta a determinat ca unii compozitori să încerce a soluționa notarea melosului bizantin printr-o altă semiografic. În acest sens a se vedea eforturile lui Agaprios Paliermos (Χρυσάνθου του εκ Μαδύτου, *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής...*, Τεργέστη 1832, pp. LI – LII), Georgios Lesbios (ex. ms. Dionysiou 739, Athos), Petros Efesios, Paisios Xeropotamianos (ms. Xeropotamou 359, Athos), Anonimos care a scris codicele sinaitic 1477 (Stathis, Gr. Th., *I manoscritti e la tradizione musicale bizantino – sinaitica. Contributo alla storia di musica bizantina*, Θεολογία ΜΓ, 1972, p. 367, nota 2.) etc. Unele dintre aceste sisteme au trecut pragul anului 1814, fiind folosite, paradoxal, și de cel care a soluționat lunga tradiție a copierii manuscriselor prin tipărirea la București a primele cărți de muzică bizantină din lume atât în noua grafie (1820, 1830) cât și în notație alfabetică: Petros Efesios (vezi spre ex. ms. gr. 722 de la BAR Buc).

⁶ Apostolos Konsta cunoștea pandurida (*πανδουρίδα*), instrument de care se folosește în școala sa ca mijloc de predare acustică a intervalelor (Γ. Παπαδοπούλου, *Ιστορική επισκόπησις...*, p. 204).

instrumentele orientale dar și apusene⁷. Aflați de tineri în capitala fostului imperiu, este foarte posibil să fi fost colegi în cadrul Școlii Patriarhale, ținând cont de faptul că și unul și celălalt au fost ucenici ai lui Petros Byzantios⁸. De asemenea, important de remarcat că amândoi erau adevărați profesioniști, cunoscând atât muzica psaltică și pe cea laică de orientare perso-arabă (εξωτερὰ αραβοπερσική μουσική) cât și terminologia aferentă, fiind profesori în două centre mari ale lumii ortodoxe: București și Constantinopol. Deși foarte tânăr – avea doar 20 de ani (1797) – Dionysios Photeinos este reținut de tradiția scrisă ca predând în capitala Vlahiei⁹. Patru ani mai târziu (1800) se pun bazele Școlii de muzică psaltică de la Kerpitz Hani – Constantinopol, loc în care Apostolos a predat peste 20 de ani și în care și-a dat dovada calităților sale didactico-pedagogice. Folosind propria metodă de exighisire, un sistem grafic destul de apropiat ca funcționalitate de cel al noii grafii, a demonstrat că ucenicii săi pot învăța atât semiografia cât și muzica bizantină în doar 18 luni¹⁰.

Acesta este, în câteva cuvinte, contextul istoric, politic și cultural în care Apostolos Konsta a trăit și creat. Autorul tezei de față Thomas Apostolopoulos, se oprește asupra operei teoretice a lui Apostolos numită *Τεχνολογία της Μουσικής Τέχνης* (*Tehnologia artei muzicale*)¹¹, încercând să descifreze una dintre cele mai dificile scrieri asupra artei muzicale post-bizantine. Demersul său impune o tratare originală a unui subiect de mare

⁷ D. Photeinos era bun cunoscător al taburei și kamanului, *cunoștea însă și fortopianul*, Pann, A., *Bazul teoretic...*, p. XXVII. A scris și o *Didaskalie teoretică și practică a muzicii bisericești* scrisă *osebit pentru instrumentul tambur și kemas...*, *Ibidem*, p. XXVII.

⁸ *Singur mărturiseste* – scrie Anton Pann – *că a fost ucenic dascălilor Iacov Protopsaltul și Petru Byzantiu, cărora le-a fost și imitator*, Pann, A., *Bazul teoretic...*, p. XXVI. Probabil că din cauza *aceasta* – afirmă Emμ. Γιαννόπουλος – *Petros Byzantios a ales [...] să plece la Iași [...]*, Emμ. Γιαννόπουλου, *Η εὐξείνος και εὐκαρπὸς διάδοξη και κελλιέργεια της ψαλτικής, στις περί τον Εὐξείνο Πόντο περιοχές*. Extras din *Κατηχητική Διακονία, Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητὴ Κωνσταντῖνο Δ. Φράγκο*, Thessaloniki 2003, p. 302, nota 48, studiu republicat în *Η Ψαλτικὴ Τέχνη. Λόγος και μέλος στη λατρεία της ορθόδοξης ἐκκλησίας*, University Studio Press, Thessaloniki 2004, p. 132, nota 56.

⁹ *Εποϊήθη παρά εμοῦ Διονυσίου του εκ Παλαιῶν Πατρῶν της εν Πελοποννήσῳ Αχαΐας εβρισκομένου εν Βουκουρεστίῳ 1797, Ιουνίου 15 ...*, ms. gr. 778 (545) Biblioteca Academiei Române – București, autograf Photeinos, 15 iunie 1797. Privitor la viața și opera muzicală a lui Dionysios Photeinos, vezi Nicolae Gheorghită, *The Anastasimaron of Dionysios Photeinos*, Acta Musicae Byzantinae, Iași, no. IV, May 2002, pp. 99-109 și teza de doctorat a aceluiași, în curs de desfășurare, în cadrul universității Makedonias din Thessaloniki: *Το μουσικό ἔργο του Διονυσίου Φωτεινού (1777 – 1821)*.

¹⁰ Ms. 1867, f. 95r, *Theoretikon*, anul 1820, Biblioteca Națională din Atena (Εθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἑλλάδος), arud. Θωμά Κ. Αποστολοπούλου, *Ὁ Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολὴ του στη θεωρία της Μουσικῆς Τέχνης*, p. 40.

¹¹ De-a lungul timpului Teoretikonul a fost copiat de nouă ori, inclusiv în limba turcă. Astăzi, trei dintre aceste copii sunt pierdute. Prima variantă a fost scrisă la 1800 iar ultima variantă „revăzută” ce cuprinde și un capitol despre muzica perso-arabă aparține anului 1820.

actualitate într-o perioadă de adevărată criză la nivel conceptual și teoretic. Editat cu o mare probitate științifică și un profesionalism muzicologic desăvârșit, volumul – ce numără 361 de pagini – este structurat în trei părți precedate de o amplă bibliografie din care nu lipsesc și cele trei manuscrise autografe ale lui Konsta aflate pe teritoriul României: ms. gr. 898 (Irmologhion Kalofonikon și Antologie), anul 1796 de la Biblioteca Academiei Române – București; ms. 72, Biblioteca Universitară din Iași (Doxastar al lui Petros Peloponnesios), anul 1803 și ms. gr. 1500 Biblioteca Academiei Române – București (Anastasimatar-Antologie), anul 1815.

Împărțită în două capitole, partea I a tomos-ului (capitolul 1: *Elemente biografice. Viața și activitatea lui Apostolos* și capitolul 2: *Scrierile lui Apostolos*) investighează aspectele biografice și formative ale lui Apostolos, opera sa muzicală și non-muzicală în cele 120 de codice autografe¹² (creația muzical-teoretică, categoriile de manuscrise în care opera sa a circulat, activitatea de exeget etc.), pentru ca în partea secundă autorul să închine tratatului propriu-zis nu mai puțin de 157 de pagini grupate în trei capitole: capitolul 1. *Abordarea temei*, 2. *Structura Teoretikonului lui Apostolos* și 3. *Cuprinsul Teoretikonului*.

Un adevărat *summum* al celor mai semnificative elemente ale artei muzicale bizantine (semiografie, paralaghie, metrofonie, marile semne cheironomice, structuri modale – ehuri autentice, plagale, mediane, paraplagale etc., mărturii, sistemul modulatoriu – ftoralele, fenomenul exighisirii, thesis-uri etc.), această secțiune constituie capitolul central al tezei. Dificultatea demersului epistemologic s-a datorat, în primul rând, faptului că tratatul lui Apostolos încununează un efort de concepție cristalizat de-a lungul aproape un mileniu în care muzicienii bizantini și post-bizantini au încercat să răspundă anumitor problematici în mod izolat și fără pretenții de exhaustivitate. Meritul lui Apostolopoulos este cu atât mai mare cu cât a reușit să analizeze sistematic și obiectiv un corpus teoretic extrem de dens și să-l relaționeze cu toate celelalte scrieri de acest gen de până la începutul secolului al XIX-lea. În același timp este demn de apreciat spiritul analitic-comparativ al acestuia în raport cu opțiunea lui Apostolos de a rămâne fidel și de a promova vechia grafie în ciuda faptului că era un bun cunoscător și al noii „sistime”. Divergențele de „opinie” dintre triumviratul acreditat și susținut de Patriarhie de a realiza Reforma (Chrysanthos de Madyt, Chourmousios Chartophylakos și Grigorios Protopsaltes) și insistența lui Apostolos de a preda conform canoanelor „vechii sistime”, de a exighisi și întocmi lucrări teoretice dincolo de pragul anului 1814, au oferit lui Apostolopoulos un teren fertil de investigație din care s-au născut

¹² Peste 25.000 de file de manuscris o reprezintă muzica bizantină.

opinii și păreri pertinente pentru o mai bună înțelegere asupra culturii muzicale bizantine de la pragul celor două veacuri.

Partea a III-a a volumului este grupată în trei capitole (1. *Exemplele muzicale ale Teoretikonului*, 2. *Theseis-urile dificile*, 3. *Aplicarea acestora pe creații cunoscute*) și prezintă exemple muzicale propuse de teoretikon și reflectate în practică, conform celor patru idiomuri melodice propuse de Apostolos: *Δρόμος Ταχύς*, *Ειρμολογικός*, *Οργανικός*, *Αργός*. Exemplele aparțin compozitorilor Petros Peloponnesios, Manuel Protopsaltes, Georgios Kritos și Iakobos Protopsaltes.

Până la Chrysanthos de Madyt (1821 – *Introducere...* și *Marele Teoretikon* – 1834) nici un alt muzician nu a reușit să elaboreze un sistem teoretic încheșat, capabil să ofere o imagine complexă și integratoare asupra fenomenului muzical bizantin. Apostolopoulos prin exemplara analiză a *Tehnologiei artei muzicale* a muzicianului constantinopolitan ne atrage atenția că muzica psaltică nu trebuie înțeleasă doar prin exighisirile maeștrilor de la începutul secolului al XIX-lea. Ca și Apostolos, muzicologul ne vorbește din interiorul mentalității prehrisantice, aspect ce constituie pentru cercetătorii contemporani un punct de cotitură în abordarea muzicii vechi.

În concluzie, prin seriozitatea evidentă și amploarea informație, teza lui Apostolopoulos se înscrie ca o lucrare ce va deschide porțile unei noi etape în cercetare și care, deopotrivă, va înrâuri metodologia muzicologiei bizantine în sfera teoretică a acestei arte.

Lector univ. dr. Nicolae Gheorghîță

Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης, Αθήνα 2002) și aparține lui Thomas K. Apostolopoulos².

Ucenic al lui Petros Byzantios³ și Georgios Kritos⁴ Apostolos Konsta (Kroustal[1]a, Konstal[1]a, Krystallas) din insula Chios a fost una dintre figurile muzicale remarcabile ale Constantinopolului de la finalul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, despre care s-a scris extrem de puțin și care, în spațiul românesc, este aproape necunoscut. Opera sa de copist, exeget, compozitor și, mai ales, de teoretician, se situează într-o epocă măcinată de dispute între adepții vechii semiografii (între care se înscrie și Apostolos Konsta) și cei ai reformei propusă de Patriarhie la anul 1814. În același timp, să ne amintim că în paralel au existat anumite încercări ale unor muzicieni de aflare a unor sisteme grafice care să soluționeze practica muzicală orală⁵ – singura capabilă la acea dată să ducă mai departe tradiția acestei arte – și, de asemenea, să nu uităm de iminenta apariție a tiparului la București, câțiva ani mai târziu (1820). Opus-ul său muzical – teoretic se naște în această atmosferă în care atât melosul bizantin cât și cel de factură orientală (turcă sau perso-arabă), conviețuiesc, de multe ori pe același palier cultural, fiind deopotrivă cunoscute. Poate cel mai elocvent exemplu din spațiul românesc este cel al lui Dionysios Photeinos (1777 – 1821) care, deși mai tânăr, trăiește cam în aceeași perioadă cu Apostolos (~1767 – † 1840) și, asemeni acestuia⁶, studiază câteva dintre

² Aceasta este prima dintr-o serie de recenzii asupra lucrărilor de muzicologie bizantină apărute în cadrul Fundației sus amintite.

³ Γ. Παπαδοπούλου, *Ιστορική επισκόπησις της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 1904, p. 204

⁴ Γ. Παπαδοπούλου, *Συμβολαί εις την ιστορίαν της παρ' ημίν εκκλησιαστικής μουσικής*, Αθήνα 1980, p. 338 și Idem, *Ιστορική επισκόπησις...*, p. 191.

⁵ Documentele vremii mărturisesc despre dificultatea învățării notației și, implicit, a acestei arte (Sebastian Barbu – Bucur, *Manuscise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană*, în: *Studii de Muzicologie XII*, București 1976, p. 142, nota 44). Lucrul acesta a determinat ca unii compozitori să încerce a soluționa notarea melosului bizantin printr-o altă semiografie. În acest sens a se vedea eforturile lui Agapios Paliermos (Χρυσάνθου του εκ Μαδύτου, *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής...*, Τεργέστη 1832, pp. LI – LII), Georgios Lesbios (ex. ms. Dionysiou 739, Athos), Petros Efesios, Paisios Xeropotamianos (ms. Xeropotamou 359, Athos), Anonimos care a scris codicele sinaitic 1477 (Stathis, Gr. Th., *I manoscritti e la tradizione musicale bizantino – sinaitica. Contributo alla storia di musica bizantina*, Θεολογία ΜΓ', 1972, p. 367, nota 2.) etc. Unele dintre aceste sisteme au trecut pragul anului 1814, fiind folosite, paradoxal, și de cel care a soluționat lunga tradiție a copierii manuscriselor prin tipărirea la București a primele cărți de muzică bizantină din lume atât în noua grafie (1820, 1830) cât și în notație alfabetică: Petros Efesios (vezi spre ex. ms. gr. 722 de la BAR Buc).

⁶ Apostolos Konsta cunoștea pandurida (*πανδουρίδα*), instrument de care se folosește în școala sa ca mijloc de predare acustică a intervalelor (Γ. Παπαδοπούλου, *Ιστορική επισκόπησις...*, p. 204).

instrumentele orientale dar și apusene⁷. Aflați de tineri în capitala fostului imperiu, este foarte posibil să fi fost colegi în cadrul Școlii Patriarhale, ținând cont de faptul că și unul și celălalt au fost ucenici ai lui Petros Byzantios⁸. De asemenea, important de remarcat că amândoi erau adevărați profesioniști, cunoscând atât muzica psaltică și pe cea laică de orientare perso-arabă (εξωτέρα αραβοπερσική μουσική) cât și terminologia aferentă, fiind profesori în două centre mari ale lumii ortodoxe: București și Constantinopol. Deși foarte tânăr – avea doar 20 de ani (1797) – Dionysios Photeinos este reținut de tradiția scrisă ca predând în capitala Vlahiei⁹. Patru ani mai târziu (1800) se pun bazele Școlii de muzică psaltică de la Kerpitz Háni – Constantinopol, loc în care Apostolos a predat peste 20 de ani și în care și-a dat dovada calităților sale didactico-pedagogice. Folosind propria metodă de exighisire, un sistem grafic destul de apropiat ca funcționalitate de cel al noii grafii, a demonstrat că ucenicii săi pot învăța atât semiografia cât și muzica bizantină în doar 18 luni¹⁰.

Acesta este, în câteva cuvinte, contextul istoric, politic și cultural în care Apostolos Konsta a trăit și creat. Autorul tezei de față Thomas Apostolopoulos, se oprește asupra operei teoretice a lui Apostolos numită *Τεχνολογία της Μουσικής Τέχνης (Tehnologia artei muzicale)*¹¹, încercând să descifreze una dintre cele mai dificile scrieri asupra artei muzicale post-bizantine. Demersul său impune o tratare originală a unui subiect de mare

⁷ D. Photeinos era bun cunoscător al taburei și kemanului, *cunoștea însă și fortopianul*, Pann, A., *Bazul teoretic...*, p. XXVII. A scris și o *Didaskalie teoretică și practică a muzicii bisericești scrisă osebit pentru instrumentul tambur și kemam...*, *Ibidem*, p. XXVII.

⁸ *Singur mărturisește* – scrie Anton Pann – *că a fost ucenic dascălilor Iacov Protopsaltul și Petru Byzantiiu, cărora le-a fost și imitator*, Pann, A., *Bazul teoretic...*, p. XXVI. *Probabil că din cauza aceasta* – αφίτη Εμμ. Γιαννόπουλος – *Petros Byzantios a alcs [...] să plece la Iași [...]*, Εμμ. Γιαννόπουλου, *Η εύξεινος και εύκαρπος διάδοση και κελιέργεια της ψαλτικής, στις περί τον Εύξεινο Πόντο περιοχές*. Extras din *Καθηθητική Διακονία, Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Κωνσταντίνο Δ. Φράγκο*, Thessaloniki 2003, p. 302, nota 48, studiu republicat în *Η Ψαλτική Τέχνη. Λόγος και μέλος στη λατρεία της ορθόδοξης εκκλησίας*, University Studio Press, Thessaloniki 2004, p. 132, nota 56.

⁹ *Εποίηθη παρά εμού Διονυσίου του εκ Παλαιών Πατρών της εν Πελοποννήσω Αχαΐας εβρισκομένου εν Βουκουρεστίω 1797, Ιουνίου 15 ...*, ms. gr. 778 (545) Biblioteca Academiei Române – București, autograf Photeinos, 15 iunie 1797. Privitor la viața și opera muzicală a lui Dionysios Pheteinos, vezi Nicolae Gheorghită, *The Anastasimaron of Dionysios Photeinos*, Acta Musicae Byzantinae, Iași, no. IV, May 2002, pp. 99-109 și teza de doctorat a aceluiași, în curs de desfășurare, în cadrul universității Makedonias din Thessaloniki: *Το μουσικό έργο του Διονυσίου Φωτεινού (1777 – 1821)*.

¹⁰ Ms. 1867, f. 95r, *Theoretikon*, anul 1820, Biblioteca Națională din Atena (Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος), apud. Θωμά Κ. Αποστολοπούλου, *Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στη θεωρία της Μουσικής Τέχνης*, p. 40.

¹¹ De-a lungul timpului Teoretikonul a fost copiat de nouă ori, inclusiv în limba turcă. Astăzi, trei dintre aceste copii sunt pierdute. Prima variantă a fost scrisă la 1800 iar ultima variantă „revăzută” ce cuprinde și un capitol despre muzica perso-arabă aparține anului 1820.

actualitate într-o perioadă de adevărată criză la nivel conceptual și teoretic. Editat cu o mare probitate științifică și un profesionalism muzicologic desăvârșit, volumul – ce numără 361 de pagini – este structurat în trei părți precedate de o amplă bibliografie din care nu lipsesc și cele trei manuscrise autografe ale lui Konsta aflate pe teritoriul României: ms. gr. 898 (Irmologhion Kalofonikon și Antologie), anul 1796 de la Biblioteca Academiei Române – București; ms. 72, Biblioteca Universitară din Iași (Doxastar al lui Petros Peloponnesios), anul 1803 și ms. gr. 1500 Biblioteca Academiei Române – București (Anastasimatar-Antologie), anul 1815.

Împărțită în două capitole, partea I a tomos-ului (capitolul 1: *Elemente biografice. Viața și activitatea lui Apostolos* și capitolul 2: *Scrierile lui Apostolos*) investighează aspectele biografice și formative ale lui Apostolos, opera sa muzicală și non-muzicală în cele 120 de codice autografe¹² (creația muzical-teoretică, categoriile de manuscrise în care opera sa a circulat, activitatea de exeget etc.), pentru ca în partea secundă autorul să închine tratatului propriu-zis nu mai puțin de 157 de pagini grupate în trei capitole: capitolul 1. *Abordarea temei*, 2. *Structura Teoretikonului lui Apostolos* și 3. *Cuprinsul Teoretikonului*.

Un adevărat *summum* al celor mai semnificative elemente ale artei muzicale bizantine (semiografie, paralaghie, metrofonie, marile semne cheironomice, structuri modale – ehuri autentice, plagale, mediane, paraplagale etc., mărturii, sistemul modulatoriu – ftoralele, fenomenul exighisirii, thesis-uri etc.), această secțiune constituie capitolul central al tezei. Dificultatea demersului epistemologic s-a datorat, în primul rând, faptului că tratatul lui Apostolos încununează un efort de concepție cristalizat de-a lungul aproape un mileniu în care muzicienii bizantini și post-bizantini au încercat să răspundă anumitor problematici în mod izolat și fără pretenții de exhaustivitate. Meritul lui Apostolopoulos este cu atât mai mare cu cât a reușit să analizeze sistematic și obiectiv un corpus teoretic extrem de dens și să-l relaționeze cu toate celelalte scrieri de acest gen de până la începutul secolului al XIX-lea. În același timp este demn de apreciat spiritul analitic-comparativ al acestuia în raport cu opțiunea lui Apostolos de a rămâne fidel și de a promova vechia grafie în ciuda faptului că era un bun cunoscător și al noii „sistime”. Divergențele de „opinie” dintre triumviratul acreditat și susținut de Patriarhie de a realiza Reforma (Chrysanthos de Madyt, Chourmousios Chartophylakos și Grigorios Protopsaltes) și insistența lui Apostolos de a preda conform canoanelor „vechii sistime”, de a exighisi și întocmi lucrări teoretice dincolo de pragul anului 1814, au oferit lui Apostolopoulos un teren fertil de investigație din care s-au născut

¹² Peste 25.000 de file de manuscris o reprezintă muzica bizantină.

opinii și păreri pertinente pentru o mai bună înțelegere asupra culturii muzicale bizantine de la pragul celor două veacuri.

Partea a III-a a volumului este grupată în trei capitole (1. *Exemplele muzicale ale Teoretikonului*, 2. *Theseis-urile dificile*, 3. *Aplicarea acestora pe creații cunoscute*) și prezintă exemple muzicale propuse de teoretikon și reflectate în practică, conform celor patru idiomuri melodice propuse de Apostolos: *Δρόμος Ταχύς*, *Ειρμολογικός*, *Οργανικός*, *Αργός*. Exemplele aparțin compozitorilor Petros Peloponnesios, Manuel Protopsaltes, Georgios Kritos și Iakobos Protopsaltes.

Până la Chrysanthos de Madyt (1821 – *Introducere...* și *Marele Teoretikon* – 1834) nici un alt muzician nu a reușit să elaboreze un sistem teoretic încheșat, capabil să ofere o imagine complexă și integratoare asupra fenomenului muzical bizantin. Apostolopoulos prin exemplara analiză a *Tehnologiei artei muzicale* a muzicianului constantinopolitan ne atrage atenția că muzica psaltică nu trebuie înțeleasă doar prin exghisirile maeștrilor de la începutul secolului al XIX-lea. Ca și Apostolos, muzicologul ne vorbește din interiorul mentalității prehrisantice, aspect ce constituie pentru cercetătorii contemporani un punct de cotitură în abordarea muzicii vechi.

În concluzie, prin seriozitatea evidentă și amploarea informație, teza lui Apostolopoulos se înscrie ca o lucrare ce va deschide porțile unei noi etape în cercetare și care, deopotrivă, va înrâuri metodologia muzicologiei bizantine în sfera teoretică a acestei arte.

Lector univ. dr. Nicolae Gheorghită

Studii de muzicologie laică și religioasă de Pr. prof. univ. dr. Marin Velea, vol. III, Editura DAIM, București, 2005

După primele două volume apărute în 2003, pr. prof. univ. dr. Marin Velea aduce în lumina tiparului un al treilea volum de *Studii de muzicologie laică și bisericească*, reluând studii, articole și recenzii publicate anterior, dar și studii recente, rod al cercetărilor sale în aceste domenii.

Structurat în trei mari secțiuni (capitole): 1. studii, articole și recenzii de *muzică bizantină*; 2. studii, articole și recenzii de *folclor literar și muzical*; 3. studii, articole și recenzii de *istoria muzicii românești*, volumul de față are menirea de a continua demersul autorului pe trei planuri diferite, dar foarte intim legate între ele în contextul culturii românești, în a cărei istorie se intersectează într-o interdeterminare permanentă. Prin dubla sa pregătire, religioasă și laică, teologică și muzicală, ca licențiat și doctor al Institutului Teologic și al Universității Naționale de Muzică, pr. prof. univ. dr. Marin Velea a conștientizat, încă din anii tinereții, acest fapt incontestabil în cultura românească, direcționându-și studiile și cercetarea științifică spre laturile importante ale muzicii, care au determinat evoluția istoriei muzicii românești. Faptul este probat de nenumăratele studii publicate de-a lungul timpului și în care se regăsește această problematică dezbătută de autor.

Volumul al treilea de *Studii, articole și recenzii*, publicate între anii 1977-2005, vine să întregască imaginea asupra istoriei muzicii românești, pe care Marin Velea dorește să o reliefeze, subliniind importanța fiecărei coordonate abordate în contextul general.

Secțiunea dedicată studiului muzicii bizantine se deschide cu o foarte interesantă expunerea asupra *Cântării psaltice monodice și corale, în preocupările muzicologilor și compozitorilor români*. Stilul abordării problematicii este specific autorului, se derulează cu claritate și competență, raportându-se la trecerea în revistă a importanței și rolului *cântării* în concepția creștină, așa cum sunt definite încă din Vechiul Testament.

Controversele apărute în scrierile Sfinților Părinți, sunt comentate de pr. prof. univ. dr. Marin Velea, care tinde să împace părerile contadictorii și să

stabilească dublul aspect pe care muzica îl reprezintă în cadrul Bisericii - cel estetic, dar mai ales cel etic și religios prin care omul se înalță spre Dumnezeu: "... muzica bisericească nu are drept preocupare să satisfacă numai simțul nostru artistic, să ne delecteze auzul, ci și să ne pregătească ființa și sensibilitatea prin această transpunere sufletească, prin care să fim capabili a ne înalța spre Dumnezeu, a-I simți prezența, ori a-L lăuda și a-I mulțumi".

Mergând pe această linie, concepțiile autorului se conturează cu din ce în ce mai multă pregnantă și convingere, demonstrația făcând apel la exemplul bizantinologilor români, care au avut în vedere aceste probleme, care și-au dedicat viața și activitate a cercetării domeniului atât de vast și de înalțător al *muzicii bizantine (psaltice)*, tradiționale pentru muzica de cult creștin ortodox a Bisericii noastre. Date esențiale despre viața și realizările bizantinologice ale preotului Ioan D. Petrescu, diaconului Grigore Panțiru, Gheorghe Ciobanu ș.a. reprezintă contribuții enciclopedice la o cunoaștere aprofundată a culturii muzicale românești religioase, dar și la o deschidere spre pătrunderea în esența acestei materii inefabile.

Pe aceeași coordonată a cercetării laturii istorice în muzica bizantină, se înscrie și studiul *Scurt istoric al muzicii monodice bizantine din spațiul creștin-ortodox*, în care este integrat și studiul *Muzica monodică de tradiție bizantină (psaltică) în spațiul românesc-ortodox*, prilej de a aduce în prim plan figuri remarcabile precum: Nectarie Primu, Teodor Georgescu, Ghelasie Basarabeanu, Macarie Ieromonahul, Anton Paun, Dimitrie Suceveanu, Oprea Demetrescu, Ștefanache Popescu, Neagu Ionescu, Nicolae Severeanu, Ion Popescu-Pasărea, Ioan D. Petrescu ș.a. din pleiada românească, dar și personalități renumite ale spațiului și timpului bizantin: Sfântul Efreem Sirul, Chiril al Alexandriei, Roman Melodul, Cosma Melodul, Teodor Studitul, Sfântul Ioan Damaschin ș.a.

Un studiu mai recent, în care pr.prof.univ.dr. Marin Velea aduce în discuție relația compozitorilor moderni și contemporani cu muzica bizantină, este *Contribuțiile muzicienilor români la afirmarea cântărilor religioase din România*. Aflăm cu interes câteva dintre aceste contribuții, pornite din secolul al XIX-lea și continuate până în zilele noastre, cu remarcabilii muzicieni creatori care au dat formă coralei religioase psaltice românești: Dumitru Georgescu-Kiriac, Teodor Teodorescu, Gheorghe Cucu, Ioan Croitoru, Ioan D. Chirescu, Nicolae Lungu, Paul Constantinescu, preotul Nicu Moldoveanu, Mircea Neagu) Dumitru D. Strancu etc., dar și compozitori contemporani care, urmând exemplul lui Paul Constantinescu (din *Oratoriile de Paști și de Crăciun*), au realizat lucrări ample simfonice, vocal-

simfonice sau concertante, în care au valorificat melosul bizantin: Dimitrie Cuclin (cele 4 *Liturgii* pentru cor mixt, *Simfonia a XIII-a*), Zeno Vancea, Sabin Drăgoi, Marțian Negrea (*Recviem Parastas*), Dom Popovici (*Simfonia a III-a "Bizantina"*), Viorel Munteanu (*Glasurile Putnei*), Theodor Grigoriu (*Concertul pentru vioară și orchestră "Trinity" din tripticul instrumental "Bizanț după Bizanț"*) ș.a.

Urmărind îndeaproape viața muzicală românească, desfășurată mai ales în perimetrul cercetării bizantinologice, Marin Velea completează acest prim capitol cu o serie de recenzii de specialitate la lucrări publicate de: Titus Moisescu - *Florilegiu sau crestomație de cântări religioase de compozitori români, din secolele XV-XVII*, Vasile D. Nicolescu *Manuscrisul Ucenescu - Cânturi*, Victor Giuleanu - *Melodica bizantină*, Grigore Panțiru - *Leționarul Evanghelic de la Iași*. Ms.160/IV-34, Arhid. Dr.Sebastian Barbu-Bucur - *Propedii ale muzicii psaltice în notația cucuzeliană, I și Filotei Sin Agăi Jipei*, *Psaltichie Rumânească, Catavasier, I*, precum și *Manuscrisele muzicale românești de la Muntele Athos*, Ioan D.Petrescu - *Studii de paleografie muzicală bizantină și un studiu dedicat Anastasimatarului lui Victor Ojog*. Toate probează interesul continuu al autorului pentru a pune în evidență preocupările tuturor cercetătorilor bizantinologi, dar și a creatorilor de muzică religioasă și psaltică, sau de muzică cultă inspirată din melosul bizantin, stabilindu-se astfel corelația și interdeterminarea ce a existat permanent între latura laică și cea religioasă a culturii românești.

Capitolul următor, întregește tabloul culturii românești muzicale cu *latura folclorului*, muzical sau literar, care de asemenea se află în strânsă relație cu celelalte domenii în cadrul desfășurării istorice.

Un studiu de amploare și de fină observație, într-o abordare științifică analitică și comparativă, este cel dedicat zugrăvirii chipului *Maicii Domnului*, așa cum apare în creația și cultura religioasă populară românească. Multitudinea creațiilor tradiționale folclorice în care este implicată figura *Maicii Domnului* exprimă faptul că - afirma pr.prof.univ.dr. Marin Velea - "Pătrunderea adevărurilor creștine în folclorul românesc este o caracteristică de neînlăturat a ariei geografice ocupate de poporul român. Atât anonimatul colindelor, cât și al baladelor populare, sunt mărturia concretă și directă a implicării genetice a creștinismului pe teritoriul românesc."

Dragostea și pioșenia cu care poporul român se înclină în fața *Maicii Domnului* este relevantă în bogata apariție a subiectului în producțiile literare și muzicale ale manifestărilor folclorice, și pe acestea le evidențiază în mod deosebit demersul cercetării pr.prof.dr. Marin Velea, stârnind admirația și interesul cititorului. Toate ipostazele trăirii concrete a existenței *Maicii*

Domnului sunt regăsite în creația folclorică: *Legendele Bunei Vestiri; Legenda Nașterii Domnului și Fugii în Egipt; Maica Domnului, Fecioară și Născătoare de Dumnezeu; Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu; Maica Domnului, ocrotitoare a oamenilor; Patimile, Răstignirea și Învierea Domnului*, iar autorul studiului ni le descrie cu har și știință, dând noi dimensiuni cunoașterii folclorului românesc. din perspectiva religioasă, probând încă o dată marea și strânsa legătură dintre folclor și religie în trăirea și viața poporului român.

Și acest capitol este completat cu o seamă de recenzii ale pr. prof. dr. Marin Velea la lucrări semnate de: Ispas Sabina, *Cultură orală și Informație transculturală*, Francisc Laszlo - *Bela Bartok și muzica populară a românilor din Banat și Transilvania*, Stanciu Stoian, Petre Alexandru - *Pedagogie și folclor*, Vasile Vărădean - *Cântecul la el acasă...*, George Marcu - *Folclor muzical aromân*, Gheorghe Oprea și Larisa Agapie - *Folclor muzical românesc*.

Secțiunea a treia a volumului se deschide cu un studiu închinat marelui compozitor român, *George Enescu, geniul muzicii românești și universale, la 50 de ani de la moartea sa*. Pr. prof. dr. Marin Velea subliniază aici relația compozitorului român cu lumea religioasă a satului în care s-a născut, cu universul muzical folcloric dar și religios în care s-a format în copilărie (bunicul său, Gheorghe Enescu era preot) și care a generat profundul său patriotism, permanenta nostalgie a plaiurilor natale și dorința de a da dimensiune universală melosului românesc ce îi inunda sufletul.

Următoarele studii și articole se axează pe câteva punctări ale caracterului patriotic și religios al muzicii corale din secolul XIX, dar și de la începutul secolului XX, tradiție ce s-a manifestat apoi și în creația compozitorilor interbelici și din a doua jumătate a secolului trecut (*O mare sărbătoare a muzicii corale românești; Caracterul patriotic al creației muzicale românești*), capitolul fiind completat de o serie de recenzii la cărți de muzicologie românească: *Elisabeta Dolinescu-Compozitorul Constantin Dimitrescu; Jean Lupu - Educarea auzului muzical dificil; Theodor Bălan - Prietenii mei muzicieni; George Breazul - Pagini din istoria muzicii românești; Gheorghe Merișescu-Muzicieni ardeleni; Iosif Vulcan - Mărturii muzicale; Dumitru D. Stancu - În slujba cântecului românesc; Tematica patriotică în conștiința compozitorilor români din secolul al XIX-lea, până în prezent; Gheorghe Ciobanu - Studii de etnomuzicologie și Bizantinologie, vol. II; Viorel Cosma - Două milenii de muzică pe pământul României; Vasile Herman - Formă și stil în noua creație muzicală românescă; Octavian Lazăr Cosma - Hronicul muzicii românești, vol. VI și vol. VII; Vasile Mocanu*

Ioan Căianu; Petre Brâncuși - Muzica românească și marile ei primeniri, vol. I și vol. II; Petre Brâncuși - George Breazu și Istoria nescrisă a muzicii românești; Radu Constantinescu - Viața și opera unor muzicieni români.

Întregul volum III de Studii, articole și recenzii publicat de pr. prof. dr. Marin Velea este o oglindă a preocupărilor sale constante de cercetare a istoriei muzicii românești, din prisma omului erudit, care a parcurs o vastă bibliografie muzicologică, dar și a cercetătorului aplecat spre detectarea caracteristicilor de stil și tendințe care au constituit cultura muzicală românească, adânc înrădăcinată în melosul bizantin (psaltic) și în cel folcloric, cu toate determinările și direcționările generate de acestea. Demersul său este unul de calitate, făcut cu probitate profesională, al specialistului în muzica bizantină pe care o cunoaște din interior și o practică cu har, reușind să redea cititorului interesat, dar și muzicologului implicat în cercetarea istoriei muzicii, o imagine complexă și colorată, vie și impresionantă a formării, evoluției și transmiterii unei tradiții muzicale de peste două milenii în cultura românească. Demersul său este unul constructiv și salutar, care îi face cinste și în același timp cinstește neamul românesc prin ce are mai sfânt: religia creștin-ortodoxă și creația folclorică.

Dr. Mihaela Marinescu

NOI APARIȚII EDITORIALE

Cartea Deschisă a Împărăției

O însoțire liturgică pentru preoți și mireni

Autor: † Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Clujului

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii

Ortodoxe Române, București, 2005, 265 p.

„Cartea aceasta nu e un manual sau un tratat de Teologie Liturgică și în nici un caz nu și-ar permite să se substituie lucrărilor de specialitate din circuitul didactic. Ea își propune câteva obiective:

a) O tâlcuire „punctuală” a Sfintei Liturghii, nu pe teme mari, ci pe text, verset cu verset, asemenea comentariului biblic. Încadrarea Sfintei Liturghii în orizontul mai larg și

încă nu îndeajuns de explicat al Împărăției Cerurilor.

- Trezirea conștiinței mirenilor că prezența lor în actul liturgic este o împreună slujire cu preotul din altar.
- Prin cunoaștere și slujire, Liturghia trebuie să devină un bun lăuntric al fiecărui participant, fie el preot sau laic.
- Legatura indisolubilă dintre Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie, prin lucrarea Duhului Sfânt.
- Prin sfințenia, dulceața și înălțimea ei, Liturghia poate deveni prag de descoperire a drepte credințe, așa cum sa întâmplat cu creștinarea rușilor în secolul X și cu convertirea Episcopului Kallistos Ware în zilele noastre.”

† Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Clujului

Sfântul Ioan Gură de Aur.

Omiliile despre pocăință

*

Sfântul Sofronie al Ierusalimului

Viața Sfintei Cuvioase Maria Egipteanca

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii

Ortodoxe Române, București, 2006, 226 p.

„Tâlcuind ca nimeni altul și cu inimă tremurândă, de părinte sufletesc iubitor, nu numai această parabolă, ci toate marile pilde de pocăință din Sfânta Scriptură, Sfântul Ioan Gură de Aur ne convinge în Omiliile sale despre pocăință că multe sunt căile

acesteia și mare este făgăduința iertării dumnezeiești, necuprins „adâncul îndurărilor” Părintelui ceresc, că nimeni să nu se poată dezvinovăți, pretextând că nu s-a întors la Dumnezeu din pricina piedicilor de netrecut întâlnite. Și ce dovadă mai puternică s-ar putea aduce întru întărirea celor spuse de Sfântul Ioan Hrisostom, decât viața –scrisă de Sfântul Sofronie al Ierusalimului- a Mariei Egipteanca, pe care pocăința sinceră și lucrată cu necruțare de sine vreme îndelungată, a prefăcut-o dintr-un vas al necurăției, al celor mai respingătoare și rușinoase patimi, într-un înger în trup, de care nu este vrednică lumea”.

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsino.ro>

CARTEA DESCHISĂ
A ÎMPĂRĂȚIEI

© ÎNSOȚIRE LITURGICĂ PENTRU PREOȚI ȘI MIRENI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2005

Mărturia vie a Sfântului Munte Glasuri contemporane din Muntele Athos

Autor: Ieromonahul Alexander Golitzin
Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, 345 p.

„Numele lui Iisus, rugăciunea lăuntrică, *Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă*, este așa cum spun Sfinții Părinți, asemenea unui șip cu parfum. Odată ce l-ai înclinat puțin, parfumul de prelinge și umple încăperea de dulceața miresmei sale. Tot așa, de îndată ce spui Doamne Iisuse Hristoase, mireasma Duhului Sfânt se face simțită. Aceasta deoarece Duhul Sfânt vine să ne întărească în chiar clipa în care spunem rugăciunea. El ne cheamă și ne îmboldește către o rugăciune mai înaltă, duhovnicească. Însă, mai presus de toate, Se roagă El însuși în noi, căci noi uităm, păcătuim, suntem tulburați și ne luptăm cu tot felul de ispite. Însuși Duhul Sfânt ne plinește slăbiciunile, chiar și în somn.”

Cartea neamului lui Iisus Hristos

Autor: Lector Dr. Constantin Preda
Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, 380 p.

„Scopul abordării narative a textelor Sfintei Scripturi este acela de a soate la lumină un adevăr apoape uitat: specificul narativ al Sfintelor Evanghelii, pe care teologia noastră contemporană le consideră doar un depozit de adevăruri revelate, din care pot fi scoase afirmații și dovezi pentru a susține idei teologice legate de elaborările dogmatice normative.”

Viața și minunile Sfântului Nicolae
Carte pentru copii, părinți și bunici

**Editura Sophia, Alexandria: Cartea Ortodoxă,
2006**

„Cartea de față se adresează deopotrivă copiilor, părinților și bunicii, așadar, întregii familii creștine, pentru că vârsta duhovnicească nu este dată neapărat de albul părului sau de vârsta trupului, iar chipul tineresc poate dovedi adeseori o nebanuită credință și bărbăție. De aceea am socotit că este potrivit ca această carte să fie împodobită cu ilustrații, pentru ca apropierea de

filele ei să fie lesnicioasă și rodnică atât copiilor și tinerilor, cât și celor maturi și vârstnicilor.”

L.S. Desartovici

**Vecernia și Utrenia Sfântului Ierarh Grigorie
Dascălu, Mitropolitul Țării Românești**

Autor: Arhid. Sebastian Barbu-Bucur
Editura Artemis, București, 2006, 92 p.

„Născut cu dragostea față de muzica noastră bisericească, Părintele profesor Sebastian Barbu-Bucur își continuă munca prin scoaterea la lumina tiparului a cântărilor Vecerniei și Utreniei Sfântului Ierarh Grigorie Dascălu, Mitropolitul Țării Românești. Apărută cu binecuvântarea Părintelui Patriarh Teoctist cartea este de un real folos pentru înfrumusețarea și înnobilarea Sfintelor noastre slujbe.”

Psaltirea Hurmuzachi

Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție
și Mirela Teodorescu

Editura Academiei Române, București, 2005, 211 p.

„Ediția de față a fost realizată în cadrul colectivului de limbă literară și filologie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București. Ea urmărește să pună la dispoziția specialiștilor, precum și a unui public mai larg, interesat de cultura românească, cel mai vechi și totodată cel mai interesant monument al limbii și literaturii române de la începutul secolului al XVI-lea. Ne-am propus să oferim tuturor un instrument de lucru ușor de consultat și, însoțind textul de un studiu filologic și de unul lingvistic, ne-am străduit să subliniem importanța Psaltirii Hurmuzaki pentru limba și literatura epocii, pentru filologia și lingvistica românească.”

Psaltirea Hurmuzachi

Indice de cuvinte de Rovena Șenchi

Editura Academiei Române, București, 2005, 195 p.

„Pentru a ușura accesul specialiștilor la grafie sau la toate atestările întâlnite în text, considerăm că este utilă existența unui volum special care să însoțească ediția și să cuprindă indicele exhaustiv de cuvinte, alcătuit tot în cadrul Institutului de Lingvistică din București.”

Comemorarea lui Ștefan cel Mare la 500 de ani de la moarte

Sesiunea solemnă a Academiei Române - 30 iunie 2004
Editura Academiei Române, București, 2004, 79 p.

„În desăvârșita fidelitate față de învățătura și tradiția Ortodoxă, Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în urma unor temeinice motive teologice, în ședința sa din 20 iunie 1992 a hotărât înscrierea Bincredinciosului Voievod Ștefan cel Mare în rândul sfinților. Proclamarea solemnă a avut loc duminică, 21 iunie 1992, în cadrul Sfintei Liturghii din biserica Sfântul

Spiridon Nou din București, iar la 2 iulie, la mănăstirea Putna, cu participarea ierarhilor, preoților și credincioșilor. Stăpânit de un spirit de diplomatie foarte dezvoltat, bucurându-se de tinerețea și sănătatea anilor domniei, el a înscris pagini nemuritoare de glorie a vitejiei înaintașilor noștri de acum 500 de ani și ne-a lăsat o moștenire concretizată în biserici și mănăstiri de frumusețe nepieritoare și neprețuite”

† **Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**

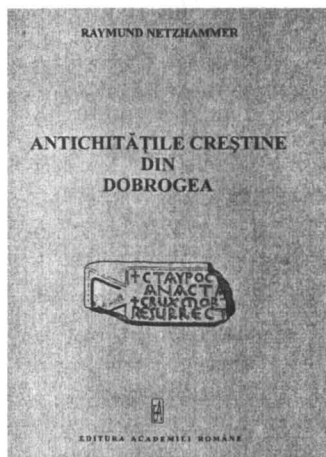

Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române

Autor: Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu
Editura Academiei Române, București, 2005, 542p.

„Lucrarea reprezintă o cercetare deosebită pentru cunoașterea spiritualității românești, în cadrul căreia Biserica Ortodoxă îndeplinește un rol important. Cele 30 de studii reunite aici, apărute între 1959 și 2002, în diverse reviste teologice sau volume colective, revăzute, completate și cu bibliografia adusă la zi, au fost împărțite în 5 capitole: I. *Personalități ale vieții*

Bisericești; II. *Lăcașuri de cult românești*; III. *Transilvania – implicarea Bisericii în viața culturală și socială românească*; IV. *Slujitorii Bisericii și evenimentele majore din istoria neamului*; V. *Legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu alte Biserici Ortodoxe surori.*”

Antichitățile creștine din Dobrogea

Autor: Arhiepiscop Razmund Netzhammer
 Cuvânt înainte de Prea Fericitul Părinte Teoctist,
 Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Editura Academiei Române, București, 2005, 209p.

„La împlinirea a o sută de ani de la înscăunarea la București a arhiepiscopului Raymund Netzhammer o reeditare în limba română a cărții sale consacrată antichităților creștine ponto-danubiene reprezintă nu numai un convenit act comemorativ și de cinstire a autorului, ci și o nouă deschidere a contribuțiilor sale către lumea de azi, atât a

specialiștilor, cât și a nespecialiștilor din țara noastră. Filele cărții mărturisesc atât asiduitatea muncii de documentare și de elaborare a autorului, cât și atașamentul său real față de tema întru investigarea căreia el se înscrie printre cei mai de seamă deschizători de drumuri.”

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Terminologia religioasă creștină în Limba Română

Autor: Dana Luminița Teleoacă
Editura Academiei Române, București, 2005, 373p.

„Studiul terminologiei religioase creștine a limbii române reprezintă o preocupare constantă a autoarei, concretizată până în prezent, într-o serie de articole/studii apărute în revistele *Limba română și Studii și cercetări de lingvistică*. Cartea de față își propune să fie o sinteză asupra vocabularului creștin ortodox al limbii române, vocabular discutat în trei părți care urmăresc, de fapt, principalele straturi etimologice detectabile la nivelul acestei terminologii.”

Dimitrie Cantemir și lumea islamică

Autor: Cristina Bârsan

Editura Academiei Române, București, 2005, 161 p.

„Din modestie, autoarea nu insistă asupra amplitudinii și calității informațiilor și judecăților noi pe care le adaugă dosarului islamologic al studiilor cantemiriene, dar își evaluează în mod justificat lucrarea în două fraze pe care le reproducem, fiind întru totul de acord: *Dimitrie Cantemir reprezintă un moment esențial, de cotitură dinspre medievalitate spre modernitate, a studiilor despre Imperiul Otoman și Islam. Dar dacă, până acum, acest lucru era cunoscut mai mult ca un fel de afirmație apriorică, acum el poate fi considerat demonstrat în chip sistematic și cu dovezi pertinente.*”

Acad. Virgil Cândea

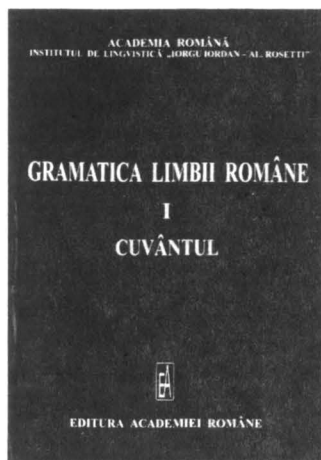
Studii de muzicologie laică și bisericască

Volumul III

Autor: Pr. prof. dr. Marin Velea

Editura Daim, București, 2005, 219 p.

„Lucrările componente ale acestui volum sunt studii, articole, recenzii grupate pe următoarele teme: bizantină, folclorică și istoria muzicii românești. Toate aceste lucrări au fost scrise între anii 1977-2005, unele publicate, iar altele văd acum lumina tiparului și reprezintă o imagine vie a fenomenului muzical bizantin, folcloric și istoric pe o perioadă de aproape 40 de ani. Cercetătorul avizat poate observa cu ușurință contribuțiile bizantinologilor, muzicologilor și folcloriștilor aduse de-a lungul acestor ani la îmbunătățirea culturii muzicale românești și totodată la definirea conceptului de folclor în noua conjunctură socială și culturală a României.”

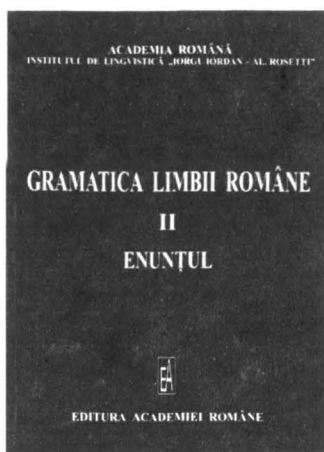

Gramatica Limbii Române

Volumul I – Cuvântul

**Editura Academiei Române - Institutul de
Lingvistică „Iorgu Iordan” – Al. Rosetti
București, 2005, 712 p.**

Elaborată de un larg colectiv de autori, gramatica a beneficiat de informația și experiența unor lingviști de orientare și specializare diversă, ceea ce a lărgit perspectiva asupra fenomenelor descrise și a asigurat acoperirea unei bibliografii extinse și variate, reprezentate prin expuneri de ansamblu sau consacrate unor aspecte restrânse, teoretice sau descriptive și informația selectivă aferentă diverselor capitole, de la sfârșitul fiecărui volum. Lucrarea este tributară astfel unei largi bibliografii – românești și străine – implicate direct, în calitatea lor de cercetări ale structurii gramaticale ale limbii române, dar și indirect, prin preluarea și asimilarea unor atitudini conceptuale și procedee metodologice.

Gramatica Limbii Române

Volumul II – Enunțul

**Editura Academiei Române - Institutul de
Lingvistică „Iorgu Iordan” – Al. Rosetti
București, 2005, 1036 p.**

Gramatica Limbii Române a fost elaborată sub egida Institutului de Lingvistică Iorgu Iordan – Al. Rosetti din București al Academiei Române, de un colectiv format din cercetători ai Institutului și din cadre didactice de la Facultatea de Litere a Universității din București și de la Facultatea de Litere a Universității Transilvania din Brașov.

Volumul al II-lea al Gramaticii Limbii Române, ca și cel dintâi, constituie o lucrare științifică de primă importanță, lingvistica românească îmbogățindu-se, după mai bine de patru decenii, cu o amplă descriere a structurii sintactice a limbii române, descriere făcută în spiritul unei cercetări de tip academic și reflectând nivelul și cerințele științifice ale momentului actual.

Pierduți au fost
și s-au aflat

DE LA SIFLIU ÎNCEPUT PÂNĂ LA ÎNCEPUT

Pierduți au fost și s-au aflat

Două suflete înviate prin pocăință

Traducere de Petrișor Ilina

Editura Sophia, București, 2005, 127 p.

Cartea ziditoare de suflet este împărțită în două părți în care sunt prezentate două suflete înviate prin pocăință. Prima parte este descrisă istoria adevărată a unui ucigaș pe nume Toma care în urma înțelegerii luminii pascale s-a pocăit și s-a întors la adevărata credință în Hristos. Paștele despietrește inima omului-fiară.

În partea a doua este prezentată istoria lui Vasili Sokolov de doctorul Maria Sergheevna care a lucrat într-un lagăr sovietic din Ucraina pentru recuperarea tuberculoșilor în anii '40, este o mărturie sfâșietoare despre modul în care credința transformă sufletul omenesc. În fața morții, pe câmpul de luptă sau într-un alt moment critic, „într-un singur ceas”, atingerea lui Dumnezeu poate preschimba un necredincios într-un credincios, acesta putând înfrumuseța, la rândul lui, viețile celor din jurul său.

Mai mare decât cel mai mare păcat este dragostea Bunului Dumnezeu și mila Sa față de oricine se pocăiește.

Sfintele femei ale Orientului Sirian

Texte prezentate și traduse din limba siriacă de Sebastian

P. Brock și Susan Ashbrook Harvey

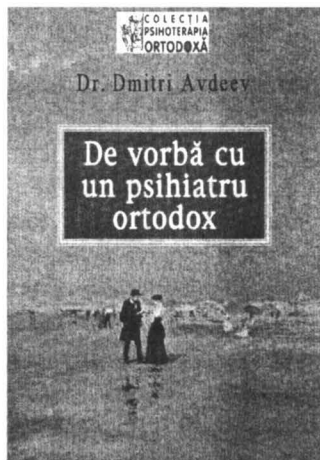
Traducere din limba engleză de Gheorghe Fedorovici

Editura Sophia, București, 2005, 286 p.

„Volumul de față conține 15 texte despre Viețile Sfințelor Femei ale Orientului Sirian din perioada cuprinsă între secolele IV-VII d. Hr. Această lucrare a fost determinată de două preocupări: mai întâi, de interesul de a face ca moștenirea bisericilor siriene să devină mai accesibilă publicului larg, iar în al doilea rând, ca sursele necesare care se referă la femei să devină disponibile.

Sebastian P. Brock a studiat limbile clasice (greacă și latină) și orientale (ebraică și aramaică) la Universitatea Cambridge înainte de a-și susține teza de doctorat la Universitatea Oxford pe textul Septuaginta. A publicat foarte multe lucrări în domeniul limbii și culturii siriace și a editat un mare număr de traduceri.

Susan Ashbrook Harvey este specialist în Antichitatea târzie și creștinismul bizantin, iar studiile siriace reprezintă domeniul său de interes. A publicat numeroase articole și recenzii legate de ascetism, aghiografie, imnografie, omiletică și smerenie în creștinismul antic târziu”

De vorbă cu un psihiatru ortodox

Autor: Dr. Dmitri Avdeev

Editura Sophia, București, 2006, 135 p.

„Singura cale corectă spre vindecarea de bolile sufletești trece prin adevărata credință Ortodoxă, prin pocăință și prin îndreptarea propriei vieți după dreptarul poruncilor lui Dumnezeu. Principalul pentru om este să înțeleagă rădăcinile păcătoase ale bolii sale, să-și conștientizeze neputnța în profunzime, să urască drăceștile păcate ale truiei, slavei deșarte, mâniei, trândăviei, minciunii, curviei, să vrea să se schimbe, să se întoarcă spre Domnul cu pocăință nefățarnică.”

Tâlcuire la Cântarea Cântărilor

Autor: Fericitul Theodorit al Cirului

Editura Sophia, București, 2006, 163 p.

„Vorbind de Dascălii cei înțelepți și pe Theodorit îl trec în rândul lor, ca pe-un stâlp neclintit al Ortodoxiei. Iar de s-a și clintit odată din întâmplare, om era: nu-l osândi, omule, că nu atât din rea credință s-a clintit cât purtat de sfada cea aprigă. Ce trebuie să-l întrecă pe Chiril în toate cele și ca dogmatist și ca scriitor? Pe deasupra s-a îndreptat iar în toate celelalte privințe văzându-l cu nimic mai prejos decât Păstorii cei mai mari, cu bun temei îl scriu aici în ceata lor.”

Sfântul Ioan al Efhaitelor

FERICITUL THEODORIT AL CIRULUI

—

Tâlcuire la
Cântarea Cântărilor

TÂLCUIRE LA CÂNTAREA CÂNTĂRIILOR

Mitropolit Antonie de Suroj

ȘCOALA rugăciunii

Școala rugăciunii

Autor: Mitropolit Antonie de Suroj
Editura Sophia, București, 2006, 149 p.

„Lucrul cu care trebuie să începem, dacă dorim să ne rugăm, este desigur faptul că suntem niște păcătoși în căutarea mântuirii, că suntem desprinși de Dumnezeu, că nu putem trăi fără El și că tot ceea ce Îi putem oferi lui Dumnezeu este dorința noastră disperată de a fi făcuți în așa fel încât El să ne poată primi – prin pocăința noastră – în mila și iubirea Sa. Astfel, chiar de la început, rugăciunea este efectiv urcușul nostru smerit către Dumnezeu.”

Cei dintâi pași în lumea literelor

Caiet pentru exersarea semnelor grafice și învățarea
și instalarea alfabetului ilustrat

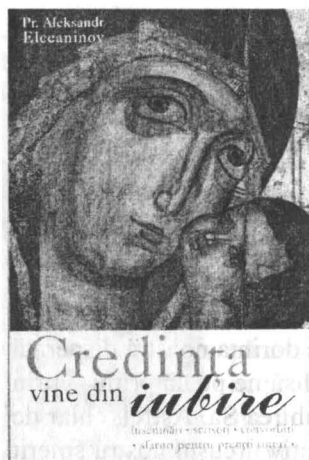

Cei dintâi pași în lumea literelor

Caiet pentru exersarea semnelor grafice și învățarea
alfabetului ilustrat

Autor: Înv. Virginia Neacșu
Editura Sophia, București, 2005, 231 p.

„Lucrarea de față (un auxiliar didactic) face parte din proiectul educațional al Fundației „Sfinții Martiri Brâncoveni” din Constanța. Scopul principal al acestei fundații este educarea generațiilor tinere prin valorificarea tradiției culturale și spirituale a neamului românesc. Proiectul educațional al fundației cuprinde înființarea unei instituții de învățământ privat confesional creștin – ortodox – Grădinița și Școala „Sfinții Martiri Brâncoveni” – în Municipiul Constanța. Specificul acestei instituții este dat de perspectiva generală a pedagogiei creștin – ortodoxe asupra educației, precum și de valorificarea tradiției culturale românești în conținuturile învățământului. Acest specific se va materializa printr-o susținută activitate educațională, care va însoți demersul instructiv și va avea ca scop principal formarea caracterelor copiilor.”

Credința vine din iubire

Însemnări, scrisori, convorbiri, sfaturi pentru preoții tineri

Autor: Preot Aleksandr Elceaninov

Editura Sophia, București, 2006, 253 p.

„Cartea de față reflectă specificul pastorației, într-un mediu nu tocmai prielnic, în confruntare cu o lume care și-a pierdut interesul față de religie și ale cărei provocări au rămas până astăzi aceleași. La fel și „însemnările” subtilului intelectual și trăitor creștin rămân actuale, atât prin problematica lor, cât și prin maniera directă, percutantă și modernă în care au fost scrise.”

Bizanțul între Occidentul creștin și Orientul islamic (Secolele VII-IX)

Autor: Pr. dr. Emanoil Băbuș

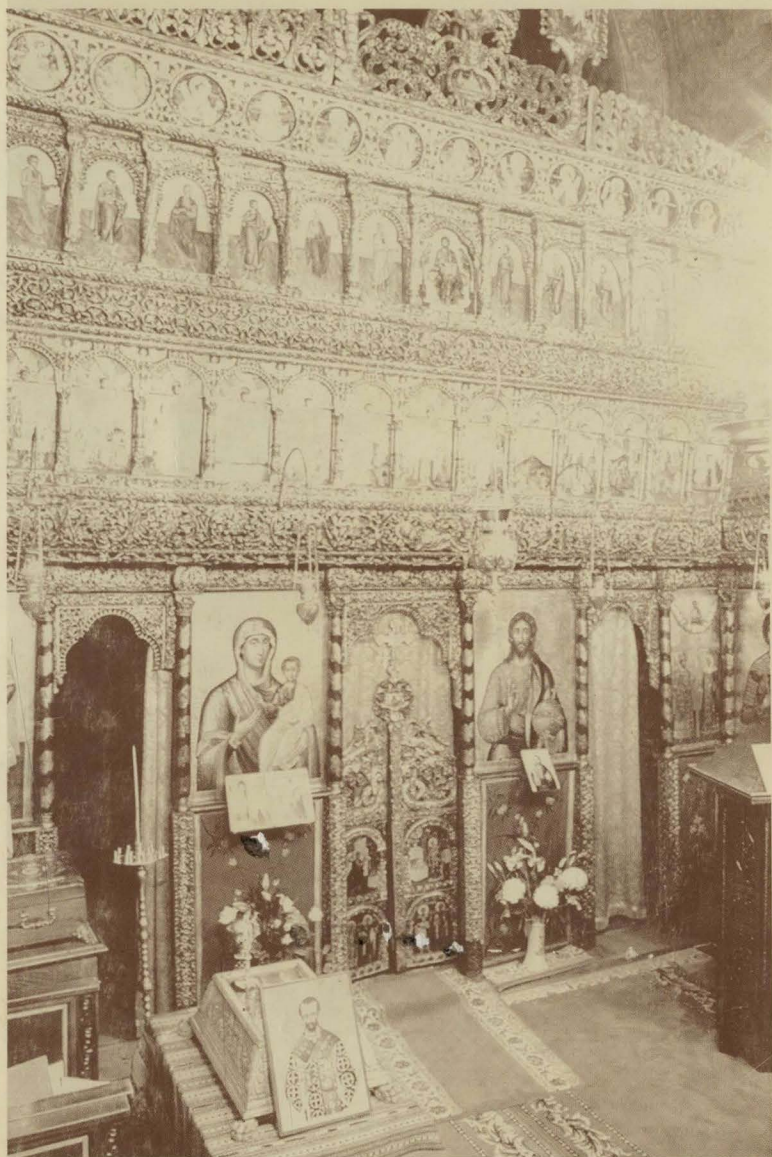
Editura Sophia, București, 2006

„Bizanțul a reprezentat o lume nouă, „ultima formă a sintezei orientale, menținută de puternica armată a romanilor și de sensul nemuritor al civilizației grecești”. Adversarii bizantinilor au fost numeroși. Aceștia nu se lăsau asimilați prin cultură, romanizați prin idei politice sau orientalizați prin post și obiceiuri. Ei au format în vremea lui Justinian un singur grup politic, căruia i-a fost opusă „Respublica” romană. Dintre toți adversarii, musulmanii au fost printre cei mai de temut, lucru sesizat destul de târziu de bizantini.”

Ionuț Codreanu

PARACLISUL SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE
DIN PALATUL PATRIARHAL
(Monument istoric, sec. al XVIII-lea)